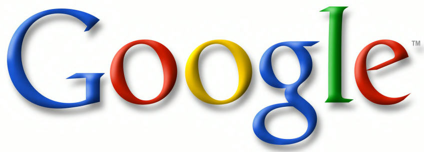
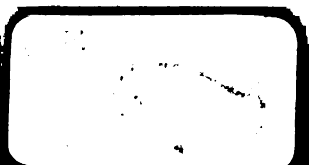

Google

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Twaalfde jaargang, 1897. Juli Nr 7

A. SIFFER, Drukker-Uitgever, GENT.

West-Vlaamsch Idioticon, bewerkt door L. L. De Bo en heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden	12,75
Huiswet naar het burgerlijk wetboek, door J. Rommens	5,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer	4,00
Geïllustreerd verklarend Woordenboek van J. Bal (*ter pers*)	4,00
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, met 2 platen (bekroond)	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Hartegalmen. Mengelgedichten van Alexander Stoops	3,50
Gedichten van Alfons Janssens	3,00
Monodramas en andere gedichten, door E. Hiel	3,00
Symphoniën en andere gedichten, id.	3,00
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans De Potter	3,00
Van Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
De abdij van Affligem, door Dom Bernard, O. S. B.	3,00
Reus Finhard of Liederik van Buk, door R. Millecam	3,00
Het Vlaamsch Neerhof, door A. Van Speybroeck	2,50
Afrika, drama door Ridder Descamps overgedicht door J. van Droogenbroeck	2,50
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	2,50
Vier tooneelstukken, door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geïllustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebonden	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mander, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door H. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys	2,00
Brouwersnijd. — Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Liederboek van het Davidsfonds	2,00
Vlaamsche Wondersprookjes, door Pol de Mont en A. De Cock	2,00
Nog een klaverken uit 's levens akker, door Hilda Ram	2,00
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Wonderland, vertellingen, door M. E. Belpaire en Hilda Ram, 3 reeksen, elk	1,50
Vondel's Lucifer, door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Liederboek van Pastoor D. Cooreman (met noten- en cijfermuziek) 2 reeksen, elk	1,50
Segher van Eedtvelde, drama door C. Verberckt	1,50
Waassche zangen, door Fl. Van Durme en Ed. De Waele	1,50
Brabantsche Omwenteling, 4 bd., door L. Mathot, elk	1,50
Hoofd en Kop, luimig verhaal door Dr Malpertuis	1,50
Jan van Ruusbroec, door Dr W.-L. De Vreese	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Ve maatschappijen van onderlingen bijstand, door A. Tirez	1,00
Duikalmanak, door Dr Guido Gezelle	1,00
Stemmen mijner lente, gedichten van D W. Brouns	1,00
Eerste Klanken — Nieuwe Bloempjes, gedichten van J. de Ras, elk	1,00
Dr Schaepman, door Pater Bernardinus Mets	1,00
Vondels' Jozef in Dothan, door A. Verstraeten. S. J.	1,00
Pater Dirks — Multatuli — Dr H. Claeys en Fr. de Potter, door A. Siffer, elk	1,00
Vlaamsche spraakkunst — Taalkundige mengelingen, door A. Joos, elk	1,00
Verschil in uitspraak E en O, door J. Bols	0,80
Veertig geestelijke liederen met muziek, door A. van Wassenhove	0,75
Terugkeer tot Vondel — Mgr Lambrecht door Dr H. Claeys, elk	0,75
De K. Vl. Academie, door Dr Nolet de Brauwere	0,75
Opgaande taal- en letterkundige lessen, door A. Joos, 2 d. — Raadsels, elk	0,75
Het Lied der Linden — Inzicht in de Kunst, — Des Priesters Zege, S. Daems, elk	0,75
't Werkwoord in den Indo-Germaanschen taalboom, A. De Paepe	0,75
Oorsprong en invloed der Vlaamsche taal, P. Gisseleire	0,75
Lamblin en prof. David, onuitgegeven brieven, door J. Samyn	0,75
Spreekwoorden en dichterlijke zedelessen, door Jan-Frans Willems	0,75
Vertelsels voor het Vlaamsche Volk, 4 deelen, elk	0,75
Volksvertelsels uit het Meetjesland, door J. van Lantschoot	0,75
Germaansche plaatsnamen in Frankrijk, door Johan Winkler	0,75
Redevoering van Lodewijk De Koninck in Sint Lukas, te Gent	0,50
Het volkskind — Kruimels van de tafel — Tollens, door J. Muyldermans, elk	0,50
Gilberta, gedicht — Shakespeare-Bacon, door O. Loosen, S. J., elk	0,50
Aanspraak van Mgr Stillemans (afreis der Zusters naar den Congo)	0,50
Rozeken's Eerste Communie, gedicht van A. Janssens,	0,50
Judith, gedicht van Mgr Rutten — Ossiaan, id., elk	0,50
Idealen — Kunstcredo, gedichten van Dr A. de Vos, elk	0,50
De Nederlandsche rechtstaal, door J. Obrie	0,50
Prins Boudewijn, rouwgedicht, door P. Danco	0,50
Mgr de Haerne, door Dr Schaepman.	0,50
Hilda Ram, door L. Scharpé	0,50
Een Nederlandsch leerboek, door Omer Wattez	0,50
De Kijndwergen, ballade door Pol de Mont	0,35

enz. *enz.*

Werken der Koninklijke Vlaamsche Academie.
Het Belfort, 6 fr. — Dietsche Warande 12,50 fr.

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren,
Kunst en Wetenschap

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent
Drukkerij A. Siffer

Twaalfde jaargang, 1897. — Tweede halfjaar.

NEDERLANDSCH- OF FRANSCH-VLAAMSCH.

Een woord vooraf.

EEL, zeer veel is er reeds gedaan, om de Vlaamsche taal uit den staat van vernedering, waarin zij door hare vijanden zoo lang wederrechtelijk gehouden was, op te beuren.

De rustelooze arbeid, de onvermoeide pogingen, het onverdroten zwoegen van de haar getrouwen waren niet vruchteloos, om te minste eenige harer zoo schandelijk geschonden rechten te herstellen. Met eere is de voet gezet op den weg tot herstel. Maar helaas, de eindpaal is nog niet in het verschiet; lang nog is de weg die daarheen voert en veel, wellicht meer nog dan reeds verricht werd, zal moeten gedaan worden, eer de Vlaamsche taal is wat zij zijn moet, en zij datgene heeft, waarop zij meer dan eenige andere taal in België recht heeft, want zij is de taal van het grootste deel der Belgen. Rust na arbeid is den Vlaamschen strijder nog in lang niet gegund, want zijne taal, de taal zijner moeder is nog immer de verstooteling in haar eigen huis.

Al wat onze taal tot nu toe verkregen heeft, heeft zij bijna alleen te danken aan de liefde, de toewijding harer vrienden. Het terugbekomen van vele harer rechten als taal van het land zal zij ook verschuldigd zijn aan het rechtsgevoel, dat hare vrienden in de harten der weldenkenden hebben opgewekt. Haar volkomen eerherstel moet haar geworden door het eigenbelang harer onverdraagzame vijanden en harer onverschillige kinderen.

Elke Belg, die in het bezit is zijner burgerrechten, wie hij ook zij, heeft het onbetwistbaar, het onvervreembaar recht om zich overal in België, zijn vaderland te bewegen, zich te vestigen en overal bescherming, desnoods hulp en verdediging bij de Overheid te vinden. Niets, tenzij zijn eigen belang hem daartoe noopt, kan dien ambteloozen burger verplichten bij zijne moedertaal eene vreemde taal te leeren; hij heeft dus ook het recht in zijne eigen taal, hetzij Vlaamsch of Fransch door de gestelde machten gehoord, verstaan en begrepen te worden. Niemand mag in zijn eigen vaderland als een vreemdeling behandeld of verstooten worden, als hij zijn eigen taal spreekt. Doch tegenover het recht door de Overheid gehoord te worden staat de verplichting van de Overheid hem die zijne eigen taal spreekt te aanhooren, en dus ook de verplichting die taal te kennen. Niemand toch, is tegen zijn dank Overheid. Niemand is verplicht eene bediening te aanvaarden; maar doet hij het, dan is hij verplicht — het is ook zijn eigenbelang — zich toe te rusten met de noodige bekwaamheid; hij moet die kennis bezitten, zonder welke hij die post niet naar behooren kan bekleeden. En nu de eerste dier wetenschappen is wel de taal te kennen van hem, over wie hij zijne bediening moet uitoefenen, onder wie hij zijn ambt moet bekleeden. Zonder die kennis is hij wel de onbekwaamste onder de onbekwamen. Is er wel iets dwazer dan gehoorzaamheid te eischen van hem die de taal niet verstaat, waarin de bevelen gegeven worden; laat staan bevelen te geven, die niet verstaan kunnen worden; men spreekt toch om verstaan te worden! Is er iets ongerijmder dan uit kracht zijner waardigheid iemand te moeten beschermen en te verdedigen; naar billijkheid te oordeelen, recht te spreken over hem, wier taal men niet verstaat en wier behoeften, wier belangen men dus niet kent, niet naar waarheid kan beoordeelen. Men beroepe zich niet op de hulp van een taalman die het gemis

aan kennis aanvult; het is reeds ongerijmd die hulp noodig te hebben tegenover een landgenoot, maar die op den duur te blijven eischen is onrechtvaardig. Het is dus noodzakelijk, dat elk, die eene openbare bediening uitoefent, van welken stand of rang ook, van den veldwachter af tot den burgemeester, tot den gouverneur; van den korporaal af tot den generaal, den minister, den Koning, ieder zal het Vlaamsch en het Fransch moeten verstaan.

De Waal moet zich tegenover de Overheid in Vlaanderen, even goed thuis gevoelen als de Vlaming in het Walenland : zij zijn beide in hun vaderland. En het is niet de mensch, die den ambtenaar de verplichting van beide talen te kennen oplegt, maar hun ambt, de natuur der zaken. Niet het volk bestaat voor den ambtenaar, evenmin als voor den Koning, maar omgekeerd de ambtenaar, de Koning voor het volk. Zij moeten zich schikken, zich voegen naar de behoeften van het volk willen zij aanspraak kunnen maken op den eerbied, de gehoorzaamheid van het volk. Wordt een en ander als waarheid erkend dan eerst wordt de Vlaming als Belgisch onderdaan erkend en niet meer als vreemdeling; en wat de liefde van den waren Vlaming voor zijne moedertaal niet vermocht, zal het eigenbelang doen. Het Vlaamsch zal dan niet meer zoo geminacht, ja veracht zijn door den verwaanden dwaas en door den groote beoordeeld worden als eene taal, die slechts goed is om daarin zijnen pachter, zijnen knecht aan te spreken. Het eigenbelang zal hem, die naar eene plaats streeft of die reeds bekleedt, het Vlaamsch even hoog doen stellen als het Fransch.

Bij het behandelen van het wetsontwerp, waardoor de Vlamingen hun billijken eisch, dat hunne taal niet langer als eene bastaardzuster der Fransche taal, maar op denzelfden voet, met dezelfde rechten moest behandeld worden, zouden zien ingewilligd en zij dus naast deze als officieële taal van het land erkend zou

worden, werd door een der sprekers in de Kamer gezegd, dat de officiers en advokaten de Nederlandsche taal moesten kennen, maar dat bijvoorbeeld van remwachters zooveel niet mag geëischt worden. Zeker, de lagere bedienden kunnen met minder taalkennis volstaan, slechts eenvoudige tot hen gerichte vragen behoeven zij te kunnen beantwoorden. Maar de rechtvaardigheid eischt, dat allen, die door eene openbare betrekking met de bevolking in aanraking moeten komen, dat allen die gesteld zijn ten dienste van het publiek, in staat zullen zijn in het Nederlandsch zoo wel als in het Fransch, die inlichtingen te kunnen geven, die aanwijzingen te kunnen doen, die een ieder het recht heeft te vragen. Het zou eene onmogelijkheid moeten zijn, dat een Belg gedwongen werd zich eerst tot een taalman te wenden eer hij bijv. eenen policieagent enz. om inlichtingen vroeg. Gelijk de kennis van het Fransch gevraagd wordt, zoo moet ook de kennis van het Vlaamsch gevorderd worden.

Er is nog meer. Den vreemdeling, die weet dat België een tweetalig land is, moet het vreemd in de ooren klinken te hooren, dat een volksvertegenwoordiger zich beroept op zijne onkunde van het Nederlandsch, een der twee landstalen. Te veel helaas zijn er, voor wie Nederlandsch Hebreeuwsch schijnt. Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd; berust men voor het oogenblik in dit gemis eener noodzakelijke kennis, dan kan toch niets den volksvertegenwoordiger van de verplichting ontheffen van die kennis het voorwerp van zijn eerste streven te maken. Een Volksvertegenwoordiger wordt gekozen, afgevaardigd door *een gedeelte* van het volk, maar hij is de lasthebber, de vertegenwoordiger van het *geheele* volk; hij is de gekozene van eenige, maar hij vertegenwoordigt alle Belgen, het geheele land. Hij beoordeelt en maakt wetten in het belang van het geheele volk. Het nut, de nooden en behoeften van alle inwoners van België moeten in den volksvertegenwoordiger

behartiging vinden: van de Vlamingen zoowel als van de Walen. Om die belangen voor te staan, moet hij ze kennen en dit is bijna ondenkbaar, zonder de taal te kennen, van hen, wier belangen hij zich moet aantrekken; met eigen oogen moet hij ze kunnen zien, met eigen ooren moet hij ze kunnen hooren en niet altijd afgaan op het zeggen van anderen; ze niet uitsluitend vernemen uit dagbladen, die niet immer vertrouwbaar zijn. Beide talen zou hij moeten kennen, het Nederlandsch zoowel als het Fransch. Ware men van die noodzakelijkheid overtuigd, dan ware de gelijkheid voor beide talen verkregen: het einde van den taalstrijd ware reeds daar.

Dat de taalstrijd nog voortduurt en het pleit voor het erkennen van het billijke der gelijkheid van beide talen voor eerst nog niet beslecht zal zijn, heeft men tot ieders verbazing kunnen zien, toen het wetsonderwerp, dat ook het Nederlandsch tot officieele taal van België maakte, met bijna algemeene stemmen in de Kamer was aangenomen, ter bespreking in den Senaat kwam en.... verworpen werd.

Hoewel ik over het billijke in de toekenning van gelijke rechten aan de beide talen, om het nauw verband, dat er bestaat tusschen die gelijkheid en het doel van mijn schrijven, reeds verder uitweidde, dan aanvankelijk mijn plan was, wil ik er thans het een en ander nog bijvoegen en de bespreking van den Senaat op mijne beurt bespreken.

Zelden heb ik een verslag eener zoo hooge en ernstige vergadering gelezen, waarin zoo zeer als hier kleingeestige vasthoudendheid aan het oude, bekrompenheid van geest en onkunde het kenmerk der bespreking was. Dat aanhoudend spreken nevens het vraagstuk, dat veinzen van eene niet bestaande onkunde zou men zelfs kwade trouw kunnen noemen. De quintessens, de kern, het kort begrip der meeste redeneeringen dier vijanden van het Vlaamsch zou ik in twee woorden kunnen samenvatten: de Waal

oefent op taalgebied eene onbeperkte heerschappij uit over den Vlaming, waarvan hij geen afstand denkt te doen — en, het Nederlandsch is geene taal, die voor ons bruikbaar is mag dus geen aanspraak maken op de rechten eener beschaafde taal.

Bijna 70 jaar is het Fransch heer en meester in België; geen rechten voor het Vlaamsch; slechts als een vreemdeling wordt het geduld. En de reden? Is het wraak, omdat de vorige regeering, gelijk sommigen zeggen, anderen ontkennen het op meer grond, de Nederlandsche taal ook den Waal wilde opdringen? Maar gesteld, dat het zoo ware, dan nog zou die regeering te verontschuldigen zijn, omdat zij de regeering was van het Vereenigd Koninkrijk der *Nederlanden,* terwijl de verhouding was, minst genomen, 6 Nederlandsch sprekenden tegenover 2 die het Fransch spraken. Maar ook nu nog zijn de Nederlandsch sprekenden grooter in getal, dan zij die Fransch spreken, zoodat zij boven deze den voorrang moesten hebben, ware het, dat zij iets anders zochten dan de gelijkheid, die hun door de Grondwet gewaarborgd wordt.

Weerspraken hunne daden hunne woorden niet, dan zou men moeten aannemen dat het niet uit haat tegen het Vlaamsch was, dat vele Senatoren hunne stem niet gaven aan het hun voorgestelde wetsontwerp. Hoor maar : « zij meenen het goed, o zoo goed « met de Vlamingen, jammer dat deze zoo overdrijven « — men heeft de Vlamingen al zooveel toegegeven — « zij moesten zich tevreden houden met hetgeen zij « reeds verkregen. » Een der Heeren beroemde er zich zelfs op, reeds voor jaren gewezen te hebben op dat gebrek van immer meer te eischen. Inderdaad de man had gelijk. Ja de Vlamingen vragen altijd meer, doch slechts tot dat.... tot dat zij alles gekregen hebben wat hun toekomt. Het is waar, de Vlaming heeft gehandeld gelijk een schuldeischer met een kwaden betaler, als deze met stukjes en beetjes iets van zijne schuld afdoet : hij moest zich al te vreden toonen,

als men hem van tijd tot tijd een brok toewierp.... zooals men met een lastigen hond zou doen... Geheel voldaan zal hij eerst wezen, als hem ten volle recht gedaan is.

Ook waren er in den Senaat die, het moet gezegd worden, die « het goed recht der Vlamingen erkenden »... Maar de gevolgen der wet! Niet alleen moest men den Walen hunne aanmatigingen ontzeggen... eerste moeilijkheid! Maar ook verdere onoverkomelijke moeilijkheden — onder ons gezegd – moeilijkheden die geen moeilijkheden waren en die daarenboven, niet onoverkomelijk waren... En dan bezwaren, die zeer licht uit den weg te ruimen zouden zijn of die zich nooit zouden voordoen. Twee bezwaren werden toch opgeworpen, die nog wel den schijn hadden bezwaren te zijn. Deze waren de moeilijkheid in het vertalen en de verwarring bij het bespreken van tweetalige wetten in de Kamers. Vóór over die schijnbare moeilijkheden te spreken zeg ik, dat moeilijkheden die zouden kunnen ontstaan uit het toewijzen van een erkend recht, niet kunnen ontslaan van de verplichting dit recht aan de rechthebbenden toe te staan, tenzij dat recht in strijd ware met de rechtmatig verworven rechten van anderen, want dan zou het hoogste recht het grootste onrecht worden. Dit nu is in dit geval niet waar. Wat de Walen als een recht willen doen gelden, is slechts eene onrechtvaardige, door niets te billijken aanmatiging. Onrechtvaardig tegenover den Vlaming van wien de kennis der twee talen geëischt wordt, waar de Waal met de kennis van één taal kan volstaan. Onrechtvaardig ook tegenover de Vlaamsche bevolking, onder wie hij zijn ambt uitoefent, en die daardoor aan moeilijkheden van allerlei aard bloot staat.

Nu de moeilijkheden bij het vertalen, enz.

Bij gelegenheid, dat er in den Senaat eene overeenkomst tusschen Japan en België, die door Japan in het Engelsch en van onze zijde in het

Fransch gesteld was, behandeld werd (1), wees de Heer Picard, die voor de wet der gelijkheid van beide talen gestemd had, op den zonderlingen toestand van die senatoren, die zich verzet hadden tegen deze wet der gelijkheid en nu eene overeenkomst zouden goedkeuren, die ook in twee talen, waarvan de eene zelfs eene vreemde, was opgesteld. Te recht liet hij er op volgen, dat men aan den landgenoot weigert, wat men den vreemdeling gunt. Eenige antwoorden hierop bleven natuurlijk niet uit, die mijns inziens al weinig afdoende waren.

Het eerste antwoord luidde: In dit verdrag is hetgeen Japan aangaat in het Engelsch en wat ons betreft is het Fransch gesteld, zoodat wij alleen den Franschen tekst te beoordeelen hebben. Dus twee verdragen! Doch neen. In eene overeenkomst moeten de teksten geheel aan elkander gelijk zijn; er mag geen verschil in zijn. Eéne zaak in twee talen. Beide teksten moeten beider rechten en verplichtingen bevatten. Nog werd gezegd, dat men een verdrag met den vreemde niet kan gelijkstellen met eene wet voor het eigen land. Natuurlijk zijn wet en verdrag hetzelfde niet: er is verschil in oorsprong, voortduring en einde van beide, maar toch is het onderscheid zoo groot niet of de moeilijkheid, zoo er moeilijkheid bestaat, is even groot in een verdrag in twee talen als in eene dergelijke wet. Een overeenkomst is eene wet die beide overeenkomende regeeringen verplicht gelijk eene gewone wet het volk en de regeering verplicht. Beide partijen nemen op zich de verplichtingen door een verdrag opgelegd na te komen. Wat hier de regeeringen van beide landen doen geschiedt evenzeer met eene wet: de regeering stelt eene wet voor en het volk — ten minste onder onzen regeeringsvorm, neemt die wet aan door

(1) *Beknopt Verslag*. Senaat, zitting van 5 Maart, bl. 178.

zijne vertegenwoordigers. Het is als het ware een verdrag tusschen de regeering en het volk.

Eene wet bepaalt gewoonlijk straffen tegen de overtreders der wet: ook het verdrag, ten minste stilzwijgend, al ontbreekt ook de macht om de overtreders tot het nakomen der verplichtingen te dwingen : bij niet naleving van een verdrag vervallen de bedongen voordeelen, dus ook eene straf. In beide is de regeering aansprakelijk : zij moet zorgen, dat de overeenkomst niet door hare onderdanen geschonden worde, even als zij eene wet moet handhaven, zorgen, dat zij niet door het volk overtreden worde.

Blijkt nu uit deze vergelijkingen, dat het minder moeilijk is een verdrag in twee talen goed te keuren dan eene wet in twee talen? Ik voor mij zie het niet in.

Dit verdrag bestond gelijk wij zagen uit een dubbelen tekst, een Fransche en een Engelsche ; sommige leden van den Senaat verstaan den Engelschen tekst misschien niet, of hebben dien wellicht niet eens gezien, en toch zijn beide teksten, de geheele overeenkomst goedgekeurd. zoodat die leden deden wat men noemt..... eene kat in den zak koopen; aannemen wat zij niet kenden! Doch neen. In zake van verdragen, zegt de Hertog d'Ursel, staat de regeering tegenover de Vertegenwoordiging er voor in, dat de teksten dezelfde zijn. Ziedaar de waarheid. Een van beide teksten is de vertaling van de andere, doch de Regeering waarborgt de eenzelvigheid der beiden teksten ; zij zijn één en hetzelfde, alleen de vorm, de taal verschilt.

De Senaat stelt nu zoo veel vertrouwen in de Regeering, dat hij op haar gezag, de beide teksten als met elkander overeenkomende aanneemt en goedkeurt, waarom kan de Senaat bij wetten in twee talen dan niet het zelfde vertrouwen in de Regeering stellen ? Of denkt men soms de Regeering minder in staat om in eene wet die eenzelvigheid van twee teksten, de eene in het Fransch, de andere in het Nederlandsch

te beoordeelen? Waarlijk, het vertrouwen van die heeren in de Regeering zou niet groot zijn! Wil men wellicht een tweeden waarborg? Welnu, bij de behandeling eener gewone wet in twee talen zullen zij dien vinden bij die medeleden, die Nederlandsch verstaan en die dus ook kunnen beoordeelen of de Nederlandsche tekst dezelfde is als de Fransche; dezelfde wet, maar in een anderen vorm gegoten.

Bij het behandelen eener gewoone wet in twee talen schijnen die heeren van den Senaat van geen waarborg voor de eenzelvigheid van beide teksten te willen weten....

Doch nog een andere reden was er waarom zij die wet bestreden. Eéne reden natuurlijk was hun niet voldoende, om die wet te verwerpen — en om te verwerpen wat zij niet *wilden* aannemen, vonden zij er 10 voor 1, alle even nietig. — Die andere reden nu was, dat eene tweetalige wet oorzaak zou wezen van verwarring in hunne debatten. Verwarring ja, die moet men bovenal vermijden, getuige de behandeling der speelwet!

Om een voorbeeld te geven van alle tegenwoordige en toekomende verwarringen, riep de Senator die het vuur tegen de taalwet geopend had en hare verbitterdste vijand was, in diep gevoelde verontwaardiging (?) uit. Het is alsof wij hier Nederlandsch spreken! Of is het een steek — niet onder water — op de Nederlandsche Kamers, waar niets dan Nederlandsch gesproken wordt!!! Dat er verwarring is dáár, waar soms niet ieder weet wat hij wil, is mogelijk, maar is ieder bewust van hetgeen hij wil, dan zal zeker niet door de toepassing van twee talen verwikkeling in de bespreking ontstaan. IJdele uitvluchten! Zelfs veel tijdroovend zal zij daardoor niet zijn, als men slechts wil. Wanneer goede vertalers die in de kennis der beide talen doorkneed zijn, de artikels der wet, naarmate zij aangenomen zijn, in het Nederlandsch overzetten, dan zal, als

de geheele wet is aangenomen ook de vertaling der wet gereed zijn. Wat zou er dan in den weg staan, de wet nog eens, nu in het Nederlandsch in behandeling te nemen? Nu reeds ondergaan wetten van eenig belang eene tweede stemming, de behandeling in het Nederlandsch zou daarvoor in de plaats kunnen komen, en evenmin als die tweede stemming zal dan de behandeling in het Nederlandsch eenige noemenswaardige bespreking uitlokken. In eene goede vertaling zullen de leden, welke die taal kennen, terstond de aangenomen wet herkennen. En waar is dan de verwikkeling? Geen redetwist zal er zijn; spijkers zoeken op laag water mag men bij die Hooge Vergaderingen in dit geval niet verwachten: twistzoekers hebben hunne beurt reeds bij de behandeling in het Fransch gehad. Inderdaad, noch Kamer, noch Senaat is een congres van taalkundigen, die de gebruikte woorden wikken en wegen, nauwlettend toezien of een woord op de juiste plaats staat, of er niet tegen de taalregels gezondigd is, enz. Met al die kleinigheden, die hier kleinigheden zijn, elders niet, laat de wetgever zich niet in, als het maar verstaanbare taal is. Nog eens; noch Senaat, noch Kamer is een debattingclub, waar men zich in het spreken oefent en waar haarkloverijen en muggenziften soms aan de orde van den dag zijn. De leden der beide vergaderingen zijn praktische mannen, die spijkers met koppen slaan, deugdelijk werk willen leveren en dit ook kunnen, als zij wetten in twee talen in behandeling hebben, niet minder dan wanneer deze slechts in het Fransch gesteld zijn. De goede wil echter mag, gelijk het hier en daar nu het geval schijnt, niet ontbreken. Met goeden wil is alles mogelijk en dus vooral ook, het maken van wetten, die niet slechts voor een *gedeelte* van het land, maar voor het *geheele* land bruikbaar zijn.

Antwerpen, A. C. MEYER.

(Wordt vervolgd.)

QUINTEN METSYS.

Quinten Metsys is eene der beminnelijkste en der schitterendste figuren uit de geschiedenis der schoone kunsten in België. Vast is hij de uitmuntendste Vlaamsche schilder uit de eerste helft der 16e eeuw, Jan Gossart en Bernard van Orley overtreffende. Ook geen naam van een ander onzer meesters is meer volksgemeen, meer gekend en meer vereerd, niet alleen in zijn geboorteland, maar door gansch ons werelddeel. Zijne poëtische geschiedenis heeft de belangstelling opgewekt der romanschrijvers, der dichters en der kunstenaars. Geen wonder : zij toch bevat een treffend voorbeeld van wat de mensch vermag, wanneer hij door eenen edelen zin aangespoord, door een vastberaden wil gesteund is. Uit den arbeidenden stand gesproten, vaderloos van af zijn 16de jaar, verplicht het dagelijksch brood te verdienen voor hem, zijne oude moeder, zijn broeder en zijne zuster, wist hij zich, door eigene krachten, te verheffen tot eene eerste plaats in de kunst, zich vrienden te maken onder de groote denkers van zijnen tijd, en zijn vaderland met gewrochten te verrijken, welke de bewondering zullen opwekken zoolang er een stuk van zal overblijven.

Quinten Metsys was niet alleen een groot schilder, maar tevens een hervormer der vaderlandsche kunst. De werken van van Eyck, vander Weyden, Bouts en andere oude meesters had hij grondig

bestudeerd, maar hij wist hunne stijfheid, hunne hoekigheid te ontwijken door eene meer natuurlijke, en tevens meer edele teekening. Hij legde zich ook toe op het vergrooten der personagen, welke hij nu in driekwart, dan weer in levens grootte uitvoerde. Daarbij is het als zag hij de natuur steeds verlicht door eenen zonnestraal. Zijne kleur, in welke het hemelblauw voorheerscht, is van eene buitengewone klaarheid en van eene oorspronkelijkheid welke men elders niet ontmoet.

Ludovico Guicciardini, die binnen Antwerpen leefde ten zelfden tijde als de kinderen van Quinten Metsys, verklaart, in zijne beschrijving der Nederlanden, dat de schilder te Leuven geboren werd. In 1846, dus voor vijftig jaren, gaf de schrijver dezes een opstel in het licht, om aan te toonen dat de bewering van den Italiaanschen schrijver op vaste gronden berust. Te Antwerpen bleef men van een tegenover gesteld gevoelen. De heeren Leo de Burbure, Jan de Laet, Theodoor van Lerius en Pieter Génard deden vlijtige navorschingen om dit punt bepaaldelijk vast te stellen. Allerbelangrijkste oorkonden werden er teruggevonden, — vooral door den heer Génard — voor de eigenlijke geschiedenis des kunstenaars; doch geen enkel stuk dat de getuigenis van Guicciardini tegenspreekt. Deze is overigens bekrachtigd geworden door Molanus, Lampsonius en Opmeer, in een woord, door al de schrijvers die, in de 16de eeuw, over Metsys geschreven hebben.

De beroemde meester is in 1466 ter wereld gekomen. Men vergelijke ons opstel in de *Biographie nationale*, D. XIV. Hij was de zoon van Joos Metsys, slot- en uurwerkmaker, die zich binnen Leuven had gevestigd, in 1459, en van Catharina van Kinckem. Hij had twee broeders, *Joos* en *Jan*, en eene zuster *Catharina*.

Vader Metsys bewoonde een huis in de Burgstraat, thans de Mechelsche straat, op de linker-

zijde, tusschen de Vischmarkt en de Lei Dit huis was herkomstig van zijn schoonvader Jan van Kinckem, echtgenoot van Catharina van Gestele. Joos was een knap werkman. Hij vervaardigde verscheidene werken voor het stadhuis van Leuven, waarvan de bouw ten dien tijde voltrokken was. Hij was tevens belast met het verzorgen van het stedelijk uurwerk. Joos Metsys overleed tusschen den 31ⁿ Augusti 1482 en den 1ⁿ Januari 1484. Zijn opvolger in de smidse was zijn oudste zoon Joos, die even slot- en uurwerkmaker was en ook de bouw- en beeldhouwkunst beoefende. Deze trad, 1478, in den echt met Christina van Pullaer, eene slotmakersdochter, van Leuven en overleed in 1530.

Na het huwelijk van zijnen broeder Joos, stelde Quinten zich aan het hoofd der smidse. Door zijne vaardige teekenkunst ondersteund moest hem het ijzerwerk deste beter gelukken. Een zijner gewrochten versiert nog heden de Sint Pieterskerk van Leuven (1). Daar hij uit hoofde zijner behendigheid meermaals naar Antwerpen geroepen werd, besloot hij zich in die stad te vestigen. Hij verliet Leuven, met zijne moeder, zijn jongeren broeder en zijne zuster. Men weet dat de liefde den hamer tegen het penceel deed verwisselen :

Connubialis amor de mulcibre fecit Apellem.

In 1491 werd hij als meester in het schildersgilde van Sint Lucas aangenomen. Hij huwde Adelheide van Thuylt, dochter van Lambrecht, die hem drie kinderen schonk, en in 1507 overleed. De meester trad in tweede huwelijk met Catharina Heyns, gezegd vander Meeren, eene natuurlijke dochter van een begoed burger van Antwerpen; uit dezen echt won hij tien kinderen.

Eerst woonde hij in het huis *de Simme*, in de

(1) De ijzeren arm der doopvond.

Huidevettersstraat, daarna in het huis *St.-Quinten*, in de Schuttershofstraat.

Naar allen schijn bezocht hij Italië voor of na zijn huwelijk; ten minste heeft hij eenige werken van de Italiaansche meesters, als Ghirlandajo en Francia, gezien. In allen geval was hij de grondlegger der Antwerpsche school, welke in de volgende eeuw Rubens voortbracht.

De beroemde meester voltrok (1) zijn triptiek de *Legende van Sinte Anna* in 1509, en in 1511 zijn ander triptiek, de *Grafleggíng Christi*, thans de parel van het koninklijk museüm van Antwerpen.

In de Scheldestad telde Quinten Metsys ettelijke vrienden, als de landschapschilder Joachim Patenier en Pieter Gillis, griffier der schepenenbank, een man van vromen wandel en hooge geleerdheid. Deze ambtenaar bracht hem in kennis met Erasmus en met Thomas Morus, kanselier van Engeland. Te zijnen huize ontving hij Lucas van Leiden, Albrecht Dürer en Hans Holbein, de drie grootste schilders van dezen kant der Alpen.

Behalve de schilderkunst beoefende hij ook de toonkunst, de poëzij en de etskunst. Ter eere van zijnen vriend Erasmus vervaardigde hij eenen eerepenning welke een meesterstuk heeten mag.

Quinten Metsys overleed, te Antwerpen, tusschen den 13n Juli en den 16n September 1530 en werd aan den voet van den toren der hoofdkerk begraven. Hij vormde leerlingen van verdienste, onder anderen Adriaan van Overbeke, waarvan in Engeland merkwaardige schilderstukken zijn teruggevonden. Twee zijner zonen, Jan en Cornelis, beoefenden op eene schitterendste wijze de schilderkunst en lieten ons verdienstvolle gewrochten na.

De meeste werken van Quinten Metsys zijn

(1) Voor de kerk van Sint Pieter, te Leuven; thans in het Museum van Brussel.

naar het buitenland gereisd, naar Londen, Parijs, Madrid, Berlijn en St. Petersburg. Doch in het bezit des schrijvers van dit opstel bevindt zich een wijzerplaat welke de meester vervaardigde rond 1510, ter versiering van een uurwerk gemaakt door zijnen broeder Joos Metsys, als hooger is gezegd, slot- en uurwerkmaker, te Leuven. De schildering is uitgevoerd op een eikenbord van 1 met. 20 cent. vierkant, en vermeldt 24 uren, doch is verdeeld in tweemaal twaalf uren. Behalve de bezigheden van elke maand, levert het vier en twintig onderwerpen op vertoonende 's levens lief en leed. Men ziet hier meer dan 170 figuren, in de kleeding van het begin der 16e eeuw. Een der daarop voorgestelde groepen vertoont de broeders Metsys vereenigd in eene werkplaats : Joos houdt zich onledig met het stellen van een uurwerk in puntboogstijl; Quinten, voor zijnen ezel gezeten, schildert een mansportret, en Joos is aan 't verfvrijven. Het is eene geloofwaardige bladzijde van 's kunstenaars geschiedenis, geschreven met zijn eigen penceel.

In onze dagen is er veel in 't werk gesteld, om de levensgeschiedenis van Quinten Metsys nader te doen kennen. Voor vijftig jaren bezat men over den kunstenaar niet anders dan de weinige bijzonderheden voorkomende in de werken van Karel van Mander, Frans Fickaert en Alexander van Fornenbergh. Men kende niets van zijne afkomst, zijne bloedverwanten, zijne beide vrouwen en zijne kinderen. Dank aan de vlijtige opsporingen in de archieven van Antwerpen en van Leuven bezit men thans, gelijk uit het bovenstaande blijkt, over den uitmuntenden kunstenaar haast zoovele bijzonderheden als had hij in onzen tijd geleefd.

Wij hebben hier de geschiedenis van Quinten Metsys in hare groote lijnen geschetst. Later hopen wij op den uitmuntenden meester terug te komen.

EDW. VAN EVEN.

THEODOOR KÖRNER'S WERKEN (1).

Zoodals wij reeds aanstipten gaf Theod. Körner in 1810 zijn eersten bundel uit onder den naam « Knospen », de eerste uitspruitsels van zijn voelen en denken. Zij loopen over het leven en de werkzaamheden in de mijnen of bevatten romantische vertellingen, gelegenheids- en minnedichten.

In tegenstelling met de Duitsche lettergeschiedschrijvers die gewoonlijk van Th. Körner slechts zijne krijgsliederen en zijne dramatische werken vermelden, moet er op gewezen dat hem ook gedichten werden ingegeven, betrekking hebbende op onderwerpen van alge-

(1) Onder het voorgaande hoofdstuk van Theod. Körner's Leven plaatsten wij « wordt voortgezet ». Ook was het aanvankelijk onze bedoeling de heele levenschets in het *Belfort* op te nemen; edoch onder de handen van den schrijver groeide deze aan tot eene flinke studie van omtrent 70 bl. Het overwegend belang dat ons schijnt te liggen in het tweede deel ervan, gewijd aan de bespreking en ontleding van Körner's werken, liet ons besluiten dit deel niet langer achter te houden en het in deze aflevering te plaatsen. Te meer daar het geheel tot inleiding moet dienen voor de vertaling van drie der meest kenmerkende stukken van den jeugdigen dichter: Jozef Heyderich, Toni en Zriny, en het ons voorkwam dat we wellicht den eindindruk van het heele boek zouden verminderen met het eerste deel, de eigenlijke levensschets over verschillende afleveringen te verbrokkelen.

Wij meenen onze geëerde abonnenten aldus gewezen te hebben op het boeiende en aandoenlijke van het eene en op de critische degelijkheid van het andere en hun een dienst te bewijzen met hun in vertrouwen aan te zetten het heele werk te koopen, hen verzekerende dat hun geld wel zal besteed zijn. De drie hoofdstukken die wij lieten wegvallen heeten: « Theodoor als student », « Zijn verblijf te Weenen » en « Hij sterft vóór het Vaderland ».

meen menschelijken aard of meer bijzonder op zijne studiën en omgeving.

En daaronder zijn er, wel is waar, die niet volmaakt mogen heeten, die van 's dichters jeugdige onervaren-

Teodoor Körner.

heid getuigen en van de verbazende vlugheid met welke hij voortbracht, maar ook vele vinden wij daarentegen, die tot het beste mogen geteld worden wat de Duitsche letterkunde bevat.

In de volledige uitgave zijner werken komen zij voor onder den titel « Gemengde Gedichten ». Welnu wij treffen er alle dichtsoorten in aan. Naast het « Bergmansleven » en andere, betrekking hebbende op het mijnwezen, zijn er studentenliederen, drinkliederen, lustig en gemakkelijk berijmd, vol levendigheid en pit; dan weêr sonnetten. die groote vaardigheid verraden;

verder eene gansche afdeeling met kluchtige vertellingen, onder andere het geestige : « Der Weltschöpfer » — « Anmeldung des Grosspapa bei dem Turnwart zum Voltigiren » — « die Karten-Revolution » die naast meer andere en met zijne blijspelen duidelijk bewijzen hoe zeer hij eene gezonde en natuurlijke « vis comica » bezat. Daarop volgen of staan verspreid tusschenin « epische Fragmente » eene « Elegie » in niet strenge maar toch vloeiende disticha geschreven; dan nog balladen zooals « Der Kynast » « Wallhaide »; de volkssagen « Graf Hoyer von Mansfeld » en « Harras, der Kühne Springer » besloten door « Dramatische Spiele und Fragmente » « Monologen en Prologen » en eindelijk, een aanzienlijk aantal berijmde raadsels en spreuken, alles zoo rijkelijk en verscheiden dat men daarbij verbaasd staat.

De grondtoon zijner « gemengde gedichten » en wij mochten zeggen, van al zijne werken, is lyrisch; en dit moest hij natuurlijk zijn bij een zoo jeugdig, hartstochtelijk dichter. Maar zijn lyrisme bleef vrij van eenzijdigheid daar het in twee hoofdgevoelens wortelt, die hem grondig kenmerken en den stempel drukken op geheel zijn wezen : diepe *godsdienstzin* en *vaderlandsliefde*.

Dit wijst terloops weer op het midden waarin Theodoor Körner werd grootgebracht. Gedurende zijne reis in het Reuzengebergte koesterde hij dan ook het voornemen een « Taschenbuch für Christen » te schrijven, waarschijnlijk in den zin der vijf « Geistliche Sonnette » of der ietwat langere vertellende gedichten « die heilige Cäcilia », die « heilige Dorothea » en « St Medardus » alle begrepen in de « Gemengde Gedichten » alsmede zijne verheerlijking van God, in het vierde der sonnetten betiteld « Die Liebe(1)» en in « Der Morgen des Glaubens. »

(1) Het eindigt met de woorden : « God is de Liefde », die wij letterlijk weervinden in het stuk : *Liebe*, voorkomend in den « Anhang » 5de vers.

Eene gansch bijzondere uitdrukking gaf hij aan deze zijne stemming in het verheven stuk, eerst later verschenen in den « Anhang » van Hempel's uitgave: « Hymne aan God », zoo edel van opvatting, zoo diep van gevoel, dat het den zanger van « Messias » een Händel zou hebben bekoord.

Geen wonder! ook zijn vader was diep godsdienstig en ten bewijze zijne verklaring in Theodoor's levensbeschrijving, « dat zijn zoon den godsdienst niet als somberen tuchtmeester, die onschuldige genoegens verstoort, maar wel als zielverheffenden vriend had leeren kennen; vooral daar zijne gansche opvoeding er naar aangelegd werd, dat hij door edeler drijfveeren dan vrees zou gedreven worden en al vroeg gewende hij zich wat heilig is te vereeren. Van daar de ongeveinsdheid en warmte met welke hij het hartroerende van het Christendom opnam (1). »

Dan, wat hij zelf den zoon voorschrijft in den schoonen brief, waarin ook hij erkent dat deze tot dichter werd in de wieg gelegd. « Uw bedrijf is, al wat edel is en groot en heilig te dienen, waardoor de menschelijke natuur zich verheerlijkt. Ik verlang niet, dat gij bij uw dichterlijken arbeid aan een zedelijk doel zult denken. Leef en werk in de esthetische wereld, maar nooit vijandig gezind of met ongebonden moedwil jegens het minste ook, wat zielen eerwaard is. Toon u zelven nooit anders dan zooals gij u niet schamen zoudt voor uwe beminde te verschijnen (2). »

In verband hiermede en als het ware een voorbereiding tot zijn Zriny schrijft hij aan zijn vader: « Moet dan het geloof, voor hetgeen onze voorvaderen streden en stierven, ons niet evenzoo vervoeren en moeten deze tonen niet tot menige ziel gaan die nog in zijne reinheid leeft (3)?

(1) H. Bishoff, 69 (*Th. Körners « Zriny » nebst einer allgemeinen Übersicht über Th. Körner als Dramatiker*. Leipzig 1891.
(2) Id. 64.
(3) Id. 70.

Wat zijne vaderlandsche gezindheid betreft, ook op dit punt was hij de zoon zijns vaders en verloochende hij evenmin den kring waaruit hij voortkwam.

Niet enkel bij Theodoor kunnen wij dezen invloed waarnemen, maar ook bij diens zuster. Zij schrijft immers op 15den April 1808 aan haren neef Fr. B. Weber te Berlijn : « Zoo gij dit politiek noemt, dat ik het warmst aandeel neem aan alles wat mijn Duitsch vaderland betreft, zoo ben ik zeer politisch. De liefde tot het vaderland is jammer zeldzaam geworden en wanneer men zich om dit gevoel al niet schaamt, toch wordt het dikwijls uit toegeving onderdrukt, iets wat ik zeer verkeerd vind, daar het gewis tot de schoonste gevoelens behoort welke de menschelijke borst kunnen bewegen en men moet zorg dragen, dat het niet onder den drang der omstandigheden te gronde gaat » (1).

De meening omtrent de overtuiging des vaders uit het voorgaande verkregen mag nog gestijfd worden door zijn schoon schrift « Deutschland's Hoffnungen » waaruit op de treffendste wijze de volkomen overeenstemming tusschen vader en zoon blijkt. Nadat hij in hooghartige bewoordingen het besluit van Theodoor, om deel te nemen aan den vrijheidsoorlog, heeft goedgekeurd, spreekt hij zijne spijt uit, door ambt en ouderdom belet te zijn, aan de zijde van zijn zoon voor de onafhankelijkheid des vaderlands te strijden (2).

Deze beide hoofdeigenschappen komen het schitterendst uit in zijn liederenkrans « Lier en Zwaard. » Met deze gedichten verwierf hij zijn duurzaamsten en eigensten roem. Kon men hem voor zijne « Gemengde Gedichten, » het verwijt doen soms te weinig oorspronkelijk te zijn, voor deze verzameling kan hiervan geen sprake zijn. Met één slag nam hij plaats onder de groote dichters van zijn volk en die der andere volken,

(1) *Deutsche Rundschau* IV, 9. 470 bij BISHOFF, bz. 68.
(2) BISHOFF, bz. 68.

hebbende een eigen karakter, een eigen kenmerk. Onder allen kennen wij slechts Tyrtaeus, die soortgelijke rol moet hebben vervuld, maar er blijft ons niets dan diens naam. Het werk van onzen held kwam, nog warm van zijne geestdrift en ongeschonden tot ons en laat ons toe zijn naam spreekwoordelijk te gebruiken, voorwaar geene gewone onderscheiding.

Staat nu vast, dat de echte dichter diegene is die de gansche bedrijvigheid, de gezamenlijke verzuchtingen van zijn volk in zich opneemt om ze dan in heerlijke poëzie terug te geven, zoo is Theod. Körner zulk een. Geen is zoo volkomen tot de uitdrukking van zijn tijd geworden, geen heeft zoo volledig uitgesproken wat zijn volk voelde. Als een schitterend heraut is hij opgestaan en rondgegaan, zijn volk met zijn vervoerend woord overtuigende van wat het duister ondervond; hij is de mond der natie geweest en gaf de vrijheidsoorlog aan de Duitschers een nieuw vaderland, hij gaf hun ook een nieuw dichter.

Wat zijn vader hem had voorgehouden: « Op de wieken der Dichtkunst moet de gezonken natie zich verheffen « heeft hij ten volle bewaarheid. Lang vóór hij « Zriny » schreef, waarin hij het bondigst deze hoofdtrekken zijner muze belichaamde, verheerlijkte hij in roerende verzen de vaderlandsliefde zooals in : « Andreas Hofers Tod », « Die Eichen », « Trinklied van 1810 » (1); in « Toni » en inzonderheid in « Joseph Heyderich of Deutsche Treue ».

In het voorlaatste vers van « Trinklied » klinkt het:

De vrijheid is voor 't leven
Het heerlikste gevoel
En voor der mannen streven
Het hoogste godendoel.
Den eed: den vrijheidskamp bestaan
En voor de vrijheid ondergaan
Bekrachtig' onze moed
Zoo 't moet!

(1) *Anhang* (Hempels uitg.)

en meer bepaald de Duitsche toestanden weerspiegelend, dit krachtig lied :

Waar is des zangers vaderland ?
    Waar de bronnen ed'ler wijsheid vloeiden
    Waar de kransen voor het schoone bloeiden
    Waar sterke harten, blijde gloeiden,
    Met al wat heilig is, verwant !
Daar is mijn vaderland !

Hoe heet des zangers vaderland ?
    Nu weent het op der zonen lijken,
    't Moest onder beulenmacht bezwijken,
    Eens hiet het slechts het land der eiken,
    Het vrije land, het Duitsche land !
Zoo hiet mijn vaderland !

Wat wil des zangers vaderland ?
    Zijn eerst de knechten neergeslagen,
    Den bloedhond uit de grenzen jagen
    En vrij de vrije zonen dragen
    Of vrij begraven zijn in 't zand
Dat wil mijn vaderland !

En hoopt des zangers vaderland ?
    Het hoopt op de gerechte zaak ;
    Hoopt dat het trouwe volk ontwaak,
    Hoopt op des Hemels groote wraak,
    Herkent den wenk van 's Wrekers hand !
Dat hoop mijn vaderland !

Niet minder krachtig het vierde vers van het « Bundeslied vor der Schlacht »

Nu met God ! We willen 't wagen
    Vast vereend ons lot bestaan ;
Willen 't hart ten outer dragen
    En den dood nu tegengaan.
Vaderland ! 'k wil voor u sterven
    Zoo uw machtig woord gebiedt ;
De geliefden mogen erven
Waarvoor ik mijn bloed vergiet.

Groei, o vrijheid der Duitsche eiken,
Groei omhoog, over onze lijken!
Vaderland! hoor den heiligen eed!

En hoe ongekunsteld, hoe kinderlijk vertrouwend spreekt zijn geloof uit menig dezer verzen; hoe plechtig zijn « Gebet während der Schlacht » 1813,

Vader! voer gij mij aan!
Voer mij ter zege, voer mij ter dood:
Heer, 'k neem aan wat gij geboodt!
Heer, hoe gij wilt, zoo voer mij aan.
God, ik neem u aan.

en het « Gebet » ook van 1813 op de melodie: o sanctissima! « Dem Herrn allein die Ehre » roept hij op het einde van elk vers uit van het lied dat hij dichtte en dat gezongen werd bij het inzegenen van het Pruisisch vrijkorps in de kerk, te Rogau (1813) en waarvan wij hiervoren berichtten. En steeds keert hetzelfde denkbeeld, soms ook al ietwat anders uitgedrukt, terug; b. v. in « Jägerlied » (1813)

Doch broeders zijn wij allen saam
En dit stijft onzen moed.
Ons bindt der tale heilge band,
Ons bindt één God, één vaderland.
En 't trouwe Duitsche bloed.

« Mit Gott » verder in het « Lied der schwarzen Jäger » 1813 en in « Reiterlied » 1813, woordelijk:

Ja, Godes arm voert ons zwaard
En ons schild is God! —

en nog in andere meer, zooals in « Zuversicht ».

Maar de kroon onder alle gedichten spant zijn terecht hooggeroemd « Zwaardlied » dat hij in den vroegen morgen dichtte en met potlood in zijn zakboekje neêrschreef, eenige oogenblikken vóór den aanval

waarin hij sneuvelde. Hierin vergelijkt hij zijn zwaard met eene bruid, die lang aan zijne linkerzijde verscholen heeft geleefd, in het stille ouderlijk huis, maar die hij thans met de rechterhand vat en in het woelige leven stralend binnenleidt, met haar ter dood gaande voor het vaderland. Wij nemen afscheid van dezen bundel met de laatste verzen ervan aan te halen :

  Kom uit, mijn zwaard, kom uit ! —
  'k Boor u door 's beulen huid
      Hoera !

Ach, heerlijk is 't in 't vrije,
In blijde bruiloftsrije !
  Hoe schittert 't blanke staal
  In den vroegen zonnestraal !
      Hoera !

Welaan, gij stoute « rijders »
Welaan, gij Duitsche strijders !
  Wordt u het hart niet warm,
  Neemt Liefste in uwen arm !
      Hoera !

Eerst kon zij aan uw' linken
Slechts heel verscholen blinken
  Maar aan de rechte sluit
  God duidelijk de bruid !
      Hoera !

Daarom een' kus nog even
Op d'ijz'ren mond gegeven
  Die tot het harte gaat !
  Vloek, wie zijn bruid verlaat !
      Hoera !

Nu, laat de Liefste zingen
Dat held're vonken springen !
  De bruiloftsklokke luidt
  Hoera ! gij IJzerbruid !
      Hoera !

« Voor God en Vaderland » is dus de hoofdgedachte van heel dezen liederenkrans. Deze woorden omvatten èn de bron èn het doelwit dezer gedichten, eenig in hunne soort. Hierdoor ook bekomen zij iets heiligs, iets gewijds; zij zijn zoo ideaal opgevat, zoo verre verheven boven elke stoffelijke bekommering, dat zij de strijders die ze zongen moesten los maken van al het aardsche en deze met één vleugelslag moesten opvoeren tot de hoogste offervaardigheid. Waar deze leuze toepassing vindt en met overtuiging weêrklinkt, daar ontstaat een heldenvolk en tot enkel bewijs maar, noemen wij onze edele « Brigands ».

De tweede indeeling zijner werken bevat zijne dramas, blij- en treurspelen en eenige opstellen in proza. Deze zijn niet talrijk en bestaan uit kleinere vertellingen, meestal in sprookjesvorm, erg romantisch gekleurd, zooals het lief stuk: « die Harfe » « Hans Heiling's Felsen », « die Tauben » en « die Rosen »; beide laatste mondeling verteld en door Karoline Pichler van Weenen opgeteekend; eindelijk « die Reise nach Schandau » en « Woldemar » in briefvorm. Als slot van den « Anhang » in Hempels uitgave, treffen wij nog « die Reise nach Wörlitz » aan, eene vertelling naar zes opgegeven kapittelopschriften, een soort kunststuk dus. Zij bewijzen ons dat Körner even goed had leeren schitteren met zijn proza als met zijne verzen; alle getuigen ook van ongewone verbeeldingskracht.

Onder zijne tooneelwerken zijn er verscheidene in een bedrijf; wij vertaalden als voorbeeld ervan « Joseph Heyderich » of « die Deutsche Treue », om een denkbeeld te geven van dit slag stukjes en omdat het ons ook geheel Theod. Körner laat terugvinden. Het is eene ware gebeurtenis als drama voorgesteld, uit den oorlog in Italië in 1800. Een oud korporaal redt ten koste van zijn eigen leven, zijn luitenant, die hem eerst

uitscheldt en wil vervloeken als een deserteur, en dan tot tranen bewogen wordt wanneer zijn oude, trouwe Heyderich hem bewijst dat hij ter liefde van hem eene doodelijke wonde opliep en in zijne armen bezwijkt.

Meer andere stukken in een of meer bedrijven behooren tot de blijspelen, die ons laten zien, zooals wij reeds aanmerkten, dat hij rijkelijk was bedeeld met de gave om een gezonden lachlust te wekken. Als overgang tot zijne werken van grooteren omvang kozen wij Toni, een stuk in drie bedrijven en waaraan hij met bijzondere liefde werkte. Hij putte het uit H. v. Kleist's « Verloving op St Domingo ». Dit werd geschreven in tooneeliamben en verraadt reeds groote tooneelkennis, hoewel nog zijne menschenkennis te kort schiet. Toch vinden wij het teekenen en ontwikkelen der karakters, ten minste dat der vrouwen en vooral van « Toni, » beter geslaagd dan in « Zriny, » evenals zij ook beter uitvielen in « Rosamunde », treurspel in vijf en in « Hedwig », drama in drie bedrijven, beide in verzen.

In « Toni » ontmoeten wij Gustaaf, jong soldaat in Franschen dienst, die gescheiden van zijn oom, den overste Strömly en diens drie zonen in de wouden verdwaalt en bij nacht en onweêr in de woning van Babekan, eene mesties en harer dochter Toni. Deze, getroffen door de openhartigheid en het vertrouwen van den moedigen jongeling, beantwoordt diens liefde, terwijl Babekan in hem slechts den vijand ziende, met wien haar land in oorlog is, besluit met alle middelen dezen in het verderf te storten. Doch de liefde waakt en hoewel Toni's moeder in haar blinden haat hare dochter bij het negerhoofd Hoango aanklaagt, gebruikt het moedige meisje eene list die beide verschalkt, doodt Hoango die op het punt staat Gustaaf te vermoorden en redt aldus den beminde. Daarop worden de overste Strömly en diens zonen verwittigd en de verlossing gevierd.

Doch dit alles diende slechts als voorbereiding tot zijn groot werk, het vaderlandsch stuk « Zriny, » dat boven alle andere Th. Körner's roem als dramatisch dichter

heeft gevestigd en zich nog steeds op het tooneel heeft gehandhaafd.

Op dit gewrocht heeft ook steeds de critiek bij voorkeur, hoewel niet gansch te recht, gesteund om den dichter te beoordeelen, om voor of tegen hem en zijne verdienste als tooneelschrijver uitspraak te doen.

Wij willen de voornaamste opwerpingen, die werden ingebracht, bondig samenvatten en onderzoeken (1).

« Ten eerste moet aangemerkt, zegt H. Bishoff, dat het onderwerp, geschiedkundig trouw opgevat, in zekere mate het overwicht der handeling ten nadeele der karakters medebracht. De handeling namelijk is hier de hoofdzaak : de karakters geraken hierbij op den achtergrond. » Het wil ons voorkomen dat deze plaats duister is en de juiste meening des schrijvers niet gereedelijk kan begrepen worden. Onder « handeling » zal hij toch zeker niet willen verstaan, het veel op- en afloopen, een stuk « à grand spectacle » met « levende » paarden, echt water en stoombooten, op zijn Amerikaansch, zooals het wel moest het geval zijn met zekeren Duitschen perscriticus, die in beoordeelde stukken vond dat er « te veel handeling » was.

Neemt hij nu met ons aan dat deze juist uit de karakters voortvloeit, de ontwikkeling der karakters uitmaakt, hoe mag het dan duidelijk heeten dat « de handeling hier de hoofdzaak is » ? Is deze dit niet immer in een tooneelwerk; zou zulk een wel voor goed mogen doorgaan waarin zij dit niet ware ?

Anders is het stellig met den roman of de novelle gesteld. Hier kan heel dikwijls de gansche belangstelling alleen berusten juist op het breed uitweven der karakters. Op het tooneel echter is de handeling niet anders dan als hoofdzaak denkbaar. Maar daar zij op het tooneel in de betrekkelijk kortste tijdruimte moet ingeleid, ontwikkeld en besloten worden, zoo moeten de

(1) Bishoff : blz. 74.

karakters bondig, maar treffend worden geteekend. Hierop nu slaat meenen wij, het verwijt van Bishoff, en wij stemmen met hem in, dat zij in « Zriny » niet afwisselend genoeg zijn en dus niet genoeg op elkander afsteken, zoodat zij oppervlakkig, als geheel « klaar » voorkomen en dus « typisch » worden. Dit komt, onzes inziens, hiervan dat zij allen slechts van éène zijde worden voorgesteld, d. i. als helden, zoodat alle andere gevoelens buiten vaderlandsliefde en heldenmoed, achterstaan, zelfs diegene die anders het onverwinnelijkst optreden, zooals dat der liefde, tot dat van moeder en echtgenoote toe. — Mag dit gebrek nu ook voortspruiten uit het getrouw weergeven der feiten, een gebrek blijft het toch, al kome het ook op rekening van 's dichters onervarenheid en naast zijn eigen gemoedstoestand en aanleg, voornamelijk ook van de omstandigheden waarin hij leefde. Dat hij bij latere rijpheid ook op dit punt een meester ware geworden, daarvan getuigt de flinke karakterteekening van Soliman in « Zriny » en diegene in andere zijner stukken als daar zijn « Toni, Rosamunde » en « Hedwig ».

Uit de zelfde bron vloeien dan ook verscheidene andere gebreken. Uit de eenzijdigheid der karakters, gevolg der schraalheid van het onderwerp (als tooneelwerk), komt dan ook de eentonigheid van het stuk voort. De geweldige gemoedsgesteldheid waarin wij van aanbegin verkeeren, wordt zonder eenige afwisseling, tot de hoogste spanning opgeschroefd, zonder dat de liefdetooneelen, volgens Bishoff hier enkel deswegen te rechtvaardigen, de bedoelde verpoozing aanbieden. Van daar dan ook overdrijving in denkbeelden en uitdrukkingen (1) die tot onnatuurlijkheid leiden. Zoo de houding van Zriny en zijne woorden, bij het hooren der gruwelijke martelingen welke zijn gevangen zoon, bij Soliman wachten, woorden die wij niet kunnen gelooven dat ooit een vader zal uitspreken, hij moge nog zoo heldhaftig zijn.

(1) Zie BISHOFF 79, die vele voorbeelden opgeeft.

Heldenmoed sluit niet menschelijkheid uit, vooral jegens anderen. Zoo ook de houding van Eva tegenover hare dochter Helene; zij is te weinig moeder en blijft te weinig vrouw. Eveneens het optreden van Juranitsch tegenover zijne beminde. Door dit overdrijven geraken deze personen zoover boven ons, zoo onmenschelijk hoog, dat wij hen bewonderen misschien, maar geene deelneming kunnen gevoelen daar zij ons vreemd worden.

Te recht nog wordt gewraakt dat het stuk te veel epische gedeelten bevat. Dit hangt alweer samen met de stof zelve. Edoch over het algemeen belemmeren zij geenszins den gang der handeling, terwijl zij bovendien op meesterlijke wijze geschreven en niet langer dan noodig zijn. Niet hetzelfde kan worden gezegd van het lyrisch element dat te veel ruimte inneemt en op onpassende wijze zelfs, tot romantisch sonnetten-gekweel overslaat b. v. (II, 9) in de alleenspraak van Helene; aan hetzelfde euvel, dat door te groote kunstmatigheid, den indruk der werkelijkheid stoort, lijdt ook Toni. Op dit punt heeft de invloed van Schiller, die hier meer dan ergens elders baarblijkend is, op den te jeugdigen dichter eene ongunstige werking geoefend.

Tot slot voegen wij hier de aanmerking bij van Dr Tomanetz. « Vooral, schrijft deze, moet worden aangestipt, dat Zriny en de zijnen in de klasse der martelaren te tellen zijn, die zonder uitzicht op redding, met het oog op ideale doeleinden een zekeren dood tegemoet gaan..... Er ontbreekt alle schuld... » Bishoff die deze meening aanhaalt, bestrijdt ze, zoo wel « als de heer-
« schende opvatting dat de tragische held moet schuldig
« zijn, omdat de ondergang van een onschuldige wel
« treurig maar niet tragisch is. Deze op Aristoteles en
« Lessing steunende theorie, — gaat hij voort, — die
« eensdeels tot het onzinnigst en belachelijkst schuld-
« speuren « Schuldspürerei » anderdeels tot de onbillijkste
« verwijten heeft aanleiding gegeven, werd door eene lange
« reeks dramatische meesterwerken van alle tijden en
« volken weêrlegd. »

Jammer maar, dat hij niet één voorbeeld geeft om zijn gezegde te staven.

« Er zijn zelfs tal van gevallen, beweert hij, in « welke de ondergang van een volkomen onschuldige, « instede van ijslijk en neerdrukkend, veeleer verzoenend « en verheffend is en tot zulke behoort het lotgeval « van een deugdzaam *held*, die ontgloeid voor een « groot denkbeeld, te midden veelsoortige belangen, in « geweldige verzoeking geraakt, om deze op te geven, « echter liever den dood ondergaat dan zijne levenstaak « te verzaken. Niet de dood van een onschuldig held, « die in het volle gevoel zijner kracht, zelf zijn eigen « lot uitlokt, maar wel de dood van den weêrlooze is « treurig, ontragisch; tragisch daarentegen is de onder- « gang van den sterke, die voor de door hem verde- « digde goede zaak, tot ter dood tegen alle vijandige « machten strijdt. Wel is waar moet de zaak voor « welke de held zijn leven opoffert, reeds in het drama « als *zegevierend* worden aangeduid; dit geschiedt in « « Zriny » en het lot van den heldenmoedigen ver- « dediger van Szigeth laat geen pijnlijken, maar een « weldoenden, verheffenden indruk na. De vreugde over « de zegepraal, die hij met zijn dood behaalt, is « grooter dan het leed over zijn lichamelijken onder- « gang. »

Met hoe groote ingenomenheid wij ook vele deelen van zijn degelijk werk hebben gelezen, toch moeten wij hier verklaren dat wij op dit punt met hem niet kunnen instemmen.

Zooals wij reeds zegden, verzuimde hij, voorbeelden aan te halen om zijne stelling tegenover twee geleerden als Aristoteles en Lessing, zonder van zoovele andere uitstekende schrijvers te gewagen, te rugsteunen. Zoo ooit kwam dit hier te pas.

Dat eene theorie heeft aanleiding kunnen geven bij bekrompen waanwijzen tot de « onzinnigste » en « belachelijkste » overdrijving, is toch wel niet afdoend tegen de deugdelijkheid zelve dezer theorie.

Wij geven hem gereedelijk toe dat de ondergang van een onschuldige, treurig, maar niet tragisch is; wij voegen er zelfs bij dat, indien deze als weerloos wordt voorgesteld, dezes ondergang niet meer alleen treurig is, maar zelfs een ergernis en onesthetisch wordt, zoodat hij niet om zich zelven, maar hoogstens als meêwerkend middel tot een doel mag worden aangewend. Eene uitzondering hoeft echter gemaakt voor den onschuldige die als held onder gaat. Deze optredend voor een groot denkbeeld, verkiest te sterven liever dan zijne overtuiging te verloochenen; zijn ondergang wordt eene machtige uiting van den vrijen wil en vervult ons met bewondering. Onmerkbaar wordt het zwaartepunt onzer belangstelling verplaatst; wij dragen het over van den held op de zaak die hij voorstaat. Wij wonen niet meer zoo zeer zijne lotwisselingen bij dan wel den strijd tusschen zijne zaak, die de onze is geworden en de haar vijandig tegenoverstaande macht.

Sterft nu de held in het volle bewustzijn zijner kracht en zijner onschuld, dan wordt deze ondergang niet tot eene nederlaag maar tot eene zegepraal. Daarin ligt juist de wonderkracht, de wonderdadige hefboom van het martelaarschap, wanneer dit gerust kan uitroepen: « Dood waar is uw prikkel? »

In waarheid werkt zoo een spel « verheffend ». Wij worden zelven opgevoerd tot hooger bewustzijn en juichen toe, aldus willende openlijk kond doen dat wij tot dezelfde daad zouden in staat zijn. Het werkt ook « verzoenend » daar het verlies van dat leven rijkelijk wordt vergoed door het overwinnen van het grondbegin dat meer waard is dan het leven. Dit is het geval met Zriny, alhoewel, streng genomen, aanzienlijk minder, daar hij en zijne helden officieren zijn en zij, met zich op te offeren niets meer doen dan hun plicht. Wat de beperking aangaat: « wel is waar, moet de zaak voor welke de held zijn leven opoffert, reeds in het drama als *zegevierend* worden aangeduid » zoo vinden wij deze ongelukkig, daar zij verzwakkend

werkt. Zoo zou men enkel moeten zijn plicht vervullen, zich enkel mogen opofferen, voor eene zaak waarvan de zegepraal zeker is ! Dit ware onzedelijk. Overigens ligt de zegepraal in de opoffering zelve; van daar dan ook « vreugde over de overwinning ! »

Nu vragen wij, is dit niet de bepaling van het treurspel te buiten gaan met de voorgaande opvatting er in op te nemen ? Onzes inziens, ja. Wij meenen dat geen gevoel juist zoo onbestaanbaar is met het wezen en de strekking van het treurspel, als vreugde. Zijne bestemming is : vrees en medelijden verwekken en terwijl wij, voor de grondige uiteenzetting dezer stelling naar de « Hamburgische Dramaturgie » (1) verwijzen, willen wij nog in 't bijzonder onze eigene zienswijze bloot leggen.

De held van een treurspel moet schuldig zijn en in zekere mate bewust schuldig zijn om niet in het Oude noodlot-drama te vervallen, dat met de christen denkbeelden niet strookt. Het ware wezen der tragische kunst ligt voor ons in het voorstellen van den mensch met een ongemeenen hartstocht bedeeld en die door dezen gedreven, de grenzen der menschelijke natuur overschrijdt, in botsing komt met de eeuwige wetten die deze natuur beheerschen en noodzakelijk, in weerwil van « bewonderenswaarde » inspanning, ja heldhaftigheid, bezwijkt. Het treurspel is de meest wijsgeerige kunstvorm, die ons op de aangrijpendste wijze het geheimzinnig, ontzagwekkend vraagstuk voor oogen stelt, dat van aanbegin boven alle menschelijk denken zweeft en tot het einde toe zweven zal, het hoe en waarom van ons wezen, onze betrekking tot het bovennatuurlijke, de metaphysiek van ons bestaan.

Van daar dat stijgend benauwen dat ons bevangt, tot de eindelijke ontknooping ons een zucht van verlichting, ik zegde haast, van voldoening ontrukt en

(1) LESSING : Hamb. Dramat. N° 2, 37, 38, 39, 74, 75, 76, 77, 78, enz.

ons verzoent. Zoo wordt dan een der innigste behoeften van het menschelijk gemoed, spruitend uit ons ingeboren rechtvaardigheidsgevoel, onze drang naar vergelding, de onverbiddelijke « Nemesis » bevredigd. En juist daarin dat deze onverbiddelijk is, onverzettelijk zelfs voor de machtigsten onder ons, ligt een der hechtste hoeksteenen van het zedelijk gebouw dat wij maatschappij heeten.

Een der eigenste kenmerken van het treurspel, meenen wij, werd door Bishoff uit het oog verloren, namelijk dat het bij ons het besluit doet opkomen, in dergelijk geval niet te zullen handelen als de held van het stuk. Het denkbeeld dat wij in den zelfden toestand konden komen, door denzelfden verderfelijken hartstocht worden bezeten, vervult ons met « vrees » en dat de held het ongeluk had er door overvallen te worden, met « medelijden » ; eindelijk worden wij verzoend daar wij ontheven worden van het pijnlijk gevoel als kon het toch eenmaal wel een sterveling gelukken straffeloos de eeuwige wetten der wereldorde te overtreden.

Heel anders is het gesteld met stukken als « Zriny », waarvan de invloed juist in tegengestelden zin op ons werkt. Daarom ook vinden wij dat het verwijt van Dr Tomanetz niet zoo zeer Körner treft, omdat hij een schuldeloozen held voorstelde, iets wat zijn recht was, dan wel, dat hij « Zriny » een « treurspel » heette. Zooals wij het reeds opmerkten, heeft des dichters overweldigend vaderlandsch gevoel dezen hierin misleid. Hij kon het een heldenstuk noemen of welk anderen naam geven, alleen niet dien van treurspel. Immers, kon hij dit wel, dan moeten de officieren, vallende op het veld van eer, ja dan moet elke soldaat, die vrouw en kind of andere geliefde wezens verlaat, en vastberaden voor den vadergrond den dood ontvangt, een tragische held heeten. Dan moeten wij het einde van den nederigen brandweerman, die met een achtergebleven kind uit de vlammen te willen redden onder gloeiende balken verpletterd wordt, of dat van den burger

die den drenkeling ter hulp schiet en zelf ondergaat, een tragisch einde vinden, hetgeen toch niemand zal invallen.

Dit gezegd zijnde, moet volmondig worden erkend dat « Zriny » kundig ineengezet en zeer tooneelgeschikt is. Het eerste bedrijft leidt ons volkomen in de toestanden in en leert ons alle hoofdpersonen kennen, zoowel de Christenen binnen de sterke stad Szigeth (N. W. van Belgrado, ten W. van Fünfkirchen) als Soliman, den geweldigen sultan en diens legerhoofden, die tot den verwoeden aanval op de vesting besluiten. Het tweede verscherpt den toestand; een brief van Keizer Maximiliaan II meldt Zriny dat deze op geene hulp hoegenaamd mag rekenen en dus met zijne kleine bende den wissen dood gewijd wordt. Zriny neemt kloek deze taak aan en zweert met al zijn volk : « God, den Keizer en het Vaderland te zullen trouw blijven totterdood. » Middelerwijl hebben de Christenen een stouten uitval gedaan die ten volle slaagt en Soliman een doodelijken knak geeft, daar hij reeds ver geleefd is. Dit wordt ons in het derde bedrijf op recht dramatische wijze, alsmede de zedelijke meerderheid der Christenen op de Turken, voorgesteld ; vooral door de heldhaftige houding van Vilacky, een officier uit Zriny's kamp, die zwaar gewond den machtigen Soliman als een tweede Mucius Scaevola te woord staat.

In het vierde bedrijf, zooals gewoonlijk, neemt de spanning ietwat af. De nieuw-stad wordt ontruimd en in brand gestoken en de vesting als laatste toevlucht betrokken. Soliman die den dood voelt naderen, beveelt een nog razender stormloop door geheel zijne legermacht tegen dit handvol vertwijfelden die hij levend of dood wil in handen krijgen.

Maar hij geeft den geest, bezwijkende onder een aanval van woede. Zriny en de zijnen besluiten allen met het zwaard in de vuist te zullen sterven, liever dan zich over te geven. De algemeene bestorming grijpt nu plaats in het 5de bedrijf. Juranitsch steekt met zijn dolk

Helena, zijne beminde, dood, om haar niet levend achter te laten en begeeft zich alsdan met zijne wapenmakkers tot den laatsten hopeloozen strijd. De brug wordt onder het schetteren der trompetten neergelaten; als een stortvloed stormen onze dapperen de vuurmonden des vijands tegen, met den hartekreet : « voor God en Vaderland! » « Juranitsch valt het eerst; Zriny stapt over het lijk en strijdt geweldig voort. Eindelijk valt ook hij. Zoodra Eva, zijne gade, die op de tinne staat, dit bemerkt, werpt zij eene brandende fakkel in den kruittoren en het geheele slot stort ineen, zoodat de laatste Christenen met honderden Turken verpletterd worden. »

Voegen wij nu bij deze hoedanigheden de medesleepende taal, de denkbeelden vol vuur en verhevenheid en die wasem der reinste poëzie die over het geheele stuk heenzweeft, dan zeggen wij met Bishoff, dat het niet falen kan « elk gevoelig hart tot in het diepste te bewegen » en besluiten, terwijl wij de woorden door Tiedje, met het oog op « Leyer und Schwert » uitgesproken, op de werken in dezen bundel vervat, toepassen : « Vurige vaderlandsliefde, hooge zin voor vrijheid, gloeiende haat tegen verdrukking en dwingelandij, hevige weerzin en diepe verachting tegen laffe en slaafsche onderwerping; dan ook echter de teederste gevoelens voor zijne geliefden, een triomfeerend geloof aan God en een onwankelbaar vertrouwen voor de zaak van het Recht, zijn de gevoelens waaruit deze dichtwerken zijn voortgevloeid. »

(*Sleidinge.*) Dr HALLER.

DE CRITIEK EN DE VLAAMSCHE LETTERKUNDE.

Naar aanleiding van des heeren VAN HOVE'S *opstel, onder gelijken titel verschenen in « Het Belfort »,* 1897, bl. 389-396.

Wij zijn het ten volle eens met den heer VAN HOVE: eene ernstige letterkundige critiek — of liever: beoordeeling, is noodig als brood. Het werd reeds dikwijls, sedert dertig, veertig jaren, gezegd. Schrijver wijst op J. HEREMANS, die in het *Taalverbond* goedgeslaagde proeven van critiek leverde, en hij noemt hem den besten onder degenen, die er hunne pen voor sneden.

Het beoordeelingstalent van HEREMANS zal niemand, meenen wij, betwisten; bovendien schreef hij eene zeer goede taal, wat, ja, noodig is om gezag te kunnen oefenen: maar ongelukkiglijk zijn zijne oordeelvellingen niet onvoorwaardelijk aan te nemen, daar ze veelal eenzijdig zijn. HEREMANS wist zich niet te plaatsen op een verheven standpunt: hij benijdde al wie meer begaafdheid toonde dan hij zelf bezat, en zijne artikelen in het *Taalverbond*, het *Lees-Museum* en elders lezende, wordt men allicht gewaar of de beoordeelde schrijver zijn vriend of een benijde letterbroeder was.... PRUDENS VAN DUYSE, b. v., vermeld door den heer VAN HOVE als met HEREMANS « zeer bevriend », zou hierover wat anders hebben kunnen mededeelen indien het te zijnen tijde gezegd ware; hij had, onder meer, kunnen aanhalen hoe de geleerde HOFFMANN VON FALLERSLEBEN het hem aangekondigde bezoek niet bracht, omdat die eerst bij HEREMANS was geweest, enz. (1) — Overigens, de *Nederlandsche*

---

(1) PR. V. D. had ook kunnen gewag maken van een gansch natuurlijk, eenvoudig geval, hetwelk de ..... « onvriendschap » van HEREMANS te hemwaart nog verergerde. Laatstgenoemde, gelijk te Gent genoegzaam bekend is, was in den nacht van 13 Maart 1848 bij de letteroefenaren, welke, na eene zitting in het *Vlaamsch Gezelschap*, de ruiten gingen inslaan bij de heeren Prof. Moke en Huet, die hunne sympathie hadden betuigd voor de Fransche republikeinen van gezegd jaar. Toe-

Dichterhalle, door HEREMANS bijeengebracht, geeft bewijzen genoeg van partijdigheid. EM. VAN DRIESSCHE bewees het hem vrij scherp (*Taal- en Letterstudie*, 1865), eindigende met een puntdicht, in hetwelk gezegd wordt :

uit krijglen vriendschapsgeest,
Vent hij zijne vrienden — groote Venten! — 't meest.

In die *Dichterhalle* toch ontbreken HIEL, HEUTS, DUVILLERS, PALMERS, BILLIET, die wel even goede verzen leverden als verscheidene der « uitverkorenen ».

Nog eenzijdiger dan HEREMANS was VAN KERCKHOVEN in de *Noordstar* en later in de *Vlaemsche Rederyker*. Bij dezen was de afgunst jegens zekere Vlaamsche schrijvers, inzonderheid jegens CONSCIENCE, tot een diepen haat gerezen, die eerst bij den dood ophield.

Zou er nu middel zijn om eene goede critiek te bekomen?

Ongetwijfeld, maar verscheidene mannen zouden daartoe hunne medewerking moeten leenen. Wie geen dichter is, b. v., zal bezwaarlijk een dichtwerk goed beoordeelen; wie niet wel vertrouwd is met de geschiedenis, zal op gebrekkige, onvolledige wijze een historisch gewrocht bespreken, enz. Wil eenig tijdschrift derhalve eene gezonde, gezaghebbende critiek beginnen, het wende zich tot mannen met smaak en kennis, van verschillige richting en bekend als zich kunnende verheffen boven kleingeestige persoonlijke quaestiën.

Ik weet, welke bedenking men hier in het midden kan brengen : vriendschap, betrekking, handelsbelang enz. Welnu, er is een middel om die stronkelsteenen te vermijden. Laat de beoordeelingstukken zonder naam des Stellers verschijnen of liever, verg van de medewerkers, dat zij geen boek

---

vallig ontmoetten HEREMANS en PR. VAN DUYSE, die een zijner kinderen aan de hand had, elkander, eenigen tijd daarna, in de Veldstraat, en op de vraag van HEREMANS of de kleine al wat Vlaamsch geleerd had, antwoordde PR. V. D. bevestigend : het kind zou, ten bewijze, een vers van VAN ALPHEN opzeggen :

Cornelis had een glas gebroken
Vooraan de straat....

Niet zoodra waren deze verzen gezegd of HEREMANS, die, geheel ten onrechte, hierin een « gemaakt spel » zag, ging barsch van zijnen letter « vriend » weg en bleef op hem verstoord.

VAN HOVE beweert, dat H. « bij *de minste* letterdieverij » PR. V. D. « ongenadig op de kneukels klopte ». PR. V. D. de verbeeldingrijke, de geniale, de zoo gemakkelijk werkende dichter een gewoon letterdief? Dat is waarlijk het eerste woord, wat wij daarvan vernemen en wij gelooven niet, dat Heremans ooit zoo iets uit de pen heeft laten vallen. Hij zou er, waarachtig! niet weinig voor op de « kneukels » hebben gekregen!

zullen beoordeelen van bevriende schrijvers; laat den uitgever beloven, dat geen vrees van opzeg des abonnements hem zal weerhouden om de critiek af te kondigen — en deze zal onpartijdig zijn.

Eén punt nochtans is niet uit het oog te verliezen:

De critiek moet altijd welwillend zijn. Geen boek zóó gebrekkig, of het behelst iets goeds; zij handelen uit louter haat en zucht tot vernedering, degenen die de gebreken van een werk doen uitkomen, maar moedwillig het goede verzwijgen, dat er in te vinden is. Zij handelen laag en gemeen, die hunnen haat bot vieren om andere dan letterkundige redenen, o. a. tot koeling van politieke hartstochten.

Wijzen we niet op het voorbeeld van HEREMANS, en zetten we den voet op het onedel werk zijner volgelingen, te Gent en te Antwerpen, die, gewoon zich zelven op een voetstuk te verheffen, tegenstrevers onnoozelweg doodzwijgen, waar zij iets verdienstelijks leveren, of kwaadwillig aanranden, waar die mogen gefaald hebben. Waren de meeste critieken van die school met des schrijvers naam onderteekend, men zou in vele gevallen gemakkelijk kunnen bewijzen dat, verre van een ander te mogen beoordeelen, of te veroordeelen, den critieker alle bevoegdheid te ontzeggen is (1). F.

Aan het slot eener bijdrage van den hr. Edward van Hove: *De kritiek in de Vlaamsche letterkunde*, in de jongste aflevering van *Het Belfort* verschenen, leest men: « Kritiek moet er zijn, eene scherpe, doordringende en wel overwogen kritiek. Lof geven aan wie het verdient en aan niemand anders, al waren het ook beste vrienden. Heremans gaf ons hierin nogmaals een treffend voorbeeld: alhoewel zeer bevriend met Prudens van Duyse, liet hij hem meermalen harde waarheden — en verdiend ook — hooren, en klopte hem ongenadig op de kneukels bij de minste letterdieverij, en hoe moeilijk is *dit* niet te vermijden! »

Het slot dezer zinsnede komt mij niet zeer duidelijk voor. Zoo ik echter goed begrijp, neemt de hr. E. van H. aan dat het moeilijk is voor een schrijver zich niet aan letterdieverij plichtig te maken. Eene zonde waarin men zoo licht vervalt, kan slechts eene dagelijksche zonde wezen, en hoe kan die heer dan verstaan, ja, goedkeuren, dat den schrijver die zich aan zulke geringe fout heeft plichtig gemaakt, de oude schoolplak onmeedoogend op de kneukels wordt toegediend?

(1) Het voorgaande artikel was geschreven, toen wij het volgende ontvingen, met verzoek dit in *Het Belfort* te willen opnemen.

Of Pr. v. D. de man was om zich zoo maar gedwee aan die oude schoolplak te onderwerpen, kan men genoeg uit zijne schriften leeren, en o. a. uit het versje: *Ruitenbrekerij van H...*, aanvangend :

'k Zie uw kritieken overal,
Maar nergens zie ik uwe werken (1).

Intusschen geloof ik niet, dat P. v. D. door prof. Heremans van letterdieverij wordt beschuldigd; eene dergelijke beschuldiging wordt ten minste niet uitgebracht in het door den hr. E. v. H. aangehaalde *Taelverbond*. Prof. Heremans wist zeer goed, dat P. v. D. in staat was vruchten op eigen grond te telen en het kon hem ook niet onbekend zijn, dat de dichter wel iets anders kon leveren dan navolgingen, vertalingen naar het Hoogduitsch van H. Zschokke en zulke fraaie dingen meer. Wel leest men in het voornoemde tijdschrift (jaarg. 1847, bl. 437) : « *Ten tienen 's avonds* is een zeer lief stukje : maer het hadde my nog meer bevallen, zoo Tollens insgelyks in dien aerd niet had geschreven »; maar daarmede wordt P. v. D. nog niet van letterdiefstal beticht. Van een dichter te eischen dat hij niets schrijve in den aard van hetgeen reeds vóór hem werd uitgegeven, kan nu wel eene eigenaardige, ja zeer eigenaardige kritiek daarstellen, maar in dien eisch kan men nog geen requisitoir wegens letterdieverij zien.

Ik zou dus den hr. E. v. H. zeer verplicht zijn indien hij wilde aantoonen, hoe en waar P. v. D. door prof. Heremans van letterdiefstal wordt beschuldigd. Tevens ben ik zoo vrij de aandacht van den heer E. v. H op eene in zijne bijdrage bestaande leemte te vestigen. Waar het « de kritiek en de Nederlandsche letterkunde » geldt, mag de naam van Dr J. Nolet de Brauwere van Steeland maar niet doodeenvoudig verzwegen worden, vooral niet waar het op letterdieverij aankomt. Ter plaatse, waar Dr Nolet de *Inleiding* op zekere *Nederlandsche Dichthalle* bespreekt, zal de heer E. v. H. enkele staaltjes van « onbeschaamde krabbedieverij » vinden, en misschien wordt het hem daardoor gemakkelijker mij het verschuldigde antwoord te geven.

F. van Duyse.

(1) *Nagelaten Gedichten*, X, bl. 110.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Tennyson. — Men weet dat SOERA RANA — de heer I. ESSER — TENNYSON's *Idylls of the King* in 't Nederlandsch vertaald heeft. Daarover schrijft *De Gids* van April :

« SOERA RANA is het in zijne overzetting wonderwel gelukt, zoowel in het verhaal, de beschrijving, als in de lyrische gedeelten, den toon, de kleur, de stemming van het oorspronkelijke te bewaren. Hij, die naar HUET's uitspraak, Nederlandsch proza weet te schrijven alsof POTGIETER het hem influisterde, leende ook van POTGIETER — of was het van BILDERDIJK, of, verder nog, van onze zeventiende-eeuwsche dichters ? — die zoogenaamd verouderde woorden en wendingen, welke in TENNYSON's geest, aan deze ridderlijke idyllen een eigenaardige bekoorlijkheid geven. En zoo schonk hij ons een werk van beteekenis voor de taal, een eerlijken, ernstigen, kunstvollen arbeid, die tevens als dichterlijke schepping — wie zoo vertaalt schept kunst — hooge waardeering verdient. »

Edmond van Offel. — Vlaamsche dichters en Vlaamsche schilders munten uit in 't verrassen der natuur, in het tooveren met licht en kleur; oorspronkelijke waarneming, kleur- en klankrijke vertolking. Die gaven treffen wij aan bij EDMOND VAN OFFEL, wiens eerstelingen verleden jaar zulk een gunstig onthaal te beurt vielen.

Wij genoten in de meiaflevering der heerlijke *Vlaamsche School* een bekoorlijk wintertafereel :

De Winter stille glinstert
in een betoovering
van al de witte hoven,
van al de banen ijzelblank.
Aan alle ranken,
aan alle takken hangen
de schitterende splinters,
het krakende kristal
van reinen rijm.

Geheimnisstil de Winter glinstert.
't Dooreengevlochten rijs
is als een grillig stiksel
van kanten wit en kil,
die griezlen in den drogen wind.

De Winter glinstert stil
in snoeren, risten en festoenen,
in tuilen sprinkelingen ijs
aan 't stijf dooreengevlochten rijs.

Maar in den bleeken morgen
is van heel ver
een zonneschijn gekomen,
en, hoog
over de kruinen van de boomen
hangt rozegoud de blos,
lichtros de schroeiing
Van 't zwak gevlam,
dat toch nog leven wil....

Heil den jeugdigen dichter!

Een Letterkundig Congres. — In Februari laatstleden kwamen de jonge franschgezinde katholieken te Gent bijeen om de houding der katholieken ten opzichte der letterkundige beweging onzer dagen te bespreken. 't Lezenswaardig verslag dier belangwekkende vergadering staat in de afleveringen van Maart en April van het *Magasin littéraire*, welke om die uitgaaf in eene versmolten wierden.

Eene redevoering, deze namelijk van den jeugdigen en knappen strijder, den heer FIRMIN VAN DEN BOSCH schijnt ons de denkbeelden van dien kleinen zitdag te vertolken. Daarom zullen wij pogen, ze hier te vertalen :

« Gij weet hoe onze letteren kwijnden sedert vijftig jaar en hoe zij omstreeks 1880 herleefden. De eer dier herboorte moeten wij de *Jeune Belgique* toekennen.

Toen de *Jeune Belgique* verscheen, verwierf zij aanstonds al onze genegenheid. Als letterkundigen zouden wij zekerlijk tot dit blad gegaan zijn, hadden wij het kunnen doen zonder ons geloof in gevaar te brengen. Onze geestdrift van kunstenaren moest wijken voor onze overtuiging van christenen, voor de noodzakelijkheid geene kunst te dulden, welke 't geloof en de zeden als ondergeschikte zaken aanschouwt.

Wij konnen nochtans niet onverschillig blijven aan de kunst van onzen tijd noch de alleenheerschappij aan de vijanden der Kerk overlaten; dan rees het ontwerp — in den zitdag van Mechelen — eenen oproep tot de jongeren te richten om zich te scharen rondom eene opvatting van de kunst die de eeuwige onwankelbaarheid der gedachten zou paren met de gestadige ontwikkeling der vormen. 't Is daar het programma der jonge katholieken; dit programma is heden eene gewonnen zaak.

Het neo-classicismus met zijne engheid en zijne bekrompenheid is eene doode zaak. Zijne werken ? In Frankrijk, PONSARD, dit ezelskakebeen, met hetwelk men HUGO den kop wilde inslaan..... en in Belgenland.... *Africa*.

Voortijds had het neo-classicismus zijne tijdschriften. Zij zijn verdwenen of van aanschijn veranderd. Ziet de *Revue Générale*, waar EUGÈNE GILBERT zoo meesterlijk onze denkbeelden verdedigt.

Ziet het *Magasin Littéraire*, waar wij te vergeefs eene opmerking zoeken, een overblijfsel van de vroegere richting, waardoor onze zegepraal te scherper wordt afgeteekend.

Ziet *Durendal, le Spectateur Catholique*, waar het doelwit onzer verzuchtingen in eene beknopte leus wordt aangewezen : De bijblijvende gedachten in nieuwe vormen kleeden.

Als men nademaal in eene schijnheilige brochuur ons vragen komt of wij de letterkundige verdiensten der slechte schrijvers prijzen moeten, zal het antwoord gemakkelijk zijn : 't Wordt immers door onze grondbeginselen opgegeven, door onze grondbeginselen van katholieken en door onze grondbeginselen van kunstenaars...

Welnu, ziet hier ons antwoord : als katholieken moeten wij in de letterkunde, evenals in elk vak, onze plichten van rechtvaardigheid kwijten; zeker is het dat wij de werken, die het christen oorbeeld verwezenlijken, bovenal moeten roemen; maar wij mogen de letterkundige verdiensten der werken niet loochenen, waar dit oorbeeld miskend wordt; de eerlijkheid vereischt het en die regel wierd altijd met ruime maat jegens de klassieke meesters toegepast : welke lofzangen heeft men niet aangeheven ter eere der vuile heidensche schrijvers, ter eere van Horatius, Ovidius, Virgilius en anderen!

Waarom twee maten en twee gewichten ? 't Is waar dat het een grondbeginsel geldt; maar welk zonderling grondbeginsel, dat volgens de tijden en de schrijvers verandert, tegen de modernen, ten voordeele der ouden wordt gebezigd.

Zulke leering onder de eerbiedweerdige bescherming van LEO XIII stellen is eenvoudig weg eene onbeschaamdheid!

Wij oordeelen dat men moet rechtvaardig zijn jegens iedereen, onwankelbaar wat de grondbeginselen betreft, maar breed en verdraagzaam wat den vorm aangaat. Daarin bestaat er vrije keus. Dat zijn vergankelijke zaken. Indien wij rechtvaardig zijn tegenover onze tegenstrevers, zullen wij invloed hebben in de letterwereld. Eene der uitingen van de kunst is de kunstbeoordeeling. Hoe zouden wij eerlijk en zelfs verstandig de kunstwerken beoordeelen, indien wij besluiten dat wij nooit de letterkundige verdiensten der slechte schrijvers mogen prijzen ? Zulken raad geven, 't is allen invloed afstaan; 't is ons eigen vernietigen; aldus mogen wij geene enkele uiting der kunst, noch den schouwburg, noch den roman, noch de kritiek behandelen. »

Le Spectateur Catholique meent dat men ongelijk had tegen verouderde stelsels en verachterde denkbeelden ten strijde te trekken, omdat die ruiten sedert lang zijn ingeworpen.

Het kan gebeuren; sedert lang beukt men tegen de oude vesting; wij meenen echter dat ze nog weêrstand biedt; de toestand is zelfs in vele opzichten niet verbeterd.

Nu heerscht de wreede onverschilligheid in zake van kunst, letteren en geestontwikkeling.

De Bo. — HUGO VERRIEST teekent in den *Nieuwen tijd* eene bekoorlijke beeltenis van DE BO als dichter.

Leest en geniet deze fijne regels:

« DE BO was een dichter;

Geen dichter van hooge vlucht, neen; ook geen kleurschakeerder; geen dichter die grootsche wondere beelden schiep, in wondere droomen; geen fijne kunstenaar spelend dat wonder spel van woorden, klanken en maat;

Maar onder hoog verstand, een goed, braaf, gevoelig hert, met innige, fijne snaren, die zinderden en zongen in hem, zoo diep en zoo waar.

In zijne eerste jaren dichtte hij rhetorika in zang en woorden; 't is te zeggen 't gene men hem geleerd had en waarin hij opgegroeid was, maar stillekes aan viel alle plaksel en plafonneering af van zij-

nen geest en hert en woord en zang. Natuur kwam boven; en zij alleen, die fijne, gevoelige natuur sprak in zoet, stil, schoon gezang.

Ik zegge gezang, en dat woord ook en is niet juist. Gezang klinkt te ver, te hoog, te leeg. DE BO's laatste dichten zijn gelijk een stil geruisch in de eenzame bosch- en bladerstilte.

Als gij zijne *Gerwe* leest, maak dat alles buiten zwijge. Doe de vrienden zwijgen, en, heel dicht bij u, zitten rondom de tafel. Doe de stove zwijgen; houd de deuren toe, en lees, half luide, in stille maatzang: *De Gerwe;* — het bewegen der stille waterwelle. »

Laten wij eenige regels van dit gedicht proeven; DE BO waarschuwt zijne zusters geene vreemde bloemen op 't ouderen graf te laten schieten:

Hoe zedig staat het, dun gestengeld,
Van schaamlen rang,
Bij 't nedrig kerkhofgras vermengeld,
Drie palmen lang!

Die bladeren fijn uitgesnikkeld
Met stil fatsoen,
En langs den bleeken stam ontwikkeld
In 't donkergroen!...

Is 't niet innig schoon en nog keuriger en dichterlijker door HUGO VERRIEST vertolkt en genietbaar gemaakt?

Albert Verwey. — Wij lezen in den *Gids* van Mei: « ALBERT VERWEY — die naam klonk eens als een oorlogskreet in de vreedzame dalen onzer letterkunde, als overmoedig klaroengeschetter, oproepend tot den aanval tegen het oude gebouw der literaire kunst, welks onbewoonbaarheid voor velen reeds lang een uitgemaakte zaak was. Voor ons, Oude-Gidsredacteuren, is aan den naam van dezen Nieuwe-Gidsman van 1885 bovendien nog de lugubre herinnering verbonden, dat hij de eerste is geweest, die ons voorbereidde op ons naderend uiteinde, toen hij met een grafstem profeteerde: Ik zeg het voor ieder die het hooren wil: *De oude Gids gaat dood.* »

Met die woorden begint de *Gids* zijne beoordeeling van den laatsten bundel *Aarde* van VERWEY.

De *Gids* schijnt te zegevieren.

VERWEY is immers diep gevallen.

Hij is de dichter niet meer van *Persephone*. Hij heeft de zeggenskracht niet meer van: *O Man van smarte met de doornenkroon.*

Verlaine. — De Meiaflevering van *Le Spectateur Catholique* is bijna gansch toegewijd aan VERLAINE. Eerst lazen wij eene merkwaardige redevoering van H. CARTON DE WIART op 25 Maart uitgesproken in de groote zaal van de *Libre Esthétique*.

Het slot luidt nagenoeg als volgt:

« VERLAINE is in *Sagesse* de meest christen der dichters onzer eeuw; hij is ook in al zijne werken, het meest mensch. Gansch het leven trilt in zijne gedichten.

Voor hem en nu nog kent de fransche dichtkunst wonderbare meesters... Maar mag men velen niet verwijten dat zij vooral rhetorika dichtten, dat zij niets anders dan schoone proza voortbrachten, in dewelke de rede den indruk te boven gaat?

De toekomende geslachten zullen sidderen evenals dit geslacht bij 't lezen zijner gedichten, zoo waar en zoo echt als 't leven zelf. »

Verder in eene bijdrage over VERLAINE lezen wij nog :

« Wat heeft hij landschappen vertolkt !... Hij voelt alles als een impressionnist... Zijne landschappen zijn kort en eenvoudig, met een graantje humor, met gelatenheid opgenomen, naar het leven afgekeken. Hij heeft een oog dat overal fijne schakeeringen zoekt... en ze door 't kijken verwekt... Deze landschapschilder was ook een toondichter... Van wien hoorden wij meer lichte en luchtige woorden, zoo zoetluidend in hunne eenvoudigheid, zoo teeder en rillend, zoo liefelijk en weemoedvol ? »

Guido Gezelle. — In den *Gids* zal een stuk verschijnen van POL DE MONT over GUIDO GEZELLE.

Hauptmann. — Men spreekt nu veel van het nieuw tooneelspel van HAUPTMANN, *die Versunkene Glocke.*

Uit de *Vl. School :*

« *Die Versunckene Glocke* is een sprookje, wel een door den dichter zelf gevonden, maar een met al de eigenaardigheden van de ware, in den volksmond bloeiende maarkens en sagen en legenden, met hun schilderachtige teekening en koloriet, met hun tegelijk naïeve en markige zegging, met hun mysterieuze half-menschen en half-geesten, met hun wonderen niet het minst...

't Is 'n heerlijke vinding, die HAUPTMANN deed : die klokkengieter, door een groot ongeluk van uit de menschelijke samenleving verplaatst in een wereld van toovenaars en elementaire wezens, door de liefde van een van deze laatste opgevoerd tot een steeds hooger opvatting van zijn kunst, omkomend, in 't end, omdat hij aan zijn hoogmoed, neen, aan de nochtans edele verlangens van zijn ik, zijn naastbijliggenden menschenplicht en het heil van de hem naastbestaande medemenschen heeft ten offer gebracht.

Omdat, zei ik, maar — of ik het wel met recht deed ?

De bedoeling van den dichter is niet duidelijk, is mij althans niet geheel duidelijk.... Heb ik echter wel verstaan, dan is, in zeker opzicht, de wijsgerige beteekenis van HAUPTMANN's drama nagenoeg het tegenovergestelde van die, welke algemeen voor de strekking van de laatste drama's van IBSEN gehouden wordt, in 't bijzonder van *Bouwmeester Solness*, namelijk : het volstrekte recht van den mensch op de meest roekelooze ontwikkeling van zijn eigen ikheid. »

Uit *Le Spectateur Catholique :*

« Velen onzer zijn overtuigd dat de zinnebeeldige letterkunde in het sprookje haren tooneelvorm zal vinden, dien ze tot nu toe nog niet geschapen heeft....

Gelijkenis of zinnebeeld die sage wil zeker de ijdelheid der menschelijke pogingen beteekenen om zich van 't wezenlijke los te maken.

Het is eene hersenschimminge poging het oorbeeld te willen vatten; men klimt tot ongenaakbare toppen; maar wij dragen met ons een looden gewicht; de zuivere lucht van daarboven is te sterk voor onze longen en iets onweêrstaanbaars trekt ons naar beneden, naar den grond der vallei voor dewelke wij geschapen zijn... »

Het was niet noodig een drama op te stellen om die waarheden te bewijzen.

« Tegenover deze schijnheilige en bedrieglijke opvattingen, individualismus en eigene verheerlijking welke de onverdraaglijkste eigenliefde bedekken en de volkomenste verslaafdheid aan onze laagste begeerlijkheden moest de dichter de zegevierende schoonheid stellen van de christene zelfverloochening en de christene volmaaktheid.

M. HAUPTMANN heeft niet gedurfd. »

Hélène Swarth. — Bij van Kampen en Zoon te Amsterdam is er een nieuwe dichtbundel van HÉLÈNE SWARTH verschenen : *Diepe Wateren.* « Telkens weer, schrijft de *Gids*, hebben onze lezers met ons kunnen bewonderen den onuitputtelijken rijkdom van dezen dichterlijken geest, die bij al den ernst, de melancolie, welke uit haar werk spreken, zooveel verscheidenheid in de wijze van uitdrukking weet te brengen en die, door den hoogen adel van hare levensopvatting, op al wat zij aanraakt den stempel van voornaamheid weet te drukken, van voornaamheid ook in den breeden, diepen klank van haar taal, waardoor in deze verzen de volle rijkdom van ons mooi Nederlandsch heerlijk uitkomt. »

VAN NOUHUYS is vol bewondering in den *Ned. Spectator* :

« Zij bereikt in het hanteeren van onze taal voor haar verzen voor mij het hoogste : geen onzer dichters staat hierin met haar gelijk.

Als een vorstin heerscht ze over haar taal, en gedwee als trouwe onderdanen gehoorzamen haar de woorden, scharen zich op haar bevel bijeen, nemen in vers en strofe een plaats geheel naar haar welbehagen, maar altijd zoo dat ze alle samen een geheel van orde vormen en harmonie...

Als spelend doet ze haar wonderwerken. Alleen reeds het luisteren met het oor naar de van alle zijden welluidend samenstemmende klanken is een uitgezocht genot. Of ze haar taal kent..... of ze haar liefheeft ?... Let eens op de teedere zorg waarmee ze haar behandelt, ze tot het uiterste verplichtend zonder ze ooit geweld aan te doen... »

Noorsche Letteren. — De *Revue Blanche* heeft een onderzoek gedaan over den invloed der Noorsche letterkunde op de Fransche. Hier volgen eenige antwoorden volgens den *Ned. Spectator :*

« HENRI BECQUE meent : De invloed der buitenlandsche letteren is inderdaad groot, maar ik heb niet waargenomen dat ze in de werken merkbaar is. Men moet van alle letterkundige kunst met voorliefde kennis nemen, zonder te letten op haar oorsprong en wij moeten er ons voor wachten onder voorwendsel de fransche ziel zuiver te houden, kleine belangen te beschermen. Mijn vaderlandsliefde openbaart zich op andere wijze. REMY DE GOURMONT is van oordeel dat de Scandinavische litteratuur volstrekt zonder invloed op de fransche gebleven is. Strijden voor of tegen zulk een invloed is nutteloos. Het zaad vindt altijd zijn bodem wel. FERDINAND HEROLD roemt IBSEN en houdt het er voor dat die wel invloed heeft. BJOERNSON is weinig bekend in Frankrijk, heeft een paar mooie dramas gemaakt en anderen, die te veel gelijken op die van DUMAS ; STRINDBERG is misschien wel een goed chemicus

LUGNÉ POE zegt van dien invloed niemendal te bemerken. MALLARMÉ denkt dat het lang duren zal eer een meer dan oppervlakkig inwerken zal merkbaar worden ; MIRBEAU vreest voor oppervlakkigen namaak ; OHNET zou 't niet mogelijk achten een invloed tegen te werken ; PRÉVOST heeft nog maar pogen tot nadoen ontwaard, die aan théma's denken doen ; JULES RENARD meent dat een fransch genie, met hetgeen hij van de vreemde auteurs heeft onthouden, wat heel oorspronkelijks en volmaakts scheppen zal ; VIELÉ GRIFFIN ziet geen invloed ; EMILE ZOLA beweert dat de vreemde auteurs niets nieuws geven... Hij is het dus ongeveer met JULES LEMAÎTRE eens.

Huysmans. — Van FIRMIN. VAN DEN BOSCH in *Durendal:*

« J. K. HUYSMANS, indien Gods genade hem geraakt heeft, hadde beter gedaan zich in een klooster te begraven, eerder dan Christus oneindige barmhartigheid in zijn boek *En Route* te roemen.

Nadat de Phariseërs aldus gesproken hebben, verheffen zij godzalig hunne blikken ten hemel en roepen uit: Mijn God! Mijn God! ik bedank u dezen niet te gelijken, die na uwe wet miskend te hebben, ze nadien durven loven en prijzen!.... »

Wij nemen deze gelegenheid te baat om te getuigen dat *En Route*, alhoewel dit boek voor jongelingen niet geschreven is, een der schoonste boeken is, die wij ooit gelezen hebben. Nu bereidt HUYSMANS een nieuw werk, *La Cathédrale*, waarin hij de wondere zinnebeeldige beteekenis der middeleeuwsche kunst zal verheerlijken.

JORIS KARL HUYSMANS is van Dietschen oorsprong; hij behoort dus tot onzen stam, ook wel door de kleurenpracht van zijnen bekoorlijken schrijftrant.

Hij is rechtzinnig bekeerd. Hij is van de onzen. Verstooten wij hem niet roekeloos. Hij koopt de slechte boeken in, die hij vroeger geschreven heeft.

A. France. — Een boek dat nu veel besproken wordt is *L'Orme du Mail* van ANATOLE FRANCE.

Jammer dat die schrijver zooveel verstand, zulke schatten van taal en trant misbruikt om den godsdienst bespottelijk te maken.

Die *mail* is eene laan in eene fransche stad en die olm is een boom, waaronder twee der menigvuldige personen eener reeks tafereelen soms bijeenkomen om met elkander te spreken.

Al deze tafereelen schijnen naar 't leven afgekeken en indien de schrijver slecht is moet men getuigen dat zijn land nog zieker is.

Verhaeren. — *Durendal* van Mei gunt een hartelijk onthaal aan de *Heures claires* van VERHAEREN.

Over denzelfden bundel schrijft de *Nederl. Spectator* van 8 Mei:

« Lang, heel lang heb ik gemeend dat MUSSET'S droeve muze gelijk had toen ze den dichter fluisterde van onsterfelijke glorie, bloeiend alleen uit lijdensverzen. Nu ik VERHAERENS *Heures claires* heb leeren kennen, nu ik gewandeld heb in den stillen, eerbiedvollen morgenglans van deze poëzie geweven uit enkel zonnestralen, doortinteld van mysterieuse voorjaarstrillingen, geloof ik het niet meer.....

VERHAEREN heeft gezongen een hymne van vreugdige liefde, zoo heerlijk, zoo machtig, zoo wegslepend, dat uren lang men zitten blijft, in zonnige droomen, nog luisterend naar dit plechtig jubellied van een menschenziel, in droeve berusting zich verloren wanend voor het hoogste, tot zij onverwacht op haar weg ontmoet een jonge wonderliefde die al het met jarenlange wilskracht onderdrukte weer in zalige beroering brengt, die doet opleven het kille, schijnbaar doode, onder haar zoeten lenteadem. »

E. Rostand. — Vele tijdschriften bespreken *La Samaritaine* van E. ROSTAND, in de goede week te Parijs vertoond.

Durendal van Mei heeft gelijk tegen eene al te groote bewondering te waarschuwen.

Leest de woorden welke de ontleding van het stuk in den *Gids* van Juni voorafgaan:

« Het gedicht van ROSTAND wekt zeer sterk de herinering aan *La vie de Jésus* van ERNEST RENAN; en wie de verandering wil weten welke de beschouwing van het christendom sinds de verschijning van dit boek, en onder zijn invloed, in Frankrijk ondergaan heeft, die vergelijke de anathema's waarmee RENAN'S werk, meer dan dertig jaren geleden, ontvangen werd, met de sympathie, de geestdrift zelfs, door de vertooning van *La Samaritaine* gewekt... »

Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. — Op de vergadering van 9 Juni werden tot buitenlandsche leden benoemd : JAN VAN RIJSWIJCK, burgemeester van Antwerpen; d^r W. J. LEYDS, d^r L. SCHARPÉ, te Brussel; J. SABBE, te Brugge; d^r W. SEELMANN, te Berlijn; H. JELLINGHAUS te Segeberg; EDW. COREMANS, te Antwerpen; priester ROUSSELOT, te Parijs.

Als spreker trad op de heer C. H. DEN HERTOG van Amsterdam, die in eene uitstekend bewerkte rede handelde over onvrede in taal- en letterwereld. De bedoeling van *onvrede* was het dikwijls op misverstand rustende meeningsverschil, dat niet leidt tot open, flinken, mannelijken strijd, maar tot een mokkend zich van elkaar afwenden.

Men beschikte ook *f.* 600 voor de uitgave van werken van oude letterkunde.

Academieën en maatschappijen worden ouderwetsche kramen en oudheidkundige kringen!...

WETENSCHAPPEN.

Amerika. — 't Is nu algemeen geweten dat Amerika reeds voor Christoffel Colombus ontdekt en bekend was.

Daar zijn eenige Keltische en Skandinaafsche volksstammen, die in de Middeleeuwen naar Amerika zijn overgevaren.

Op sommige rotsen vindt men teekeningen bewaard, welke huisdieren voorstellen, daar vroeger door onze medemenschen uit Europa ingevoerd.

Lees een belangwekkend overzicht dier voorcolombische oudheden en gedachtenissen in het *Muséon*, n^r 2 van dit jaar.

Germaansche Steden. — MUCH onderzoekt de namen der oude steden in de Germania van PTOLEMAUS in het *Zeitschrift für Deutsches Altertum und Deutsche Literatur*.

Tel el-Amarna. — Uit de vermaarde puinhoopen van Tel el-Amarna, honderd mijlen boven Kairo op den Nijl gelegen, zijn er belangwekkende oorkonden te voorschijn gekomen.

't Zijn namelijk brieven van landvoogden uit den tijd dat Palestina, voor Mozes nog, aan de Egyptenaren onderworpen was

Daar vond men o. a. brieven van Zimrida, landvoogd van Lachish.

Toen men nu opsporingen deed ter plaats waar Lachish gestaan had ontdekte men daar ook eenen brief in denwelken de naam van Zimrida te lezen stond.

Wonderbare ontdekking van de verschillende stukken eener zelfde briefwisseling, die sedert 4000 jaar, de eene in Khanaan, de andere op de boorden van den Nijl begraven liggen!...

Limburgsche Oudheden. — Verscheidene eigenaardige benamingen in Limburg duiden oude grafsteden aan.

De werkzame oudheidkundige maatschappij van Brussel deed er ontgravingen uitvoeren en vond er aschvaten en klein, zeer merkwaardig oud vaatwerk.

De beschrijving dier vondsten staat te lezen in de tweede aflevering der jaarboeken van dit jaar.

Het geldt geene grafsteden uit het steenen tijdvak : alsdan was de lijkverbranding nog in zwang niet.

Men vindt er ook geene sporen van Romeinsche of Frankische beschaving.

Wij hebben waarschijnlijk met voorromeinsche grafsteden te doen uit het tijdvak van het ijzer.

De oorsprong der Indogermanen. — In zijn n[r] van April bespreekt het *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* het belangrijk werk van HEHN, door SCHRADER in 1894 uitgegeven: *Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Uebergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das übrige Europa.*

In deze beoordeeling komt de oorsprong der Indogermanen ter sprake.

Vroeger was de meening algemeen dat de Arische volkeren uit Azia naar Europa getogen waren.

Die meening vindt heden bijkans geene verdedigers meer.

Van dag tot dag wordt het of schijnt het duidelijker dat de Indogermanen in Europa eerst gewoond hebben en dat de Arische volkeren van Azia uit Europa afkomstig zijn.

HOOPS steunt hier op het volgend bewijs.

De Indogermanen kweekten het vlas, *linum angustifolium*, van in het steenen tijdvak; men vindt er de sporen van in de paalwoningen van Zwitserland.

Het vlas is een Europeaansch gewas.

Bij de vroegste Indogermaansche volkeren was de hennep hier onbekend.

De hennep is een gewas, uit Azia afkomstig.

Waren de Indogermanen uit Azia gekomen, zij zouden de hennep hier medegebracht hebben, niet gedwongen geweest zijn vlas te kweeken, ten minste hennep nevens vlas gebezigd hebben.

Wij moeten hier nog twee opstellen over hetzelfde onderwerp vermelden, namelijk: HIRT, *Die Urheimat und die Wanderungen der Indogermanen*, in HETTNERS *Geographische Zeitschrift* en KOSSINA, *Die vorgeschichtliche Ausbreitung der Germanen in Deutschland* in het *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde* (1896).

HIRT vermoedt dat de Indogermanen eerst in 't Noorden der Karpathen gevestigd waren.

Bij hunne uitbreiding waren de Karpathen eene hinderpaal.

Kelten, Italikers en Grieken sloegen het Westen in.

De Litauers betrokken de steppen van Rusland.

De anderen zochten ook hunnen weg langs het Oosten.

De Indo-Iraniërs en de Armeniërs bereikten Klein-Azia.

De Illyriërs, de Thraciërs en de Messapiërs zakten af langs de valleien van de Drau en de Save.

KOSSINA houdt staan dat terwijl de zwarmen der Kelten westwaarts, die der Slaven oostwaarts uitstaken, de Germanen tusschen de Oder en de Elbe afzakten, zoodanig dat zij drie eeuwen voor Christus 't Zuiden van Zweden, Denemarken, Schleswig-Holstein en Mecklenburg bewoonden.

Pompeji. — Men heeft te Pompeji een nieuw groepje huizen gevonden in de nabijheid van het huis van Vettius. Deze groep bestaat, behalve uit een kleinen bakkerswinkel, uit een vrij aanzienlijke woning met peristyle. In den voorhof vond men eenige beeldjes in nissen, o. a. eene oude dronken vrouw, verwonderlijk realistisch gedaan en een olifant, bereden door een neger en met een toren op den rug, waaraan schilden met kettingen zijn bevestigd.

In een ander huis, heeft men een mooie wandschildering ontdekt voorstellende een tooneel uit de Andromeda-mythe, welk tooneel van elders wel bekend was, maar tot nu toe onverklaarbaar bleef. Eene andere schildering, te voorschijn gebracht in een naburig huis, stelt voor Perseus en Andromeda. Perseus houdt in de hand een Medusahoofd, dat men in 't water weerspiegeld ziet. (*Ned. Spectator.*)

Volkenkunde. — Onder de belangwekkende vragen in 't aanstaande oudheidkundig Congres van Mechelen voorgesteld komen de volgende :

Welke zijn de rassen die bijgedragen hebben tot de vorming der bevolking van het oud Belgium?

't Zijn benevens de overblijfselen der onbekende voorhistorische stammen, de Kelten en wellicht eenige *Keltisierte* Germanen.

Welke zijn de bekende bescheiden nopens den voorhistorischen mensch op onze zeekusten?

Wij kennen niets anders dan eene prachtige bijl, door den heer de Tollenaere van Zwevezele te Lampernisse in eenen deringpnt gevonden.

Bericht aan de zoekers.

In oude begraafplaatsen vindt men soms ook steenen werktuigen van de voorhistorische tijdvakken.

Wij hebben een heidensch kerkhof gevonden te Ramskappel bij Nieuwpoort, maar de eigenaar belet de opsporingen.

De Wandschilderingen der Leugemeete. — Vroeger hebben wij volgens de *Dietsche Warande* de redenen doen kennen om dewelke de echtheid van de wandschilderingen der Leugemeete in twijfel getrokken wordt.

Thans heeft de heer VAN MALDERGHEM zijn opstel over dit vraagstuk in 't licht gegeven in de jaarboeken der oudheidkundige maatschappij van Brussel, in de tweede aflevering van dit jaar.

De Krimgoten. — W. TOMASCHEK bespreekt in het *Z. f. d. A*, 2de aflev. van dit jaar, het merkwaardig boek van LÖWE : *Die Germanen am Schwarzen Meer.* Vroeger had hij ook veel over hetzelfde vraagstuk geschreven.

Hij gelooft niet dat de Krimgoten Westgermanen, Herulen zijn; hij blijft bij de oude meening dat wij met Oostgoten te doen hebben.

Zonderling is het toch dat onze BUSBECK in de taal der zoogenaamde Krimgoten het Westgermaansch, Dietsch? woord *ael* voor steen tegenkwam.

Noorsche oudheden. — Aan de liefhebbers van oudheden en volkenkunde zij bericht dat er bij Trübner te Strassburg eene Duitsche vertaling verschijnt van het merkwaardig werk van SOPHUS MÜLLER : *Nordische Altertumskunde.* Het handelt over de vondsten in Denemarken en Schleswig gedaan, welke dan ook met deze van andere landen op zeer belangwekkende wijze vergeleken worden. De uitgave kost een mark voor elke der 15 afleveringen, die 't werk zal bedragen.

TAALKUNDE.

Oudsassensch. — Bij Cotta te Stuttgart heeft PAUL PIPER eene nieuwe uitgaaf van den Heliand bezorgd.

Hij heeft er de stukken uit de Genesis bijgevoegd door ZANGEMEISTER ontdekt,

De uitgaaf kost 10 Mark.

Leuvensche Bijdragen. — Het *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie* zegt een woord van de *Leuvensche Bijdragen.* « *Het dialect van Aalst* is een zeer belangrijk opstel waarin er bijzonderlijk op de klankleer gesteund wordt. »

Medeblander. — Wij hebben vroeger in *Loquela* en in *Biekorf* bewezen dat het Middelnederlandsch woord *medeblander*, medebrouwer en meekrapbrander beteekende; men twistte over de beteekenis van het woord en van beide kanten had men gelijk : het woord stond met de twee beteekenissen bekend. Het staat nu ook met die beide beteekenissen geboekt in 't Middelnederlandsch woordenboek van VERDAM, dat tot aan 't woord *meren* gekomen is.

Romaansche Taalkunde. — Aan de beoefenaars der Romaansche taalkunde wordt het volgend werk van G. KÖRTING aanbevolen : *Handbuch der Romanischen Philologie*.

Klankverbeelding. — In de *Indogermanische Forschungen*, VII 1, 2, lezen wij een opstel van KARL BRUGMANN, *Zur Transcriptionsmisère*.

't Bestaan een half dozijn schriftelijke verbeeldingen voor eene en dezelfde taal. Dezelfde klanken worden in verschillende talen door menigvuldige teekens voorgesteld.

Vandaar komt het dat de taalgeleerden bijkans elkander niet meer verstaan.

BRUGMANN stelt voor maar een paar schriftelijke verbeeldingen voor elke taal te bezigen, eene ten dienste der beoefenaars van de klankleer, eene andere ten dienste der navorschers van taal en letterkunde.

J. CL.

ALLE HEIL, ZEGEN EN GELUK
ZIJ NÊERLANDS GENIEVOLLEN EN GROOTSTEN ARCHITE
DOCTOR CUYPERS,
OP HET ZEVENTIGSTE JAARFEEST
VAN HARTE GEWENSCHT!

Gij welfdet boven 't hoofd van Neêrlands grootste faam,
Van Rembrand en zijn School een tempel uitverkoren,
Waartoe slechts een genie als 't uwe wil geboren;
Doch schooner meesterstuk draagt eervol uwen naam :
Gij welfdet boven 't hoofd des Konings van 't heelal,
Die onder broodgedaant' vóór zijne Christenzonen
In 't Heilig Sacrament barmhartiglijk wil tronen,
Uw tempels wonderschoon, veelvuldig in getal,
Wier bogen zinrijk schoon, wier zuilen slank en fier,
Wier ranke torens, tinnen en kanteelen allen
Uw roem van dag tot dag in breeder kring doen schallen,
Ook buiten 't Vaderland, in heel Europa schier!
o Kunst'naar, ik begrijp, wat wel uw geest ontwaart,
Mijn ziel gevoelt den gloed die u de ziel verhemelt
Als straks elks zegenwensch uw scheppingsgeest doorwemelt,
En gij, o Kunstenaar, trotsch op uw mannen staart,
Wiens groote geest bezielt een uitgelezen stoet
Van kund'ge jongelingen tredende in uw stappen
Die 't echte licht geleidt in 't choor der wetenschappen,
Van kunst'naars, mannen met uw schoonheidsleer doorvoed!
Wel trotsch moogt Gij dan zijn, als heel uw Vaderland
U dankbaar hulde brengt, uw roem nog meer doet stijgen,
Maar trotscher zult Gij zijn, uw hart kan 't niet verzwijgen :
Heb ik gewerkt, — met God, voor God bracht ik 't tot stand!

TH. R.

BIJ 'T WIEGJE.

RUST, rust, mijn zoete kindje rust,
Bij 't wiegje kleen waakt steeds uw moeder,
Die u, met liefde in slaap gekust
Beveelt aan God, den allehoeder

Slaap rustig, ja maar immer voort,
Ontwaak niet uit dien zachten sluimer
Vóór morgen weer de scheemring gloort,
Dan ademt gansch de schepping ruimer.

Droom zacht mijn lieve kindje kleen;
Nog onbewust van 's levens zorgen,
Ga sluimrend door uw kindsheid heen:
Dat rustig zij uw levensmorgen!

Dan later kome de heldre jeugd.
Zij zal, helaas! te vroeg reeds komen,
Zij, brengend ja wel heil en vreugd,
Doch ook ontgoocheling der droomen.

Maar weg! gebannen dit gedacht!
Slaap zonder kommer steeds, mijn engel.....
Geheimnisvol valt stil de nacht:
Slaap wel, dû kleene, lieve bengel!

Hasselt. FRANZ.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Electriciteit en Magnetisme, door J.-B. MARTENS, Kanunnik, leeraar van natuurwetenschap in het Klein Seminarie, te St-Nikolaas. Uitgave van het *Davidsfonds* dat lof en dank verdient zulk merkwaardig boek ter beschikking zijner inschrijvers gesteld te hebben. Ziehier hoe het *Fondsenblad* het bij zijne lezers inleidt :

Ziedaar het nieuw boek dat de zeer eerw. heer kanunnik Martens onlangs in het licht heeft gegeven, en waarvan wij met het grootste genoegen de lezing komen te voltrekken. Onze lezers, zonder twijfel, weten reeds, door de verschillige voorgaande gewrochten van den geleerden schrijver, met welk talent en op welke ingrijpende wijze hij de belangstelling verwekt voor eene wetenschap, wier studie wel hier en daar eenen hartstochtelijken liefhebber vindt, maar doorgaans toch niet gezocht wordt als het voorwerp eener aangename lezing.

Kanunnik Martens kan, in eene gemoedelijke en daarom niettemin letterkundige taal, aan de natuur hare geheimen zóó ontrukken, dezelve ontleden, beschrijven en opluisteren, dat de minst ingewijden de stoffen door hem behandeld, hoe vreemd ook aan hunne gewone begrippen, niet alleen met vrucht maar tevens ook met oprecht genot lezen.

Zooveel als een boek van rijke verbeelding, boeien u zijne lessen of voordrachten, laat ons maar liever zeggen, zijne vertellingen over de verschillige takken van natuurkunde. Met eene gedurig aangroeiende en nieuwsgierige aandacht volgt de leser den nauwkeurigen natuuruitvorscher, daar hij niet ophoudt hem van het reeds gekende tot het onbekende, met zooveel behendigheid als degelijke kennis van zaken op te leiden.

Zonder zich ooit in afgetrokkene beschouwingen, of hoogdravende wetenschappelijke bespiegelingen of ingewikkelde wiskundige rekeningen te verliezen, maakt hij u dit deel der wetenschap, waarmede hij bezig is, zóó tastbaar, zóó klaarblijkend, dat men zou zeggen, dat de oplossingen der moeilijkste vraagstukken als van zelfs uit zijne pen vloeien.

Ten minste zoo aanlokkend als Jules Verne in zijne *Wonderreizen*, moeten wij ten voordeele van onzen schranderen schrijver aanstippen dat hij nooit, gelijk het wel soms aan hooger gemelden gebeurt, het wonderbare in de natuur overdrijft, noch de niet opgedane ervaringen der wetenschap vooruitloopt, noch het zekere met het onzekere of het nog niet genoeg bepaalde verwart, om daarop toestanden te bouwen die alleen bij de verbeelding te huis hooren.

Met kanunnik Martens is men verzekerd iets ter lezing te krijgen dat grondig wetenschappelijk is, en, zonder behulp van ingebeelde veroveringen op natuurgeheimen die nog niet ontsluierd zijn, legt hij in het bezit van het reeds veroverde zulk eene aantrekkingskracht,

dat ge zijne boeken als in éénen adem zoudt uitlezen, indien zij zoo zaakrijk en bondig niet waren en er bijgevolg zooveel in staat dat ge in uw geheugen moet prenten, om hem in de ontwikkeling van zijn onderwerp te kunnen volgen.

Spreekt hij van *Stoomtuigen*, van *Het Water*, van *Aardrijkskunde*, van *Elektriciteit en Magnetism*, of van even welk deel der natuurkunde, 't is altijd en overal dezelfde gezellige verteller, dezelfde gewetensvolle leeraar, dezelfde volksverspreider der wetenschap, dezelfde veredelaar der harten door het doen uitschijnen der weldaden, welke de goede God overal in de natuur zoo mild voor den mensch heeft uitgestrooid.

Zijn laatste boek, hetwelk wij hier voornamelijk wilden bespreken, bezit al de hoedanigheden zijner eerste werken welke wij daareven hebben opgesomd, doch misschien wel in eenen hoogeren graad. Eenvoud van voorstelling, trapsgewijze ontwikkeling der gedachten, nauwkeurige opvatting van ieder behandeld onderwerp, juiste beseffing van de ongenoegzame inwijding van den lezer dien hij meesterlijk opleidt van de laagste tot de hoogere treden der wetenschap, dit alles treft men aan geheel dit boek door, beter en meer dan in zijne vorige schriften, daar er hier spraak is van die twee geheimzinnige vorstinnen der natuur, welke op de zinnen van den mensch zoo tastbaar en zóó krachtig werken door hare verschijnsels, maar in hun zelfstandig bestaan nog door zoovele verborgenheden omwikkeld zijn. Van den eenen kant, als men den schrijver volgt in hetgeen wij de geschiedenis zullen noemen der verschillige toepassingen van de electriciteit en van het magnetism op het gebied der kunsten, der nijverheid en van gansch het stoffelijk leven van den mensch en van de maatschappij, zou men zeggen dat die twee wondere natuurkrachten te beschouwen zijn als waren zij reeds gansch en geheel afgericht tot den dienst van het menschdom; terwijl, als men hem dan ook volgt in de duizend verwikkelingen, teleurstellingen en moeielijkheden, welke hij u in die toepassingen met den vinger doet tasten, men met hem gedwongen is te bekennen dat er nog veel na te vorschen is, vooraleer die twee natuurkrachten, welke als twee geduchte wonderfeeën overal in 't verborgen werken, ten volle door het menschelijk vernuft tot tamme slaven zullen gedempt zijn.

Nu, dat de Elektriciteit-magnetism, voornamelijk tot het voortbrengen van beweging en licht, op het punt is al de andere tot hiertoe gebruikte middels te vervangen, nu dat zij aan de deur klopt om in onze huizen binnen te dringen en er het dagelijksch leven geheel en gansch te vervormen, is het van het grootste belang voor iedereen met die nieuwe hervormster kennis te maken, des te meer dat zij, hoe dienstvaardig zij zich ook in alle vakken wille toonen, toch altijd, zooals onze schrijver zegt, eene afstammelinge, of natuurgenoot is van den donder en den bliksem. Ook kunnen wij niet genoegzaam het boek van kanunnik Martens aanbevelen. Het zal allen, ingewijden en oningewijden, op de leerzaamste en aangenaamste wijze op de hoogte brengen van hetgeen dient gekend te zijn van die zoo nuttige als geheimzinnige toovergodin, welke zich langs om meer veropenbaart als de toekomstige omwentelaarster der stoffelijke maatschappij.

Wij kunnen deze beoordeeling niet sluiten zonder aan kanunnik Martens hulde te brengen over zijne toepassing der Vlaamsche taal op de hedendaagsche wetenschap, voor welke men deze uitkreet als onvoldoende en onbevoegd. In al de boeken welke kanunnik Martens

heeft geschreven, en ze zijn reeds talrijk, hebben wij niet eens ontdekt dat hij moeite had om zijne wetenschappelijke begrippen in degelijk Vlaamsch weer te geven en klaar vooruit te zetten. Onder dit oogpunt mag men hem als meester in het vak voorstellen, en wij uiten hier den wensch, dat hij op dit gebied vele navolgers zou mogen vinden.

Ken u Zelf. — *Nederlandsche dicht- en fabelenkrans* door Edmond De Geest. « Indien ons werkje den verhoopten bijval geniet, dan zullen wij weldra onze gansche verzameling fabelen in denzelfden vorm laten verschijnen, met — als naberícht — eene studie over de apoloog bij alle volkeren. » Deze mededeeling uit het voorbericht tot *Ken u Zelf* doet me veronderstellen dat de heer E. De Geest een bijzondere studie gemaakt heeft van de fabeldichters bij alle volkeren : hij zal dus in die studie elementen genoeg gevonden hebben om zijn eigen werk te critikeeren, en die critiek zal alles behalve gunstig zijn. Dat zijn boek voldoet aan alle eischen van de zedenleer, staat hier buiten kijf. Dat de kinderen in deze fabeltjes goede lessen zullen vinden, wordt niet betwist; doch vereischen de fabelen honderd hoedanigheden, dan bezitten die van den heer De Geest er éen, en missen er negen en negentig. « De studie der apoloog bij alle volkeren » had den dichter nochtans de oogen moeten openen. Zoover bracht ik het niet, in mijn studie, maar hield me bij twee standaardwerken die me dienen tot criterium wanneer ik, zooals hier het geval is, fabelen te beoordeelen krijg. Die werken zijn voor de praktijk : *Les fables* van Jean de La Fontaine; voor de theorie : *La Fontaine et ses fables*, van H. Taine.

De heer De Geest gaat van een valsch standpunt uit : hij beschouwt de « moraal » die zoo eentoonig op het einde van elk zijner fabeltjes in italieke letters komt, als het voornaamste gedeelte van de apoloog, en verwaarloost het verhaal. En juist die « moraal » is, wat de kinderen het allerminst lezen en onthouden. Dus moet de dichter al zijn zorgen wijden aan het verhaal zoodat het kind, gansch natuurlijk, de zedenles te gemoet ziet.

Het verhaal moet het kind tot zich trekken, het doen medeleven, medejuichen, medelijden met de helden. Het kind moet slim zijn met den vos; zacht als het lam ; boos op den wolf; sterk als de eik; het moet in de diligentie zitten die het lastig pad opklimt, en zoo komt het, zonder te veel schrik in de armen van den norschen wijsgeer, die het op het einde van het fabeltje met zijn droge zedenles wacht : « Il faut lui dorer la pilule. »

De fabelen van La Fontaine zijn in dit opzicht onovertroffen meesterstukken.

Fabelen moeten niet alleen lessen van moraal voor het kind zijn, maar ook lessen van taal, van stijl, van vorm. Het is een betreurenswaardig feit dat velen welke voor de jeugd schrijven, zich genoodzaakt voelen, het op een slordige wijze te doen, onder voorwendsel van eenvoud. En hier haal ik nogmaals het voorbeeld van La Fontaine aan, wiens fabelen, modellen zijn, van stijl en vorm. De « bonhomme » had begrepen dat het juist en voornamelijk aan kinderen is dat men op verzorgde wijze moet leeren schrijven. Had Conscience een meer zuivere Nederlandsche taal geschreven, wij zouden, Vlamingen, heden reeds verre boven de Noord-Nederlanders staan, in literatuur zooals dit het geval is in andere kunsten. Ideeën hebben wij, maar immer worstelen we nog bijna allen met taal en met vorm die ons zoo gebrekkig aangeleerd werden.

Ik wil niet alleen kwaad zeggen van het werk van den heer De Geest. Er komen in zijn *Ken u Zelf* stukken voor die wel verdiensten hebben, zoo *De Wind en de Eik*.

De wind woei wild en forsch,
Ja, huilde en loeide heftig norsch.
« Buig! » snauwt hij boos tot d'eiken stam,
Dien hij in volle vaart ter bane tegenkwam;
« Buig als het slanke riet, of 'k ruk u schielijk neer! »
« Nooit! » sprak de sterke stam, « ik stel mij stout te weer;
« 'k Berust in eigen macht en buige niet
« Als 't slanke, slappe riet;
« Mijn wil is kracht, ik worstel en ik strijd! »

« 't Zij zoo! » weervoer de wind vol nijd...
Hij haalt zijn helsche hoozen bij
En blaast en bruist en beukt met barsche razernij.
Het lichte loover vliegt in dolle vlucht
Scherp suizend door de sombre lucht,
Of wentelt wild dooreen op grond...
Een windhoos schroeft op d'eigen stond.

Pardof!... Een plotse plof,
De reus stuikt om in 't aardsche stof.

« Begrijpt ge, Boom, hoe ik mijn doel bereik? »
« *Ik viel* » verzucht het hout, « *doch grootsch zooals een eik!* »

Ook raad ik den schrijver aan, in zijn volgenden bundel, eklektieker te zijn en zoo maar niet alles wat hij geschreven heeft, te laten verschijnen. Ziften, voornamelijk voor een dichter, is immer nuttig werk.

HENDRIK DE MAREZ.

Anemonen, door ANEMONA. Gent, drukkerij A. Siffer 1897. Prijs fr. 1.50.

Dit bundeltje komt mij voor als eene onverwachte oplaaiing der Noordsche geaardheid die ergens in een hoekje van ons hart smeult, eene vermenging van etherisch-fijn mysticism en van plotselijke ruwheid. Aangrijpend door soberheid van voorstelling, met ettelijke onbehendigheden, die gewild schijnen, als bij Björnsterne Björnson, en welke de vaak onschoone handeling met eene angstverwekkende gewaarwording van leëgte laten gevoelen, schijnen de toestanden van « *Anemonen* » stuk voor stuk uit het ontzaggelijke « vollem Menschenleben » gerukt; nu liggen zij daar, en Anemona ontleedt ze met onverbiddelijk snijmes... Vaak biggelt een traan in zijn oog over de noodzakelijkheid van zulke pijnlijke behandeling; doch 't is slechts voor een kort oogenblik dat de mensch over den dokter de bovenhand krijgt. Dokter is hier wel degelijk het gepaste woord, zoo in zedelijke als in stoffelijke opvatting; bijna alle de novellen in het boekje bewegen zich in en om een naar ziel of lichaam ziekelijk wezen; *dit* hindert mij. Er zijn wel andere kerels dan die laffe, lamlendige ellendeling Elie in « Eene Zuster »... Ja, — maar bij nader onderzoek, — ook zóo zijn er velen, en daarom heeft Anemona het droevige, doch onbetwistbare recht, ook *zulke* karakters te peilen.

Anemona — de titel romantisch, het boek leven. Niet het leven in de woelige toestanden der massas, — het grootsche leven der zelfopoffering, bij enkele teruggetrokkene, het bewonderenswaard-eenvoudig voortwroeten van eenige normale burgerszielen. Nu en dan eene apocalyptisch-geheimzinnige bladzijde, — m. i. de min goede gedeelten —, en dan weer op het gewone pad van welke een blik

in « l'au-delà » een oogenblik deed afwijken. Het boek is oneffen, en dat is het eenigste wat ik er tegen heb; maar Anemona is een nieuweling, en wij zeggen hem een hartelijk Glück auf!

In een woord, het boek is zeer leesbaar; 't zit daarbij in een allerliefst pakje, want het werd uitgegeven door A. Siffer.

Gent. O. R.

Liederen en Gezangen voor groote en kleine kinderen, door E. Hiel. Twcede boek. Gent, A. Siffer 1896. Prijs fr. 3.00.

Een lieve bundel van die echt Vlaamsche liederen, zooals Hiel gewoon is ze te zingen. Ze behandelen alles : het huiselijke leven, de natuur, het hart, maar vooral straalt er de liefde in door voor die zonnestralen van 't leven, de kinderen ; het leeuwenaandeel wordt hun dan ook verstrekt. Een boek dat in de handen van elk weldenkend Vlaming diende te zijn, omdat het de onverbasterde uiting is van een frisch en rein gemoed. De geringe prijs stelt het voor 't overige in het bereik van iedereen ; het is des te meer aan te prijzen, daar het ook een juweeltje is van stoffelijke uitvoering. U. R.

Theodoor Körner. — *Zijn leven en zijne werken,* door Dr J. Haller. — Het is ons vergund geweest reeds kennis te maken met een deel van het groote werk dat Dr Haller, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Gent, bij Siffer binnen kort zal uitgeven en waarvan de inleiding, gedeeltelijk in « 't Belfort » verschenen, nu het licht heeft gezien.

Dr Haller schetst breedvoerig het leven van den jongen dichter, wiens woord en daad den heldenmoed der medeburgers zoo vurig wisten aan te wakkeren, om de Fransche heerschappij van den vaderlandschen bodem te weren en te streven naar vrijheid en onafhankelijkheid. Het werk mag met recht aanspraak maken op volledigheid en volkomen duidelijkheid. Het munt echter bijzonder uit door den bescheiden toon, dien de schrijver aanslaat, den matigen vorm, waarin hij zijne gedachten kleedt en de korte, flinke trekken, waarmede hij om het beeld van zijn lievelingsheld een krans vlecht van de schitterendste stralen. De persoonlijkheid des schrijvers treedt op den achtergrond. Als een ware geschiedschrijver laat Dr Haller de feiten en gebeurtenissen alleen spreken, en vergenoegt zich met de hoofdstukken te sluiten bij middel van eenige algemeene beschouwingen, waarin hij den geest des lezers medesleept naar het ideaal, dat hij aan de Vlaamsche jeugd tot toonbeeld wil voorstellen. Want voor haar is het werk bestemd, opdat het de harten onzer jongelingen vuriger zou doen kloppen van innige geestdrift voor vaderland en vrijheid, en van grooteren aandrang naar het goede en het schoone.

Daarin ligt juist de verdienste van den schrijver, dat hij de vrucht van zijne nauwgezette navorschingen en onvermoeibaar opsporen zóo in het licht stelt, dat zijn werk kan strekken tot een voorbeeld van opvoeding, denkenskracht en heldenmoed.

In het tweede deel geeft Dr Haller een algemeen overzicht van de werken, deelt eene keurige vertaling mede, in Nederlandsche verzen, van de schoonste plaatsen der beroemdste gedichten, wijst hier en daar op een dwaling of gebrek, betreedt het gebied der theorie van de kunst om naar dien maatstaf des te beter zijn bewonderend oordeel over Körner's geniale pennevruchten te rechtvaardigen.

De flinke taal, waarin het werk geschreven is, de aantrekkelijke wijze der voorstelling, de zedelijke strekking van het geheel, zullen, wij hopen het, den weldadigen invloed uitoefenen, dien de schrijver beoogt.

Aan hen, wien de grootsche taak der opvoeding van de jeugd opgelegd is, raden wij ten sterkste aan dit boek te benuttigen, daar het, wat de taal aangaat, voortreffelijk is, en ten opzichte van den inhoud uiterst geschikt is tot vorming van het hart en de ontwikkeling der geestvermogens bij onze Vlaamsche jongelingen.

Wij wenschen den jeugdigen, verdienstelijken leeraar van harte geluk en hopen dat de beste uitslag te beurt valle aan dit werk alsmede aan de volgende uitgaven, die de vertaling zullen bevatten van : *Jozef Heyderich*, drama in één bedrijf, *Toni*, tooneelspel in 3 bedrijven, *Zriny*, in 5 bedrijven, welke den schrijver, het meest geschikt schenen tot het bereiken van zijn doel (1).

Wij behouden ons voor deze later nader te bespreken. Wij wilden enkel de aandacht onzer lezers vestigen op het verschijnen van het nieuw boek, en er het hooge belang en de groote verdienste reeds nu van doen uitschijnen.

(*Volksbelang*.) V.

De Gilde der Antwerpsche schoolmeesters *van bij haar ontstaan tot aan hare afschaffing*, door EDWARD POFFÉ. Antwerpen, H. en L. Kennes, boekdeel in-8° van 164 bladz.

De schrijver heeft zich reeds bekend gemaakt door eene dergelijke beschrijving eener gilde, n. l. van die der Antwerpsche beenhouwers, van de vroegste tijden tot heden, uitgegeven in 1894. Het hierboven aangeduide werk is niet minder verdienstelijk ; het getuigt van grooten ijver en van veelvuldige nasporingen.

De Antwerpsche schoolmeestersgilde bezat reeds van oudsher hare statuten, vergaderingen, kapellen en jaarlijksche gastmalen. Zij nam steeds in bloei toe, vooral sedert de kinderen in 1557 door het stedelijk bestuur gedwongen werden de school te bezoeken. Dien tengevolge was hieraan geen ontsnappen mogelijk ; de onwilligen zouden eerst « bij scherpe admonitie » aangespoord en daarna gestraft worden. De behoeftige ouders verloren allen onderstand, indien hunne kinderen op straat bleven loopen en de bengels zelve werden bij hun kraag gepakt en in werkscholen geplaatst. De schooldwang is dus, zooals wij zien, niets nieuws, hij bestond reeds lang voor onzen tijd.

Uitsluiting en miskenning onzer Vlaamsche taal bestond in de 16^e^ eeuw niet zoozeer als nu, zelfs niet ten voordeele van het alsdan zoo in zwang zijnde latijn. Integendeel, zij diende, zooals het ook heden ten dage in de lagere en middelbare scholen moest zijn, tot grondslag van het onderwijs in alle graden, hetgeen destijds zoo goed werd begrepen, dat niemand zelfs in de naaischolen werd aangenomen, tenzij men eene grondige kennis onzer moedertaal bezat. Ook in de scholen waar Fransch, Spaansch, Italiaansch, meetkunde en andere wetenschappen werden onderwezen, werden alleen die kinderen toegelaten « die haerlieden duytsch (dietsch) wel moeten geleert hebben. »

Wij bevelen het werk van den heer Poffé, om het leerzame en belangrijke van den inhoud, ten zeerste ter lezing aan.

Dr A. H.

Wonderland, door E. BELPAIRE en HILDA RAM, Gent, A. Sifter, tweede en derde reeks, 1895 en 1896. Prijs fr. 1,50 elke reeks.

---

(1) *Het leven van Körner* fr. 1,00. — *Jozef Heyderich* fr. 0,50. — *Toni* fr. 0,80. — *Zriny* fr. 1,00.

Die twee reeksen bevatten een veertigtal legenden en sprookjes van verschillenden aard. Velen zijn van den bekenden sprookjesverteller Andersen overgenomen en op Vlaamschen leest geschoeid; terwijl anderen van eigen Vlaamschen aard zijn, gelijk b. v. *Kwade Beth*, een vertelsel uit de dagen van Keizer Karel V: men komt er ook eenige christelijke legenden in tegen, gelijk *Heilige Dorothea*, *Sint-Germanus*, enz.

Dit boek mag zoowel kleinen als grooten aanbevolen worden: de eerste zullen met gretigheid die wonderbare sprookjes verslinden, terwijl het voor de grooten niet alleen een schat van vertelsels bevat; maar ook eene mijn van diep wijsgeerige gedachten oplevert; dit is onder anderen het geval voor de sprookjes: *Pen en inktpot*, *Klaas-vaak*, *De bloemen der kleine Ida*.

De plaats ontbreekt ons om lang over de verschillige hoedanigheden van dit werk te spreken; wat nochtans niet mag verzwegen worden, daar het de grootste verdienste van het werk uitmaakt, is dat dit boek schoon, eenvoudig en verstaanbaar geschreven, toch aan zuiverheid van stijl en duidelijkheid van uitdrukking niets te wenschen laat. Vele gekende sprookjes hebben er bij gewonnen in meer letterkundigen vorm opgediend te worden, dewijl de sprokenboekjes in 't algemeen, zonder smaak en in eenen ongelukkigen stijl geschreven zijn. Dr. B.

Der Urquell. Eine Monatschrift für Volkskunde, herausgegeben von F. S. Krauss. Der neuen Folge Band I. Heft 1 u. 2. Hamburg, G. Kramer; Leiden, E. J. Brill, 1897.

Wij vinden in deze twee afleveringen een 25tal artikels van verschillige medewerkers. Het eerste is *Menschenfleischessen, eine Umfrage* van den hoofdredacteur; verder *Folklorische Parallelen*, van Dr. M. Laudan; *Moderner Hexenglaube*, van verschillenden; Volksliederen en overleveringen uit verschillende gewesten; Spreekwoorden en Spreekwijzen, b.v. over dronkenschap en wel in de Ned. taal, uit de Antwerpsche Kempen en elders. Sommige artikeltjes zijn door zangwijzen opgeluisterd.

Eindelijk vinden wij er nog een overzicht van groote en kleine schriften, in de laatste tijden over volkskunde verschenen. Men ziet dus dat in deze 100 blz. niet over gebrek aan verscheidenheid te klagen is. De prijs van het tijdschrift is 5 fr., f. 2,50 in 't jaar.

Josephi Fessler **Institutiones Patrologiae** quas denuo recensuit, auxit, edidit Bernardus Jungmann. — Ratisbonae apud Fr. Pustet. 1897.

Wij vestigen de aandacht op dit belangrijk werk van den te vroeg overleden prof. Jungmann, omdat het niet alleen aan theologen, maar ook aan beschaafde leeken uitstekende diensten kan bewijzen.

Men kent den strijd ook heden nog tusschen katholieken gevoerd, omtrent het al of niet gebruiken der christelijke schrijvers in de latijnsche scholen. In dezen strijd willen wij ons niet mengen, maar alleen op het feit wijzen dat terwijl onze jeugd met de classieken dweept, zij van de christelijke letterkunde nauwelijks een begrip heeft. Gebrek aan waardeering volgt het gebrek aan kennis en zoo gebeurt het, dat op alle gebied ontwikkelde menschen, zoo niet met verachting, toch met schouderophalen van onze katholieke letterkunde spreken en schrijven.

Men kan hun geen beteren dienst bewijzen dan hun de Patrologie van prof. Jungmann in handen te geven. Zij zullen zonder twijfel de schatten bewonderen, welke in de werken der HH. Vaders en kerke-

lijke schrijvers verborgen liggen, en door onkunde versmaad en veel te weinig gebruikt worden.

Met verbazing zullen zij bij Cyrillus, Chrysostomus, Origenes, Ambrosius, Augustinus en anderen bladzijden lezen, welke ook wat vorm en stijl betreft, met de beste voortbrengselen der klassieken wedijveren.

Men vergelijke bij voorbeeld den H. Ambrosius met Cicero, over hetzelfde onderwerp « *De Officiis* » schrijvend. Behalve menige punten van aanraking en overeenstemming, zal men tegenoverstaande leeringen en verschil van zienswijzen aantreffen.

Dit verschil echter pleit geheel en al ten voordeele van den christelijken schrijver, omdat het steunt op de openbaring, welke het licht der rede versterkt, en de kracht van den wil heeft opgebeurd. Daarbij komt de voortreffelijkheid der christelijke beschaving boven de heidensche in het volle daglicht, en begrijpt de lezer dat de vooruitgang op stoffelijk gebied, wanneer hij de ontwikkeling op geestelijk en zedelijk gebied tegenwerkt en belet, geen beschaving mag heeten.

Daarenboven is het een plicht voor den katholiek kennis te maken met de beroemdste zonen der Kerk, welke als edelgesteenten aan hare kroon fonkelen. Niet alleen hebben zij de christelijke leer verklaard en verdedigd, zij betraden ook het gebied der wetenschap en der letteren, en leverden meesterstukken aan het nageslacht.

Het handboek is verdeeld in twee deelen. De algemeene Patrologie geeft de algemeene begrippen en inlichtingen omtrent het gezag der kerkelijke schrijvers, omtrent de beginselen van eene wijze en verlichte kritiek, omtrent de vereischte kennis om de HH. Vaders met vrucht te lezen.

In het tweede deel ontvangen wij een kort en bondig overzicht, volgens de tijdsorde der schrijvers, welke gedurende de zes eerste eeuwen de Kerk met hunne schriften hebben verrijkt. Ieder verslag over de werkzaamheid der verschillende schrijvers is naar dezelfde methode bewerkt. Vooreerst lezen wij de noodige bibliographische inlichtingen omtrent de bronnen, daarna eene biographische schets van den schrijver met de lijst zijner boeken. Deze worden op bondige wijze ontleed met opgave van hun doel en hun inhoud. Eene bijzondere afdeeling is gewijd aan het theologisch en letterkundig karakter van den schrijver en aan zijne leer, ten bewijze dat de geloofswaarheden in den loop der eeuwen geen verandering of wijziging hebben ondergaan. De kennis, de verklaring, de verdediging van het dogma is aan ontwikkeling en verbetering onderhevig, het dogma zelf blijft, even als het wezen der Kerk, onveranderd.

Het werk van prof. Jungmann is — zooals de titel luidt — eene verbeterde en vermeerderde uitgave van de Patrologie van Mgr. Fessler. Deze in 1850 verschenen, had eene herziening noodig. Talrijke werken over de HH. Vaders zijn in de veertig laatste jaren uitgegeven, menig duister punt is opgehelderd, nieuwe gedenkstukken werden ontdekt, menig geschilpunt is beslecht. De wetenschap zal den schrijver dankbaar zijn, dat hij zich de moeitevolle arbeid heeft getroost, het boek van Mgr. Fessler met de eischen van onzen tijd in overeenstemming te brengen; het ontbrekende aan te vullen, en het noodige licht over duistere punten te verspreiden. De dood heeft hem belet zijn werk te voltooien; gelukkig heeft zijn vriend en ambtgenoot prof. Hebbelynck, met hulp der nagelaten schriften, het drukken der laatste bladen kunnen bezorgen.

Wij eindigen met den wensch, dat het handboek voor velen een

leesboek worde, en hen opwekke met de rijke letterkunde der eerste christelijke eeuwen nader kennis te maken.

Dr A. DUPONT.

Het Vlaamsche Leger, door EDWARD VAN HOVE. — De verdienstelijke schrijver hiervan heeft zich waarlijk eene specialiteit gemaakt van de studie tot het vervlaamschen van ons leger. Vroeger gaf hij reeds uit *De Vlaamsche taal in het leger* (zie *Belfort*, Maart 1897) en thans kondigt hij aan *Krijgwoordenboek* en *De Vlaamsche krijgsvoorschriften*.

In het onderhavig boekje toont de heer Van Hove aan hoe het hem zeer doenlijk voorkomt de Vlaamsche zaak in deze kwestie recht te laten wedervaren; hij zou onze 14 linieregimenten (of lijnscharen gelijk hij ze noemt) onze regimenten Groene Jagers, Grenadiers, Karabiniers, Lanciers, Jagers te paard, Gidsen, Schutters, Genie, Tros, Beheer bij helft verdeelen, de eene helft aangeworven in Vlaamsch-Belgie en de tweede in het Walenland, en de eerste afdeeling zou in het Vlaamsch bevolen worden, de tweede in het Fransch.

Hij weerlegt de opwerping dat zijn stelsel tot verdeeldheid van het land zou kunnen leiden, hij wijdt uit over ons gebrek aan vaderlandsliefde en over de verzedelijking van den soldaat door de aalmoezeniers; eindelijk bespreekt hij de legerinrichting zelf en pleit ten voordeele van een vrijwilligersleger.

Hoogst wenschelijk is het ongetwijfeld te ijveren tot het weren uit onze taal van de bastaardwoorden, doch te groote zuiveringszin kan van Charybde in Scylla doen vallen. De schrijver verwerpt de geijkte woorden : soldaten, bataillon, garnizoenstad, officier, kazerne, lansier, karabijnier, regiment, enz., en vervangt ze door weermannen, bende, burgstad, heerman, krijgershuis, speerdrager, roerdrager, schaar, enz. Vendel voor compagnie zou er nog door kunnen en misschien ook hopman voor kapitein, doch die dagelijksche gebezigde uitdrukkingen hebben burgerrecht verkregen en zullen het nog zoo spoedig niet verliezen. Overdrijving in dezen zin zal eerder nadeel berokkenen in het algemeen, en in het bijzonder aan de stelling vooruitgezet door den propagandist.

Daargelaten deze voorbehouding bevelen wij het werkje, tot kennismaking, warm aan bij onze lezers. Het is te verkrijgen aan 50 centiemen bij den schrijver, Brederodestraat, n.° 237, te Antwerpen.

Die Volkswirtschaft in ihren sittlichen Grundlagen von Dr G. RATZINGER. Freiburg im Breisgau, Herder, gr. 8°, 500 blz.

Het is niet vermetel te beweren, dat wij aan Katholieke werken over de staats- en volkshuishoudkunde geen overvloed hebben. Het ontbreekt voorzeker niet aan geschriften, welke op min of meer gelukkige wijze het socialisme bestrijden, en zijne stellingen als praktisch onmogelijk, als noodlottig voor de vrijheid en als goddeloos brandmerken. Ook worden voor het volk talrijke brochuren geschreven, welke het privaat-eigendom in bescherming nemen, en het onhoudbare van de beloofde gelijkheid in rechten en bezit in het volle daglicht plaatsen. De dwaling wordt van allen valschen en bedriegelijken tooi ontdaan, en in hare afschuwelijke naaktheid ten toon gesteld.

Zonder het minste op de verdiensten van deze pennevruchten te willen afdingen, kan men bemerken dat zij soms aan oppervlakkigheid lijden ten gevolge van de onkunde der schrijvers, wien het niet altijd vergund is, door lange studie zich op hunne taak voor te bereiden. En toch is het van het hoogste belang in het bestrijden der dwaling

noch door overdrijving, noch door onwetendheid aan de waarheid te kort te doen, en den vijand door verkeerde beginselen nieuwe wapenen in de handen te geven. Wij beweren derhalve dat de boeken tot voorlichting van het volk geschreven, willen zij de noodige vruchten dragen, eene grondige studie en kennis bij den schrijver vorderen.

Wanneer wij echter deze eischen stellen en een werk zoeken, dat op wetenschappelijken weg de hangende vragen onderzoekt, en in het licht der beginselen door de feiten gestaafd, de noodzakelijkheid betoogt eener christelijke staathuishoudkunde, dan hebben wij niet veel keus, omdat er geen overvloed, maar veeleer gebrek aan degelijke werken is.

Gaarne geven wij daarom een overzicht van een boek, dat volgens onze meening aan de gestelde eischen voldoet.

Het doel van den schrijver komt hierop neer. De beginselen, die het maatschappelijk en huishoudelijk leven beheerschen, worden onderzocht, en hunne waarheid aan de feiten der geschiedenis getoetst. In de eenvoudige en verhevene leeringen van het christendom liggen de grondslagen van het maatschappelijk welzijn; de volkeren welke een anderen grondslag kiezen zijn op den weg van hun ondergang.

Gelijk aan enkelen, is ook aan de volkeren de vrijheid verleend de christelijke leering te verachten, om het koude egoïsme en de genotzucht te huldigen, maar deze dwaling wordt smartelijk geboet en gestraft.

In zulken toestand van theoretische afwijking en feitelijke verwarring verkeert de tegenwoordige samenleving.

Millioenen Katholieken gesmukt met den ootmoed van het geloof en de ijverige werkzaamheid der liefde milderen het lijden van onze dagen, en beletten een algemeenen ondergang; intusschen blijft het eene treurige waarheid, dat het groot getal der zoogenaamde verlichten en beschaafden het materialisme huldigt, hetwelk van lieverlede ook in de volksklasse het geloof ondermijnt en vernietigt. Met het geloof gaat de liefde tot God en den medemensch verloren; het egoïsme en de genotzucht vervangen de christelijke deugden; van plichtvervulling, werk- en spaarzaamheid, van opoffering en strijd tegen de hartstochten blijft nauwelijks de herinnering bestaan.

Met deze beschouwingen staat de schrijver lijnrecht tegenover de classieke staathuishoudkunde, die het materialisme, onvereenigbaar met de christelijke leer, tot grondslag heeft. Terwijl zij twee hoofdbetrekkingen van den mensch, jegens God en den naaste, miskent, moest zij noodzakelijk het economische leven tot een' zelfzuchtigen wedstrijd verlagen. Zij kent slechts éène wet : ieder zorge voor zich zelf, de onderlinge mededinging zal het evenwicht handhaven of herstellen, en de samenleving op den weg van den vooruitgang en de openbare welvaart leiden.

De historische school wilde de in het oog springende, en door eene treurige ondervinding bewezen gebreken van deze liberale economie genezen, maar zonder gevolg, omdat zij de ware oorzaak dezer tekortkomingen niet begreep. De oude school, in stede van het stelsel door de feiten te rechtvaardigen, schreef de geschiedenis volgens de eischen van het stelsel; de jongere school verliest haren tijd met speciale studiën en onderzoekingen van bijzonderheden, zonder tot algemeene wetenschappelijke conclusiën te geraken.

Hoe lichtzinnig en oppervlakkig deze school hare taak beschouwt, blijkt uit de methode welke zij volgt. Deze houdt geen de minste rekening met de leer van het Evangelie, met den heilzamen invloed van het Christendom. Zij schrijft boekdeelen over de utopiën van Plato

en Thomas Morus, over de communistische stelsels van Campanella, Owen, Louis Blanc, maar zij kent noch Christus, noch zijne leer.

Onderhavig boek stelt zich ten doel op geschiedkundigen en theoretischen weg den invloed der christelijke leer op het maatschappelijk en economisch leven te bepalen en te betoogen. Op deze wijze zullen de groote vraagstukken van den dag niet alleen door historische beschouwingen, maar ook door theoretische stellingen en praktische wenken en raadgevingen worden opgelost.

De schrijver heeft de volle beteekenis van de sociale vraag begrepen : zij is niet alleen de werklieden-, de agrarische-, de crediet-, de dagloonenkwestie, zij is dit alles en nog iets meer. Om hare diepte te peilen en hare verhoudingen te bepalen, is het noodig haar met hare eerste oorzaak in verband te brengen, met de verwijdering der maatschappij van Christus en zijne Kerk.

Na het plan van den schrijver met korte woorden te hebben aangeduid, gaan wij tot de uitvoering over. Wij moeten ons echter uit plaatsgebrek tot eenige algemeene opmerkingen bepalen.

Het boek is verdeeld in zeven hoofdstukken welke de volgende titels dragen : Huishoudkunde en zedelijkheid (bl. 42). Armoede en Rijkdom (bl. 78). Eigendom en Communisme (bl. 152). Arbeid en Kapitaal (bl. 250). Woeker en Intrest (bl. 362). Theorie en Praktijk (bl. 501). Cultuur en Beschaving (bl. 614).

Wij stippen den zakelijken inhoud van het laatste hoofdstuk aan. Het wezen en begrip van cultuur en beschaving. — De wet van den christelijken godsdienst, liefde en vrijheid, als grondslag der beschaving. — Onhoudbaar is de theorie van den strijd om het bestaan. — Het Darwinisme in verband met de dagloonen. — Het Darwinisme en het Malthusianisme. — De geestelijke vooruitgang kan niet door erfelijkheid worden voortgeplant. — De godsdienst bron van den vooruitgang, het ongeloof, oorzaak van het verval der volkeren. — Eenheid en solidariteit van het menschdom. — Zedelijke en economische gevaren van het militarisme. — De oorlog als voorwendsel der cultuur. — Oorzaken van den ondergang der volken. — Treurige teekenen van verval in onze dagen. — Dwalingen der hedendaagsche wetenschap. — Gebreken van onze kunstacademiën en hoogescholen. — Vrijheid van onderwijs. — Geschiedenis en oorzaken der kerkelijke verdeeldheid. — Noodzakelijkheid eener verzoening. — Geloof en ongeloof, het bestendige thema der wereld- en menschengeschiedenis.

Wij hebben den inhoud van één hoofdstuk aangegeven, om den lezer in staat te stellen over den rijken inhoud van het geheele werk een oordeel te vellen. Zonder overdrijving kunnen wij zeggen, dat geen enkel punt der menigvuldige vragen, welke met de welvaart der samenleving in verband staan onbesproken blijft.

En de tweeledige conclusie luidt steeds ten voordeele van den beschavenden invloed der christelijke economie. Daghelder toont de geleerde schrijver, dat de valsche leer in stede van het kwaad te genezen, hetzelve verergert of door een grooter kwaad vervangt; terwijl de beginselen van het Evangelie, wanneer zij de maatschappelijke kwalen niet opheffen, dezelve ten minste dragelijk en nuttig maken. Zijn betoog wordt gewoonlijk door eene of andere treffende bekentenis van een tegenstander vergezeld en bekrachtigd. De lezer kan zich derhalve eene wetenschappelijke overtuiging eigen maken, en met volle kennis van zaken over feiten, beginselen, beroemde personen en stelsels oordeelen.

De methode van den schrijver verdient alle aanbeveling. Hij weet

het theoretisch beginsel met het praktisch feit, het afgetrokken en algemeen begrip met de concrete werkelijkheid in verbinding te brengen. Door deze verbinding ontgaat hij het dubbel gevaar van of wel eene droge en dorre verhandeling over de beginselen te leveren, of eene opsomming van losse feiten zonder verband en verklaring. De feiten dienen thans om de beginselen te rechtvaardigen, en deze om de feiten te verklaren. Daarom is de lezing van zijn werk eene aangename en nuttige verpoozing, allen aan te bevelen, welke niet tevreden anderen na te praten, zich een zelfstandig oordeel over talrijke vragen willen vormen.

Men kan natuurlijk in menig punt met den schrijver van meening verschillen, enkele zijner stellingen zijn vatbaar voor tegenspraak en wederlegging; niet alle argumenten zijn even krachtig en afdoende, maar deze gebreken kunnen aan de groote verdiensten van het boek geen afbreuk doen. Houdt men rekening met den uitmuntenden geest die het bezielt, met de wetenschappelijke methode, met de keurige en kernachtige taal, met de uitgestrekte geleerdheid, aan de beste bronnen ontleend, komt men tot de onbestrijdbare conclusie, dat het werk aan de eischen van onzen tijd volkomen beantwoordt, en eene buitengewone waarde bezit. Niet alleen brengt het den lezer op de hoogte der oude en nieuwe stelsels, het geeft de geheele historische ontwikkeling van het stelsel, en laat hem den boom uit zijne vruchten, het beginsel uit zijne gevolgen kennen en waardeeren.

Uitgebreide registers van zaken en personen maken het gebruik van het boek, en het opzoeken van bijzonderheden zeer gemakkelijk.

Dr A. DUPONT.

Koninklijke Vlaamsche Academie. *Vergadering van 23 Juni.* — Uitslag der wedstrijden : Voor de eerste en tweede prijsvraag : *Eene verhandeling over de vormen van het werkwoord in het Oudfriesch*, en *Eene opgave van bewijsplaatsen uit taalbronnen, dit is uit gedrukte of ongedrukte geschriften, alsmede uit gewestspraken voor elk der woorden, door Kiliaan als « vetus Flandricum » aangegeven*, wordt de prijs toegewezen aan den eerw. heer Jozef Jacobs, theologant, te Mechelen. (Het Belfort brengt hulde aan zijnen verdienstelijken medewerker.)

De derde prijsvraag over *Neologismen* wordt tot een volgend jaar aangehouden, alsook de vierde prijsvraag, een *Volksboek over de geschiedenis van België van 1792 tot 1814*.

Tot buitenlandsch eerelid, ter vervanging van wijlen den heer De Backer, wordt benoemd de eerw. heer C. Looten, te Rijsel.

Tot buitenlandsch eerelid, ter vervanging van wijlen prof. Acquoy, wordt benoemd de heer Schimmel, romancier en tooneeldichter, te Leiden.

Aan het bureel wordt opgedragen eene afvaardiging der Academie bij de onthulling van het standbeeld van kanunnik David te Lier aan te wijzen.

Op voorstel van den heer de Potter wordt beslist dat de vergadering van Juli of Augustus aan Ledeganck zal gewijd worden.

's Anderendaags had de jaarlijksche plechtige zitting plaats, waarin het woord gevoerd werd door den Voorzitter Baron de Maere en den heer J. Micheels. De eerste sprak over de stichting der Académie française, door Richelieu, en de tweede over de algemeen heerschende richting bij de opvoeding der jeugd. Beide merkwaardige lezingen zullen verschijnen in de *Verslagen en Mededeelingen*.

Davids-Fonds. — De afdeeling St-Nicolaas hield den 13 Juni eene plechtige zitting, waarop het woord gevoerd werd door volksvertegenwoordiger De Vriendt, volksvertegenwoordiger Janssens, Jan De Block van Puurs, Heyninck en Van Havere. Eene gelegenheidscantate door den eerw. heer Th. De Rycke werd opgevoerd. — Op O.-H.-Hemelvaart gaf Assche een concert met voordracht door den zeer eerw. heer Kanunnik Muyldermans over den Boerenkrijg. — Verleden maand sprak de voorzitter Prof. Simons in de afdeeling Brussel over Beowulf, een volksepos uit de VII of VIII eeuw, het oudste dat onze letterkunde bezit, en waarover de redenaar een werk uitgegeven heeft in de Vlaamsche Academie.

Het comiteit tot het herdenken van den Boerenkrijg heeft zaterdag laatst uitspraak gedaan in den prijskamp voor een gedenkstuk op te richten te Hasselt. Het ontwerp van de heeren De Vriendt en Baggen, van Borgerhout, is aangenomen; de uitvoering ervan is beraamd op fr. 20.000; de heer De Beule, van Gent, die medekampte met eene maquette insgelijks van groote waarde, (de keus tusschen beide was moeilijk) zal eene premie ter vergoeding van zijnen arbeid ontvangen.

Twee woorden nopens dezen prijskamp.

Het werk der heeren de Vriendt en Baggen is zeer verdienstelijk; alleenlijk heeft men geoordeeld dat het veel gelijkenis heeft met de monumenten, te Doornik en nog onlangs te Valensijn opgericht.

Dat des heeren de Beule, ongelukkiglijk niet voltooid, is stellig beter van opvatting, en meer volledig.

Boven de zuil van 't eerstgenoemde blaast een trompetter (een goed figuur) den aanval; onder aan de zuil is een rondloopend bas-relief, waar de strijd, en eenigerwijze de neerlaag, op afgebeeld is.

De heer de Beule heeft boven op zijn voetstuk vijf levensgroote figuren, den strijd voorstellende, en daar onder vier bas-reliefs, de oorzaken van den opstand der Boeren weergevende : de kerkschennis en plundering eener boerenwoning door de Franschen, het vertrek der Boeren naar den oorlog, en het bijwonen der H. Mis in eene schuur door de opstandelingen. Dit geeft dus, geheel en al, en op recht aangrijpende manier, den Boerenkrijg, met de oorzaken, weder. Door de juryleden werd eenparig erkend dat beide gewrochten zeer verdienstelijk te achten zijn, *en de keuze moeilijk was*.

Wij zouden het werk van den heer de Beule in Vlaanderen willen zien oprichten. Mag Hasselt aanspraak maken op een gedenkteeken van den Boerenkrijg, omdat die daar eindigde, Vlaanderen heeft nog meer recht, dunkt ons, op eene duurzame herinnering : te Overmere of te St.-Nicolaas ving de ongelijke, maar heldhaftige kamp tegen de Fransche tirannij aan; *hier werd het eerste bloed vergoten, hier vielen de eerste katholieke martelaren voor Huis en Kerk* tijdens het verfoeilijk Fransch beheer.

Wij doen een oproep tot onze vrienden der Drukpers om hen uit te noodigen eene dagelijksche of wekelijksche inschrijving te openen voor een gedenkteeken in een dezer twee plaatsen. Gelijk Staatsbestuur, Provinciën en Gemeenten voor dat van Hasselt hebben bijgedragen, zouden ook voor het gedenkteeken in Vlaanderen hulpgelden gevraagd en ongetwijfeld kunnen bekomen worden.

David's gedenkteeken.— De stad Lier beijvert zich om de inhuldiging van het gedenkteeken met veel plechtigheid te omringen. Het arduinen voetstuk, 4^{m}50 hoog, is reeds geplaatst en gereed om het bronzen standbeeld van 3^{m}40 hoogte te ontvangen. De feesten duren twee dagen.

Zondag 22 Oogst zullen de heeren ministers Schollaert en Begerem, de heer baron Osy, Gouverneur der provincie Antwerpen en andere hooggeplaatste personen, om elf uren voormiddag afgewacht worden aan de standplaats van den spoorweg, door al de deelnemende maatschappijen. Deze zullen voorbij het stadhuis trekken, waar de heeren Ministers plaats zullen nemen en zich naar het Kerkhofplein begeven, waar de onthulling van het bronzen standbeeld zal plaats hebben. Verschillige redevoeringen, onder ander door de heeren P. Willems en Dhooghe-Bellemans, provinciaal raadslid, zullen er worden uitgesproken. Ten slotte, uitvoering eener cantate, met groot orkest, *David ter eere*, woorden van den heer Vermeiren, muziek van den heer Th. van Wapenhoven.

In den namiddag banket en muziekuitvoeringen op verschillige punten der stad.

Om zes ure. Vertooning van *Trouwe in Ontrouw* door Hofdijk.

's Avonds. Algemeene Verlichting.

Maandag 23 Oogst, om tien ure. Plechtige dienst in Sint-Gummaruskerk, bijgewoond door Z. H. den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen, Mgr den rector Magnificus der Katholieke hoogeschool en andere hoogwaardigheidsbekleeders der geestelijkheid. Lofrede op David door den eerw. heer pastoor Claeys, van Gent.

Toon- en Letterkundige zitting ter zale Vredenberg.

In den namiddag : Tweede uitvoering der Cantate.

Ziedaar eenige reeds vastgestelde punten van het programma, maar wie Lier kent, weet hoe verrassend het feesten inricht. Van nu af is men volop in de weer om ze waardig te maken van David en van de Vlaamsche zaak, die in hem wordt gehuldigd.

De tegenwoordigheid der heeren ministers Schollaert en Begerem zal niet weinig bijdragen om in de tegenwoordige omstandigheid, in de stad bestuurd door den heer Van Cauwenbergh, verslaggever der wet De Vriendt-Coremans, eene grootsche betooging ten voordeele onzer taalrechten te doen ontstaan. Alle overtuigde Vlamingen zullen er heen stroomen om aan David, den geleerden en overtuigden voorvechter onzer moedertaal, eene welverdiende eer te bewijzen. Het Davids-Fonds zal er vooral prijs opstellen de eerste plaats te bekleeden bij deze huldebetooging aan zijnen patroon, waartoe het mild heeft bijgedragen.

Het « Comiteit voor David's standbeeld » heeft reeds talrijke uitnoodigingen voor het feest rondgestuurd. Wij zetten onze lezers aan ze ten spoedigste te beantwoorden en de Vlaamsche maatschappijen en kringen, die, bij onwetendheid, er geene hebben ontvangen, aan te raden zich tot het Comiteit te wenden.

Varia. De studentenkring *'t Zal wel gaan*, te Gent, heeft een referendum over het inrichten van eene Vlaamsche Hoogeschool gehouden ; op de 18 ingekomen antwoorden zijn er 2 twijfelachtig (Kurth en Stecher, hoogleeraren te Luik), 3 vijandig (Mgr de Harlez, van Leuven, Seresia, hoogleeraar te Gent, en Senator Tournay) en 13 luiden gunstig : Boucqué, De Ceuleneer, Fredericq, Hoffmann, Mac Leod, Vercouillie, professoren der Gentsche Hoogeschool ; Buls, burgemeester van Brussel ; Coremans en Van de Velde, volksvertegenwoordigers ; Max Rooses ; Prayon van Zuylen ; Fredericks, leeraar aan het Atheneum te Oostende ; Prof. Groll, van Praag.

— De prijs Gobert (10,000 fr.), uitgeloofd bij onze Zuiderburen, voor het geleerdste en grondigste werk over de Geschiedenis van Frankrijk, is toegewezen, ten deele van 9,000 fr., aan *Histoire des relations de la France et de la Flandre sous Philippe-le-Bel*, door Funck Brentano.

Dit merkwaardig boek, alhoewel in het algemeen niet partijdig, laat toch soms aan Vlaanderen van dien tijd alle recht niet wedervaren.

— De Academie van België schrijft voor 't jaar 1898 den volgenden prijskamp uit voor letterkunde (1000 fr.) : De geschiedenis schrijven der gebouwen opgetrokken ter Groote Markt van Brussel, na de beschieting der stad in 1695. De feiten blootleggen, eene kunstbeoordeeling vellen der gebouwen en de waarde derzelve doen uitschijnen met het oog op de geschiedenis van den bouwtrant tot welken zij behooren. Voor den prijskamp van beeldhouwkunst vraagt men een vlakbeeldwerk, figuren in half natuurlijke grootte, België voorstellend de vreemde volkeren ontvangende ter gelegenheid der Wereldtentoonstelling van Brussel (Prijs : 800 fr.).

—De kunstschilder Albrecht De Vriendt, bestuurder der schilderschool van Antwerpen, is lid benoemd der Academie van Schoone Kunsten van Parijs. Hij en de heer Gevaert, bestuurder van het Conservatorium van Brussel, zijn de eenige Belgen welke die hooge eer genieten. Beide kunstenaars zijn Gentenaren.

— Te Urbin in Italië gaat eene internationale tentoonstelling gehouden worden van de schilderwerken van Raphaël, alsmede van de etsen en nadrukken zijner werken en van de werken over den grooten kunstenaar verschenen.

— Onze medewerker L. Scharpé, is buitenlandsch eerelid benoemd der Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde, te Leiden.

— Te Antwerpen wordt geijverd tot het oprichten van een gedenkteeken van Eugeen Zetternam.

— *Woordenschat*, verklaring van woorden en uitdrukkingen onder redactie van Taco H. De Beer en Dr Laurillard. De 9de aflevering is verschenen gaande van Israëliet tot aan Hellingdicht.

Het groot Woordenboek der Nederlandsche Taal is weder met eene nieuwe afl. verrijkt : Braaknoot-Brandschatten. Zij is van Dr J.W. Muller.

† **Ver Huell**, te Arnhem. Nevens bijdragen in de pers schreef hij : *Schetsen met de pen, De mensch op en buiten de aarde, Volk en Kunst, Cornelis Troost en zijne werken.*

† **Jacob de Falke**, Duitsche geschiedschrijver. Hij schreef onder andere over het costuum in Duitschland tijdens de middeleeuwen, de kunst ten huize, Hellas en Rome.

† **Louis François**, Fransche landschapschilder. — **Van Havermaet**, van St-Nicolaas, leeraar aan de Academie van Schoone Kunsten te Antwerpen. — **Tolain**, gewezen internationalist, economist, lid van den Franschen Senaat.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent
Drukkerij A. Siffer

Twaalfde jaargang, 1897. Augusti Nr 8

Ledeganck's standbeeld.

De *Gazette van Eecloo* deelt het program mede der inhuldiging van het standb
van den dichter Karel Lodewijk Ledeganck, welke zal plaats hebben op zon
29 Augustus, in 't bijzijn van Z. K. H. prins Albrecht. Ziehier de verschille
punten van dit program :

Om 1 ure namiddag aankomst van Z. K. Hoogheid; ontvangst door den h
gouverneur der provincie en de heeren burgemeester en schepenen van Eek
Optocht naar de Ledeganckplaats. Voorstelling der genoodigden aan Z. K. H.

Uitvoering der *Ledeganckscantate*, gedicht van Jan Boucherij, muziek van P
Benoit, door 1000 uitvoerders, onder de leiding van Bernard Steyaert. Gedurende
uitvoering, ontblooting van het standbeeld, vervaardigd door Julius Lagae.

Feestrede door den eerw. heer dr H. Claeys, lid der Koninklijke Vlaams
Academie Aanspraken door de heeren burgemeesters van Gent, Brugge en Antwer
(de *drie Zustersteden*). Hulde aan Ledeganck, gedicht door Karel Bogaert-Ledega
Antwoord van prins Albrecht. Inbezitneming van het standbeeld door den h
burgemeester van Eekloo.

Voorstelling aan Z. K. H. van de heeren Benoit, Boucherij en Lagae. Lu
Terugreis van Z. K. H. naar de statie.

Van 5 tot 7 ure, concert op de Ledeganckplaats, door een krijgsmuziek;
8 1/2 ure s'avonds, prachtig vuurwerk op de Groote Markt, met eene apotheos
verheerlijking van Ledeganck.

Verscheidene bijzondere treinen zullen tegen den dag der inhuldiging inge
worden. Men zal, na het vuurwerk nog in alle richtingen kunnen vertrekken.
juiste vertrekuren zullen later opgegeven worden.

Oproep aan de Vereerders van Peter Benoit.

Op Woensdag 16 Juli kwam een blijde mare het geheele Vlaamsche
verheugen. Na jaren lang streven en werken, naar al te lang toeven en wach
vernamen wij het met zooveel ongeduld verbeide nieuws, dat de verhef
van Antwerpen's stedelijke Muziekschool tot Koninklijk Vlaamsch Conserv
rium van den Staat gedane zaak mocht heeten.

En te midden van de algemeene blijdschap, door die goede tijding verw
richten aller blikken zich op den Vader dezer hervorming, welt bij elkeen
gevoel van dankbare bewondering op voor Hem die de schepper was onzer n
nale Muziekbeweging, de grondlegger der Vlaamsche Muziekschool van
werpen, de dichter dier heerlijke liederen en zangen, oratorio's en cantaten, w
terecht door gansch de wereld zijn befaamd; voor den meester dier heele r
jongere toondichters en toonkunstenaren, die wij sinds 1867 zagen optreden.
bij den welkomstgroet : Leve en bloeie het jonggeboren Koninklijk Vlaa
Conservatorium van den Staat, sluit zich aan de hartekreet : « Hulde aan zi
stichter, hulde aan meester Peter Benoit! »

Want is het niet geheel *zijn* werk, al wat in de laatste vijf-en-twintig j
op het gebied der Vlaamsche muziek verscheen? Is het niet *zijn* invloed die,
wekkend en heilzaam werkend zoo op ouderen als op jongeren, dat edel str
deed ontstaan voor eigen kunst geput uit eigen aard? En is het niet de plech
erkenning van *zijn* loffelijk pogen, dat wij heden de kroon zien stellen op
inrichting, waaraan Peter Benoit zijn meeste krachten wijdde, zijne beste lev
jaren offerde?

En daarom dient hem hulde gebracht! Niet alleen al de hulde welke
afzonderlijk in woord en door pen kan worden toegericht : Eene openbare v
hulde, plechtig en indrukwekkend, moet den grooten Benoit ten deele val
waardig van den Vlaamschen reus, waardig van het reuzenwerk door hem
stand gebracht.

Zulke hulde op touw te zetten is het doel, dat verschillende vurige bewo
raars van den meester aandreef een Comiteit te vormen en eenen oproep te st
door gansch het Vlaamsche land, ten einde alle Benoit's-vereerders saam te roe
tot eene grootsche betooging, welke op **12 September** aanstaande in Antwer
plaats grijpen zal : eene betooging zooals in 1880 aan Conscience werd gebra
eene hulde van gansch een volk aan den gevierden rijkbegaafden Meester.

En onze roepstem zal met geestdrift beantwoord worden, wij zijn er
overtuigd! Van heinde en ver, uit geheel ons Vlaanderen zullen zij naar de Sc
destad samenstroomen, die bewonderaars van het grootsche figuur van o
Benoit, en op **12 Sept.** zal uit duizenden monden weerklinken, zal uit duizen
harten opstijgen, een dankbaar, jubelend : Hulde aan Peter Benoit!

Wij verzoeken U dan, uwe toetreding (personen en maatschappijen) te
kennen aan ons Secretariaat, 35, Rudolfstraat, Antwerpen. Nadere inlichtin
de bijzondere schikkingen voor de betooging behelzende zullen U t
geworden.

HET COMITEIT : *De Eere-Voorzitter* : Edw. De Beukelaer. *De Voorzitt*
J. Van Kerckhoven-Donnez, Karel Van Walle. *De Schryvers* : Hermans Mu

VOORUITGANG EN TOEKOMST

DER GENEESKUNST.

IN de laatste helft dezer negentiende eeuw is het menschdom met verbazende snelheid vooruitgerukt op de baan der natuurwetenschappelijke kennissen en harer practische toepassingen. Geen enkel gebied der mecaniek, der physiek, der scheikunde, bleef onaangeroerd, en de ontwikkeling klimt heden tot eene indrukwekkende hoogte. Ter staving worde hier enkel gewezen op den vooruitgang van werktuigkunde, van trek- en drijfkracht, van verlichting, van snelbericht met schrift en woord; op de ontdekkingen van Edison en Roentgen, met hare menigvuldige practische aangelegenheden, op de wonderen verricht door de analytische en synthetische scheikunde.

Ziedaar een onvolledig bilan van de overwinningen door 't menschelijk vernuft op de krachtuitingen der doode natuur. Eene dergelijke omwenteling in de wetenschap heeft voor noodlottig gevolg eene stoornis in het evenwicht van het maatschappelijk leven, eene crisis die zich uitstrekt tot al de vakken der menschelijke bedrijvigheid, die op mecanische, physische en scheikundige wetenschap berusten. De hedendaagsche maatschappelijke crisis bestaat dus wel feitelijk en is vatbaar voor eene wetenschappelijke verklaring. De vooruitgang van het menschelijk verstand is zóó snel dat zich menigeen onbekwaam

gevoelt om aan de gestelde noodwendigheden van vakkennis en ontwikkeling te beantwoorden, om den strijd voor 't leven met een genoegzaam modern wapentuig te voeren; en zoo zien wij gansche scharen van onvolledig toegeruste kampers in den maatschappelijken oorlog sneuvelen.

Maar niet alleen de wetenschap der doode natuur en de op haar berustende vakken ondergingen eene dergelijke omwenteling in de laatste helft dezer grootsche negentiende eeuw, ook de kennis der levende natuur, de biologie, en tevens de op haar berustende menschelijke bedrijvigheden, en wel namelijk de geneeskunst, deden een onafmeetbaren vooruitgang.

Iedere stap op de ladder der mecanische, physische en scheikundige ontwikkeling had zijnen nagalm in de biologische wetenschap, aangezien het leven zelf als eene eigenaardige samenvoeging van allerhande uitingen der natuurkracht mag aanzien worden.

Verders sloeg de biologie eenen bijzonderen eigenstandigen weg in. Zij vormde zich, op ondergeschikte wetenschappen steunend, eene eigenschappelijke experimenteele techniek, waarmede zij allerhande, vroeger onbekende feiten en natuurwetten op het gebied van het leven, aan het licht bracht.

Melden wij hier reeds, om later op sommige punten wat nader in te gaan, den vooruitgang gedaan op het gebied : 1° der physiologie door de vernufte experimenten van Joh. Müller, Ludwig, Du Bois-Reymond, Donders, Helmholtz, Claude Bernard, Voit, enz..; 2° op het terrein der normale en pathologische anatomie door de ontdekkingen van Hyrtl, Virchow, Kölliker, Waldeyer, Van Beneden, Haeckel, Hertwig, Ranvier; 3° in zake van gezondheidsleer en namelijk in zake van kennis der onzichtbare besmettende wezens, door Pasteur en zijne leerlingen, door Koch en Behring; 4° op het gebied

van zenuw-, zielsziekten en medische psychologie door Charcot, Erb, Wundt, von Krafft-Ebing, Wernicke, Flechsig; 5° in de heelkunde door Lister, Von Langenbeck, Billroth, Volkmann, Nélaton, Péan: 6° op het gebied der geneesmiddelleer door Schroff, Nothnagel, Stokvis, Kobert, Böhm, Schmiedeberg; en eindelijk 7° in de physische therapie door Erb, Winternitz, Nörstrom, Thure Brandt, d'Arsonval.

Dus gaat de wetenschap, zoo van doode als van levendige natuur, steeds verder en verder op den weg der oplossing van al de raadsels welke het wezen van het heelal omhullen; zoo komt zij tot de bepaling van allerlei natuurwetten, waaruit zij welhaast de practische toepassingen afleidt ten voordeele van het zwoegende en lijdende menschdom.

Onze negentiende eeuw zal in de latere geschiedenis terecht als de eeuw der natuurwetenschap geboekt worden. Zij zal zich als dusdanig teenemaal scherp van de voorgaande eeuwen afscheiden, daar in deze laatste niet de natuurwetenschap maar eerder de speculatieve wijsbegeerte, niet de inductieve, d. w. z. van de feiten uitgaande, maar eerder de deductieve, metaphysische leermethoden overal hunne heerschappij deden gelden.

Het schijnt zelfs als of er heden eene onverzoenbare tweedracht zou bestaan tusschen de inductieve wetenschap of natuurkennis en de oudere deductieve richting. In de oogen van menig vooruitstrever der moderne natuurwetenschap zou deze laatste er toe geroepen zijn door hare ontwikkeling aan den mensch den volledigen natuurlijken uitleg te leveren van gansch het ons omringde heelal en dus het aprioristische dogma als nutteloos te doen vervallen. De vooruitgang der wetenschap, zegt men, is de ondergang van het geloof. De wetenschap alleen moet de betrekkingen in de samenleving regelen en een ongestoord geluk voor heel het menschdom doen oprijzen.

Uit die streng natuurwetenschappelijke richting ontsproot het hedendaagsch materialisme, dat op maatschappelijk gebied door het socialisme wordt vertegenwoordigd.

En daar tegenover staat, als eenige weerstanbiedende macht, de Kerk, gewapend met het dogma.

Is het dus waar? Is het dogma verouderd en bestemd om te verdwijnen voor de al overheerschende inductieve, positieve wetenschap?

Geen enkel ware christen zal zulke aanmatiging ooit aannemen.

Wij, christenen, huldigen uit ganscher harte, meer dan iemand, allen vooruitgang op wetenschappelijk gebied; immers het stoffelijk, tijdelijk welzijn van den mensch is onafscheidbaar aan dien vooruitgang verbonden.

Geen eisch der natuurwetenschap vindt in ons tegenstrevers. Wij kunnen gerust aannemen dat al het leven, welk den aardbol bezielt, zijnen rechtstreekschen uitleg vindt in de afwisselende uitingen der natuurkrachten; zelfs met het evolutionisme van Darwin, kunnen wij, op natuurlijk gebied, meêgaan. Doch brengt dit eenig bezwaar mede om tevens het dogma aan te kleven? Geenszins. De spiritualist verschilt enkel van den materialist in den uitleg van den oorsprong en den aard der ontwikkelbare krachten die de natuur bezielen en niet in den uitleg der waar te nemen natuurverschijnselen.

Op natuurkundig gebied is de spiritualist met zijn geloof in eenen Schepper en Opperste wezen niet min bevoegd dan de materialist met zijn princiep der zelfstandige eeuwigheid der materie.

Nu, uit het bestaan van het eeuwig, opperste Wezen, van de Schepping naar gestelde wetten, voor zijn verstand vatbaar, leidt de spiritualist zijne zedenleer, zijne maatschappelijke leer af.

Na aldus ons wetenschappelijk standpunt te hebben vastgesteld, gaan wij over tot ons eigenlijk onder-

werp: *de vooruitgang en de toekomst der geneeskunst.* Om de aandacht van den lezer niet al te lang gaande te houden, wil ik mij beperken bij het bespreken van de allerlaatst ingewonnen feiten op het gebied 1° der neurologie of zenuwkennis en medische zielsleer, 2° der bacteriologie of kennis der smetstoffen en dus der hygiene, 3° der heelkunde, en ook 4° der geneesmiddelleer. Verders zullen we samen een wandelingske doen op het terrein der practische therapie en den daarvan af te leiden stand van den hedendaagschen en toekomstigen geneeskundigen praktiker.

De twee merkwaardigste en invloedrijkste feiten voor wat aangaat de *neurologie* en de *medische zielsleer* zijn: 1° de opvatting vooruitgezet door Waldeyer nopens de samenstelling van het gansche zenuwgestel uit neuronische eenheden, en 2° de ontdekking door Flechsig van het bestaan in de hersenen, nevens projectie- of afbeeldingscentra, van verbindingscentra. De eerste dienen tot waarneming van gevoel en tot uitgang van de bewegingen. De tweede verbinden deze eerste onder elkander en zijn de zetel van het eigenlijk psychisch leven, van het denken, van geest en wil.

Volgens Waldeyer stelt eene zenuweenheid of *neuroon* zich samen uit een cellichaam met kern en tweeërlei soort van uitloopers: een ascylinder en dendrieten. Beide soort van uitloopers heeft een aantal zijdelingsche vertakkingen, waardoor zij met elkaar en met andere orgaancellen in verband staan en welke uitloopen op eindpluimen of eindboomtjes. Ieder neuroon past zich bij de phylogenetische en ontogenetische ontwikkeling aan naar de hem gestelde eischen van functie, d. w. z., ieder neuroon ondergaat de noodige physiologische differenciatie. En zoo kan men het zenuwgestel opvatten als samengesteld uit drie groote reeksen van neuronen, namelijk reflexe, automatische, en bewuste. In iedere van die reeksen

staat telkens eene centripetaalleidende cel in verband met eene centrifugaalleidende.

De van buiten komende prikkel wordt door peripherische organen opgenomen, naar de functioneel gedifferencieerde celgroepen geleid, daar weerkaatst of verwerkt en in het bewustzijn opgenomen, en dan weder langs een voorafgebakenden weg naar buiten geleid, om insgelijks in peripherische toestellen tot eene bewegingsfunctie verarbeid te worden.

Heden worden in het centraal zenuwgestel de verschillende reflexen, automatismen, gevoelswaarnemingen en bewegingen elk hunne plaats aangewezen, gelocaliseerd.

Doch voor het eigenlijke gemoeds- en zielsleven had men tot hiertoe geen bepaalde plaats kunnen aanwijzen. Wernicke, die hierover in 1894 een merkwaardig boek schreef, aanzag dan nog steeds de hersenschors als niet verdeelbaar in verschillende secties, voor wat de onderscheidene uitingen van het eigenlijke gemoeds- en geestesleven aangaat, namelijk het bewustzijn van het ons omringende heelal, van ons eigen lichaam of van onze persoonlijkheid. Wernicke dacht dat gansch de hersenschors bij middel van projectiebanen in verband staat met de peripherische zintuigen van ons lichaam en dus de verschillende psychische functiën, te rekenen van de waarneming, tot de herinnering, de voorstelling en het abstract gedacht betrekkelijk het ons omringende heelal en de eigene persoonlijkheid, over de gansche hersenschors, zonder eigenlijke localisatie, verspreid zijn.

« Deze verschillende functiën zijn waarschijnlijk, zegt Wernicke, naarmate hunne meer of min latere ontwikkeling door de opvoeding, in verschillende lagen der hersenschors boven elkander geplaatst, zijn min of meer gevoelig en kunnen afzonderlijk door storende invloeden aangetast worden. Van daar de verscheidenheid der hersenziekten. — Het eigen-

lijke zielsleven hangt nog min van den gezonden toestand der hersencellen af, dan wel van dien hunner ontelbare verbindingsvezelen (fibres d'association). Immers de groote verscheidenheid onzer herinneringen, voorstellingen, in verband met de allerhande prikkels welke bij middel van de verschillende zintuigen op ons brein inwerken, moeten hunnen uitleg vinden in de ingewikkeldste verbindingen der hersencellen onder elkander ».

Nog in Oogst 1896, zegde prof. Pitres, op het Fransch Congres voor Inwendige Geneeskunde te Nancy, sprekende over de hersenlocalisatiën : « De psychische verrichtingen hebben hunnen zetel in de ontelbare verbindingsneuronen, waarvan de eindboomtjes zich naar alle richtingen in de schors der hersenkwabben uitstrekken. Deze neuronen, die door geene projectiebanen met de ondergeschikte deelen in verband staan, en in geene afzonderlijke groepeeringen gerangschikt zijn, onttrekken zich teenemaal aan het experiment. Zij ontsnappen zelfs aan het anatomo-clinisch onderzoek... Alles dwingt ons aan te nemen dat de hun opgedragene verrichtingen in hunnen zetel niet kunnen bepaald worden. Waarschijnlijk is de localisatie van het verstand, het geheugen, het oordeel, den wil, enkel hersenschim ».

Maar nu komt onlangs Flechsig met het bewijs dat die herinneringen en voorstellingen, die het zielsleven uitmaken, niet over gansch de hersenschors verspreid zijn, maar dat zij op hunne beurt, zoo wel als de waarnemingen en bewegingen, in afgezonderde centra moeten gevestigd worden. Enkel een derde onzer hersenschors staat door projectiebanen met de peripherie in verband, maakt dus de zoogenaamde projectiecentra uit, de overige twee derden hebben geen betrekking met projectiebanen, maar vormen de *verbindingscentra* (centres d'association), zijn de ware organen van het denkvermogen, van de ziel. Ja, zelfs de verschillende werkzaamheden

der ziel zouden nog vatbaar zijn voor eene bijzondere locatisatie.

In het brein bestaan vier projectiecentra, dienende het eerste voor het lichaamsgevoel en den smaak, het tweede voor 't gehoor, het derde voor 't gezicht en het vierde voor den reuk, en van die centra gaan ook de bewegingen uit die aan de specifieke gevoelsprikkeling beantwoorden.

Gansch het overige brein is de zetel van herinnering en denkvermogen, van wil en gemoed, dus van geest en zedelijkheid.

Wij kunnen drie verbindingscentra herkennen: het voorste, het achterste, en het middenste.

Nu het schijnt, volgens de ontdekkingen op anatomo-clinisch gebied van Flechsig, dat het voorste verbindingscentrum in verband zou staan met de persoonlijkheid, terwijl het achterste onze zielsbetrekkingen zou bemiddelen met het ons omringende heelal. Zelfs meent Flechsig dat de wetenschap eens te midden van die groote verbindingscentra aan de verschillende vermogens der ziel hunne aangewezene plaats zal aanduiden.

Onnoodig te doen bemerken, dat door die ontdekkingen eene gansche omwenteling gaat ontstaan op het gebied der zielsleer en dat namelijk de gansche psychiatrie of de wetenschap der zielsziekten op eene nieuwe, tot hiertoe onbekende, anatomo-physiologische basis moet hervormd worden.

Hoe staat het heden met de gezondheidsleer en namelijk met den vooruitgang der bacteriologie of de leer der smettende ziekten? Hier ook geschiedt eene, alle vroeger bestaande concepten vernielende, omwenteling. Onder den invloed der ontdekkingen van Pasteur, Koch, en hunne medewerkers, leerden wij allerhande kleinwezentjes als smetstoffen kennen en weldra werden de ontsmettingsmiddelen gevonden om ze te vernielen, vooraleer zij ons kon-

den kwaad doen. Hierop berust het grootste deel der voorbehoeding tegen allerlei smettelijke ziekten, de zoogenaamde *prophylaxis*. Doch Pasteur vond nog een ander behoedingsmiddel. Uitgaande van het feit dat eene eerste aantasting van smet immuniteit, weerbaarheid, aan het lichaam tegen eene tweede aantasting verleent, feit waarop ook Jenner reeds empirisch zijne pokkenenting had gesteund, vond hij het middel om bacteriën in hunne smettende kracht te verzwakken en hiermede dier en mensch tegen die smetstoffen te enten, te immuniseeren. Weldra kwam de ontdekking van Salmon en Smith, Toussaint en Chauveau, Roux enz..., bewijzende dat de bacteriën niet als dusdanig, maar door afgescheidene giften werken en men kan immuniseeren met deze, in klimmende dosis toegediende, giften, dus op scheikundige wijze. Herinnert u hier de mislukte proef van Koch met zijne tuberculine tegen de tering (1). En eindelijk kwam Behring, een leerling van Koch, bewijzen dat het bloed, en zelfs zijn vochtig deel of de wei (serum), van met dergelijke toxinen geënte dieren ook immuniseerende en zelfs tegen reeds bestaande smettingen genezende kracht bezit. Zoo klommen wij door de studie der bacteriën tot het inwinnen der heilvolle, heden reeds tegen verscheidene ziekten met het grootste voordeel aangewende methode der serotherapie.

Diphteritis, tetanus en wondinfectie worden reeds met veel bijval op die wijze bestreden en weldra volgen alle de andere smetziekten, waarvan de bacteriën bekend zijn : cholera, typhus, tuberculose, borstziekte, enz...

Wat meer is, de serotherapie geldt niet alleen

(1) In de laatste dagen deelde Koch aan de geneeskundige wereld het bericht mede, dat hij eene nieuwe tuberculine, op eenigzins andere wijze dan de vroegere bereid, als krachtig antituberculeus middel kon aanbevelen.

voor giften van microbischen oorsprong; zij is even toepasselijk op alle andere giften; want het dierlijk organisme in zijnen strijd tegen de giften bezit de kracht van de hem beschuttende tegengiften af te scheiden.

De tijd is misschien reeds nabij waarop onze vernufte scheikundigen de in sprake zijnde tegengiften op eene practische wijze uit het dierlijk serum zullen afzonderen en waarop wij, geneeskundigen, met die dierlijke giften zullen arbeiden, *numero, pondere et mensura,* zooals wij het heden met de plantsoortige, met morphine, strychnine, enz.... verrichten.

En de heelkunde! Wie staat niet verbaasd voor haren vooruitgang. Wie weet niet dat heden mecanisch, met het mes, wordt ingegrepen op allerlei organen van buik-, borst-, hersen-, ruggegraatholte, enz,... die vroeger een volledig geheim voor den heelmeester waren. 'T gaat zoover dat er zelfs heden van chirurgische misbruiken veel wordt gesproken en dat een gewezen, nu romanschrijver geworden, geneeskundige, Alf. Daudet, machtig veel bijval heeft verworven met zijn boek : *les morticoles*, waar hij menig Parijzer chirurg op eene sarcastische wijze over den hekel haalt.

En wat was de oorsprong van dien verbazenden vooruitgang ? Voornamelijk, benevens technische verbeteringen van het heelkundig materiaal en grondigere diagnostiek, de leer der bacteriën van Pasteur. Immers Lister bewees dat elke wonde, hoe diep en hoe ingrijpend ook, zonder toeval geneest, indien men ze maar kan vrij houden van smettende bacteriën. Hieruit ontstond die roemrijke methode der antisepsis, waaruit later, de eenvoudigere, maar nog meer voordeeligere en heden algemeen gebruikte, methode der asepsis, is voortgevloeid. Volledige reinheid, ontsmetting van alles wat

eene wond moet aanraken: handen van den chirurg en zijne helpers, instrumenten, verbanden, enz. en van de lichaamsstreek zelve waarop men arbeidt, ziedaar het ordewoord en ook de groote voorwaarde van gelukken voor den heelmeester. Geef hem daarbij de noodige anatomische kennissen, koelbloedigheid en behendigheid om snel te arbeiden en men mag gerust, moest er indicatie tot heelen bestaan, aan het mes van zulken knappen meester zijn leven toevertrouwen. Meestal zal men er merkelijk beter meê terecht komen dan met de inwendige therapie. Ook moet deze laatste alle dagen veld verliezen voor de *heilbrengende* chirurgie.

Niettegenstaande dat blijft het door den geneeskundigen praktiker, door den internist, te bearbeiden veld ruim genoeg om aanslag te maken op al zijne werkkracht. Ziehier namelijk eenige inlichtingen nopens de eigenlijke therapie of geneesmiddelleer, en hieronder versta ik de mecanische, physische, pharmaceutische en psychische therapie. Niets zou grooter wonder moeten baren dan dat ik zegde dat deze therapeutische wetenschap weinig of geen vooruitgang doet en geene toekomst heeft. Immers, zooals we het reeds hooger verklaarden, heeft iedere vooruitgang in de ondergeschikte wetenschappen ook haren weerslag op de biologie. Het zal dus zeer natuurlijk schijnen dat de mecanotherapie, massage en gymnastiek, de electro- en hydrotherapie, iederen dag veld winnen en belangrijker worden, en dat de geneeskundige, die op de hoogte van zijn vak wil blijven, met dien vooruitgang dient tred te houden.

En de pharmacotherapie, wie zou durven beweren dat hij haar nog kan beheerschen zonder eene alledaagsche grondige studie. Alle dagen stelt ons de analytische of synthetische scheikunde, geholpen door het experiment in de laboratoria, een nieuw geneesmiddel in de hand, waarvan allen lof wordt

verkondigd. De lijst der namen van geneesmiddelen alleen beslaat weldra een lijvig boekdeel.

En wat zal ik nog zeggen van de psychotherapie, van het hypnotism en de suggestie, die op haar eigen reeds eene volledige wetenschap, met een talrijk heir van arbeiders, uitmaakt? Voor ons, spiritualisten, zal het wel geen wonder baren dat het eene geestvermogen een grooten invloed uitoefent op het andere en zelfs op de lichamelijke functies. Gansch de opvoeding van den mensch steunt op suggestieven invloed en de macht van den eenen op den anderen is een algemeen bekend feit. Op zijn hoogsten graad gedreven, verandert die invloed in eene ware bemachtiging door den hypnotiseerende op den gehypnotiseerde, wiens geestelijke, zedelijke en zelfs lichamelijke functies dan, in den zin der genezing van allerlei kwalen, kunnen veranderd worden.

Ziedaar de toestand der geneeskundige wetenschap. Laat ons nu eens vragen hoe het staat met ons geneeskundig onderwijs en met de geneeskunkige praktijk.

En eerst en vooral, beantwoordt ons hooger onderwijs aan de eischen der hedendaagsche wetenschap en der geneeskundige praktijk? Ik durf rechtuit zeggen : neen! Ons onderwijs is teenemaal onvolmaakt en op eene ondoelmatige wijze aangelegd. Voorzeker kan de Hoogeschool aan ieder harer leerlingen in geneeskunde die oneindige wetenschappelijke begrippen tegelijk in het brein niet prenten. En nochtans moet ze meesters bezitten die op de hoogte staan van bovengenaamde leervakken. Dergelijke uitmuntende leermeesters alleen zijn bekwaam om aan de eischen van een hooger onderwijs te voldoen, en deze zijn :

1) Den leerling eene beknopte synthese bieden van wat hij moet weten van ieder bijzonder genees-

kundig vak om met vrucht zijne studiën voort te zetten en de algemeene geneeskundige praktijk uit te oefenen.

2) Den leerling of geneeskundige, die zich in een bijzonder vak zou willen bekwamen of dit zou willen specialiseeren, daartoe gelegenheid geven en hem als betrouwbare leidsman dienen.

3) Medewerken aan den vooruitgang der wetenschap, zijn vaderland dus in eere houden bij den vreemde, en ook aan zijne landgenooten het voordeel ter hand stellen van zijne mogelijke ontdekkingen.

Ziedaar den roep van den hoogleeraar!

Volgen nu over 't algemeen onze hoogleeraren dien schoonen roep? En zijn wij nog niet meest altijd, voor wat hooge ontwikkeling in de wetenschap aangaat, verslaafd aan den vreemde? En om maar enkel van de Hoogeschool van Gent te spreken, waar zijn onze vakmannen van allerlei aard, waar zijn die alom door hunne kennissen beroemde meesters omringd van hunne talrijke even reeds beroemde leerlingen, waar zijn namelijk onze hoogleeraars in neurologie en psychiatrie, in electro-, hydromecano-, psychotherapie ?

Ik durf zelfs nog verder gaan en ik vraag : waar zijn onze leeraars in anthropologie en sociologie, twee vakken van onderwijs die vooral eene medische zijde hebben en niet min belangrijk zijn dan de individuëele pathologie en therapie, omdat de toepassingen ervan zich uitstrekken niet over het individu, maar over de gansche maatschappij.

Stemt men met mij in op het feit dat ons hooger onderwijs niet op de hoogte staat der tegenwoordige noodwendigheden, dan zal men ook rechtstreeks kunnen besluiten dat de algemeenheid onzer geneeskundige praktijkers, aan die bron gevoedsterd, onder het peil van kennissen staat dat van hen heden moet gevergd worden. En dat is naar alle waarschijnlijkheid voor een groot deel de oorzaak der

ernstige crisis welke heerscht in onze geneeskundige praktijk.

Onze geneeskundigen zijn over 't algemeen ongenoegzaam gewapend voor den strijd om het leven. De uitrustingen die zij in hun wapenhuis, de Hoogeschool, hebben aangegord, 't is te zeggen de kennissen en ervaringen die zij er hebben opgedaan, zijn teenemaal ontoereikend. En dus dient men langs den kant dier opvoeding en opleiding ernstige maatregelen tot verbetering aan te brengen.

Maar wat zal dan de toekomende toestand zijn van degelijk opgeleide geneeskundigen? Zal eene betere wapenuitrusting hun dan eene gemakkelijke zege aan de hand stellen? Neen! Ook de strijd wordt moeilijker, vraagt meer behendigheid, meer vernuftige inspanning, naarmate de wapentuigen volmaakter worden. En zeker dus kan hier voor den geneesheer geen sprake zijn van in den alouden slenter te blijven voortleven.

Eene eerste voorwaarde van gelukken is de verdeeling van den arbeid. Daar ieder vak der geneeskundige praktijk zich op zijn eigen meer en meer uitbreidt, moet de praktijk ook meer en meer gespecialiseerd worden, en het noodlottig gevolg daarvan is de noodzakelijkheid van meer en meer doelmatige, volledige inrichtingen. En omdat hiervoor kapitalen noodig zijn gaan wij noodzakelijk naar het oprijzen, evenals in de nijverheidsvakken, van samenwerkingen, syndicaten, onder de geneeskundigen, 't is te zeggen van met al den comfort ingerichte instituten, waarin iedere medische specialiteit haren vertegenwoordiger telt, waar laboratoria voor clinisch onderzoek en allerlei therapeutische hulpmiddelen ter beschikking staan. Daar is de toekomst der geneeskundige praktijk! En weldra zien wij hier, zooals het reeds gebeurt in Amerika en elders, alle zelfs met fortuin begaafde patienten het huiselijk dak verlaten om in de geneeskundige

instituten den besten comfort en het laatste woord der geneeskundige wetenschap te gaan opzoeken. Van die richting onder het hedendaagsch lijdend menschdom treffen wij allen rondom ons dagelijksche bewijzen aan. Doch men zal ook met mij het ongelukkig feit bestatigen dat het maar al te dikwijls vreemde naburen zijn die in hunne allerhande soort van sanatoria en puike medische inrichtingen ons het beste gedeelte van onze patienten wegnemen. En dat is enkel onze schuld, omdat wij ons onbekwaam moeten verklaren den lijders diezelfde hulpmiddelen te verschaffen. Daarin ook moet dringend voorzien worden in degelijke toegeruste instellingen ten voordeele van de geneeskundige praktijk en van het kranke menschdom.

Zeker zal dit alles wel eenigzins geschieden ten nadeele van den gewonen huisarts, even als de groote samenwerkende maatschappijen hinder berokkenen aan de belangen van den alleenstaanden, min machtigen burger. Doch, weet het wel, aan eigenlijk doelmatigen vooruitgang, op den aard en de noodwendigheden zelven der zaken gesteund, zal nooit iemand palen stellen. En voor het behoud van één of meer gewone artsen zal toch de geheele wetenschap niet eens in haren vooruitrukkenden gang stilhouden.

Gelukkig de praktijker welke die waarheid goed begrijpt en er zijn streven naar richt. 't Is altijd eene dwaasheid tegen den stroom te willen opvaren, en 't hulkje vaart nog zoo licht wanneer de wind volgens de goede richting in zijne zeilen blaast. Moge de geneesheer, even als alle andere vakmannen, zich steeds herinneren dat gedurige ontwikkeling de groote wet is der levendige natuur.

Dr D. DE BUCK.

TOTA PULCHRA.

ARIA, 's hemels roem en luister,
Wier schoon den Vader-God verrukt;
Wier zuiverheid den Geest doet juichen;
Wier maagdenhand Gods Knopje plukt.

O Moedermaagd, wie ooit zou zingen
Het godd'lijk licht van uw gelaat ?
Wie ooit den glans van diamanten,
Waarin uw ziel, en gloeit en baadt ?

Der zonnen zon omgloort uw boezem,
Die d'englen door zijn licht verblindt,
En die, een straal op 't menschdom werpend,
Het, stemloos, neerdrukt als een kind.

De voeten, die uw lichtbeeld dragen,
Bedekt met roos en violet,
Betreên een vloer van regenbogen,
Van kleuren wiss'lend bij uw tred.

Uw gouden glinsterende lokken,
Die, golvend, vlotten om uw koon,
Omvangt een krans porfieren sterren,
Verrijkt met 't beeld des Eeuw'gen zoon.

Hoe zoet uw aanschijn! Hoe verrukkend
Uw voorhoofd! blanker dan de maan;
Uw oog! waarin de minste deugden,
Als zonnen, hel, te schitt'ren staan

Doch, is uw lichaam gansch uit glorie,
Hoe godd'lijk schoon is dan uw ziel!
Uw ziel! waar nooit het minste stofje
Van zonde of ondeugd neêr op viel.

O geur'ge, schoonheidvolle lelie,
Die bloeit, omringd van struik en doorn,
De geest bedauwt uw maagdenkelkje :
Een Liefdevrucht vervangt Gods toorn.

O goudenstroom van Gods genaden,
Ontweld naast Adams doodenbron!
Hoe toovert, duik'lend met uw golfjes,
Het glorielicht der Liefdezon!

U noemt de God der goden : « Dochter,
Wier onschuld 's hemels wrake tart »;
U zingt de Heil'ge Geest : « mijn liefste,
Mijn Bruid, naar U verlangt mijn hart. »

Doch Jesus : « zalig, o mijn Moeder,
Uw borst heeft uwen God gevoed :
Uw eigen vleesch gaf mij het lichaam,
Uw hert verschafte 't mijn' het bloed. »

Een maged leeft in Jesus' aad'ren,
Des een'gen Godes een'gen Zoon!
O grootheid, schoonheid onbewogen,
Der Eind'looze Almacht schoonste schoon!

O vlek'loos kind, uit 't schuldig menschdom,
O Niet, gebiedend 't Hoogst Gebod,
Ontsproot uw lichaam ook uit aarde,
Uw ziel, geen godheid, zweemt naar God!

En U zou 'k pogen te bezingen! ?
U, droombeeld Godes scheppingskracht!
U, heimnisvolle wonderschoone!
U, meesterstuk der Oppermacht!

Hadde ik der Cherubijnen liefde,
Die God het waardigst zingen kan,
De gouden lier der Serafijnen,
Die 't hemelsch koor beleidt, nog dan....

Dan zouden beeld en woord mij falen,
En 't hert, nog meer ontsteld dan nu,
Zou nauw'lijks staam'len : « O Maria!
Steeds love ik U! steeds minne ik U! »

Mechelen. STEVEN PEILER.

NEDERLANDSCH- OF FRANSCH-VLAAMSCH.

II.

TOEN wij een woord spraken over de bespreking in den Senaat van eene overeenkomst tusschen Japan en België, zagen wij reeds dat eene vergelijking tusschen eene overeenkomst en eene wet, in weerwil van het verschil tusschen beiden, zeer goed te maken was, en dat eene wet in twee talen geen grootere moeilijkheid zou baren bij de behandeling dan eene dergelijke overeenkomst. Mocht er bij de behandeling een bezwaar door het tweevoudige van de taal ontstaan, dan zou natuurlijk dáár het bezwaar grooter zijn waar Engelsch en Fransch, dan waar Nederlandsch en Fransch te bespreken zijn. Doch er is nog één verschil tusschen eene overeenkomst en eene wet, waarop ik de aandacht wil vestigen. Voor eene wet is het de rechtbank, die het duistere opheldert, de ware beteekenis verklaart, maar bij de bezwaren in de uitlegging van een traktaat is het niet de rechtbank die beslist, maar de beide regeeringen, die van weerzijden hare gevolgmachtigden benoemt om te onderhandelen en de bezwaren op te lossen. En nu is mijn gevoelen, en ik geloof, dat de meeste zullen denken als ik, dat eene oplossing door de rechtbank gemakkelijker is dan die, welke langs den diplomatischen weg geschieden moet, en dat men dus de meeste zorgen moet hebben om moeilijkheden te vermijden, daar waar de oplossing het moeilijkst is. De vlaamschhater denkt er

zoo niet over, wanneer hij voor het goedkeuren van eene overeenkomst tevreden is met de verklaring der Regeering, dat de twee teksten der overeenkomst hetzelfde bevatten, doch met eene dergelijke verklaring voor eene wet in twee talen geen genoegen wil nemen. Met een gerust gemoed keurt hij het eene goed, maar voor het andere verzint hij allerlei denkbeeldige gevaren en moeilijkheden, om deze maar met eenigen schijn van redenen te kunnen verwerpen.

Is men van goeden wil, oprecht en zonder vooroordeel, dan zal men erkennen, dat die onmogelijke toestand van rechtbanken, die tegenover twee officieële wetsteksten zullen staan, welke beide dezelfde waarde zullen hebben, en voor onze magistraten en takken van bestuur even verplichtend zullen zijn, niet zal bestaan. En toch van dien onmogelijken toestand beweren de vijanden van het Vlaamsch de rechtbanken te willen vrijwaren. Een onmogelijke toestand! De rechter zal dien tekst gebruiken, die met de zaak het best overeenkomt of liever dien hij wil, omdat beide hetzelfde zeggen; er is slechts verschil in vorm. Voor hem die beide talen verstaat is het bijna hetzelfde als twee verschillende uitgaven van hetzelfde boek. Twee teksten zullen in plaats van tot bezwaar ten, gemakke zijn omdat de eene tekst den andere zal ophelderen, duidelijk maken en verklaren.

De betweters willen dat niet inzien. Het is eene waarheid, men is inschikkelijker voor den vreemdeling dan voor den landgenoot.

Het is onbegrijpelijk welken afkeer sommigen dier heeren hebben van vertalingen. « Van de tien vertalers, » dus sprak er een, « komen geen twee overeen ». *Geheel* overeen, dat is waar; maar ik ga verder en zeg, van de honderd komen er geen twee *geheel* overeen. Doch voor mij is dit een bewijs dat zij elkander niet naschreven. Ieder vogeltje zingt zooals het gebekt is, ieder heeft zijn eigen wijs van

zeggen, ofschoon men in den grond hetzelfde zegt als een ander. Tegen vertalingen! Die heeren lezen dan zeker nooit den Bijbel tenzij in het oorspronkelijke, in het Hebreeuwsch, (Syriaksch-Chaldeesch) en Grieksch. Nu, ik wil hunne bekwaamheid daartoe niet in twijfel trekken, doch het meerendeel der menschen is zoo geleerd niet, maar moet zich met vertalingen behelpen, en de Kerk, minder kieskeurig (?) in dat geval, zorgt daarvoor: aan honderden overzettingen uit allerlei talen hecht zij hare goedkeuring, hoewel zij zoo weinig (?) overeenkomen. Voor een 30 a 40tal jaren hebben twee Orientalisten, de eene door keus, de andere door geboorte, Prof. Beelen en Mr. Lipman het N. Testament in het Nederlandsch overgezet, en beide met goedkeuring en aanbeveling der Kerk. Leest men ze na, dan ziet men hoe groot het verschil is tusschen beide en tevens hoe zij volkomen hetzelfde zijn. Van zulke vertalingen en in het algemeen van alle goede vertalingen kan men zeggen: eenheid bij verscheidenheid; overeenstemming bij verschil.

Oude liefde, zegt men, roest niet — evenmin de haat. Een der senatoren, die men « den vlaamschhater van den beginne » kan noemen, heeft zich ook nu in den strijd tegen het Vlaamsch gemengd, maar zijne bewijzen (?) zijn van die gehalte, dat men zonder een gedachtenlezer te zijn, dit als 's mans gevoelen zou kunnen opgeven: och, de Vlaamsche zaak is er geene betere waard: het is zonde, dat ik daarvoor mijn kruit verschiet. Men oordeele zelf. *Men wil de fransche taal in het Vlaamsche land uitroeien. De Vlamingen hebben aan het Fransch hunne beschaafdheid, hoe gering die ook is, te danken..... Aan de Fransche beambten in hun land zijn zij de kennis der Fransche taal verschuldigd..... Dat zij dus bedenken welk geluk zij dezen en aan het Fransch moeten dank weten. De Vlamingen willen den Walen hun Vlaamsch opdringen. Deze willen zij buiten alle*

benoemingen sluiten. Met anderen zegt ook hij : *het Vlaamsch is te moeilijk. De Walen kunnen geen Vlaamsch leeren....* En de Waalsche ezel dan ? Dat men den Waalschen ezel in het vlaamsche land overplante en men zal zien hoe spoedig hij Vlaamsch verstaat, aan het bevel gehoorzaamt of niet gehoorzaamt naar zijne nukken, even als toen hij nog in zijn vaderland was. Of hij ook Vlaamsche klanken voortbrengt? Om dit te beoordeelen verklaar ik mij onbevoegd. Misschien moet hij daartoe omgang met zijne nieuwe collega's, zijne natuurlijke leermeesters hebben... Ik hoop dat geen Waal zich aan die vergelijking ergere ; tot geruststelling moge dienen, dat ik ook aan den Vlaamschen ezel die gemakkelijkheid van leeren toeken.... Maar *niet kunnen,* dat is een leelijk woord. « Het is zoo moeilijk » : maar welke student heeft, ten minste niet eens in zijn leven die klacht laten hooren ! Maar het is meer gebrek aan goeden wil, dan gemis van vermogen, dat het Vlaamsch leeren in den weg staat. In elk geval, de kennis der Nederlandsche taal is ook wel waard, dat men zich eenige inspanning getroost.

Maar mogen wij die heeren wel zoo hard vallen bij hun zoo hardnekkig verzet tegen die wet, wanneer er van buiten met zooveel kracht gewerkt wordt, om hen in die halsstarrigheid te stijven? Wanneer zij daarbuiten hooren jammeren en weeklagen, dat die wet de helft van het volk met ondergang bedreigt, ja het geheele land ten verderf voert? Dit waren nu waalsche klanken, maar toen zich ook eene vlaamsche stem in dat koor mengde, welke steun was hun dat in den strijd ! Hoe lieflijk klonk hun die stem, voor wie anders vlaamsche stemmen afschuwelijke wanklanken voortbrengen : die stem van den vijand vriend geworden ! De geheele Senaat moest die stem hooren.

Inderdaad ook een Vlaming komt hier een duit in 't zakje leggen om..... er misschien meer dan een

stuiver uit te halen. Maar ik wil zijne meening niet in verdenking brengen, hoewel zijn geheel betoog geen ander doel heeft dan het streven der Vlamingen verdacht te maken. Zien wij slechts wat hij schrijft. Het is door een Amsterdamsch blad dat hij zijn proza in de wereld brengt. Is het ook voor de Amsterdammers bestemd? Ik geloof het niet, velen althans zullen het niet verstaan.

Men verwijt wel eens den schrijvers uit Nederland een zoo ruim gebruik te maken van vreemde woorden. Maar in trouwe, bij hem zouden zij nog een lesje kunnen nemen. Hij spant de kroon in het gebruik van vreemde en...... onverstaanbare woorden: Flaminganten; stugst-intransigenten, o comble; erbarmelijke essentie; erbarmelijke inconsecuente (?) middelen enz. Waarlijk de Amsterdammer, die het Fransch niet verstaat, verstaat dit Nederlandsch of Vlaamsch ook niet.

Van eene verdeeling der Belgische bevolking in intellectueelen en niet intellectueelen — deze maken zeker het grootste deel uit — hebben zij gewis nooit gehoord. Eene bevolking met verstand begaafd en eene zonder verstand! Ik zal dan ook den lezer niet zeggen, waar de niet intellectueelen wonen: die beleediging wil ik hem sparen.

De schrijver spreekt van gedrags- en levenslijn. Levenslijn wat is dat? Men zegt wel gedragslijn, doch niet levenslijn voor levensregel of leefregel.

Verder spreekt hij van de Vlaamsche kunst- en letterkunde te steunen; hij bedoelt zonder twijfel ondersteunen, want steunen is een onzijdig werkwoord. Maar onbetaalbaar, ik zeide bijna een comble, is de uitdrukking: *Vlaamsche kunst- en letterkunde*, dit zou zijn voluit, zonder dit teeken — Vlaamsche kunstkunde en Vlaamsche letterkunde: zonder dit teeken zoude de uitdrukking goed geweest zijn.

Nog las ik: « in plaats der zaak, die zij verdedigden, te steunen » (lees ondersteunen) enz..... In

plaats der zaak te ondersteunen is geen Nederlandsch. Het voorwerp van ondersteunen is *de zaak*, en kan dus niet in den 2^en^ aamval staan. Hadde hij geschreven: In plaats van de zaak..... te ondersteunen — dan ware het zonder fout geweest.

En nu dat schoone (?) stugst-intransigenten: waarom. 1° Het bijwoord: stugst bij het zelfstandig naamwoord intransigenten? 2° Waarom dat koppelteeken tusschen beide? en dan twee woorden van dezelfde beteekenis: onverzettelijkst onverzettelijken.

« Ploeteren in het moeras van het flamingantisme » is wellicht Nieuw Nederlandsch!

En welke verheven taal en hoe waarheidlievend! Volgens hem « kenschetst de Vlaamsche beweging « het ellendig verschijnsel: een der achterlijkste « litteraturen: » zoo spreekt een Vlaamsche litterator over eigen litteratuur! « een ding dat noch kracht « noch toekomst meer heeft » niet *meer* heeft, dus wel gehad heeft, maar sedert hij er de hand aan heeft.... enz. Maar waarom houdt hij zich dan nog bezig met die achterlijke litteratuur zonder kracht en toekomst? Hij een man van vooruitgang moest daaraan zijne onschatbare krachten niet verspillen! Verder « een boel nare werken zoo leeg van leven (?) en « ideën, dat de mindere man...... liever zijn weinigje « geestesvoedsel zoekt in de vertaling van vreemde « draken. » Dat « vreemde draken » getuigt al van weinig eerbied voor dat verheven Fransch! want die vertalingen zijn altijd uit het Fransch. En geestesvoedsel in draken zoeken!!! Men zou er eer vergif in vinden. En welke magen zouden zulk voedsel kunnen verteren? en gezond, dat voedsel voor den geest!... Het is maar voor den minderen man, zegt hij.

Leeren is iets anders dan doen, anders zou die schrijver niet eindigen met deze woorden: « Het « Vlaamsch is een arme (?) kleine (!) taal en een « schrijver van talent kan het maar diep betreuren

(Wat barbarisme!) « dat hij over geen beter voer-
« tuig ter verspreiding zijner gedachten beschikt. »

Hij leert dat het voor den schrijver van talent te betreuren is over geen beter voertuig ter verspreiding zijner gedachten te beschikken en toch maakt hij van dat arme, kleine Vlaamsch gebruik, terwijl *hij* de schrijver van talent (?) voor zijne verheven (!) gedachten over dat groote, machtige Fransch beschikt. Meer zal ik van dit Vlaamsch schrijven in een Amsterdamsch blad, tot groote spijt van velen (?) misschien, niet zeggen. Tot naricht en geruststelling van die spijthebbenden, kan ik echter verzekeren, dat het niet aan de vergetelheid is prijs gegeven, maar door de bemoeiing en zorg van des schrijvers Vlaamschen (?) vriend, den heer Bara in 's lands jaarboeken is opgenomen en te vinden is in het Beknopt Verslag, Senaatszitting 4 Februari 1897 blz. 134 en 135.

Hoe nietig, ongerijmd soms, de bewijsredenen in het algemeen ook waren, waardoor men in den Senaat wilde aantoonen, dat de eischen der Vlaamschsprekenden onredelijk waren, toch had deze of gene zich daartoe nog al eenige moeite getroost, vooral zij die in de geschiedenis hunne bewijzen poogden te vinden. De geschiedenis van 300 jaren en meer werd het onderste boven gehaald en doorsnuffeld om te doen zien, dat ten alle tijden de wetten en besluiten in de Fransche taal werden uitgevaardigd, dat er in de Hoogeraadsvergaderingen niets dan Fransch gesproken werd. Die algemeenheid werd echter betwist, en bewezen dat dit in het Prinsdom Luik ook in het Nederlandsch gebeurde. Doch toegegeven dat de Vlaamsche taal overal miskend werd, wat zou dat bewijzen? Moet daar uit volgen, dat nu voor het Vlaamsch geen recht bestaat? Volgt daaruit iets, dan is het dit, dat er altijd taalschenders bestaan hebben, dat de Senaat van zijne vaderen niet ontaard is of gelijk men zegt, dat hij een *aerdje heeft naer zijn*

vaertje... Maar zal ooit het beroep van den dief op een anderen dief worden aangenomen? of beter sedert wanneer is rechtsverkrachting der voorvaders een vrijbrief voor den nakomeling om ook het onrecht te mogen plegen?

Maar iets anders. Kon het volk gelijk nu zich zoo in zijne taal beleedigd achten? Neen. De wetten in het Fransch uitgevaardigd werden in het Vlaamsch aan het volk bekend gemaakt. Het volk moest niet gehoorzamen aan wetten in eene vreemde taal; er werd hun geen taaldwang opgelegd. Ware dat het geval geweest, het volk, dat altijd getoond had geen dwang te dulden, zou dan ook in opstand gekomen zijn. Wat was er hun aangelegen, welke taal hunne vorsten spraken of hoe er in de Hoogeraadsvergadering gesproken werd? Ook de besluiten daar genomen lieten hen grootendeels onverschillig.

Doch welke veranderingen sedert dien tijd in de zedelijke wereld, zoowel als in de stoffelijke wereld rondom ons! Maar ook in ons, want wat het volk vroeger koud liet, daarin stelt het nu het meeste belang. Het volk heeft zich rechten verworven, en om er slechts een te noemen, het grootste, dat al de anderen als het ware in zich bevat, het volk heeft het recht zelf door zijne vertegenwoordigers de wetten te maken, waaraan het gehoorzaamt. En nu, zeker dit recht sluit in zich het recht te eischen, dat die wetten in eene voor hen verstaanbare taal gemaakt worden.

De kleinste helft der bevolking bezat dit recht van over lang. Waarom moet de grootste helft nog langer daarvan verstoken blijven?

Dit recht, geen voorrecht, maar een mederecht, eischt het Vlaamsche volk nu. Niets anders was de oorzaak van dat opgewekte leven, van dien algemeenen drang die men Vlaamsche Beweging noemt en dit wordt helaas! tegen beter weten in ontkent. Zoo is het schandelijke laster wat die Vlaamsche

schrijver in een Amsterdamsch blad zegt : *De erbarmelijke essentie dier beweging is : Weg met het Fransch.* Neen, onze leus is niet : Weg met het Fransch, maar Leve het Fransch; doch ook evenzeer Leve het Vlaamsch. Leven en laten leven is onze wil. Het Vlaamsch niet boven, maar naast het Fransch, op denzelfden voet, met hetzelfde recht als het Fransch. Wanneer men dit erkent. Wanneer men inziet hoe onbillijk het is, van den Vlaming de kennis der twee talen te vorderen, terwijl de Waal met de kennis van eene volstaat. Wanneer men begrijpt hoe rechtvaardig het is, dat elke beambte van welken rang ook, de beide talen kenne, opdat den ambteloozen burger, die slechts ééne taal verstaat, de smaad niet worde aangedaan, in zijn vaderland als een vreemdeling behandeld te worden. Dan eerst zal het waarheid zijn, dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet. Dan zal in weerwil van verscheidenheid van ras en van taal, eene zekere eenheid van taal onder de zonen van hetzelfde Vaderland verkregen zijn. Eene groote oorzaak van ontevredenheid zal ophouden te bestaan. De verdeeldheid onder broeders, van wie de eene zijn recht als een aalmoes moet afbedelen en de andere dat recht onrechtvaardiglijk blijft weigeren, zal tot het verleden behooren en tevens de verbittering. die zich lucht geeft in de scheldwoorden *flamendiant* en *fransquilarron.*

Antwerpen.

A. C. MEYER.

WETENSCHAP EN POEZIE.

VI.

Le *seduzione del sogno*! De verleidingen des drooms! Maar die droom kan uitsluitelijk zinnelijk zijn en bij Gabriele D'Annunzio en verscheidene zijner landgenooten is zulks veelal het geval, tenzij in hun heerlijke natuurbeschouwingen, die meesterlijk Italiaansch zijn, en een waas van idealiteit over het geheel laten vlotten. Men leze b. v, de gewrochten van D'Annunzio, Verga, Fogazzaro en Serao.

De zuidelijke natuur van deze schrijvers kan veel verschoonen op het gebied der zinnelijkheid; toch is deze op onze dagen meer en meer een product van de richting door sommigen aan de kunst gegeven, richting door onze zucht voor reclaam en voor uiterlijken glans bevoordeeligd. Men heeft die richting wel eens *modern* genoemd; doch ten allen tijde heeft zij zich voorgedaan. Vroeger echter veel minder dan nu in een tijdperk, dat het vluchtig dagbladgeschrijf zoo hevig woedt.

Bij de meest geruchtmakenden van de aanhangers van nieuwe scholen was die richting minder een uitvloeisel van hun gemoedsaard, dan een zucht om dadelijk naam te maken.

Na hun overdrijvingen tot stelsel te hebben verheven, waren zij verplicht hun dwaling te erkennen en sloegen een anderen weg in.

Doch de menigte schijnt den tijd niet meer te hebben om de zaken der kunst tot op den bodem te be-

schouwen en te zien wat er wormstekig is bij al dat geharrewar. Zij laat zich kunstenaars en meesterstukken opdringen, enkel aangestuwd door den lust naar *weten* en stoffelijk *genieten*. Nooit was er zooveel gaperij op te merken dan in onze eeuw van *wetenschap*.

Vandaar dit ontluiken van allerlei scholen, die men aanstonds verklaart *de Kunst* te zijn, ter uitsluiting van alle andere. Doch meestal ligt aan die kunst een onedel streven tot grondslag. In de beeldende kunsten heeft het zich tot schreeuwens toe geuit. In de letteren heeft het allerlei misgewas laten oogsten, hier gelijk elders.

Velen dier kunstenaars ontbrak het aan den *zesden zin*, waarvan Töppfer spreekt. *Hun* kunst bestond enkel in naäping. Het was de school, de strekking die men naäapte, vooraleer men zelfs wist, dat men kunstenaar was of zich door een of ander onderwerp bezield gevoelde. Zekere vaardigheid in het nabootsen, gaf aan hun producten den schijn kunstwerk te zijn.

Wat al naturalisten, psychologen, luministen, symbolisten en sonnettendichters hebben wij niet zien opstaan, sinds een of ander erin gelukt was de aandacht der menigte op datgene te trekken wat zij hun *stelsel*, hun *school* noemden.

Kunstenaars en dichters bij Gods genade hadden het vroeger nooit noodig geoordeeld hun kunst tot stelsel te vernederen, daar zij overtuigd waren, dat de ware kunst geen stelsels gedoogt, niet meer dan de Natuur zich door de « stelligste wetenschap » nauwkeurig, afgepast laat indeelen.

Dit alles is geklungel, dat, uit menschelijk wetenschappelijk oogpunt beschouwd, zeer vernuftig kan zijn, maar aan een hoogere orde van denkbeelden getoetst, noch met de Natuur, noch de Kunst eigenlijk niets te maken heeft.

Hoe gauw is men ook al die kunstjes niet beu, die wij in de laatste jaren te aanschouwen kregen. Frankrijk, dat altijd in zake van overdrijving van stelsels en scholen den palm heeft weggedragen, levert er ons het sprekendste bewijs van.

Vele kunstenaars moesten daar het oordeel van 't nageslacht niet afwachten om tot « beroemdheid » uitgeroepen te worden. De « kijkgrage » menigte stelde ze dadelijk, met de hulp eener critiek, die alles in overhaasting moet beduimelen, op een troon, waarvan ze nog, vóór ze hun laatste woord gezegd hadden, vervallen verklaard werden.

De kunst, in al haar uitingen, heeft bij dit volk, op tamelijk korten tijd, zooveel afwisselende toestanden doorloopen, dat degenen die haar volgden in razende vaart deels zijn aangeland in den *Chat noir*, of dergelijke inrichtingen, terwijl de anderen haar verlieten om bij andere volkeren ontroeringen te gaan zoeken, die hun eigen litteratuur hun niet kon geven.

Wat zij daar op kunstgebied eerst vonden, wat hun oog boeide was nogmaals het overdrevene, het schokkende, het buitensporige, anders uitgedrukt dan bij hen. Het zou ook moeilijk zijn een maag te bevredigen met suikerwater, als zij aan de sterke prikkels van brandende specerijen gewoon is.

Ibsen, Strindberg, Sudermann en anderen kwamen in de mode. Men zwoer bij niets anders meer. Die vooringenomenheid was echter zoo zeer niet gesteund op degelijke kennis van de voortbrengselen dezer kunstenaars, ontegensprekelijk van groote waarde; maar omdat het voor 't oogenblik goed stond met *exotism* te pralen.

Zonderling genoeg bij een volk dat vroeger nooit op den vreemde in de leer wilde gaan en zich altijd heeft uitgegeven voor het meest beschaafde en meest kunstlievende natie der wereld.

Die zucht naar exotische lettervruchten duurt in Parijs reeds een tijdje. Men begint het nu moede te worden. De toonaangevende critiek be- en veroordeelt reeds alles wat uit den vreemde komt. M. Jules Lemaître vindt dat de litteraturen van 't Noorden niets nieuws bevatten en hij gaat af op een half dozijn meestal slechte vertalingen om het kunststreven van een gansch

volk te kleineeren. Als Ibsen, Strindberg, Sudermann, Björnson, Tolstoï en anderen, geen andere vereerders meer hadden dan de « kijkgrage » menigte in Frankrijk, hier en elders, zouden zij weldra het lot ondergaan dat men aan iederen kunstenaar bereidt in een midden, waar men zoo electrisch vlug « genieën » schept en afbreekt.

Waarom is al die opgewondenheid van geenen duur?

Omdat men daar ook meestal gevraagd heeft naar « den geweldigsten prikkel der zinnelijkheid », om nog eens de treffende uitdrukking van den heer Taco De Beer te gebruiken.

Als de zinnen te zeer geprikkeld worden, moeten zij natuurlijk verstompen en gansch ongevoelig worden.

Jammer, dat kunstenaars van grooten aanleg en waarde zich door de eischen des tijds laten medeslepen; dat zij zich niet in staat gevoelen om aan den aandrang der menigte te wederstaan door *datgene* in hun kunst te doen gelden, wat zij zelf wel weten, dat er in moet doorstralen, wil zij blijvende waarde bezitten.

Als men zich meer laat beheerschen door zijn *weten* dan door het licht dat uit de *Poëzie* straalt, het licht dat van hooger komt, — als men bij middel van kunstwerk *stellingen* wil vooruitzetten, stelsels huldigen en scholen vormen, wordt men gauw het spoor bijster.

Die *thesen* zijn de vrucht van ons *weten*, dat met den tijd zich wijzigt. De *wetenschap* van gisteren zal deze van morgen niet meer zijn; maar de *kunst* van gisteren, moet nog deze van morgen wezen, zooniet is zij niet waardig *kunst* genoemd te worden.

Dat schijnen vele kunstenaars, tot welke natie zij ook behooren mogen, te vergeten.

De Kunst zal alleen duurzaam zijn, als zij bezield is door 't werk van den Schepper, — de heerlijke Natuur, en de machtige *Poëzie*, die er uitstraalt.

Als die poëtische adem u uit een lettergewrocht tegenwaait, al is het maar een eenvoudig dorpsverhaal, dan verrukt dit u gewis veel inniger dan het lezen

van een werk, dat zijn onstaan aan 't broze menschelijk *weten* heeft te danken.

Evenals ik te Londen getroffen werd door de wonderen des *vooruitgangs,* — wonderen die mij nochtans in de ziel koud lieten, — treft mij een drama van Ibsen, vooral om de eenvoudige middelen door welke hij zulke groote uitwerksels verkrijgt en met welke hij zulke stoute toestanden in 't leven roept.

Maar — ik moet het bekennen, — ik voel mij veel dieper ontroerd, veel reiner is mijn genot, als ik, in de oorspronkelijke taal, de werken van Ibsen's landgenooten : Björnson, Magdalene Thoresen, Kielland en anderen lees, waarin zij van hun onverbasterd Noorsch natuurvolk spreken.

Ik zie b. v. veel liever Synnöve Solbakken, Birgit Boën en andere liefelijke. vrouwelijke verschijningen uit Björnsons *Fortaellinger* dan de zonderlinge dametjes uit *Fruen fra Havet, Et Dukkehjem* (1), opgekweekt in de *serres chaudes* der rijke standen van 't Noorden.

En als bij de lezing dier vertellingen een der mijnen op het klavier de eigenaardigste stukjes van Edvard Grieg uitvoert, die zoo sterk Noorsch getint zijn, ofwel de eenvoudige Noorsche volksmelodieën, geharmoniseerd door Niels Gade, dan smaak ik een genot, enkel te vergelijken bij dit, dat ik mij kan verschaffen, als ik door onze Vlaamsche dorpen slenter, onze Vlaamsche natuur beschouw, onze onverbasterde Vlaamsche spraak beluister en onze Vlaamsche zangen uit de verte bij den veldarbeider hoor weerklinken.

Dat alles is *Poëzie* uit de echte bron, zooals ze vloeit bij al degenen, die in 't volksleven onderwerpen voor hun kunst zochten; bij Auerbach, bij Reuter, bij Jokaï, bij Sacher Masoch, bij Rosegger, bij Cremer, bij Conscience, evenals bij de reeds aangehaalde Noren.

(1) *De Vrouw der Zee. Het Poppenhuis.* (drama's door HENRIK IBSEN) Kjöbenhavn, Gyldendal.

Zulke *Kunst*, gelijk degene, ingegeven door een hoogere orde van denkbeelden, als bij Dante, Tasso, Shakespeare, Milton, Vondel, Goethe, Tegner, Wagner en meer andere, zal genoten worden, zoolang er menschen bestaan, die vooral aan de *Kunst* geen zinnelijke prikkels vragen; maar bevrediging voor de edelste verzuchtingen hunner ziel en een straal willen opvangen van de zon der *Poëzie* die ons zoo wondermild en weldoende uit Gods prachtige Natuur toelacht!

VII.

Als besluit blijft mij een enkel punt te behandelen.

Wat dient er tegenover den aanmatigenden trots der Wetenschap gedaan te worden?

Men gelieve wel te begrijpen dat hier geen spraak is van den gang der Wetenschap te willen stremmen, nog min van de verstandelijke ontwikkeling der volkeren tegen te werken.

Zoo iets ondernemen ware waanzin en overigens nutteloos. Maar laat al degenen, die het wel meenen met de onzijdige ontwikkeling van 's menschen hart en geest, de Wetenschap beletten de Poëzie op den achtergrond te schuiven of geheel te verdringen.

We willen geen automaten zijn, ook niet toelaten dat men van onze kinderen automaten make.

Zulk streven moeten wij uit al onze krachten bestrijden.

We moeten die pauwachtige pronkerij met Wetenschap ten nadeele van Kunst en Poëzie aanvallen met de roede der satire en ongenadig striemen slaan aan al wie maareen gedrild dier wil zijn op de wereld.

We moeten aan de ware Wetenschap de plaats geven, die haar toekomt, namelijk naast de Poëzie en de Kunst, en niet hooger.

En 't is meer dan tijd.

Driest heeft de Wetenschap zich tal van voorrechten toegeeigend. Hare voorstanders tronen op de eereplaats

in bijna al onze inrichtingen van hooger onderwijs en beschouwen van hun hoogte degenen, die maar aan Kunst en Letteren doen.

Meer dan eens werd om een hoogleeraarstoel te bekleeden de man der Wetenschap — zooals men zei gekozen boven den kunstenaar onder voorwendsel, dat deze misschien niet genoeg wetenschappelijk ontwikkeld was.

Juist alsof aan alle kunst geen wetenschap tot grondslag zou liggen, en men minder waarde moet toekennen aan dengene, die zijn weten tot kunnen verwerkt dan aan dengene, die het enkel als zeldzaamheid of verzameling-artikel onder slot bewaart om het nu en dan eens uit te pakken, af te stoffen en te laten bewonderen.

't Was Heine niet alleen, dien men een leerstoel ontzegde, omdat hij « misschien niet wetenschappelijk genoeg ontwikkeld was ».

Hadden maar vele doctoren in alle slag van wetenschappen een sprankeltje opgevangen van 't vernuft en de kennis, die de dichter van het *Buch der Lieder* en der *Reisebilder* de zijne mocht noemen!

Hier in ons land ook werd dat verwijderingsstelsel toegepast. We zullen enkel Conscience en Van Duyse noemen die daarvan het slachtoffer waren om niet van anderen onder de nog levenden te gewagen.

Daaraan ligt het misschien dat in ons hooger onderwijs het kunst- en letterkundig streven zulk een erbarmelijk figuur maakt. Wat zijn wij verre bij Duitschland ten achter!

We staan zelfs niet op de hoogte van de Fransche faculteiten. Daar ten minste zien wij toch eenige degelijke mannen, die de eer der algemeene moderne Kunst en Letteren ophouden; mannen, die men hier misschien niet bij name kent.

Om enkelen te noemen, vermelden wij namen als degenen van M. Auguste Ehrard van de faculteit der letteren te Clermont-Ferrand (1), van M. Mézières der

(1) *Henrik Ibsen et le Théâtre contemporain*. Paris. Lecène-Oudin.

faculteit van Parijs (1), M. Paul Stapfer der faculteit van Bordeaux (2), M. Jules Legras derzelfde faculteit (3) en M. Lichtenberger, der faculteit van Parijs (4).

Waar zijn bij ons de hoogleeraars die door hun werken bewijzen gaven dat zij in de moderne Kunst en Letteren goed te huis zijn? Men kan ze wel tellen.

« Het leeuwenaandeel moet voor de Wetenschap blijven, » zei onlangs een hoogleeraar in een openbare vergadering, waar er spraak was letterkundige bijdragen in een tijdschrift op te nemen.

Natuurlijk! als men enkel « wetenschappelijke leeuwen » als begunstigers en uitdeelers laat optreden.

In een merkwaardige studie *Taal en Kennis* verwacht de schrijver, M. Mac Leod, alles van de Wetenschap. De Letteren worden over 't hoofd gezien.

In een geleerde officiëele vergadering beroemde de redenaar zich onlangs, dat men daar, sinds de instelling, enkel op *zuiver wetenschappelijk gebied* had gewerkt.

Die feiten zijn welsprekend en duiden een toestand aan, waarin, kost wat kost, moet verholpen worden.

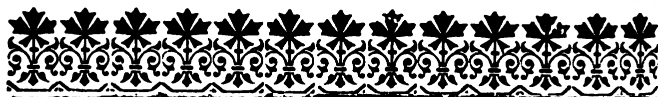
Bezaaien wij onze weilanden met malsch gras; — hooi moet er altijd zijn; doch weren wij niet ongenadig de bloemekens, die door vrome handen tot ruikers kunnen gegaard worden.

Nederig stellen wij de vraag aan hoogleeraars en leden van geleerde korpsen of het schaden zou, dat er nevens 't doorsnuffelen van oude papieren wat meer rekening gehouden worde met het kunststreven der volkeren — een zoo machtige factor voor de beschaving!

Doornik, Juli 1897. OMER WATTEZ.

(1) *Shakespeare, ses œuvres et ses critiques.* Paris. Hachette.
(2) *Molière et Shakespeare.* Paris. Hachette.
(3) *Henri Heine, poète.* Paris. Calmann-Levy.
(4) *Etudes sur les poésies lyriques de Goethe.* Paris. Hachette.

WERK EN WERKZAAMHEID.

REDEVOERING

uitgesproken bij de plechtige Prijsuitreiking in de Sint-Lucasschool te Gent den 25 Juli 1897,

door Dr H. CLAEYS,

pastoor der Sint-Nicolaaskerk te Gent, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.

IN den loop van het schooljaar, dat met dezen feestelijken dag zijn werkzamen kring sluit, is het mij gegeven geweest, drie avonden achtervolgens, tot de jeugdige bevolking van de Sint-Lucasschool het woord te richten, doch niet om te handelen over lijn en kleur, beitel en penseel, sierlijst en bouwtrant, maar om te spreken over dien hoogsten levensarbeid, die zijn stuk indraagt ten uitersten dage, over het boetseeren en beelden van den geestelijken mensch, die, geteekend naar een goddelijk model, wordt, bij reinheid des harten en liefde voor de waarheid, gevormd en volmaakt tot een bovennatuurlijk kunstgewrocht wiens waarde en verdienste den prijs erlangt van een onvergankelijk loon in de feestzaal van het hiernamaals.

Waartoe die herinnering? Niet dat ik in deze mijne rede mij voorstel een slotwoord bij onze godvruchtige winter-avondstonden te voegen, maar omdat ik, ja, toch voornemens ben, thans ook uwe heiligste belangen in het oog te houden, thans ook zoo dicht mogelijk bij u te blijven.

De hoog achtbare heeren, die deze vergadering

voorzitten en bijwonen, en, zoo doende, andermaal hunne belangstelling in uwe school, in hare leergangen, werken en vorderingen laten blijken, zullen het niet ongaarne zien dat mijn woord rechtstreeks tot u gaat, en, de hoogere bespiegelingen over afgetrokkene onderwerpen, de wetenschappelijke voordrachten over kunst en kunstgeschiedenis, zullen zij ook liefst van meer erkende bevoegdheid afwachten.

Dit feest, met verslag en tentoonstelling en opgave der prijskampen en naamlijst der overwinnaars, stelt ons voor een ontzaggelijk geheel van arbeiden en voortbrengen, waar onderscheidene krachten hunne werking in saâmgetrokken hebben : Gods wondere geestesgaven, de leiding van gevierde meesters, de wakkere vlijt van welgemoede leerlingen, hebben elk een voornaam deel in den heerlijken uitslag over welken wij in bewondering ons verheugen en dank zeggen en geluk wenschen.

Wel hem, den bevoorrechte onder velen, die mild is bedeeld geworden met schoonheidszin en kunstvermogen, met die vlugheid van verbeelding en die warmte van gevoel waardoor het schoone wordt herkend en aangekleefd en opgenomen in de ziel, om dan, in edele en sprekende vormen belichaamd, levend voor te treden!

In ongelijke mate worden door den Gever van alle goed de geestesgaven uitgedeeld. Aan enkelen ziet men ze met overkwistige hand toegeschonken! Die enkelen bestemt de Heer om als lichtdragers het volk vóór te stappen op de baan van vooruitgang, kunst en beschaving; zij zijn de reuzen die langs den weg der historie de palen in den grond vestigen waarbij eene nieuwe schrede der menschheid naar verder en hooger wordt geteekend en aangeduid.

Doch neen, en verre van daar! niet aan allen worden de vijf talenten toevertrouwd, (om het naar de Evangelische parabel te noemen.) Maar voor allen, ook voor den rijkst bedeelde, geldt de strenge en heilige wet van het werk. Wie niet werkt verspilt de Gave Gods, of maakt ze ten onnutte en beschaamt de mildheid van den hemelschen Gever.

Zie, in ons welig land van Aalst, die vruchtbare tarwevelden. Verwaarloost de landbouwer de zorge van zijnen akker, het woekerend onkruid zal het voedsel der aarde betwisten aan den opschietenden graanhalm, en van dien zegenrijken grond zal men een schralen, mageren oogst inmennen en stroo met ledige aren aan oppers zetten.

Het zij men vijf talenten, het zij men slechts een enkel heeft ontvangen, het is plicht, hetgeen men ontving door eigen werk te bevruchten, te vermenigvuldigen. Hij die heeft gegeven, zal rekenschap vragen, en ik stel mij voor dat ook deze die zijn natuurlijk talent in den grond heeft gedolven, in schijn om het goud van den meester gaaf te bewaren, bij diens terugkomst, zijne voorzichtige luiheid niet gemakkelijk zal vrijpleiten en van het vonnis tegen den onnuttigen dienaar wel zijn deel zal hebben te dragen.

Doch zie, in tegenstrijd met wat ik voorgenomen en verklaard had, zou ik allengskens zoo, door de wet van het werk ook op christen zedelijke verplichting te gronden, afwijken naar de wijze van onze winter-preek.

Nochtans, ook dát is hier niet zóó zeer misplaatst... Voor u, jongelingen, tot edele christendeugd opgewassen, voor u zijn de beweegredenen van het zwaarste gewicht deze die plichtgevoel en godsdienstszin gelden doen! Doch nu, uit een ander standpunt de zaak beschouwende, zal u ik zeggen :

Géén voortbrengsel van verdienste en géén vooruitgang, tenzij ten koste van ernstig werk. Door arbeid en studie alleen zult gij meesterschap over vorm en werktuig bekomen; door arbeid en studie alleen, die scherpte van verstand, die juistheid van oordeel, welke de spelingen van verbeelding en gevoel bewaakt, de samenstellende deelen van het uit te voeren kunstgewrocht ordent en in verband en evenwicht houdt, het bijhoorige dienstbaar maakt aan hoofdgedachte en oogwit, door zachte lijnen alle ruwheid weert en sierlijkheid leent aan plooien en vouwen, de levenlooze stof tot zwierig bewegen

dwingt, en over het harmonische geheele dien glans weet te spreiden, die onmiddellijk het oog verrast en streelt, en die zegevierend het echte kunstwerk verheft boven het gemeene, het alledaagsche, het middelmatige.

De machtigste natuurgaaf kan zich niet straffeloos aan de wet van het werk onttrekken; zonder het werk, blijft het steeds de degen die roest in de scheede, het vrekkig goud dat in den grond verborgen zit, de malsche landerij die woest en onbebouwd ligt; terwijl wat aan aangeboren begaafdheid te kort is, voornamelijk in de nederiger sferen der menschelijke bedrijvigheid, door werk en oefening kan vergoed en aangevuld worden. Heeft men niet geleerd en geschreven: « le génie est une longue patience? » En werd niet het verhalend vers der oudheid: « labor omnia vicit improbus » (1) tot spreekwoord gemaakt, (vincit), daar de ondervinding er immer de waarheid van bevestigt? « Onvermoeid, aanhoudend werk overwint alles. » « Willen is winnen », zoo hoorden 't wij wel eens in onze taal.

Men begrijpt dat die zege op allen tegenstand en hinderpaal, niet beloofd wordt aan ongestadig werk, vandaag driftig, onstuimig aangrijpend wat te doen valt, en morgen voor de taak lamme handen meêbrengend; dat is eerder gril dan wil. De Wil, dat is dit hooger vermogen der menschelijke ziel, vrij in besluit en beslissing, waar de stormen van driften allerhande wel wanordelijk tegen opkomen, maar dat, zegevierend over lusten en aanloksels, zijne vrijheid kan handhaven, en, bij den jongeling, zich sterkt en staalt in het beoogen van het vastgestelde doel, in de treffelijke eerzucht, zich tot zijn verkoren vak te bekwamen en eene eerzame toekomst te veroveren, in de onwankelbare trouw aan plicht en geloof, in het hoogschatten der menschelijke waardigheid, in den afschuw van wat verwijft, verlaagt en bederft, in de edele ongerepte reinheid des harten,

(1) *Georg.* 1, 146.

maar vooral, in de kracht, die, bij mistrouwen van eigen kracht, wordt afgebeden van de gratie van hierboven. De leerling, zóó getemperd en gehard, wordt niet ontmoedigd door de moeilijkheid waar hij op stuit of is niet ter neer geslagen als de uitslag zijne hoop bedriegt en zijne eerste pogingen onvergolden laat.

Edele jongeling! hoe schoon staat gij voor mijne oogen, bekroond met de lauweren, die gij door geest en wilskracht hebt gewonnen, wen gij, in uw gelaatstrekken zelve, van geest en wilskracht den glanzenden indruk draagt! Hoe genoegelijk is het mij u in de taal van Bilderdijk den groet mijns harten te vertolken:

U, prille jonglingschap, die de uitgestrekte zee
Des levens inslaat met zoo forsch gespannen doeken,
Om voedsel voor uw hart, om *kunde en kunst* te zoeken
En ware wijsheid, meer dan goud en kronen waard!
Hoe juicht mijn hart u toe! hoe deelt het in uw vaart!
Ja, vier uw zeilen bot! bedien u van de winden!
Verlies geen oogenblik om 't edel doel te vinden!
Het leven is alreeds voor zulk een vaart te kort
En spoedt nog sneller voort hoe snel uw vaartuig snort!

Met den dichter voeg ik er de raadgeving bij, u door werklust en geestdrift niet tot krenken uwer lichaamskrachten te laten voortdrijven, niet in overspanning het perk der menschelijke vermogens te overschrijden, hetgeen, onbezonnen, vroegtijdige afgematheid en machteloosheid ten gevolge voert. Dus,

plooi somwijlen
Het al te zwellend zeil en schroom het overijlen.

Allen zijt gij niet geroepen, waarde leerlingen, om kunstenaar te worden in den gebruikelijken zin van het woord; niet allen om uit hout en steen het levend beeld te voorschijn te roepen, om met figuren en tafereelen doek en muur te bezielen, om hallen en kerken uit den grond te doen rijzen; velen onder u zijn *volkskinderen* die in deze school van ervaren meesters komen vragen in de *volkskunst* opgeleid te worden, het man-

nelijk ambacht te leeren van smid, steenhouwer, timmerman. Doch is ook dáár de volhardende werkzaamheid de vereischte ter ontwikkeling niet? En moet ook dáár de kunstzin niet worden opgewekt? Zal van zelfs de ambachtsman meester in zijn ambacht worden? En zal hij meester in zijn ambacht zijn, zoo hij niets beoogt dan zijn werk naar de stoffelijke behoeften te schikken, zonder ook het fraaie, het sierlijke, het schoone te willen voortbrengen? Zal het handwerk niet gepaard gaan met geestwerk? Zullen hart en ziel niet worden aangespoord om met liefde deel te nemen aan den ontworpen arbeid? Waar het ideaal niet ontbreekt, het streven naar iets beters, naar iets schoons, naar volmaaktheid, daar kan het niet anders of de krachtinspanning zal de moeilijkheden doorworstelen, zal de gebreken overwinnen en het averechtsche goed brengen, en zal aan het werk een edeler loon dan enkel de stoffelijke winst verzekeren, te weten het zielsgenoegen, in het bearbeiden van uw metaal of uw steenblok genoten, en, na den arbeid, in het beschouwen van het afgemaakte en wel geslaagde stuk. Ook in het geringste kan de mensch iets van zich zelven, niet alleen van uitwendigen arbeid, maar van zijn zorg, van zijn liefde, van zijn ideaal achterlaten, waar hij met fierheid in zijn volvoerde werk op terug ziet. Hebt gij nooit den jongen landbouwer zien met genoegen wijzen op zijne rechtgetrokken voren, op zijn fiks gebouwde oppers, op het ontkiemende kruid dat getuigt hoe hij wist gelijk te zaaien?

Aan alle werk, dat met liefde en geestdrift wordt aangevangen en voltrokken, is in ruime mate die voldoening, laat me zeggen dit zelfbehagen gegund, dat God niet wraakt. Hij, die zijne schepping als zes dagen van arbeid liet voorstellen, Hij liet zich dit gevoel in de heilige Schrift ook eeniger wijze toeeigenen: Hij zag zijn werk en vond het goed en schoon, beantwoordende aan zijn oorbeeld: « Et vidit Deus lucem quod esset bona... Viditque Deus cuncta quæ fecerat et erant valde bona. »

Zoo draagt het werk eene belooning in zich zelf!

Mijne oogen vallen op dien simpelen, eeuwenouden koffer die daar in een hoek van de sacristij weggezet, geborgen staat. Hoe sierlijk zijn die stevige lenen! Hoe net geteekend het ijzeren beslag van hoeken en slot! Maar nu het slot zelf, dat het gansche deksel al binnen bekleedt, dat zwierige lijnen trekt als kronkelende slangen dooreen die in wonderbaar spel bewegen en verspringen zoohaast de sleutel werkt! Hoe aardig teekenen zich dan nog die gebladerde takjes en die vogelkopjes er tusschen in! Gij nu, die met mij dat mooie smidswerk bewondert, zijt gij niet innig overtuigd dat de middeleeuwsche meester, die het stuk opvatte, teekende en uitwerkte, zijnen arbeid heeft lief gehad en in verhevene kunstvreugde genoten? Onze oude ambachtslieden waren kunstenaars! Het gevoel van den kunstenaar gloeide in de ziel van dien smid van over honderde jaren! Quinten Metzijs veranderde slechts van werktuig toen hij aanbeeld en hamer verwisselde tegen palet en penseel! Hedendaags, als de ouders aanleg en begaafdheid in hun zoon erkennen, gaat recht hunne gedachte naar bureel en kantoor, die zakstege voor zoo menig talent, dat den gezichteinder zijns, levens beperkt tot een postje van commies, terwijl oudtijds het jong talent naar het vrije, onafhankelijke ambacht ging. Het is een groote eere voor de school van Sint Lucas, op nieuw voor knappe en begaafde jongelingen het ambacht aantrekkelijk te hebben gemaakt, door in den arbeider, voor zijn stuk werk, den opbeurenden en veredelenden geest van de kunst te storten; door het ruwe werk, met stof bedekt en zwart van rook, te huwen aan de schoonheid; door in den jongen werkman dien vromen christenzin te wekken die den plicht en de taak van den arbeid aanschouwt gelijk de heilige Kerk onze christene voorvaderen dien aanschouwen leerde!

« De mensch is geschapen om te werken en de vogel om te vliegen. » Zie met welk behagen de duivenliefhebber de machtige slagpennen zijner prijswinnende reisduif tusschen zijn vingeren openspreidt. Zijn die roeispanen

niet geschapen om in snelle vaart de ruimten der luchtzee te doorklieven? Maar, bemerk de menschenhand; hare kracht van greep en klem, hare vingers met hun leden en knokkelen, met hunne beweegbaarheid en snelheid, is die hand niet voorbeschikt tot arbeid gelijk de vleugel tot de vlucht? Ja, die vergelijking van het aloude Boek Job preekt werklust aan den mensch...

Gewis, ook de arbeid is een zegen,
Geen vloek, door 's Hoogsten wraak den stervling opgeleid.
Die 't leven sleept in ledigheid
Streeft God en zijn bestemming tegen. (1)

Vóór de zonde stelde de Heer God den menschin het lustparadijs opdat hij het zou *bewerken* en bewaren (2).

Hoe! was in 't zalig Eden
Den mensch geen arbeid opgelegd?
Aan d'overvloed der zaligheden
Geen lichaamsoefening gehecht?
Gewis! Hij had den hof te bouwen,
Hem toegeëigend door zijn God!
Doch, geenszins tot een bloot aanschouwen,
Maar tot een daadlijk zelfgenot...
Het was in 't zorgzaam vruchtenteelen,
In 't streelend zelfgevoel van werkzaamheid en kracht,
Dat Adam met zijn God mocht deelen,
Bij 't geen hem de aard had opgebracht. (3)

De grond der aarde was het, waar de vloek Gods na de zonde des menschen op viel. « Distelen en doornen zal zij u voortbrengen. » Vroeger kostte het werk geen lastig zwoegenden arbeid; maar thans : « In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten. »

Doch, gelijk aan het lijden en de dood, die wrange vruchten der zonde, hunne bitterheid werd afgenomen, en gelijk zij geheiligd werden door het goddelijk lijden en sterven, zoo is ook de lichaamsarbeid, die zwoegt

(1) BILDERDIJK VIII, 87.
(2) *Gen.* 11, 15.
(3) BILD. Id., 90.

voor het brood en levensonderhoud, edel en zoet en heilig gemaakt omdat hij door de werkende handen van den goddelijken Jongeling van Nazareth is opgenomen geworden. Is het wonder dat de Kerk van Christus te allen tijde het werk heeft verheven en verheerlijkt? Dat zij van het werk die verachting heeft geweerd waar de heidensche oudheid overal het meê bejegende? Dat zij in het hervormen der samenleving den vrijen en vrijwilligen arbeid tot haar voornaamste middel gebruikte? Michelet ontkent het niet : « cette grande innovation du travail libre et volontaire sera la base de l'existence moderne. » (1)

De monniken gaven aan Gallië zijne wijngaarden, zijne weiden, zijne korenvelden (2). De wildernis hebben zij tot welige akkers en tuinen herschapen. Hunne kloosters waren model-hoeven. Wilt gij die monniken zien in de verscheidenheid en de bijzonderheden van hun werken en zorgen, lees in Webers Dertienlinden den tweeden zang : het Klooster. Volgt de zonen van Benedictus,

Stille kluisnaars, 't woeste braakland
IJvrig bouwend met der spade.
Dijkend in, den ongestuimen
Stroom, door vlechtwerk, paal en dammen;
Entend zoete Zuiderrijskens
Op de zerpe noorderstammen;

of binnen huize, ziet hoe zij, ter schrijftafel, aan de schatten der oudheid, aan de boeken der Schrift en der Getijden hunne verduldige uren besteden, schrijvende

Zomerdagen, winternachten...
Rood en blauw en groen en gulden
Blinkt de groote letter glanzend,
Rijk omrankt met bloementrossen
En met loofwerk bont en dansend.

(1) *Hist. de France*, I, 112.
(2) Cf. De Decker, *L'Eglise et l'ordre social*, p. 43.

Een spreekwoord der monniken zei : « men doorboort den duivel met zooveel steken als men letters op het perkament teekent », of, telkenmale, (konden zij er bijvoegen), dat men de spade in den grond stoot of eene ploegsnede en vore trekt

« Quel est cet homme vêtu d'une coule, qui pousse devant lui un attelage de bœufs, et, qui tout en guidant ses bêtes, tient d'une main des tablettes de cire dans lesquelles il s'exerce à acquérir la connaissance élémentaire des lettres? C'est un jeune homme du nom de Wulmar : il appartient à une grande famille franque, et, tant qu'il a vécu dans le monde, il aurait regardé comme également indigne de lui l'aiguillon du pâtre et le stylet du copiste. Maintenant le voilà moine, et son biographe nous montre sa vie laborieuse résumée toute entière dans ce généreux effort pour vaincre à la fois la barbarie de la terre et la barbarie de son intelligence. » (1)

Van het klooster is de vrome vlijt en de christene kunstzin uitgegaan in het volk dat onder het geleide van Gods Kerk en in het stralend daglicht der waarheid, tot de verovering van edele vrijheden is voortgedrongen, tot eigen bestaan met keure en stedewet opgeklommen, in macht en roem dit bestaan heeft gehandhaafd, en zijne idealen uitgedrukt in glorieuse monumenten, onsterfelijke tropeëen van zijn genie, getuigen van zijnen geest, die voor de nakomende geslachten het hart der vaderen zouden vertolken om als bij tooverslag eens hen terug te roepen tot het godsdienstige, het nationale, het ware en eigene in de kunst. Tot uwe stichters en meesters hebben die gedenkteekenen hun wonderwoord gesproken en het is begrepen geworden, en thans van alle zijden van den vaderlandschen bodem roepen praalgebouwen en tempelmuren en outerglans en beelden en tabernakelen en kunstjuweelen mij toe :

(1) KURTH. *Origines de la Civilisation moderne.*

Heil der Gentsche Lucasschool! Gewekt door den geest der vaderen, heeft zij hunne grootsche werken begrepen en gevoeld, en ze losgemaakt van de bonte bekleeding en de valsche versiersels waar onwetendheid en wansmaak hunne oorspronkelijke, kloeke schoonheid hadden in geklemd en onkennelijk meê gemaakt; zij heeft in kerkelijke en burgerlijke gebouwen den zegelstempel nagezocht van het tijdvak dat den bouw begon en van het tijdvak dat den bouw voltrok; zij heeft de schakels der afgebrokene overlevering van venster- en muurschilderingen teruggevonden en voortgezet; zij heeft zich met den aard der christene oudheid vereenzelvigd om niet al tastende hare stoute herstellingen te moeten aanvangen en volmaken, en om, door hare eigene scheppingen, onzen tijd in levend verband met onze glansperiode van macht en kunst te brengen; zij heeft de kunst aan het nederigste ambacht verbonden, en de opleiding tot kunst en werk, tot heil des volks, doen samengaan met de opvoeding in godsdienst en in deugd!

Jongelingen! laat den geest uwer School u bezielen! Dan zult gij de blijdschap en de kroon uwer meesters zijn! Dan zult gij de voetstappen drukken van die u zijn voorgegaan! Dan zal over niet één van u, geen uwer meesters dit allertreurigste woord, waar zooveel hartzeer in spreekt, moeten uitbrengen : « Die jongen zou kunnen, indien hij wilde... » Dan zal de meester uw jonge vlijt en uw rassen voortgang genieten als zijn hoogst geschatte loon, ziende in uw stralend oog hoe uwe ziel zijn woord te gemoet komt, hoe eene terechtwijzing, een wenk van hem u een lichtstraal en openbaring is.

Het werk van uwe Sint-Lucasschool is eene hijmne, een *benedicite* dat den Schepper van het schoone lof zingt : in dat koor van glorie wordt uwe stem verwacht!

KATHOLIEKE LETTERKUNDE.

II.

J. R. VAN DER LANS.

VERPLAATSEN we ons, een ronde dertig jaar terug, naar een der schoollokalen van de *St.-Vincentiusvereeniging* in Den Haag. We zijn natuurlijk in het Westeinde, want elders was toen in die stad nog geen school dier Vereeniging; thans zorgt zij er in vier verschillende wijken voor het onderwijs der jeugd.

In de school in 't Westeinde dan. Er is bezoek: een waardig man met grijze lokken, maar nog levendigen, vurigen oogopslag staat voor de klasse. Vol welgevallen weidt zijn oog over de jeugdige scholieren, allen nijver gebogen over hun werk; hij had den Eerw. Broeder, met het onderricht belast, verzocht, den jongens een opstelletje te laten maken over de sneeuw. Goedkeurend las hij het eerstbeginnend proza van dezen en genen eens over, maar vooral trok zijn aandacht 't werk van een der knapen; de Broeder had hem van dezen een schrift vol verzen getoond en om terstond de proef op de som te zetten moest de dichter in den dop zijn sneeuwgedachten in verzen uiten.

De elfjarige leerling — hij was den 1 Juli 1855 in Den Haag geboren — volvoerde die opdracht

naar wensch van den bezoeker (1) en van dat oogenblik af trok deze zich zijner met vaderlijke genegenheid aan.

Die bezoeker was de ijverige voorzitter der *St.-Vincentiusvereeniging*, wijlen Mr. J. F. A. Leesberg; de uitverkoren leerling de tegenwoordige hoofdredacteur der *Katholieke Illustratie,* aan wien dit opstel is gewijd.

Zooals uit 't bovenstaande blijkt, openbaarde zich bij V. d. Lans de neiging tot schrijven en dichten reeds vroeg, en hij maakte daar een practisch gebruik van door bij feestelijke gelegenheden, zooals de verjaardag van Broeder Overste, en de jaarlijksche prijsuitdeeling, verzen te maken; herhaaldelijk was hij ook in de gelegenheid, die jeugdige proeven van zijn talent in den kring, waarvoor ze bestemd waren, voor te dragen.

Dat hij de aandacht trok van Mr. Leesberg, den zanger der *Herdersdichten,* was van grooten invloed op zijn loopbaan. De voortreffelijke man werd niet alleen zijn eerste leidsman op het pad der letteren,

(1) Curiositeitshalve laten wij hier het versje volgen. Ieder, die wel eens in de gelegenheid is geweest, opstellen ook van oudere leerlingen dan de jeugdige dichter te lezen, zal toegeven, dat het voor kinderwerk opmerkenswaardig mag genoemd worden.

De zachte witte sneeuw komt op ons neergevlogen
In vlokken, duizendvoud, ze dwarlen voor onze oogen.
De jeugd, gansch niet bevreesd voor koude hand of voet,
Maakt ras een bal waarmee een makker wordt begroet.

Komt nu de wandelaar door straten of langs wegen,
Dra komt hem op zijn weg een vlugge narsleê tegen,
Zeer sierlijk opgetoomd, het moedig paard vol zwier,
Met pluim en vederbos... Ja, alom heerscht pleizier.

Gelijk ten frisschen krans de bloem steeds werd gevlochten,
Zijn 't ook de vlokken, die de jeugd vermaken mochten.
De bal, uit 't mollig wit door 's jongens hand gemaakt,
Wordt met gejuich begroet, als hij een makker raakt.

maar wees hem ook den weg tot verdere ontwikkeling: de veelbelovende scholier zou onderwijzer worden.

Mag 's-Gravenhage thans wijzen op een bloeiende Kweekschool voor R. K. onderwijzers, welke onder de verstandige en practische leiding van den Eerw. Broeder Carolus reeds menig jongmensch heeft gevormd tot een sieraad van het R. K. Bijzonder Onderwijs, toen bestond er in het *St.-Vincentiusgesticht* een dergelijke inrichting nog niet. V. d. Lans moest zijn toevlucht nemen tot de stedelijke normaalschool. Wel bereidden echter de Broeders hem en eenige andere jongelui met gelukkigen uitslag tot het toegangsexamen voor; en ook toen de kweekelingen op hun zestiende jaar onder stadshoede gekomen waren, verloren zij hen niet uit het oog. Hadden zij niet meer voor hun verstandelijke ontwikkeling te zorgen, het onderricht in den Godsdienst bleven zij ter harte nemen. Niemand minder dan de Overste, de Eerw. Broeder Hieronymus, gaf de jongelui les in de Katholieke godsdienstleer — een taak, welke de beminnelijke man nog jaren vervuld heeft; eerst toen lichamelijke zwakte hem noodzaakte legde hij — lang na V. d. Lans' tijd — zijn functie, hem zoo dierbaar, neer. Broeder Carolus volgde hem ook bij die les op.

't Was geen wonder, dat de niet genoeg te waardeeren lessen van Broeder Hieronymus grooten indruk maakten op V. d. Lans, die later zijn erkentelijkheid betuigde, door den waardigen Overste een zijner werken *(Maagdepalmen)* op te dragen. Ook zijn erkentelijkheid jegens Mr. Leesberg betoonde hij op deze wijze; hij wijdde dezen *De gouden Dubloen* en bracht hem bij gelegenheid van zijn tachtigsten verjaardag in de *Illustratie* warme hulde. Broeder Hieronymus heeft hij voorts bij diens afsterven herdacht in de *Katholieke Illustratie*, terwijl hij, toen *De Residentiebode* een prachtig Vincentiusnummer uitgaf ter gelegenheid van het gouden

feest der *St.-Vincentiusvereeniging* (1896), gretig van deze gelegenheid gebruik maakte om de nagedachtenis van Mr. Leesberg te huldigen.

Op zijn achttiende jaar verwierf onze auteur de acte L. O. en toog als hulponderwijzer naar de parochiale school te 's-Heerenhoek, waar hij ruim anderhalf jaar werkzaam was en zijn acten voor Fransch en Engelsch haalde. Hij was daarop vier jaren onderwijzer te Rotterdam (Instituut H. Carolus Boromeus en R. K. Diaconieschool) en verwierf er de acte voor Duitsch.

Zooals men ziet, volgde hij geheel den weg, thans nog voor onderwijzers als aangewezen, al onderdrukte hij ook toen, ondanks de studie, zijn neiging tot schrijven en dichten niet.

Zeer verklaarbaar is, dat onze onderwijzer aanvankelijk ook zijn pen besteedde in dienst van de jeugd; hij werkte mede aan *Kinderbibliotheek* en *Kindervriend* en stelde, in vereeniging met zijn collega, den heer J. A. Mesker, eenige lees- en zangboekjes voor de scholen samen. Maar ook schreef hij novellen en verhalen in 't *Katholiek Stuiversmagazijn*, een hoogst nuttige en toen zeer gezochte uitgave. Wij zullen de titels dier verhalen niet alle opsommen; voor hen alle getuige het grootste ervan, *Kruis en Adelaar*, dat niet alleen in de *Leesbibliotheek voor Christelijke Huisgezinnen* een tweede uitgave beleefde, maar ook in 't Duitsch werd vertaald (in de *H. Stadt Gottes*). Deze onderscheiding viel aan nog een zijner verhalen uit dien tijd ten deel, n. l. *De Nachtelijke Zangers;* dit boeiend verhaal, dat in de eerste tijden der Hervorming speelt en een belangrijk kijkje gunt op 't levensgevaar, waarin toen de Katholieke priesters en kloosterlingen verkeerden, werd uitgegeven in bovengenoemde *Leesbibliotheek*, en vertaald door de *Alte und Neue Welt*. Voorts behoort nog min of meer tot V. d. Lans' eerste tijdperk *Tenochtitlan*, een romantisch werk, dat twee deelen

der *Leesbibliotheek,* waarvoor het was geschreven, besloeg; het had tot historischen achtergrond het eerste optreden der Spanjaarden in Mexico, optreden, waarvan de grove fouten met sprekende kleuren werden geschetst.

Men ziet, dat de jeugdige onderwijzer zich bij zijn studiën niet bepaald had tot de examen-vakken, maar het oog liet weiden over veel, wat geen examinator ooit van zijn slachtoffers zal vergen zoo grondig bestudeerd te hebben, als V. d. Lans deed.

Hij had intusschen de examens niet uit het oog verloren en juist stond hij op 't punt voor de hoofdacte op te gaan, toen hij, door een advertentie in *Het Huisgezin* verlokt, het onderwijs vaarwel zeide en zich - voor nu ruim 18 jaar — verbond aan de maatschappij *De Katholieke Illustratie.*

Hij was nu in zijn element: hij kon zich uitsluitend wijden aan zijn pen, aan de letteren, aan de Katholieke letteren!

Geen jaargang van de *Illustratie* ging sinds voorbij, of den lezers werd een novelle of roman van zijn hand geboden. Ziehier de voornaamste: *De gouden Dubloen; Een heuglijk Paaschfeest; Worstelend om licht; Maagdepalmen; Een bloem in den kerker; Twee Veroveraars; Op den toetssteen; IJdelheid der IJdelheden; De juffrouw van gezelschap; De Tocht naar Damiate; De Indringster; Koning Karel en Widukind; Lood in 't Hart,* en laatstelijk (in den loopenden jaargang van de *Kath. Ill.) Het Testament van den Zonderling.*

Nu gewaagden wij nog niet eens van zijn reisverhaal: *Per extra-trein naar Rome* (1887); van zijn ook afzonderlijk als rijk geïllustreerd boekwerk verschenen historische studie *Voor honderd jaren;* van de vele aardige schetsen en geestige humoresken, door zijn dubbelganger Jan Rombout de wereld ingezonden; van de grootere en kleinere gedichten, voor een gedeelte verzameld in twee bundeltjes (*Liederen en Liedekens* en *Eglantieren*).

Waarlijk, indien de volledige werken van dezen auteur in boekvorm uitgegeven werden, men zou een reeks zien, grooter dan van menigen schrijver, die thans op zijn lauweren rust.

En uit literarisch oogpunt zou die reeks niet minder meetellen. Staan ook niet alle verhalen even hoog, bij V. d. Lans kunt gij ruimschoots vinden: de bladzijden, die u keurig proza te genieten geven; de tafereelen, met meesterschap geschetst; de personen, naar het leven geteekend; de verwikkelingen, getuigend van menschenkennis en ervaring; de ontknoopingen, voortspruitend uit het karakter der helden, uit den natuurlijken loop der omstandigheden.

Trouwens, reeds aanstonds vond zijn talent algemeen waardeering. *De gouden Dubloen* werd bij zijn verschijning in boekvorm met warmen bijval begroet, ook in de niet-katholieke pers en zelfs in het buitenland. Zoo noemde de *Revue Universelle Internationale* van 15 April 1884 dit historisch-romantisch werk: « très-intéressante, très-instructive, et ce qui vaut le mieux peut-être, agréable à lire. » En nog altijd verheugt *De Gouden Dubloen* zich in een gunstige reputatie; niet lang geleden toch werd het werk in 't Duitsch vertaald.

Ook de schrijver blijft zijn goeden naam handhaven. Bespreken wij, om dit nader aan te toonen, de novelle *Lood in 't Hart*. Ze staat in den vorigen jaargang der *Katholieke Illustratie* en is dus gemakkelijk onder bereik van ieder, die onze woorden toetsen wil.

Lood in 't Hart geeft het treffend beeld van een vader, dr. de Vries, gelukkig naar de wereld, maar gekweld door een geheim verdriet: wroeging over een misslag, begaan onder omstandigheden, die veel verklaren, maar natuurlijk niet vergoelijken — ook niet in eigen oog. De herinnering aan die fout doet hem ongelukkig zijn, hoezeer hem alles uiterlijk naar wensch gaat. En wat zijn straf nog

vergroot, in zijn echtgenoote vindt hij alles behalve het ideaal, dat hij zich had voorgesteld, ideaal, dat hem mede tot den misslag dreef. Zij werkt haar man zelfs tegen bij de opvoeding van zijn zoon, den student Koen de Vries, en drijft bij overrompeling haar zin door, waar zij met dien knaap ijdele wereldsche plannen heeft, waardoor zij aan haar eerzucht, haar zucht naar grootheid kan voldoen.

De natuurlijke loop der gebeurtenissen biedt dr. de Vries de gelegenheid, de nadeelige gevolgen, door derden van zijn misslag ondervonden, goed te maken en zoo vindt de sympathieke, zwaarbeproefde man den vrede zijner ziel weer.

Om dezen belangwekkenden draad van het verhaal, waarvan de held als naar 't leven is gegemaald, slingert zich een reeks tafereelen, even levendig als aantrekkelijk; wij noemen: het samenzijn der armen in het wachtvertrek van den dokter; de groenjool aan de academie; het huiselijk vriendendiner, waarbij bovenbedoelde overrompeling plaats heeft; de studentenmaskerade met den voor Koen zoo treurigen afloop, enz.

Wat de overige personen betreft, naast den dokter staan o. a.: diens grillige, heerschzuchtige, mondaine vrouw; een vriend zijns zoons, Dolf Weever, die als student den moed heeft voor zijn geloof, zijn kinderlijk geloof uit te komen; Koen zelf, een flinke borst met, helaas, zwak karakter. En die allen zijn met flinke, juiste toetsen geteekend.

Wij zullen 't verhaal niet verder ontleden; wat wij er van zeiden moge tot de lezing opwekken en met ons zal men tot de overtuiging komen, dat het genoemd mag worden, waar van literatuur sprake is. *Lood in 't Hart* is een greep uit het werkelijke menschenbestaan, uit de dagelijksche samenleving; 't is een kloek, gezond, boeiend verhaal, dat opbeurt en troost, in plaats van te voeren tot een ziekelijk zich overgeven aan wat een zekere richting onzer dagen durft noemen: gebukt gaan onder het noodlot.

In den jongsten tijd is van V. d. Lans een stuk uitgegaan, waarin hij zelf aangeeft, wat hij als zijn hoofdwerk wenscht beschouwd, wat hij als zijn streven wenscht aangemerkt te zien. Wij bedoelen het inleidend woord — in poëzie en proza — tot de afzonderlijke uitgave van zijn romantisch verhaal *Koning Karel en Widukind.*

In poëzie brengt hij daar hulde aan Alberdingk Thijm, die hem ontsloot « die wondere warande des gouden voortijds », « den geurgen tooverhof der weeldrige legenden » :

« Gij, Meester, leiddet me in ter hooge ridderzale,
« Weest mij de helden op der vensters bonte rij,
« De heilge linie in de aloude kathedrale,
« 't Verlucht kroniekblad in de kloosterboekerij.

« O, die historiën van vorsten, land en luiden,
« Van ridder, edelvrouw en poorter vroom en vroed. »

En in proza zet hij er voorts uiteen, Alberdingk Thijm te willen navolgen, waar deze er naar streefde: « de banden te versterken, die het tegenwoordige behooren te verbinden aan het vroegere », door na te gaan « van waar we komen, om te beter te begrijpen, waarheen we bestemd zijn. »

Waar wij verder in de inleiding lezen :

« Onder de beelden nu, die (Thijm) voor ons uit het verleden opriep, was er misschien geen, dat hij met hooger vereering op het voetstuk verhief, dan de reuzengestalte van Charlemagne, » — daar hebben wij *Koning Karel en Widukind* als eerste en voornaamste poging van navolging des meesters te beschouwen. Maar V. d. Lans zelf schakelt dit verhaal vast aan drie andere zijner historische studiën

« *Koning Karel en Widukind* », zoo lezen wij, « vormt een bijna rechtstreeksch vervolg op *Maagdepalmen,* waarin het eerste ontluiken der christelijke beschaving op dezen bodem, onder den weldadigen invloed van Karels onmiddellijke voorzaten geschilderd

wordt. Het vormt, door den christelijk-ridderlijken geest, in Roeland verpersoonlijkt, den overgang tot het tijdvak der kruisvaarders, behandeld in den *Tocht naar Damiate,* gelijk daar weer de kloeke ondernemingsgeest, in den stouten zeetocht betoond, ons voorbereidt op de koene eerste vaart naar het verre Indië, verhaald in den *Gouden Dubloen.* »

Beschouwen we dus deze vier werken min of meer als een geheel. En dan hebben wij hier een arbeid voor ons, waarvoor wij eerbied mogen hebben; een arbeid, die getuigt van grondige studie onzer vaderlandsche en kerkelijke geschiedenis, en tevens wijst op het gelukkige talent, om de vruchten dier studie zoo in behaaglijken vorm te gieten, dat de aangeboden uitspanningslectuur tevens leerzaam wordt. Leerzaam ook in dezen zin, dat de lezer « uit het verleden langzaam het heden groeien ziet » en zoo komt tot juister inzicht van vele toestanden en vele dingen.

Niet alle vier de werken intusschen zijn even goed geslaagd. Zoo gelooven wij geen tegenspraak te ontmoeten, als wij beweren, dat de *Tocht naar Damiate,* hoe uitvoerig en aantrekkelijk ook het optreden der kruisvaarders geschetst zij, als verhaal niet zoo bevredigt als men wel wenschen zou. Historie en verdichting zijn te weinig saamgeweven. Moeilijker is het uit te maken, welk der andere drie verhalen den eerepalm verdient. Komt in den *Gouden Dubloen* een spannend verhaal uitmuntend tot zijn recht tegen den historischen achtergrond, in *Maagdepalmen* vindt de lezer bevrediging in den schoon geschetsten zielestrijd der personen, terwijl men in *Koning Karel en Widukind* staat voor de krachtige schets van Charlemagne en diens omgeving, voor de schildering van zijn onversaagden strijd tegen Saracenen en Saksen, voor de boeiende tafereelen van Widukinds woedenden tegenstand en treffende bekeering.

Maar wie zal eischen, dat een schrijver steeds

even goed slage, vooral waar van zijn vlugge pen zooveel wordt gevraagd. In ieder geval, wij herhalen het, dat viertal werken vormt een keurig geheel.

Voltooien wij thans met nog enkele trekken den schets van V. d. Lans' arbeid.

Van hem verscheen nog in 't licht een bundel gloedvolle lezingen: *Heldengestalten* (Thomas Morus, Jeanne d'Arc, Christophorus Columbus, Kardinaal Lavigerie). Voorts verzamelde hij een *Literarisch Album*, waarin pennevruchten van verschillende letterkundigen, en trad, daartoe uitgenoodigd — wat pleit voor zijn dichtergaven — tweemaal in *De Tijd* als feestdichter op, n. l. bij het 40-jarig kroningsfeest van wijlen Z. M. Willem III en bij het gouden Bisschopsfeest van Z. H. Leo XIII. In 't Duitsch werden van hem nog vertaald : *Het Sibyllijnsche Boek* en zijn historisch-romantisch werk: *Gregorius de Groote*.

Onze tijdschriften en jaarboekjes vinden in hem een ijverig medewerker; herinnerd zij aan zijn laatste, veelgeprezen bijdrage aan *Thijm's Jaarboekje : Iets over de kunst in de maatschappij*. Nauwelijks was dit verschenen, of de uitgever ontving aanvrage om toestemming tot vertaling in een Duitsch tijdschrift.

Van der Lans is thans hoofdredacteur niet alleen van de *Katholieke Illustratie*, maar ook van de andere uitgaven der maatschappij, zooals *Het Huisgezin*, 't *Dompertje van den ouden Valentijn*, de *Leesbibliotheek voor Christelijke Huisgezinnen*, enz.

Men zou haast zeggen, dat dit te veel werk is voor één man, doch onze literator schijnt voor geen klein geruchtje vervaard. Hoeveel ook aan zijn zorg is toevertrouwd, hij vindt altijd gelegenheid tot studeeren en schrijven.

Afgaande op hetgeen hij ons schonk, kunnen wij van den thans 42jarigen onvermoeiden auteur zeker nog veel verwachten.

Den Haag. A. J. OOSTDAM.

MAAIERS.

ROEG in den morgen, vroeg op den dag
Wetten de maaiers de blinkende zeisen,
Zingen al hamerend, hel klinkt de slag,
Van de geneugten der korenpaleizen.

Over de graanzee, vloeiend gedicht,
Dartelen fraaie, veelkleurige vlinders;
Tusschen het veldleger bliksemt de zicht
Duizende halmen ten prooi van de binders.

Bloedroode kollen, bloempjes zoo blauw
Als de gewelven van zuiderklimaten,
't Laatste geparelde traandropje dauw
Heeft u bij d'uchtend uit weemoed verlaten.

Bloempjes, gij moet het blozend gelaat
Onder het maaiende foltertuig leggen,
Jeugdig en bloeiend, verstoken van zaad.
Hebt gij gezondigd? wie zal het ons zeggen!

Golvende halmen, de oogsttijd is daar,
Diep is de stilte, gelijk op een biddag,
Onder 't geboomte, in het gras, naast elkaar,
Slapen de maaiers, vermoeid op den middag.

Trillend en glanzend, tintlend van licht,
Blakert de zomer het sluimerend koren,
Boven den omtrek, ten Hemel gericht,
Schittert als stafgoud de top van een toren.

Tusschen de schoven, veldgaanderij,
Lezen misdeelden verstrooidliggende aren,
Rusteloos schoorvoeten de uren voorbij
Naar het verleden, sinds duizende jaren.

Menige zanger wiekte, hoe kleen,
Uit de waranden der wuivende palmen,
Over woestijnen en zeeën hierheen,
Droomend van lente, van ruischende halmen.

't Koesterend nest, door 't gaaiken behoed,
Pand hunner liefde, zorgvuldig verholen,
Werd door de maaiers vertrapt met den voet,
Vogel, wat blijft gij nog langer hier dolen?

Laat op den avond, laat op den dag
Schemert de maan op de blinkende zeisen,
Heen gaan de maaiers, zij hijschen de vlag
Boven de puinen der korenpaleizen.

Zingende krekels storen den nacht,
Dwalende glimwormen lichten en luistren,
Droomende loovertjes zwatelen zacht,
Vluchtige windekens zuchten en fluistren.

Dauwdroppels weenen, klagen hun nood,
Hooivorken maken de slapenden wakker,
Vroeg in de vroegte, bij 't morgenkimrood
Voert men de schoven voor eeuwig van d'akker.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Studiën en Kritieken, door P. F. TH. VAN HOOGSTRATEN, Ord. Praed. III° deel, Nijmegen, L. C. G. Malmberg, 1896.

In dit derde deel blz. 301, bevindt zich eene verhandeling *Potgieter* getiteld, waarin een aantal schrijvers die dezen dichter, vol « fierheid » en « onverzettelijke kracht » hebben willen kenteekenen-karakteriseeren, achtereenvolgens op vernuftige wijze worden gekritiseerd.

De schrijver begint met op te merken hoe Potgieter door allen kan verstaan en genoten worden, wanneer men zijne meesterstukken herhaaldelijk leest. Nu wordt Busken Huet beschouwd in zijne *Persoonlijke herinneringen* en bewezen dat zijn toon en stijl niet eigenaardig zijn, noch om den ernst van Potgieter's schoonheden in het licht te stellen, noch om door « misvormde geestigheden » de vriendschappelijke verhouding tusschen Potgieter en Huet te schetsen. Deze laatste maakt zich niet zelden door jacht naar geestigheid aan « smakelooze onkieschheid schuldig. En toch is *Florence*, het hoofdwerk des dichters, geschreven na eene vriendschappelijke reis der beide dichters naar de aloude Dante-stad. Pater van Hoogstraten schildert verder het onstaan van *De Gids* en de onverzettelijkheid, welke Potgieter, gedurende de eerste 25 jaren, daarbij ontwikkelde, ondanks de teleurstelling die hij menigmaal door het wisselen der redactie moest ondervinden. In 1862 meende Potgieter dat Huet een der beste steunpilaren der redactie kon worden. Doch Huet wist zich niet te schikken naar de wenschen der overige leden van de redactie. Toen Huet naar Indië vertrok, was Potgieter de eenige welke die scheiding betreurde; en terecht merkt P. van Hoogstraten op, dat de ridderlijkheid van Potgieter's vriendschap door Huet niet dankbaar genoeg is erkend (blz. 321). Potgieter's vriendschap was eenvoudig en kwam voort uit een beminnelijk gemoed; hij was nooit gemaakt « noch als mensch noch als schrijver », een strenge kunstrechter voor zich zelven en toegevend voor anderen, doch ontevreden, wanneer hij zag « knoeien ». Huet behoefde ons niet te verzekeren dat men, zonder angst voor onaangenaamheden, met zulk een dichter op reis kan gaan. Uit Potgieter's geheele verkeer met Huet leeren wij, dat de gezichteinder van den eerste ter schatting van menschen en litteraire werken veel uitgebreider en helderer was dan die van zijnen vriend, wien zijn « speelzieke geest » zijn « twijfelzieke nijgingen » zijn « satirieke koenheid » zijn « kwetsende voornaamheid tegenover minder bedeelden naar den geest » menigmaal in den weg stonden om een diepzinnig oordeel uit te spreken. Zoo zouden dan ook zelfs de *Persoonlijke herinneringen* « geen volkomen recht van bestaan hebben », indien de vorm daarvan niet zoo aantrekkelijk was.

Het was dan ook niet overbodig, dat Nicolaas Beets een werk uitgaf onder denzelfden titel.

P. van Hoogstraten levert ons vervolgens de bewijzen, hoezeer Beets hierin geen overbodig werk heeft gedaan, vooral wat de schildering der fijnheden van Potgieter's karakter betreft, die een streng oordeel van kundige mannen zeer goed kon verdragen, maar wreveliger was tegenover domheden dan ons uit Huet's *Herinneringen* blijkt.

Ten derde behandelt P. van Hoogstraten het leven van Potgieter, geschreven door G. A. Groenewegen, een werk dat niet beantwoordt aan hetgeen het belooft te geven : zielkundige opmerkingen vindt men daarin weinig, en de uiterlijke omstandigheden van Potgieter's leven zijn « weinig belangwekkend en eentoonig ». Potgieter's veelzijdigheid van den eenen kant, zijne oppervlakkige wijsbegeerte van de andere zijde, worden noch verklaard noch geschilderd. P. van Hoogstraten noemt het een « repertorium », dat als zoodanig dienst kan doen.

Zoo zal de belgische lezer met belangstelling vinden, hoe Potgieter zich om der wille des handels te Antwerpen kwam vestigen; verder, in 1828, kennis maakte van J. F. Willems, wiens invloed op Potgieter niet gering was, ofschoon die mannen in godsdienst en staatsbeginselen zeer uit een liepen. Willems wees den jongen dichter op Bilderdijk en andere binnen- en buitenlandsche dichters, waarvoor Potgieter hem zijn leven lang dankbaar is gebleven (blz. 369).

Ook eene reis naar Zweden werkte gunstig op de ontwikkeling van onzen dichter. Doch van alle deze zaken blijven de bijzonderheden ons onbekend en de heer Groenewegen blijft aan uiterlijkheden hangen, ofschoon hij verhaalt dat Potgieter keurig gekleed was, toen hij naar zijn vaderland terugkeerde. De heer Groenewegen brengt ons ook niet op de hoogte van Potgieter's begrippen van bovennatuurlijken aard of liever, is daarvoor onverschillig. Trouwens moet Potgieter dan ook, gelijk P. van Hoogstraten terecht zegt, als een « humanen twijfelaar » worden beschouwd

Overigens weten wij dat Potgieter voor alles aan den toestand van Nederland en vooral van Amsterdam in de XVIIe eeuw de voorkeur gaf boven alle andere eeuwen der Nederlansche beschaving. De kracht en de waarheid die er spreekt uit de schilderkunst, het meesterschap en de vriendelijkheid, waarmede Hooft en in vele opzichten ook Vondel de dichtkunst in den geest der *Renaissance* beoefende, de bloei van handel en scheepvaart en de vrijheid veler gemeenten, ten opzichte der leerstukken van den godsdienst, dit alles bloeide den zoon van het anti-orangistische Amsterdam. P. van Hoogstraten schildert op uitnemende wijze de gebreken in Potgieter's schoonheidsleer welke noodzakelijk uit deze onzijdigheid moesten ontstaan. Hiertoe wordt b. v. Potgieter's beoordeeling der *Camera obscura* ontleed; van de andere zijde op de hooge kunstwaarde der meeste schetsen en verhalen daarin gewezen. « Zijne schetsen zijn etsen vol leven, beweging en karakter » en zijn proza is lang niet, zelfs niet door Huet, toereikend geschat. Het grootste verwijt maakt de schrijver aan den heer Groenewegen daaruit, dat hij de innige waarde zoowel als den vorm van *Florence* heeft miskend en zelfs niet het onderscheid heeft gezien, welke er tusschen de terzienen der *Divina Comedia*, gelijk Bohl die heeft terug gegeven in het Nederlandsch, en de strophen van *Florence* bestaat. De bladzijden die P. van Hoogstraten wijdt aan de beschouwing van *Florence* nevens het meesterwerk van Dante verdienen de opmerkzaamheid van den lezer.

In de 7[e] aflevering blz. 426 begint eene studie over Bilderdijk, die nog onafgewerkt is en waarop wij later zullen terug komen.

Geschiedenis der Heilige Elisabeth van Ungarn, *Landgravin van Duringen* (1207-1231), door graaf de MONTALEMBERT, vertaald door de EE. HH. AUGUST CUPPENS, GUIDO GEZELLE en A[n] ,uitgegeven door A. Siffer, te Gent, prijs fr. 4,00.

« Sinte-Elisabeth, wier aandoenlijk leven, wier beminnelijke deugden, wier heerlijke wondernissen de heele wereld door vermaard werden, is van oudsher in ons vaderland bijzonderlijk vereerd geweest. Hare eigen dochter Sophia was trouwens de vrouwe van Hendrik II, hertog van Brabant, bijgenaamd den Groothertige; talrijke kerken en gast- of ziekenhuizen werden hier in ons land gesticht en onder hare aanroeping gesteld; de schoonste gebeurtenissen van haar leven worden nog verhaald onder het volk.

Maar niemand en heeft ooit haar leven zoo schoon, zoo verrukkelijk schoon beschreven, als wijlen Graaf de Motalembert. (bl. 2-3 van het Kort Voorbericht).

Dat is de waarheid : niemand tot hiertoe heeft den Benedictijner Abt dom Guéranger tegengesproken, die eerst het werk kende en keurde en den twintigjarigen Graaf verzekerde « dat hij een meesterstuk geleverd had, » daarmee bedoelende niet enkel het zalvend zoete, het stichtend sterkende van den inhoud, maar ook de volslagen volmaaktheid van den vorm, gekuischt en bezorgd, zonder schade voor bevalligheid en eenvoud.

Vader Vondel schreef eens : « Met van d'eene tael in d'ander door eenen engen hals te gieten gaet zonder plenghen niet te werck, »

Nu, voor mannen — zooals de Eerweerde vertalers — die hert en geest hebben, ja, voor het heilige, maar ook oog en oor voor het schoone, maakten de vereischten tot kunstproza, waar zij het Fransch zouden in overgieten, een even « *engen hals* » als rijm en mate waar Vondel op wijzen wilde.

En wel! hier is niets « *geplenght* » : geen dropken van het smakelijke, voedzame vocht, dat uit de Fransche penne vloeide, en liep verloren noch te kwiste.

Neen 't, verre van daar! de Eerweerde Vertalers hebben er, met bedrevene hand en kieschkeurigen smaak, zelfs nog een greepken middeleeuwsch kruid te meer bijgemengd, dat er wonderwel in doet.

O onze eigen Dietsche moedersprake! Wat een toovertaal voor wie ze kent in haren *vollen* rijkdom : in haren kinderlijken eenvoud, in hare jeugdige bevalligheid in hare mannelijke kracht; met al de ingeboren, al de aangewonnen gaven, die ze dankt aan de goedheid Gods, en mede aan het noeste, kunstgezinde werk van ons christen volk, door zooveel eeuwen heen!

Dank den Eerweerden Heeren Vertalers, dank in 't bijzonder aan den onvergelijken meester Dr Guido Gezelle! Vast en vooral, om den glans en geur van deugd en heiligheid, die uit hun werk over de zielen gaan zal van ons christen volk! En dan nog, omdat hun werk aan onze jongere schrijvers den gulden middelweg, den waren, aanwijst tusschen de dorre zandheuvels van het Officiëel Nederlandsch en de morsige diepten der straattaal. » *(Biekorf)*.

Het Vlaamsche Volk van zijnen kant drukt den volgenden oproep : wilt gij bij gelegenheid van Naam- of Jaardag, Ondertrouw of Huwelijk, Eerste Communie, enz., een prachtig en nuttig geschenk doen, een heerlijk boekwerk aanschaffen voor uwe *volksboekerij* of *congregatie*,

uw zelven en uwe huisgenooten eenen boeienden leesboek aankoopen, die elkeen zal behagen en stichten, beter als de schoonste en beste roman, zoo bestelt de beroemde geschiedenis der *H. Elisabeth van Ungarn*, landgravin van Duringen, door graaf de Montalembert, vertaald door de EE. HH. August Cuppens, Guido Gezelle en A°, heerlijk boekdeel, een kunststuk van prachtdruk, met 12 schoone penteekeningen van Jos. Damien, en een prachtigen omslag alleen voor het werk gemaakt, 431 blz, groot in 8° op schoon getint papier.

« Dit is misschien de eigenaardigste overzetting uit het Fransch die ooit in het Vlaamsch gedaan werd... Over den inhoud, dat is over de schoone vertelling van Montalembert, hoef ik niet te spreken, daar zij in alle landen en gewesten gekend is. » (*Het Vlaamsche Volk*, 23 Meert).

Te verkrijgen bij den uitgever A Siffer te Gent of bij den E. H. Cuppens, rector bij de zusterkens der armen te Luik, en voorts bij alle boekhandelaars.

Godwin en Adeltrude of De Zendeling in de vijfde eeuw, een heldendicht in 40 zangen, uitgegeven ten voordeele van het « *Volkshuis* » van Poperinghe, door EUG. LOD. TOUSSAINT, Kapelaan en Proost. — Yper, bij Callewaert-De Meulenaere.

Dit werk, « zegt de schrijver, » grootendeels in mijnen leeraarstijd voor mijne leerlingen geschreven, is de vrucht van tien jaar arbeid.

Ik heb getracht, naar mijn beperkt vermogen, al het dichterlijkste, het gemoedelijkste en het manhaftigste van een *Missionnarisleven* te vatten en af te schetsen. Lastige taak!

Geen leven heeft meer gelijkenis met dit van den Godmensch, vooral als 't omkransd is, zooals hier, met de driedobbele kroon van 't *Priester, Apostel- en Marteldom*.

Onnoodig te zeggen dat dit werk van *groot maatschappelijk belang* zal zijn. Het toont den weldoenden invloed der Kerke op man en vrouw, huis en land, rijken en armen.

Geen wereldsche liefde komt dit Heldendicht onteeren!... ach ja, wanneer zal men wat min *Fransche Romans* opdisschen aan onze leerende jeugd en aan ons leeszuchtig volk? Onze geschiedenis, voor velen een waar doodboek, is nogtans eene goudmijn van godsdienstige en vaderlandsche stoffen.

Dit werk is vooral *dietsch, godsdienstig en vaderlandsch*. Geene moeite werd gespaard om het te plaatsen op een echt *Belgisch tooneel*. Belangrijke en wellicht weinig gekende *ophelderingen* op 't gebied van geschied- en aardrijkskunde, gaan vooraf als voorrede en zijn tusschen de zangen ingelascht.

Menig *vleiende beoordeelingen* zijn mij geworden.

Over zes jaar reeds, schreef Eerw. Heer Hect. Hoornaert, een der opstellers van *Le Magasin Littéraire* en zeer gunstig gekend voor zijne *Ballades Russes* :

« Ik heb uw dichtwerk gelezen; het tintelt van gloeiende dichtkunde en is verre het merkweerdigste van alle Vlaamsche dergelijke werken, in deze laatste tijden verschenen. »

Over jaar schreef mij een zeer bevoegde opsteller van *Biekorf* :

« Uw heldendicht schijnt mij schoon en voortreffelijk. Het is zonder tegenspraak verre verre boven veel andere. 't Heeft mij diep getroffen en meer dan eens hebbe ik mijne tranen niet kunnen weerhouden. Schoone toestanden, grijpende tegenstellingen zijn er ten allen kante in te vinden.... »

Hij stelt het nevens *Dertien Linden* en eindigt met te zeggen : « Ik hebbe uit nieuwsgierigheid uwen zang *De Droede* vergeleken met *De Drude* uit *Dertien Linden*, en ik vinde den uwen schooner. »

Dit jaar nog, ontving ik den volgenden brief van een niet min bevoegden Vlaamschen dichter :

« Gij hebt mij waarlijk verrast! Ik wist wel a priori dat het ging wel zijn. Maar ik wist niet van *zóówel*. Uw verzenbouw is meestal kloek en zwierig getimmerd, met eene schoone taal en met een waarlijken overvloed van rijke heerlijke beelden. Uw zeggen is krachtig; er is overal zulk eene groote oorspronkelijkheid, dat de lezer — ik ten minste — zijne verbeelding in gansch nieuwe kringen voelt zweven. In één woord gezeid : uw werk is schoon prachtig, rijk, nieuw. »

Het werk, twee sierlijk gedrukte boekdeelen beslaande in-8°, van 400 bl. elk, is te koop aan den geringen prijs van 5 fr. voor de inschrijvers. Later kost het 8 frank.

Zriny, treurspel in vijf bedrijven, door THEODOOR KÖRNER, vertaald door Dr HALLER. Prijs 1 fr.

Deze week verscheen bij Siffer, te Gent, het jongste werk van Dr Haller, eene vertaling in Nederlandsche versmaat van Körner's treurspel Zriny. Over het algemeen wordt de jeugdige Duitsche heldendichter slechts gewaardeerd om zijne gloedvolle, geestdriftige liederen en is hier ten lande bijna niet gekend als dramatische schrijver. Deze werken echter verdienen niet alleen onze bewondering, maar zij zijn ook waard grondig bestudeerd te worden, zoowel voor de strekking die streeft naar grootheid en roem, als voor de keurige taal, de vloeiende verzen, de treffende gedachten.

Het is eene groote verdienste voor Dr Haller, door zijne vertaling de Vlamingen in staat gesteld te hebben het schoone van dit meesterstuk te genieten en den weldadigen indruk te ondervinden, dien de medesleepende toestanden onwillekeurig op den lezer teweegbrengen.

Dit werk verwekt edele gevoelens, boezemt geestdrift in en spoort aan tot grootsche daden, tot de vereering van het vaderland en het trachten naar heldendeugd. Om die reden ware het wenschelijk dat het zooveel mogelijk ingang vond bij onze schooljeugd, aan wie maar al te zeer zoutelooze werken ter lezing gegeven worden. Onze jongelingen zouden daar eene hoogst aangename lectuur in vinden, die bij hen de grootste belangstelling verwekt en mede in zedelijk opzicht ten gunstigste zou werken op de vorming van het hart, de ontwikkeling der edele gevoelens. Het tijdstip der prijsuitreikingen nadert, en de gelegenheid doet zich dus voor dit zoo verdienstelijk boek van Dr Haller in grooten getale te verspreiden.

De schrijver, wiens vorige werken met den grootsten lof onthaald zijn geworden, heeft zich hier waarlijk onderscheiden in het flinke gebruik van het Nederlandsch, waarin hij de gedachten van het Duitsche gewrocht heeft weten uit te drukken tot in de kleinste schakeering, met al de kracht en de schoonheid, die het oorspronkelijk treurspel kenmerken.

Warm bevelen wij het zoo degelijk werk aan, dat eene ware aanwinst is voor de Nederlandsche letteren. (*Volksbelang*.) V.

William Shakespeare's Volledige Werken, vertaald door Dr BURGERSDIJK. — Verschijnt in 21 afleveringen van 65 centiem; in 2 boekdeelen, te samen 1600 bladzijden bevattende, met 100 groote

platen, aan den spotprijs van fr. 13.65; of in twee sierlijke linnen banden gebonden, aan fr. 16.80 kompleet.

Dat de *Werken van Shakespeare* gezocht en alom met gretigheid gelezen worden, wie zou het betwijfelen? In alle talen in meerdere uitgaven overgezet is het een boek geworden dat in iederen boekenkast aanwezig is. Wie toch, wiens smaak voldoende gelouterd is om het edelste en verhevenste te kunnen gevoelen en waardeeren, wie zou een boek willen missen, dat men « de bijbel der menschheid » durft noemen. Heeft ooit eenig sterveling grooter levenswijsheid, schitterender humor, treffender dramatische spanning in zijne scheppingen gelegd, en met zulke overweldigende kunst de wereld veroverd?

Dat alles met door studie verfijnde kennis der Engelsche taal bestudeerd en in keurig Nederlandsch overgezet door Dr. Burgersdijk, wordt, met fraaie toepasselijke illustratiën en onberispelijke tekst uitgevoerd en voldoet geheel aan het ware woord van Dr. Schaepman: « de adem van het oorspronkelijke moet door de vertaling gaan. » Met recht mag men zeggen : « het ideaal eener vertaling is in deze uitgave bereikt. »

Dat de tweede uitgave aan den prijs van fr. 79.50 in één jaar tijds, (dat is in minder tijd dan voor het afdrukken alleen reeds noodig was), geheel was uitverkocht, zegt meer dan genoeg, dat eene volksuitgave dubbel welkom zal zijn.

Geschiedenis van Grobbendonk, door P.-J. Goetschalckx. Eerste deel. Hoogstraten, L. Van Hoof, 1897, 8°, 334 bl.

De schrijver van dit boek is den Lezers van het *Belfort* niet onbekend. Reeds lang beoefent hij de geschiedenis onzes lands, en menige vrucht zijner rappe en wakkere pen werd door kenners en liefhebbers gesmaakt. Grobbendonk, welks geschiedenis hij nu uitgeeft, is een der oudste dorpen onzer Kempen, en zal niet weinig verbaasd opzien naar de 2 lijvige boekdeelen, in welke zijn verleden uiteengezet wordt.

Is er waarlijk zóó veel over eene plattelandsche gemeente mede te deelen? En is alles, wat daar gedrukt staat, waarlijk van belang? — Wie er aan twijfelen moge, neme het werk in handen: geen hoofdstuk zou hij willen missen; ja, geen volzin is er te veel. In de acht eerste hoofdstukken, welke in het eerste deel voorkomen, wordt gehandeld over de oudheid des dorps Grobbendonk (vroeger *Buwen*) tijdens de Romeinen en de Franken; Grobbendonk tijdens het leenroerig beheer, met de geslachts-geschiedenis der verschillige stamheeren, die er heerlijk gezag uitoefenden. De schrijver heeft vele, en doorgaans echte bronnen te rade gegaan, en eene menigte bladzijden behelzen extracten uit de archieven, die tot staving dienen der aangehaalde gezegden.

Ten slotte komen nog een goed zestigtal bijlagen, waarvan de oudste opklimt tot 1235.

Met verlangen ziet men het tweede deel te gemoet van het werk, dat met eenige fraaie teekeningen is opgeluisterd. Het eerste deel zal, wij vreezen niet het te zeggen, algemeen voldoen.

De nieuwe Schoolwet van 1895, voorafgegaan van *l'Exposé des motifs* en gevolgd door de onderrichtingen voor het uitvoeren der wet. Prijs, 0.75 fr. Gent, A. Siffer.

De heer Siffer gaf hier een werkje uit, dat nuttig kan zijn aan talrijke lieden.

Provinciale en gemeentebestieren, burgemeesters, raadsleden, priesters, gemeenteschrijvers, schoolmeesters, talrijke burgers hebben belang in

het bestaan der scholen of in hunne aanneming. Menige gevallen komen voor dat zij de wet moeten raadplegen en daarbij het vertoog der beweegredens of uitleggingen noodig hebben voor 't begrip van afzonderlijke bepalingen.

In dit boekje zijn al die stukken verzameld, zoodat het eene handleiding mag genoemd worden, waar men zonder veel moeite de oplossing zal kunnen vinden van de menigvuldige vraagpunten, die bij de toepassing der schoolwet kunnen oprijzen.

Wie is de vriend der Werklieden? Ziedaar den titel van een nieuw zeer nuttig werk. Degelijke inhoud, bondigheid, rijke en schoone taal, alles komt ons voor weinige of geene critiek vatbaar. Ook doen wij eenen warmen oproep aan allen die belang stellen in het zoo moeilijk vraagstuk der werkmanskwestie, en drukken den wensch uit voornoemd boekje, dat den werkman tot richtsnoer moet dienen, bij honderden exemplaren in onze Vlaamsche werkmanskringen te zien verspreiden.

Het werk is te verkrijgen bij M. Siffer, Sint-Baafsplaats, te Gent. aan 40 centiemen, en wordt grootendeels verkocht ten voordeele der armen.

De Stroovlechter. Vertelling uit het Jeherdal, door L. VAN RUCKELINGEN. Gent, A. Siffer, in-8°, 102 bladz. Prijs, 1,50 fr.

Dit verhaal, in « gekuischte » taal geschreven, is eene getrouwe schets van het dorpsleven in het bekoorlijke Jeherdal. De gebeurtenissen zijn waar, en vele der personen, die op het tooneel gevoerd worden, leven nog. Het is juist daarom, dat persoons- en dorpsnamen verdicht werden. De schrijver, dien wij reeds vroeger als historicus hadden leeren waardeeren, is ook hier in zijne rol gebleven. Hij heeft slechts trachten weer te geven, wat hij met eigen oogen heeft gezien, en wat hij heeft hooren vertellen.

Deze vertelling behoeft noch in karakterteekening noch in natuurbeschrijving onder te doen voor degene, die de heer Hurrelbrink voor eenige jaren liet verschijnen over eenige dorpen in het zuiden van Hollandsch Limburg, onder den naam van Limburgsche novellen.

Wij wenschen den heer van Ruckelingen geluk met de uitvoering van zijn onderwerp. Gaarne gunnen wij hem eene tweede uitgave met bijvoeging van het den lezer beloofde laatste hoofdstuk.

Volkenmoord. — Onder dezen titel heeft Dr AMAND DE VOS (Gent, Vuylsteke, 1897, 51 bl.), een prachtig gedicht uitgegeven om de moorderijen op de Armeniers door de Turken gepleegd te schandvlekken en de handelwijze der groote mogendheden op eene krachtdadige wijze te laken. Het gedicht is in zes zangen verdeeld.

Wij zijn einde 19e eeuw en roemen op onze beschaving en nochtans wonen de Mogendheden roerloos de wreedste tooneelen van barbaarschheid bij! De drie laatste zangen bevatten eene beelderige beschrijving van eenige der wraakroependste moorderijen in het Oosten gepleegd. Het gedicht vol gloed en gevoel, getuigt van dichterlijkheid, eene grondige kennis van het Oosten en edele menschlievende gevoelens.

Onderlinge bijstand en vooruitzicht. — Onlangs had de Provincie Henegouwen een drievoudige wedstrijd uitgeschreven voor het opstellen van handboeken, over den onderlingen bijstand en de instellingen van vooruitzicht handelende.

De leden van den keurraad gelast met de beoordeeling der

talrijke ingezonden werken, waren de heeren : Chevalier, bestendige afgevaardigde, voorzitter; Aubert, bestuurder der Normaalschool van Bergen; Delrue, provinciale raadsheer, te Doornijk; Duboisdenghien, actuaire der Lijfrentkas, te Brussel; Langlois, opziener der nijverheidsscholen, te Bergen; Périn, provinciale raadsheer te Masnuy-St-Jan; Tobback, secretaris van de bestendige Commissie der maatschappijen van onderlingen bijstand, te Brussel; Tumelaire, voorzitter van den bond der maatschappijen van onderlingen bijstand van het gebied van Charleroi.

Voor elken wedstrijd bestond de prijs uit een gouden eeremetaal, eene premie van 700 franken en 1000 exemplaren van het bekroonde werk.

Een handboek ten behoeve der onderwijzers, over de inrichting van schoolmaatschappijen van Onderlingen bijstand, moest voor den eersten wedstrijd geleverd worden. De prijs werd met eenparige stemmen toegekend aan den heer L. Banneux, beambte bij het Ministerie van Arbeid.

De tweede wedstrijd vroeg een rekenboek, dat in betrekking met de deelen der rekenkunde, die in de hoogste afdeelingen der lagere scholen, in de adulten- en nijverheidsscholen onderwezen worden, eene reeks toepassingen zou leveren, dienstig om de practische en zedelijke voordeelen te doen uitschijnen van het sparen, den onderlingen bijstand, de Lijfrentkas, en de kredietinstellingen voor werkmanswoningen. Het werk, ingezonden door Mej. Maria Du Caju, van Gent, werd bij eenparigheid door den keurraad bekroond.

Voor den derden wedstrijd moest een school- en volksboek geleverd worden, over het sparen en de verschillende instellingen van vooruitzicht handelende onder den vorm van verhalen, gesprekken, tafereelen uit het huiselijk leven, enz. De prijs werd verdeeld tusschen Mej. M. Du Caju, van Gent, en den heer J. Lemoine, van Charleroi. De keurraad kende eenparig den eersten rang toe aan het werk van Mej. M. Du Caju.

Het denkbeeld om de instellingen van vooruitzicht door het onderwijs te verspreiden, gaat uit van Mej. Du Caju. Reeds werd een harer vroegere werken over dit onderwerp door het ministerie van Arbeid verspreid. Haar bekroond lees- en volksboek over de instellingen van vooruitzicht zal, niet alleen door de provincie Henegouwen verspreid worden maar ook door het Ministerie van Arbeid, dat bovendien aan de schrijfster eene Vlaamsche uitgave gevraagd heeft.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — Zitting van 21 Juli : Tot leden der commissie voor het vaststellen der prijsvragen voor 1899 worden benoemd de heeren Coopman, de Potter, Gezelle, Micheels en Willems.

De heeren Schimmel en Looten hebben eenen brief van dankbetuiging voor hunne benoeming tot eerelid gezonden.

Aan het bestuur wordt opgedragen eenen afgevaardigde te benoemen bij het aanstaande Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Dordrecht.

Het bestuur zal mede de afvaardiging aanwijzen, die de Academie bij de onthulling van Ledegancks gedenkteeken te Eekloo zal vertegenwoordigen.

Bij de onthulling van Davids standbeeld te Lier, zal zij vertegenwoordigd zijn door de heeren Claeys, de Potter, Snieders en van Even.

Door den heer Micheels wordt het werk van Dr J. Haller, *Körners Leven en Werken* aangeboden.

De heer de Potter leest een opstel over de Rederijkers in de 18e eeuw.

Dr W. de Vreese geeft eenige beschouwingen ten beste over de *Eerste Bliscap van Maria*, waarvan hij het onlangs teruggevonden handschrift eerlang op last der Academie hoopt te zullen uitgeven.

Davidsfonds. — Nummer 104 der uitgaven is verschenen : *Brem en Varen*, een bundel novellen, door Emiel de Grave, van Merxem. — Vele der afdeelingen zooals Gent, Zele, Brugge enz. enz. hebben met luister, den 11 Juli, den verjaardag gevierd van den Gulden Sporenslag. Sprekende van dit heuglijk jaargetijde zeggen wij dat de herdenking ervan jaarlijks meer en meer veld bijwint en dat er in duizenden steden en dorpen plechtige vergaderingen plaats gehad hebben. Te dier gelegenheid ook zijn verschillende bladen met feestnummers verschenen, zooals het *Vlaamsche Volk* en het *Fondsenblad*. Dit laatste gaf gedichten van A. Bultynck, Dr. H. Claeys, Pol de Mont, Th. Coopman, E. Belpaire, Guido Gezelle, E. Hiel, Hilda Ram, J. Sabbe, Th. Sevens en Dr. Eug. Van Oye. Een dag zal zeker komen dat die roemrijke dag, waardoor Vlaanderen Vlaanderen gebleven is en België België geworden, overal in het Vlaamsche land, zelfs officiëel zal gevierd worden.

Varia. — ***Maatstok.*** — Toen Lulli in Frankrijk, door toedoen van Lodewijk XIV als orkestmeester werd aangesteld, heerschte de grootste wanorde in het opvoeren der muziekstukken. Hij wist niet hoe hij er toe zou geraken aan de vioolspelers van den koning eenig gevoel van maat te geven; op 't laatst bediende hij zich van eenen stok van ongeveer zes voet lengte, waarmede hij regelmatig op den vloer sloeg, op de wijze van den metronoom.

Dit voorwerp viel hem toch wat lastig, en het gebeurde weleens dat het op den rug van dezen of genen onwilligen vioolspeler terecht kwam. Bij de uitvoering van een *Te Deum*, door hem voor de genezing van Lodewijk XIV gecomponeerd, sloeg hij toevallig met zijnen maatstok tegen den voet, waardoor een abces ontstond. Aan de gevolgen daarvan overleed hij den 22n Maart 1687.

Van dit oogenblik af werd de maatstok eene overlevering; doch Lulli en zijne lessen gingen langzamerhand uit het geheugen. Toen Gluck te Parijs aankwam, om zijn *Iphigénie*, die in 1774 is opgevoerd, aan te leeren, zag het er met de koninklijke muziekacademie ellendig uit. 's Winters speelde men met handschoenen; de uitvoerders kenden den stok van Lulli niet meer, en speelden zonder maat; ook zongen de koorzangers geene drie noten, zonder er versieringen van eigen vinding bij te voegen. Gluck herschiep het orkest geheel en al; de studiën van zijn eerste stuk duurden een jaar. Het was maar na deze herhaalde pogingen dat de violen regelmatig begonnen te spelen en de koorzangers accoorden lieten hooren, welke meer met de vereischten der harmonie overeenstemden.

Alleen Lulli's maatstok was gebleven, en iedereen weet hoe J.-J. Rousseau den spot dreef met den « houthakker » der Opera.

— Bij V. De Lille, te Maldegem, verschijnt het *Duimpjesblad*, dat wekelijks eenig loopend nieuws mededeelt en eene aflevering van 16 bladz. in-12° geeft van verhalen en romans onzer Vlaamsche schrijvers. Vier centiemen per nr, 2 fr. 's jaars per abonnement. Zijn verschenen tot hiertoe (de uitgave begon met Januari 1897) : *Karel Klepperman*, door Mevr. Courtmans, *De Nicht uit de Kempen*, door Ecrevisse, en *Drie bekroonde verhalen*, door Aug. Van Acker.

— *Gewijde Geschiedenis* van het oud en nieuw Testament, vol-

gens het programma door het Aartsbisdom voorgeschreven, bevattende eene uitgebreide vergelijkingstafel van den *Kleinen Catechismus* en de *Gewijde Geschiedenis*, dit is de titel van een nieuw werk opgesteld door V. R. K., priester van het Aartsbisdom Mechelen en geschreven onder het toezicht van den E. H. Daems, Kanunnik der abdij van Tongerloo, lid der Kon. Vlaamsche Academie. Elk deel kost fr. 0,45; uitgever I. Van In en Ce te Lier.

— *De Kabouter*, tijdschrift voor eigen taal en zeden tegen ontaarding en verbastering, heeft een nieuw kleed aangetrokken en begint eene nieuwe reeks, fr. 1,10 per jaar; in te schrijven in de St. Quintinus-drukkerij te Hasselt.

— Het groot opera *Godfried van Bouillon*, van Paul d'Acosta (Notaris Van der Sloten) is tot het genot der Staatspremie toegelaten. De Fransche tekst is van C. Frederick en de Vlaamsche van A. V. Bultynck. — De heer C. Huysmans heeft in de *Bulletin des Mélophyles* van Hasselt eene belangrijke studie geschreven, getiteld *Limburg* over het werk van Prof. Kurth : *La Frontière Linguistique en Belgique et dans le Nord de la France*. De studie is in afzonderlijke druk verschenen en verdient geraadpleegd te worden door al wie aan plaatsnaamkunde doet. — Den 22 Juli is met groot succes opgevoerd in de feestzaal der Tentoonstelling te Brussel het muziekdrama van Edgar Tinel, Vlaamsche tekst van Hilda Ram, Duitsche vertaling van Juffr. E. Alberdingk Thijm en Fransche van G. Antheunis. — De nieuwe vermeerderde uitgave van het *Geïllustreerd Woordenboek* van J. Bal is ter pers, men is reeds aan de letter M.

† **Pater Van Tricht**, S. J., keurige en geleerde schrijver en voordrachtgever. Zijne uitgegeven « Conférences » beslaan niet minder dan 67 nummers over de wijduiteenloopendste onderwerpen : natuurkunde, wetenschap, zedenleer, huishoudkunde enz. zooals zijn *Les familles de l'étable*, *Le luxe*, *Le prêtre*. *L'enfant du pauvre*, enz. enz. Hij was geboren te Oudenaarde in 1842, zoon van een officier der gendarmerie.

† **Mevrouw Oliphant**, Engelsche romanschrijfster van grooten en goeden naam, geboren in 1828. In de uitgave van « Vreemde Classieken, » die zij bestuurde, schreef zij ook studiën over Dante en Cervantes. Hare verhalen zijn boeiende schetsen van het Engelsch en Schotsch buitenleven.

† **Napoleone Giotti**, Florentijnsche dichter, roman- en tooneelschrijver. † **Luigui Frullini**, beeldhouwer in dezelfde stad. † **Meilhac**, tooneeldichter, lid der Fransche Academie te Parijs. † **J. G. Kist**, te 's Gravenhage, schrijver van merkwaardige werken over wissel- en handelsrecht. † **L. Van Kesteren**, Hollandsche etser. † **Lambert Van Ryswyck**, zilverdrijver te Antwerpen, zoon van wijlen Lambert, senior. † **Mgr Cl...nhens**, Groot Vicaris van Zijne E. den Kardinaal van Mechelen ; overtuigde Vlaamschgezinde, zetelde de betreurde afgestorvene lang in het Hoofdbestuur van het « Davidsfonds ». † **M. A. Mundella**, gewezen Engelsche minister van het kabinet van Gladstone en schrijver van *Education, Capital and Labour, Boards of Arbitration*, enz. † **Sir John Shelton**, te Edinburg, bekend om zijne talrijke werken ter in eerherstelling van Marie Stuart.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Twaalfde jaargang, 1897. September-October N's 9-10

De heer Van den Broeck vraagt ons dezen zijnen [...] de letterkundigen te willen opnemen :

Hooggeachte Heer,

Ik neem eerbiedig de vrijheid UEd. te verzoeken mij zoo mogelijk uw portret te zenden, vergezeld van de noodige bio-bibliographische nota's, om in mijne verzameling van « VLA[AM]SCHE MANNEN » opgenomen te worden.

In de verzekerde hoop, dat UEd,, evenals meer dan t[...] honderd geleerde Vlamingen van allen aard, deden, aan mijn [...]zoek zult voldoen, dank ik UEd. van herte op voorhand en [...] UEd. de uitdrukking mijner bijzondere hoogachting.

Een woord hierover, a. u. b. ?

Uw dienstwillige.
D. Van den Broeck
onderwijzer
Aardstraat, te Hamme (bij Dendermon[de])

STUDIES VAN HEDENDAAGSCHE NEDERLANDSCHE LITERATUUR.

WILLEM KLOOS.

Verzen. (W. Versluys. Amsterdam.)

WILLEM KLOOS behoort, even als zijn geestverwant Multatuli, tot de pathologie. Even als Douwes-Dekker, werd hij aangetast door die ziekte die zoo vaak halve geniën en slechts halve geniën aangrijpt : verwaandheid en een halsstarrig idee van miskendheid. Hun horizont is beperkt tot hun klein persoontje of tot een feit van hun leven dat dan vergroot wordt tot een wereldfeit. Ieder schrijver « ziet de wereld door zijn temperament », maar de subjectieve schrijver ziet ze in een spiegel waarin hij natuurlijk op den voorgrond staat, en al het overige dat weerspiegeld wordt, slechts als decor dient. Subjectiviteit sluit niet genie uit, getuige Hélène Lapidoth-Swarth, maar er hoeft meer dan het gedurig vooropplaatsen van de ikheid. Musset, Heine, Hélène Swarth, bezongen hun « ik », maar al de vreugde, al het wee, al de hoop van gansch het menschdom juichte, weende, hijgde in hun zangen.

Bij Willem Kloos gebeurt dit uiterst zonderling en merkwaardig feit, dat hij zichzelf miskent, dat hij zijn ware natuur negeert, dat hij niet wil zijn wat hij inderdaad is, en met een hoog talent, om, scheppend een type van eigen verbeelding, die type te willen zijn. De ware hoofdtrek van zijn dichterlijke natuur, ligt in de drie eerste sonnetten van zijn *Verzen*, die als de « Keytone », de « la » van zijn temperament zingen.

III.

Ik droomde van een kalmen, blauwen nacht :
De matte maan lag laag in mistig glimmen —
Maar hóóg scheen van de schemerende kimmen
Der klare starren wolkenlooze wacht.

Toen, tusschen maan en starren, rees zij zacht —
Mij zoeter dan de Muze! — en scheen een schimme,
Wijl 'k om haar hoofd als diademen klimmen
En dalen zag der starren gouden pracht.

O liefste mijne! éer ik een groete vond —
Ave Maria! ruischte 't door mijn ziele,
En heel mijn ziele ruischte U toe — één zucht...
Totdat op eenmaal door de stille lucht
Al de millioenen gouden droppels vielen,
En Ge als een heilige in die glorie stondt...

Met die diep ontroerde woorden, trillend van een lieve pieteit, richt hij zich tot zijn moeder, aan wie hij zijn *Verzen* opdraagt, en die woorden zeggen zijn ziels-ziel, zijn puurste natuur : een gevoelvolle sentimentaliteit, Heineaansch, als de Heine is van :

Du bist wie eine Blume
So hold und schön und rein;
Ich schau' dich an, und Wehmuth
Schleicht mir ins Herz hinein.

Mir ist, als ob ich die Hände
Aùfs Haupt dier legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein ùnd schön und hold.

Frisch, natuurlijk van vers- en volzinbouw, streelend het gehoor door het musicale van den rhythme, en den geest door de helderheid en de verhevenheid der idee, volgen zich die eerste sonnetten op, luid roepend : die ons dichtte, is de teedere zanger der fijne sentimentaliteit, niet die « hart en smart », « liefde en griefde » krijschende sentimentaliteit, maar een verheven, soms diep roerend nevelachtig, soms trotsch en fier. Doch bijwijlen klinkt een wanklank die den lezer verbaast en langzamerhand ontwikkelt zich die miskenning van den dichter door zichzelf.

Geschreven in den loop van veertien jaren, van 1880 tot 1894, volgen de sonnetten en gedichten zich op, meest zonder titel, wat ze soms zeer duister maakt, en in de volgorde waarin ze in den « Nieuwen gids » verschenen, wat ons toelaat de ontwikkeling van 's dichters ziekte om zoo te zeggen dag bij dag te volgen en het ontstaan na te gaan van die zonderlinge en eigenaardige dualiteit die in hem plaats grijpt. Twee Willem Kloos treden vooruit : een Willem Kloos-hart en een Willem Kloos-geest, indien ik ze zoo noemen mag; de eerste, de ware, de bezitter van het eigenlijke temperament van den dichter, melancholisch, droomerachtig, met soms een bui van opbruischende energie, zingend met zijn hart; de tweede, een factice, een gewilde, onnatuurlijk, met een zwarte philosophie, met veel verachting voor de wereld, en met een ongegrensde verwaandheid. Die twee Willem Kloos die zoo verschillend denken en voelen, schrijven dan ook, elk een afzonderlijke taal. Vloeien de denkbeelden als uitingen van oprecht gevoelde sensaties, ongedwongen uit het brein van Willem Kloos-hart, zoo volgt het heldere klare woord; maar wringen zij zich lastig los uit het brein van Willem Kloos-geest, zoo hort de stijl voort in gekke aaneenschakelingen van duistere woorden. Lang duurt de strijd tusschen die twee protagonisten : in de eerste helft van *Verzen* is het een onophoudende worsteling tusschen het hart, dat zingen wil zooals het gevoelt, en den geest die vaag philosopheeren wil op haarklieverijen, tot op het laatst, helaas, de geest de zegepraal behaalt. En als het hart zingt, dan zijn het, als in de sonnetten die Willem Kloos wijdt aan zijn moeder en aan zijn liefde, prachtige zangen die hem een onbetwistbare eereplaats in de hedendaagsche Nederlandsche literatuur wonnen.

Dan zijn het kreten van opbruisenden trots, van wanhoop en van ingrijpende melancholie, als in het hier volgend sonnet :

XIII.

O, dat ik haten moet en niet vergeten!
O, dat ik minnen moet en niet vergaan!
Ach! Liefde-in-Haat moet ik mijzelven heeten,
Want geen kan de andere in mijn hart verslaan.

In droef begeeren heb ik neergezeten,
In dreigend gillen ben 'k weer opgestaan.
Wee! dat ik nooit dát bitt're brok kon eten,
Van stil te zijn en héél ver weg te gaan.

Eén hoop slechts, één, één enkel zoet vermeenen,
Eén weten, maar ik kán het niet gelooven...

Ach, dit : dat rusten onder groene steenen
Een eeuwig rusten is, in één verdooven,

En dat de dooden niet in donker weenen
Om 't zoete leven met hun lief daarboven.

En alsof Willem Kloos-geest aanstonds zijn wraak wou nemen, en den indruk door Willem Kloos-hart in het gemoed van den lezer teweeg gebracht, wou verbreken, drijft hij hem den volgenden nevel in het brein :

XIV.

Want Ik, die Ik ben, haat u om uw slechtheid,
Maar houd u dierbaar om mijn eigen pracht :
Gij zijt de toets-steen van mijn eigene echtheid,
De steen waarop ik trap, om mijne kracht
Te laten zien aan 't volk, èn mijn oprechtheid,
Waarmede ik alles, wat ik voelde en dacht,
Verloochende om de Waarheid en Gerechtheid,
Die niet gedoogt, dat één mensch de' and'ren slacht.

Gij deert mij niet, want wat gij deedt is zonde,
Gij weet mij niet, want hooger is mijn ziel...

Gij zijt het Beest dier oude, schrikb're oorkonde,
Uit Gods Boek zelf, dat van den Hemel viel...

En alle goeden hebben eene wonde,
Nu dat Mijn licht op úw gestalte viel.

Het verschil tusschen deze twee sonnetten is treffend, en verder vinden wij gelegenheid om het nog duidelijker aan te toonen.

Ik wil eerst nog de aandacht vestigen op een reeks liedjes die alle pereltjes zijn die ik graag in deze studie wou snoeren en waarvan een enkel aanduidt hoe nauw verwant Willem Kloos met Heine is.

XXX.

Ik kan niet lachen, ik kan niet weenen,
Ik ben zoo vreemd te moe;
De zomer-pracht gaat henen, —
Ik doe mijn oogen toe.

Daar-binnen is het donker
Daarbuiten is het kil...
Wat of dat flauw geflonker
Van ver beduiden wil?

Zou dat het doods-uur wezen,
Waar alles op zijn best,
Verheerlijkt opgerezen
Verschemert voor het lest?

Gansch die reeks liedjes draagt den stempel van een fijne, gevoileerde melancholie, een droefheid niet geuit in wanhopige kreten, maar « en sourdine » en daardoor te indrukwekkender.

Het is ook Willem Kloos-hart die het sonnet van de zee schreef, dat terecht als een perel beschouwd wordt, een perel die lang gegolfd door het deinende water, al de pracht van de diepten indronk en die in zijn klein rond koreltje, de grootheid, de oneindige rust onder de oneindige melodie van den oceaan verwekt.

XXXV.

De Zee, de Zee klotst voort in eindelooze deining,
De Zee, waarin mijn ziel zich-zelf weerspiegeld ziet;
De Zee is als mijn Ziel in wezen en verschijning,
Zij is een levend schoon en kent zich-zelve niet.

Zij wischt zich-zelven af in eeuwige verreining,
En wendt zich altijd óm en keert weer waar zij vliedt,
Zij drukt zich-zelven uit in duizenderlei lijning
En zingt een eeuwig-blij en eeuwig-klagend lied.

O, Zee was Ik als Gij in ál uw onbewustheid,
    Dan zou ik eerst gehéél en gróót gelukkig zijn;

Dan had ik eerst geen lust naar menschlijke belustheid
    Op menschelijke vreugd en menschelijke pijn;

Dan was mijn Ziel een Zee, en hare zelfgerustheid
    Zou, wijl Zij grooter is dan Gij, nóg grooter zijn.

Met een zekere droefheid ontwaart nu de lezer van *Verzen*, hoe langzamerhand Willem Kloos-geest aan de bovenhand komt, en hoe de uitingen van diepgevoelde indrukken vervangen worden door haarklieverijen op verzonnen indrukken. Willem Kloos' autopsychologie had tothiertoe een toon van oprechtheid; nu klinkt zijn subjectiviteit valsch. Reeds tusschen die sonnetten gewijd aan zijn moeder en aan zijn geliefde — en onder deze zijn er van onovertroffen schoonheid even in denkbeeld als in vorm — en tusschen die enkele zoo lieve liedjes klinkt hier en daar een wanklank gemord door Kloos-geest : het is verwaandheid, te ver gedreven eigentrots, het is gewilde duisterheid in denkbeeld en in woorden. En de lezer staart verbaasd op die opeenstapeling van rijmende volzinnen, het brein gespannen als op een charade, op een charade waarvan het einde ontbreekt. In enkele sonnetten reeds zoekt hij te vergeefs naar de noodzakelijke ontknooping van het denkbeeld : het zijn drama's met een prachtig begin, maar die niet verder gaan dan de proloog.

Sterker nog, treedt in de *Dramatische en Epische fragmenten* van *Verzen*, deze zwakke zijde van Willem Kloos op den voorgrond. Het eerste dramatisch fragment « *Rhodopis* » is kenschetsend in dien zin : Rhodopis, een Grieksche hetaere, is in woordenwisseling met hare vriendin Myrrha om een glas water dat ze drinken wil in plaats van wijn, en dat als het symbool zal zijn van haar voornemen het vroeger leven te verlaten om tot de reinheid terug te keeren. Maar zoodra ze verneemt door een grieksch soldaat dat Charaxes Samios, in de nabijheid is, loopt ze het tooneel af : dit alles

zonder grondige reden, zonder uitlegging. Dan volgt een ongerijmde twist tusschen het koor en een priester, die door niets tot de voorafgaande scenen verbonden is : desinit in piscem. De subjectiviteit van Willem Kloos voert hier vrij den teugel : al zijn personen zijn karakterloos, of liever hebben slechts éen karakter; het zijn allen Willem Kloosjes. Rhodopis, Myrrha, Mylitta, de zoogzuster van Rhodopis, de Grieksche krijgsman zelf, philosopheeren in het duistere, omloopend in éen gedachtenkring, sprekend éen en dezelfde emphatische taal.

Sappho, het andere dramatische fragment, staat op dezelfde hoogte.

Een uitzondering dient toch aangestipt te worden voor het epische fragment : *Okeanos*, waarin Willem Kloos-hart zich een oogenblik weer gevat heeft en éen van die brokken poëzie geleverd heeft die het stilzwijgen om zijn naam onmogelijk maken.

De beschrijving van de Goden tronend op den Olympos en de val van de Oeraniden geslingerd in het ijle door Zeus' bliksemschichten, onderwerp van den eersten zang, is niet zonder epische grootheid, maar de zuivere idyllieke toon van den tweeden zang, klinkt zoo natuurlijk, zoo oprecht, dat men aanstonds gewaar wordt hoe weinig episch het ware temperament van Willem Kloos is : de pijpen van Pan, niet de lier met bronzen snaren, worden het best door hem bespeeld. — Het verband tusschen den eersten en de twee laatste zangen, het leven verhalend van Ganymedes, is nauwelijks merkbaar : de tweede en de derde zang staan als een geheel op zichzelf, en van de schaking van Ganymedes door den arend van Zeus, en van zijn verheffing tot schenker in den godenkring, en van de jaloezie die hij, de schoonste der aardsche kinderen, in Hera's hart ontvlammen deed, wil ik slechts die meesterlijke brok onthouden, het leven verhalend van Ganymedes, toen hij nog herder was, en in het wilde dal zijn kudden leidde.

En als de zon dan op het hoogste stond,
En heel de stralend-helle middaglucht
Gloeiende neerhing over 't stille veld,
En 't wijd-uitgrazend vee zich, langzaam,
De een na de ander ter-neer-gevleid in 't gras
Tot niets zich meer bewoog, dan zocht ook hij,
Met achteloozen tred, in 't naaste lommer,
Een ongestoorde rust — en lag, en sliep.

. . . .

Maar sliep hij langer dan 't zijn vee geviel,
Zijn speelgenooten in de groene weide,
Dan kwam met zachten tred zijn lievlings-lam
En lekte hem de handen waar hij lag;
Tot hij, ontwaakt, met éénen vluggen sprong
Zich hief, en stond, en door de struiken stoof
In 't volle zonlicht : daar liep alies dan,
Op 't luide roepen van zijn heldre stem,
Van heinde en verre naar den meester saam,
In dolleren galop of staat'gen tred.
Dan was het feest-tij in het open veld.
Het jonge broedsel huppelde aan zijn zij
Of joegen op zijn spoor in wilde vaart,
En vloden voor hem heen en keerden weer.
Dan zette hij de vingers aan de lippen
Op 't smalle fluitje, dat hij zelf in 't riet
Met vlugge hand zich sneed, zoo Pan verzon,
En danste vóór op 't mollige tapijt,
Naar de effen maat van eigene muziek.
En heel dat jonge volkje met hem mee,
Vroolijke kalvren en het blonde lam.
Of wel, hij zat ter-neer in de onbewogen
En effen schaduw van een eenzame eik, —
Maar alles daar-om-heen was zonne-licht —
En blies hun aller-hande liedjes voor,
En zong daarbij van blijden zomer-tijd,
Van, lange dagen, in het geurend gras,
Roerloos te droomen onder blauwe lucht;
En hoe de God, die door de weiden gaat,
Wanneer het middag is en alles rust,
Iedere kudde niet haar leidsman kent,
En ook een God is voor het makke vee.
Dan leek de weide een vasten-avond-klucht,
Vol grappen en grimassen van door-een
Buitlende kalvren met het logge schaap,
Drok-galoppeerend, onder zacht geblaat,
Terwijl een rei van witte geitjes danste
Een wulpsche menuet in de avond-zon.

Maar de oude koeien, wien de wufte zin
Voor hooge sprongen en on-nut gehol
Reeds lang verging voor 't zuivere genot
Van 't kalm en lang herkauwen in de zon —
Zij stonden met aandachtig oor van ver,
Of lagen, luistrend, om hem heen, heel stil,
En wie het naaste lag, die legde soms
Zijn grooten, trouwen kop op zijne knie,
En keek.... met half-geloken oog.... en sliep
Zoo, zachtjes, bij die zoete tonen in.

Al de hoedanigheden die de scherpste critiek eischen kan, bezit deze brok : de volzin heeft er zijn natuurlijken bouw; het woord is adequaat tot het denkbeeld; de rhythme van het vers is welluidend, de eentonige jambische maat soms afgewisseld door de meer vrolijke dactylus; de beschrijving is pittoresk, opgeruimd, met fijne trekken van opmerking en het geheel geeft de impressie weer van een tafereel gezien in het volle licht der zon en waarvan het oog een klaren, scherp afgeteekenden indruk bewaard heeft.

Wie zou vermoeden dat dezelfde schrijver het hier volgend sonnet dichtte?

CXXV.

Albert Verwey, gij musculeus poëetken,
Die 't Leven dorst te worgen bij des strots
Diepst-inn'gen bloed vloei, gij, onmenschelijk trotsch,
Daarom *niet* trotsch, gij, die, voor een klein veetken

Eigenlijk gaan moest in een hard, ruig kleedken,
Steeds boete-doende voor uw ijdlen trots,
Die scheen te wezen, maar niet was, een rots, —
Ge dacht u-zelf te zijn een heel profeetken :

Tracht gij een mensch te worden, die stil needrig
Hoort naar zijn eigen binnenst en Gods stem,
Die altijd spreekt, schoon we ook in ons onweedrig
Leven ons laf-trots heffen tegen Hem,
Die Goed en Kwaad op aarde zendt en waarlijk
Is liever een God goedig dan vervaarlijk.

Treffend is het verschil tusschen de twee laatste aangehaalde gedichten, treffend in den vorm en in de

taal. Het melodieuse vers van den tweeden zang van Okeanos wordt vervangen door harde, rijmende volzinnen, in brokken gehakt door talrijke kommas, en de zacht vloeiende, heldere taal, dóor den duisteren warpraat van een razende Pythonisse. En wat de denkbeelden betreft van de meerderheid dier sonnetten die volgen op de Dramatische en Epische fragmenten en die voor oorsprong hebben de splitsing die in den Nieuwen Gids plaats greep, ze behooren tot die welke « gin » en « ale » bij de tafel van den bar doen ontstaan. Het is een onophoudende zelfbewierooking, een trots, een waanzin, die afstootend zouden zijn, waren ze niet belachelijk. En die waanzin, die eigentrots, brengen Willem Kloos onder de pen de grofste scheldwoorden : geen schrijver, geen kunstenaar vindt genade voor zijn eigenhoogschatting die geen talent nevens het zijne lijdt : Louis Couperus, Herman Gorter, Jan Veth, Aletrino, J. K. Huysmans, worden op de grofste of op de kinderachtigste wijze uitgescholden, in erbarmlijk rijmende sonnetten, niet waardig zelfs een venijnig proza-artikeltje uit te maken in een centenblad.

Het is nochtans zonderling dat Willem Kloos, die in het tweede gedeelte van zijn *Verzen,* schijnt te willen overgaan tot een rein spiritualisme, in zulke laagheden vervalt.

De wonde, die een niet beantwoorde liefde hem in het hart sloeg, is hem niet zoo gevoelig geweest als de stooten van zijn makkers in literatuur. De reden daarvan ligt in dit feit, dat de zuiverste, de waarste natuur van Willem Kloos, een menschelijke is. Al is de theorie van Willem Kloos-geest dat

De mensch moet doodgaan eer de kunstenaar leeft,

dat de kunstenaar zich moet verheffen boven het materieele, dat hij als een God moet tronen, heel hoog, omringd door den nevel van zijn pure ideeën, dat hij zich moet afzonderen van de wereld en van zijn lichaam, en dat de ware

mensch begint daar waar hij puur gaat voelen,

toch schijnt Willem Kloos er niet in geslaagd te zijn, zich als vlinder uit de larve van zijn lichaam verheven te hebben : bij den kleinsten speldeprik in zijn eigentrots verraadt zich zijn menschelijkheid in de onbetwistbaarste uitdrukking van het mensch-zijn : het scheldwoord. Is hij « een God in 't diepst van (zijn) gedachten, » en zit hij « in 't binnenst van (zijn) ziel ten troon », dan is het niet met die kalme sereniteit van het puur denken, zoo de God der christèn troont, maar als één der brieschende goden waarvan Homeros ons vertelt, als een Zeus die

statig de bliksems van (zijn) trots door 't ruim zendt,

en ook als de Zeus die op een zoo ongoddelijke wijze Hera toespreekt.

Die feiten bewijzen nogmaals, hoe onnatuurlijk, hoe factice, Willem Kloos-geest is, en hoe valsch zijn poging om zich aan te stellen als de psycholoog van een spiritualistisch « ik ».

Een ander eigenaardigheid van den schrijver, en die niet weinig bijdraagt om duisterheid te werpen over zijn gedichten, is zijn voorliefde voor « klanken » Hij behoort eenigszins tot die school van dichters die zich weinig bekreunen om den zin van den samenhang der woorden, indien hun aaneenschakeling maar melodieus is — of wat zij ten minsten zoo noemen — want :

Gelooven doe ik niets als slechts in mijn
Diepst innerlijkst gevoelens tastbre kleenheid,

zijn twee verzen die in mij de impressie te weeg brengen van een wagen hortend rollend over een oneffen weg. Misschien was de schrijver op dat oogenblik zijn theorie vergeten.

Die voorliefde van Willem Kloos voor klanken — hij « leeft van geluid alleen » zooals hij zelf zegt — viert vrij den teugel in een sonnet dat ik hier in zijn geheel afschrijf, en dat bewijst dat het hem meer te doen staat door klanken een reeks beelden te verwekken, zonder na te zien of het geheel wel een zin heeft.

CLXXIII.

Klinkende, klinkende en altijd-door klinkende,
Klinkende in mijn oore', o trompetten steeds statig,
Door zuilen klinkende grootsch-plecht-statig
Mijner Ziel Orgel, mat-glinsterend-blinkende

Orgel in 't hoog kerk-ruim stervende krinkende
En weer óp-óp-klinkende, matig
Tonen uit-gevende, statiglijk-statig
En dof uitdreunende zinkende, zinkende,

Dan weer op-neuriend in glas-heldre akkoorden,
Hoog boven 't steunend sombren van der ziel smart,
Dat zelden zielen voelden, schoon zij 't hoorden.

O zielen, menschen-zielen zijn als woorden,
IJdlijk, ijdlijk gesproke'. O zij geen ziel hard,
Want der ziele muziek behoeft geen woorden.

Staat de poezie door haren oorsprong in nauw verband met de muziek, toch is het niet aan te nemen dat men het denkbeeld aan den klank moet opofferen. Er is een prachtiger harmonie dan die der letters : het is die der woorden naar hunne beteekenis, de rhythmische aaneenschakeling der denkbeelden tot een harmonieus geheel. En die harmonie bestaat niet in « *Verzen* ». Zijn er brokken waar de dichter wel bewezen heeft die harmonie te bezitten, er zijn er vele andere waar hij vervalt in klinkklank. — En « *Verzen* » gelijkt wel een Arlekijnenkleed van bonte lappen.

Het is, dat naast verzen van oprechte inspiratie, er zeer veel zijn, geschreven in lastigen barensnood omdat de nieuwe Gids *moest* verschijnen, en er verzen van Willem Kloos *moesten* in zitten, omdat er copij noodig was — ook is er in *Verzen* geen eenheid en de reden daarvan is de afwezigheid van een vaste philosophische, of morale of artistieke conceptie in het brein van den schrijver.

HENDRIK DE MAREZ.

LICHT EN DUISTERNIS.

Als men de zon door een kleine opening in eene donkere kamer laat schijnen, ziet men heel klaar in het stof, dat overal in de lucht zweeft, welken weg de lichtstralen volgen: zij gaan regelrecht, en, vallen zij op eenen gekalkten muur, zij schilderen er, juist rechtover de opening, eene ronde, witte plek, waaraan wij een echt zonnebeeld hebben. Schijnt zij helder en onbeneveld, zoo zal dit beeld niets te wenschen laten; is zij integendeel wat verdoofd door lichte voorbijdrijvende wolken, dan zal de witte plek zoo klaar niet meer zijn, en ge zult er dezelfde wolkjes voor zien schuiven. Verdwijnt de zon voorgoed achter eene dikke, zware wolk, daar zal het beeld, of eer zijne afwezigheid, ook al kennis van geven, aangezien het, terzelfder tijd als de zon, geheel en al onzichtbaar wordt.

Wij kunnen dus in die donkere kamer heel goed de zon gadeslaan, en er kan niets aan miskomen, dat wij niet aanstonds aan haar beeld gewaar worden. Moest zij op dien oogenblik eene eclips ondergaan, waar gij te voren niets van wist, het verschijnsel zou u niet ontsnappen, want het beeld ware toen geen volle ronde plek meer, maar het gaf getrouw de sikkelvormige gedaante der zon weer.

Nog meer kunnen wij daar in den donkere leeren, indien wij een *prisma* te onzer beschikking hebben. Men verstaat daardoor een stuk glas met twee vlakke zijden, die schuins naar elkander loopen, even gelijk de voor- en de achterkant van een dak aan de vorst samenkomen.

Doet ge de stralen der zon door het prisma voorbijtrekken, het ware te vergeefs dat gij dan haar beeld zoudt zoeken waar het u te voren verscheen; het is er zoo volkomen weg, alsof ge tusschen die plaats en de kleine opening van het vensterluik eene dikke eiken plank geschoven hadt..... Het licht is nochtans niet uitgedoofd; het is door het glas gedrongen, maar hetdeze heeft de stralen, uit hoofde zijner prismagedaante, verre uit den gewonen regelrechten weg geslagen.

Wij hebben hier met het verschijnsel der *straalbreking* te doen, 't is te zeggen: met de afwijking, welke de lichtstralen ondergaan, als zij schuins van eene doorschijnende stof in eene andere dringen, van de lucht, bij voorbeeld, in het water, of wederzijds van het water in de lucht. De straal gaat recht zoolang hij in de lucht blijft, en dat doet hij ook in 't water; maar aan de oppervlakte van dit laatste staan die twee rechte lijnen op elkander gebroken.

Ons prisma breekt alzoo de zonnestralen tweemaal: eerst aan zijne voorzijde, waar zij van de lucht in het glas overgaan, en dan opnieuw aan zijne achterzijde, waar zij van het glas weer in de lucht komen. Deze twee werkingen spannen samen om het licht naar denzelfden kant te doen afwijken, en zoo komt het dat het zonnebeeld nu heel verre van zijnen eersten stand verdreven is.

Het is door het prisma niet alleen naar eene andere plaats overgebracht, maar meteen zoo wonder veranderd van uitzicht, dat het niet herkennelijk meer is. De verlichte plek was te voren rond en wit, eene trouwe verbeelding der zon; nu is die plek tot eene lange streep uitgerekt, en deze streep is niet wit, maar zij prijkt met al de kleuren van den regenboog: aan haar een uiteinde is zij rood, waarop oranje, geel, groen, blauw, indigo en violet volgen... En schoon, en zuiver dat die kleuren zijn! Te vergeefs zoudt gij er zulke op het palet van eenen schilder zoeken... Ik noem daar overigens maar de zeven bijzonderste dier verven; maar

men mag zeggen dat er wezenlijk met duizenden zijn, want de eene gaat met zulke zachte middeltinten tot de andere over, dat gij onmogelijk de grens tusschen twee op elkander volgende kleuren kunt aanwijzen... Die bonte streep wordt het *prismabeeld* en soms ook het *zonnespook* geheeten, een zonderlinge naam voor een verschijnsel zoo lief en zoo heerlijk!...

Waar moeten wij den oorsprong zoeken van al dit koloriet?... Nergens dan in de zon, want wij hebben hier met niets anders te doen dan met eenige lichtstralen, van haar uitgegaan en door het prisma voorbijgetrokken. Wat wij hier zien bewijst dat het zonnelicht niet enkelvoudig, maar integendeel uit stralen van alle kleuren samengesteld is. Zoo lang zij ondereen gemengd zijn, is het licht dat zij geven, wit; maar worden zij uit elkander gezift, dan verschijnt iedere soort met haar eigene kleur.

Het prisma heeft het tooverachtig vermogen die scheiding te bewerken, doordien de verschillige stralen niet even breekbaar zijn. Het zijn de roode die minst, en de violette, die meest van hunne voorgaande richting afwijken; de andere loopen daartusschen, elk in eene bijzondere, wel bepaalde richting. Alzoo opengespreid en gesorteerd, kunnen zij klaarblijkend op den muur der donkere kamer het gewoon wit zinnebeeld niet meer schilderen, maar wel de lange veelkleurige streep, of het zonnespook, daar aanstonds beschreven.

Nu dat wij weten hoe rijk, hoe heerlijk het zonnelicht samengesteld is, wordt het gemakkelijk den uitleg te geven van al de kleuren, zoo kwistig in de natuur onder onze oogen tentoongespreid. Denk eens aan de groenende weiden en bosschen, de gulden rijpende koornvelden, de geschakeerde bloemperken, het veelkleurig gevederte der vogels, zooveel insecten zelfs, opgesmukt als juweelen... Verbeeld u, indien ge kunt, al de schitterende kleuren waarmeê de fabrikanten hunne stoffen en linten verven, om de oogen der vrouwen uit te steken... Voeg er nog bij, indien ge wilt, de schilderijen

van Rubens en al de andere prinsen der kunst... Waar is het eerste uitgangspunt van al dit koloriet, dat de oogen zoo streelt? Het behoort aan de boomen, de bloemen, de vogels enz. in eigendom niet toe, maar wel aan de zon; want als deze onder den horizont daalt en ons in de duisternis laat, met haar verdwijnen al die schoonheden, en wij moeten wachten totdat zij ons 's anderdaags weder het daglicht brengt, om alles in de natuur zijn zelfde kleur te zien hernemen.

Hier kan men vragen: waarom is deze bloem rood, en die andere blauw, daar zij hetzelfde dag- of zonnelicht ontvangen?... Het prisma heeft ons, wel is waar, laten zien dat die kleuren in dit licht steken, maar hier is noch prisma, noch straalbreking om ze af te zonderen.

Inderdaad, geëerde lezer, hier is geen quaestie meer van straalbreking, maar van een ander verschijnsel: het terugstralen. Het licht dat op een voorwerp valt, wordt ten deele in de oppervlakte daarvan opgeslorpt en uitgedoofd, terwijl een ander deel weergekaatst wordt; en het is dit terugstralend licht dat, in de oogen dringend, ons de voorwerpen laat zien. Welnu, in dit weerkaatsen gaan die voorwerpen geheel verscheiden te werk. Er zijn er die het volledig samenstel der kleuren terugzenden, en zulke schijnen wit, gelijk het ongebroken zonnelicht zelf. Dit is het geval voor de witte lelie. Wij vinden het tegenovergestelde bij den zwarten mol, die al de stralen, van welke kleur zij ook zijn, weerhoudt en niets teruggeeft. Zoo gierig is de kollebloem niet: zij kaatst de roode stralen weer, en vergenoegt zich met de andere op te eten. De korenbloem maakt eene andere keus: aan mij, zegt zij, al de stralen, tenzij de blauwe; deze wil ik niet, dat zij vliegen waar zij willen... Zoo ook moeten een verver en een schilder, om eene bepaalde kleur te bekomen, eene stof gebruiken die al de andere kleuren van het wit zonnelicht gevangen houdt... Wat denkt er u van, liefste Lezer? Is het niet aanmerkensweerdig dat de verschillige voortbrengsels, zoo van natuur als van kunst, zich juist met

die kleur vertoonen, welke zij verwerpen en versmaden?

Wij zagen daar de witte lelie al de kleuren weerkaatsen, den zwarten mol geene, de blauwe koorn- en de roode kollebloem een enkele soort. Het is gemakkelijk om voorzien dat er soms ook wel twee — rood en groen, rood en blauw, blauw en groen, groen en geel enz. enz. — te gelijker tijd zullen terugstralen, waar even zooveel tusschenkleuren uit zullen ontstaan.

Iedere dezer talrijke tusschenkleuren kan toen nog een oneindig getal verschillende tinten aanbieden, volgens de verhouding tusschen de twee soorten van weergekaatste stralen. Geel-groen, bij voorbeeld, zal zooveel te meer naar het zuiver geel overgaan dat er min groene stralen bij zijn, en zooveel te meer naar het groen, dat er de gele schaarscher bij zijn.

Wat wij daar zeggen van twee gemengde kleuren, is toepasselijk aan drij, aan vier, vijf en zes... En dan moet ge nog inzien dat er in het zonnespook veel meer dan de zeven hoofdkleuren zijn, welke wij gedurig genoemd hebben...

Wat verbazend getal van kleuren en tusschenkleuren, van tinten en middeltinten!.. Er zijn voorzeker meer dan 100,000 soorten van boomen en kruiden, bijna alle groen van gebladerte. Trek een blad van de verschillige gewassen, welke gij onder de hand hebt; leg al die bladeren nevens elkander, en zoek eens hoeveel gij er vindt die juist dezelfde groene tint hebben...

En geheel die schat van verven, zoo ongeloofbaar rijk, ligt in het wit zonnelicht besloten. Wat tooverachtig penseel zijn toch die stralen : het gaat over geheel het aardrijk met alle kleuren beladen, en laat aan ieder voorwerp, bezield of onbezield, gewas of dier, voortbrengsel der natuur of werk van menschenhanden, de keus der kleur, waarmee het wil prijken.

Wij lezen in de Heilige Schrift dat hemel en aarde bij hun eerste ontstaan in duisternis gehuld waren. Maar God sprak : « Dat het licht worde! », en op dit alvermogend woord was het licht daar, en God zag dat het licht goed was.

Een schepsel, waar de Almachtige zelf met welbehagen op neerziet en zijne goedkeuring aan geeft, moet voorwaar iets edels en voortreffelijks zijn. Zulk een schepsel is het licht; doch Hij alleen, die het eerst te voorschijn bracht, heeft er de volle kennis van. Hij liet het over de geheele natuur schijnen, en schonk er den mensch het genot van, maar de verborgenheden daarvan liet hij aan zijne studie over. De zon had reeds sedert duizenden van jaren de aarde beschenen en er alles doen groeien en bloeien, als Newton, omtrent 1670, eerst bij middel van het prisma, de prachtige kleuren deed zien, waaruit haar licht samengesteld is.

Zonder twijfel weten de geleerden heden nog veel meer van het licht, en hoe beter zij het leeren kennen, hoe hooger hunne bewondering stijgt. Zij zijn evenwel nog verre van er al de geheimen van te kennen, en wie zou zelfs durven zeggen dat het menschdom ooit tot het einde dier studie zal geraken?

« Benedicite lux et tenebrœ Domino; Zegent den Heer, licht en duisternis » zongen de drij jonge Israëlieten in den vuuroven van Babylonië, gansch de Schepping uitnoodigende om met hen den lof des Heeren te verkondigen, die het vuur zijne macht op hen niet liet uitoefenen. Dat het licht zonder hetwelk al de schoonheden der natuur onzichtbaar en als verloren zouden zijn, hier ook bijgeroepen wordt, moet ons zeker niet verwonderen... Maar de duisternis, die allen glans verdooft, en ons om zoo te zeggen, met blindheid slaat, kan er daar wel iets goed bij zijn, zoodat zij weerdig gevonden wordt in dien algemeenen lofzang deel te nemen?... Is de nacht het zinnebeeld niet van droefheid, ellende en dood?.. De ure der duisternis is een akelige uur, de ure bij voorkeur der schelmstukken en oneerlijkheden van alle slag... De zorgvuldige moeder, anders zoo toegevend voor hare kinderen, eischt zij niet streng dat zij vóór den avond binnenkomen, en bij donkeren op straat niet meer te vinden zijn?...

Ik geef die schroomvallige moeder geen ongelijk,

verre van daar. Niettemin mag er wel aangemerkt worden dat er weinig van de schepping zou overblijven, moest het al afgeschaft worden, waar de mensch, als hij zijnen boozen wil den teugel viert, misbruik van maakt... Ik wil de stelling goed maken dat er de duisternis mag zijn,, en dat hare afwisseling met het licht voordeelig is.

Met het invallen van den nacht maken de booswichten hunne laatste toebereidsels om hunne snoode ontwerpen uit te voeren, ja, maar is het ook niet bij uitmuntendheid de ure van het vroom gebed en de zalige gepeizen? Op welken tijd van den dag kan men beter de verstrooide zinnen samenvatten, van het aardsche en vergankelijke onthechten en hemelwaarts verheffen, dan wanneer het zicht van al het geschapene ons ontsnapt, en wij ons, om zoo te zeggen, met God alleen bevinden?..

Het licht is noodig tot het leven; dit zal niemand betwisten; maar leven is werken, en wie niet werkt is niet weerd dat hij leve. Doch de arbeid vermoeit, de arbeid van den geest, zoowel als van het lichaam, en op het werken en zwoegen moet er rust volgen. Wij kunnen den slaap niet méér ontberen dan spijs en drank, en de duisternis van den nacht mag eene weldaad heeten, omdat zij den slaap bevoordeeligt, die volkomene ontspanning, zoo van geest als van lichaam, waaronder al wat ons bezwaart en kwelt zoo vergeten is, alsof het niet bestond. In die zoete rust verdiept, zijn alle menschen gelijk : monarch en onderdaan, rijk en arm, jong en oud, geleerd en ongeleerd...

Dat de duisternis eenen gunstigen invloed op de nachtrust uitoefent, dit getuigen de IJszeevaarders, die te midden van den Zomer in 't uiterste Noorden, weken en zelfs maanden lang de zon niet zien ondergaan. Zij verzekeren dat de slaap in zulke omstandigheden zoo verkwikkend niet is, als bij donkere. Altijd het daglicht zien, niet alleen onder de bezigheden van den dag, maar nog als men slapen gaat, als men opstaat, en iederen keer dat men onder den rusttijd wakker wordt,

dat wordt onaangenaam, vervelend en op den duur verfoeielijk... Het is de mensch alleen niet, die de duisternis op het licht wil zien volgen; de dieren zijn ook met die immerdurende klaarte in hunnen schik niet. Een haan, op eenen noordtocht meegevoerd, gaf duidelijke teekens van onrust, als het schip de breedte bereikte, waar geen nacht meer heerscht; hij kraaide ten ontijde, en in zijn dolen en woelen eindigde hij met over boord te vliegen en in den grooten plas te gaan verdrinken.

Waarom overigens onze bewijzen zoo verre gezocht? Laat ons de oogen rond ons slaan. Wie is er gezondst en kloekst van lichaamsgestel, zij die bij het daglicht werken en hunne rust onder de afwezigheid der zon nemen, of dezen die den nacht in dag veranderen om hem in ongevoeglijke vermaken over te brengen, en naar hunne slaapstede maar trekken als de zon welhaast gaat opstaan? Dat is tegen de wetten der natuur gehandeld, en wie zich aan zulke overtreding plichtig maakt, betaalt er vroeg of laat de boete van

Ja, wij hebben redens om met de drij jonge Israëlieten te zeggen : *Benedicite lux et tenebræ Domino...* Gezegend zij de Heer, die ons het licht en de duisternis schonk, den dag om te werken, den nacht om eenen weldoenden slaap te genieten en onze krachten te herstellen.

Wij kunnen nu nog een geheel andere reden bijbrengen waarom de duisternis er mag zijn : zij komt ons ter hulp om beter en meer te zien... Zulke bewering zal misschien den geëerden Lezer zoo nog al gewaagd voorkomen. Ik hoop niettemin dat hij mij gelijk zal geven, indien hij mij nog eenige stonden zijne aandacht wil verleenen.

Indien de nacht zijnen sluier over het aardrijk niet kwam werpen, zeg, wat zouden wij van den sterrenhemel weten? Wij kenden er niets van dan de zon alleen. Zij speelt er zeker eene glansrijke rol genoeg, maar toch is zij maar een der duizenden, der millioenen

vuurbollen, door de hand des Almachtigen te allen kante in het onmeetbaar heelal gezaaid. Zonder eenigen twijfel mag de zon zelfs bij de grootste sterren niet gerekend worden. Enkel uit hoofde van haren geringen afstand, die nochtans 30.000.000 uren bedraagt, schijnt zij zoo groot en zoo glanzend, dat hare medezusters nevens haar onzichtbaar worden. Hoe ontzettend ver moeten deze dan zijn, en wie ware wel bekwaam in gedachte de diepte des hemels te peilen?..

Als de zon ondergaat en ons in het donker stelt, ontwaren wij nog aan het hemelgewelf de planeten of dwaalsterren, medezusters onzer aarde, die even als deze rond de zon loopen, en in dezen omloop eene baan volgen, welke aan de strengste wetten der wiskunst onderworpen is... Kunnen wij bij dage de planeten niet zien, nog veel meer ontsnappen ons dan de manen, die kringsgewijze rond eenige van haar draaien, juist gelijk onze maan rond den aardbol... Moet ik nog de steertsterren noemen, de vliegende sterren, de nevelvlekken?...

Genoten wij eeuwigdurend het daglicht, wij zouden zelfs het bestaan niet vermoeden van al wat wij daar noemen: er ware geene spraak van sterrenkunde, de verhevene wetenschap, die ons de volle beteekenis doet kennen van de woorden, waarmee de achttiende psalm begint: *De hemelen vermelden Gods heerlijkheid, en het firmament verkondigt het werk zijner handen. De ééne dag geeft dien lofzang aan den anderen over, en de ééne nacht aan den volgenden.*

Daar hebben wij dus de duisternis hare hulp zien bijbrengen om ons het schemerend licht der sterren duidelijk te laten onderscheiden; hoe donkerder de nacht, hoe klaarder zij flikkeren, hoe meer wij er ontwaren, en hoe grootscher het wereldtooneel zich voor onze oogen ontvouwt.

Dit zelfde middel om uit een flauw licht alle mogelijk nut te trekken, wordt ook op eene menigte wijzen door de natuurkundigen aangewend. De physiekkamers zijn

meestendeels van vensterblinden voorzien, met veel zorg gemaakt, opdat zij zeer dicht zouden toegaan en het daglicht zoo volkomen mogelijk uitsluiten. En wat lieve dingen zijn er in die donkere kamer niet al te zien? Wat tooverachtig zicht leveren er de zoogenoemde Geissler's buizen niet op? Dit zijn glazen buizen, welke men bijna volkomen van lucht of al ander gas leeggepompt, en dan toegezegeld heeft. De electriciteit, die in dit ledig ruim geenen weerstand vindt, loopt er vrij door, geheel de binnenruimte prachtig verlichtend.

Was het insgelijks in het donker niet dat wij eenen zonnestraal lieten dringen, om hem met het prisma te breken en zijne veelvuldige kleuren open te spreiden?.. De zonnemicroscoop laat op eenen witten muur of doek het krielend gedierte van een waterdroppeltje verschijnen in levende beelden, schrikkelijk vergroot, die echter onzichtbaar zouden zijn, ware het daglicht niet buitengesloten... Juist op dezelfde wijze werkt de tooverlantaarn, die heden in het aanschouwelijk onderwijs een zoo ruime plaats bekleedt. Deze teekent op den muur of den doek vergroote beelden van kleine doorzichtige lichtprenten, en zoo kan men de toeschouwers, die daar gemakkelijk gezeten zijn, door de vreemde landen doen reizen en geheel de natuur onder hunne oogen brengen, want wat wordt er heden niet al gephotographieerd?.. Maar nog eens, om die beelden goed te zien, moeten de aanwezigen zich in de duisternis bevinden, zoodat hunne oogen geen ander licht ontvangen dan het licht, dat van de beelden straalt.

Hetzelfde mag nog gezeid worden van den gewonen microscoop en de verschillige soorten van verrekijkers. Wat zijn hunne metalen buizen, van binnen met zooveel zorg zwart gemaakt? Niets dan een kleine donkere kamer. Met glazen buizen, in plaats van metalen, lieten zij ons op verre na zoo klaar niet meer zien wat zij vertoonen.,. Er is in de Schepping veel meer, oneindig meer dan wat het bloote oog kan ontwaren: millioenen van sterren ontsnappen ons door hunnen

ontzettenden afstand, en millioenen van planten en dieren door hunne ongelooflijke kleinte. De microscoop en de verrekijker helpen ons zicht om in dit onzichtbaar deel der Schepping te dringen, maar daartoe moet de duisternis meewerken met het licht... Had ik ongelijk als ik zei dat er de duisternis mag zijn, omdat zij ons gezicht hulpe bijbrengt?

Met alle recht en reden wordt zij dan ook bijgeroepen met alle andere schepselen om den lof des Heeren te verkondigen : « *Benedicite omnia opera Domini Domino... Benedicite lux et tenebræ Domino... Dat al de werken des Heeren Hem zegenen .. Licht en duisternis, zegent den Heer.* »

Sint-Nicolaas. J. B. MARTENS, Kan.

UIT ONS MARTELAARSBOEK.

BEDENKINGEN

OP DE

GESCHIEDENIS VAN DEN BOERENKRIJG

Ex pluribus unum.

I.

Eene volledige geschiedenis van den boerenkrijg bestaat nog niet.

AL stoutweg die leemte te bestatigen, moeten wij ons niettemin onmachtig verklaren om dezelve aan te vullen, kunnende enkel een steentje bijbrengen tot den bouw. 't Is echter niet dat het onderwerp mangel lijdt of geleden hebbe aan ernstige beoefenaars, boekenpluizers, legendenmuizers, zelfs romanschrijvers, zoowel in het Fransch als in onze moedertaal; er zijn er veel, zeer veel en van de verdienstelijksten, doch geen wonder, als men inziet dat de eerste stoot daartoe gegeven werd door den doorluchtigen CONSCIENCE.

De boerenkrijg (1798). *Historisch tafereel uit de XVIIIe eeuw. Antw. J. P. Van Dieren en Ce*, 1853, 2 *deelen*, *Engelsch formaat*, 214 *en* 208 *bladz.*, *met* 6 *platen*. *Prijs fr.* 4,00, baarde misschien nog meer ophef als zelfs de *Leeuw van Vlaanderen*. Voorzeker werd het nieuw historisch roman niet boven 's mans standaardwerk gesteld, doch de stoffe was nieuwer, en, ongelooflijk genoeg, zooveel als onbekend. Ja, dat mag

verwondering baren; maar, als men nadenkt dat eene twintigjarige Fransche overheersching in ons land alle nationaal gevoel heeft gedood; als men nadenkt dat de moedwillige Fransche schelmen onze Vlaamsche helden hebben uitgekreten voor *Brigands* en gelijk gesteld met de vroegere *binders* en *voetbranders* (*garrotteurs et chauffeurs*); als men nadenkt dat onze Vlaamsche jongens vervolgd werden als wilde dieren en uitgeroeid tot den laatsten man toe, ja gelijk galgenaas, tot zooverre dat niemand dierf zeggen : « Die man was mijn broêr », « die man was mijn oom », waarover wij nu zouden roemen; als men bedenkt dat de geleerdste getuigen van al die gruwelen, geestelijken waren, met recht en reden meer bekommerd met de godsdienstbelangen en de onmenschelijke kerkvervolging, stiptelijk aangeboekt; zal men gereedelijk aanveerden dat H. Conscience meest alle zijne inlichtingen moeten putten heeft bij zijn eigen, in de stille boerenwoonsten van zijne geliefde Kempen en op het graf der martelaars. Zelfs legt de vaderlandsche schrijver deze woorden in den mond van zijne heldin Genoveva : « Nu zeggen 's lands geschiedenissen *geen woord meer van de arme Brigands*, die hun bloed bij stroomen voor de gemeene onafhankelijkheid durfden vergieten, toen de steden laffelijk het hoofd bogen voor de vreemde dwingelandij. » Niet zonder aandoening, schrijven wij hier, onvertaald, eenige woorden over, aan de pen en het hart ontvloeid van Mgr NAMÊCHE, op zijnen 80-jarigen ouderdom : « *Mais brigands pour brigands, nous plaçons plus haut dans notre estime et notre sympathie ceux qui livraient, sur le sol national, cette lutte à mort aux envahisseurs étrangers.* »

Neen, de schrijvers der vaderlandsche historie *repten geen woord meer over de arme brigands*. De tweeboekige *Histoire de Belgique* van den geleerden kanunnik J. J. DE SMET, (4de en laatste uitgave, 1836), bevat zelfs geen wenk over de martelaars; het *Manuël* van J. DAVID, van 1840 tot 1853 herdrukt en klassiek gebleven tot in de jaren zestig, wijdt er enkel vier regels aan

toe, vièr onbeduidende regelen, waarvan de twee laatste luiden : « *On appela ces patriotes Brigands, sans doute par le seul motif que les Français leur donnèrent ce nom.* »

Voorzeker heeft Conscience eenige verspreide grondstof ontmoet in de kostelijke en bijgevolg zeldzame werken van BORGNET : *Histoire des Belges à la fin du XVIIIe siècle;* in de *Histoire de Bruxelles* van HENNE en WAUTERS; en in de *Geschiedenis van Antwerpen* door MERTENS en TORFS. Deze geleerde benediktijnerwerken, vermeenen wij, zijn in den loop der jaren 1840 uitgegeven, en voorzeker door onzen schrijver geraadpleegd, die daarin een goeden oogst voor zijn geliefd onderwerp zal opgedaan hebben. Nogtans het staat vast in onzen geest dat de geniale romanschrijver de eerste de algemeene aandacht ingeroepen heeft op den *Boerenkrijg*, wiens benaming zelve wij aan hem alleen durven toeschrijven. De naam van *boerenoorlog* was ons, wel is waar, bekend, van in de collegiejaren, door de wereldgeschiedenis van MOELLER, in het zuiden van Frankrijk, in Westfalen, in Bohemen, enz.; doch dat was onze boerenkrijg niet, en het is onbetwistelijk *Hendrik Conscience* die den schandnaam van *Brigands* uit de geschiedenis heeft geschrapt, of, nog beter, denzelven verheerlijkt.

Het voordeeligste gedacht dat men, vóór Conscience's werk, kon opvatten over de tegenstrevers van Frankrijk, blijkt uit den volgenden karaktertrek, dien wij ontleenen aan het boek : *Ruines et paysages en Belgique*, (1848), door EUG. GENS, een Leuvenaar, destijds leeraar van geschiedenis aan het athenæum van Antwerpen.

De brigands van het Hageland.

C'est le **Bocage** *brabançon, et il a joué, à plusieurs époques de notre histoire, le rôle du Bocage vendéen.*
(EUG. GENS, *Ruines et paysages en Belgique.*)

De dorre streek, tusschen Leuven en Diest, thans beplant met eindelooze masten-sperren- of dennenbosschen, was vroeger bekleed met heesters en kreupelhout, van waar de eigenaardige benaming van *Hageland*. Deze naam werd nooit dan met afschrik uitgesproken, na de gruwelen door de oproerige boeren gepleegd tegen de aanhangers van de Fransche republiek. Ik kende in mijne jonkheid een afgesloofden houtkapper, een eenzaam hutteken te midden van het kreupelhout bewonende, die de vroegere euveldaden nog versch en levendig in zijn geheugen bewaarde. De brave man leverde dikwijls stof aan de avondpraatjes van de naburige dorpen, en stond enkel bekend onder den weinig vereerenden naam van *Brigand*, zonder dat hij zich deswegens bekreunde en, nog wonderlijker, zonder dat het volk daar smaad of verwijt aan hechtte. Ziehier de oorsprong van dien bijnaam :

Hij was ten tijde een aanvoerder der opstandelingen tegen de republikeinsche conscriptie. Men verhaalde van hem de gruwelijkste euveldaden, ja stoute strijdtochten waarin hij met eene woeste wreedheid was te werk gegaan.

Op zekeren dag, aan het hoofd staande van vijftig kloeke boerenborsten, *brigands* geworden om geen soldaten te moeten zijn, bevond hij zich door overmacht in eenen strik gevangen. Er bleef hem geen uitvlucht als de overgave, met de zekerheid van gefusilleerd te worden, of den doodstrijd met het strijdtuig in de vuist. Hij vond er nogtans een anderen : met de toestemming van zijne manschap, was hij vermetel genoeg om den Franschen bevelhebber te naderen en hem te verklaren dat vijftig kloekgebouwde kerels gereed stonden om

hun leven ten koste van veel bloed te verpanden, doch verzochten op genade ontvangen te worden, met kwijtschelding van oude misdrijven, op welke voorwaarde zij de republiek getrouw zouden dienen. De republiek had krijgsvolk van doen, en dees had voorzeker blijken gegeven van onverschrokkenheid : het aanbod werd toegeslagen. De Brabantsche *Brigands*, rechts en links, uiteen verspreid in de menigvuldige Fransche legers, lieten van hen niet meer hooren. Hun hoofdman volgde twintig jaren lang de vaandels van de republiek en van Napoleon, van Lissabon tot Moskou, en genaakte eindelijk zijn geliefd Hageland, bedekt met lidteekens van wonden, en met vermorzelde rechterhand, om met zijne linkerhand bij den houthakkers- en houtklievers stiel te leven.

Deze eenvoudige geschiedenis is toepasselijk op vele boerenouderlingen der streek.

Het nieuw gewrocht van CONSCIENCE, herhalen wij, bekwam een ongehoorden bijval, binnen en buiten 's lands, niet alleen bij deze welke hij wilde leeren lezen, maar bij oprechte geleerden van allen stand, gelijk wij door twee voorbeelden gaan bewijzen.

De eerste uitgaaf van den *Boerenkrijg* verscheen in 1853. Reeds in het jaar 1855 liet de welbekende A. ALVIN, alsdan studieprefekt aan het athenæum van Doornik, eene derde Fransche vertaling drukken bij *J. Casterman*, niet eene derde uitgaaf, maar eene derde nieuwe overzetting, nu eerst door hem bewerkstelligd onder den titel : *La guerre des paysans. Episode campinois.* 1793-1798.

Terzelfdertijd was een beroemd en berucht Brusselsch advocaat, AUGUST ORTS, gewezen voorzitter der Kamer van Volksvertegenwoordigers, aan het werk gevallen om een rechtsgeleerd en geschiedkundig tegenhanger aan *Conscience*'s meesterstuk te geven. Zijn lijvig boekdeel verscheen in het jaar 1863, onder den titel : *La guerre des paysans*, 1798-1799, *épisode de l'histoire belge*. In

zijne voorrede verklaart de schrandere advocaat dat *Conscience*'s werk hem het gedacht heeft ingegeven van zijne studie aan hetzelfde onderwerp te wijden, en dat de naam van zijn boek daarom eerbiediglijk blijft : *La guerre des paysans ; De boerenkrijg.*

De aandachtige lezer zal denkelijk alreeds opgemerkt hebben dat het romantisch verhaal een voorspel heeft in 1793, terwijl het eigenlijk drama aanvangt in October 1798, om te eindigen in December van hetzelfde jaar. Daarentegen, het boek van Aug. Orts vervoordert tot in de maanden October-November 1799. Deze bedenking geleidt ons tot een tweede axioma, te weten :

Het begin en het einde van den boerenkrijg blijven onbepaald bij onze belgische schrijvers.

Het valt niet gemakkelijk het begin van den boerenkrijg en deszelfs oorzaken aan te wijzen : de gedachten zijn daaromtrent wijduiteenloopend; doch wij zullen pogen het wargaren los te krijgen. Wij zijn echter van dezen niet die de wet op de conscriptie als hoofdoorzaak van den boerenopstand inroepen en aanveerden : verre van dáár, was de poging veel meer verheven, veel edeler; en het zal ons niet lastig zijn te bewijzen dat de boerenkrijg veel vroeger ontstond als de wet op den gedwongen soldatendienst. Doch uit schrik van langdradigheid wordt het begin verschoven naar het slot, en aangevangen door de ontknooping en ijselijk treureinde.

Men schijnt het eens om het beulenwerk der Franschen, het martelaarsdrama der onzen, te laten einde nemen in de maand *frimaire* (van 21 November tot 20 December) 1798, onbetwistelijk in de Limburgsche Kempen, in Hasselt en op de baan naar Tongeren of St-Truiden. Om den wille der waarheid en der aardigheid, schrijven wij hier eenige brokken uit de rapporten van den divisie-generaal Colaud, getrokken uit den *Moniteur*, en weinig verschillend met deze medegedeeld door *Hendrik Conscience*, volgens de gelijktijdige *Gazette van Antwerpen.*

Hasselt, 7 December 1798. *Les brigands furent forcés de se jeter dans la ville en très grand désordre. Attaqués de nouveau, ils tentèrent une sortie vigoureuse, mais ils furent totalement mis en déroute et poursuivis sur la route de Tongres. Plus de 600 furent tués et jonchèrent l'espace d'une lieue de leurs cadavres... Ce qui reste maintenant de révoltés est dispersé de toutes parts et se réfugie dans les bois. Ils sont dans l'impossibilité de réunir la moindre force et ne tarderont pas à être détruits entièrement.*

Brussel, 10 December. *Cent-six brigands, pris dans le dernier combat, ont été conduits hier dans nos prisons, fortement escortés.*

Parijs, 4 Januari 1799. *Grâce à la vigilance du gouvernement, à l'énergie des autorités constituées et à la bonne conduite des troupes, le calme est rétabli dans les départements du Nord.*

Ellendige spotternij! De vrede was hersteld in de Noorder-provinciën, dat is in Vlaamsch-België! — Ook alzoo seinde keizer Nicolaas van Rusland aan de hoven van Europa, na den laatsten vrijheidsstrijd der moedige Polakken : *De vrede heerscht in Warschau! La paix règne à Varsovie!* De gekroonde beul had de geheele stad laten uitmoorden, en de katholieke martelaars rustten voor eeuwig in de vrede des Heeren!

Wij moeten wel toegeven dat de eigenlijke boerenkrijg (1) einde nam in de laatste maanden van het

(1) Wij knippen *opzettelijk* de volgende inlichtingen over den dadelijken boerenkrijg uit een in 't Fransch geschreven roman, waarover haast een woordeken meer.

De wanorde begon in de kantons *Overmeire* en *Rupelmonde.* Het *Land van Waas* kwam in vuur en vlam. De brand sloeg over naar *Wichelen*, *Schoonaarde*, *Berlare.* De opstandelingen werden meester van *Lokeren*, *Dendermonde*, *St-Niclaas;* zij bedreigden *Gent*, toen zij door den generaal *Laurent* op der Schelde rechter-oever werden gesmeten. « ICI SE TERMINE LA PREMIÈRE PHASE DE LA LUTTE. LA VENDÉE FLAMANDE FAIT PLAÇE A LA VENDÉE BRABANÇONNE. »

De gisting herbegint in de Kempen. *Westerloo*, *Tongerloo*, *Arendonck*, *Duffel*, *Herenthals*, *Lier*, eindelijk *Mechelen* worden achtervolgens ingenomen. De generaal *Beguinot* trekt op Mechelen af, en verjaagt

jaar 1798; doch gelijk er een voorspel was, zoo was er ook een naspel. 't Scheen al gedood, gevangen of gevlucht. Wij lezen nog onder dagteekening van 7 December 1798 : *Le fameux chef de brigands, Constant de Rouxmiroir, agent municipal, et plusieurs autres chefs sont arrêtés et seront traduits sans délai à la commission militaire*, om kort en goed door den kop geschoten te worden.

Wij vinden verder in hetzelfde nummer van den *Moniteur* (17 *frimaire*) : *On est à la poursuite des brigands qui se sont réfugiés dans la forêt de Borgt-Lombeek. Hier on est parvenu à en atteindre un petit nombre dont dix ont été tués.*

Neen, de boerenkrijg was niet uit. De gisting duurde voort, het vuur bleef smeulen onder de assche; het gansche departement der Dijle, met de hoofdstad Brussel, bleef in staat van beleg gesteld, totdat de generaal *Cervoni*, den 29 Maart 1799, het beleg onthief « *aucun rassemblement armé n'existant plus dans le Département de la Dyle et la plus grande tranquillité régnant dans le chef-lieu.* » En nogtans was de boerenkrijg nog niet gedaan. Wij geven hier ten bewijze en vertalen gedeeltelijk uit de *Histoire de Bruxelles* van *Henne* en *Wauters*, het avontuurlijk leven van een kopstuk der *Brigands*. ..... een held en een martelaar.

onze boeren. Het baat niet. De opstand loopt voort naar *Londerzele*, *Assche*, *Merchtem*, noordwaarts naar *Aarschot* en *Diest*, zuidwaarts naar het *Soniënwoud*, *Tweebeke* en *Hal* : de hoofdstad *Brussel* is als omsingeld en bedreigd. Eene *colonne mobile* vertrekt uit *Edingen*, verjaagt *Kapitein Rollier* en de zijnen uit *Assche*, *Londerzele*, *Kapelle-ten-Bosch* en *Willebroeck*, eindelijk uit *Beauvechain*, in het land van *Nijvel*. Hier wordt alles te vuur en te zwaarde gesteld, en enkele boerenkrijgers ontsnappen. « LA VENDÉE BRABANÇONNE EST FINIE : LES FRANÇAIS EUX-MÊMES RENDENT HOMMAGE A LA BRAVOURE DES PAYSANS.... RESTE LA CAMPINE ».

De bestorming van *Diest* en *Hasselt* door de generaals *Chaberd*, *Jardon*, *Colaud* is algemeen gekend. Over de laatste stad voegt onze schrijver daarbij : « FEMMES, ENFANTS, VIEILLARDS, LES VAINQUEURS NE RESPECTÈRENT RIEN : CE FUT UN MASSACRE HORRIBLE — ET SUFFISANT CETTE FOIS, CAR LA VENDÉE BELGE AVAIT VÉCU!.... TELLE FUT CETTE « GUERRE DES PAYSANS ».

Karel-Josef Jacquemijn.

Prœtereà multi quos fama obscura recondit. (VIRGIL. *Œneis.*)

Te midden van den akeligsten toestand, verscheen, als een verrezene, een man wiens loopbaan en zending door niemand ter wereld vast afgeteekend is geweest. Karel-Josef Jacquemijn, te Brussel geboren in de Violettestraat, in het jaar 1761, liet de studie der geneeskunde varen bij de losbarsting van de Brabantsche omwenteling, werd de aanvoerder eener bende vrijwilligers en onderscheidde zich door zijne dapperheid in de gevechten van 21 en 22 September 1790 te Hastière en Falmagne, aan de Maas. Na de beteugeling van den opstand en de ontbinding van het Patriottenleger, werd hij aanvaard in het huzaren-regiment van aartshertogin Maria-Christina, landvoogdes der Nederlanden, en bekwam weldra een luitenantschap bij de Jagers van Laudon. Voortaan zouden de Franschen in hem den hardnekkigsten van hunne tegenstanders ontmoeten. De oorlog tusschen Oostenrijk en Frankrijk woedde met de zonderlingste wederwaardigheden voort. In een slag krijgsgevangen genomen, werd Jacquemijn overgevoerd naar Frankrijk, alwaar hij in betrekking kwam met Georges Cadoudal en andere hoofdmans van den Vendeeschen oorlog. Eindelijk losgelaten en naar België terug gekeerd, bleef hij de zaakgelastigde en de afloerder voor de Vendeeërs in zijn vaderland, totdat zijn heimelijke omgang had argwaan verwekt, en hij opnieuw, in Aalst, werd aangehouden, naar Brussel geleid en opgesloten in het gevang van Treurenberg. Men kwam echter op geene bewijzen uit, en hij werd op vrije voeten gesteld, doch bleef strengelijk bewaakt. Het bleek weldra dat hij manschap werfde onder de misnoegden en met hen onderhandelingen aanknoopte in *Den Plaisanten Hof*, te Koekelberg. Men legde nogmaals de hand op hem, en voerde hem over naar Dourlens, in het Noorden van Frankrijk, van waar hij, God weet hoe, wist te ontsnappen. Hij bleef eenigen

tijd verscholen; doch op het onverwachts verscheen hij in het bosch van Loupoigne, nabij Genappe, aan het hoofd van eene bende vastberaden mannen, doende de Franschen de schrikkelijkste verliezen ondergaan. Hij beweerde belast te zijn met eene zending van aartshertog Karel, broeder van keizer Frans II van Oostenrijk, en noemde zichzelf *Kozijn Karel van Loupoigne*. Zijne onverschrokkenheid, het welgelukken zijner tochten en bijzonder de stoutheid van zijne ondernemingen, — want zekeren dag dierf hij dóórbreken tot Tervueren en Boschvoorde, — joegen de Franschen de schrik op het lijf, die dan ook besloten, kost wat kostte, den brand te stuiten, welke dreigde eene gevaarlijke uitbreiding te nemen. Eene talrijke manschap, een geheel leger gelijk, werd tegen Jacquemijn's bende gericht; het kon niet anders of deze, langs alle kanten omsingeld, werd vernield en uiteengedreven; doch de kopstukken ontkwamen het door de vlucht. Den 26 Februari 1796 sprak een krijgsraad, bij verstek, de doodstraf uit tegen Karel Jacquemijn en Dom Chantine, provisor der abdij van Villers, « beticht, zegt het vonnis, de heropbeuring van het koninkdom en van de kloostermacht betracht te hebben, tevens met de uitdrijving der Franschen uit België ». Jacquemijn wist zich wederom schuil te houden. Velen beweerden dat hij naar de Vendée was gevlucht: anderen hielden staan hem dikwijls in Brussel en elders te hebben ontmoet. Inderdaad, bij de losbarsting van den opstand tegen de conscriptie, in het jaar VII der republiek (1798), zag men hem op 't onverwachts op het oorlogstooneel verschijnen, aan het hoofd van talrijke boerenkrijgers. — Wij weten het alreeds, het Belgisch leger te Diest verslagen, hereenigde in Hasselt, en werd aldaar door den overmachtigen Franschen generaal Jardon verpletterd. — Jacquemijn ontsnapte nogmaals, en bracht zijne geredde vechters in eene klaarhage (1) van het

(1) *De Cleerhage*. Zoo heet, in onze gebuurte, een volkrijk gehucht van *Meldert*, te midden gelegen van de landouwen die vroeger het Affligemsch bosch uitmaakten. Het Fransch woord *clairière* staat in

Soniënwoud. Hoe gering de getalsterkte van zijne bende mocht wezen, hij bleef niettemin de schrik van de partijgangers van Frankrijk : zooverre dreef hij de vermetelheid van drij huzaren aan de stadspoorten van Brussel te gaan oplichten, en deze te dwingen van hem te volgen in het Soniënbosch. Allerlei listen waren alreeds aangewend om hem in handen te krijgen, toen men in Brussel gelukte de hand te leggen op een zijner zendelingen, die zijne schuilplaats verried. Den 30 Julij 1799 begonnen verscheidene afdeelingen voetvolk en ruiterij eene klopjacht op hem, en, geleid door drij van zijne mannen, op den tocht aangehouden, troffen zij hem eindelijk aan, in de boschengte van het Soniënwoud, tusschen Neerijssche en Tervueren, bezig zijnde met brandewijn uit te deelen aan zijne manschap. Het zicht der onverwachte krijgslieden en van hunne blikkerende wapens ontroerde hem niet : hij vocht met een leeuwenmoed, die een beter lot verdiende. Met een kogel in de bil, zakte hij op den rechter knie, vuurde voort, doodde een sergeant, kwetste verschillige soldaten, totdat hij zelf dood nederviel, in volle borst getroffen door een geweerschot. Zijn afgehouwen hoofd werd naar Brussel gevoerd en aldaar door den beul, op een schavot, vóór het stadhuis, op eenen staak gezet, alwaar het drij uren lang blootgesteld bleef. Op zijne naakte borst vond men een eerekruis, met het wapen van Oostenrijk.

Het belang dat de Franschen hechtten aan zijne dood, bewijst genoeg welke vrees hij inboezemde. Bij vonnis van 4 brumaire jaar VIII (25 Oct. 1799) werd het meerendeel der hoofdmannen van den opstand ter dood verwezen, en deze die men kon in handen krijgen, op den Grooten Zavel geguillotineerd. Zoo was de boerenopstand van het jaar VII de laatste weêrklank van den revolutionnairen storm : na October 1799 nam

onze woordenboeken niet vertaald als door *ledigte*, *opene plaats in een bosch*. Waarom niet het woord *klare hage* of *klaarhaag* gebruiken, vermits *haag* toch woud of bosch bediedde, getuigen *'s Gravenhage*, en al de *Verhagen's* en *Vanderhagen's* der wereld?

Bonaparte het staatsroer in handen, en een nieuw tijdstip van welstand en rust begon.

Wie en wat was nu die zonderlinge Karel Jacquemijn die op zijne 38 jaren kon sterven als een middeleeuwsche held, na 20 jaren lang de bloedigste vijand te hebben geweest van de Franschen, van de Franschen alleen? Ja zijn leven is raadselachtig, doch voorwaar die man was geen *Brigand*. Hij wroegde, hij leed, streed en stierf, noch uit eer- noch heersch- noch geldzucht, maar voor den vrijdom van zijn godsdienst en zijn vaderland (1).

(*Vervolgt.*) Dr R. MOROY.

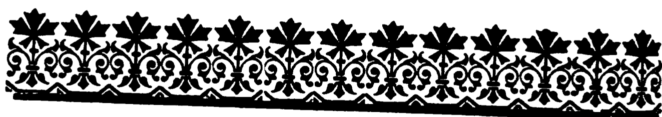
---

(1) Gelijk onze nu doode vriend, **Lambrecht van Ryswyck**, vader, *Kapitein Rollier* verkoor als held van een historisch drama, wilde een Brusselsch romanschrijver de gedachtenis ontwekken van *Charles-Joseph Jacquemin, dit de Loupoigne*. Het boek heet : **Il y a cent ans : 1789-1799.** LA VENDÉE BELGE, **Roman national,** *par* **Victor Clep**; *Bruxelles, 1889*. De schrijver, onder den deknaam van *Clep* verscholen, is ons volkomen onbekend : het is toch, denken wij, een Vlaming, doch een *Brisseleer*, vermits wij in zijn hoofdstuk : *Le Vrægemet, de Vroegmarkt* vinden. Wat er van zij, niet zoekende zijn werk als roman te beoordeelen, verklaren wij gaarne dat het veel historische kennis verraadt en bezield is met een vurigen vaderlandschen gloed. De schrijver spreekt geestdriftig van : « *Cet héroïque mouvement mi-national, mi-religieux, qui en 1798 et 1799, ensanglanta nos provinces flamandes.* »

In zijn *Voorwoord* lezen wij : « *Ces hommes, ce sont nos Vendéens à nous. Comme ceux de France ils ont fait preuve de bravoure et parfois d'héroïsme, mais leur but est plus noble. Ce n'est pas la guerre civile qu'ils fomentent eux : c'est la guerre nationale.* »

In de *Narede* staat er : « *Les hommes de 1798 ne furent ni des matamores ni des intrigants. Ils ont combattu dans la simplicité de leurs cœurs, sans une arrière-pensée, avec un héroïsme, un désintéressement auxquels leurs adversaires mêmes ont rendu hommage !... Peut-on en dire autant de tous les révolutionnaires ?....* »

KAREL LEDEGANCK (1).

« WAT overschoone dag »!... Hoe aangrijpend en verrukkend is het zicht op de duizenden die uit al de Vlaamsche gouwen naar hier zijn gestroomd om den Vlaamschen dichter in zijne geboortestad te verheerlijken en met vaderlandschen dank te bekronen!

Bij die duizenden scharen zich, onder hunne kleurige banieren, onze kunstmaatschappijen en volksbonden; de hooge burgerlijke en geestelijke overheden van Oost-Vlaanderen; de besturende vertegenwoordigers van Antwerpen, dat nog steeds, met zijne kunstkroon op het hoofd en met den schepter der handelsmacht in hand, als koningin der Schelde troont; van Gent, dat, terugdringende in zijn verleden, de nalatenschap der vaderen, hunne prachtige gebouwen, in eer herstelt; van Brugge, dat zijne afgeweken zee terugroept en de hand uitstrekt, in herboren levenshoop, naar de immer volle bronne zijner oude welvaart; bij die duizenden scharen zich onze kunstenaars en geleerden, onze wetgevers en onze regeering, met den vorstelijken vertegenwoordiger van ons Koninklijk Stamhuis aan hun hoofd, hem, de bloeiende hoop des vaderlands, die, telkens hij tot het Vlaamsche

(1) Feestrede uitgesproken bij de onthulling van zijn standbeeld te Eecloo, den 29 Augustus 1897, door Dr. H. CLAEYS, Pastoor van Sint-Nicolaas (Gent).

volk nadert, mag ondervinden hoe ons getrouwe volk verkleefd is aan de nationale beginselen, in hem verpersoonlijkt.

De Vlaamsche Beweging gaat hare zegedagen in... Den juichtoon der victorie hoort men opgalmen in onzen strijdkreet

Zij zullen hem niet temmen,
Den fieren Vlaamschen Leeuw!

Van weerskanten van de Schelde, gisteren ten Oosten van Antwerpen uit Lier, vandaag ten Noorden van Gent uit Eecloo, schalt de feestbazuin die het Vlaamsche volk ten hoogtijde roept;

De blijde maar gaat over 't land

dat beide steden een roemrijken zoon begroeten

Op de eerzuil der onsterflijkheid.

Het brengt ons telkens, ja, eene verheugende tijding als Vlaanderen een zijner groote zonen, vóór de oogen van het levend geslacht, in beeld doet verrijzen; als Vlaanderen, jubelend in den luister van eigen glorie, den vereeuwigden naam van dien zoon plechtig herdenkt, zijn vernuft en zijne daden viert en zóó zich herinnert welken rang in het rijk van kunsten en wetenschappen het eenmaal heeft bekleed, wat weldaden de handel, de nijverheid, de zeevaart, de beschaving hem hebben te danken, wat lichtstralen over de aarde van hem zijn uitgegaan.

Die vereering, die blijde terugblik in eigen glanzende historie getuigt van levensvolheid, van edel zelfbewustzijn, van nationale fierheid en eerzucht, heilspellend voor de toekomst.

Maar van hooger beteekenis nog zal het zijn, als Vlaanderen, in zijn langen, bangen strijd voor eigen taalrecht en eigen volksbestaan, die mannen verheerlijkt door wier kracht van hand en verstand

de dreigende ondergang werd bezworen, die geweld en verraad heldhaftig hebben afgeslagen — Breidel en de Coninck, Artevelde, — of wier begeesterd woord later hem uit zijn zedelijken doodslaap gewekt heeft en doen opstaan : Willems, David, Conscience, van Ryswyck, van Duyse, Snellaert, en U, Ledeganck, zijn hooggevierden dichter, dien het dankbaar Vlaanderen, door zijne kleine noorderstad genoodigd, heden komt begroeten in het brons zijner glorie, of, om het te herhalen in de keuriger en schilderende woorden van Ledeganck zelf,

Op de eerzuil der onsterflijkheid.

Ja, zulke betoogingen zijn zegedagen in het leven der Vlaamsche beweging! Zij zijn een kreet die galmt over het land en roept dat Vlaanderen zijn eigen leven wil voortleven; de ontwikkeling van zijn volk, in machtig geloof aan eigen zelfstandigheid, verwacht van eigen taal en behoud van eigen zeden; langs de baan van recht en wet wil opklimmen tot de verwezenlijking zijner wenschen en idealen! Zulke betoogingen doen blijken dat onze Dietsche stam, hoe scherp en hoe hardnekkig de bijl der verdrukking naar zijne wortelen hebbe gebeten, nog met milde levenssappen zijne krachtige takken voedt en nog frisch en jeugdig zijne prachtige kruin in het vrije luchtruim openspant en afrondt.

In onze hulde juicht dan ook niet alleen de hymne van lof en glorie aan hooge geestvermogens, maar het warmste dankgevoel jegens een vader van ons herboren leven geeft zich lucht in de klanken van ons feestlied. De ware glorie is deze — om vele en groote weldaden in eigen vaderland en bij eigen volk de dankbare en duurzame vereering van zijn naam en werken verdiend en verworven te hebben.

Ledeganck was de dichter van geboorte, *poëta nascitur,* die, door ernstige studie van taal en letteren, van geschiedenis, wetenschappen en kunsten, zijne buitengewone natuurgaven tot rijpe ontwikkeling bracht en in verstandelijk evenwicht hield; die voor elk onderwerp, hoezeer het ééne van het andere verschillen mocht, den gepasten toon wist te treffen; die, zingend of verhalend, gevoel en verbeelding streelde in de verscheidenheid zijner kleurrijke en melodievolle strophen; die, bij het spel van zijn vers, de vlugge vingeren volgde en het snelle tonenwisselen van het klavier, dat « in zijn duizend maatklankwijzen » al de liefelijkheden der natuur weet op te vangen en terug te geven; die den tengeren vlasstengel met het blauw bloemeken, « het zacht gekleurd gewas, » aan den vreemdeling kennen leerde; die de boekweit van « zijn Meetjesland, » met haar « balsemgeur en pracht van bloesemkleur » lief had en bezong; over den geurenden akker de bieën gonzen hoorde en

« Het dreunend geklank
« Van geroep en gezang »

liet opleiden door den zevenslag van de kloppende dorschvlegels; die, op wat overbleef van onderaardsche kerkermuren, het middeleeuwsche Burgslot heropbouwde; die, zich, met de harp in de hand, stelde vóor het ontzaggelijk vraagstuk der diepste ellende welke de menschheid vernedert; die de heiligste gevoelens van het huiselijk leven, bij zijn kinderlijken rouw, in het roerendste klaaglied zingen deed dat ooit over het graf van een vader of eene moeder zweefde; die, zijner zending bewust, tot de Drie Zustersteden het woord van zijn Vlaamsch geloof richtte, en die, bij het volle zelfgevoel zijner macht, de hand strekte naar grootscher werken nog, als ongenadig de zeis des doods zijn rijpe kracht van leven en talent heeft afgemaaid.

Juich hem toe, Eecloo, Vlaamsche Stad, die, met uw eikenkroon omkranst, rijst van tusschen uw boekweitvelden en dennebosschen! Moeder, wier schoot den rijkbegaafden zoon heeft gedragen en wier Christen Vlaamsche haardstede voor eeuwig in zijne rouwzangen verheerlijkt blijft! Juich hem toe, kunstminnend Zomergem, wiens doode puinen en bloeiende velden zijnen geest tot dichterlijke scheppingen hebben gevoerd! Juich hem toe, stad der Artevelden, binnen wiens muren ons verleden hem is verschenen, om hem zijne zending tot de Drie Zustersteden op te dragen! Juicht hem toe, van overal waar de tong in Vlaamsche klanken roert, waar het Vlaamsche lied de harten verblijdt, waar men gelooft in de toekomst van het Dietsche volk!

Juicht hem toe! Hij heeft het Vlaamsche vaderland bemind, zijne taal verheerlijkt, zijne levenskrachten heropgebeurd, zijn voorgeslacht gehuldigd en bezongen; hij heeft aangekleefd al wat ons eigen is in grond en groei, in aard en zeden, in nijverheid en in kunst, in roem en in historie!

Vijftig jaren scheiden ons af van den dag dat een dichte rouwstoet Ledeganck naar zijne laatste rustplaats op den St. Amandsberg vergezelde.

De eerekransen, bij die treurige plechtigheid op zijn graf neêrgelegd, zijn niet verslenst: van dag tot dag bloeit zijn lof in frisscher levenskleuren wen ook zijne werken voor het Vlaamsch gevoel zoo jeugdig nieuw blijven alsof zij van gisteren waren geschreven.

Het blijft ook nog immer waar wat in het *Jaarboekje* van 1848 gedrukt staat: « Zijn dichterlijke roem heeft eene uitbreiding gehad die tot heden geen beoefenaar der Nederduitsche poëzie in België te beurt viel. »

Het opgewekt gevoel van onze nationaliteit en onafhankelijkheid, zoo professor David schreef, was oorzaak van hetgeen Tollens, de Noord-Nederlander, een *wonder verschijnsel* noemde, toen hij sprak van die « vele Belgen, die met goed gevolg, veel beter dan ooit en in een beschaafder taal dan vroeger, de Nederduitsche Dichtkunst beoefenen », en er bijvoegde dat onder hen « de heer Ledeganck voorzeker eene voorname — zoo niet de eerste plaats verdient ». En dan had Ledeganck nog zijn Burgslot van Zomergem, zijne Boekweit, zijne Zinnelooze, dan nog zijne Drie Zustersteden niet geschreven.

« Onbetwist en onbetwistbaar is het, gaat Rens in zijn *Jaarboekje* voort, dat geen der bestaande Vlaamsche dichters dien eenvoudigen, ofschoon vaak zoo verheven zwier, die reinheid en duidelijkheid van uitdrukking, die netheid van gedachten bereikt heeft, die Ledegancks gewrochten, afdruksels zijner schoone ziel, zijns krachtigen en deugdzamen karakters, zijns zuiveren Godsdienstgevoels onderscheiden, en dezelve, ook voor den minder gevorderden, verstaanbaar maken; eene hoedanigheid welke niet immer met de zorg die zij verdient, betracht wordt. »

Ledeganck stelde die hoedanigheid op hoogen prijs. In hoogdravendheid, alleen op eigen roem bedacht, kon hij zich zeker boven het begrip van het volk verheffen, maar eene zending bij het volk vervullen was voor zijn gevoel van hooger belang dan, zich zelf bewonderend, in de wolken op te varen. « Wat zou het zijn, schreef hij, zoo wij door een hooger vlucht geheel en gansch boven het begrip onzer lezers gingen zweven? Wat ik schrijf, schrijf ik voor mijn tijdstip. » Hij schreef dus, gelijk Conscience, voor zijn levend Vlaamsche Volk, niet uit onmacht tot hooger, maar uit liefde voor het volk, om aan het volk het brood des geestes te reiken.

Ook blijft, bezegeld met de erkentenis van het

Vlaamsche Volk en Vaderland, de naam van Ledeganck in onsterfelijkheid bewaard. Waarheen doolt de naam van den dichter wiens hart niet eensslags heeft geklopt met het hart van zijn volk, bij wiens naam het volk onverschillig blijft gelijk hij zelf niet bezorgd was te werken ten goede van het volk? Vlaamsche eenvoudigheid van taal en stijl heeft overigens Ledeganck niet verhinderd, gelijk wij straks met Rens aanteekenden, verhevene gedachten en gevoelens te vertolken, het genot van het verhevene, in edele dichtkunst, ook aan de ziel van den minder gevorderden meê te deelen.

Is er een Vlaming die zich, enkel bij het zien der opschriften zijner dichtstukken, niet onmiddellijk te huis gevoelt? Niets is ons vreemd in zijne tafereelen. Zijne dichtbloemen zijn gewas van eigenen grond; hij is bij uitnemendheid *ons* dichter.

Willems zegde : « mijn vaderland is mij niet te klein »; de zangster van Ledeganck schijnt voor kenspreuk genomen te hebben : « mijn Vlaanderen is mij niet te klein. »

Uit Vlaanderens welige akkers en beemden ; uit de duinen der zee en op de boorden der Schelde; uit zijne oude steden met hunne trotsche gedenkteekens, kerken, hallen, stadhuizen, belforten ; uit zijn werklust, nijverheid, kunstliefde; uit zijn rein huiselijk leven en erfelijke vroomheid; uit de groote herinneringen aan zijn heldentijden, welt en borrelt eene onuitputbare bron van bezieling en poëzie. Wie zulks vergeet, vergeet zijn volk, miskent zijne zending.

In Morgenland en zijn wij niet....
Wij zijn in Vlaandrens schoone streek,
Waar menig kabbelende beek
Door menig vette weide kronkelt;
Waar menig boomgaard staat en prijkt,
Met menig soort van ooft verrijkt,
Dat gloeiend door de blaadren vonkelt.

In Vlaandren, waar het lomrig woud
Den gloed des zomerbrands weêrhoudt,
En koelte wuift op vruchtbre voren; —
Waar 't breede veld een zee ontvouwt,
Een volle zee van golvend koren; —
In Vlaandren, waar de boekweit groeit,
Die daar die wolk van balsemgeuren
Doet stijgen uit haar bloesemkleuren,
Die kiemt en rijpt en — altoos bloeit!

De Vlaamsche jeugd bleef niet achter voor het vieren van dees heuglijken dag. Zij weet in wat ruime mate de jeugd hem dank verschuldigd is. Om de keuze zijner onderwerpen, om de classieke behandeling der verkoren stof, om het goed afgemeten plan, om de wijze indeeling, maar ook om de onberispelijke reinheid en den zedelijken adel zijner gewrochten, werd hij ingeleid bij de studeerende jeugd; hij werd welhaast haar dichterlijk *vade mecum*; en zoo deelde hij aan de jonge harten zijnen gloed van liefde tot taal en vaderland mede en vervulde hen met fierheid op ons verleden, maakte hen er trotsch op, Vlamingen te zijn. Zoo vergoedde hij eenigerwijze wat bij het onderwijs te kort was aan Vlaamschen geest en ernstige taalstudie; hij wekte en onderhield de zielevlam; hij riep de jonkheid in het leger van de Vlaamsche Beweging om later met deze voor de vervlaamsching van het onderwijs meê te strijden. De geestdrift, die eene voorlezing uit Ledeganck bij mijne studenten van poësis, wien het overigens ook niet aan opleiding in de moedertaal ontbrak, kon doen ontstaan, behoort tot de onuitwischbare herinneringen uit mijn schoolleven in het Klein Seminarie te Sint-Nicolaas.

In zijne vertalingen, van uitheemsche dichters, stelde Ledeganck zich voor, « de blaam van minderheid tegen onze moedertaal opgeworpen, werkdadig en waardiglijk te wreken ».

Dat onze taal ook eene rechtstaal is bewees hij ten overvloede door een proza-werk, van echt prozaïschen arbeid, door zijne vertaling van het *Burgerlijk wetboek,* vertaling hoogst verdienstelijk in opzicht van taal- en rechtskennis. Volgens de getuigenis van Heremans, heeft die lastige arbeid ongetwijfeld bijgedragen om de borstkwaal, waarvan Ledeganck werd aangedaan, te ontwikkelen. « Doch zijne liefde voor zijn Vlaamsche broeders, die de wetten, welke hen besturen, niet eens verstaan konden, was al te groot, opdat hij zijne eigene gezondheid voor de Vlaamsche zaak niet zou hebben opgeofferd! »

Bij het schrijven van het Burgerlijk wetboek in Vlaamschen tekst daagde ongetwijfeld de toekomst vóór den doordringenden blik van den vertaler.

Zijn innig en vast geloof in het goed recht der Vlaamsche zaak, zal hem het bewustzijn hebben gegeven dat hij eene nieuwe baan had geopend, (en er den eersten voet in geprint,) langs dewelke de Vlaamsche Beweging naar de Vlaamsche Wetgeving zou opklimmen; lange en steile baan waar wij, onder het geleide van Coremans en De Vriendt, thans juichend den eindpaal van genaken.

In een andere zaak nog staat de naam van Ledeganck met de Beweging onzer dagen in het nauwste verband.

Door de waardeering zijner medeburgers was Ledeganck te Zomergem geroepen geworden, in den Provincialen Raad van Oost-Vlaanderen te zetelen.

Hoort hoe hij zelf meêdeelt wat in zitting van 17 Juli 1840 omging.

« Terwijl men mij verdacht hield van geveinsd-
« heid jegens de moedertaal; terwijl men mij bij
« zulk eene verdenking met bittere lasteringen over-
« laadde; terwijl anderen aarzelden de moedertaal
« door haarzelve te verdedigen, en in het Fransch
« de vraag opwierpen of het betamelijk was Vlaamsch
« te spreken, heeft mij dit alles verdroten, en *ik*

« *heb* (*de eerste misschien sedert vijftig jaren*) *in de* « *raadsvergadering vau Vlaanderen Vlaamsch gespro*- « *ken.* Wat er van komen zal, dat wacht ik af. »

Hoe zal het in de onsterfelijkheid den geest van Ledeganck hebben verblijd, toen, na de lange verwachting van meer dan een halve eeuw, de galm onzer Nederlandsche spraak ook uit onze wetgevende Kamer opging! Vreugde wekkend te allen kante, als eenmaal de galm van Roeland toen hij over Vlaanderen victorie luidde, ging over het Vlaamsche land de weerklank van de woorden onzer echt Vlaamsche Volksvertegenwoordigers. Plechtig had onze Volkstaal in de Belgische Kamers hare intrede gedaan!

Hulde aan Ledeganck, den manhaftigen strijder en dichter, die de eerste heeft gezien wat moest zijn en gedurfd wat hij noodig dacht gedaan te worden!

In de Drie Zustersteden is Ledeganck heel en gansch. Daar vindt en erkent hij zich zelven; en daar smelt strijder en dichter tot de volmaakste eenheid saâm. Het Fransch Levensbericht der *Biographie Nationale* gewaagt van den uitnemenden bijval die het verschijnen der Drie Zustersteden onthaalde; het was in poëzie wat welhaast in proza de Leeuw van Vlaanderen was. Op duizenden afdruksels getrokken, wat nooit van een ander dichtwerk was gehoord geweest, kwam weldra het edel kunstgewrocht in aller handen. Het Vlaamsche volk herkende de uitdrukking van zijn ideaal, den weêrklank zijner innigste zielestemmen.

De opvatting der Drie Zustersteden is door vaderlandsche begeestering ingegeven. Wat men in geschiedkundige beschouwingen als algemeene en bijzondere oorzaken van het verval onzer gemeenten kunne vermelden, toch is het niet te miskennen dat eene groote historische waarheid de Drie Zuster-

steden ten grondslag ligt : een volk, van zich zelf ontaard, van zijne taal en zijne zeden verbasterd, smaakt eerlang de bittere vrucht zijner ongetrouwheid aan eigen afkomst en eigenen geest in een jammerlijk en onherstelbaar verval :

Want, die geen onheil ziet in laffe bastaardij
Is veil voor vlek en schande en rijp voor slavernij.

De eerste aanvoerders onzer Vlaamsche Beweging hebben vast geloofd in die onverbiddelijke wet der historie, en zij zagen de noodzakelijkheid, zij erkenden de mogelijkheid, en zij voedden in hun geloovig hart de hoop der herleving!

Door den vorm drievoudig, door de titels tot drie steden beperkt, is de trilogie van Ledeganck in oogwit één en spreekt zij tot het gansche en éene Vlaamsche Volk.

De vorm is uitmuntend door verscheidenheid van voorstelling, door lyrischen gloed, door eigenaardige schildering.

Hier is het « de leeuwbanier, ontrold voor 't oog van neringen en gilden », daar het ridderspel en landjuweel, ginds de vorstin « die in den stoet van Brugge's schoone vrouwen, eèn stoet van koninginnen vond, » en overal « 's lands aanbeden taal, de spiegel van 's lands zeden ».

De groote Hollandsche Redenaar en Dichter, Dr Schaepman, wees mij eens met de woorden : « Zie, dát is schoon! » op de volgende strophe uit den Lierzang van Antwerpen :

Want de eerbied van heel de aard' werd 't onbetwiste deel
Van de eedle bakermat der vorsten van 't penseel!....
Het beeld dier vorsten zweefde
Voór mij in hellen glans,
En 't was mij, of ik, gansch
Ontroerd door zulk gezicht, van heilige aandrift beefde!
Ik merkte er een' in hun getal,
Met breeden hoed en kloek van stal,

Voór wien al de andren zich, als voór een leenheer, bogen.
Zijn vonklende aadlaarsblik, gevestigd naar den hoogen.
Scheen door een' stroom van licht der heemlen opgeklaard.
Zijn' naam?.. Men vraagt geen' naam vereeuwigd door heel de aard'!

Ledeganck is de eenige dichter, dien wij noemen, duidelijk en volnaams, bij den naam van een zijner werken; ziedaar wat van verdienste en beroemdheid getuigt en wat de beoordeeling van het volk bevat. In proza is *de Schrijver van den Leeuw van Vlaanderen* ons een herkennelijke naam; zoo ook wordt Ledeganck voluit genoemd als wij zeggen : *den Zanger der Drie Zustersteden.*

Uit niet één onzer dichters heeft ons volk zoo talrijke kernspreuken meêgenomen waar nationaal leven in besloten ligt en uit ontkiemt :

Blijf trouw aan uw verleden !...
Wees Vlaamsch van hert en Vlaamsch van aard !...
Wees Vlaamsch in uwe spraak en Vlaamsch in uwe zeden !...

En andere verzen meer...
Kan het woord

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon,

niet gelden als een wekwoord en kenspreuk voor den herlevenden Vlaamschen Bouwtrant, en voor de machtige Vlaamsche muziekschool die hier zelf, door een harer prachtigste zangen, hulde brengend aan Ledeganck, hare kracht en meesterschap doet blijken?

En dan, dat machtigste vers dat onze moedertaal kent; die korte, krachtige schets van een eerlijk en in zegerijke eerlijkheid volwassen volk; die samenvatting onzer geschiedenis; dat vers, wereldberoemd, (wij hoorden 't, tot lof van Vlaanderen, door gevierde redenaars uit den vreemde aanhalen), en waar ik slechts hoef op te zinspelen om het in uw geheugen te roepen; dat naar uwe lippen dringt, dat gij inwendig mij voorzegt, eer ik het uitspreek :

Die wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden.

Het is: het *Justum et tenacem propositi virum*, de gerechte en in zijn gerechtigheid standvastig, bij zege van zijn deugd volteekend en volmaakt.

Dat vers zal dóor de eeuwen gaan gelijk het onsterfelijk vers in hetwelk Virgilius de Romeinen beeldde, in hun heerschappij over de wereld en in de majesteit van hun burger-grootheid in vredestijd:

Romanos, rerum dominos gentemque togatam.

De woorden en de woordenschikking werken mede in de schilderende kracht van het vers; op eensluidende ingangsletter stapt het voort en teekent zijnen stap; met de omzetting van een enkel woord geeft het aan de eerste helft het klank- en zinrijke slot: wat was *recht!*

Wel is dit koninklijk vers de eere waardig die het genoot, toen in de Vlaamsche Academie, bij zijn eersten groet aan Vlaanderens volk en taal, de prins van België het herinnerde en aanhaalde.

Dit vers bevat en verheerlijkt de geschiedenis der opkomst onzer oude gemeenten. Het is het opschrift gereed voor eene te schrijven historie der Vlaamsche gemeenten; op de gevels van het herstelde Belfort van Gent, het teeken der veroverde gemeentevrijheid, moge het eens in gouden letteren prijken:

Die wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden.

Geniet de glorie van uw vader, nakroost van den geliefden dichter; geniet zijne glorie, gij ook, geëerde vrouw, driemaal achtingswaardig in ons midden door uwe zegenkroon van hooge jaren, door den hooggeschatten naam met uwen naam verbonden en door de duurbare herinneringen die u omzweven!

En gij, Vlaamsche en Vlaamschlievende stad Eecloo, heb dank voor het heerlijk beeld dat gij, door eene meesterhand, aan het Vlaamsche Land hebt geschonken! Gij zelf, hou het in eere! Laat het u spreken van de wilskracht waarbij ook het begaafde volkskind in een vrij en onafhankelijk land hoogeren rang in de maatschappij verovert; laat het u spreken van toewijding en zelfopoffering aan het heil des volks; van liefde en gehechtheid aan eigen grond, eigen zeden, eigen taal, eigen geschiedenis; van onoverwinnelijk geloof in het herbloeien, in de toekomst van den Dietschen stam... Blijve, om de voetzuil van dit beeld, eene bevolking van wakkere Vlamingen leven

Die willen wat is recht en winnen wat zij willen.

VIVAT JESUS (1)!

Handelingen der Apostelen :
III. 1-10; IV. 27-30.

Aan den oosterkant van Jerusalem's Tempel, van op de trappen, vóór de SCHOONE POORT, *roepen de Levieten het volk tot de avondbede.*

LEVIETEN (*solo-eenigen*).

De zonne zinkt en wijkt in 't Westen! —

Aanbid uw' God, wiens trouwe wacht,
Door dag en nacht,
In 't wapen wandelt op uw vesten;

Aanbid uw' God, vervul met lof
Zijn tempelhof,
Daar Hij zijn zegen deelt, zijn besten;

Aanbid uw' God en lofzing Hem,
Jerusalem,
Eer zon en dag wegduikt in 't Westen!

---

(1) Cantate, getoonzet door Pastoor COOREMAN en uitgevoerd op de plechtige prijsuitdeeling in het Klein Seminarie te Sint-Nicolaas, den 12 Augustus 1897.

In het zicht der SCHOONE POORT *genaderd, hooren de Apostelen* **Petrus** *en* **Joannes** *den zang der Levieten.*

PETRUS.

Aanbid uw' God, Jerusalem;
Aanbid ook Hem,
Gods eigen Zoon, den Heiland zoete,
Die kwam en voor uw zonden boette;
Die, op deze uur, — toen zwart als nacht —
Aan 't kruishout alles heeft volbracht.

Beken uw schuld, Jerusalem,
Val neer voor Hem,
Val neer in 't stof op 't aangezichte,
Ontwijk zijn toornig wraakgerichte,
Eer pracht en praal van poort en bouw
Neerploff' tot puin, in rook en rouw!

JOANNES.

Godlof! in tal, in broedermin,
Groeit, dag bij dag, ons vroom gezin:
Om ónzen lofzang, ónze bede
Spaart Jesus tempelbouw en stede!.....

Wat zicht, van gulden hoop omgloord!
Het volk uit stad en dorp zien komen
En — 't Kruis in top! — ten tempel stroomen,
De trappen op der Schoone Poort!

PETRUS.

Op Jesus' roepen let noch luistert,
Wie achter goud en glorie draaft;
En komen kán niet, wien verslaafd
De Wellust in haar netten kluistert.

JOANNES.

De liefde haalt hem.....! Zij zal dragen
En brengen hem aan Jesus' voet,
Zoo m'aan de Poort ginds, alle dagen,
Met Tolmaï, den kreuple, doet!

Intusschen, bij den oproep tot de avondbede, naderen scharen van **Joden** *en van* **Christenen** *de trappen der* SCHOONE POORT.

JODEN (*koor*).

Al wijkt in 't Westen reeds de zon,
Om diep en dieper nog te dalen,
Toch blijft het blanke Hiëron,
In schittrend gulden glansen, stralen.

Zoo straalt ons hoop! God redt Zijn volk
En vrijdt ons van der vreemden benden!
Zoo straalt ons hoop!.... wat donkre wolk
Ons drukt van weedom en ellenden.

LEVIETEN (*solo-eenigen*).

De zonne zinkt en wijkt in 't Westen! —

Aanbidt uw' God, wiens trouwe wacht,
Door dag en nacht,
In 't wapen wandelt op uw vesten!

CHRISTENEN (*koor*).

De eeuwen wisslen lijk de dagen :
Eene daalt, eene andre rijst,
Al, naar 's Hoogsten welbehagen,
Al, naar Hij den weg hun wijst.

't Licht van vroeger leering doofde,
Domplend ons in doodschen nacht :
Heil en lof, nu 't langbeloofde,
't Volle Licht ons tegenlacht.

Van op zijne mat, vóór de trappen der SCHOONE POORT, *zingt*

TOLMAÏ DE KREUPELE.

Hebt erbarmen
Met een armen,
Kreuplen man;
Die nooit, noch heden,
Noch lijf, noch leden,
Roeren kan.

Het zien van Tolmaï*'s lichamelijke ellende wekt hooger gedachten in 't strenge gemoed van*

PETRUS.

Ontzenuwd en gebonden,
In bangen, naren nood,
Zoo liggen, in hun zonden,
De zielen..... levend-dood!

Daar hij bemerkt hoe Petrus, *diep getroffen, nog weifelen blijft, den blik nu tot* Joannes *gekeerd, zingt*

TOLMAÏ.

Blonde jongeling,
Gij — zoo frisch en flink —
Och! kom nader!
Spreek voor mij
Ten beste, gij,
Bij uw' vader!

JOANNES.

Ach! Hoe smertelijk en smeekend,
Stem en oog zijn lijden teekent!.....
Roerloos liggen, nacht en dag!
Hooploos lijdend liggen..... ach!

TOLMAÏ.

Wilt me mild een aalmoes schenken,
'k Zal u trouw bij God gedenken,
Bidden zoo ik vurigst kan :
Hebt erbarmen
Met een armen,
Kreuplen man!

PETRUS.

Hoe voel ik 't hert mij diep bewogen!....
Mijn goede man, schouw ons in de oogen :
'k Heb zilvermunt noch goud in hand;
Maar 'k heb en geef u beter pand :
IN JESUS-CHRISTUS' NAAM, DEN MAN VAN NAZARETH,
STA OP EN STAP MET VASTEN TRED!

LEVIETEN (*koor*).

Wonder, wonder!.... Wat is dat?!....
Tolmaï — kan 't waarheid wezen? —
Halfgesteund, staat.... rechtgerezen!
Tolmaï.... verlaat zijn mat!

Hupplend springt hij, vlug van leden,
Wendt en wisselt stap en schreden,
Komt en keert in lossen zwier!
Hemel!.... wat gebeurt er hier?!

TOLMAÏ.

't Is waarheid, waarheid, waarheid!
'k En droome noch en dwaal :
Ze vlood,
Ze is weg, mijn kwaal,
En weg, mijn nood,
In al zijn nijdig norsche naarheid!

Ik sta.... ik stap!....
Mijn redder, laat mij, op den trap,
U steunen; laat me, dankbaar blijde,
Den tempel intreên aan uw zijde!

Terwijl **Petrus** *den genezen kreupele over den Goddelijken Zaligmaker nader inlicht, zingen*

LEVIETEN (*koor*).

Heil Tolmaï; die aan de Poort,
Hier, immervoort,
Ellendig lag inéèngewrongen!

Gods hand verwekte, in wondermacht,
Zijn levenskracht,
En hupplend is hij opgesprongen.

Heil Tolmaï! En, dank met lof,
In tempelhof,
In stad en land aan God gezongen!

TOLMAÏ.

Aan God mijn dank, die 't volk der Vadren
Door vrees behield in 't oud verbond,
Maar ons in liefde toe wou nadren,
En Jesus ons tot redder zond.

In Jesus' Naam voelde ik mijn banden
Gebroken, en mijn leden vrij!
Blij rep ik voeten nu en handen:
Dat Jesus' Naam gezegend zij!

Ach! kreupel blijven keel en klanken,
Te lam en stram mijn hert en stem:
Mijn broeders, helpt me Jesus danken,
Mijn broeders, looft en zegent Hem.

Hier volgt — tusschen **Kinderen** *en* **Mannen** *gesplitst — een deel van het lofgebed dat, naar de getuigenis van de* **Handelingen der Apostelen** (*IV. 24*) EENPARIGLIJK *de* **Christenen** *spraken bij* **Petrus'** *en* **Joannes'** *terugkomst in de vergadering.*

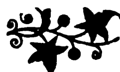
KINDEREN.

« God! in deze stad — zoo 't wierd voorzegd —
Tegen Jesus, uwen heilgen knecht,
Van Uw hooger zalving druipend,
Rukten samen, boos en sluipend,
Met Pilatus en Herood,
't Heidensch volk en Isrels scharen :
En ze pleegden, wat, vóór eeuw en jaren,
Uwe wijsheid en Uw macht besloot. »

MANNEN.

« En nu, o Heer,
Zie op hun driestheid neer!
Laat Uwer dienaars vrije monden
Betrouwend blij Uw woord verkonden;
Daar Gij de hand strekt tot genezen,
Tot teekens, nooit gezien voordezen.
Wier wonderwerk de macht betoon',
Van Jesus' Naam, Uw heilgen Zoon. »

EUG. DE LEPELEER.

KEN U ZELF.

MIJNHEER,

VAN de hand des heeren Hendrik de Marez verscheen in « *Het Belfort* » eene beoordeeling over mijn fabelbundeltje « Ken u zelf ». Mag ik in het belang onzer Letteren, waaraan uw tijdschrift gewijd is, voor het volgende eene plaats verzoeken?

Ofschoon de beoordeeling van Mijnheer de Marez ons eens te meer doet inzien, hoe lastig het is Jan en Alleman te voldoen en ons eenigzins doet denken aan de fabel van Jean de La Fontaine « Le Meunier, son Fils et l'Ane », toch bedank ik mijnen recensent van harte en geloof dat, mits de volgende verklaringen, wij elkander volkomen zullen verstaan.

Hoevele eigenschappen mij ook naar aanzien van « Ken u zelf » als fabeldichter ontbreken, Mijnheer de Marez geeft volmondig toe, dat mijn boek voldoet aan al de eischen van de zedeleer-; dat de kinderen, buiten kijf, in mijne fabelen goede lessen zullen vinden. Al ontkende nu de beoordeelaar alle andere hoedanigheden aan mijn werk, ik zou al zeer lastig moeten zijn om mij te beklagen. Hij laat mijnen fabelen de hoedanigheden van den Decalogus, die, hoe gebrekkig ook berijmd, sedert eeuwen tot voetstuk dient aan alle beschaafde maatschappelijke instellingen.

Men verlieze niet uit het oog, dat « Ken u zelf » de eerste reeks is van een aanzienlijk getal apologen, waarin het tot nog toe meer te doen is degelijke zedeleer en principes, dan kundige en verfijnde lettervormen vooruit te zetten.

Wil dit nu zeggen dat stijl en vorm van geen belang zijn?

Integendeel! En juist daarom zagen wij met spijt, dat Mijnheer de Marez zich bij algemeene gezegdens van afkeuring, zonder de minste aan- of terechtwijzing bepaalt. Ook heeft hij geen woord van goedkeuring voor de oorspronkelijkheid onzer meeste gedichtjes, noch voor hun onderling verband op 't gebied der zedeleer.

Wat nu ook Mijnheer de Marez over Jean de la Fontaine denke — en een meer overtuigd vereerder dan ik, vindt hij wellicht niet — zijne apologen zijn, onder opzicht van moraal, meestal voor kinderen ongeschikt en wat meer is onverstaanbaar. Zij zijn enkel dienstig voor jonge lui, die reeds voldoende gevatheid, letterkundige begrippen en

eene zekere dosis wetenschap opdeden. Kortom het zijn geene fabelen voor beginnelingen.

Neen, de afschuw voor den wolf kan nooit den verderfelijken indruk der zedeles : « La raison du plus fort est toujours la meilleure » vergoeden,

Noch het medelijden met den onschuldigen ezel in « Les Animaux malades de la peste » de droeve gevolgtrekking :

D'après que vous serez puissant ou misérable
Les jugements de Cour vous rendront blanc ou noir.

Noch de klucht van den dronkaard in « L'Ivrogne et sa Femme » de doodontmoedigende en valsche stelling :

Chacun a son défaut *où toujours il revient,*
Honte ni peur n'y remédie.

Moest die uitspraak gegrond zijn, zoo waren alle fabels met hare zedelessen, alle opvoedingstelsels fataal nutteloos.

Hierom hebben wij in « Ken u zelf » getracht kleine onderwerpen bondig en juist te behandelen met doelmatige, logische en *telkens opzettelijk uitgedrukte moraal,* in de overtuiging, dat het den schrijver aanvankelijk minder te doen is de nog weinig onderwezen jeugd verbloemde kunstige tafereeltjes op te hangen, waarvan zij het fijne niet verstaat, dan haar vatbaar te maken voor beknoptheid en logiek en haar degelijke grondbeginsels als een onuitwischbaar merk in het hoogst ontvankelijk brein te prenten.

In onze voorrede zegden wij meer dan zes honderd apologen geschreven te hebben. In dit getal zullen eenige der beste fabelen in navolging van Meester Jean de La Fontaine voorkomen, die wij verkozen minder voor strekking en zedeleer, dan voor hunnen letterkundigen vorm. Welnu, wij aarzelen niet deze in vergelijking te stellen met alles wat reeds op fabelgebied in navolging van La Fontaine in onze moedertaal geschreven werd, en — hoe verwaand zulks moge schijnen — voor wat gang, vorm, dichterlijkheid, klankkoloriet en aanschouwelijkheid betreft, vreezen wij hoegenaamd, maar hoegenaamd, geene voorgangers. Wij zijn bereid de proef op de som te leveren. Mogen wij hiertoe den volgenden bewijsgrond voorstellen? Maandelijks sturen wij aan « *Het Belfort* » *naar eigen keus zijner redactie,* eene fabel, die wij bewerkten naar de La Fontaine, beneven dezelfde bewerkingen door den Zuid-Nederlandschen schrijver Kanunnik Coninckx en den Noord-Nederlandschen dichter J. ten Kate, bijgenaamd den koning van den vorm, die de volledige fabels van den Franschen Meester in Hollandsche taal vertolkte. Blijkt onze proef de vergelijking te doorstaan, zoo worde zij in « *Het Belfort* » opgenomen.

Mogen wij eene eerste proef voorstellen, zoo zullen wij « Le Renard et les Raisins » verkiezen, omdat die fabel de kortste is die de La Fontaine schreef, en wij van uwe welwillendheid geen misbruik willen maken. Ziehier die fabel en de navolgingen :

Le Renard et les Raisins.

Certain renard gascon, d'autres disent normand,
Mourant presque de faim vit au haut d'une treille
Des raisins mûrs apparemment,
Et couverts d'une peau vermeille.
Le galant en eut fait volontiers un repas.
Mais comme il n'y pouvait atteindre :
« Ils sont trop verts, dit-il, et bon pour des goujats. »

Fit-il pas mieux que de se plaindre? »

De vos en de druiven.

Een vos zag eens schoone en rijpe druiven hangen
Aan eenen hoog verheven tak.
Door honger uitgeput en zwak,
Beschouwt hij die met groot verlangen.
Hij springt er naar, doch altijd mis.
Toen sprak hij : — 'k Mag ze niet; gewis
Zij zijn te zuur; 'k wil mij niet plagen :
Zij zijn maar goed voor slechte liên;
'k Zal me op een ander wel voorzien.

Deed hij niet beter nog dan klagen?

SIMOEN-MICHIEL CONINCKX.

De vos en de druiven.

Zeker vosje, uit Normandijën
Of Gasconje, 'k laat dat daar,
Moest zoo lang al honger lijën,
Dorst en honger bij elkaâr.
Als hij rondblikt met verlangen,
Ziet hij aan een wijngertmuur
Blauwe muskadellen hangen,
Rijp gestoofd door 't zonnevuur.
Wat hij smachtte naar een trosjen
't Hing te hoog!... Wat zeî hij toen?
« Ik bedank je, » zeî het vosjen,
« Druiven gij zijt al te groen! »

Zoo hield het vosjen zijn fatsoen.

J. J. TEN KATE.

De vos en de druiven.

Een leepe vos, gascon; naar andren normandiër;
Zooveel staat vast : doodarm en tuk op goede sier,
Zag, hoog aan traliewerk, een blauwen wijntros hangen.
Rein rekt zich, reikhalst vol verlangen
Naar 't ooft, berekent elke kans. Ach... sapperloot!
Drie vaams hangt het te hoog voor zijn gestrekten poot.
« Die zerpe druif! » grijnst Rein, « kan arme lui behagen,
« Mij niet! » Deed hij niet beter dan te klagen? »

Schaarbeek EDM. DE GEEST.

OPMERKINGEN OVER DE BETEEKENIS VAN EENIGE PLAATSNAMEN.

In den provincienaam BELGIE schuilt o. i. buiten kijf het Midden-Nederl. woord *baelgye, baelgie*. Als een Noord-Nederlander een echten Belg dien naam hoort uitspreken, wordt hij dadelijk herinnerd aan dát woord. Uit de beteekenissen er aan toegekend, als : rechtsdistrikt van een baljuw; gebied, beheer, bestuur, voogdij, baljuwschap; bolwerk, muur, verschansing, vesting, sterkte; hegge, hekwerk, afpalling, beschot, door palen afgeperkt terrein, doe men eene keuze, die niet *al te* jeugdig is: België toch behoorde grootendeels tot de Provincia Belgica der indeeling van het oude Romeische Rijk. Alzoo, *afgesloten* of *omsloten gebied*.

GEND, GENT, fransch GAND. Dat deze benaming der bekende hoofdplaats van Vlaanderen's oostlijk deel, met haren Brabantdam als de oude grens van Vlaanderen en Brabant (« de Navorscher » XVIII, 534 noot 5), alsmede eener rivierplaats in Over-Betuwe (aan de Waal), « Nav[r] » XL, 420 vg. goed kan verklaard zijn, in den zin van *gein* (oudtijds *gana*) = waterlossing, doortocht van water, — zie t. a. pl. eene menigte analogieën door ons opgegeven; — blijke ook uit den geslachtsnaam v. de Geind : « te Woudenberg (op de Veluwe) † 7/14 Mei 1895, oud 72 jaar, Maria Davelaar, laatst wed[e] Jacob Willemsen, vroeger wed[e] Jan v. de Geind ». *Geind*, als versterkte vorm van *gein*, heeft met *Gaent*, *Gaendt*, gelijk Gend, Gent beiden weleer ook voorkwamen, treffende overeenkomst. Vergel. hiermede de geslachtsnamen v. Gein, (te Barneveld a° 1626, « Nav[r] » XXVII, 362); v. Geijnt (vóor 1559; ibid. XXIII, 39), v. der Geijn a° 1568 enz. (ibid. XXVII, 361, 2 en 139, 40), v. den Geyn (of Gheijn) a° 1583 (te Mechelen, enz.; ibid. XXVI, 29, 30). Voeg er bij v. der Gant, ouden geslachtsnaam te Ek-en-Wiel. Te Tiel trof men in 1556 de Geijn, in 1568 v. der Gheijn aan [Rink « Beschrijv. van Tiel » (1836) bl. 313; Vervolg van Bijvoegsels en Bijlagen (1847) bl. 44], vermoedlijk éenzelfde familie. Denklijk verdient hier ook opmerking (Matthijs de Clerck) *vuten* Ghendt a° 1513 (« Nav[r] » XXI, 322), omdat *vuten* voor *uit den* staat. *Gein* wordt dus in mannelijk en vrouwelijk geslacht gebezigd; waarop wij in de

« Handel. van het XX^ste^ Nederl. Taal- en Letterk. Congres » (te Arnhem, 29-31 Aug. 1893), zie ald. bl. 278, hebben gewezen.

« Dat men », — schrijft « De Navorscher » XXIX, 517, — « in BERLIJN een verkleiningsvorm van « Beer » vond, is gemakkelijk te begrijpen. Maar hoe is men er toe gekomen, Berlijn door vluchtelingen uit Aardenburg te laten stichten ? » Dit met het oog op de ibid. bl. 516 aangeroerde legende.

Ten antwoord schreven wij in 1883 ibid. XXXIII, 161 : « Die overlevering van stichting door Aardenburger vluchtelingen rust o. i. zonder twijfel op dezen grond, dat het oudste der vijf, — of, indien men de Louisa's voorstad mederekent, — zes bijzondere deelen der stad Berlijn, het zoogezegde » « eigenlijke Berlijn » « in 1163 door den eersten markgraaf van Brandenburg, Albrecht *den Beer* (geb. 1106 te Ballenstädt, stichter van den staat Br., † 1170) gebouwd is, en zich aldaar *Nederlandsche* uitgewekenen nederzetten. De curieuse, kluchtige verklaring van den stadsnaam (Berlijn = Bärlein, beertje) zal dan ook wel op deze historische herinnering berusten. Ziethier dus weder een bewijs, dat aan schier alle legenden minstens eenige Historie ten grondslage ligt ». Waarom juist vluchtelingen uit Aardenburg ? Misschien wel, met het oog op het feit, dat dit aloude stedeke, dat vóór de stichting van Brugge een voornamen rang had onder Vlaanderen's steden, meer dan eens door de Noormannen allertreurigst verwoest geworden is.

Dit omtrent Berlijn en Albrecht den Beer t. a. pl. vluchtig door ons opgemerkte vindt omschrijving in « De Tijdspiegel » 1892, in een zaakrijk opstel, waarin Dr. A. J. Domela Nieuwenhuis « Opmerkingen en Aanvullingen » geeft bij Mej. Geertruida Carelsen's « Berlijn » (geïllustreerd door Hendrik Klijn, Amsterdam, J. L. Beijers). De schrijver zegt bl. 265, dat Berlijn in tegenstelling met Cölln (aan de Spree), hetwelk met Berlin zelf het oudste, het oorspronklijk gedeelte vormt der tegenwoordige uit zes steden bestaande, of liever saamgegroeide, hoofdstad van Pruisen en des Duitschen rijks — veelal heet eene vestiging der Nederduitschers en Westfalen, die onder de markgraven uit het geslacht der Askaniërs (1) van Ballenstädt naar deze gewesten verhuisden. Hij voegt er nochtans bij, dat bewijzen voor deze beweering niet voorhanden zijn; dat dus Berlin even goed oorspronklijk eene kolonie der bewoners van Cölln kan geweest zijn. Intusschen verhaalt hij verder, dat Albrecht de Beer, een uit het Harzgebergte gesproten Askaniër (1) van aanzien en beleid, in 1134 de mark Brandenburg ten

(1) Askanië (Aschanië, Ascharië) is een voormalig Duitsch graafschap, een der oudste bezittingen van de vorsten van Anhalt, wellicht hun stamland; want zij noemden zich aanvanklijk Graven van Ascharië. De overblijfselen van den burcht Askanië, den hoofdzetel der Graven, liggen op den Wolfberg, bij Aschersleben. Reeds Albrecht de Beer bezat het graafschap, daarna het eigendom van zijn kleinzoon Hendrik, den eersten vorst van Anhalt. Vervolgens door den Bisschop van Halber-

leen ontving, en met zijne troepen doordrong tot in den Teltow (1), de omgeving van Berlijn, welken hij door kolonisten uit de omvangrijke diocees Utrecht duurzaam trachtte te winnen.

Tegenover Mej. Geertr. Carelsen's duiding van « Berlin » als « aanlegplaats », stelt Dr. Domela Nieuwenhuis die van « plaats » of « plein » (*to* dem Berlin), aanvoerend, dat Halle a/d Saale, eene vestiging van den Slavischen volksstam der Sorben, nog een Gross- en Klein-Berlin bezit, twee plaatsen of pleinen, op vrij verren afstand van de Saale gelegen, zoodat ze nooit tot aanlegplaats hebben kunnen dienen. Doch evengoed kan men in de huidige ligging op verderen afstand, van die twee pleinen, een bewijs zoeken, dat de Saale in verloop der eeuwen smaller geworden zij. Tenminsten, dit was, naar Dr. D. N. 's getuigenis (blz. 266,76 noot), nog in het midden der 13de eeuw het geval met de Spree. Volgens Brockhaus' Real-Encyklopädie (II (a° 1851) S. 556 zal Berlin « nach wendischer Abstammung einen wüsten Lehm oder auch Waldboden, nach keltischer eine weite Ebene » beteekenen. En zegt ze, dat « neuere Forschungen » Albrecht II (a° 1206-20), kleinzoon van Albrecht den Beer, als stichter der twee oudste stadsgedeelten aanwijzen. Is dit zoo, dan vervalt Dr. D. N.'s vermoeden, dat die twee oudste stadsgedeelten tot a° 1237 eenvoudige visschersdorpen zullen geweest zijn. De schrijver zegt zelf (t. a. pl. bl. 272), dat er reeds in 1253 van eene modelstad Berlijn sprake kon zijn. Insgelijks (bl. 275), dat de oudste kerk, de Nicolaikirche, er reeds vóór 1150 gesticht is.

De bodem der stad Berlijn is nóg deels zandig, deels moerassig.

Voor *Navr* XXXVI, 237 is opmerklijk, dat Mej. Carelsen CÖLLN of COLNE, aan de Spree, als « heuvel » duidt. « Neen », betuigt Dr. D. N., « Colne wil eenvoudig zeggen *hutten of palen*, en wijst duidelijk op den bouwtrant in moerassige streken. » Men kan echter vragen, waarom dit Cölln of Colne aan de Spree, — de Duitschers schrijven « Kölln » (Alt- und Neu-Kölln), — eene andere beteekenis moet hebben, dan men aan KEULEN, Köln, als benaming der hoofdstad van de Rijnprovincie, toekent. Ieder toch weet, dat dit Köln (Fr. Cologne) sproot uit « colonia ». 't Was a° 37 v. Chr. door de Ubiërs aangelegd als « Ubiorum oppidum », en werd tot Colonia Agrippina, toen Agrippina, de gemalin van keizer Claudius a° 50 n. Chr. er

---

stadt bij zijn bisdom gevoegd, kwam het sedert de secularisatie van dit bisdom in 1641/48, aan Brandenbúrg, zonder schadeloosstelling aan het Huis Anhalt. Intusschen voeren de Hertogen van Anhalt den titel en het wapen der Askaniërs. Te Berlijn (SW., Hallesche Strasse 10) vindt men « Die Askanische Militär-Vorbereitungs-Anstalt », in 1880 van staatswege opgericht.

(1) Teltow-Storkow is tegenwoordig eene kreits in Brandenburg, reg. distr. Potsdam. Hierin ligt de stad Teltow of Kron-Teltau.

eene *kolonie*, eene volkplanting heenzond, ter vergrooting, tot uitbreiding van dat oppidum. Men neme hierbij in aanmerking, dat de landstreek van Berlijn tot in de 5de en 6de eeuw is bewoond geweest door Duitschers of Sueven, die vervolgens voor de Slaven of Wenden hebben moeten wijken. Zelfs achter Kellen (land van Kleef), hoewel het in Bn Sloet's Oorkondenboek als Kellene, Kelne, zelfs Kennele, voorkomt, heeft men, bijv. Bo v. Spaen (Inleiding III, 55; IV, 302), « colonia » gezocht, en wel eene kolonie van keizer Trajanus; zoodat dit Kellen op den Reiswijzer van Antoninus als « Colonia Traiana » zal voorkomen.

Zijn plaatsnamen, gelijk Mr. L. Ph. C. Van den Bergh ze noemde, « de oudste gedenkstukken der taal », dan is er, naar ons bescheiden oordeel, geen bezwaar tegen de stelling, dat Cölln, Köln aan de Spree, door Duitschers onder Romeinschen invloed als « colonia » aangelegd zij, en dat de Wenden, als latere bewoners van dit Cölln, Berlin zullen gesticht hebben op een « wüsten Lehmboden ».

Wat laatstgenoemden plaatsnaam nog betreft, zooveel gaat zeker, dat de aanwezigheid van dien naam te Halle a/d Saale, de betrekking, welke men tusschen den stadsnaam Berlijn en Albrecht den *Beer* heeft willen zoeken, volstrekt schijnt uit te sluiten.

Maar ook dit gaat zeker, dat, indien Kölln aan de Spree eene gansch andere beteekenis heeft, dan Köln aan den Rijn, het er in zekeren zin eveneens mede gesteld is als met HALLE a/d Saale. Deze stadsnaam toch wordt verklaard uit het Celtisch, als « zoutgroeve, zoutplaats » (zie Brockhaus, Real-Encyklopädie). En inderdaad, er bevindt zich daar een groot zoutwerk, « waarbij » — zegt J. v. Wijk Rzn, Aardrijksk. Wrdbk, — « de Halloren, nakomelingen der Wenden (lees, der Kelten) (1), als werklieden zijn aangesteld ». Insgelijks Halle of Hallein (kreits Salzburg, in Oostenrijk). Hall (Tirolerkreits) en Hallstadt (Traunkreits) bezitten voorname zoutmijnen. Doch, met uitzondering misschien van Schwabisch-Hall (Wurtemberg) en Halle in Minden, staat zulks van Halle in Zuid-Brabant (met Hallemael) en in Antwerpen, niet uitdruklijk vermeld. Ook aangaande Halle o. Zelhem (grp Zutfen), Hal(l) op de Veluwe (o. Brummen), Hal(l) o. Boxtel en o. Escharen, is zulks niet bekend. Het laatstgenoemde gehucht heeft nog nevens zich eene buurt, welke in 1330 Auderhalle luidde (2). Deze laatste Halle's en Hall's hebben dus gewis eene andere beteekenis. Het Veluwsche Hal luidt ook Hahl (3). En hieruit juist blijkt, hoe lastig de schifting wezen kan; Hoeufft immers merkt op (4), dat, terwij

(1) Omdat men in de Keltische taal een woord *hallwr* (spreek uit, hallûr), d. i. zoutwerker, aantreft.

(2) James de Fremery, « Cartular. v. Mariënweerd » bl. 233).

(3) J. v. Wijk Rzn a. w., Suppl. ao 1838.

(4) « Taalk. Bijdragen », Breda, 1816, bl. 52.

een Wallisch en oud-Duitsch woord *halen*, verwant, naar 't schijnt, met het Grieksche ἅλς (genet. ἁλός) en het latijnsche sal, « zout » beduidt, *hal*, *hale*, Eng. en Cornwall. *hall*, Iersch, ALL, HALLA, Bret. *sall*, ons « zaal » is, hetzij dan als aanzienlijk gebouw, hetzij als vergaderplaats. Overbekend is ook ons (vleesch-)hal. Met het oog op *halle* in den zin van zoutplaats, bevreemdt 't niet, Haller te ontmoeten als rivierbenaming, in Hanover, omdat men in dit land in het vlek Salzgitter een groot zoutwerk, Salzliebenhall of Salzliebenthal aantreft. Die naam beduidt dan, indien Hoeufft's opmerking juist is, z. v. a. zout- of zoutgroeve-water. En is alzoo etymol.-identisch met Saale; vgl. het hgd. So(o)le, d. i. zout water uit eene bron. In evengenoemde Traunkreits ligt ook een vlek Hall *of* Haal.

Misschien mag men sommige dezer namen als « heuvel » duiden; maar in dit geval heeft er klankverwisseling plaats gehad. « Nomina Geogr. Neerl. » II, 12 vg., bij voorbeeld, geeft hiervoor alleen hul(le) en hil (eng. hill), en niet hal. Hoeufft a. w. bl. 58 noemt nog *heul*, dat hij voor eene samentrekking van « heuvel » houdt.

Volledigheidshalve zij herinnerd, dat Egmond bij Alkmaar (bekend door zijne voormalige Benedictijner abdij) oorspronklijk zal geheeten hebben *Hallem*, d. i. Halhem, Halheim (zie Chronic. Egmund. Matthaei, p. 2, 4). De ligging van Egmond maakt misschien de keus in zake naamsduiding moeilijk.

Den naam van het dorp Guighoven (bij Hasselt, in Limburg) ziet men in het belangrijke « Tijdschrift voor Nederlandsche Folklore », onder redactie der heeren Pol De Mont en Aug. Gittée (Gent, Ad. Hoste), jaarg. 1890 bl. 45, 8, zoowel als bij J. v. Wijk Rzn, Aardrijksk. Wrdbk, Supplement a° 1838, Guygoven geschreven. Te Limbricht (in Limburg) ligt een gehúcht Guttekoven. — J. v. Wijk Kzn. ibidem heeft Guttekove. Dit zal wel wezen z. v. a. Guttek-ove(n); *ove* = hof. De vraag nu is, of Guttek niet een uitgedegen vorm zij van Guig. Het zou mij geenszins verwonderen, dat hier te benuttigen valt hetgeen Hoeufft in zijne « Taalk. Bijdragen » (Breda v. Bergen, 1816) blz. 100 te lezen geeft : « In het Wallisch was oudtijds *Aw*, *Ew*, *Iw* èn een eiland èn water; hetwelk ook meer voluit geschreven werd *Aug* of *Og*, en Ig, waarvan men naderhand gemaakt heeft *wig*, even als het Angelsaks. Eij of Euge, dat als het Wallische *Ig* wordt uitgesproken, de beteekenis hebbende èn van Insula èn van Fluctus. Het is, in het tegenwoordig Wallisch verbasterd, geworden Wict en Gúict. Waarschijnlijk beteekent de naam van het bekende WIGHT (Engeland) niet dan een Eiland; waarschijnlijk; want, omdat de naam in het Wallisch guith is, leiden sommigen Wight (Wicht) af van dat woord, welk in het Wallisch eene *afscheiding* beteekent, dewijl men gelooft, dat dit eiland door het geweld der zee van het vaste land is afgescheúrd. Hiervoor schijnt te pleiten, dat de Wallische *th* niet zelden in Engelsch *ch* wordt ». Tot zoóver Hoeúfft. Beide denkbeelden laten zich denklijk vereenigen in de stelling : gúith = gúict, d. i. *water*

afscheiding door water, *watergrens*, of ook *het afgescheidene door* of *van het water*. Dit passe men dan toe op de sylbe Guig, met haren uitgedegen vorm Guttek. Maar niet minder op het aan een stroom liggende Noord-Brabantsch stedeke KUIK [a° 1108 Cuch, a° 1141 Cuich, n° 1147 Cúiche, a° 1176 Chuic, a° 1198 Cůc. Opmerking verdient hierbij nog, dat Slichtenhorst (« Geld. Geschied. » blz. 114b) op het jaar 1323 spreekt van (Otho Heer van) « Kudick ofte Kuyk ». Vgl. hiermede *Guig* en *Guttek*, alsmede Cuttecoven (dorp in Luxemburg), en last not least Cudagh, -dach (baai met kreek aan de Zuidwestkust van Ierland). Guiet = Guith mag zich alzoo dan ook uitspreken in Cautius of Cauchius, gelijk Johannes v. Cuyck († 15 Dec. 1566), met verlatijnsching zijns naams, werd geheeten; de vermaarde rechtsgeleerde en letterkundige, te zijnen dage het sieraad van Utrecht, zijne geboortestad. Derhalve houde men op in die verlatijnsching eene toespeling te ontwaren op de volksstammen der Katten en Cauchen, die men ten verklaring des naams, als stichters van Kuik [*en* zijn naburig Katwijk = wijk der kate of kote (hut) —] te hulp geroepen heeft.

De Over-Betuwsche buurschap Lienden [Leende (1), Lijnde, ook wel *De* Liende en Lijnden] te Elst bij Arnhem schuilt vrij zeker achter de « villa Linteruuic, Linterwic in Batua a° 855 (Bn Sloet, « Oorkondenboek van Gelre en Zutphen » blz. 47. In dit geval is er tegen Linde = Lintre (*Navorscher* XLII, 480; 'III, 20, 1, 503-7, 680) geen etymologisch bezwaar. Maar dan mag men ook de plaatsnamen LI(E)NDE(N) niet duiden als « lindeboom » (« Nomina Geogr. Neerland. » III, 346, 66); zulks verbiedt Linde = *Lintre*. Waarbij komt, dat Linde ook een waternaam is; in Friesland en Overijsel stroomt de Linde; ze komt bij den Auctor Incertus a° 1232 in « Werken van het Utrechtsch Histor. Genп N. R. a° 1888 n° 49, in de 12de eeuw als Lenna (Lenne) voor, en in 1436 ziet men vermeld « Lymborch vff den *Leen* », d. i. Hohen-Limburg, slot en vlek aan het riviertje de Lenne, in het voormalig graafschap (van der) Mark (Nijhoff, « Oorkonden » IV blz. 126). Dit een en ander verwijst ons hier naar *Le(de)* of *Lea*, *Leye* = *e(e)*, *ea*, *ede*, *ei*, d. i. water; alzoo LIENDEN = rivierplaats. Het merkwaardige Neder-Betuwsche dorp ligt aan den Rijn. Bijaldien met de Linde(n)'s in ons vaderland — in Overijsel twee, in Groningen twee, in Drentes, Noord-Brabant en Limburg, — etymologisch-identisch mogen wezen : Lende (Overijsel), Lent (Gelderland), Leende (N.-Brabant), Lent of Linth (a° 1281 te Contich, in Antwerpen), Lente (twee in Overijsel), Liendert (o. Hoogland, in Utrecht), Lentert (o. Roggel, in Limburg), Linderte (o. Raalte, in

(1) Vgl. Elisabetha *Leendana* (= v. Lynden) bij den ouden Pontus Heuterus.

Overijsel), Lintelo of Lentelo (o. Aalten, in Gelderland), Lindele (o. Vriezenveen); *dan valt menige « lindeboom » op het terrein onzer plaatsnamen omver.* Linden bij de stad Hanover heeft een lindeboom tot wapen; dit kan volksetymologie wezen, maar ook niet.

In eene bijlage (van taalkundigen inhoud) tot dit maandschrift (Het Belfort) schrijft bl. 41, 2 de heer J. Claerhout :

« Wat beteekent *Scealde?* Wellicht mocht men dit woord in verband stellen met den vloednaam *Scaldis*, die bij Förstemann zonder eenige verklaring wordt aangegeven. Diergelijke namen zijn doorgaans zeer moeilijk om uitleggen. In de engelsche gouwspraken echter komt men het woord *shalder* tegen, met de beteekenis van *lisch.* Wie weet of men geenen *i*-stam *Scaldi* mag vermoeden, die *lisch* zou te bedieden hebben? Hij zou tot grondslag dienen *van den naam van onzen stroom tot heden onverklaard* gebleven, en mits de bekende klankwijziging der Angelsaksische gedaanten *Scealde* en *Scild* verwekt hebben, die geheel gemakkelijk, zonder het kenmerk van den genitivus, met *búrna* (= bron) en *ford* (= doorwaadbare plaats) kunnen verbonden worden ». —

Naar mijn bescheiden oordeel zij hiertegen het navolgende in 't midden gebracht. Gereedlijk zou men denken aan Angels. *scyld, sceld, geschild* = refugium, toevluchtsoord, schuilplaats, vgl. *sceldburch* = vrijstad; *scyldan, gescyldan* = beschutten, verdedigen; *scelde* = protectum, afdak (1). Dit kan passen op Schild (dorp op Texel, als toevluchtsoord tegen het water), Schilde (dorp in Antwerpen), Schilden (gehucht te Cluise, in Oost-Vlaanderen), Schildern (Oostenrijksch dorp onder de Ens), Schildesche (dorp in Minden, aan de Aa). Insgelijks, daar een boomgaard ten « schild » verstrekt voor een huis of erf, om het voor wind en fellen zonnegloed te beschutten, kan het passen op « Het Schild », boomgaard te Ek-en-Wiel (in welken het in 1361 door de partij der Bronckhorsten verwoeste kasteel der v. Eck's van Pantaleon heeft gestaan, achter de oude huizing Kortenhoeve); terwijl men onder het tegenover liggend Amerongen, dicht bij den Rijn, Het Schild of De Schildboomgaard (thans uiterwaard) aantreft. Aan onderscheiden geslacht herinnert *De* of *Het* Schild (goed te Woudenberg), en (op) *De* Schild (bouwland te Varik).

Maar men vindt ook Het Schildmeer (*water* te Slochteren) met Overschildmeer (a° 983 Extra Schaldmeda, te Hellum, v. den Bergh, « Mid.-Ned. Geogr. » bl. 131). Voeg er bij — niettegenstaande dat een « woud », destijds vooral, een uitmuntend toevluchtsoord of schuilplaats was — als eveneens te Slochteren gelegen, Schildwolde [a° 983

(1) De laag-afhangende rieten daken van ouderwetsche boerenwoningen, gelijk men ze nog hier en daar te Ek-en-Wiel en in den omtrek bij uitzondering ziet, heeten schilden. Ze vormen het eigenlijke dak, *geen afdak.*

Sceldwalda, a° 1224 Skelwalda (ibid. bl. 131, 252)], welks bewoners Emo v. Wierum in zijne Kronijk « Skelderwoudtlieden » stempelt. En inzonderheid, den SCHELDESTROOM (Fransch l'Escaut) a° 718 Scalda (Bn v. Spaen, « Inleid. Hist. Geld. » III, 163 noot), a° 882 Scaldus (Bn Sloet, « Oorkdbk. v. Gelre en Z, » blz. 59), — geslachtsnaam : de (= v.) Scalda a° 1323 (Handschrift der abdij van Baudelo), to Auerscalde omstr. 1450 (bij Eltingen, in de Lijmers; Nieuw-Archief voor Kerkgeschied., II, 150), — die den naam gaf aan SCHOUWEN (a° 976 pagus Scaldis, a° 1156 insula Scouden, Scolden, a° 1225 Schalda, Scalden. Voeg hier nog bij Schouwenfliet *of* **Schönfliesz** (Pruisen), Schild- *of* **Schimberg** (stedekens ibidem, en in Moravië), Schaum- *of* Schauenburg [Keur-Hessen, a° 1520 Schaumbergk, a° 1578 **Schouwberg**, a° 1574-84 **Schowenborch**, — geslachtsnaam : a° 1180 v. Scowimburc] (1), Schauburg of Schaubroek (tusschen Gent en Brugge), Schouwenburg *of* Schotenburg (1) (te Doornspijk, alwaar ook eene voormalige havezate Schoterbroek).

Op deze benamingen past èn opzichzelf èn blijkens de analogieën of varianten van sommige, schild = refugium niet; een meer toch is als zoodanig niet aan te merken, en *Zeeland had* (heeft) *juist omgekeerd bescherming* TEGEN *de Schelde noodig*. Neen, ze wijzen op *afperking*, scheiding, **grens**, uiteinde.

Noemden wij zooeven Schouwenfliet *of* Schönfliesz, dat in casu « grensvliet » beduiden kan ; bekend is Schonen of Sconen (Denemarken, a° 1335 Skania), als behoorend tot het Scandinavië *of* Scandia (« wol entstanden aus Skåney, d. h. Schonen-Insel, » zegt Brockhaus'Real-Encykl. XIV [a° 1854] S. 169) uit de dagen der Romeinen (Ptolemaeus) ; ook weet men, dat de uiterste punt van Denemarken is Kaap Skavn *of* Skagen ; en Skage, skaega beduidt « äuszerste *Grenze*, soweit das Feld ausläuft » (Molbeck, Dän. Wörterbuch). Zulks vermag dan vele plaatsnamen, met *Schoon* als hoofdsylbe, op te helderen, voorzoover ze namelijk geene fantasienamen zijn, gelijk tallooze buitentjes enz. als « Schoonoord, Schoonzicht, Schoongelegen » bekend staan. Neen, wij denken hier bijv. aan Schon (Lichtenstein), Schonauwen (bij Aken, a° 1280 Sconauwe prope Aquis), Schonouwen (in Utrecht, a° 1248 Sconauwe), Schoonhorst, Schoonhoven (aldus in 1247 en a° 1426 Scoenhouen, a° 1523 Schoenhauen), Schoon- of Schonevorst (bij Aken, a° 1353 Schoinuorst, a° 1359 Schonenvoerst, Schone-, Schoonevorst, a° 1363 Schonuorst, a° 1377 Schoenuorst), Schoonderbeek (huizing te Putten, op Veluwe, a° 1500 Schoenrebeeck), Schoonderlogt (of -lugt, ook enkel Huis Ter Lugt, te Valburg), Schoonrewoerd (Zuid-Holl., enz.), Schoonheeten (heerl. der Bentinck's, o. Batmen), Schoonhedenskamp (weiland

(1) De varianten wijzen hier denklijk af : schouwbergh = wachttoren, gelegenheid om voor wachtplaats te dienen (Kiliaan).

te Geldermalsen), en tutti quanti. Dat hier geen *schoon* = fraai (als lustoord) past, bewijze Schoonderweerd (bij Bukhorst, in Overijsel, op de Geldersche *grens*), a° 1261 als **palus** Sconreworth, Schoenrewert, vermeld. 't Was dus oorspronklijk een poel, een moeras, waaraan men bij de naamgeving het denkbeeld van een « lustoord » onmooglijk kon verbinden. Ook bij deze schijnt de hoofdsylbe op « afperking, grens » te wijzen.

Is het onzes inziens dwaas, bij de met Vos (se, sen) aanvangende plaatsnamen de godin Vesta der oude Romeinen (Fos, Vost, Fest of Festa) of ook Vuist (= Mars) te hulp te roepen : niet minder toone Klein-Vossen *of* (Petit-) *Fresin* (Limburg), dat de vulpes, de renards, behoudens enkele uitzonderingen, op dit terrein geene holen kunnen maken. Dit Fresin (metathetisch voor Fersin = mersin) wijst op mars, mers, meerse, evenals denklijk Foswerd (Groningen) of Forswerd, alsmede (vooral ook wegens de lokaliteit) Vossebult (eilandje in het Schildmeer, in Gron.), misschien ook de Vosvliet (voormalig water, dat bij Tolen in de Poortvliet uitliep); en men zal dan in (het bijgelegen) Vossemeer, ter ontduiking van pleonasme, de eindsylbe als « grenspaal » moeten duiden. — Verdient 't opmerking, dat bijv. Vriesestein (goed op Zantwijk o. Tiel) in 1610 als Vrijen-, in 1630 als Friesensteyn voorkomt (1), — misschien ten blijke, hoe diep ingeworteld het denkbeeld steeds geweest is, dat Fries « vrij » beteekent, omdat het onafhanklijk karakter der Friezen van « vrije Fries », « zoo vrij als een Fries » spreken doet (2) : men veroorlove mij met het oog op de vermoedlijke metathese in het straksgenoemde Fresin, in bedenking te geven, of de provincienaam FRIESLAND [a° 837, enz. Frisia, a° 1318 Fries-, Vrijse , Vrislant, a° 1368 Vryes-, a° 1481 *Vrees-*, a° 1514 Freslandt (Hoogd. charter), a° 1517 Westvriss-, a° 1518 Vryess-, a° 1523 Fryess-, Friss-, a° 1529 *Vres-*, a° 1534 Frueszlant (Hoogd. charter), a° 1613 Freyslant, — adjectivum : Vrissch, Vrijssch a° 1517, Fresisch a° 1565] ook niet te duiden zij als vers-, virs-, veers-, viers, vurs- = mers-, mors-, d. i. m o e r a s l a n d, of ook vlak, grazig land; want merse, mersch(e) staat in eerste beteekenis als beemd, veld, landdouw, vlak of grazig veld — geboekt; en beide beteekenissen passen op den nog huidigen toestand van dit gewest. De geoorloofdheid hier der metathese blijke eenigermate uit Wefrisse a° 960 = het Werse- of Wierscheveld (den polder Wiers (3). En de

(1) Geldersch Leenregister: vgl. « Nav[r] » XXXIII, 464, noot.

(2) Ook in één en hetzelfde Silezië ontmoet men nochtans een Freyenstein, Friesensteyn, doch op verschillende plaatsen. Vgl. hiermede Vrienestein (huizing te Driel, in Over-Betuwe) a° 1442 Vryēne-, a° 1471 Vrynde-, a° 1520 Vrijendt-steyn.

(3) Jhr. J. J. DE GEER, « Bijdragen tot de Geschied. en Oudhh. v. Utrecht », 1861, bl. 350 noot 12 en 4.

onmooglijkheid om hier een persoonsnaam Friso te zien schuilen, blijke uit Vries (in Drente, *tout-court*) a° 820 Fersne; ook uit Vreeze en Frieze (buurt te Winterswijk), Friezen (buurschap o. Emmen, in Drente). Op dezelfde wijs zijn dan denklijk te verklaren Vriezendijk (Zeeland, a° 1264), Friesoythe of Friesoita (in Oldenburg), Vriesing (erf bij Vollenhove, Vrisburen (buurt o. Harich, in Friesland), Frisingen, Frizingen of Frisange (in Luxemburg), de Vreessche weer (te Steenwijkerwold, a° 1561), Frieswijk (bp o. Diepenveen), a° 1485 Vresene-, a° 1497 Vresenwijck, Vriesenewyc; alsmede Vreeswijk (in Utrecht, a° 1217 Vresewicke, misschien reeds in 960 aangeduid als Fresdore (met verandering der eindsylbe). — Men ziet, dat er bij de voorgestelde opvatting, geene bepaalde reden bestaat voor de schrijfwijs met F, en tevens, dat, zoo in tutti quanti een gewoon Middeneeuwsch appellativum mag schuilen, — waartoe Vries (in Drente) dwingt; wat zou hier een persoonsnaam beteekenen?! — *menig spoor van oorspronklijk of voormalig Friezen-verblijf uit Geografie en Historie verdwijnen gaat.*

Voegden wij « Nav^r » XXXV, 299, 300 de oude en oudere varianten van LEEUWARDEN zooveel mooglijk bijeen, en weifelden wij wat de beteekenis betreft, tusschen « bosch-waard » en « ledewaard »; het bericht van de « Tegenw. Staat van Friesland » XIV (a° 1785) bl. 27 : « Weleer vloeide hier (bij de stad) naar de Middelzee de stroom of liever 't watertje *Le* of *Lea*, nog heden de Dokkumer-Ee », doet op « ledewaard » de keuze vestigen, in den zin van waard bij de waterleiding.

JAC. ANSPACH.

Ek-en-Wiel (bij Tiel), 15 Dec. 1896.

ONZE ZEGEDAGEN.

Elken jare, met de verlofdagen, worden congressen, bijeenkomsten en huldebetoogingen met de vleet gehouden op allerlei terrein. In 1897, dank aan de Tentoonstelling te Brussel, is er bijna geen dag voorbijgegaan zonder vergaderingen en plechtigheden van dien aard, doch midden van al die zitdagen en feestelijkheden, zal het wellicht geen nutteloos werk zijn eens, *ad perpetuam rei memoriam,* den bilan op te maken van hetgeen geschied is op Vlaamsch gebied.

Geen jaar was de bedrijvigheid der Vlamingen zoo groot als dit jaar; zonder te gewagen van de talrijke, welgevolgde en geestdriftige studentengouwdagen te Gent, Lier, Lichtervelde, Beeringen, Leuven, Lokeren en elders wellicht ook, stippen wij aan : het Nederlandsch Congres te Dordrecht op 23-26 Augustus; de onthulling van het standbeeld van David te Lier op 22, en van dat van Ledeganck te Eekloo, den 29 derzelfde maand; den zitdag van den Vlaamsch Katholieken Landsbond, te Oudenaarde, den 5 September, en de Benoit's-feesten te Antwerpen, den 12 nadien. Melden wij ook het Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres, op 26 September te Gent gehouden.

Uit dit alles vloeit het bewijs dat onze beweging niet alleen leeft, maar meer en meer leven ten toon spreidt en met reuzenstappen vooruit gaat. Die taaie volharding, die onvermoeibaarheid in den strijd, dat dankbaar herdenken van de baanbrekers, geven getuigenis van levenskracht en van zelfstandigheid, eigenschappen welke voorwaar de kenmerken niet zijn van een ras, dat zijnen ondergang te gemoet gaat.

Al veroveren wij slechts voetje voor voetje onze rechten, toch vorderen wij; elk jaar wordt door eene nieuwe zegepraal gekenmerkt, en dank aan het Ministerie, dat ons bestuurt,

zullen langzamerhand alle grieven hersteld worden. Aan ons, Vlaamsche strijders, het overige te doen; het volstaat niet Vlaamsche instellingen te bezitten, wij moeten ons zelven en onze medeburgers meer en meer vervlaamschen, want huist de Vlaamsche geest onder het volk niet, onze Vlaamsche wetten en Vlaamsche inrichtingen zullen lichamen zijn zonder zielen. Inderdaad, *quid leges sine moribus?*

Stellig winnen wij meer en meer veld op politiek gebied, in wetten en in bestuur, doch kleppen wij het alarm na, reeds geluid door aanzienlijke schrijvers. In het algemeen staat de studie min in eere, de algemeene belangstelling in kunst in al hare uitingen vermindert, en nochtans is het de letterkunde, die het zout en de balsem is welke eene taal bewaren.

Willen wij onzen stam verheffen, wij hoeven de kunstontwikkeling gelijken tred te doen houden met den strijd voor onze rechten, en onze bedrijvigheid niet laten verloopen op staatkundig en bestuurlijk gebied alleen. De kunst adelt en verheft, en een volk zonder kunstgevoel zal geestelijk verarmen, uit de rij der cultuurvolkeren verzinken en ongemerkt verdwijnen.

In den zitdag te Oudenaarde klonk het ook waarschuwend van de lippen van den heer A. Janssens: studeert. *Het Vlaamsche Volk,* laatst een letterkundig werk besprekend, sloeg zeker den nagel op den kop, als het schreef, in misschien wat ruwe taal :

« Mij dunkt dat het een veel nuttiger werk is ons degelijk Vlaamsch boekwezen, onze Vlaamsche katholieke letterkunde vooruit te helpen, met hare voortbrengselen te koopen en te doen koopen, te lezen en te doen lezen, als van immer en altijd aan te roepen, te zingen, te zaniken somtijds en te zwetsen over den *Leeuw,* over *Bloed* en *Klauwen,* enz.

« Ongekend is onbemind » — en daar loopen te veel *flaminganten* die hunne Vlaamsche overtuiging meer betoonen door ijdel geschreeuw als door degelijke kennis of aanleeren van eigen taal, eigen volk en zeden, en eigene volksgeschiedenis.

« En wanneer het zake is *onze mannen,* onze schrijvers te ondersteunen en aan te moedigen, dan houden ze altijd hunne overtuiging... *in* den zak hunner broek, daar zij diende *uit* te komen onder den schijn van eenige frankskens, die anders zoo licht besteed worden aan ijdele prullen... »

De standbeelden aan David en Ledeganck opgericht doen ons de vraag stellen : David heeft het zijne te Lier, van Duyse het zijne te Dendermonde, Ledeganck het zijne te Eekloo, van Ryswyck en Conscience het hunne te Antwerpen; wanneer is het eindelijk de beurt van Willems, den vader der Vlaamsche Beweging? Jan Bouchery heeft de vraag te berde gebracht in het Congres te Dordrecht, en alle Vlaamsche bladen treden het gedacht met geestdrift bij. Men weet dat ten minste het Davids-Fonds dien eersten aanvoerder van onzen strijd niet vergeten heeft; het heeft hem een gedenkteeken opgericht te Boekhout, zijn geboortedorp, en het heeft zijn graf hersteld op den heuvel van St.-Amandsberg, te Gent.

Ons dunkens zou Gent de eer verdienen het monument in zijne muren te zien oprijzen. Immers, het is hier dat Willems zijn belangrijk tijdschrift het « Belgisch Museum » heeft uitgegeven, dat hij zijne voornaamste werken schreef, dat hij stierf en begraven werd. De geschikte plaats zou zijn het plein van den Zandberg, vóór het huis waar hij overleed, en waar nu de pomp staat met den Franschen adelaar, overblijfsel der keizerlijke dwinglandij, gedurende dewelke de volkstaal ook zooveel te verduren had.

Willems-Fonds en Davids-Fonds de handen uit de mouwen, een gemengd comiteit gevormd en vooruit! De samenwerking van alle Vlamingen, van welke gezindheid ook, is aan de orde van den dag; zij heeft reeds de beste uitslagen opgeleverd; de vijanden er van bij de bonzen van het verouderd doctrinarisme, moeten meer en meer toegeven in dit opzicht door den drang van hunne jongere partijgenooten zelf

Dus geijverd voor het gedenkteeken aan onzen eersten baanbreker, en zoo zien wij wederom drie zegedagen in het verschiet : het standbeeld van Willems, de feestelijke herinnering toekomende jaar van den Boerenkrijg, en in 1902 de zeshonderdste verjaring van den slag der gulden sporen, dat keerpunt in onze geschiedenis en waardoor Vlaanderen Vlaanderen gebleven is en België België geworden.

Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres.

Een Vlaamsch wetenschappelijk Congres! Teeken des tijds en beteekenisvolle gebeurtenis, die bewijst dat onze taal ook te huis is in de wetenschappelijke terminologie. Men is dank verschuldigd aan hoogleeraar Mac Leod voor zijn veelbelovend initiatief.

Zulke vergaderingen zullen ons onrechtstreeks eene aanzienlijke schrede nader brengen tot de verwezenlijking van het vurig betrachte doel, dat, om zoo te zeggen, de kroon op ons werk zal zetten, namelijk het bekomen van eene Vlaamsche hoogeschool. Zonder zulke hoogeschool is ons Vlaamsch middelbaar onderwijs bijna zonder doel, zeker toch het blijft verstoken van zijne logische bekroning. Onder alle vrije volkeren moet alleen onze jongelingschap thans eigene cultuur derven en dat ten schade van zelfstandige ontwikkeling en ten nadeele van eigene nationaliteit. Wie een overtuigend woord hier omtrent wil vernemen, leze het merkwaardig verslag, dezer dagen verschenen, van de hand van den heer Mac Leod, en waarin niet slechts de mogelijkheid bewezen wordt van eene geleidelijke vervlaamsching van de Gentsche Universiteit, maar ook de wenschelijkheid, ja zelfs de noodzakelijkheid ervan.

Ik zegde dat zulke bijeenkomsten die vervlaamsching bevorderden, immers, zij toonen dat wij eene wetenschappelijke taal bezitten, dat wij leeraars hebben welke die taal volkomen machtig zijn, en dat er een belanghebbend en belangstellend publiek bestaat, dat de leerlingen zal leveren.

Het Congres geleid door hoogleeraar Mac Leod als voorzitter en door den heer Staes als algemeenen schrijver, was verdeeld in drie sectiën.

Afdeeling geneeskunde: Voorzitter, hoogleeraar Boucqué, (Gent); ondervoorzitter, Dr Claus (Antwerpen); secretaris Dr D. De Buck (Gent).

Afdeeling biologie: Voorzitter, D^r^ De Caluwe (Antwerpen); ondervoorzitter, Dr Van Rysselberghe (Laken); secretaris D^r^ De Bruyne (Gent).

Afdeeling natuurwetenschappen: Voorzitter, Dr Seligmann (Brugge); ondervoorzitter, Dr Schuyten (Antwerpen); secretaris, Dr Van den Berghe (Gent).

Voordrachten en besprekingen werden gehouden over: zenuwleer (D^r^ De Buck), sterfte onder de kinderen (Dr Miele), onderlinge betrekkingen der organen (Dr Sauw), invloed der atmosferische toestanden (Dr Schuyten), veranderingen welke de kerfdieren ondergaan (D^r^ De Bruyne), aangeworven eigenschappen der kerfdieren (Dr Sabbe), verdelging van schadelijke kerfdieren (Dr Staes), aard en rol der fermenten in de voeding en ademhaling der planten (Dr Van der Stichelen), wetten der drukking bij de plantencellen (Dr Van Rysselberghe). Andere wetenschappelijke studiën werden nog voorgedragen door de heeren Schuyten, Van de Velde, Biltris, Mac Leod, Teirlinck, enz.

Gezien het gelukken van deze proef is er beslist jaarlijks dergelijk congres bijeen te roepen.

Hulde aan Benoit.

Gansch het Vlaamsche land was den 12 September te Antwerpen vergaderd om hulde te brengen aan den heropbeurder, den herschepper der Vlaamsche muziek, en om de heuglijke gebeurtenis te vieren van het verheffen van onze Vlaamsche muziekschool tot Koninklijk Staatsconservatorium. Gent alleen zond eene afvaardiging van rond de 1200 man.

Honderden en honderden maatschappijen en duizenden en duizenden vereerders van den Grooten Vlaming, na de bevlagde stad doortrokken te hebben tusschen de haag van eene geestdriftige menigte, in eenen nooit vroeger gezienen stoet, die minstens anderhalf uur noodig had om te defileeren,

vergaderden voor het stadhuis. Heerlijk en aangrijpend schouwspel! de muzieken spelen de « Rubenscantate », den « Strijdkreet », « Wilhelmus van Nassauwen »; een bosch van vaandels en standaarden, waaronder die van de Vrede's door hunne pracht uitmunten; eene opgetogen massa volk, dat als uit éénen mond den heilkreet slaakt, Leve Benoit! Leve Benoit! als de meester aangedaan en getroffen zich op het balkon van het Raadshuis vertoonde om te groeten en te bedanken.

Op het stadhuis zelf werd de held van het feest begroet door burgemeester van Ryswyck, door den heer de Kuyper, algemeenen consul van Nederland, die den toonkunstenaar het orde van Oranje-Nassau medebracht, door Baron Osy, Gouverneur der provincie Antwerpen, door Hoogleeraar Fredericq en door Frans Reinhard. Minister De Bruyn, verhinderd de plechtigheid bij te wonen, zond per telegram de gelukwenschen der Regeering.

Bergen van bloemen, palmen, lauwertakken en kronen stapelden zich op, en Brussel, Gent, Brugge, Oostende en wellicht andere steden nog, offerden kostelijke geschenken.

's Avonds, in de Harmonie, onvergetelijke toonkundige uitvoering : « Hulde aan Peter Benoit » van Lod. Mortelmans, « Hymne aan den vooruitgang » van Benoit zelf.

In de hoofdkerk zal een plechtig « Te Deum » gezongen worden wanneer het nieuw conservatorium zijne deuren zal openen.

Lang is er gestreden tot het bekomen van ons Vlaamsch Conservatorium, veel heeft de meester moeten verduren vanwege eenige leden van den gemeenteraad, doch hoe meer zorgen die overwinning gekost heeft, hoe luisterrijker de zegepraal en hoe troostrijker de uitkomst.

Vlaamsch Conservatorium. goed heil! prent in uwe leerlingen den eigen geest onzer natie, toon aan de wereld dat het altijd waar blijft dat, om goed te zingen, de vogel zingen moet zooals hij gebekt is. Dat de nieuwe school vruchten zal voortbrengen, daarvoor spreekt het verledene borg, want talrijk zijn ze reeds de kunstenaars, welke door Benoit gevormd, tot eere strekken van hunnen meester, tot eere van de kunst en tot eere van ons land.

Ziehier de levensschets van den meester ontleend aan het « Biographisch woordenboek » door Fredericks en Van den Branden.

Peter Benoit werd te Harelbeke geboren den 17 Aug. 1834. Zijn grootvader, die een soort van volkswijsgeer was, onderwees hem over natuurwetenschap, kunst en vaderlandsche geschiedenis. Zijn vader gaf hem onderricht in de muziek en zijne moeder, die als tooneelliefhebster optrad in de Harelbeeksche Rederijkerskamer, leerde haren jongen de werken kennen van dramatische schrijvers. Tot knaap opgewassen, bespeelde hij reeds verschillende instrumenten, en zelfs waagde hij het, muziekstukken te schrijven voor de kerk en de fanfarenmaatschappijen zijner gemeente. Toen hij op vijftienjarigen ouderdom de gouden medaille in het lager onderwijs had verworven, bracht zijn vader hem naar de normaalschool van Lier, ten einde hem aldaar tot koster-schoolmeester te laten opleiden. Echter weigerde hij zijn toelatingsexamen af te leggen en verklaarde niets anders dan muzikant te willen worden. Het volgende jaar smaakte zijn vader het genoegen den hartstochtelijken muziekminnaar te laten studeeren aan het Conservatorium van Brussel, waar de bestuurder Fetis zich zijner bijzonder aantrok. Daar behaalde hij onderscheiden voorname prijzen en in 1857 ook den zoogenoemden prijs van Rome, welke triomf hem de middelen verschafte om in Duitschland, gedurende drie jaren, zijne studiën te gaan voortzetten. Vervolgens bleef de jonge toondichter eenigen tijd te

Parijs; doch weldra keerde hij in zijn vaderland terug, om er op te treden als voorstander der nationale toonkunst. Sedert 3 Juli 1867 is hij bestuurder der Vlaamsche Muziekschool van Antwerpen en door zijne aanhoudende verdediging van het nationalisme in de toonkunst en het schrijven van eigenaardige vaderlandsche muziekwerken, als : *Lucifer*, *De Schelde*, *De Oorlog*, *De wereld in*, *De Leie*, *De Rijn*, *Pacificatie van Gent*, *Juicht met ons*, *Charlotte Corday*, *De Liefde in het leven*, *Karel van Gelder*, Oratorio's, Liederen, Lyrische drama's enz., is meester Peter Benoit de erkende hoofdman geworden der Vlaamsche muzikale beweging. Ter verdediging der nationale kunstbegrippen hield hij in verschillende steden voordrachten en schreef hij brieven en artikels in *De Eendracht*, *Le guide musical*, *L'art universel*, *De Vlaamsche Kunstbode*, *De Zweep*, *De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, enz.

Zijne afzonderlijk verschenen schriften in de Nederlandsche taal zijn : *De Vlaamsche Muziekschool van Antwerpen, hare inrichting en strekking*, 1873; *Een broederband tusschen de Kunstenaars van Noord en Zuid*, 1875; *Verhandeling over de nationale toonkunde*, 1875 en 1877, 2 dln.; *De oorsprong van het Cosmopolitisme in de Muziek*, 1876; *De muzikale opvoeding en opleiding in België*, 1876; *Het Droombeeld eener muzikale wereldkunst*, 1876; *Het Cosmopolitisme in de muziek*, 1876; *Conservatoriums en Muziekscholen*, 1877; *De Patriarchen der muzikale beweging in België* (1820-1870); *Onze hedendaagsche nationale muziekbeweging* (1866-1878), 1878; *Over Schijn en Blijk in onze muzikale Vlaamsche Beweging*, 1878; *Onze nationale muziekbeweging op dramatisch gebied*, 1879; *Een Koninklijk Vlaamsch Conservatorium te Antwerpen*, 1879; *Onze Nieuwjaarwensch op muziekaal gebied*, 1881; *Onze Nederlandsche muzikale Eenheid*, 1884; *Brieven over Noord-Nederland*, 1884, alle te Antwerpen verschenen.

De Landsbond te Oudenaarde.

Na strijden komt verblijden en na feest gevierd te hebben, wederom met nieuwen moed aan het werk! zoo was het hier ook het geval : de Davids- en Ledeganck-dagen waren zegedagen, dagen van verpoozing en van rust ; deze dag was een dag wederom gewijd aan arbeid en aan strijd.

Evenals op vermelde feestelijkheden was hier het puik der Vlaamsche katholieke strijders talrijk opgekomen, en de stoet, welke de straten van het lieve Scheldestadje doortrok, was ondanks het slechte weder dat plassen water als met bakken uitgoot, samengesteld uit dikke en dichte drommen.

In de afdeelingen werden beurtelings besproken : de vervlaamsching, zoowel van het vrije als van het officiëele onderwijs; het geleidelijk vervlaamschen der Hoogeschool van Gent ; de Vlaamsche studentenbeweging; het wetsvoorstel van de Vriendt en Coremans en dat van J. van der Linden over het Vlaamsch in de krijgsraden; het Vlaamsch in het arrondissement Brussel; onze taal in de Kamers, de Provincie en de Gemeenteraden; het vieren van den Gulden sporenslag en van den Boerenkrijg.

Het woord werd gevoerd in de algemeene vergadering door de heeren volksvertegenwoordigers Janssens, Raepsaet, Heuvelmans, van den Bemden, Coremans en Huyshauwers en door de heeren Dr van Steenkiste, A. Hendrickx en D'Hooghe-Bellemans.

Wenschen wij dat de besluitselen, nu genomen, even gewetensvol als vroeger uitgevoerd worden, want het is een der zwakke zijden van vele congressen, dat de beslissingen er genomen slechts *vota pia* zijn, die den

drempel der vergaderzaal niet overschrijden en zoo die plechtige bijeenkomsten soms doen ontaarden tot bloote prijskampen van uiterlijke welsprekendheid.

Ziehier het verslag voorgedragen door den heer Ad. De Visschere over de werkzaamheden gedurende het afgeloopen jaar :

« Wij willen een kortbondig verslag geven van de voornaamste werkzaamheden door den *Katholieken Vlaamschen Landsbond* verricht sedert zijnen zitdag te Mechelen in September 1896.

't Is voor het bekomen der hoofdzakelijkste der Vlaamsche wetten, voor de wetsbekrachtiging van het voorstel de Vriendt-Coremans, dat de Landsbond ook in eerster hand gewrocht en gestreden heeft. Gedurende het verloopen wetgevend jaar heeft de Landsbond tot driemaal toe over gansch het Vlaamsche Land eene algemeene opzending van verzoekschriften aan de wetgevende macht ingericht, de eerste maal bij honderde verzoekschriften aan de Kamer, en de twee volgende keeren aan den Senaat.

De Landsbond, die eene afveerdiging naar het ministerie gezonden had om zijne ondersteuning te vragen voor het bedoelde wetsvoorstel, vooraleer dit ter bespreking kwam in de Kamer, heeft opnieuw eene afveerdiging gezonden naar de regeering met hetzelfde inzicht, wanneer het wetsontwerp de Vriendt-Coremans moest in den Senaat besproken en gestemd worden.

Door de werking van den Landsbond en van den Nederduitschen Bond van Antwerpen, is er eerst in December en een tweeden keer in Januari in al de kiesomschrijvingen van 't Vlaamsche land door Vlaamsche strijders bezoek gebracht geweest aan de Senators om hun de eischen der Vlamingen voor te houden.

Een dringend vertoogschrift in denzelfden zin is naar ieder der Vlaamsche Senators gestuurd geworden, namens den Vlaamschen Katholieken Zitdag van Mechelen.

Bij de meest vlaamschgezinde katholieke senators is er ook schriftelijk en herhaaldelijk door den Landsbond aangedrongen geweest om hunne krachtdadige verdediging van het wetsvoorstel te vragen.

Na de betreurlijke stemming van den Senaat zijn de talrijke werkers, schrijvers en sprekers van den Landsbond over gansch Vlaamsch België in de weer gevlogen om die reusachtige en ontzettende protestbeweging te ontsteken en door te voeren, die geheel het Belgische Dietschland heeft in rep en roer gesteld, gansch ons volk voor goed heeft wakker geschud en voor onzen rechtveerdigen taalstrijd gewonnen; beweging, die alle Vlaamsche herten heeft verblijd, de onverschilligen verbaasd en opgewekt, en de tegenstrijders verschrikt en bekeerd.

En vóór het einde van dezen wetgevenden zittijd is eene afveerdiging van den Landsbond opnieuw bij onze Vlaamsche volksvertegenwoordigers in de Kamer gaan aandringen om de zoo vurig verlangde wet, zonder uitstel en zonder verminking van 't grondbegin, te zien stemmen.

Zoo wrocht en streed de Vlaamsche Katholieke Landsbond gedurende gansch het jaar, aan de spits van het Vlaamsche strijdende leger, voor de herovering van het opperbeste onzer taalrechten, de verheffing onzer volkstaal tot wet- et staatstaal in Belgenland.

Van eersten af ook is de Landsboud opgetreden voor het voorstel van de heeren Heuvelmans en Coremans, ter vervlaamsching der Burgerwacht. Wij hadden ter gelegenheid der herziening van de

wet over de Burgerwacht aangedrongen om de vervlaamsching der instellingen in de Kamer te zien voordragen. Zoohaast het voorstel was gedaan, is de Landsbond onmiddellijk aan het werk gevallen, en is blijven werken bij Volksvertegenwoordigers en Regeering om Heuvelmans' wijziging te doen zegepralen. En wij hebben maar ons werken en aandringen gestaakt op het oogenblik dat ons de zege in den Senaat geschonken werd.

Naar aanleiding van de besluiten op den Zitdag des Landsbonds te Mechelen genomen, werd er aangedrongen bij ons vorstenhuis en voornamelijk bij Zijne Hoogheid Jonkvorst Albrecht, opdat hij aan het Vlaamsche Volk zoude bewezen hebben zijne taal te kennen en te waardeeren en sedert heeft het Vlaamsche Volk in verschillige plechtige omstandigheden België's vermoedelijken troonopvolger van herte mogen toejuichen omdat hij Vlaanderen's letterkundigen en bevolking wilde met voorliefde in hunne taal aanspreken. Verheugende gebeurtenis die wij met fierheid hebben waargenomen in de feestelijke zitting der Vlaamsche Academie, in het groote volksfeest te St-Niklaas in Juli laatst, op een krijgsfeest te Aalst, en over korte dagen, nog in de prachtige Ledeganck'sfeesten te Eekloo.

De Landsbond en bijzonderlijk de Antwerpsche en Limburgsche afdeeling, hebben in 't afgeloopen jaar met onverdroten iever en heerlijken uitslag geieverd voor 't vieren van 't aanstaande eeuwfeest van den Boerenkrijg. Door samenwerking van Landsbond en Davids-Fonds en der plaatselijke besturen, zullen in Hasselt, Moll, Herenthals en menige andere plaatsen standbeelden of gedenkteekens van den Boerenkrijg opgericht worden; prachtige en geestdriftige volksfeesten zullen in eene menigte steden en dorpen van Limburg, Antwerpen en Brabant en overigens in gansch het Vlaamsche land gehouden worden.

Het mag hier wel eens gezegd dat het de Vl. Kath. Landsbond is, die werkdadig heeft opgevat en doorgevoerd een vaderlandsch eeuwfeest in te richten tot herdenking en verheerlijking onzer roemrijke Vlaamsche Boerenkrijgers, die heldhaftige strijders en martelaren voor Godsdienst, Vrijheid en Vlaamschen Landaard.

Dit jaar hebben de verschillige afdeelingen en maatschappijen van den Landsbond met waren geestdrift gewerkt om de feestviering van 11 Juli over geheel het Vlaamsche land uit te breiden en immer luisterrijker te maken; dit jaar deden wij op die blijde en heerlijke baan een reuzenstap vooruit. Zulks is ten anderen de doelmatige voorbereiding van ons volk tot de eeuwfeest van 1902, waarvoor de Landsbond sinds zoo lange jaren reeds onverpoosd heeft gewerkt en geieverd en waarover op den zitdag van Oudenaarde zulke belangrijke en doeltreffende besluiten werden genomen, ten einde de eeuwfeest der Guldensporenzege, die roemrijkste gebeurtenissen uit Vlaanderen's machtig verleden, te helpen voorbereiden als de heerlijkste en begeesterendste vaderlandsche feestbetoogingen, die het lieve Vlaanderen ooit begroeten mocht.

Dat waren de voornaamste werkingen van den Vl. Kath. Landsbond in het afgeloopen jaar, en wij denken met fierheid en genoegen, dat de prachtige uitslagen, die dit werken, pogen en strijden bekroond hebben, het Vlaamsche land verheugen mogen. »

Ledeganck's standbeeld.

Eekloo bezit wellicht de langste en breedste straat welke ergens in onze steden aangetroffen wordt; duizenden en duizenden kunnen er zich gemakkelijk in bewegen, en nochtans was dat uitgestrekte plein bijna te eng om de dichte drommen te bevatten, welke er zich verdrongen op Zondag 29 Augustus. Immers het gold de verheerlijking van den populairsten onzer zangers, de onthulling van het standbeeld, door zijne dankbare geboortestad en het erkentelijke Vlaamsche volk opgericht aan dichter Ledeganck. Heeft Conscience ons volk leeren lezen, Ledeganck heeft het weder vatbaar gemaakt voor genot in poëzie.

Overal vlaggen, versieringen, schilden, groene festoenen, hagen van sparremeien, gezang, gespeel en geestdrift zonder weerga. Niet alleen de straat en de vensters wemelden van gedrang, hoofden staken uit tot op de daken!

Had het inrichtingscomiteit eenen oproep gedaan aan alle Vlaamsche maatschappijen, geijverd voor het samenstellen van eenen stoet en met meer initiatief meer practische maatregelen genomen, het getal genootschappen ware vertiendubbeld en de hoofdplaats van het Meetjesland te klein geweest. Nu regende het Vlamingen, dan zou het Vlamingen gestroomd hebben.

Bemerkt op de voorbehouden plaatsen : Prins Albrecht van België, de Ministers Begerem en Schollaert, Z. H. de Bisschop van Gent, de Gouverneurs van Oost- en West-Vlaanderen en Antwerpen, de Burgemeesters der « Drie Zustersteden », Baron de Maere en Fr. de Potter vertegenwoordigers der Vlaamsche Academie, de heeren Libbrecht, Verhaegen en de Reu van het bestuur der Provincie, Hoogleeraar Fredericq namens het Willems-Fonds, A. Siffer namens het Davids-Fonds, Max Rooses, E. Hiel, de ingenieurs De Heem en Dutordoir, J. Vuylsteke, L. Willems, Hoogleeraar Mac-Leod, Aug. van Acker, Fl. van Duyse, Peter Benoit, J. Bouchery, Ed. Coremans, beeldhouwer Lagae, F. Lampaert, burgemeester van Zomergem, major Jungbluth, L. Willems, H. Meert, A. de Visschere, K. Lybaert, de provincie- en gemeenteraadsleden van Eekloo, benevens vele geestelijken met den eerw. heer deken Hulpiau aan het hoofd, en vele leden van de familie van den held van het feest, waaronder Mevr. Heremans, M. Kirdorff, M. en Mevr. de Weerdt, K. Bogaerd enz. enz. H. Ledeganck, zoon van den dichter, had een schrijven gestuurd uit Bangkok, waar hij zaakgelastigde is.

Duizend zangers, waaronder lieve groepjes meisjes in 't wit gekleed, heffen onder het kundig bestuur van den heer B. Steyaert de eerecantate aan, gedicht door Jan Bouchery en getoonzet door Peter Benoit. Met godsdienstige aandacht aanhoord, verwekt zij met recht en reden een donder van toejuichingen en toonkunstenaar, dichter en bestuurder werden vleiend geluk gewenscht door den Prins en door iedereen.

Onder het gebulder van 't geschut en het gebrom der klokken valt de sluier van het beeld : het is zwierig en treffend van uitdrukking, het hoofd is edel, doch misschien geeft het in zijne kranige houding den ernstigen en stillen Ledeganck niet volkomen juist weer. Wat er ook van zij, het is een echt kunststuk dat den heer Lagae eere doet. Zeggen wij nochtans dat het lichaam te veel op de rechter heup schijnt te rusten, hetgeen vooral van bezijden gezien onaangenaam aandoet. De dichter is verbeeld in denkende houding en met eene pen in de hand.

De stad Eekloo heeft 10000 fr. besteed voor het monument, de Staat gaf insgelijks 10000 fr., de provincie schonk 1500 fr., het hoofdbestuur van het Davids-Fonds 1000 fr., het overige is door inschrijving ingezameld.

Dr. Pastoor Claeys, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, houdt eene koninklijke redevoering, een waar juweel van schrijvens-, zeggens- en oordeelkunst. Fier dat stuk hier te mogen opnemen hebben, verzenden wij er de lezers naartoe, die er een ruimen oogst zullen vinden van kritiek en smaak, naast treffende woorden van waardeering voor den Eekloosschen bard. Men zal er ook de bijzonderste feiten in vinden van zijne welvervulde doch te korte loopbaan.

Een heerlijk en eigenaardig gedacht mag het heeten, de burgemeesters der Drie Zustersteden uitgenoodigd te hebben hier het woord te voeren. Alle drie maken zich den nagalm van de vermaarde trilogie, en beantwoorden de verzuchtingen van den dichter met te wijzen op hetgeen heden hunne wederzijdsche stad kenschetst.

De taal van den heer van Ryswyck klinkt als eene forsche en tevens welluidende muziek, die het oor bekoort. Zulke spraak in den mond der Vlamingen ware een krachtig propagandamiddel om het vooroordeel te bestrijden, inzonderheid bij de dames, als ware ons Vlaamsch onbeschaafd en lomp en niet vatbaar voor zangerigheid en sierlijkheid.

Mocht Prins Albrecht, die daarna eene redevoering hield, zich ontdoen van zijn te sterken Duitschen tongval en onze taal spreken met die zwierige en zoete zuiverheid van Antwerpen's burgervader! Hij, zoo geliefd reeds door de Vlamingen om zijne hulde aan onze taal gebracht, om zijn edel en minzaam en tevens manhaftig voorkomen, werd hun nog duizendmaal duurbaarder!

Spraken nog: de heer Jozef de Schepper, namens de regelingscom-commissie, de heer de Wachter, Burgemeester, namens de stad Eekloo, Karel Bogaerd die een gedicht voordroeg en de heer advocaat de Weerdt, die namens de familie Ledeganck dank zeide aan al de vereerders van zijnen beroemden bloedverwant.

Na den lunch aan de genoodigden aangeboden en de triomfantelijke terugleiding van den kroonprins en zijn gevolg naar het station, sloot dit merkwaardig feest, dat als een hooggetij ingeschreven zal worden in de jaarboeken der Vlaamsche Beweging.

Aan te stippen valt er ook dat major J. de Schepper ter gelegenheid van deze plechtigheid, de eerste in België, de burgerwacht in het Vlaamsch aanvoerde.

Ziehier de redevoering van Jonkvorst Albrecht:

Mijne Heeren,

« Ik acht mij gelukkig bij de plechtige inhuldiging van het standbeeld aanwezig te zijn, dat onzen grooten Vlaamschen dichter eene nieuwe onsterfelijkheid komt geven.

Met fierheid mogen wij bevestigen, dat in ons land, waar de vooruitgang van nijverheid en handel den stoffelijken toestand zoo zeer verbeterd heeft, de schoone kunsten en in het bijzonder de letterkunde niet uitgebleven zijn.

Heden dat gij zoo talrijk hier toegestroomd zijt om aan den voet van dit gedenkteeken hulde aan Ledeganck te brengen, bewijst gij dat de gedachtenis van Hem, wiens hooge gevoelens ons in zijne onovertrefbare verzen overgeleverd zijn, altijd in het hart der Vlamingen zal leven.

Hij heeft de heldendaden van het Vaderland bezongen en het roemrijk verledene der drie steden, wier zonen heden zijnen naam eenstemmig toejuichen.

Zoo groot door het hart als door den geest, schitteren zijne gedichten

evenzeer door de teederheid der ziel als door de verhevenheid en de kracht der gedachten.

Hoe dikwijls heeft zijne lier weergalmd van edele aanroepingen om vrede en menschenliefde!

Zij wier ziel voor 't ware ontbrandt,
Die het schoon der kunst gevoelen
Die op geestverlichting doelen
Wat er om hen heen moogt woelen
Weig'ren nooit elkander de hand.

Ledeganck is niet alleen een roem voor ons vaderland, maar hij is ook een voorbeeld voor ons allen, Mijne Heeren, want bij den dichter vinden wij in hem den volmaakten man, wiens werkzaamheid, rechtschapenheid en vaderlandsliefde 't onderscheidend kenmerk van zijn leven waren. »

Ledeganck werd geboren te Eekloo, den 9 November 1805, en moest in zijne kinderjaren door handwerk zijne ouders ter hulp komen, welke in bekrompen omstandigheden verkeerden. Aangemoedigd en geholpen door K. Vervier, die zelf de Vlaamsche harp betokkelde, legde hij zich meer en meer op de studie toe en mocht de bank van zijn weefgetouw verwisselen tegen een klerkenstoel op het stadhuis zijner geboortestad.

De bezoldiging was niet rijk, 50 centiemen daags, doch de vrije uren waren langer, en hij besteedde ze aan zelfontwikkeling en zelfonderricht. Hij bracht het zoo ver, dat hij de lessen der Hoogeschool van Gent kon volgen, waar hij verschillende dagen ter week te voet henen trok, en waar hij promoveerde in de rechten in 1835. Hij werd vrederechter te Zomergem benoemd, provincieraadslid gekozen, bevorderd tot provincialen schoolopziener te Gent, alwaar hij stierf. Dezer dagen is er, op het huis waar hij overleed, in de Capucienenstraat, door democratische inschrijving van 25 centiemen, een steen geplaatst met het volgend opschrift : Hier dichtte Ledeganck zijne « Drie Zustersteden », April, Mei, Juni 1846 en stierf hij in Maart 1847.

De dichter, bezield met de gedachten van zijnen tijd, offerde nog al, in zijn eerste tijdvak, aan den geest van de rederijkers, en behaalde verscheidene overwinningen in wedstrijden door de nog overgeblevene kamers uitgeschreven. Naarmate hij zich meer ontwikkelde, louterde hij zijnen smaak en werd hij de menschelijke dichter, welken wij roemen en verheerlijken, niet als een stout en hoogvliegend genie, maar als een hoogst verdienstelijken zanger, inzonderheid voor zijnen tijd. De groote verdienste van voor het volk geschreven te hebben en door het volk begrepen te zijn geweest, vindt haar bewijs in het feit, dat vele zijner verzen spreekwoordelijk geworden zijn en als lapidaire machtspreuken mondsgemeen.

Als Vlaamsche kamper komt aan Ledeganck de eer toe, de eerste in onze beraadslagende vergaderingen gebruik gemaakt te hebben van zijne moedertaal. Hij sprak Vlaamsch in den Provincialen Raad van Oost-Vlaanderen.

Om den man nog beter te leeren kennen, zal men ook met vrucht lezen « Het Jaar 1840 in het leven van Ledeganck » studie voorgedragen door den eerw. heer Dr Claeys, den 11 Augustus laatst, in de Kon. Vlaamsche Academie. Men leest er onder andere naast biographische en critische bescheiden, onuitgegeven bijzonderheden betrekkelijk zijn ambt van provincialen schoolopziener, hoe hij zelf, goede toonkundige, de fanfarenmaatschappij te Zomergem bestuurde, enz.

Het standbeeld van David.

Nooit zag Lier zulke geestdriftige menigte zijne straten doortrekken, nooit tooide de Nethestad zich zoo luisterrijk op, als ter viering en verheerlijking van haren roemvollen zoon J.-B. David. In der waarheid. de feestelijkheid was in alle opzichten waardig van den te verheerlijken held.

De stoet was indrukwekkend door zijne opgetogenheid en zijne talrijkheid; 94 maatschappijen namen er deel aan en meest al de afdeelingen van het *Davids-Fonds*, over geheel het land verspreid, waren er tegenwoordig met hunne schilden en banieren. Muziek en zang luisterden den triomfantelijken optocht op en het luidruchtig gejoel der studeerende jeugd, met het opschrift « Gelijkheid » op den hoed, zette hem een bijzonder leven bij.

De heer Roëll, voorzitter van het inrichtingscomiteit, biedt in welsprekende woorden het standbeeld aan de stad. Toen wij, drie jaar geleden, zegde hij, het gedacht opgevat hadden onzen David te huldigen, vroegen wij den steun van stads- en staatsbestuur, van het *Davids-Fonds* en van al de vereerders van den verdienstelijken man. Dank, die steun is ons in ruime mate geschonken, en daar rijst nu in brons zijn beeld als een bewijs der erkentelijkheid van het Vlaamsche volk, als eene blijvende hulde aan de diensten, door onzen medeburger bewezen aan de wetenschap, den godsdienst, het vaderland en de Vlaamsche zaak.

De heer burgemeester Van Cauwenbergh aanvaardt het geschenk in naam der stad Lier. David verdient volkomen de hulde, hem toegebracht; hij is de vader der hedendaagsche Vlaamsche letterkunde. Spreker, die Kanunnik David persoonlijk gekend heeft, schetst in breede trekken zijne loopbaan als priester, geleerde en schrijver. Als priester trok hij moedig te velde tegen de aanslagen van de Hollandsche Regeering op de vrijheid van godsdienst; als geleerde en schrijver louterde hij onze taal, deed ons onze oude meesterstukken kennen, hielp krachtdadig tot het vestigen der eenheid van spelling en schonk ons zijn « Vaderlandsche Historie », een waar monument opgericht voor het Vlaamsche volk.

De sluier, welke het beeld bedekt, valt : de klokken luiden, de beiaard speelt en de opgetogen menigte begroet met eenen geestdrift, onmogelijk te beschrijven, de beeltenis van den grooten en nederigen man, welken thans het brons vereeuwigt.

Het standbeeld, werk van eenen Lierenaar, den heer Frans de Vriendt, nu te Borgerhout, wordt algemeen en met recht onvoorwaardelijk geprezen. David, in zijne leeraarstoga, houdende in de eene hand de pen, in de andere een boek, staat daar edel en ongedwongen van houding. De gelijkenis, zooals allen getuigen, die hem gekend hebben, is treffend; zijn schrandere geest en zijn goedaardig karakter staan op zijn aangezicht te lezen. De heer de Vriendt heeft een kunstgewrocht voortgebracht, dat niet alleenlijk den naam van zijnen stadsgenoot David, maar ook den zijnen zal vereeuwigen. Hij ontvange hierover onze innige gelukwenschen (1).

Het voetstuk, vierkantig en in blauwen arduin, draagt eenvoudig den naam J.-B. DAVID. Sober, zonder versiersels, maakt het indruk door zijne massa, en beantwoordt het aan zijne bestemming, te weten : de colossale figuur van David te dragen en te doen voorkomen.

---

(1) Beeldhouwer S. de Vriendt, te Borgerhout, stelt eene kopij te koop van zijn standbeeld van David, te Lier; het meet 62 c^m. hoog en kost 18 fr.

De heer D'Hooge-Bellemans, met zijne machtige stem, die tot in de verste hoeken galmt van de uitgestrekte plaats, neemt het woord, doch de hemel, zwart van wolken en zwanger van regenbuien, barst open en een ware watervloed doet de duizenden, welke zich verdringen op het Kerkhofplein, nu in Davidsplaats herschapen, ijlings in alle richtingen uiteenstuiven.

De plechtigheid in de kerk, den maandag, was roerend en de eerw. heer Pastoor Claeys overtrof zich in welsprekendheid en dichterlijkheid. Ware het niet de heiligheid der plaats, zijne machtige en prachtige rede werd herhaaldelijk door de uitbundigste toejuichingen onderbroken. Plechtig en aangrijpend klonk het, inzonderheid als de redenaar herinnerde, dat het op dezen stond juist 75 jaren geleden was dat David, in deze zelfde kerk, voor de eerste maal het H. Misoffer opdroeg. Ontbloemen wij deze meesterlijke rede niet, wij zullen het genoegen hebben in de volgende aflevering er onze lezers te mogen op vergasten in hare ongeschonden volledigheid.

Op de letterkundige zitting in « Vredenburg» droeg de heer Roëll, die de ziel geweest is van geheel de plechtigheid,een merkwaardig verslag voor over de werkzaamheden van het inrichtingscomiteit. Hoogleeraar Willems, algemeene voorzitter van het *Davids-Fonds*, schetst in eene prachtige taal David's heerlijk leven, waarin hij toont het manhaftig streven van den dapperen Vlaamschen Strijder voor Godsdienst en Vaderland en de verheffing van den Vlaamschen stam. Zijne redevoering is voor het Vlaamsche Volk eene opwekking om den strijd op taalgebied voort te zetten, ten einde de overwinning te behalen. Hij toont ons David, uit den hemel op de aarde met welbehagen nederziende op zijn standbeeld en het als geschenk aanvaardende, niet alleen als huldebewijs, maar bijzonderlijk om het Vlaamsche Volk te verlichten op zijnen weg naar zijne roemrijke zegepraal.

De Eerw. Heer Hugo Verriest doet ons kennen, hoe in zijne jeugd de liefde voor de moedertaal hem door zijne meesters werd ingeprent, en welk onderwijs men in zijnen leertijd in de onderwijsgestichten gaf. Hij toont ons, hoe het Vlaamsche Volk lang door de verfransching was verkankerd.

Schertsend is zijne taal, waar hij spreekt van de Franskiljons, opwekkend voor de overtuigde Vlamingen. Sierlijke wendingen en prachtige geschiedkundige vergelijkingen weet de welsprekende redenaar voor het overtuigen zijner aanhoorders aan te wenden. Hij ook toont David's roemrijken strijd en wijst de Vlamingen de middelen aan om de overwinning te behalen. De weg is open, zegt hij, maar wij moeten hem willen betreden.

Op de banketten, welke 's zondags en 's maandags plaats hadden in het Sint-Gommaruscollege, zoo flink bestuurd door den eerw. heer 't Seyen, en voor de omstandigheid in een bloemenpark herschapen, stelde de heer van Cauwenbergh den heildronk in aan Paus en Koning en aan het Staatsbestuur. Wij bewonderen, zegde hij onder meer, den Paus van Rome die vrede sticht tusschen keizers en koningen, tusschen Kerk en Staat, tusschen kapitaal en werk. Zooals David, waarvan hij eenige voorbeelden aanhaalt, zijn wij verkleefd aan ons koningshuis en onze nationale instellingen; wij zijn het uit liefde, uit plichtbesef en omdat daar de waarborg is onzer vrijheid. Dank aan het staatsbestuur dat België sedert zoovele jaren met schranderheid bestuurt; na dwang en verdrukking onder de vorige meerderheid, heeft het ons vrede, vrijheid en welstand medegebracht als blijde intrede. Bijzonderlijk zijn wij dank verschuldigd aan de heeren Begerem en Schollaert, die,beiden bestuurleden van het *Davids-Fonds*, hier met ons onzen patroon komen huldigen. Dank aan den heer Begerem, in wien ons Vlaamsch altijd een krachtigen verdediger gevonden heeft en aan wien wij

het Vlaamsch Staatsblad te danken hebben. Eere aan den heer Schollaert voor zijn krachtig medewerken tot oplossing onzer grieven, voor zijn streven in zake van onderwijs ten bate van vrijheid, vaderlandsliefde en godsdienst. België is tegenwoordig misschien het eenige land, dat vrijheid op alle gebied eerlijk en vastberaden handhaaft. Scharen wij ons dus eendrachtig rond ons ministerie, dat het palladium is van onze stoffelijke, zedelijke en geestelijke belangen.

De zeer eerw. heer Maes, pastoor-deken van Lier, drinkt aan de leden van Senaat en Kamer van volksvertegenwoordigers, aan den heer Gouverneur van Antwerpen en de Provincieraadsleden, hier tegenwoordig. Hij begroet de nakende stemming van het wetsontwerp van de heeren de Vriendt en Coremans, en brengt hulde aan Baron Osy, die sinds lang den Provincieraad in het Vlaamsch alle jaren opent. De apostelen kondigden de wet van Christus af in vijftien talen, waarom zouden onze wetten in de beide landstalen niet gestemd worden?

E. H. 't Seyen begroet den uitstekenden geleerde, hoogleeraar Willems, vertegenwoordiger der Hoogeschool van Leuven, van de Vlaamsche en Belgische Academie, opvolger van David, algemeenen voorzitter van het Davids-Fonds, dat onder zijn wijs geleide tot 7.000 leden geklommen is. — Deze antwoordt met erop te wijzen dat het heden het feest is van David en dat alle gedachten zich op hem moeten vestigen; hij herinnert ons de lessen van David, die het goede zaad met keurige hand gezaaid heeft in den vruchtbaren grond van zoovele jonge harten en geesten. Opdat de Vlaamsche beweging groeie en bloeie, is het noodig ons volk meer en meer vlaamschgezind te maken en daartoe zal de uitbreiding van het Davids-Fonds het meest bijdragen.

Spraken nog de heeren Begerem, volksvertegenwoordigers Fris en Coremans, de heeren Roëll, Vermeylen en zijne eminentie de kardinaal van Mechelen, die rondborstig zijne genegenheid voor het Vlaamsch uitdrukte.

Minister Begerem's aanspraak, met donderende toejuichingen onthaald, luidde ongeveer in dezer voege:

« De dag van heden in uwe stad en uwe feestelijkheden moesten uitsluitend tot verheerlijking van David dienen, en niettegenstaande, met eene overdrevene en onverdiende welwillendheid, hebt gij er aan gehouden het Staatsbestuur voor zijne tusschenkomst in deze feesten te danken.

Laat mij u zeggen dat deze bedankingen en toejuichingen ons niet toekwamen, want, indien wij met groot genoegen uwe uitnoodiging hebben aangenomen, moet gij bekennen dat in een Vlaamsch feest de tusschenkomst van Vlaamsche ministers niet als eene uitzondering moet voorkomen.

Wij hebben onzen plicht gedaan, niets meer.

Mij behoort het niet het gewicht van dit feest te doen uitschijnen. Wij wisten dat het hier heden gold onze schoone moedertaal te verheerlijken; wij wisten dat het hier heden gold hulde te brengen aan hem, die door het schrijven zijner Vaderlandsche Historie de waarheid der spreuk heeft doen uitschijnen, « Wie zijne taal bemint, bemint zijn vaderland. »

Wij wisten dat wij bij het feest van David ook de maatschappij kwamen verheerlijken, die zijnen naam draagt, en die zooveel bijdraagt tot handhaving onzer Vlaamsche rechten. Wij wisten dit alles en daarom zijn wij verwonderd over uwen dank.

Toch aanvaarden wij hem, omdat gij het eens zijt om te verkla-

ren, dat het Staatsbestuur het zijne bijdraagt in den strijd, die moet gevoerd worden voor onze taal Wij aanvaarden hem, omdat zulks ons moed inspreekt om voort te gaan, en te bewerken wat wij allen willen, namelijk dat het Vlaamsche volk zijne wetten in zijne eigen taal gestemd krijge!

Wij danken u, omdat gij ons gelegenheid verschaft hulde te brengen aan wien hulde toekomt.

Een heildronk eischt gewoonlijk een heildronk. Aan wie zou de onze beter kunnen gaan, dan aan de stad, die ons heden zoo goed ontvangt. Ik drink dus aan Lier, aan zijn schepencollege, aan zijnen gemeenteraad, waarvan de meerderheid meer dan 25 jaar in den raad zetelt, aan mijnen vriend van Cauwenbergh, den burgemeester dezer schoone stad. Aan den bloei en den vooruitgang der stad Lier! »

Onnoodig te zeggen dat deze schoone taal, vooral de verklaring dat weldra het ontwerp over den tweetaligen tekst der wetten gestemd zal worden, een donder van toejuichingen deed ontstaan.

Boven de hoogervermelde overheden werd de plechtigheid nog bijgewoond door talrijke geestelijke en wereldlijke waardigheidsbekleeders: de volksvertegenwoordigers van den Bemden, Janssens, de Vriendt, van den Broeck, de Winter, Lefebvre, de Cock; de senators Wittmann en Cools; provincieleden en gemeenteraadsleden; Dr Snieders, Fr. de Potter, Piet van der Auwera, di Martinelli en bijna al de leden van het Hoofdbestuur van het Davids-Fonds, naast afgevaardigden van de 65 afdeelingen van het Davids-Fonds. Vergeten wij den beeldhouwer de Vriendt niet, welke overstelpt werd met de rechtzinnigste gelukwenschen.

De uitvoering rond het beeld der cantate « David ter eere », woorden van Vermeiren en muziek van van Wassenhove. de opvoering van « Trouw in ontrouw » van Hofdijk, het festival, de verlichting, het bezoek der monumenten, de ontvangst op het stadhuis, de versiering der straten, in éen woord al de punten van het programma verwierven den besten bijval. Melden wij ook de symphonische stukken, welke de zittingen opluisterden, en de « Hulde aan David » gedicht van den heer Vermeiren. Bij gebrek aan tijd kon de heer R. van de Casteele zijne poëzie niet voordragen.

De inrichtingscommissie, welke bestond uit de heeren A. Roëll, van den Brande, Dr Dhooge, Dr Laporta en E. H. 't Seyen, haalt eere van haar werk; dat zij nu hare taak voltooie en ons eene volledige beschrijving geve van dit merkwaardig feest, zoo zal zij naast het monument, dat David zich zelven opgericht heeft met zijne werken, naast dit in brons dat de dankbaarheid der Vlamingen doen oprijzen heeft, hem een derde monument toewijden, grootsch door de grootschheid der plechtigheid en leerrijk door de edele en welsprekende woorden er gesproken.

Jan-Baptist David zag het eerste levenslicht te Lier den 25 Januari 1801, en vestigde zich in zijne jongelingsjaren als apothekersgast te Antwerpen, waar J.-Fr. Willems hem liefde voor de moedertaal wist in te spreken. Negentien jaar oud trad hij in het seminarie van Mechelen en werd priester gewijd in 1823. Hij begon zijne leeraarsbaan in het atheneum van Antwerpen, ging over naar het Klein Seminarie der aartsbischoppelijke stad en van 1831 tot 1836 vervulde hij er het ambt van bestuurder in het college van Pitsenburg. In 1833 werd hij eere-kanunnik benoemd en in 1834 door zijnen vriend Mgr de Ram belast in de nieuwe hoogeschool van Leuven met den leergang van vaderlandsche geschiedenis, waarbij hij later dien ook voegde van Vlaamsche letterkunde.

In 1841 koos men hem tot voorzitter van het Taalcongres, en in 1850 tot voorzitter van het Taal- en Letterkundige congres; in 1856 werd hij benoemd tot lid van de Commissie der Taalgrieven en in 1864 zetelde hij in de Spellingcommissie, welke de eenheid van taal voor de beide Nederlanden van staatswege deed erkennen. Van het studentengenootschap « Met tijd en Vlijt » maakte hij eenen bieënkorf, van waar talrijke scharen jaarlijks in geheel het Vlaamsche land uitzwermden. Met de Vries en te Winkel arbeidde hij aan het groot Woordenboek der Nederlandsche taal, tot hij te Leuven overleed den 24 Maart 1866. Men legde hem te rusten op het kerkhof der abdij van Park. David maakte ook deel der Koninklijke Belgische Academie; het was na het verlaten van eene harer zittingen dat hij door eene beroerte getroffen werd. Zijne gezondheid was geknakt en hij sukkelde langzaam naar het graf.

Zijne werken : *Eenige regelen over de Vlaemsche tael*, 1823; *De Nacht* en *De Wolf op zijn doodsbed*, 1825 : *Historiën en parabelen van pater Bonaventura*, 1828; *Historie van het Oud en Nieuw Testament*, 1830; *Nederduitsche spraekkunst*, 1833 en 1835; *Voorlezingen van nederduitsche dichtstukken*, 1836; *Voorlezing van nederduitsche dichtstukken en prozastukken*, 1836 en 1839; *Nederduitsche spraekkunst voor middelbare scholen*, 1839-'58; *De Middelaer*, 1840-'43; *Eenige woorden aen eenen waren Belg*, 1841 ; *Wie zullen wij kiezen?* 1841 ; *Een woord van den boer van d'Eyermerkt over den volkstand en den adeldom*, 1841; *Redevoering uitgesproken by de opening van het Taelcongres in de promotiezael van de Gentsche Hoogeschool*, 1841 ; *Verslag over den toestand des genootschaps Met Tyd en Vlyt*, 1842; *De Geestenwareld*, van Mr. W. BILDERDIJK, 1842; *De Geestenwareld en het waerachtig Goed*, van Mr. W. BILDERDIJK, 1843; *Geschiedenis van S. Albertus van Leuven, bisschop van Luik*, 1844-'45; *Vier boeken van de navolging Christi*, 1843; *Van Weenen naer Linz, Ischl en Salzburg*, 1846; *Vaderlandsche historie*, 1842-64; *De Ziekte der Geleerden*, van Mr. W. BILDERDIJK, 1848; *Stamtafel van hunne Kon. Hoogh. den Hertog van Brabant en den Graef van Vlaenderen*, 1852; *Geschiedenis van de stad en heerlykheid Mechelen*, 1854; *Het Roosje*, 1855; *Tael- en letterkundige aenmerkingen*, 1856; *Van de beelden der heiligen en hunne gewone kenmerken*, 1857; *Van Maerlants rymbybel*, 1858-59; *Jan van Ruusbroec. Dat boec van de twaelf Dogheden. Die Spieghel der ewigher salicheit*, 1858; *Id. Dat boec van VII trappen en den graet van gheestelyke mannen. Dat boec van zeven sloten. Dat boec van den rike der ghelieven. Dat boec van de vier becoringen*, 1861; *Id. Dat boec van den twaelf beghinnen*, 1864; *Nederlandsche gedichten met taal- en letterkundige aanteekeningen*, in naam en op last van het taal- en letterlievend studentengenootschap *Met Tijd en Vlijt*, uitgegeven door P. WILLEMS, 1869; *De Vriend der Belgische jeugd*, 1877. Behalve dit schreef David nog eene Latijnsche spraakkunst en vele bijdragen in tijdschriften en jaarboeken. Van zijne *Navolging Christi*, uitgave 1855, werden 40,000 afdruksels aan den man gebracht.

24e Nederlandsch Taal- en Letterkundig congres te Dordrecht.

Den 23 Augustus, des namiddags te 3 uur 25 min., werden de leden van het Congres in het stationsgebouw door den heer Dr. Kiewiet de Jonge, voorzitter der Regelingscommissie, ontvangen. Aangenaam

was het zeker voor de Vlamingen dáár, evenals in 1893 te Arnhem, door de tonen van hun vaderlandsch lied *De Vlaamsche Leeuw* verwelkomd te worden. Na de korte, doch kernachtige rede van den Voorzitter, werden de leden van het Congres met muziek voorop, en voorafgegaan door drie open rijtuigen, waarin de leden der Bestendige Commissie zaten, naar het stadhuis gebracht, waar de Burgemeester, de Heer Nebbens Sterling, ze uit naam der stad Dordrecht welkom heette. Van daar trok de feestelijke stoet naar de vereeniging *Kunstmin*, waar de vergaderingen zouden plaats hebben en waar des avonds te 8 uur een concert door die Vereeniging werd aangeboden.

Des anderendaags, te 10 uur, werd het Congres geopend met eene rede van den Voorzitter der Regelingscommissie, Dr. H. Kiewiet de Jonge, die eens te meer bleek te zijn de rechte man op de rechte plaats. Geen wonder dan ook, dat toen Dr. E. Laurillard voorstelde hem tot Voorzitter van het XXIVe Nederl. Taal- en Letterkundig Congres te benoemen, aan de toejuichingen der aanwezigen geen einde scheen te willen komen.

Tot ondervoorzitters werden vervolgens benoemd, de Heeren Dr. Jan ten Brink en Max Rooses; tot secretarissen, de heeren Mr. Julius Obrie, Jan Bouchery, Mr. J. C. Overvoorde en Mr. Th J. M. Tijssens.

Na deze openingszitting vergaderden de drie afdeelingen. In de eerste werd naar aanleiding van het gesprokene door den Heer Rutgers uit den Haag, die de stellingen verdedigde dat spellingen als *mielieoen*, *offiesieëel*, *mielieteer* enz. af te keuren zijn, maar dat vereenvoudiging van de spelling der bastaardwoorden door het invoeren der *f*, *z*, *k* en *kw* wenschelijk is, door den Heer C. Bake uit den Haag zeer juist gezegd dat het al heel zonderling voorkomt altijd van vereenvoudiging der spelling te hooren spreken door Dr. Kollewijns en zijne volgelingen, dan wanneer deze heeren veel meer letters gebruiken dan tot nogtoe bij de gevestigde spelling het geval is.

In de algemeene namiddagvergadering werd door Prof. H. Kern uit Leiden eene zaakrijke rede gehouden over het gebruik van onze taal in Nederlandsch-Indië. Spreker eindigde zijne alleszins belangrijke voordracht met den wensch dat de Nederlandsche Congressen er mochten toe bijdragen om den geest van onverschilligheid en kleinmoedigheid ten opzichte der taal, die men in Noord-Nederland maar al te dikwijls aantreft, te doen verdwijnen.

Des avonds werd aan de Congresleden in *Kunstmin* een onvergetelijke feestavond aangeboden, waar de oud-Nederlandsche volksliederen op eene geheel nieuwe wijze, in eene volkomen passende omgeving werden ten gehoore gebracht. Hier had men niet de stijve koude voordracht door witgekleede dames en zwartgerokte heeren, maar de Heer Voorzitter, Dr. Kiewiet de Jonge, die de ziel der inrichting was, had niets verwaarloosd om de toehoorders in eene geheel middeleeuwsche omgeving te verplaatsen. Het tooneel stelde de groote gothische zaal in het slot van den Heer van Merwesteyn voor, waar de dochter aan het borduurraam werkt en de ridder met den slotkapelaan schaak speelt. Eensklaps laten zich vier minnezangers aanmelden. En nu volgen achter elkander *De drie Ruitertjes*, *De Boodschap van Maria*, *Naar Oostland willen wi rijden*, *Van twee Conincxkinderen*, *Nu zijt wellekome Jesu*, *lieve Heer*, *Kerstlied* enz., waartusschen het door een onzichtbaar koor voorgedragen *Ave verum* allerheerlijkst klinkt.

Daarop werd het *abel spel van Esmoreit* ten tooneele gebracht, dat allerverdienstelijkst werd vertolkt. Ook het vroolijke gedeelte van

den feestavond, o. a. de bruiloftstoet met den Meiboom was overheerlijk. Een uitstekend geslaagd tafereel met levende beelden: Markt te Antwerpen in de XVIe eeuw, naar de schilderij van Van Trigt, bekwam een ongemeenen bijval.

Den woensdag 24 Augustus werd in de algemeene vergadering door Prof. J. Te Winkel eene allerbelangrijkste rede gehouden over de Nederlandsche taal in Zuid-Afrika, die tot een levendig debat tusschen de heeren Frederik-Crots, een « Afrikaander », en Hagen, aanleiding gaf. Eerstgenoemde had beweerd dat men in Zuid-Afrika geen Nederlandsch maar enkel Kaapsch-Hollandsch kent. De heer Hagen, een Nederlander, die in '91 als onderwijzer naar Transvaal was gegaan, ontkende de waarheid van dit gezegde. Tot staving zijner meening voerde hij aan, dat, toen hij bij zijne aankomst aldaar met de families Elof en Kruger mocht kennis maken, hij uit den mond der zeventigjarige juffrouw Elof mocht vernemen: « He! wat is nu toch prettig eens een meester te hebben gekregen, dien we goed kunnen verstaan. »

In de Donderdagvergadering van de eerste afdeeling werd eindelijk het debat gevoerd, waarop zoovelen zich hadden gespitst. De Heer J. Koopmans uit Dubbeldam, die reeds twee dagen te voren had moeten spreken, maar toen niet was verschenen, zou handelen over vereenvoudiging der spelling.

Zijne eerste stelling luidde: *De vigerende spelling is lastig, omdat hij oneenvoudig, onprakties en inkonsekwent is.* Die uiteenzetting van het stelsel van Kollewijn liet de vergadering vrij koud. De heeren Max Rooses en Prof. Jan Ten Brink wederlegden, onder de toejuichingen der vergadering, het door den heer Koopmans verdedigde spellingstelsel, dat dus hier het onderspit moest delven.

In de laatste algemeene vergadering werd, nadat door de heeren Jan Bouchery en Paul Fredericq over den *Vlaamschen Taalstrijd* was gesproken, door den Voorzitter, Dr. Kiewiet de Jonge voorgesteld tusschen al de Nederlandschsprekenden, die over de geheele wereld verspreid zijn, een *Algemeenen Nederlandschen Taalbond* te vormen.

Om dat plan te verwezenlijken en er een praktischen vorm aan te geven, stelde hij voor eene commissie van drie leden te benoemen, namelijk Prof. Kern, te Leiden, Prof. Paul Fredericq te Gent, en Dr. F. V. Engelenburg, hoofdredacteur van de *Volksstem* te Pretoria. Voortreffelijk was zeker de bedoeling van Dr. Kiewiet de Jonge, de wijze echter, waarop hij ze trachtte te verwezenlijken, deugde niet. Zeker zal de naam van Prof. Kern evenals die van Dr. Engelenburg tot geene betwisting aanleiding geven. In Noord-Nederland, evenals in Zuid-Afrika bestaat vooralsnog geene regelmatige inrichting van het *Algemeen Nederlandsch Verbond*, dat door den heer H. Meert werd in het leven geroepen en toch wel hetzelfde is als de door den heer Kiewiet bedoelde *Taalbond*. Maar jammer is het dat Dr. Kiewiet zich niet vooraf op de hoogte van de Zuid-Nederlandsche toestanden heeft trachten te brengen, wat hem toch uiterst gemakkelijk zou gevallen zijn. Dan zou hij geweten hebben dat het *Algemeen Nederlandsch Verbond* te Antwerpen, te Brussel, te Oostende en te Gent regelmatig ingerichte afdeelingen bezit, waarvan de laatste de leiding der taalbeweging in Vlaanderen sedert het afstemmen van het wetsvoorstel De Vriendt geheel in handen heeft genomen. Tevens had hij kunnen vernemen dat, mocht aan zijn voorstel, wat Zuid-Nederland betreft, gevolg worden gegeven, dit allicht tot het uiteenspatten der thans vereenigde krachten zou aanleiding gegeven, daar velen in den lande zich eene door eene onbevoegde Congresvergadering gedane benoeming zeer zeker

niet zouden laten welgevallen. Indien men het vormen van een driemanschap nuttig oordeelt, dan moet de vertegenwoordiger van Zuid-Nederland door de reeds bestaande afdeelingen worden aangewezen, die daartoe natuurlijk iemand zullen te kiezen hebben, die zich de eigenaardige roeping van het *Algemeen Nederlandsch Verbond* hier te lande ten volle bewust is, en daarnaar wenscht te handelen.

Aan het einde dezer laatste vergadering werd besloten dat te Gent, waar in 1849 het eerste Congres werd gehouden, in 1899 ook het 25ᵉ zal plaats hebben.

Aan den maaltijd, waarmede het Congres besloten werd, ging het zeer gezellig toe. De pret werd niet weinig verhoogd door de opwekkende stukken, die door eene kleine kapel werden ten gehoore gebracht. Bij die gelegenheid toonde de Heer Kiewiet dat hij ook een man is, die de orde zeer goed, misschien al te goed weet te handhaven. Had hij niet zoo krachtig den voorzittershamer weten te hanteeren, dan waren ook wellicht een paar heildronken, waarbij het meer om het vergoden van één persoon, dan om het huldigen van het door het Congres vertegenwoordigde beginsel te doen scheen, achterwege gebleven.

Hoe het ook zij, dat alles neemt niet weg dat het Congres in alle opzichten uitstekend geslaagd mag heeten en dat de inrichters van het Jubelcongres in 1899 eene zware taak te wachten staat, indien zij werkelijk iets willen tot stand brengen, dat niet voor het Dordtsche Congres moet onderdoen.

HOOG-HOLLANDSCH, PLAT-VLAAMSCH OF... KNOEITAAL.

Onder den titel van *Nieuwe Vlaamsche Illustratie* wordt sedert verleden jaar in Vlaamsch-België als premie voor de inteekenaren op sommige Vlaamsche dagbladen, o. a. de *Gazette van Gent*, de *Nederlandsche Illustratie*, tegen aanzienlijk verminderden prijs beschikbaar gesteld. Nu bevatte het nummer van 22 Augustus jl. het verrassende bericht : « Enkelen onzer abonné's maken ons opmerkzaam dat onze Illustratie nog in te hoog Hollandsch wordt gesteld. Daartegen hebben wij maatregelen genomen. Onzen Vlaamschen lezers kunnen wij de aangename mededeeling doen dat te beginnen met den nieuwen jaargang, de inhoud geheel Vlaamsch zal zijn, en door kundige schrijvers bewerkt. Er zal naar gestreefd worden om alle vreemde, niet zuiver Vlaamsche uitdrukkingen te vermijden. » Men zou hier dus eenen tegenhanger hebben van hetgeen voor een aantal jaren in Noord-Nederland gebeurde, waar het drama *Lena* van Delcroix werd opgevoerd met de vermelding dat het naar het Vlaamsch was bewerkt!

Intusschen bleef die vervlaamsching niet zoo lang uit als men het had aangekondigd, want reeds in het nummer van 5 September vond men het verheugende bericht : « En onze Vlaamsche vrienden zullen met genoegen hebben opgemerkt dat de *Nieuwe Vlaamsche Illustratie* reeds bijna geheel in UITNEMEND VLAAMSCH is geschreven. » Inderdaad reeds in het vorige nummer waren prachtige staaltjes van dat *uitnemend Vlaamsch* waar te nemen. Alzoo vindt men er verscheidene leelijke Hoog-Hollandsche woorden en vormen door allerliefste plat.... neen, uitnemend Vlaamsche dito vervangen. Zoo wordt b. v. in de 40e aflevering *de* orgelmuziek *het* orgelmuziek, *het* hoofdsolo, *de* hoofdsolo, Kerstmismorgen, *Kerstmismorgend*, *Sermoen*, *Sermoon*, een man, welke er in *slaagde*, een man, welke er in *gelukte*, *gek*, *zot*, enz., enz. Op blz. 391 heeft men het afschuwelijke, Hollandsche woord *lucifers* door het mooie, zuiver Vlaamsche *stekskens* vervangen. In den zinbouw heeft men tot nog toe niet vele verbeteringen aangebracht, maar dat zal wèl komen, want die knappe, maar al te bescheiden vervlaamscher, die zeer zeker

ongelijk heeft zijnen naam niet bekend te maken, is, hoe behoudsgezind hij op het stuk van het gebruik van *uitnemend*, *zuiver Vlaamsch* moge zijn, anders wel een vriend van vooruitgang op het gebied der spelling. Hij is namelijk voorstander — tot op zekere hoogte. althans — van het Kollewijnstelsel. De mannelijke buigingsuitgangen van den vierden naamval laat hij stelselmatig weg. Alzoo verbetert hij : door *de jonge* heer Nevelli, *de* onderpastoor ziende aankomen, met *de gewone* uitslag, enz. Nog andere verbeteringen in de spelling werden reeds door hem aangebracht, zoo vindt men b. v. op blz. 390 : « Lezer, hebt gij ooit een makker, een goede vriend, stap voor stap tot eene zekere en *afgrijsselijke* dood zien oprukken! Zoo ja, gij en gij alleen, kunt de *ijsselijkheid*, de gansche *ijsselijkheid* van onzen toestand begrijpen! » De gekke spelling van het Woordenboek *college* wordt door den schranderen vervlaamscher op zijde gezet en door het fraai klinkende *collegie* vervangen. Ook om het uitnemende Vlaamsche woord *collegianen*, dat op blz. 387 voorkomt, verdient die geleerde taalkenner een pluimpje. Hij behoort echter zorg te dragen dat zijn ijver niet bekoele; want de 51e en 52e afleveringen maakten op mij een minder vroolijken... ik vergis me alweer, ik bedoel... treffenden indruk : het Vlaamsch zag er niet meer zoo *uitnemend* uit. Schrijdt hij integendeel op de ingeslagen baan moedig voort, dan komt er een dag, en wellicht is hij niet ver meer verwijderd, dat hij tot raadgever der stedelijke commissie van het Gentsche Nederlandsche Tooneel wordt aangesteld om haar bij het tenuitvoerleggen van haar besluit, dat ons Nederlandsch Tooneel met zulke reuzenschreden zal doen vooruitgaan, behulpzaam te zijn. In hare merkwaardige vergadering van 15 September 1897 besliste zij immers « dat de uitspraak op het tooneel veel zal moeten vervlaamscht worden en dat wij geheele avonden niet meer zullen hooren van : « U bent een fraaie jongen, Julie (?) bent heusch, jou, ju (?), jij, enz., maar onze eigene landstaal » (1).

Jammer maar dat dit wijs besluit niet reeds door de vroeger bestaande stedelijke tooneelcommissie werd genomen. Zeer zeker zou niemand meer naar den Franschen Schouwburg zijn gegaan, maar al de schouwburgbezoekers, zelfs de ergste fransquillons, zouden zich gehaast hebben naar het « Vlaamsch » tooneel te loopen, om er de schoone « eigene landstaal » te gaan hooren!

VINDEX.

(1) *Gazette van Gent* van 16 September 1897.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De stichting der Fransche Academie in 1635, redevoering gehouden op 24 Juni, in de openbare zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie, door Baron A. DE MAERE, bestuurder der Academie. — Gent, A. Siffer.

Het was een uitmuntend gedacht, in den schoot der Vlaamsche Academie de geschiedenis te verhalen der stichting van de Fransche Academie, op wier leest al de tegenwoordige Academiën min of meer geschoeid zijn geweest Baron de Maere heeft het gedaan, duidelijk en aantrekkelijk, in eene allersierlijkste taal zoo ten opzichte van stijl als ten opzichte van uitspraak : hij schetst ons hoe die wereldvermaarde instelling hare wieg vond in eene private vereeniging van 8 of 9 letterlievende mannen, die om zoo te zeggen in 't geheim bijeen kwamen ten huize van Conrart, raadsheer en secretaris des konings; hij doet ons de namen en de werken kennen der leden van die voorloopster van dat geleerd lichaam, dat wereldvermaard is geworden ; hij verhaalt ons hoe op de vriendelijke verklikking van de Bois-Robert Richelieu er toe kwam, ondanks de leden zelven, in 1635, onder Lodewijk XIII, van dat klein cenakel eene staatsinstelling te maken waarvan 40 onsterfelijken deel mochten maken.

De eerste bestuurder was de Serisay, de eerste kanselier Desmarets, de eerste bestendige secretaris Conrart en de eerste drukker ervan was Camusat.

De Academie werd in den beginne met geenen geestdrift onthaald : het Parlement liet op hare goedkeuring wachten en uit het publiek werd zij bestookt door spotschriften en allerhande hekel- en puntdichten.

Hare eerste werkzaamheid bestond in het inrichten van spreekbeurten, het uitschrijven van prijskampen en het opstellen van een woordenboek. Hieraan werd begonnen door Chapelain, voortgewerkt door Fabre de Vaugelas, Menage, Thomas Corneille enz. en in 1694 verscheen de eerste uitgave, gevolgd in 1718 door eene tweede, in 1762 door eene vierde en door eene zevende in 1879.

Melden wij ook dat de nieuwe Academie een deel van haar buskruit nutteloos verschoot in aanvallen tegen Corneille, die in zijn « Cid », afbrekende met het oude stelsel van de drie eenheden van tijd, plaats en handeling, de tooneelletterkunde uit hare pramende kluisters verloste. Verachtend noemde men dit genie « een ellendige Spaansche snoever ».

In 1663 werd de afdeeling gesticht van « Inscriptions et Belles lettres », in 1666 die van « Sciences », in 1671 die van « Beaux-arts » en in 1795, jaar 4 der Republiek, die van « Sciences morales et politiques ». Ditzelfde jaar doopte men de vereeniging van al die afzonderlijke deelen met den naam van « Institut de France ».

Zijne boeiende voordracht sluitende, eindigde baron de Maere als volgt :

« Ik eindig dus. Veel had ik echter nog kunnen mededeelen; doch

genoeg heb ik gezegd om U te doen zien, hoeveel punten van gelijkenis er, bij hare geboorte, tusschen de Fransche en Vlaamsche Academiën bestaan hebben.

« Beiden zijn hare stichting aan een verlichten en vermogenden Minister verschuldigd; beiden hebben moeten worstelen tegen vooroordeel en partijgeest; beiden zijn beschimpt en bespot geworden en hebben die onverdiende aanvallen met onverschilligheid bejegend.

« Onze oudere zuster heeft hare werkzaamheden gedurende weldra drie eeuwen in alle richtingen van den menschelijken geest kunnen uitbreiden; geen punt onaangeroerd gelaten, en daardoor als een schitterende meteoor den hemel der beschaafde volkeren kunnen verlichten; terwijl wij nauwelijks de eerste jaren van onzen levensloop hebben doorworsteld en het veld, dat wij moeten ontginnen, is, en zal blijven, een beperkt veld; maar niettemin is onze roeping verheven en drukt op ons een zware zielelast. Wij moeten de zedelijke en intellectueele ontwikkeling van een uitverkoren volk, vroeger zoo hoog in de letteren en schoone kunsten aangeschreven, bevorderen en verdedigen, en dat zullen wij doen ! »

Eene Nederlandsche Hoogeschool in België. — In de laatste algemeene vergadering van het XXIIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, dat verleden jaar te Antwerpen werd gehouden, werd eene commissie benoemd, die tot zending kreeg een onderzoek in te stellen naar de wenschelijkheid van het inrichten eener Nederlandsche Hoogeschool in Vlaamsch-België. Deze commissie werd samengesteld uit de heeren Max Rooses, Juliaan De Vriendt, Juliaan Van der Linden, Flor. Heuvelmans, Jan Van Ryswyck, Prof. J. Mac-Leod, Prof. J. Obrie, Edm. Fabri, L. Ducatillon, Julius Sabbe, Pol De Mont en Leonard Willems.

In hare eerste vergadering benoemde deze commissie tot voorzitter Dr. Max Rooses, tot ondervoorzitter Prof. Julius Obrie, tot secretarissen Pol De Mont en L. Ducatillon en tot verslaggever Prof. J. Mac-Leod. Van het vermogen, dat haar was toegekend om zich, wanneer haar dit oorbaar mocht voorkomen, nog andere personen toe te voegen, maakte de Commissie gebruik door de benoeming tot lid van Prof. Ed. Bouqué.

Nadat verscheidene vergaderingen aan het bespreken van het voorstel waren gewijd, bracht Prof. Julius Mac-Leod in de zitting van 30 Mei jongstleden een verslag uit, dat in alle opzichten een voor onzen taalstrijd allerbelangrijkst stuk mag heeten, ook omdat men daarin de wederlegging vindt van de drogredenen, die in den Senaat en elders tegen het gebruik van het Nederlandsch als taal der wetenschap werden uitgekraamd.

Op treffende wijze schetst de verslaggever de nadeelen, die aan het gebruik eener vreemde taal bij het Hooger Onderwijs verbonden zijn. Terecht doet hij opmerken dat Vlaamsch-België thans nog het eenige vrije land in Europa is, waar het Hooger Onderwijs eene vreemde taal spreekt en waar het aldus in de onmogelijkheid verkeert den heilzamen invloed uit te oefenen, waartoe het geroepen is. Eene Hoogeschool, waar niet in de taal van het volk wordt gedoceerd, kan nooit bij machte zijn voor dat volk een echt middelpunt van geestesleven te worden.

Prof. J. Mac-Leod is van meening dat er geen sprake kan zijn van het oprichten eener nieuwe Hoogeschool : in de vernederlandsching van de Gentsche Hoogeschool alleen kan en moet de oplossing van de quaestie gezocht worden. Feitelijk wordt overigens deze hoogeschool grootendeels door Vlamingen bezocht. Uit eene door den geachten verslaggever medegedeelde statistiek over het jaar 1895-1896 blijkt namelijk dat het aantal Vlamingen 449 bedroeg, waarbij 14 Noord-Nederlanders behooren ge-

voegd te worden, terwijl het aantal Walen 94 en het aantal vreemdelingen 117 bedroeg. Daarbij mag niet worden uit het oog verloren dat verreweg de meeste Waalsche en vreemde studenten tot de bijzondere technische scholen behooren, terwijl aan de vier faculteiten de Vlamingen eene overgroote meerderheid en de Walen slechts een onbeduidend getal uitmaken.

Hoe zou nu die vernederlandsching geschieden? Het verslag, waarmede de Commissie zich eenparig vereenigde, stelt voor dat de thans aangestelde hoogleeraren door de Regeering zouden *verzocht* worden voortaan hun onderwijs in het Nederlandsch te geven, terwijl alle te benoemen leeraren zouden *verplicht* worden dadelijk in het Nederlandsch te doceeren.

Verder behandelt Prof. J. Mac-Leod op meesterlijke wijze al de bezwaren, die tegen de door hem voorgestelde regeling zouden kunnen geopperd worden. Het zou ons te ver voeren, wilden we die hier in den breede vermelden. Wij bepalen er ons bij den lezers van dit tijdschrift den welgemeenden raad te geven zich dat kostbare stuk aan te schaffen, dat tegen den uiterst geringen prijs van 10 centiemen wordt verkrijgbaar gesteld.

Moderne Sprookjes van RUDOLF BAUMBACH, bewerkt door J. PÉE. — Dat nieuw leven dat in de Zuid-Nederlandsche literatuur gekomen is, moest gansch natuurlijk nieuwsgierigheid verwekken voor wat bij onze naburen gebeurt op hetzelfde gebied, en vooral in Duitschland. De heer J. Pée die zich in dit opzicht reeds zoo verdienstelijk maakte door zijn verhandelingen over *Sudermann*, en door zijn vertaling van het *Verloren Paradijs* van *Fulda*, biedt ons heden een bewerking aan van de *Moderne sprookjes* van *Rudolf Baumbach*, en geen betere keus kon gedaan worden. R. Baumbach is tegenwoordig de meest geliefde der moderne Duitsche schrijvers. Zijn de werken van *Hauptmann* vol bijtende sociale satire, die van *Fulda*, van *Sudermann* vol dramatische en psychologische toestanden, zij dragen in zich een onderwerp van hevige discussie die sympathie of antipathie verwekt. De sprookjes van R. Baumbach, integendeel, gaan rechtstreeks tot het hart van het volk, door hun eenvoud, door hun gemoedelijken toon en vooral door die atmosfeer van wilde, gezonde vrije natuur die om hen zweeft. Het zijn meestal korte novellen, aan het landelijk leven ontleend, spelend in een wonderlijk krachtig beschreven natuurscene, en waardoor een legendarisch verhaal loopt, die aan het geheel een eigenaardige tint geeft. Frisch als een tuiltje wilde bloemen zijn deze sprookjes die de geuren van de weide, het ruischen van het oude dennenwoud, gansch het panorama van Thuringen, van waar Baumbach geboortig is, rondom den lezer verwekken.

De vertaling, of beter de bewerking van Dr J. Pée, mag als onverbeterlijk beschouwd worden. De zwierige eenvoudige sprookjestaal van Baumbach is op uitstekende wijze weergegeven. — De vorm is zuiver Nederlandsch zonder een enkele zwakheid, wat een « tour de force » is, daar de beste, immer onwillekeurig onder den invloed staat van de taal waaruit hij vertaalt en er de wendingen of uitdrukkingen van overneemt.

Het boek dat op zeer kunstvolle wijze uitgegeven is, werd door den teekenaar A. Van Neste, met een tiental zeer eigenaardige platen versierd, die geheel en al in den trant zijn van het boek zelf, en die eens te meer voorspellen dat de jonge kunstenaar geroepen is om één onzer beste « verlichten » te worden.

Het Volksbelang beoordeelt het werk als volgt :

Wij vinden hier niet uitsluitend het feeëensprookje, maar eene verrassende en verrukkende dooreenstrengeling van sprookje en novelle,

verteld door iemand die beschikt over eene fijne opmerkingsgave, eene rijke phantasie, een dichterlijk gemoed en een pittigen verhaaltrant.

Er steekt eene roerende lijdensgeschiedenis in *Eenbeen* en *den Beuk*, eene brok leven in *het Water der Vergetelheid*, den *Bilzenmaaier*, *het stalen Hangslot;* er ligt eene idylle ten grondslag aan het *Water van de Jeugd;* er zit schalksche humor in *Wat de Huissleutel vertelde*, *de bevrijde Zielen* en *de stomme Koningsdochter*. En overal is de toon eenvoudig en treffend, zoodat het wel niet anders kan, of groot en klein moet in dit net verzorgde boek behagen vinden.

De Duitsche modernen doen kennen is sedert jaren het streven van Dr. J. Pée : dat mogen, onder meer, zijne lessen in de Gentsche *University Extension* getuigen en zijne studiën over de Duitsche dramaturgen van de nieuwe richting. Met deze *Moderne Sprookjes* in 't licht te geven bleef hij dit streven getrouw en vestigde hij de aandacht op een aantal pareltjes, die naar meer doen verlangen.

Ziehier ook wat Pol de Mont er over schrijft in « De Vlaamsche school » in zijne nieuwe Kolewijnsche spelling :

Wat Pée ons te lezen geeft, is heus, zuiver Nederlands; niet een misselike poespas van woord voor woord vernederlandste germanismen. En hier zat hem juist het moeilike en gevaarlike voor de vertaler! Hij heeft begrepen dat het er op aankwam, niet elke zin, noch minder elk woord, maar elke gedachtenreeks eerst in zich op te nemen, geestelik te « verorberen » als 't ware, en ze in eigen intellekt te laten beklijven tot ze er uitzag als zijn eigenste eigendom... En eerst dan, na dit noodzakelijk assiemielerings-proses, liet hij zijn model Nederlandsch spreken.

En dát is 't geheele geheim, waarom nu deze zoon van Thuringen er uitziet als 'n ware Nederlander.

Met deze metamorfoze wens ik de heer Pée van harte geluk.

Engelen-Muzikanten naar FRA ANGELICO, twee prachtige prenten in kleurendruk uitgegeven door de Sint-Augustinusdrukkerij, Gent, Gouden-Leeuwplaats. Prijs : fr. 1,50 het stuk.

De engelachtige schilder van Fiesole, driedubbel engelachtig om zijn engelachtig leven, zijne engelachtige voorstellingen en de reine engelen welke hij zoo meesterlijk schilderde, is de trots der musea van Florentië. Niets is roerender en zalvender dan de stille, aandoenlijke, zachte en toch zoo glanzende tafereelen van dien primitieven kunstenaar, waarin zelfs de naïveteit en de ietwat hoekige en stramme beelden de toeschouwers betooveren.

Zijne engelen zijn wereldberoemd en om ze zoo te kunnen afmalen moet Fra Angelico ze gezien hebben. Het zijn eenige dezer beroemde kunstuitingen, welke de St-Augustinusdrukkerij met eene volmaaktheid en eene pracht zonder weerga in het bereik gesteld heeft van iedereen, aan een uiterst geringen prijs. Met genoegen vernemen wij dat die reeks zal voortgezet worden tot 12.

Deze engelen zijn nagebootst naar een tafereel, waarop zij de koningin des Hemels omringen, Haar vierende met gedans en gespeel; zij bekoren door hunne reinheid en hunne beminnelijkheid en zij glinsteren van het schitterendste en tevens zachtste coloriet.

Vlamingen en Walen. — De heer M. Heins heeft een boek uitgegeven, getiteld : *La Belgique et les grandes villes au XIXe siècle*, eigenlijk eene statistiek, die niet zonder belang is.

De *Flandre libérale* beoordeelt het in gunstigen zin en maakt de volgende opmerking :

Digitized by Google

« Het geboortecijfer vermeerdert in Vlaanderen, maar vermindert in het Walenland, gelijk in Frankrijk. Uit dezen toestand is af te leiden dat vooral dáar, waar de *onwetendheid* vermindert en de *beschaving* verhoogt, het getal geboorten vermindert... »

Hoe uit die cijfers blijken moet dat de geleerdheid bij de Vlamingen verzwakt, en bij de Walen vermeerdert, is ons, en zekerlijk alle man, een raadsel! Naar de Waalsche mijnwerkersgeleerdheid, als van de Fransche blague, hebben de Vlamingen geen het minste trekje. Een oplettende lezer zou eene geheel andere gevolgtrekking nemen, en zeggen : de bevolking van een ras vermindert naarmate het peil der godsdienstigheid en zedelijkheid bij haar verzwakt. En van dat peil, bij de Franschen, heeft men bewijzen te veel : zie maar eens voor de vensters der boek- en printenverkoopers!

Konink. Vl. Academie. — *Zitting van 10 Augustus :* De commissie van nieuwere taal- en letterkunde geeft in bedenking of het niet noodig wordt, maatregels te nemen tegen de verwarring veroorzaakt door de Kollewijns-spelling en waardoor de eenheid van spelling, volgens De Vries en Te Winkel, in de scholen, enz., wordt bedreigd. *b*) Of er geene pogingen moeten worden aangewend, om de beoordeeling over den Vlaamschen cantaten-prijskamp voortaan toe te vertrouwen aan eene jury, door de Vlaamsche Academie benoemd; *c*) Of er geene stappen zullen aangewend worden om de erkenning vanwege het ministerie te bekomen van de twee commissiën, in de Academie benoemd : de commissie van nieuwere taal- en letterkunde en die van geschiedenis bio- en bibliographie.

Uit de door de Commissie voorgestelde prijsvragen worden door de koninklijke Academie de volgende gekozen voor 1899 :

Oud-germaansche taalkunde : Eene taalkundige studie, zoo volledig mogelijk, over de oudnederfrankische eigennamen.—Prijs : 600 frank.

Middelnederlandsche taalkunde : Een woordenboek der middelnederlandsche eigennamen. (Geene eenvoudige nomenclatuur, maar alles wat daarbij kan vermeld worden; tevens opgave van plaatsen, waar elke aangeteekende naam voorkomt). — Prijs 600 frank.

Letterkunde : Eene verzameling oude liederen zoo veel mogelijk met de melodiën. — Prijs : 600 frank.

Taalkunde : Een handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen, met uitleg en toelichtende voorbeelden, zooveel mogelijk uit de beste Nederlandsche schrijvers. — Prijs : 1000 frank.

Eene zoo volledig mogelijke lijst van de verwerpelijke neologismen, die heden gebruikt worden in de Nederlandsche taal, met aanwijzing van hunnen oorsprong en hunne onnauwkeurigheid, alsmede van de juiste Nederlandsche woorden, uitdrukkingen of zegswijzen. — Prijs : 600 frank.

Voor 1900. *Vak- en kunstwoorden* : Volledige Nederlandsch-Fransche en Fransch-Nederlandsche vakwoordenlijst over het notariaat.

Volledige Nederlandsch-Fransche en Fransch-Nederlandsche woordenlijst over de veeartsenijkunde. Zooveel mogelijk met bijvoeging van de gewestelijke woorden en uitdrukkingen, en teekeningen waar het past.

In het antwoord zullen de mededingers ook zooveel mogelijk de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen mededeelen. Prijs : 600 frank.

Ter verheerlijking van den dichter Karel Lodewijk Ledeganck voeren Dr. Claeys het woord in een merkweerdig stuk proza, en dichter Emmanuel Hiel in eene sierlijke poëzie.

Zitting van 15 Sept. — De heer baron de Maere, waardeerde in eenige woorden de beteekenisvolle diensten welke de heer Micheels, dezer dagen overleden, aan de Nederlandsche letterkunde in het algemeen en aan de Academie in het bijzonder heeft bewezen.

Aan den heer Claes wordt de taak opgedragen voor het aanstaande jaarboek de biographie te schrijven van den geleerden aflijvige. De vergadering stemt bedankingen aan den heer J. Broeckaert, die, op de begraving des heeren Micheels, te Elsene, de gebruikelijke redevoering uitspraak. Ook dat stuk zal in het bulletijn overgedrukt worden.

De heer D. Claes doet daarna lezing van een verhaal in verzen, getiteld : *Broeder Jan. De Minderbroederskiokken te St. Truiden* (1798-1799).

In de toekomende zitting wordt overgegaan tot het benoemen van een werkend lid in vervanging van wijlen den heer J. Micheels.

Davids-Fonds. — In zijne laatste vergadering heeft het Hoofdbestuur beslist een hulpgeld van 2000 fr. te verleenen voor het monument van den Boerenkrijg, te Hasselt.

Den 4 October geeft de afdeeling Zele weder een feest, bestaande uit de opvoering van « Hugh Scott » door I. Albert en « Naar Matadi » door Silvester. Dezer dagen zal de afdeeling van Gent hare luisterrijke prijsuitdeeling houden aan de bekroonden in hare Vlaamsche prijskampen.

Uit de « Handelingen van het XXIIIe Nederlandsch Taalcongres » : De heer Is. Albert bespreekt de inrichting en de werkzaamheden der Leescommissie, door de Regeering ingesteld. Hij maakt zich de tolk der « klachten » aangaande de samenstelling dier commissie; dat deze « te veel uit eigenlijk gezegde letterkundigen bestaat, die nooit tooneelwerken voortbrachten en daardoor niet genoeg rekening kunnen houden van de tooneelwaarde der stukken ».

De heer A. dacht er niet aan, toen hij die woorden te Antwerpen uitsprak, dat twee leden van gezegd comiteit bekend staan als tooneelschrijvers; dat een ander lid een der knapste tooneelliefhebbers van België is geweest, wiens verslagen over de ingezonden tooneelstukken doorgaans al de feiten aanhalen, die in 't opzicht van tooneelkunde aan te wijzen zijn; dat al de leden van de Commissie ook deel maken van de Provinciale Tooneelcommissiën, en derhalve geregeld den schouwburg bezoeken, met dit gevolg, dat zij, door lange ervaring, klaar genoeg zien wat er, in tooneelkundig opzicht, aan de stukken ontbreekt. Bovendien — meent hij misschien dat de Leden der Commissie het tooneel enkel bestudeeren uit de hun voorgelegde Vlaamsche stukken? Dat zij geene kennis hebben van de goede tooneelgewrochten uit den vreemde? Dat het hun ontbreekt aan oordeel en smaak?

Met den *Belgischen Tooneelschrijversbond* vraagt de heer A. dat *al* de belanghebbenden in de Leescommissie zouden vertegenwoordigd zijn, en stelt voor, deze saam te stellen uit drie letterkundigen, drie tooneelschrijvers en een schouwburgbestuurder of artist van een bezoldigden tooneeltroep. De tooneelschrijvers zouden zelven eene dubbele lijst van candidaten aan den heer Minister voorstellen, die daaruit eene bepaalde keuze zou doen. Het bedrag der premiën zou aanzienlijk vermeerderd worden — dit spreekt wel van zelf!

Waarom dit alles?

Omdat zekere stukken van zekere schrijvers door de Leescommissie, volgens beredeneerde verslagen daarover uitgebracht, niet goedgekeurd werden.

De tooneeltaal, zegt de heer Albert, is eene geheel andere dan deze voor andere letterkundige vakken ; men moet « letten op de handelingen van iedere rol ; wat de spelers dienen te doen wanneer zij niet of weinig te spreken hebben » enz. — Om over deze punten een oordeel te vellen is hoegenaamd geen tooneelschrijver noodig : iedereen ziet of de gesprekken bondig, levendig, d. i. geschikt zijn voor het tooneel ; of de personen wandelen, zitten, zwijgen of handelen.

De heer Van Driessche, noemde het premiestelsel « eene macht in de handen der Regeering ». — Iets geheel vonkelnieuw! juist als de bewering van dienzelfden heer, dat « een tooneeltroep of directeur, die een verworpen stuk zou opvoeren, de gunst van het Gouvernement zou verliezen. — In welken almanak mag de heer V. Dr. dit gelezen hebben ?

Hij, en de heer Hendrickx, maken ons nog iets anders diets : « het premiestelsel werd in voege gebracht om eene soort van *liberale propagande* te maken door het tooneel, om de maatschappijen in kleine plaatsen eerst en vooral te vergoeden. » Men zal niet zeggen dat de tegenwoordige regeering zoo iets doet!

Ten slotte, de heer A. heeft op het Congres beweerd « dat er schrijvers geweest zijn die hun stuk terug ontvingen van het Leescomiteit, zonder een enkel woord waarom het verworpen was, en die hetzelfde stuk zonder er één letter aan te veranderen, twee maanden later opnieuw inzonden en het alsdan zagen primeeren (*Gelach* — volgens de Handelingen van 't Congres). »

Wij lachen mee! 't Komt er op aan, te weten in welken zin er te lachen is. Het woord zou even goed, of beter, in den barbierswinkel, dan op een *Taal- en Letterkundig Congres* gezegd zijn.

Varia. — Van **Woordenschat**, Verklaring van woorden en uitdrukkingen onder redactie van TACO DE BEER en Dr. LAURILLARD is verschenen de aflevering gaande van *Kettingganger* tot *Landbill*.

— De achtste en laatste bundel van PATER VAN HOOGSTRAETEN's **Studiën en kritieken**, heeft het licht gezien. Hij bespreekt Multatuli, Potgieter en Bilderdijk. Dit merkwaardig werk van den geleerden Predikheer zij warm aanbevolen.

— Den 4 September werd te 's Gravenhage een gedenkteeken opgericht aan Constantijn Huyghens ; het standbeeld van professor Van Beneden zal wellicht dit jaar niet geplaatst worden ; Vilvoorde heeft een gedenteeken opgericht van schilder Portaels.

— In den prijskamp uitgeschreven door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs voor een handboek tegen het drankmisbruik (500 fr.) zijn, in verdeeling, de werken bekroond der heeren Hanus, te Mechelen en Melchior, schoolopziener te Hasselt.

— De Paus looft in de katholieke tentoonstelling van Turijn eenen prijs uit van 10,000 frank voor eene schilderij de H. Familie voorstellende.

— Aanbevolen aan de lezers van *Het Belfort*, **Levenschets van Karel-Lodewijk Ledeganck**, door LODEWIJK OPDEBEEK, uitgegeven ter Nationale Drukkerij, Gaucheretplaats, 8, te Brussel. Dit werkje bevat menige onuitgegeven bijzonderheden over den dichter en stelt den zanger der *Drie Zustersteden* in het beste daglicht.

— Naar aanleiding der wet die verordent dat voortaan de Burgerwacht in het Vlaamsche land in de moedertaal zal aangevoerd worden, kondigt de heer VAN HOVE het verschijnen aan van **Werk der vervlaamsching van leger en burgerwacht.** Prijs : fr. 0,50.

— Eene les van practische vlaamschgezindheid geeft Hoogleeraar De Ceuleneer in de tentoonstelling te Brussel. In de uitstalling onzer hoogeschool zijn de opschriften van zijn vak, aardrijkskunde en oudheden, uitsluitend in onze taal.

— Het beredeneerd verslag over den derden driejaarlijkschen wedstrijd van tooneelletterkunde, uitgeschreven door de stad Antwerpen, is verschenen en strekt tot eere van zijne schrijvers de heeren Julien Van der Voort, A. Moortgat en F. Van Cuyck. Werden bekroond : voor het « Zangspel » Rafaël Verhulst, te Antwerpen; voor het « Tooneelspel » J. Van Kersbergen, te 's Gravenhage; voor het « Drama en treurspel » P. Van Assche, te Brussel (Galswinthe), Is. Bauwens, te Aalst (Twee Tijgerinnen); Hubert Melis, te Antwerpen (Koning Hagen). Voor het « Blijspel » kon geen enkel der 20 ingezonden stukken in aanmerking genomen worden.

In het algemeen is het peil van den prijskamp voldoende, doch velen meenen zich geroepen en leveren het bewijs dat studie en oefening niet genoeg in eer gehouden worden. Hier oppert zich weer de vraag of het met prijskampen is, dat men meesterstukken zal doen voortbrengen, doch op alle gebieden schijnt dit artificieel stelsel van aangejaagde cultuur failliet gemaakt te hebben. Ja, het gebeurt aleens dat een wedstrijd voor den eenen of anderen de deur openzet, die toegang levert tot het publiek, doch genieën vinden doorgaans hunnen weg en eindigen, met door eigen krachten, zich te verheffen, terwijl het stelsel der wedstrijden ons overstelpt met middelmatigheden. Hier, gelijk in het onderwijs onzer schilderacademiën, worden daarenboven velen door die kunstmatige middelen soms effen af uit hunne baan geslingerd. Hoevele schilders hebben wij niet, die beter decoratieschilders zouden zijn? hoevele pseudo-letterkundigen, hoevele gediplomeerden die beter te huis zouden zijn in den handel of in een eerlijk en winstgevend ambacht?

Standbeeld van Willems. — Het ontwerp om dit monument op te richten op den Zandberg zou misschien kunnen bestreden worden onder voorwendsel dat de plaats te klein en te onregelmatig is. Inderdaad de plaats is niet groot, doch onzes insziens toch voldoende; edoch men zou den blok huizen tusschen de Hoogpoort en de magazijnen van de wed. Van der Cruyssen kunnen afbreken en alzoo een vierhoekig pleintje bekomen. De kosten zouden niet te aanzienlijk zijn : de vier of vijf gebouwen, welke men zou wegruimen, hebben geene overgroote waarde, en zou men ook de geringheid der geldmiddelen van de stad Gent inroepen om het ontwerp te verstooten — er is middel om op een ander punt besparingen te doen. Onze officiëele Hausmannen hebben 't in het hoofd gezet, de geheele noordzijde der Catalognestraat af te breken om, naast den ontblooten gevel der St-Nicolaaskerk, eenen tuin aan te leggen. Men vermindere dit plan tot de helft : men legge de pastorij der St-Nicolaasparochie neer om de kerk te ontblooten, maar men late de verdere gebouwen, tot en met het huis des heeren Blommaert, staan, welker afbraak *gansch nutteloos*, ja in onze oogen eene wezenlijke geldverspilling zoude zijn. Het centrum eener groote stad moet niet in hoven herschapen worden, maar dienen tot handel en nijverheid. Een tuintje achter de St.-Nicolaaskerk ware voldoende. Zoo zou de schoone tempel aan die zijde vrij komen, en zou de nu al te smalle weg bij het Belfort meer dan voldoende ruimte krijgen. Maar de Korte-Ridderstraat (alias Kudderuutstraat) vraagt men misschien? Welnu, die zou *voor een gedeelte* verdwijnen, in plaats van geheel en al gelijk men voorgenomen heeft te doen; juist het punt, waar zij smalst is, zou afgebroken worden.

Geijverd dus, om Willems' beeld op den Zandberg te stellen!

D.

— **Prijs van Rome voor de muziek.** — Ziehier sedert 1841 de namen der laureaten in chronologische volgorde : Soubre, Samuel, Gevaert, Stadfeldt, Lassen, Demol, Benoit, Radoux, Dupont, Huberti, Waelput, Van den Eeden, Servais, Devos, Tinel, Dupuis, Dubois, Heckers, Gilson, Lebrun, Mortelmans, Lunssens en nu in 1897 Jongen van Luik. Een tweede prijs werd toegekend aan M. Rasse van Brussel en M. Van Der Meulen van Gent. Er waren 6 mededingers in loge mogen gaan, waarvan 4 van Gent.

De prijs bestaat in eene reisbeurs van 4000 frank 's jaars gedurende 4 jaar.

— Een voorloopig comiteit is te Gent tot stand gekomen om eene huldebetooging in te richten ter eere van **Mevrouw Van Peene** die thans haar negentigste jaar is ingetreden. Mevrouw Van Peene is de weduwe van den dichter van « De Vlaamsche Leeuw », zij heeft een groot aandeel gehad in de tooneelkundige gewrochten van haren man en mag door haar kunstig optreden als tooneelspeelster als de grondlegster aanzien worden van het Vlaamsch tooneel alhier. De oproep is geteekend door L. De Vriese, E. De Vynck, G. D'Hondt, P. Geiregat, R. Millecam, J. Stappaert, H. Wannyn.

† **P. V. Bets**, geboren te Tienen in 1822, pastoor-deken van Zoutleeuw, lid van het hoofdbestuur van het Davids-Fonds, ridder der Leopoldsorde, schrijver van de geschiedenis van Neerlinter, Oplinter, Bunsbeek, Hauthem, Hakendover, Wommersom, Esemaal en Zoutleeuw, van de levens van den H. Jozef en den H. Antonius van Padua, van *Bedevaart naar de voornaamste heiligdommen van Frankrijk*, *Veldtogt der Franschen en der Hollanders in België ten jare 1635*, *De Pacificatie van Gent*, uitgegeven door het Davids-Fonds. Hij werkte mede aan verschillende tijdschriften en liet onder andere in het *Belfort* verschijnen : *De Fransche omwenteling*. Met den heer Fr. de Potter en wijlen Lodewijk Mathot was hij belast door het Davids-Fonds de Vaderlandsche Historie van David tot op onze dagen bij te werken. De eerw. heer Bets was een geleerd, werkzaam en hartelijk man, door iedereen, die hem kende, bemind, geëerd en gewaardeerd. Altijd op zijn post in de vergaderingen van het Davids-Fonds bewees hij groote diensten aan die instelling.

† **Jan Micheels,** geboren te Maastricht in 1831, oud-leeraar van de Nederlandsche taal aan het athenæum en de hoogeschool van Gent, werkend lid der Vlaamsche Academie, ridder der Leopoldsorde. Bijzonderste werken : *Othelo van Shakespeare*, *Wegens de kroon* van Demosthenes, *Het derde hekeldicht van Persius*, alle met verklarende aanteekeningen, levensbeschrijvingen van *Marnix van St-Aldegonde*, *Benjamin Franklin*, *professor Vrede*, *professor Roersch*, *De Herleving*, *De leeraars van de Nederlandsche taal op een Vlaamsch atheneum*, *Eene heerlijke aanwinst voor onze letterkunde*, *De letterkunde in eene beschaafde samenleving*, *De Geschiedenis beschouwd als de beste leerschool van vorsten en volken*, *De algemeene heerschende richting bij de opvoeding der jeugd* en inzonderheid *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken*, een standaardwerk, uitgegeven door de Vlaamsche Academie. Verder leverde hij bijdragen in *De Toekomst*, *Het Belfort*, *Revue trimestrielle*, *Revue de l'Instruction publique* enz. Thans arbeidde hij aan een uitgebreid werk over Willem I en de omwenteling van 1830.

De overledene was een zeer belezen en ontwikkeld man, volkomen te huis in de algemeene moderne letterkunde.

† **Emmanuel Van Driessche,** Vlaamsche strijder en letterkundige, schepene van Elsene en provincieraad-lid van Brabant. Hij schreef : *Drie*

Vlaamsche novellen, *Herman Archel*, *Moeder Lysbeth*, *Klaas de veehoeder*, *De veroordeelde*, *Wat een meisje vermag*, *Geschiedkundig overzicht der Nederlandsche taal- en letterkunde* en de tooneelwerken : *De Flamingant*, *De zoon des beuls*, *Soort bij soort*. Hij was een der stichters van het Willems-Fonds te Brussel; hij zag het licht in 1824.

† **Léon Gautier**, staatsarchivist te Parijs, leeraar van paleographie aan de Ecole des Chartes, lid van de Académie des belles lettres, doctor honoris causa der hoogeschool van Leuven. Hij werd geboren te Le Havre in 1832. Zijne dood is een zwaar verlies voor de katholieke wetenschap en letteren waarin hij zich inzonderheid verdienstelijk gemaakt heeft door zijne studiën over de middeleeuwen. Bijzonderste werken : *Epopées de France*, *Comment faut-il juger le moyen âge? Définition catholique de l'histoire*, *Voyage d'un catholique autour de sa chambre*, *Benoit XI*, *étude sur la papauté*, *Portraits littéraires*, *Chanson de Roland*, *Histoire de la poésie liturgique au moyen âge* en vooral *La chevalerie*, dit prachtig geïllustreerd meesterwerk voor hetwelk hij ook naast andere prijzen den prijs Gobert behaalde.

† **Frans Anseele**, den 28 September ll. gestorven, te Gent, waar hij als portret- en historieschilder, ook als leermeester in de Teekenkunst (o. a. in St.-Barbaracollege) bekend is. Hij schilderde een aantal goede portretten, als namelijk deze van J. van Crombrugghe, oud-burgemeester van Gent, professor Lentz, en een groot getal kruiswegen, onder andere voor de St.-Martenskerk en het Recollettenklooster, alhier.

† **Ant. Van der Linde**, bibliothecaris der koninklijke boekerij te Wiesbaden; door zijne opzoekingen heeft hij bewezen dat het Gutenberg is en niet Laurens Koster van Haarlem, die de drukkunst heeft uitgevonden. Hij was geboortig van Haarlem en vereerde de Nederlandsche tijdschriften, onder andere de «Dietsche Warande», met zijne medewerking.

† **G. A. de Boe**, van Temsche, bekend in de geleerde wereld om zijne sterrekundige studiën. Hij bezat te Antwerpen een eigen observatorium en schreef veel in *Ciel et Terre*. — **Fr. de Pulsky**, Hongaarsche oudheidkundige; in 1848 nam hij deel met Kossuth aan de omwenteling te Budapest, in 1860 streed hij onder Garibaldi en werd te Napels krijgsgevangen gehouden. — **Louis Desguin**, bestuurder van het katholiek blad *Le Hainaut*, te Bergen, en vroeger opsteller van *L'Union de Charleroi*. — **Valouri**, vermaarde Latijnist, senator te Turijn. — **Cornel Ujejski**, Poolsche dichter vermaard door zijn werk « Skargi Ieremiego » (weeklachten van Jeremias verschenen ter gelegenheid van den boerenopstand in Galicië ten jare 1846. — **J. Van Eeckhoute**, stadssecretaris van Roeselare en schrijver van verschillende werken, onder andere *Handleiding voor de gemeentesecretarissen*, herhaaldelijk herdrukt.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent
Drukkerij A. Siffer

aalfde jaargang, 1897. November Nr 11

Het officieel verslag der **Handelingen van h[et]**

XXIVe Nederlandsch Taal- en Letterkund[ig]

Congres zal, bij genoegzame inteekening, worden uitg[e]-

geven bij BLUSSÉ & COMP. te *Dordrecht* (*Nederland*).

Prijs 5 Francs. Aanmelding spoedig.

DUIKALMANAK VOOR 189[...]

door Dr GUIDO GEZELLE

Prijs fr. 1,00, franco per post 1,20

Meer en meer mag de vermaarde kalender zich in een steeds klim[mend] verkoop verheugen.

Jaarlijks moesten vragen onbediend blijven; dus opgepast om in tijd[s] bestelling te doen eer de oplage afgedrukt wordt. Men kan eene blijvende insch[rij]ving nemen tot wederroepens.

De almanak verschijnt weder met een groot prachtig schild en dient tevens voor scheurkalender en voor gewonen platten hangalmanak.

Wie hem in vorm van boek begeert gelieve het ook seffens te laten weten.

Verschenen:

DE KONIJNENKWE[EK]

DOOR

A. LAMONT-VAN HECKE.

Prijs : fr. 0,90.

Dit practisch boekje, opgeluisterd met talrijke figuren en dezer dagen bekroond in de Wereldtentoonstelling van Brussel, zal ongetwijfeld met belangstelling door de menigvuldige konijnenliefhebbers onthaald worden. Immers, iedereen weet het, de teelt van dit nuttig knaagdier, dat het zwijn of de os van den minderen man mag genoemd worden, bezorgt niet alleen goedkoop en altijd gereed vleesch, maar verschaft ook, door den verkoop, een gevonden appelken tegen den dorst.

Nu is de konijnenteelt reeds eene winstgevende zaak, doch wilde men er meer zorg en oplettendheid aan besteden, zij zou het dubbel kunnen opbrengen. De ware regels en voorschriften daartoe zal men in di[t] werkje vinden, en dat de heer Lamont de geschikte man er voor is, wordt bewezen door het feit dat hij door het Ministerie van Landbouw belast is met voordrachten te geven over het vak, en dat hij zelf kweeker is.

Melden wij ook, dat dezelfde bevoegde schrijver thans onder pers laat gaan een geillustreerd en insgelijks te Brussel bekroond werkje over den kweek der hoenders en andere hofvogels.

ZIJN DE HEILIGE VADERS DE VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN?

De socialisten van verscheidene landen, Frankrijk, Duitschland, Belgie, schrijven en zeggen geern dat de Heilige Vaders, en wel namelijk van de grootste, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Hieronymus, hunne voorloopers zijn. « Na 1848, schrijft de Laveleye (1), haalden de socia-« listen geern de Heilige Vaders aan ter bevestiging « hunner leeringen; en een communist, die niet zonder « verstand was, te weten Villegardelle, maakte eenen « geheelen boek, vol aanhalingen uit hunne werken, « die bewijzen dat men zonder haperen den bijzon-« deren eigendom moet afschaffen. » Villegardelle's boek heette : « Histoire des idées sociales avant la Révolution. » De zelfde leering bevat een boek van Simon Granger : « L'Evangile devant le siècle. » In de Belgische Kamers (zitting van 5 Mei 1897) riep Vander Velde uit : « Als wij vragen dat de « grondeigendom vermaatschappelijkt worde, hebben « wij met ons niet alleenelijk alle de socialisten, maar « nog daarbij een groot getal staathuishoudkundigen, « zonder van de Kerkvaders te spreken, onder dewelke « er verscheidene zijn, die de persoonlijke toeeigening « van den bodem stellig verwezen hebben (ont formel-

---

(1) *Le Socialisme contemporain.* Hoofdstuk : « Les socialistes catholiques. »

« lement condamné l'appropriation individuelle du « sol). » Zoo begeeren de socialisten over het naakt geraamte hunner stelsels, den koninglijken mantel der christene leering te werpen. Dit begeeren zij : maar of het hun lukken zal, is meer dan te betwijfelen, zoo onze lezers zullen oordeelen.

Het is mode geworden, ook onder liberale schrijvers, de Heilige Vaders aan te randen. Volgens hen, even als volgens de socialisten, is de leering der oudste en grootste Leeraars van het Christendom volbloedig socialistisch. De leering der socialisten bevat twee deelen : een *negatief* deel, te weten de afkeuring en de veroordeeling van den bijzonderen eigendom met al zijne gewaande slechte gevolgen; dan een *positief* deel, de voorstelling van den toekomststaat, met al het geluk dat er aan vast is, 't is te zeggen den hemel op aarde. Zeker, beweeren de liberalen, hebben de zoogezeide Heilige Vaders de socialistische leering van den toekomststaat niet uitgevonden noch kunnen raden. Maar den persoonlijken eigendom hebben zij stellig afgekeurd, even als de tegenwoordige socialisten.

Zelfs mikt men nog hooger op, en niet zonder logiek. Immers de leering der Heilige Vaders is geene andere als de leering der Apostelen, en deze geene andere als de leering van Christus. Daarom begroeten de socialisten in den Zoon Gods den grootsten socialist. Met eene godslastering die niet veel minder is dan deze der socialisten, beweeren de liberalen dat de leering van Christus ten minste zweemt naar het socialismus. « Het christendom, zegt E. de Laveleye (1), « is eene gelijkheidsreligie. Het Evangelie is de goede « tijding voor de armen en Christus is de vriend « niet der rijken. Zijne leering loopt uit op het

(1) *De la Propriété et de ses formes primitives*, 4e édition. Préface de la 1re édition.

« communism. Zijne onmiddellijke discipelen en de « kloosterorders, die zijne leeringen ten nauwste « hebben willen volgen, hebben in gemeenzaamheid « geleefd. Moest het christendom geleerd en verstaan « worden volgens den geest van zijnen stichter, « de huidige maatschappelijke schikking zoude het « geenen dag volhouden. »

Het schijnt wel de moeite weerd voor ons, Christenen, deze beweeringen eens te toetsen. Die arbeid werd gedaan van over eeuwen door de katholieke Godsgeleerden. Hier en daar, bij brokken, komt men uitleggingen over dit vraagstuk tegen bij alle de theologanten. Het leidsnoer geeft de H. Thomas van Aquino, I. II. Qu. 66. Niettemin, als de dwaling vernieuwd wordt, is het niet noodzakelijk de terechtwijzing ook te vernieuwen? Moeten wij dit wapen tusschen de handen der socialisten niet doen in stukken springen? Ziedaar ons inzicht.

I.

De Rijkdom en de Rijken in het Evangelie.

Eerst betaamt het de leering en de handeling van onzen Goddelijken Meester te onderzoeken. Em. de Laveleye zegt: « Het Evangelie is de goede « tijding voor de armen, en Christus is de vriend « niet der rijken. » Waarop is die beweering gesteund, alsdat Christus de vriend der rijken niet is? Voornamelijk op drie, vier leeringstukken van het Evangelie. (Lucas VI. 20-24) « Zalig zijt gij armen; want « u behoort het rijk Gods... Doch wee u, rijken, « want gij hebt uwen troost... » Dit schijnt eene scherpe tegenstelling van armen en rijken. Voor de armen alles; voor de rijken niets! — (Lucas, XVI, 9) « Ook zeg ik u : maakt u vrienden met den onge- « rechten rijkdom, opdat, als het met u ten einde « gaat, zij u in de eeuwige woningen opnemen. »

Ongerechte rijkdom! dit wordt hier gezeid van allen rijkdom. Is alle rijkdom dus ongerecht? Zoo schijnt het. Daarom (Matth. VI, 24) « Niemand kan twee « heeren dienen... Gij kunt niet God dienen en ook « Mammon. » — (Lucas, XVI, 19) « Er was een « rijk man die zich kleedde in purper en fijn lijnwaad « en alle dagen heerlijke maaltijd hield. Er was ook « een arme, met name Lazarus, die lag vóór de « deur des rijken, vol zweeren, en hij hadde zich « geern verzadigd met de kruimelingen die van de « tafel des rijken vielen; doch niemand gaf ze hem. » Beiden, de arme en de rijke komen te sterven : nog eens alles voor den arme, die door de engelen in den schoot van Abraham gedregen wordt; en niets voor den rijke die in de hel begraven werd! — Nog een voorbeeld van Christus' voorkeur voor den arme : (Marcus, XII, 41) « En Jesus zat rechtover « de offerkas, en zag hoe het volk geld in de offerkas « wierp : en vele rijken wierpen veel erin. Daar « kwam ook eene arme weduwe, en wierp twee « kleine stukken, dat is een penning, erin. En Hij « riep zijne discipelen te zamen en sprak tot hen : « Voorwaar, ik zeg het u, deze arme weduwe heeft « meer erin geworpen dan allen die in de offerkas « geworpen hebben. Want allen hebben van hunnen « overvloed erin geworpen : maar deze wierp van « hare armoede erin alles dat zij had, haar geheel « levensonderhoud! »

Deze zijn de bijzonderste stukken van het geding. Is het wel de moeite weerd om den Zaligmaker voor socialist uit te maken? of om eene alleredelste en allerheilzaamste leering voor communism uit te geven? Laat ons een voor een de aangeduide plaatsen nazien. De schijnbare scherpe tegenstelling (Lucas, VI, 20-24) van armen en rijken, is geene tegenstelling van twee klassen van menschen, te weten armen en rijken, maar wel eene tegenstelling van twee gesteltenissen der ziel jegens den rijkdom. Van den

eenen kant, de onthechting: Zalig zijn de armen,... *van geest*, voegt Mattheus erbij (Matth. V, 3). Nu een rijke kan even als een arme arm van geest zijn: « Zalig is de rijke die zonder vlek bevonden is en « die achter het goud niet gejaagd heeft noch « zijne hoop gesteld in geld en schatten. Wie is « hij? En wij zullen zijnen lof verkonden » Ecclesus XXX, ;. Dus van den eenen kant, de onthechting.

Van den anderen kant, de gehechtheid aan de rijkdommen: « Wee u rijken, want gij hebt uwen troost. » Er is dus spraak van rijken die in de rijkdommen hunnen troost zoeken en vinden: die bijgevolg met den rijkdom, zonder anders, te vreden zijn. Zoo iets als hetgeen beschreven is bij Amos VI, 1: « Wee u rijken te Sion, die betrouwt op Samarie's « Berg; gij, hooge hoofden der twee volkeren, die met « overmatige pracht in het huis van Israël komt. » Hetgeen de Zaligmaker afkeurt is de rijkdom niet, maar wel de gehechtheid aan den rijkdom. Zulke leering belet niet rijkdom te bezitten, maar den rijkdom te aanbidden.

De zelfde leering ligt bevat in de tweede der aangehaalde plaatsen, met nog iets meer daarbij. « Niemand kan twee heeren dienen..... gij kunt niet « God dienen en ook Mammon. » Onder den naam van Mammon komen de rijkdommen, dat is waar. Doch er is hier spraak van degenen die den rijkdom aanzien als hunnen heer en die hem dienen, gelijk anderen God dienen. Nogmaals is hier het bezit van den rijkdom niet veroordeeld, maar wel zijne aanbidding.

Nu eene opwerping. Aanziet de Goddelijke Meester den rijkdom niet als in zich zelven slecht en onzedelijk? Bestempelt Hij den rijkdom niet met den naam van Mammon, ongerechten Mammon, *iniquus Mammon*, Mammon der ongerechtigheid, *Mammona iniquitatis?* Mammon is inderdaad de verpersoonlijking van het geld en goed. Dat is zoo iets als

hetgeen wij in het vlaamsch den Geldduivel heeten. Nu, alle rijkdom, 't is te zeggen alle groote opeenstapeling van bezittingen, verdient wel dien naam, omdat hij groote bekoorder is en aanlokker tot het kwaad. Maar toch kan die geldduivel in engel veranderd worden door de christelijke liefdadigheid: « Maakt u vrienden met den ongerechten Mammon « (rijkdom), opdat, als het met u ten einde gaat, zij « u in de eeuwige woonplaatsen opnemen. » Deze leering zit vol waarheid: zij is gesteund op de ondervinding en op Gods bermhertigheid. Doch waarom wordt hier bij Mammon deze bepaling *ongerecht, iniquitatis*, gevoegd? Alle opeengestapelde bezitting, in haar zelve beschouwd, mag *ongerecht* geheeten worden: ongerecht jegens God, niet eene strenge onrechtveerdigheid jegens de menschen. Eene ongerechtigheid jegens God: want God is de heer en meester van al hetgeen bestaat (Domini est terra et plenitudo ejus). Volgens Gods wil moet het goed dezer wereld dienen om het leven der menschen te onderhouden. Elk kan door vlijt, arbeid of overzetting een deel daarvan verwerven. Dit deel dient voor zijn onderhoud. Wegens God is de eigenaar de bestierder, *dispensator*, van het goed dat hem toekomt. Maar heeft hij overvloed, die overvloed moet dienen om de behoeftigen het noodzakelijke te verschaffen. De rijkdom, dat is de opeengestapelde bezitting, is dus iets strijdig met den wil van God, iets ongerecht jegens God, zoolang de overvloed niet dient om de leemte van anderen, die behoeftig zijn, in te vullen. Ongerecht jegens God, maar daarom niet eene strenge onrechtveerdigheid jegens de menschen; want de mensch vindt in het rechtmatig verworven goed een middel om het leven te behouden en levensweerd te maken; en even als het menschelijk leven onschendbaar is, zoo is de rechtmatig verworven eigendom voor de andere menschen onschendbaar. Die ongerechtigheid jegens God, welke kleeft aan den rijkdom

n zijn eigen beschouwd, wordt genezen doordien de overvloed dient om de behoefte van anderen te helpen. Zoodat in de korte woorden van den Zaligmaker de volgende leering bevat ligt: « Zwicht u voor de bekoring van den rijkdom! wilt gij die bekoring overwinnen en wilt gij uwen overvloed besteden naar den wil van God, « maakt u vrien-« den met den ongerechten rijkdom, opdat, als het « met u ten einde gaat, zij u in de eeuwige woonplaat-« sen opnemen. » Voorwaar, eene prachtige leering!

En nu, hoe zweemt die leering naar socialism en communism? Is het omdat het goed van de wereld moet dienen voor het nut van gansch de menschheid? Maar dit strijdt geenszins met den persoonlijken eigendom. Nevens de rechtveerdigheid, die aan iedereen geeft wat hem rechtmatig toekomt, ligt de liefdadigheid die den overvloed der eenen afleidt over de behoefte der anderen. Zoo verstaat het de Goddelijke Zaligmaker: want hier plicht hij de liefdadigheid aan, gelijk in andere omstandigheden: b. v. « Nochtans, wat overschiet, deel het uit in almoesen (Luc. XI, 41). » Nu, deze leering erkent den persoonlijken eigendom; want eene aalmoes is iets dat men bezit, op hetwelk men recht heeft, en dat men zoude mogen behouden; maar dat men liever heeft uit te deelen uit liefde voor den evenmensch.

Eindelijk de geschiedenis van den rijken vrek! Wat mag er daar wel socialistisch in zijn, zou men denken? De slechte rijke, de rijke vrek, wordt gevonnisd en gestraft. « De parabel van Lazarus, zegt « Nitti, een Italiaansche positivist, is de parabel van « den slechten rijke geworden, als de christene maat-« schappij de noodzakelijkheid ondervonden heeft « den rijkdom te rechtveerdigen; maar het is enkel « de parabel van den rijke (1).... De rijke is in de

(1) Nitti, Il *Socialismo Cattolico*, C. III.

« hel alleenelijk omdat hij rijk is, omdat hij zich « kleedt in purper en linnen, omdat hij breed ge« niet (1). » De zwelgerijen van den rijken vrek waren zeker wel genoegzaam kwaad om hem in de hel te helpen; maar toch voegt er het evangelie eene andere reden bij: « en hij (Lazarus) hadde zich « geern verzadigd met de kruimelingen die van de « tafel des rijken vielen; *doch niemand gaf ze hem.* » Zoo blijkt het uit het evangelie, dat de parabel wel de parabel is van den rijken vrek en niet van den rijke in het algemeen.

Dit leidt ons tot eene andere leering van het Evangelie. Een jongeling was tot Jesus gekomen, om te vragen wat hij moest doen om het eeuwig leven te bereiken. (Matth. XIX, 16.) Jesus antwoordde: de geboden onderhouden. De jongeling antwoordde dat hij aldus geleefd had van kindsgebeente. Jesus hernam: « Belieft het u volmaakt te zijn? Ga henen, « verkoop al wat gij hebt en geef het den armen; « aldus zult gij eenen schat in den hemel hebben « en kom mij volgen. Als nu de jongeling dit woord « gehoord had, ging hij treurig henen; want hij « bezat vele goederen. Jesus sprak tot zijne jonge« ren: voorwaar ik zeg het u, het is moeijelijk dat « een rijke het rijk der hemelen binnentrede. Ja, ik « zeg het u nogmaals: het is gemakkelijker voor « eenen kemel door de oog eener naalde te krui« pen, dan dat een rijke het rijk der hemelen « binnentrede. Als de discipelen dit hoorden, waren « zij zeer verwonderd en spraken: Wie kan dus « zalig worden? Jesus blikte hen aan en sprak tot « hen: bij de menschen is dit onmogelijk; maar bij « God is alles mogelijk. »

Uit deze woorden schijnt noodzakelijk te besluiten, dat een rijke niet kan in den hemel gaan,

(1) Nitti, ibidem.

evenmin als een kemel kan door de oog eener naald kruipen. Is er hier sprake van den rijke in het algemeen? Marcus, in het zelfde verhaal (X, 24) voegt er een verklarend woord bij, zooals hij pleegt te doen : « Mijne kinderen, hoe moeilijk is het voor « degenen die op het geld hun betrouwen stellen, « het rijk Gods binnen te treden! » Die op het geld hun betrouwen stellen zijn geene rijken in het algemeen, maar slechte rijken; rijken die in het geld hunnen troost zoeken en vinden. Het zijn de zelfden tegen wie Jesus het schrikwekkend « Wee » uitspreekt in het Sermoen op den berg. Eens dat de geldduivel het hert veroverd heeft, is er, menschelijk gesproken, niets meer aan te doen. God alleen, met zijne almogende genade, vermag dit hert te vermurwen, en aldus wederom op den weg van den hemel te brengen.

Er blijft nog één woord te zeggen over de voorkeur welke de Goddelijke Zaligmaker toont voor de weduwe, die slechts eenen penning in de offerkas wierp. Die voorkeur berust niet hierop, dat de weduwe arm is; maar wel op de zedelijke weerde harer offerande. De weduwe is arm, zij weet het; geheel haar fortuin bestaat in den eenigen penning, twee geldstukken waarvan de minste hebzucht gemakkelijk zoude aangeraden hebben één te bewaren; en niettemin, zij geeft alles. Is dit geene volledige opoffering? Daarentegen, een rijke, die veel geeft, geeft toch niet alles. Zoo blijkt het dat de weduwe, onder zedelijk opzicht, de voorkeur verdient en ook de voorkeur krijgt. Hoe anders? Is Jesus, de Algoede, niet gekomen om de menschen de waarheid te leeren, en te toonen, dat, vóór hem, de zedelijke weerde medetelt, het geld niet?

Gansch Jesus' leering over den rijkdom kan in het kort beschreven worden als volgt. Alles behoort aan God. God wil dat de overvloed der eenen diene om in de behoefte der anderen te voorzien, Het is een

onrecht tegen God, overvloed te genieten en den overschot te bewaren zonder de armen te helpen. Dit onrecht tegen God wordt hersteld door de liefdadigheid. Weest dus liefdadig! zwicht u van de bekoring der rijkdommen. Als de geldduivel het hert meester is, Gods alvermogende genade alleen kan u uit die klem redden! Nog eens, dat is een prachtige leering, welke niet meer zweemt naar socialism en communism, als dat socialism en communism zwemen naar christendom, of zwart naar wit.

Na de leering, de handeling. Is het waar dat Christus zich den vriend der rijken niet getoond heeft? De slechte rijken heeft hij afgekeurd. Het « Wee u rijken, gij hebt uwen troost » staat daar borg voor. Eventwel, heeft de Zaligmaker daarom vijandschap getoond tegen zulke personen? Neen, duizendmaal neen! Gelijk het den Goeden herder betaamde, heeft Hij hen opgezocht, om hen te bekeeren. Hij aanveerdde bij hen het eetmaal, zelfs als Hij wist dat Hij daar ontboden was enkel uit nieuwsgierigheid of uit arglist. Bij zoo verre dat bloode menschen zich daaraan ergerden. Sprekende aan de discipelen van Joannes zegt Jesus (Matth. XI, 18): « Joannes is gekomen : hij en at noch en dronk, « en zij zeggen : hij is van den duivel bezeten. De « zoon des menschen is gekomen : hij eet en drinkt, « en zij zeggen : zie deze mensch is een gulzigaard « en een wijnzuiper, een vriend der tollenaars en zon« daars! » De menschen bij wie Jesus het eetmaal aanveerdde waren blijkbaar geene armen. Als zij zondaars geheeten worden, komt die naam niet van Christus, maar wel van de Joden. Welk was nu het gezelschap van den Heiland? Zeker verkoos hij armen tot zijne Apostelen. Doch luistert (Lucas VIII, 1 sqq.) : « En het geschiedde daarna, dat Hij door « de steden en vlekken reisde, predikte en het rijk « Gods verkondigde; en de Twaalf waren met hem « alsook eenige vrouwen die hij van booze geesten

« en krankheden verlost had : Maria, Magdalena ge-
« naamd, uit dewelke zeven duivelen verdreven waren,
« en Joanna, de vrouw van Chusa, den hofmeester
« van Herodes, en Suzanna en vele andere, die Hem
« met hun vermogen dienden. » Maria van Magdala was geene arme; noch Joanna, vrouw van den hofmeester van Herodes; noch de vele andere vrouwen, aangezien zij met hun vermogen den Heer dienden.

Nicodemus, die den Zaligmaker des nachts ging spreken, en welken Jesus zoo vriendelijk en zoo vertrouwelijk onthaalde, was ook geen arme. In het Evangelie van Joannes (III, 1) wordt hij een overste der Joden geheeten. — Joseph van Aritmathea was een rijk man. Het evangelie heet hem rijk (Matth. XXVII, 57), eenen aanzienlijken raadsheer (Marcus, XV, 43). — De jongeling van wien hooger gesproken is, had vele bezittingen (Matth. XIX). Hoe ontvangt hem Jesus? « Jesus blikte hem liefdevol aan » (Marc. X, 21). — Eindelijk wie kent de geschiedenis van Zachæus niet? (Luc. XIX. 2). Nu die mensch bij wien Christus zoo vriendschappelijk zijnen intrek neemt, is een overste der Tollenaars. en rijk.

Het blijkt dus uit de handeling van Christus, even als uit zijne leering, dat de rijken in het Christendom geene verworpelingen zijn. De armen hebben de bekoring niet welke de rijken moeten overwinnen; dikwijls moeten zij veel lijden : daarom, op zedelijk gebied, zijn zij bevoorrecht en zijn, uit eigenen stand, nader het rijk der hemelen dan de rijken; maar de rijken ook vinden in hunnen rijkdom zelf een middel ter zaligheid. namelijk als zij zich met hunnen rijkdom vrienden maken die hen, ten uiterste, ontvangen zullen in de onvergankelijke woonplaatsen. « Er is noch Jood, noch Griek; noch
« slaaf, noch vrijman; noch man noch vrouw. Want
« gij zijt allemaal eens in Christus Jesus, » (ad Galatas. III, 28).

II.

De goederengemeenschap onder de eerste christenen van Jerusalem.

De Goddelijke zaligmaker had eenen dubbelen weg aangewezen aan den jongeling die hem was komen vragen : « wat moet ik doen om het eeuwig « leven te bereiken? (Matth. XIX) » : den eersten weg, den gemeenen, bestemd voor allen zonder onderscheid : « Onderhoud de geboden »; den tweeden weg, bestemd voor degenen die hoogere volmaaktheid begeerden : « Wilt gij volmaakt zijn, ga henen, « verkoop al hetgeen gij bezit en geef het den « armen. » Deze tweede weg is niet verplichtend, maar wel van vrije verkiezing : « Wilt gij volmaakt wezen; belieft het u volmaakt te wezen ? (Si vis perfectus esse). »

Wat deden nu de eerste discipelen van Christus te Jerusalem? Zij verkozen den volmaaksten weg door Christus, hunnen meester, aangewezen. « En de menigte der geloovigen en hadden maar « een herte, en eene ziele: en niemand en zeide « dat iets van 't gene hij bezat, zijn eigen was, maar « alle dingen waren onder hen gemeen. De Apos« telen gaven met groote kracht getuigenisse van « de verrijzenisse van onzen Heer Jezus-Christus; « en de gratie was groot onder hen allen. Want daar « en was niemand onder hen die gebrek leed; om« dat allen, die landen oft huizen bezaten, die ver« kochten, en den prijs van 't gene zij verkocht « hadden, bragten en legden vóór de voeten der « Apostelen. En men deelde aan eenieder uit naar « dat elk van noode had. Joseph dan, die van de « Apostelen bijgenaamd wierd Barnabas (dat is te « zeggen zoon van vertroostinge), een leviet, geboor« tig van Cyprus, had ook eenen akker, dien hij « verkocht en hij bragt het geld en legde het vóór « de voeten van de Apostelen. » (Act. Apost. IV,

32 sqq). Of er uitnemingen waren of niet, weten wij met geene zekerheid. Maar toch, zooniet allen, meest allen aanveerdden deze inrichting. Zij verkochten hun goed en brachten den prijs vóór de voeten der Apostelen. Aldus bracht men de sommen te zamen, die noodig waren tot het onderhoud van allen. En nu, volgens welken regel werden de sommen verdeeld? « En men deelde aan ieder uit naar dat elk « van noode had. » (Ibidem. v. 35.) Van noode had, wat wil dit zeggen? naar dat elk van noode had om te arbeiden, of handel te drijven? Neen: want nievers in de handelingen der Apostelen wordt van zulke inzichten gewag gemaakt. Er is spraak van *gemeene tafels*: « Daarom de twaalf, de menigte der « discipelen bijeenroepende, zeiden : 't en is niet « behoorlijk dat wij het woord Gods zouden daarlaten, « om de *tafels* te bedienen » (VI. 2.) Er is ook spraak van *dagelijksche uitdeelingen*: « Ten zelfden tijde, « alzoo het getal der discipelen vermeerderde, ont- « stond er eene murmuratie op van de Grieken « tegen de Hebreeuwen; omdat hunne weduwen in « de *dagelijksche uitdeelinge* verzuimd wierden. » (VI. 1.)

Als wij nu, met onze hedendaagsche gedachten, zouden willen aan deze inrichtingen eenen naam geven, zouden wij ze eene maatschappij van onderlingen bijstand moeten heeten, waar iedereen al zijn goed inbracht naar volle vermogen, en ontving volgens volle behoefte. Dit alles onder het bestier der Apostelen.

Zulke inrichting, om te kunnen voortduren, veronderstelde bij alle hare leden even veel onthechting van de aardsche goederen, evenveel eensgezindheid en zucht naar volmaaktheid als dat er nu bestaat in de beste kloosters. Menschelijk gesproken, was het te hopen dat zulke inrichting zou blijven duren? De lidmaatschap was volgens Christus' leering vrijwillig : als vrijwillig was zij ook opgevat door de Apostelen, zooals blijkt uit de geschiedenis van Ananias en Saphira. Menschelijker wijze gesproken,

de inrichting, hooger beschreven, moet de volgende bedenkingen verwekken : Zouden de leden wel inderdaad alles inbrengen en niets verduiken? Daarbij, de leden moeten noodzakelijk verarmen : het is immers een gedurige deel : toch eens moeten de hulpmiddelen uitgeput worden, en dan is 't de algemeene verarming. Verders, wat de verdeeling aangaat, zoude men wel erin gelukken iedereen te vreden te stellen, en kwade vermoedens van partijdigheid te vermijden?

Welhaast kwamen deze te voorziene nadeelen tot werkelijkheid. In den beginne was er, door overvloed van Goddelijke genade, allergrootste iever voor de volmaaktheid : « En de menigte der geloovigen en « hadden maar een herte en eene ziele; en niemand « en zeide, dat iets van 't geene hij bezat, zijn eigen « was, maar alle dingen waren onder hen gemeen. « De Apostelen gaven met groote kracht getuigenisse « van de verrijzenisse van Onzen Heere Jezus Christus; « en de gratie was groot onder hen allen. Want « daar en was niemand onder hen, die gebrek leed; « omdat allen, die landen of huizen bezaten, die ver- « kochten, en den prijs van 't gene zij verkocht « hadden, bragten en legden vóór de voeten der « apostelen. En men deelde aan een ieder uit, naar « dat elk van noode had. » Doch welhaast, reeds geheel in het eerste, werd ondervonden dat er waren die niet alles inbrachten. « Maar zeker man, genoemd « Ananias, met Saphira, zijne huisvrouwe, verkocht « een stuk land; en hij hield iets achter van den « prijs, met kennisse van zijne huisvrouw, en bren- « gende een zeker deel, legde hij dat vóór de voeten « der Apostelen. » Het hoofd der Apostelen stelde Ananias zijne ongetrouwigheid voor oogen. Gij waart vrij, zegt hij, den prijs van uw goed in het gemeen te brengen : gij waart geenszins gedwongen dit te doen; doch, eens deze volmaaktheid aanveerd zijnde, gij moest aan uw gegeven woord getrouw blijven:

« Maar Petrus zeide : Ananias! Hoe heeft Satan uw « herte bekoord, dat gij zoudet liegen tegen den « Heiligen Geest, en achterhouden van den prijs des « akkers? En bleef hij onverkocht niet aan U? en « verkocht zijnde, was de prijs niet in uwe macht? « Waarom hebt gij dit alzoo in uw herte besloten? « Gij en hebt niet gelogen tegen de menschen, maar « tegen God. »

De uitdeeling ook leed allicht opspraak. Zij kwam van den kant der Hellenisten, dat is de Griekschsprekende en Griekschwendige aanhangers van het Jodendom. Het dacht hun, dat hunne weduwen in de dagelijksche uitdeelingen te kort gedaan werden. « Ten zelf- « den tijde, alzoo het getal der discipelen vermeerderde, « ontstond er eene murmuratie op van de Grieken « tegen (adversus) de Hebreeuwen, omdat hunne we- » duwen in de dagelijksche uitdeelinge verzuimd « wierden. »

De Apostelen hadden gedaan wat mogelijk was. Doch, zoo groot is de baatzucht der menschen, dat zelfs de Apostelen de kwade vermoedens niet konden ontwapenen. Zij gaven dus hun ontslag : « Daarom « de twaalf, de menigte der discipelen bijeenroepende, « zeiden : 't en is niet behoorlijk, dat wij het woord « Gods zouden daarlaten, om de tafels te bedienen. « Daarom, broeders! kiest onder u zelven mannen « die goede getuigenisse hebben, vol van den Heiligen « Geest en van wijsheid, dewelke wij over dit werk « mogen aanstellen. En wij zullen ons geheel tot « het gebed, en tot de bedieningen van het woord « begeven. » Bemerkt hier de handelwijze der HH. Apostelen : zij laten de keus der nieuwe bedienaars over aan de menigte der discipelen. Zij leeren de menigte kiezen zoo het zijn moet, te weten mannen alle vertrouwen weerdig, van goede getuigenisse en vol van den Heiligen geest en van wijsheid. Eens zulke mannen gekozen, het behoorde den Apostelen dezelve over het werk aan te stellen.

Welke mannen koos nu de menigte der disci-
pelen? Koos zij Hebreeuwen? Te voren waren het
Hebreeuwen die uitdeelers waren, te weten de HH.
Apostelen. Nu koos de menigte Hellenisten. « Deze
« reden behaagde aan geheel de gemeente; en zij
« verkozen Stephanus, eenen man vol van geloove
« en van den Heiligen Geest, en Philippus en Pro-
« chorus en Nicanor, en Timon en Parmenas en
« Nicolaus, eenen aankomeling van Antiochiën. Deze
« stelden zij vóór de Apostelen; die, na dat zij gebe-
« den hadden, hun de handen oplegden. » (Act.
Apost. VI, 5. 6.)

Het derde nadeel, de verarming van allen, kwam
met verloop van tijd. Gansch de Kerk van Jerusalem
verviel in armoede. Zeker werd die armoede, vrijwil-
lig gezocht, ook met veel deugdzaamheid verdregen.
De vrijwillige armoede, uit deugdzaamheid opgeno-
men, werd zelf moeder van vele deugden. Maar
toch armoede was er; en zij duurde, denkt men, tot
aan den val van Jerusalem. « Nu reize ik naar Je-
« rusalem, om eenigen dienst te doen aan de heiligen.
« Want die van Macedonien en Achaïen hebben goed-
« gevonden eene algemeene almoes te doen aan de
« armen onder de Heiligen die te Jerusalem zijn.
« Het heeft hun aldus behaagd en zij zijn het ook
« schuldig; want aangezien de heidenen hunne geeste-
« lijke goederen deelachtig geworden zijn, zoo zijn
« zij van hunnen kant schuldig hun met de lichame-
« lijke dienst te bewijzen. »

De inrichting, als algemeene levenswijze, ging
ten onder met de eerste kerk van Jerusalem. Zij
werd in de andere kerken, gesticht hetzij door Petrus,
hetzij door Paulus, of de andere Apostelen, niet
nagevolgd. De vrijwillige armoede werd altijd erkend,
zelfs in den beginne, als raad, niet als verplichting.
Zoo leerden naar het voorbeeld van Christus, de
H. Petrus, in hooger aangehaalde geschiedenis, en
later alle de HH. Vaders. « Onze Lieve Heer, zegt

« *Clemens van Alexandrien* (1), beveelt niet aan de « rijken hunnen rijkdom te verzaken, gelijk sommigen « het zouden willen doen gelooven; maar wel uit hun « hert de liefde tot het geld te verbannen, te zamen « met de kommernissen en den angst die de kiem « des levens uitdooven..... Hoe zouden liefdewerken « mogelijk zijn, indien niemand de middels had om « te geven? Ware deze de leering van Christus, zij « ware in blijkbare tegenstrijdigheid met vele andere « lessen, even glorierijk, welke hij ons heeft overgezet.» De *H. Hieronymus*, schrijvende naar Héliodorus (2) zegt : « Uwe zaak is anders als deze van de anderen. « Hoor den Zaligmaker zeggen : Wilt gij volmaakt « zijn, ga verkoop uwe goederen en geef den prijs « aan de armen, en kom mij volgen. Nu, gij hebt « beloofd te willen volmaakt zijn.... Doch, eens dat « gij zelf van deze weerdigheid vervallen zijt, zult « gij u misschien beroepen op de wereldlijke gee- « stelijken..... maar anders is het gelegen met de « moniken, anders met de wereldlijke geestelijken. » En zoo op vele plaatsen. Schrijvende over de woorden van den H. Paulus aan Tim. VI, 17 : « Gebied aan « de rijken niet hooveerdig te zijn, » drukt de *H. Augustinus* zich uit in dezer voegen : « Ik denk, dat, « als de Apostel dit bevel gaf, hij de rijken onder- « richtte en niet dat hij hen bedroog. Hij zegt niet : « Gebied aan de rijken dezer wereld alles dat zij « hebben te verkoopen, aan den arme te geven en « den Heer te volgen, maar wel niet hooveerdig te « zijn, en in de onzekere rijkdommen hunne hoop « niet te stellen. » Als Christus zegt in het Evangelie van St Lucas, XIV, 33 : « Alwie niet verzaakt aan « al hetgeen hij bezit, kan mijn discipel niet zijn, » ziehier hoe, volgens Augustinus, die woorden moeten, verstaan worden. Men moet « bereid zijn even als

(1) Quis Dives Salvetur, c. XI-XIV.
(2) Ad Heliodorum.

« ouders, kinderen, broeders en vrouw, zoo ook de « rijkdommen te verlaten, is 't dat zulke voorwaarden « gesteld worden, dat men die dingen niet kan blijven « houden tenzij met Christus te verlaten (1). »

Deze is de leering van alle de HH. Vaders effen op. Men stelt zelfs niet meer voor de eerste christenen van Jerusalem daarin, dat is de vrijwillige armoede als algemeenen levensregel te aanveerden, na te volgen. De *H. Basilius* (2) wakkert zijne medeburgers aan de gemeene tafels der eerste christenen te herstellen, doch alleenlijk voor de armen, gedurende den schrikkelijken hongersnood van Cæsarea.

Nitti beweert dat de leering van Clemens van Alexandrien eene drogreden of sophism is (3). Wie hier drogredenen gebruikt, blijkt uit de leering van Christus en uit de geschiedenis der eerste christenen. Als E. de Laveleye steunt op de gemeenzaamheid van het stoffelijk leven der eerste christenen, om te bewijzen dat de leering van den Zaligmaker uitloopt op communism, mengt hij twee dingen die zeer onderscheiden zijn, te weten eenen levensregel door Christus voorgesteld als vrijwillige volmaaktheid, noodwendig met armoede gepaard maar uit boetveerdigheid en zelfsopoffering aanveerd; en eene levenswijze, opgedrongen aan eenieder, niet om armoede maar om rijkdom te verschaffen aan iedereen en alle stoffelijke genoegens aan de menschen te bezorgen. De gemeenzaamheid der goederen is gebleken onmogelijk te zijn, als algemeene levenswijze, zelfs met alle de deugden der eerste christenen; wat zoude het nu zijn, moest men willen deze levenswijze weder inbrengen onder menschen die noch van verre noch van bij in deugdzaamheid aan de eerste christenen gelijken?

(*Wordt vervolgd.*) E. DE GRYSE.

Kortrijk, den 1 October 1897.

(1) Brief aan Hilarius CLVII.
(2) Sermo III ad divites Avaros.
(3) L. C.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Albrecht Rodenbach en Jacques Perk. — Wij lezen in de *Vl. School* de volgende merkwaardige regelen van POL DE MONT :

« In boekstaven van goud zullen deze twee namen eens prijken op het eerste historieblad van Nederlands letterkunst gedurende het tijdperk van nieuwe, hoger bloei, dat, nog onbesloten nu, en ik durf het hopen, nog lang niet verstreken en verleden, rond 1880 is aangebroken. Twee in ieder opzicht verschillige naturen : het talent van de eerste door en door Duits, gerijpt en gevormd in de grote school van de grote dichters van Duitslands klassieke perieode en vooral in de studie van die reinst Germaanse van alle dichters, de Angelsakser SCHAKESPEARE; — de ontwikkeling van de andere veel meer onder den invloed van de later, juister, de negentiendeeuwse Engelse lieriese dichters en de grote klassieken van Griekenland; beiden echter, de eerste met meer, — de ander met minder bewustheid, baanbrekers en inleiders van een nieuwe kunst, waarvan zij, eilaas! geen enkele zegepraal, niet eens die van hun eigen beste werken mochten beleven. »

Barbey d'Aurevilly. — Bij Lemerre te Parijs heeft men twee werkjes van BARBEY D'AUREVILLY uitgegeven, te weten *Poussières* en *Rhytmes oubliés.* Van dien schrijver getuigt priester MŒLLER in *Durendal* : « Wij katholieken hebben 't recht fier over hem te zijn. Hij is een der schoonste parels onzer gloriekroon. Hij behoort ons geheel en gansch toe. BARBEY D'AUREVILLY beleed immers openbaar zijn geloof; 't was zijn roem en hij verdedigde 't in verschillende werken met den geestdrift en de fierheid van eenen ridder. »

Guido Gezelle. — In den *Gids* van Augustus is er eene heerlijke studie verschenen van POL DE MONT over de dichtwerken van GUIDO GEZELLE.

Belangwekkend, niet waar? Een echte dichter die de kunstwerken van een anderen echten dichter keurt, proeft en bewondert!

Eerst doet hij de redenen kennen van de akelige overschilligheid der kritiek ten opzichte van GEZELLE.

't Zijn de volgende :

« De overdreven lof van zekere vrienden, en een zekere slordigheid van den schrijver zelf...

Er is echter nog een andere reden, waarom GEZELLE's poëzie zoo lang als het ware een *vox clamans in deserto* is gebleven.

Deze reden moet men zoeken, niet in haar eigenaardige gebreken,

niet in zekere hebbelijkheden of gewoonten en manieren van den dichter, maar in den tijd zelf waarin hij zich ontwikkelde. »

GEZELLE was immers zijnen tijd ver vooruit.

Wierd GEZELLE ook niet doodgezwegen omdat hij priester is en had hij de gevolgen niet te onderstaan van de noodlottige verbrokkeling onzer schrijftaal?

Zal het u niet behagen eenige uittreksels te genieten van de prachtige bijdrage van POL DE MONT?

« De poëzie van GEZELLE is hoofdzakelijk lyrisch — immers, van eene afzonderlijke rubriceering van stukken met min of meer beschrijvenden inhoud kan nu toch wel geen spraak meer wezen.

GEZELLE's bundels bevatten anders veel, zeer veel beschrijvende verzen, en enkele daarvan, vooral in zijn laatsten lijvigsten bundel, *Tijdkrans*, behooren zelfs tot het voortreffelijkste, dat niet slechts hij alleen, maar ooit iemand in onze lage landen heeft geschreven. Doch ook in die stukken is niet alleen de gang, de toon door en door lyrisch, het gevoel overheerscht er alles, omdat alles er gezegd wordt uit onweerstaanbare behoefte van het hart.

Ik geloof wel, dat ik de kenmerken van zijn lyriek tot twee voorname kan herleiden : zij is in de eerste plaats religieus, meer bepaald kristelijk, en in de tweede naturalistisch.

Roomsch-katholiek priester, priester uit ware, innige roeping, priester aldus met zijn heele ziel, is GEZELLE, als dichter, een geestverwant van de H. TEREZIA, van den H. BONAVENTURA, — men schrikke niet — van VERLAINE nu ook... »

« De Roomsch-katholieke priester mag het mij niet kwalijk nemen, indien ik deze stukken vergelijk met de beste verzuchtingen van den door vele katholieken miskenden kristen-dichter bij uitnemendheid, PAUL VERLAINE... »

« Meestal is het de natuur, welke GEZELLE bezingt, de natuur die hij zoo goed kent en zoo diep voelt, de West-Vlaamsche veldnatuur, — de lieve, stil vloeiende Mandel en de vroolijke, tusschen helgroene weiden kronkelende Leie, het eigenaardige leven in de Vlaamsche pachthoeve, afwisselende jaargetijden, het spruiten van het vroege lentegras en het afvallen van de roode en bruine bladeren. Doch hij doet het meestal — niet altijd — als een priester, die al wat in hem omgaat, alles wat buiten rond hem omgaat, beschouwt als openbaringen Gods, of als een eenvoudige geloovige, die elke van zijne daden, elk van zijn woorden, elke van zijne gedachten nederig opoffert aan zijn God...

Als naturalistisch dichter, — ieder lezer vat natuurlijk wel, dat ik het epitheton naturalistisch hier gebruik in zijn oorspronkelijken zin, — werd GEZELLE door weinigen geëvenaard. »

« Er zou geen eind aan komen, moest ik maar even verwijlen bij al de gedichten uit *Tijdkrans*, waarin GEZELLE's gave, om het in de natuur waargenomen te veraanschouwelijken, tot haar recht komt...

Nog twee gedichten komen er voor in *Tijdkrans*, waarvan ik gaarne een woord wilde zeggen. In 't een beklaagt GEZELLE, de arme *bonte kraaien*, die 's winters, nog slechts worm of slak vinden kunnen als karig voedsel voor hun taaie darmen; in 't ander beschrijft hij de raven, scherend in spookachtige vlucht, over de sneeuwbedolven Vlaamsche akkers.

Dit laatste is eene bladzijde van zeldzame waarde, Vondeliaansch door den breeden opzet en de grootsche teekening. Deze alexandrijnen komen, evenals dat *proza*, waar VAN DEYSSEL zoo heerlijk geniaal *van houdt*, ook zij komen op ons af met hoogopgeheven hoofd en met breede gebaren van handen... »

« Haast al de laatst nu aangehaalde voorbeelden munten vooral uit door kracht en pracht van dictie, kernachtigheid van taal, intensiteit van kleur, stoerheid van teekening.

En toch is GEZELLE, waar het pas geeft, waar de stemming het meebrengt, de allerteederste van onze poëten... »

« Ik geloof wel, dat ik de citaties uit GEZELLE's lyriek zoo heb gekozen, dat zij elken bevoegde voldoende hebben overtuigd, dat hij is een werkelijk oorspronkelijk artiest, een die zich heeft geschapen een eigen taal, een eigen rhythmus, een die spreekt in werkelijk poëtische beelden, zelf gevonden, zelf uitgewerkt...

Kan iemand loochenen dat GEZELLE, evenals VAN EEDEN, evenals VERWEY, evenals KLOOS, evenals ARY PRINS, evenals vooral HERMAN GORTER, zijn taal heeft herschapen tot een hem alleen, hem uitsluitend en alleen eigen instrument, rijk aan al de heele en halve tonen die hij noodig heeft, om er elken indruk van buiten, elk spontaan uit hem zelf opkomend gevoel, elke nuantie en schakeering, hoe fijn en vluchtig ook, mee uit te drukken?

Hoe rijk is daarenboven de Westvlaamsche meester aan oorspronkelijke uitdrukkingen, origineele beelden! »

« Zoo staat dan GEZELLE voor ons, wel als een ongelijk, als een nu eens heel hoog, dan, plotseling weer, hals over kop in het meer gewone onderduikend dichter, maar — in zijn geheel genomen — ontegenzeggelijk als een der puurste artisten van onze taal in deze eeuw. »

Vielé-Griffin. — In den *Ned. Spectator* worden wij gewoonlijk door FRITS LAPIDOTH op de hoogte gehouden van wat er in de huidige fransche letterwereld omgaat. In 't nr van 31 Juli bespreekt hij een verzenboek van VIELÉ-GRIFFIN.

« ..... Men generaliseert heel licht en kan er gemakkelijk toe komen te beweren dat, op hoogst enkele uitzonderingen na, de moderne fransche dichters het minst van allen in staat zijn echte gevoelspoëzie te putten uit den intiemen omgang met het Buiten; te gaan meenen dat allen er vreemd tegenover staan en te veel stadsmenschen, te veel *mondaine* lieden zijn om ooit van het ware grootsche, het eenvoudig poëtische van de Natuur doordrongen te worden. De meesten hebben dan een manier om de Natuur te zien, die volstrekt anders is dan die der goede Engelsche en Nederlandsche dichters.

FRANCIS VIELÉ-GRIFFIN, wiens werk door mij zeer hoog wordt gesteld, mist ook al dat eenvoudige, naïeve, volgzame tegenover de Natuur, dat een dichter in de eerste plaats moet bezitten om ons poëzie te kunnen geven, waarin wij, op onze beurt iets gevoelen van dat aangrijpende of doordringende, dat de Natuur heeft voor allen, die tot haar komen in ootmoed, maar dat zoo hoogst zelden onder woorden werd gebracht.

Hij heeft gewoond in de vruchtbare Touraine, als een landedelman... Daar heeft de dichter genoten, minstens een vol jaar, alle seizoenen door, en daar heeft hij verzen geschreven, *vers libres*, van zeer curieus rhytme, met verrassende rijmen of wat daar volgens zijn theorie voor moet doorgaan: heel belangwekkende verzen altijd en, nu en dan, heel mooi gevoelde fragmenten daarin.

La Clarté de Vie heet de bundel, die dan ook getuigt van 's dichters groote tevredenheid over zijn verblijf en van zijn groote ingenomenheid met dat vruchtbare land ... »

Wij moeten onze lezers eens over die vrije verzen laten oordeelen:

« Tot de meesterstukjes uit de moderne fransche poëzie reken ik

dat fragment, getiteld: *Le Chevrier*. De dichter heeft een geitje gered van een herder, bekend om zijn stilzwijgendheid.

Altijd is de man op zijn post en tot eenig tijdverdrijf speelt hij op zijn herdersfluit.....

Als nu de dichter het geitje heeft gered, bedankt de herder hem niet. Lang zien zij elkander aan, glimlachend, tot de zonderling vraagt:

Tu cherches à savoir pourquoi je me tais?

Het domme gekakel der menschen heeft mij het zwijgen der dieren doen lief krijgen en, van dat oogenblik, heb ik geleefd in het land der verrassingen. Geloof niet dat mijn leven stil is. Alles in de Natuur heeft een stem en spreekt:

Pose l'oreille contre terre; elle chante, berger...

En dan, plotseling den toon verheffend, roept de herder uit:

Quel mot prononce un flot? une herbe? une algue?
Quel est le mot que dit le jour
Poignant au large au ras des vagues?..
Si cette pierre tombe, quel mot dit-elle?

Quel verbe est dans le ciel quand tout palpite
D'étoiles — ciel et mer — et que la lune point
Lourde, rouge et lente entre les peupliers?
Berger, tais-toi, et ne me réponds point...

Als de ziele luistert,
spreekt het al een taal, dat leeft.

't Is wonder hoe de indrukken van GEZELLE soms in beeld en oorspronkelijkheid van waarneming met die der meest moderne fransche dichters overeenkomen.

De heer F. VANDEN BOSCH spreekt ook een gunstig oordeel uit in 't Julinummer van *Durendal:* « Dit werk munt uit door teêrgevoeligheid en fijnheid van schakeeringen; het is zeer keurig, doch ietwat kunstmatig en gezocht... Deze dichter heeft min bezieling dan REGNIER, min omvang en glans, wat de beelden betreft, maar de klanken zijner taal zijn eenig van zoetvloeiendheid en droomerigheid. »

Ibsen. — Het Julinummer van den *Mercure de France* bevat eene studie over IBSEN door PEER EKETRAE. De schrijver deelt ons duidelijk mede hoe men in Noorwegen over hem denkt. Daar rekenen de conservatieven hem tot de hunnen en waardeeren vooral zijn eerste werken, terwijl de liberalen ook in hunne verhouding tot den grooten landgenoot, door de politiek worden beheerscht.

Volgens EKETRAE is IBSEN niet onder een rubriek te brengen: niemand zal van zijne werken zijn evangelie maken.

Durendal. — Onze heusche vlaamsche groet aan *Durendal*, die in al te vleiende bewoording ons tijdschrift bekend maakt. Dat zwaard wordt door fiere en koene strijders gehanteerd. Men weet dat dit belangwekkend en springlevend blad onder bestuur staat der heeren H. CARTON DE WIART, priester MŒLLER, F. VANDEN BOSCH en

THOMAS BRAUN. Op verschillend gebied streven wij naar jeugd, frischheid en vernieuwing in letteren en naar de verstandelijke ontwikkeling en opbeuring van ons volk. — Le *Spectateur Catholique*, nog een strijder van 't jeugdig leven, bracht ook aan 't *Belfort* den broederlijken wapengroet.

Potgieter. — De studie van pater VAN HOOGSTRATEN over POTGIETER (Studiën en Kritieken IIIe Deel) wordt besproken als volgt in de *Dietsche Warande*, n^r 4 van dit jaar:

« De schrijver begint met op te merken hoe POTGIETER door allen kan verstaan en genoten worden, wanneer men zijne meesterstukken herhaaldelijk leest. Nu wordt BUSKEN HUET beschouwd in zijne *Persoonlijke herinneringen* en bewezen dat zijn toon en stijl niet eigenaardig zijn, noch om den ernst aan POTGIETERS's schoonheden in het licht te stellen, noch om door misvormde geestigheden de vriendschappelijke verhouding tusschen POTGIETER en HUET te schetsen. Deze laatste maakt zich niet zelden door jacht naar geestigheid aan smakelooze onkieschheid schuldig. En toch is *Florence*, het hoofdwerk des dichters, geschreven na eene vriendschappelijke reis der beide dichters naar de aloude DANTE-Stad. Pater VAN HOOGSTRATEN schildert verder het ontstaan van *De Gids* en de onverzettelijkheid, welke POTGIETER, gedurende de eerste 25 jaren, daarbij ontwikkelde, ondanks de teleurstelling die hij menigmaal door het wisselen der redactie moest ondervinden. In 1862 meende POTGIETER dat HUET een der beste steunpilaren der redactie kon worden. Doch Huet wist zich niet te schikken naar de wenschen der overige leden van de redactie. Toen HUET naar Indië vertrok, was POTGIETER de eenige welke die scheiding betreurde..... Uit POTGIETER'S geheele verkeer met HUET leeren wij, dat de gezichteinder van den eerste ter schatting van menschen en litteraire werken veel uitgebreider en helderer was dan die van zijnen vriend, wien zijn speelzieke geest, twijfelzieke neigingen, zijn satirieke koenheid, zijn kwetsende voornaamheid tegenover minder bedeelden na den geest menigmaal in den weg stonden om een diepzinnig oordeel uit te spreken...

Het was niet overbodig dat NICOLAAS BEETS een werk uitgaf onder denzelfden titel...

Ten derde behandelt P. VAN HOOGSTRATEN het leven van POTGIETER, geschreven door G. A. GROENEWEGEN, een werk dat niet beantwoordt aan hetgeen het belooft te geven: zielkundige opmerkingen vindt men daarin weinig, en de uiterlijke omstandigheden van POTGIETER'S leven zijn weinig belangwekkend en eentoonig. POTGIETER'S veelzijdigheid van den eenen kant, zijne oppervlakkige wijsbegeerte van de andere zijde, worden noch verklaard noch geschilderd. Het is een repertorium dat als zoodanig dienst kan doen.

Zoo zal de belgische lezer met belangstelling vinden, hoe POTGIETER zich om der wille des handels te Antwerpen kwam vestigen; verder, in 1828, kennis maakte van J. F. WILLEMS, wiens invloed op POTGIETER niet gering was, ofschoon die mannen in godsdienst en staatsbeginselen zeer uit een liepen. WILLEMS wees den jongen dichter op BILDERDIJK en andere binnen- en buitenlandsche dichters, waarvoor POTGIETER hem zijn leven lang dankbaar is gebleven..... »

Shakespeare. — Toen in 1884 het eerste deel van d^r BURGERDIJKS vertaling van SHAKESPEARE verscheen, achtte meenigeen dat een gewaagde onderneming. Tien jaren later was eene tweede uitgave

noodig, die bij het verschijnen van het laatste deel reeds geheel uitverkocht was.

Thans geeft de wakkere uitgeversfirma A. W. Sijthoff een derde, een volksuitgave, met fraaie platen versierd, in 2 statige deelen. Wel een bewijs, hoe SHAKESPEARE hier te lande wordt gelezen en hoe deze vertaling, trots den strijd in den laatsten tijd door enkelen er tegen gevoerd, hoog wordt gewaardeerd.

De druk, ofschoon in 2 kolommen, is zoo helder en fraai, dat ook deze goedkoope uitgave, die net gebonden slechts *f* 9 kost, zich aangenaam laat lezen. Dat elke beschaafde dus geniete van de werken van dezen grootsten dichter van den nieuwen tijd, (*N. Spectator.*)

Georg Brandes. — In den *Gids* van September lazen wij met belangstelling eene studie van R. C. BOER over GEORG BRANDES. Hier volgen eenige regelen uit de inleiding dier bijdrage:

« Veelzijdigheid is een zijner kenmerkende eigenschappen.... Voor hem zijn de *Hoofdstroomingen in de Literatuur der 19e eeuw* eene episode in zijn schrijversloopbaan. Het boek wordt voorafgegaan door eene weldra voortgezette reeks kritieken en schetsen van bekende, voornamelijk Skandinavische tijdgenooten. Het toont door zijn polemische tendenz, tegen den voor vijf en twintig jaar in Denemarken heerschenden litterairen smaak, zijn samenhang met voorafgaande opstellen, die in overwegende meerderheid aan landgenooten gewijd zijn. Maar het is tevens de brug, die den auteur over Groote en Kleine Belt naar het vasteland voert. Zijn belangstelling voor en inzicht in het Europeesche geestesleven neemt onder het uitwerken toe, en de eerste deelen der *Haofdstroomingen* worden afgewisseld door een reeks breede monographiën die, reeds vroeger met TAINE begonnen, thans wordt voortgezet met KIERKEGAARD, den eenigen Deen in de rij, TEGNER, DISRAELI en LASSALLE. Strekt BRANDES hier zijn philosophische en letterkundige studie over politiek en œconomie uit, weldra verbreedt hij ook in andere opzichten het veld van zijn onderzoek; chronologisch, waar hij in zijn boek van HOLBERG een stof uit de achttiende eeuw kiest, geographisch waar hij, na ons eene op autopsie gebaseerde schildering van het Berlijnsche leven na den oorlog geschonken te hebben, de oostelijke grenzen van Duitschland overschrijdt, om eerst de cultuur van Polen, daarna die van Rusland te bestudeeren, en de in die landen ontvangen indrukken in lijvige boekdeelen aan zijn landgenooten voor te leggen. En als eindelijk het laatste deel der *Hoofdstroomingen* verschenen is, verjongt de schrijver zich nog eenmaal en verrast binnen vijf jaar de wereld met een drie deelen omvattend werk over SHAKESPEARE. Voorwaar een vruchtbaarheid, die bewondering afdwingt en wel de vraag wettigt: wie is die schrijver, die met eene zoo uitgebreide kennis zoo groot een gemak van schrijven vereenigt?.... »

Huysmans. — 't Nieuw werk van JORIS-KARL HUYSMANS, *La Cathédrale*, zal dezen winter niet minder strijd verwekken dan zijn boek *En Route*.

Sommigen zijn reeds razend, omdat hij zegde dat de Katholieken, wat de opvatting der kunst betreft, soms ver beneden de vijanden van ons geloof staan.

Wat Lourdes aangaat bij voorbeeld is 't niet doodjammer dat LASSERRE een flauwe schrijver, ZOLA een machtige kunstenaar is?

Als de kunst met vernieuwde en ontslaafde vormen bloeit, 't is

geene reden voor ons om die te verstooten en ons aan verouderde beginselen vast te klampen: de waarheid van ons geloof is met geen enkelen kunstvorm verbonden.

Is 't soms onze onverschilligheid, ons gebrek aan belangstelling, onze gehechtheid aan verouderde stelsels niet te wijten, dat groote vernuften, welke ons geloof zouden verheerlijken, naar den vijand overloopen?

Farasijn. — Pol de Mont schetst als volgt in de *Vl. School* de kunst van Farasijn:

« Naar virtuoziteit streeft de kunstenaar niet. Wel toont hij wat hij kan in meer dan een stuk: doch het gebeurt dan blijkbaar zonder opzet, bijna tegen wil en dank; omdat het onderwerp, het oogenblik, het bijzondere licht dat zoo meebrachten! De *Pastorij*, afstekend in schrillen, oogverblindenden glans, in de vlakke Julizon, op de vlekkeloos blauwe lucht; *Door de Duinen*, het zanderige, schrale grondje, met wat helm begroeid, en daarachter wat roode daken van boerenhuisjes; zulke onderwerpen moeten het toch wel van uiterlijkheden hebben, zou ik meenen. Welnu, de zeer ernstige waarde, welke geen bevoegde aan zijn stukjes onthouden kan, zij danken ze niet aan effekten van behandeling, aan wonderen van verlichting, aan heldendaden van een stouten schilderborstel, aan verdikking of zoo, maar alleen aan een sober, eenvoudig, bijna gothiek nazeggen, nadichten van het geziene.. »

Ledeganck — 't Is altijd merkwaardig te vernemen wat men elders over onze mannen denkt, het oordeel moge dan ook ongunstig wezen. Ledeganck wordt als volgt besproken in den *Ned. Spectator* van 4 September:

« Wat een jammerlijke rijmelarij! Het ergste is dat men maar rustig voortgaat, in bloemlezingen en studieboeken, dit werk als mooi aan te prijzen en dat iemand als onze Nederlandsche hoogleeraar Ten Brink in zijn groote *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* nog met enthoesiasme praat over de *drie Zustersteden*, klinkt als eene uitdaging tot protest. Trouwens, dat doet ook reeds de allereerste volzin van het boek. Op pagina 1 zegt Ledeganck: de letterkunde is bij mij niets anders dan verpoozing van ernstiger bezigheden; en niets anders moet of mag zij zijn voor al die jegens de maatschappij en gezin dadelijke plichten te vervullen heeft. — Dan neemt een modern dichter zijn roeping toch heel wat waardiger op!

Men moet dezen bundel lezen om tot de juiste waardeering te komen van hetgeen de mannen van 1880 hebben gedaan voor onzen smaak en voor de echte kunst. Wezenlijk, de lektuur stemt tot groote erkentelijkheid jegens de hardhandige bezemvoerders, die er dan toch maar in zijn geslaagd ons publiek te doen gevoelen wat poëzie is en wat verzenmakerij. Niemand kan zulke verzen nu nog mooi vinden, aan geen mensch ontgaat de volstrekte leêgte van de meeste gedichten en den wansmaak, waarvan ze alle getuigen.

De drie Zustersteden staan volstrekt niet hooger dan menig bespottelijk gemaakt fragment uit Helmers *Hollandsche Natie; De Boekweit* is vol ongewild komieke passages en de rest staat nog heel ver beneden die zwakke navolging van contemporaine Noord-Nederlanders. Noch *Zegepraal*, noch *de Linnenmakerij*, noch *Lof der Schilderkunst*, noch *Heil en onheil der Tooneeloefening* wil ik meêrekenen. Dat zijn prullen, die anno 1845 reeds uit den tijd waren.

Maar *Boudewijn* en *Het Burgslot van Zomergem* en *De Zinnelooze* en *Laster* wil men nu nog niet veroordeelen als beneden het allerminste, dat in onze dagen wordt voortgebracht. Toch zou iemand, die zoo iets leverde, misschien niet eens een uitgever kunnen vinden. Het is geen quaestie van tijd. *Il faut juger les écrits après leur date.* Maar het is een quaestie van echt of onecht. En dat LEDEGANCK uit LAMARTINE en BYRON vertaalde wordt hem ook al toegerekend als een deugd! Zijn *Gevangene van Chillon*, zijn *Volt den beker nog eens*, kortom al die stumperige overzettingen geven precies den maat aan van zijn kennen. Ze staan heel laag. Een groet voor het standbeeld van den strijder. »

Jan Bols. — Over de liederenuitgave van JAN BOLS lezen wij in den *Gids* van Augusti:

« Het blijft altijd jammer, dat er in vroeger dagen over het algemeen zoo weinig werk gemaakt is van het opteekenen en verzamelen van volksliederen. Toen zij nog geregeld door het volk gezongen werden, ware het zooveel gemakkelijker geweest, die ongeschreven zangen tot geschrevene te maken en voor het nageslacht te bewaren. Die taak gaat voor hen, die er zich mede bezig houden, met veel moeiten gepaard, maar des te verdienstelijker is ook hun werk.

In de verschillende landen van Europa zijn er in deze eeuw geweest, die hunne krachten aan die taak gewijd hebben en daardoor recht hebben verkregen op de erkentelijkheid van hen, die in deze ongekunstelde uitingen van het lief en leed eens volks wezenlijk belang stellen. Niet ieder van die opteekenaars en verzamelaars was daarbij echter zoo gelukkig als de Noorsche componist en organist LINDEMAN, die van stadswege financieel in staat gesteld werd, iederen zomer een deel van Zweden en Noorwegen te bereizen, en er uit den mond des volks de liederen op te teekenen, die nog in de herinnering van enkelen voortleefden.

Het zelfde, doch in meer beperkten zin en zonder subsidie, heeft JAN BOLS, pastoor van Alsemberg en lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, in België gedaan. Hetgeen op die wijze door hem verzameld is, heeft de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde onlangs uitgegeven.

Het doel van deze uitgave, die honderd oude Vlaamsche liederen bevat, welke tot nu toe nooit gedrukt of geschreven werden en maar enkel bestaan in het geheugen van sommige meestal bejaarde lieden, is, zooals de schrijver in zijne inleiding zegt, een levendiger belang voor die liederen op te wekken en, als practisch gevolg, anderen tot een vuriger ijver aan te sporen, om die zangen op te teekenen, welke niet meer klinken dan op de lippen van eenvoudige veelal ongeleerde oude menschen, hier en daar over het Vlaamsche land verspreid, menschen wier getal — reeds zoo beperkt — van jaar tot jaar afneemt, en die welhaast, als de veteranen van Napoleon en de strijders van het jaar 1830, zullen uitgestorven zijn...

Terecht merkt pastoor BOLS op, dat wanneer men op de wijze, als hij gedaan heeft, nog iets van de oude liederen wil verzamelen, men daarmede niet moet dralen, want de kans om iets te vinden wordt met den dag geringer. De maatschappelijke toestanden, de manier van leven, alles is veranderd. En van zijn eigen land sprekende vraagt hij : Waar hoort men nog oude liedjes? Het kantwerken en het spinnen zijn veel verminderd, bijna gedaan ; de kinderfeestjes in huis, op de straat en op de school, Sint-Niklaas, de Greef van Half-Vasten, Sint-Gregorius, de Sint-Mertenvuren, de Kerst- en Nieuwjaarszangen langs de deuren en het verhuizen van boeren-knechts en meiden — tijdstippen van kinderlijke poëzie en schuldelooze openbare vreugde — dat alles is op vele plaatsen bijna te niet, en

de liederen, bij die gelegenheden vroeger zoo talrijk opgehaald, thans zonder doel zijnde, raken in vergetelheid.

Wat nu den inhoud van deze liederenverzameling betreft, zoo zegt de samensteller, dat hij zijn werk niet wil aangezien hebben als een bloemlezing van letterkundige meesterstukjes, als een album met keurige muzikale parels. Wat hij van de oude Vlaamsche liederen vinden kon, heeft hij eenvoudig bijeengegaard, en niets minachtend ter zijde gelaten, wat, hoe kunsteloos ook, het Vlaamsche volk in verschillende tijdperken kenschetst en licht werpt op de beschaving van vroegere tijden. »

Alfred Dubout. — Wij lezen in den *Ned. Spectator*:

« Zoo hebben we dan eindelijk *Frédégonde* gehad, *Frédégonde* van ALFRED DUBOUT, nadat de Comédie Française reeds in November van 't vorige jaar aan het instudeeren was begonnen. Weinig werken hebben voor hunne opvoering zooveel van zich doen spreken. Weinige ook werden gedurende de voorbereidingen door spelers en regisseurs zoo onder handen genomen en bij de eerste voorstellingen ook door toedoen van het publiek zoo verbeterd als dit drama, waaraan intusschen al dat geschrijf, getwist en gemaal als uitstekende maar onwillekeurige réclame zeer ten goede is gekomen. De nieuwsgierigheid zoo min van de kritiek als van het publiek ware anders geprikkeld geworden. De schrijver toch was daarvoor te onbekend en zijn werk had het ongeluk een treurspel te zijn en nog wel een treurspel in vijf bedrijven en in verzen... Het was dan ook door de kritiek vooraf ten doode opgeschreven en er werd lang voor dat de eerste opvoering zou plaats hebben zoo geïntrigeerd en geknoeid om den val van het werk te verzekeren, dat men gewaand zou hebben het ophanden zijn eener verkiezing te beleven... En toch, toch is *Frédégonde* algemeen en zeer warm toegejuicht en had haar val, met zooveel ijver en zorg voorbereid, niet plaats... »

Kunstleven te Gent. — H. DE MAREZ schrijft in de *Vl. School*:

« Het mag een verheugend feit heeten, dat de Gentsche kunstenaars eindelijk begrepen hebben, dat de *Union des artistes des Flandres* in Vlaanderen door haar Fransche inrichting alles behalve op haar plaats was. Het niet stemmen van de wet De Vriendt-Coremans door den Senaat is de onschatbaarste dienst, die ooit aan de Vlaamsche zaak bewezen werd. Het is het begin van eene nieuwe Lente geweest voor de Vlaamsche beweging, Lente waarop nu een vruchtbare Zomer en Herfst zullen volgen. Het puik der Gentsche kunstenaars heeft de *Union des artistes des Flandres* heringericht, maar op geheel Vlaamschen voet, onder den titel van : *Kunstverbond der Vlaanderen*. Alles zal er in het Nederlandsch gedaan worden, zonder fanatisme, met de toegevendheid, die de wellevendheid in een tweetalig land oplegt, maar ook met de vastberadenheid die besef van rechten ingeeft. Tentoonstellingen zullen ieder jaar plaats hebben te Gent en te Brugge, alsook algemeene zittingen, hetzij in bovengenoemde, hetzij in andere steden van het Vlaamsche land, overal in een woord waar de kunst haar heilzamen invloed kan uit efenen. Voordrachten in het Nederlandsch zullen gehouden worden over kunstonderwerpen en ook muziekale uitvoeringen. Eerlang wordt een letterkundige en muziekale afdeeling bij den kring gevoegd. Talrijk hebben zich de Gentsche kunstenaars rondom het nieuw Verbond geschaard, en men mag verhopen dat al wie artiest is in Vlaanderen, op welk gebied ook, zich aansluiten zal bij het Kunstverbond, dat zulke luide toejuichingen verdient van gansch de Vlaamsche kunstwereld. »

WETENSCHAPPEN.

Voorgeschiedenis. — Een baanbreker voor de kennis van het tijdvak der geslepen steenwapens in West-Vlaanderen is de heer baron CH. GILLÈS DE PELICHY van Izegem.

Voor West-Vlaanderen zal hij verwezenlijken wat het land van Waas aan den heer VAN RAEMDONCK, 't Noorden van Oostvlaanderen aan den heer VAN OVERLOOP te danken hebben.

Meer dan twintig voorhistorische standplaatsen uit West-Vlaanderen heeft hij in den oudheidkundigen zitdag van Gent bekend gemaakt en iedereen zal zijne merkwaardige studie willen lezen in het tweede boekdeel der verslagen van 't Congres, die bij onzen uitgever het licht zagen. Wij moeten hier ook hulde brengen aan den onvermoeibaren ijver van kanunnik VAN DEN GHEYN, onzen medewerker, door wiens kundige en aanhoudende zorgen deze belangwekkende verslagen zoo ras verschenen zijn.

't Is bijzonderlijk op de heuvels van Vlaanderen en langs sommige waterloopen dat de jeugdige en veelbelovende geleerde zijne schoone verzameling van steenen werktuigen gezocht en gevonden heeft. Het meeste deel der keimessen, gevleugelde en dwarsloopende pijlspitsen, krabbers en bijlen zijn van de voorhistorische werkplaats van Spiennes afkomstig.

De Swastika. — De *Gids* van Juli bespreekt het werk van THOMAS WILSON over de *Swastika*: « De schrijver tracht het bewijs te leveren, dat er wel degelijk een prœhistorisch verband tusschen Amerika en Azië heeft bestaan en dat er duidelijk sporen van Buddhistischen invloed in het Mississippidal kunnen worden aangetoond. Zijn uitgangspunt is een zekere heilige figuur met symbolieke beteekenis, die bij de Indiërs *Swastika* wordt geheeten, een afleidsel van *Swasti* heil, maar die reeds eeuwen vroeger eene rol speelde in de Myceensche kunst. Met groote geleerdheid gaat de heer WILSON na, hoever het verbreidingsgebied van den *Swastika* zich uitstrekt. Hij vindt hem in het grootste gedeelte der oude cultuurlanden rondom de Middellandsche Zee, verder in Indië en een deel van die streken, waar de Indiër den godsdienst van den Buddha en de daarmede verbonden cultuur heeft ingevoerd. Het schijnt alsof de *Swastika* van het westen oostwaarts is gekomen en door de Indiërs verder is verspreid. Hoe wonderlijk dan, dat wij den *Swastika* ook aan gene zijde der Stille Zee aantreffen! Hier en daar in Zuid-Amerika, alom in het gebied der oude Maya-cultuur, verder in uitgestrekte landstreken van het Mississippigebied en westwaarts tot de Zuidzeekust kan WILSON den *Swastika* aanwijzen en onze verwondering stijgt, als hij ons mededeelt, dat in den Big Toco Mound, Monroe Country Tenn, een schelpen menschenbeeldje is gevonden, dat in stijl en opvatting ten sterkste aan een Buddhabeeld herinnert. »

Tacitus' Germania. — Er is een pennestrijd ontstaan over *Pangermanisme* tusschen M. PRAYON-VAN-ZUYLEN en Dr. GRAEVELL.

Wij lezen in de *Verslagen* der K. Vl. Academie, bl. 266 van dit jaar:

« In de zitting van 18 November 1896 heb ik de aandacht van mijne geachte collega's, de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, gemeend te moeten vestigen op eene kort te voren verschenen bijdrage van eenen alhier sedert eenigen tijd wonenden Duitscher, Dr. H. GRAEVELL. Het stuk, getiteld *De Vlaamsche Beweging uit Aldietsch standpunt*,

had in het Antwerpsch tijdschrift *Vlaamsch en Vrij* het licht gezien en de strekking ervan kan ik hier in een paar volzinnen herinneren.

Dr. GRAEVELL wil dat in België het Fransch als taal van midden bestuur, hooger onderwijs, leger, enz. door het Hoogduitsch worde vervangen; dat men dus aan alle Belgen de verplichting oplegge Hoogduitsch te leeren; eindelijk, dat België, als staat, in het Duitsche Rijksverbond zou treden, niet precies op denzelfden voet als Saksen of Beieren, wier afgevaardigden in den Bondsraad en in den Rijksdag mogen meepraten en hunne aanspraken doen gelden, maar als ondergeschikte bondgenoot met het recht om te zwijgen en te gehoorzamen.

Tegen die stelling heb ik met klem verzet aangeteekend. Door het wijzen op onbetwiste en onbetwistbare feiten heb ik naar vermogen trachten te betoogen dat Dr. GRAEVELL's thesis onvereenigbaar is met het grondbeginsel zelf der Vlaamsche Beweging en niet minder met de zedelijke en stoffelijke belangen van het Vlaamsche volk, laat staan met de algemeene begrippen van het recht...

Dr. GRAEVELL echter heb ik niet overtuigd en hij heeft het noodig geacht mij, in een Duitsch maandschrift, met een antwoord te vereeren... »

Daarop komt M. A. PRAYON-VAN-ZUYLEN terug in eene lange mededeeling ter K. Vl. Academie.

De droombeelden van Dr. GRAEVELL achten wij geen antwoord waard, ware het niet dat dit antwoord aanleiding geeft tot het bespreken menigvuldiger punten van Germaansche taal- en volkenkennis.

In eene zaak echter kunnen wij met M. PRAYON-VAN-ZUYLEN niet instemmen.

Hij schrijft:

« Het werk van TACITUS — de *Germania* — is niets anders dan een roman en mist alle wetenschappelijke waarde. »

Dikwijls komt TACITUS ter sprake in de Duitsche philologische tijdschriften en wij ontwaren niet dat men TACITUS' schrijven als eenen verachtelijken roman aanschouwt.

Wij aanvaarden de meening van BAUMSTARK:

De *Germania* is geen geschiedschappelijke roman; 't is ook geene romanwendige geschiedenis; zij heeft noch den aard noch den trek van eenen roman, — *aber si enthält Romanhaftes.*

H. Maria Magdalena. — Lees in het *Muséon* van Augusti eene belangwekkende studie over den oorsprong der christene kerken in 't Zuiden van Gallië. Daarmede is ook de provençaalsche legende in verband nopens 't gezin van Lazarus. 't *Muséon* schrijft: « GREGORIUS van Tours in de zesde eeuw en WILLEBALD in de achtste weten dat Magdalena tot Ephesen rust; in de zevende eeuw bevestigt het MODESTUS, bisschop van Jerusalem eveneens. Op het einde der negende eeuw bevestigt de monnik BERNARD dat Lazarus de verrezene bisschop was van Ephesen en dat hij op 't eiland Cyprus begraven wierd. In 899 werden de lichamen van Lazarus en Magdalena naar Constantinopelen overgebracht: al de gelijktijdige geschiedschrijvers verzekeren dit feit. In de tiende eeuw spreken Flodoard en Odo van Cluny van de heiligen van Bethania, enkel volgens 't Evangelie.... De overlevering aangaande het verblijf in het Westen blijft stom tot in het midden der elfde eeuw... Men moet dus de Provençaalsche overleveringen laten varen. »

De Vlamingen te Florence. — De heer M. BEKAERT onderzoekt in het *Magasin littéraire* van Juli de gedachtenis van het verblijf der Vlamingen te Florence.

Het graf van O. L. Vrouw. — ANNA CATHARINA EMMERICH verhaalt in hare vizioenen dat de heilige Maagd de negen laatste jaren van haar leven in de bergen der omstreken van Ephesen overbracht en dat zij er stierf.

In 1892 ging een keurraad van onderzoek onder toezicht van Aartsbisschop TIMONI van Smyrna de heuvels en de puinhoopen opsporen door Catharina aangewezen. Men meende ze te Panaghia-Capouli te vinden. Sedert toen twist men over de laatste jaren en de dood der heilige Maagd. Vele geleerden en namelijk de Bollandisten aanvaarden de gegevens der gemelde vizioenen niet en meenen dat de heilige Maagd te Jerusalem gestorven is.

Aardkunde. — Kanonik DUCLOS arbeidt aan eene nieuwe, gansch omgewerkte uitgaaf van zijn boek over de oude kust van Vlaanderen. In afwachting dat wij dit merkwaardig werk bezitten, kunnen wij kennis maken met de belangwekkende studie van A. RUTOT over de geschiedenis van Vlaanderens bodems langs onze zeekusten. Ze staat in het tweede deel der Verslagen van 't oudheidskundig Congres van Gent. 't Is vooral het modern aardkundig tijdvak, beginnend meer dan 2000 jaar voor Christus, dat het nagaan waard is. Schrijver ontleedt al de lagen van den bodem en hij beschrijft ter zelfder tijde het uitzicht van de streek tijdens de vorming van de laag en de geschieden oudheidkundige bescheiden welke in die laag gevonden worden.

TAALKUNDE.

Klankleer. -- Priester ROUSSELOT geeft een werk uit : *Principes de Phonétique expérimentale*, bij Welter te Parijs. Het eerste deel is verschenen. De prijs van het geheele werk zal van 15 tot 20 frank bedragen.

— In het *Zeitschrift für Deutsches Altertum und Deutsche Litteratur* treffen wij bijdragen aan over de Latijnsche en de Keltische *e* in het Germaansch en over de Latijnsche diminutiva op *-ell* en *-ill* in 't Hoogduitsch.

Oudfransch. — Het groot oudfransch woordenboek van GODEFROY kost 500 fr. Bij Welter te Parijs zal er eene verkorte uitgaaf ten prijze van 15 fr. verschijnen, welke enkel de woorden met hunne beteekenissen zal bevatten zonder de aanhalingen en de voorbeelden.

Leuvensche Bijdragen. — PH. COLINET heeft in nr 3 der *Leuvensche Bijdragen* zijne studie voortgezet over het dialect van Aalst. Hij deelt eenen tekst mede, *Het Spook*, uit de *Avondstonden* van H. CONSCIENCE. De Aalstersche vertaling wordt tweemaal gegeven; de eerste maal staat ieder woord in den *normaalvorm;* in den tegenoverstaanden tekst wordt de werkelijke uitspraak voorgesteld door het phonetisch uitdrukken van al de Sandhiwijzigingen. De studie wordt gesloten met eene belangrijke woordenlijst.

Wedstrijden. — Lees de verslagen van W. DE VREESE over de wedstrijden in taalkunde ter K. Vl. Academie.

Pitthem, 21 September. J. CL.

OP EEN GRAF.

EENZAAM treurend zat een kindje
vóor een terpje op 't doodenhof,
de avond was reeds lang gevallen
met zijn sluier zwart en grof.

Eenzaam treurend zat een kindje
en de winden huilden droef,
en de sneeuwjacht stoof gedurig
en zijn vlokken golvend joeg.

En het kindje sloeg zijn armkens
rond het kruiske dat daar stond,
't zuchtte droevig en zijn blikken
smeekend naar den hemel zond.

« Moeder, Moeder, Lieve Moeder,
« Gij die reeds bij Gode zijt,
« zie toch neder op uw kindje
« dat op aarde nu zoo lijdt.

« Moeder als men u ten grave
« naast mijn Vader had gebracht,
« peinsde ik, ja er zullen menschen
« luistren naar de weezeklacht.

« En ik ging van deur tot deure
« en ik sprak er van mijn weê,
« en van deur tot deure, Moeder,
« spotte men met mijne beê.

« En waar gaan nu? arme weeze,
« Moeder?.. haal uw kindje toch,
« o! daarboven is 't veel beter
« gisteren zeidet 't gij mij nog. »

En de winden huilden droever
en de sneeuw viel dikker nu,
« Moeder, Moeder, Lieve Moeder,
« kom, en haal mij toch bij U ».....

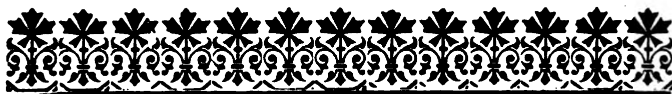
Eenzaam treurend lag een kindje
vóor een terpje op 't doodenhof,
de avond was reeds lang gevallen
met zijn sluier zwart en grof.

Eenzaam treurig lag een kindje
en de winden huilden droef,
en de sneeuwjacht stoof gedurig
en zijn vlokken golvend joeg.

En het kindje hield nog de armkens
rond het kruiske dat daar stond,
maar het hoofd besneeuwd, bevrozen,
lag gebogen naar den grond.

Lier. VAN WEIHEM.

UIT ONS MARTELAARSBOEK.

BEDENKINGEN

OP DE

GESCHIEDENIS VAN DEN BOERENKRIJG.

(*Vervolg.*)

II.

WIJ komen thans aan onze derde en bijzonderste stelling, alreeds vooruitgezet, doch geenszins bewezen, en gaan op zoek naar den oorsprong en de hoofdoorzaken van den boerenkrijg.

De wet op de conscriptie, in de maand September 1798 uitgevaardigd, was geene bronoorzaak, maar onbetwistelijk eene groote bijoorzaak, dewelke den reeds bestaanden opstand een versch bloed en nieuw leven kwam bijzetten.

Bij onze twee geliefdste historieschrijvers en oude meesters lezen wij :

« *L'un des premiers résultats de notre incorporation à la république, fut le terrible fléau de la conscription militaire.* » (J. DAVID.)

« *Après* 1797 *survinrent les troubles dont la conscription militaire et le serment imposé aux prêtres furent la première cause.* » (A. J. NAMÊCHE.)

En niettegenstaande blijven wij bij onze thesis. Het is inderdaad zoo moeilijk niet dan wij hooger schreven, de groote oorzaken van den algemeenen weêrstand aan te wijzen. De Franschen aanzagen en behandelden ons vaderland nog erger als een wingewest, en men kan geene wandaad noemen noch uitvinden welke zij niet bedreven ten onzent. Onze kerken ontheiligd en gesloten: onze priesters verjaagd, verscholen, of gekerkerd en stervend overzee gevoerd; onze kunstschatten gestolen, meesterstukken van schilder- en beeldhouwkunst, van goud- en zilverwerk; onze steden overlast en geruïneerd door onbetaalbare militaire belastingen; onze dorpen verpletterd onder vreeselijke rekwisitiën; de waardelooze assignaten, die haast zouden gelden als pondpapier (1): de nieuwe rijken, koopers en verkoopers van zwart goed, hatelijke verklikkers en zielhonden, meijers en municipalen, ja trotsche tirannen geworden van onze vrije gemeenten (2), enz. enz.; was dat niet genoeg

(1) In 1796 schreef de regentie van Brussel aan de Fransche veroveraars :

« Als gij al ons leder, al ons lood, al ons lijnwaad, al ons laken zult afgenomen hebben, zal het dan met assignaten zijn dat wij zullen schoenen, kleeders en hemden maken? Zal het met assignaten zijn dat wij onze daken zullen dekken? Zullen wij assignaten eten als wij geen brood noch graansel meer bezitten? Welhaast zullen onze stieldoenders zelfs geen alme (alaam) meer hebben voor hun ambacht, en, als het zoo voortgaat, zal er ons niets overblijven als oogen om te krijten, in afwachting dat zij door de dood worden uitgedoofd. »

En zeggen, dat wij deze woorden aantreffen in het boek van een der hevigste bevechters der Vlaamsch-katholieke beweging, gewezen hoofdopsteller van de *Echo du Parlement!* Het was dezelfde LOUIS HYMANS die ging uitroepen in Luik : *Guerre au Flamand*, en met eene Fransche verachting sprak over : *Cette billevesée qu'on appelle l'affaire flamande.* Doch genoeg, want de man is dood.

(2) « Dans les villages le Jacobin en vue, tabellion, clerc de procureur ou d'huissier, homme d'affaires, ancien intendant du château était le maître absolu. Le désordre était alors au complet... Il s'appelait Brutus ou Scœvela. Membre influent de la société populaire, administrateur du district, juge au tribunal révolutionnaire, il était un petit Robespierre dans ce coin perdu. Qui eût pu le gêner?.. »

EDOUARD DRUMONT. *La fin d'un monde.*

om de algemeene verontwaardiging te doen losbarsten tegen « een hoop ellendelingen, in ons land gevallen zonder schoenen aan hun pooten, zonder broek aan hun... beenen, en die met goud beslagen naar het land van *chez nous* keerden! « (*Zeer vrij naar* BORGNET.) Voorzeker zulks was meer dan voldoende. Bovendien, men vergete 't niet : België is het geboorteland der vrijheid (H. CONSCIENCE), en het lag thans vernield, verpletterd onder den hiel van den erfvijand zijner taal, zijner zeden, zijner zelfstandigheid en vrijheid. Doch, in der waarheid, de rekwisitie der jongelingen, haast opgevolgd door de loting, bekroonde de dwingelandij en stookte het oproervuur nog heviger aan dan te voren.

Uit de levensschets van Karel Jacquemijn, welke wij te zijner eer, nogal lang en breed hebben medegedeeld, blijkt klaarlijk dat de conscriptie de grondoorzaak niet was van den boerenkrijg. De volgende destijdige episode zal het nog beter doen uitschijnen, vermits zij begint en eindigt in de maand Januari 1797. Wij kunnen echter niet anders als deze treurige gebeurtenis met eene billijke voorliefde verhalen, dagelijks den grond betredend op welken zij gebeurde, op eenige bladzijden min of meer niet ziende, zonder commentariën eindigend, in de hoop dat het aan vele lezers niet zal mishagen.

Baron Jan-Josef de Meer van Moorsel.

Le seul nom aristocratique qui ait paru
sur le champ de bataille à cette époque.
(AUG. ORTS. *La guerre des paysans.*)

Alhoewel men hetzelfde, ja bondiger kan aantreffen in alle geschiedenisboeken, ontleenen wij niettemin eene bladzijde aan het oud werk (1807) : *De Roomsch-Catholieke Religie in Brabant, door C. Smet, Priester, eertyds geassocieert met den heer Ghesquière, in het opstellen der Acta Sanctorum Belgii.* Immers de geleerde

Pater Jesuïet heeft eene rol te vervullen in het drama dat ons te verhalen blijft.

« De Franschen kwamen binnen Brussel den 9 Julius 1794. Den 30 September 1795, declareerde de nationale conventie, dat de veroverde provinciën in Nederland en het land van Luik vereenigd waren met de Fransche republiek. En het volgende jaer moesten hier, even als op andere plaetsen, de kroonen en scepters in de kerken weggenomen worden, alsook weggenomen de kruisen op kerken en torens, immers alle uitwendige teekens van godsdienstigheid. De onderhouding van den *decadi*, de catechismus der rechten van den mensch, de tempels der rede, menigvuldige andere listen aengeleid om in de herten der Nederlanders de Religie te verdooven, waren de groote bekommernissen van de bestierders der republiek.

« Den 4 Augustus 1796, decreteerde *de raed van de vyf honderd* de confiscatie der goederen van den clergé in Nederland. Den 18 September, is officielijk van Parys toegekomen het decreet tot vernietiging der abdyen en kloosters in de negen vereenigde departementen van Nederland. Ter uitvoering van dat decreet zyn tot Brussel uit hunne kloosters verdreven de volgende religieusen manspersoonen : den 31 October de Minderbroeders-Recolletten ; den 3 November hebben de Minimen hun religieus habyt moeten afleggen ; den 4 November zyn de Ongeschoende Carmelieten uit hun klooster verdreven ; den 8 November de Capucienen ; den 12 de Predikheeren ; den 27 de Alexianen of Cellebroeders, welker plicht was, de zieken en krankzinnigen by te staan, de dooden te begraven, enz., enz. »

Aldus werd het vernielingswerk van dag tot dag voortgezet, totdat het laatste klooster van den Belgischen bodem was weggevaagd.

Op 11 November 1796 vielen de Franschen in de zeven eeuwen-oude en roemrijke abdij van Affligem. In die stormachtige tijden was het getal der monniken merkelijk verminderd : thans werden de zeventien over-

blijvenden uitgedreven, om links en rechts van armoede en verdriet te gaan verkwijnen. De priorij of proostdij was onbetwistelijk rijk, alhoewel het grootste deel van hare inkomsten verviel op den aartsbisschop van Mechelen, van rechtswege prelaat en abt van het sticht. Niettemin was het klooster de voorzienigheid gebleven, niet alleen van de gebuurte, maar van de drij omliggende dorpen, alwaar onverdiende armoede niet bestond, terwijl de blinde en de kreupele hunnen nooddruft vonden aan de *Porta Prima* of aan de *Koningspoort* der abdij. Voorwaar der monniken weldadigheid bepaalde zich niet bij hulp en troost aan zieken, bij aalmoesen aan den schamelen arme, bij sprokkelhout voor den haard, bij boschgras voor de geit en eikels voor het varken van den behoeftige; de welhebbende boer was hun pachter : hij bebouwde 't kloostergoed bijna kosteloos, van vader tot zoons en mocht het beschouwen als het eigendom van zijn voor- en nageslacht. Wat waren de tijden nu veranderd! In de plaats van vreedzame en weldoende kloosterlingen, huisden daar woelige, losbandige, plunderende soldaten, het schuim der nieuwerwetsche samenleving. Is het wonder, de wraaklust kon niet langer verkropt blijven : een boerenkrijg ontstond!

De kloeke Vendeeërs vonden aanleiders en voorvechters bij den ouden adel, als dáár zijn *Laroche-Jacquelain*, *de Lescure*, *Georges Cadoudal*, enz; ten onzent was het geheel anders gesteld, het waren moedige doch eenvoudige *Cathelineau's*, en THEODOOR SEVENS heeft met recht geschreven : « Geen man van aanzien streed in de gelederen der Patriotten. »

Nogtans wij weten er één; wij hebben, om zoo te zeggen, hem levend gekend, zeventig jaren na zijne dood, en wij aarzelen geenszins talrijke regelen te wijden aan zijne geheiligde gedachtenis (1).

(1) Baron Antoon de Meer, des veldmaarschalk's zoon, te Madrid geboren, eerst luitenant bij de dragonders van Napoléon, beurtelings lid van het Nationaal Congres en Volksvertegenwoordiger voor Aalst,

Het prachtig kasteel van Moorsel, op een half uurken afstand van Affligem, was, bij koopprijs (1698), in bezit der familie Van Coxcyen, van Coxie of de Coxie, afstammende van den beroemden Mechelschen schilder diens naams. Albrecht de Coxie, baron van Moorsel, heer van Bousval, Laloux, Waalhem, enz, president van den Grooten Raad van Mechelen, stierf in 1709, nalatende drij dochters, waarvan de tweede Anna-Maria, trouwde met den Besançonschen graaf de la Tour St.-Quentin. Deze won insgelijks drij dochters, wier tweede, Albertina de la Tour, in huwelijk ging met Frederik-Victor de Meer, heer van Daalhembroek, bij Roermonde, zoon van den heer van Osen. Uit dien echt sproten talrijke kinderen, waaronder wij er drij zullen noemen: Antoon-Josef, veldmaarschalk te Madrid; Wilhelmina, zuster Theresiane of Karmelitersse; Jan-Josef-Victor-Ghisleen, baron de Meer, te Moorsel geboren den 13 Mei 1740, de ongelukkige held van ons stiptelijk historisch verhaal. Bij zijne meerderjarigheid kwam Jan-Josef de Meer in bezit der heerlijkheid en baronnij van Moorsel. Men zegt dat zijne familie hem tot den geestelijken staat bestemd had, doch hij nam dienst in het Oostenrijksch regiment van *Los Rios*, dat hij verliet bij de losbarsting der Brabantsche omwenteling en werd kapitein in het leger der Staten. Hier wist hij, onder bevel van generaal Van der Meersch, door zijn mannenmoed te schitteren, bijzonder in de schermutseling van Nassogne, in Luxemburg, den 1 Januari 1790, alwaar onze bedroefde Patriotten zoo onbarmhartig de hielen lieten zien en het hazenpad kozen. De opstand der Patriotten was haast gedempt, en de Meer weigerde van opnieuw Oostenrijk te dienen. Hij was ondertusschen, uit liefde zegt men, in den echt getreden te Leuven, den 27 Februari 1770, met eene om hare schoonheid gekende jonk-

overleed op het kasteel van Moorsel, in 1878, op zijne 86 jaren. Van uiterlijk beantwoordde hij volkomen aan het *afbeeldsel* of *signalement* van zijn oom, dat wij verder mededeelen.

vrouw, Anna-Maria de Bruynée, die hem eene eenige dochter schonk, het evenbeeld van hare moeder. Onze held — want hij was er een — verkoos nu het rustig familieleven, te midden van zijne uitgestrekte eigendommen en zijne dankbare landlieden.

Het heerlijk kasteel van Moorsel, in het jaar 1520 gebouwd, later rijkelijk hersteld na geuzenverwoesting, was te dien tijde niet alleen bewoond door baron Jan-Jozef de Meer, zijne gade en hun dochterken, Petronella-Maria-Francisca, geboren te Assche den 5 Maart 1773, maar ook door zijne zuster Wilhelmina, barones de Meer, alsmede door een geleerden, later vermaarden Jesuïet, Cornelis Smet.

Cornelis Smet, te Moorsel geboren in 1742, en bijgevolg van dezelfde jaren als baron Jan Jozef, was na de afschaffing des Gezelschaps Jesu, in 1773, in zijn geboorte-dorp gaan aankloppen, en gastvrij onthaald, eerst in de pastorij, later op het kasteel. Hier las hij dagelijks de mis in de kapel, stichtte de bewoners door zijne godsvrucht en zijne vaderlijke lessen, en werd de geestelijke bestuurder van jonkvrouw Wilhelmina de Meer, die alsdan het inzicht te kennen gaf haar leven toe te wijden aan den godsdienst en de betrachting der christelijke volmaaktheid: op hare 25 jaren, in 1776, trad zij in het klooster der Theresianen of Ongeschoeide Karmelitersen, in Aalst. Zuster Theresia de Jesu werd, met hare kloosterzusters, uit haar gesticht gejaagd, bij decreet van Keizer Josef II, in 1783, vond eene schuilplaats bij Madame Louise de France, toen priorin te Saint-Denis, in het bisdom van Parijs, en keerde uit de ballingschap terug, in 1790, om een nieuwopgebouwd klooster, in Brussel, niet ver van de kerk van den Zavel, te gaan bewonen, alwaar zij dan ook in vrede mocht sterven. Het was Pater Cornelis Smet die, met den provinciaal der Ongeschoeide Karmelieten, P. Petrus d'Alcantara, de vrome dochters ging afhalen te Parijs en inleidde te Brussel.

Pater C. Smet, die geweigerd had mede te wer-

ken aan het *Opus Bollandianum*, spande integendeel samen met Pater Josef Ghesquière, S. J., en Isfried Thys, kanunnik der orde van Premonstreit. Zij werkten opvolgenlijk in de abdijen van Cauwenberg en Tongerloo, ter bearbeiding der *Acta Sanctorum Belgii selecta*. Zij beleefden schrikkelijke tijden (1). Gedurende den tweeden inval der Franschen in België verstak zich Pater Smet, te Brussel, zooals hij ook deed in 1797, wanneer men den eed van haat aan het koninkdom afeischte, bedienende des nachts de heilige sacramenten in de stad en den omtrek. Hij aanvaardde nimmer eene bezoldigde bediening, zelfs niet na de bevrediging, bleef eenvoudig misselezer, biechtvader en predikant in de Kapelle kerk, en stierf daar omtrent, den 11 Februari 1812, in den ouderdom van zeventig jaren.

Thans keeren wij op onze stappen terug, naar baron Jan-Josef de Meer, zijnde alreeds ingelicht over zijne nabestaanden en vrienden. Hij mocht niet, gelijk zij, in stille ruste sterven, maar op zijn akelig stervensuur zal een priester, Pater Cornelis Smet, hem den weg naar den hemel wijzen, alwaar de rouwgebeden van zijne godgewijde zuster hem zullen begeleiden.

De uitdrijving der Benedictijnen en de Fransche bezetting van Affligem verwekten eene hevige ontroering. Ook nam baron de Meer een krachtdadig besluit: hij verspreidde 't nieuws, het waar achtende, dat de zegevierende Oostenrijkers binnen de veertien dagen zouden in Brussel zijn, dat men hunne aankomst mocht voorbereiden en dat de bevolking van Assche gereed stond om de strijdmakkers van Moorsel bij te sprin-

(1) De geleerde Jesuïet, Josef de Ghesquière van Raemdonck, te Kortrijk geboren den 27 Februari 1731, stierf armoedig in ballingschap, te Essen, aan den Rhijn, in 1802. — Isfridus Thijs, van Brecht, pastoor van Wijneghem, overleed te Antwerpen in 1824.

gen. Op de kerktorens der naburige dorpen werd de noodklok geluid en, volgens afspraak, vergaderden ruim 200 man, op het binnenhof van het kasteel. Het was den 2 Januari 1797 (13 nivôse, jaar V), om 9 uren 's morgends, dat onze boerenkrijgers optogen langsheên de modderige Faluintjes, en de Boschpoort van het oud klooster genaakten. Baron de Meer, opnieuw kapitein geworden, wist hun moed in te spreken, want zij waren erbarmelijk gewapend. Met vorken en pieken, verroeste jachtgeweren en nog ouwerwetscher strijdzwaarden, dierven zij welafgerichte soldaten bestormen! Wie zal 't gelooven, zij gelukten, en de Franschen gingen op de vlucht. Een Fransch officier en twee van zijne vrijwilligers werden gevangen en opgesloten in de schuur, palende aan de Boschpoort. Thans bleek hunne al te groote onbehendigheid in het strijdvoeren: zij legden de hand op een renbode, ontdeden hem van zijn halsdoek en zijn zakuurwerk, en lieten hem ongehinderd voortijlen naar Brussel, met zijne voor hen zoo noodlottige brieven. Wel is waar, zij wisten wederstand te bieden aan den ontvanger der domeinen te Assche, die nog denzelfden dag de bestormde abdij kwam opeischen: de man werd met geweerschoten begroet. Eilaas, die boeren-opstand tegen vreemd dwangbeheer, duurde slechts vier-en-twintig uren. De misnoegden der omliggende dorpen weigerden onze opstandelingen te vervoegen, vreezende met recht en reden de spoedige aankomst van eene welgewapende overmacht, uit Brussel en Gent, zijnde Affligem op omtrent halfweg van beide steden gelegen, — wat inderdaad gebeurde. Nog eer de avond gevallen was kwam meer dan vijfhonderd man uit Brussel, met schutterij en een deel der bezetting van Gent zakte af langs Aalst en Moorsel.

De twee krijgsbenden omsloten de abdij als in een ijzeren ring. De aanvallers waren rechts en links uiteengegaan, doch de stoutsten bleven op hunnen post. Wat vermocht dat hoopje manschap tegen uitgerust krijgsvolk en alvernielende kanonballen, die eene bres

in de stevige muren boorden en de zware eiken poorten uit hare hangsels rukten? Na eenige geweerschoten op de Franschen gelost te hebben, moesten zij op de vlucht, twee dooden en drij gevangenen nalatende, Jan de Nil, des barons kamerknecht, Donatus Collier, landbouwer, en een gewezen Oostenrijksch soldaat, kleermaker van stiel. De wraakneming der reeds genoeg hatelijke Sans-Culotten was verschrikkelijk Des anderdaags morgend werden de kanonnen op de hoogten van Boekhout gesteld, tegen de grootsche abdij gericht en het monumentaal gebouw tot puinen geschoten, waarvan er na honderd jaren nog enkele blijven bestaan, als om getuigenis te geven van de vernielingszucht dier onmenschelijke beschavers. Het was niet genoeg : de drij gevangenen verschenen den zaterdag 14 Januari voor een krijgsraad in Brussel, werden kort en goed ter dood verwezen, en nog denzelfden dag, om 5 uren, door den kop geschoten, in de stadsgrachten, waar nu de Koninklijke Plaats bestaat. « *Ces malheureux*, zegt Aug. Orts, *furent fusillés à* 5 *heures du soir*. AUCUN PRÊTRE NE LES ACCOMPAGNAIT AU SUPPLICE. » Het scheen nog niet voldoende : de jacht op den aanleider, baron de Meer, begon. Zijne persoonsbeschrijving of signalement werd in alle richtingen gêstuurd aan de wettelijke en rechterlijke overheden, in de gemeenten afgekondigd en aangeplakt, en, ongelukkig genoeg, het wees op een orgaans-gebrek dat hem meêdoogenloos moest verraden : hij was een hakkelaar. Wij laten dit kostelijk stuk hier volgen :

AFBEELDSEL

van eenen manspersoon, verdagt van contre-revolutionnaire misdaden, hooftman van eene bende van gewaepende deugenieten,

te weten

Joannes Josephus de Meer, gewezen Edelman, gemeynelyk genaemt den baron van Moorsel, gelegen eene myle van Aelst, canton van Lebbeke, Departement der Schelde,

geboortig van ..... Laest gewoont hebbende tot het voorzeyd Moorsel, lang ontrent vyf voeten dry duymen fransche maete, lang ende maeger van aenzigt, blond van hayr, draegende eene kalotte met eenen keu, scherp van neus, groot van mond, langworpig van kinne, rosachtig van baert, seer maeger van lijf ende beenen, groot van voeten, oude omtrent 56 jaeren, seer belemmert van spraeke ende seer frank van opsigte, ten meerderendeele gekleed met eene lange broûke ende postilons veste van gryse stoffe.

Den Commissaris der uytwerkende magt by het Tribunal Correctionneel van het Arrondissement Aelst : versoekt alle goede borgersvrinden van de ruste ende algemeene welzyn, van aen te hauden ende in vangenisse te doen bewegen den gemelden Baron van Moorsel, opperhooft van eenen hoop gewaepende baenstroopers, deugenieten ende schelmen, welker hunne eygene prochie door het opstoûken van desen ontaerden schelm heeft bloot gesteld geweest aen de alder grauwlykste ende ongelukkigste gevolgen.

P. B. MAILLARD, Commiss.

Baron Jan-Josef de Meer, willende zijne kostbaarste panden, zijne geliefde familie-leden en zijn geboorte-dorp sparen, — want het *Directoire* had door de wet van 10ⁿ vendémiaire, jaar IV, de gemeenten verantwoordelijk gesteld over de onlusten die aldaar mochten uitbersten, — was op de vlucht gegaan, te voet, eerst naar Mechelen, vervolgens naar Waalhem, alwaar hij uitgestrekte eigendommen bezat. De ongelukkige liep in zijn verderf! Uit loutere nieuwsgierigheid verliet hij den 15 Januari zijn schuilhoek, eene kelderkamer bij een zijner trouwe pachters, ging een glas bier bestellen in het *Gulden hoofd* en werd aldaar erkend aan zijn stamelen, door de huisbazin, ondanks zijne vermomming, want hij zat in een blauwen mantel verdoken. De deugniete liep hem aanklagen bij den griffier des vredegerechts; deze verwittigde de jagers te paard van het 13ᵉ regiment, te

Waalhem ingekwartierd, en haast was hij door een ruiter ingehaald. De soldaat eischt zijn reispas af : de Meer voelt zijn spel verloren. Hij steekt de hand in de binnentesch, kwansuis om zijn paspoort te vinden, grijpt er zijn tweepistool, legt aan en schiet. Het schot wil niet af; de man staat ontwapend. Hij wordt vastgegrepen, afgetast, onderhoord; niettemin loochent hij zijne identiteit, steunend op een valsch reispas dat een anderen naam voert als den zijnen. O dat ongelukkig stamelen, dat hij vergeefs poogt te verbergen! De jager die deze zoo belangrijke vangst gedaan had, heette Hubert Paul : het centraal bestuur der beide Nethen, willende zijnen iever beloonen, en niet mogende beschikken over den tweeloop van den gevangene, schonk hem uit dankbaarheid twee zadelpistolen.

Baron de Meer, door de jagers in het gevang van Waalhem opgesloten, werd des avonds, na dezes terugkomst, door den vrederechter uitgehoord : hij streed niets af, bekende moedig en rechtuit wie hij was en wat hij gedaan had, er bijvoegende : « Ik heb als eerlijk man gehandeld, en ben bereid als zulkdanig te sterven. » Des anderendaags werd hij door eene sterke lijfwacht naar Mechelen, van waar naar Brussel begeleid, en alhier opgesloten in het militair gevang der Laekensche poort, het gothiek arduinen gebouw dat de Zenne overwelfde. Hij was echter niet geneigd om zoo gedwee als zijne arme medestrijders eene doodelijke veroordeeling te onderstaan : alle pogingen werden aangewend om hem aan het militair gerecht te ontrukken, en voor een burgerlijk tribunaal, het meer bevoegd-jury te laten verschijnen. Van wege baron de Meer ging dan een protest uit, bij talrijke afdruksels onder het volk verpreid en in den na .t n 19n tot 20n Januari door een deurwaarder aan de leden van den krijgsraad en van de burgerlijke rechtbank beteeke , bij 't welk hij meldde dat zijn geweten hem gerust stellend over zijne daden, hij met gelatenheid zijne veroordeeling zou afwachten, ware 't niet dat hij zijn

behoud voor het welzijn van zijn huisgezin en zijne eigene waardigheid, verplicht was door alle rechtsmiddelen te betrachten: dat het eene schending der grondwet zou zijn hem voor het krijgsgerecht te dagen, ingezien hij niet gevangen werd met de wapens in de hand, en bijgevolg het tribunaal onbevoegd was; doch indien hij tegenstrijdiglijk met de wet, door den krijgsraad werd gevonnisd, hij het strengste stilzwijgen zou behouden, en, werd hij ter dood verwezen, met eene kloeke hand zijne borst zou ontblooten voor het moordend lood, de verantwoordelijkheid aan zijne rechters overlatend, en zijne vrouw den last opdragend zijne dood door alle rechtsmiddelen te wreken.

Och, wat mocht dat baten bij vooringenomen geweldenaars, noch goddelijke noch menschelijke wet eerbiedigend, en kennende geen ander recht als dat van den sterkste! De krijgsraad sprak zijne eigen bevoegdheid uit, en ging over, op staanden voet, tot het verhoor der zaak. Baron de Meer weigerde voortaan nog te spreken. Zijn bijzonderste advocaat, de beruchte Mallarmé, gewezen openbaar beschuldiger bij het gerechtshof der Dyle, pleitte vruchteloos met volle overtuiging en eene indrukwekkende welsprekendheid: baron de Meer moest even als drij van zijne strijdmakkers, zijn stout en edelmoedig opzet met het leven bekoopen. Het vonnis luidde:

Vonnis *uytgesproken door den krygsraed van de 24e divisie militaire, vergadert tot Brussel.*

Den oorlogsraed wettelijk vergaedert zynde, volgens order van den generael Songis, als opperhoofd gebiedende de 24e divisie militaire, ten eynde van voorts te gaen tot het vonnis definitief van den genoemden Jan-Josef de Meer, oudt zes-en-vijftig jaren, gewesen edelman, te voren baron van Moorsel, beschuldigt van geweest te zyn den aenstoker, aenlegger en opperhoofd der samenrottingen, die plaets gehad hebben zoo in het dorp van Moorsel als in dat van Affligem, en byzonderlyk in de abdye van dezelfde plaets den 12n en

13^{n} *van nivôse laetstleden, alwaer hy, als opperhoofd, en die dewelke hy commandeerde, hebben durven aenranden en vier geven op de troupen van de Republike, wederhouden, ontwaepenen en gevangen nemen eenen officier en twee volontairen van de 202^{e} halve brigaede, deel makende der wacht gestelt tot handhaevinge der wetten en bewaeringe der gezegde abdye...*

Den krygsraed overwegende dat niet alleenlijk den beschuldigden pligtig en overtuygt is deel genomen te hebben in de dorpen van Moorsel en Affligem, maer ook geweest te zijn den aenstoker en opperhoofd der rebellen, waervan hy het bevel genomen hadde, aen dewelke hy uytgedeeld hadde de swarte cocarden en krygstoerustingen, hebbende hy zelfs geordonneert aen de revolterende van te ontwaepenen den officier en twee volontairen van de 202e halve brigaede op hun aenleggende een geweer met twee loopen, zynde daernaer uyt d'abdye van Affligem gegaen aen het hooft van 60 *à* 80 *mans, op het bericht dat een detachement van twaelf volontairs in aantogt kwam tot hulpe van hunne kamaraden, heeft hy geantwoord door aflossingen aen de sommatie die hem gedaen wiert uyt den naem van de wet zyne saemenrottingen te vernietigen.*

Den president heeft de uytspraek der rechters afgevraegt dewelke hem alle tot de dood veroordeelt hebben.

« Met een pijnlijk gevoel, zegt Aug. Orts, bestatigen wij dat de veroordeeling van Baron de Meer van Moorsel waarlijk onwettig was, en, gelijk hij op voorhand het uitdrukte, dat de krijgsraad eene rechterlijke moord beging. De wet van 30 prairial jaar III, moest toegepast worden gelijk men te zijnen voordeele voor de rechters pleitte. Geen enkel landgenoot heeft dit vonnis onderteekend : onder deze regelen, bevlekt met onwettig vergoten Belgisch bloed, leest men alleen de Fransche namen van generaal Songis, Lacourt, Archambaud en Aussandon. »

Nog denzelfden dag, 20 Januari 1797, om 5 uren 's avonds, werd baron de Meer op de Koninklijke Plaats

dood geschoten. Te midden van eene talrijke krijgsmacht, alsof men een volksopstand vreesde, ging hij te voet uit het gevang der Laekensche poort naar de plaats der strafuitvoering, begeleid door een priester, die niemand anders was als de vriend van zijne jeugd, de vertrouweling van zijne mannenjaren, en thans zijn eenig en laatste vertrooster op aarde, de eerbiedwaarde Pater Cornelis Smet (1).

Des martelaars ongelukkige weduwe overleefde hem slechts drij jaren. Hunne eenige dochter, Jonkvrouw Petronella de Meer, trad in den echt, den 21 December 1800, met Jonker Jan-Baptist-Hendrik-Alexander Van der Noot van Vreckem, wiens afstamming nu nog het kasteel van Moorsel bewoont.

Hier behoeft geene slotrede, maar enkel eene korte gevolgtrekking. Naar ons oordeel ontstond de boerenkrijg allengskens na den tweeden inval der Franschen en den veldslag van Fleurus (26 Juni 1794); hij eindigde na de terugkomst van Napoleon Bonaparte uit Egypte, met den staatsaanslag van 18 brumaire (9 November 1799) en het begin van het Consulaat.

Dr R. MOROY.

Moorsel, Juli 1897.

---

(1) Il marcha au supplice accompagné d'un prêtre. Ainsi périt, courageux et résigné ce chef, le seul nom aristocratique qui ait paru sur le champ de bataille à cette époque.

AUG. ORTS.

TAALKUNDE.

AL, ALLE, ALLES.

AL, ALLE, ALLES = volledig, de volledigheid (Gothisch *all*, Angelsaksisch *eal*, Zweedsch *all*, *alls*, Deensch *al*, Engelsch *all*, Grieksch *olos*) komt van den Sanskritschen wortel AL = *vullen.* Van *al*, *alle*, komen de samenstellingen *allerhande* (*hande* = aard), *allerlei* (*lei* = soort), *alleman*, *altijd*, *altoos* (oudtijds *altoges*, van *al* en *toge* = trek; dus *alle trekken*, *alle keeren*).

Tot den wortel AL behoort ook ons woord OUD = vele jaren tellende, de levensduur wel vervuld zijnde (Gothisch *ald*, Angelsaksisch *eald*, Duitsch *alt*, Nedersaksisch, Engelsch en Deensch *old*). Vandaar OUDERS (Duitsch *Ältern*) = vader en moeder, en OUDERDOM = toestand des menschen, waarin de levensduur vervuld is. Het woord OUD heeft later ook de beteekenis gekregen van *eenen onbepaalden levensduur.* Zoo zegt men : « Hoe oud is dat kind ? » evenals men zou zeggen : « Hoe oud is die grijsaard? »

Van den wortel AL komen ook de volgende vreemde woorden :

GRIEKSCH : *alis* = overvloedig, genoeg.

LATIJN : *adultus* = groot geworden, vermeerderd; *adolere* = vermeerderen, en *adolescere* = wassen, groeien.

GOTHISCH : *ala-mans* = het gansche menschdom; *alakjo* = gezamenlijk; *alan* = opgroeien; *althan* = oud zijn.

ALMANAK.

ALMANAK is geen Nederlandsch, maar naar alle waarschijnlijkheid een Hebreeuwsch woord, samengesteld uit het lidwoord AL = *de*, en MANAK, van MANAH = *tellen*. Dit MANAH komt van den Sanskritschen wortel MÂ = *meten*, waarvan ook de Nederlandsche woorden MAAN en MAAND afstammen. De afwisselende gedaante der maan regelde, van de oudste tijden af, de verdeeling van den tijd. Ook telde men bij manen, gelijk wij thans bij maanden tellen. ALMANAK beteekent dus DE TELLER.

Het achtervoegsel AND.

Dit achtervoegsel is de oude uitgang van het tegenwoordig deelwoord (thans END). Men treft den ouden vorm nog aan in *dwingeland*, *heiland* en *vijand*, en met eene lichte wijziging in *vriend* (misschien ook in *avond*).

DWINGELAND (= dwingelend) is het tegenwoordig deelwoord van *dwingelen*, voortdurend werkwoord van *dwingen* (sommigen aanzien het echter voor eene samenstelling van *dwingen* en *land*, zoodat het de beteekenis zou hebben van *landbedwinger*; deze verklaring bevalt ons echter minder dan de vorige). *Dwingen* komt, evenals *dwang*, van den Sanskritschen wortel TWANC = *persen*, *drukken*.

HEILAND (= heilend, heelend) is het tegenwoordig deelwoord van HEILEN, HEELEN = *genezen*. Het is derhalve verwant aan HEEL, HEIL en HEILIG (= heil bezittende).

VIJAND (Gothisch *fijands*, Oudhoogduitsch *fiant*, IJslandsch *fiande*, Angelsaksisch *feond*, Nieuwhoog-

duitsch *Feind*, Deensch en Zweedsch *fiende*, Engelsch *fiend*) is het tegenwoordig deelwoord van het oude VIJEN (Gothisch *fijan*, Angelsaksisch *feon*, Oudhoogduitsch *fien*) = *haten*. *Vijand* beteekent dus HATENDE. Dit woord komt, evenals VEETE = haat, wrok, vijandschap (Angelsaksisch *fœhth*, Oudhoogduitsch *fehida*, Nieuwhoogduitsch *Fehde*, Deensch *Feide*, Zweedsch *fegd*) van den Sanskritschen wortel PÎY = haten.

VRIEND (Gothisch *frijonds*, Angelsaksisch *freond*, Oudhoogduitsch *friunt*, Nieuwhoogduitsch *Freund*, Engelsch *friend*) is het tegenwoordig deelwoord van eenen ouden vorm van VRIJEN = beminnen (Gothisch *frijon*, Angelsaksisch *freogan*, Duitsch *freien*, Deensch *frie*, Zweedsch *fria*). VRIEND en VRIJEN komen, evenals de Oudhoogduitsche woorden *frie* = huwelijk, en *Friga* of *Freia* = de godin der liefde (waarvan *Vrijdag* = = dag aan *Freia* gewijd), en de Gothische woorden *friathva* = liefde, *frijondi* = vriendin, en *frijons* = kus (teeken van liefde of van vriendschap), van den Sanskritschen wortel PRÎ = 1° *beminnen*, 2° *verblijden*, *vervroolijken*. In de tweede beteekenis komen hiervan nog onze woorden VREUGDE en VROOLIJK (van het oude *vroo* = blijde), evenals het Duitsche werkwoord *freuen* = verblijden.

AVOND (bij Kiliaen *avend*, Oudhoogduitsch *aband*, Angelsaksisch *aefen*, IJslandsch *apton*, Engelsch *even*, Zweedsch *afton*, Deensch *Aften*, Nieuwhoogduitsch *Abend*) is waarschijnlijk het tegenwoordig deelwoord van het oude werkwoord ABEN of AVEN = *afnemen*, *verminderen*. Dit woord zou dus wijzen op het afnemen van den dag. AVEN en AVOND zijn verwant aan EBBE (Angelsaksisch *ebba*, Engelsch *ebb*, Duitsch en Deensch *Ebbe*) = laag water, vermindering der waterhoogte; alsook aan AF = van, uit, gescheiden (Sanskrit *apa*, Grieksch *apo*, Latijn *ab*, Gothisch *abu*, Duitsch *ab*, Angelsaksisch, Zweedsch en Deensch *af*, Engelsch *of*), en waarschijnlijk ook aan EFFEN, EVEN (= gelijk gemaakt door de hoogten weg te nemen) en aan het Duitsche *Ebene* = vlakte (van *eben* = effen.)

Aanmerking. Evenals DWINGELAND, HEILAND enz. oude tegenwoordige deelwoorden zijn, zoo was het Gothische *gibands* (= gever) ook het tegenwoordig deelwoord van *giban* = geven.

Het voorvoegsel ANT.

Het voorvoegsel ANT = *tegen* (Grieksch *anti*, Gothisch *anda*, Duitsch *ant*) komt in onze taal nog enkel voor in ANTWOORD (= tegenspraak) en ANTWOORDEN (= tegenspreken). In het Gothisch werd dit voorvoegsel meer gebruikt, zooals blijkt uit de woorden *and-sakan* = bestrijden (tegen iemand strijden); *and-satjan* = tegenstellen; *and-vairthi* = tegenwoordigheid; *and-vaurdjan* = antwoorden, tegenspreken; *anda-vaurthi* = antwoord, en *and-veihan* = wederstreven, tegenstreven.

ARBEID.

ARBEID = aanwending der lichaamskrachten, waarbij men zich beweegt; werk (Gothisch *arbaiths*, IJslandsch *arvide*, *ervide*, Angelsaksisch *earfod*, Duitsch *Arbeit*, Zweedsch *arbete*, Grieksch *ergos*) komt hoogst waarschijnlijk van den Sanskritschen wortel AR = *gaan, zich bewegen.*

Tot dezen wortel behoort ook het oude AREN, EREN = ploegen (Gothisch *arjan*, Angelsaksisch *erian*, IJslandsch *eria*, Zweedsch *ärja*, Duitsch *ären*, Engelsch *to ear*, Grieksch *aroun*, Latijn *arare*). Aangaande dit AREN of EREN zegt de heer P. Weiland : « Dit woord is reeds eenigszins verouderd; in de Bommelerwaard en in de Betuwe wordt het echter nog gebruikt ». Men vindt ook bij Vondel : « Die akkers *eert* en bouwt ». — Tot den wortel AR behoort ook nog ons woord ERF (eigenlijk *wat beploegd wordt*) = eigen grond dien men bebouwt (oulings *erve*, Oudhoogduitsch *arbi*,

Nieuwhoogduitsch *Erbe*, Deensch *Arv*, Zweedsch *arf*, Latijn *arvum*).

—

Van dezen wortel AR komen ook de volgende vreemde woorden :

GRIEKSCH : *arotron* = ploeg ; *aroura* = akker ; *aroma* = beploeging ; *arotos* = beploeging, zaaiing, oogst.

LATIJN : *errare* (Duitsch *irren*, Engelsch *to err*) = eene zekere ruimte doorloopen zonder vaste richting ; dolen.

GOTHISCH : *airus* = bode, gezant.

ZWEEDSCH : *arrende* = hoeve ; *ärende* = zaak, bediening, boodschap ; *ärla* = kwikstaart.

ARM.

ARM = lichaamsdeel tusschen den schouder en de hand (Gothisch *arms*, Duitsch, Deensch, Zweedsch en Engelsch *arm*), is zeer waarschijnlijk in de Germaansche talen gekomen langs het Latijnsche ARMUS = *schouderblad*, *schouder*, dat afstamt van den Indo-Europeeschen wortel AR = *krommen*, *zich krommen*.

—

Van dezen wortel komt ook ons woord EL, dat oorspronkelijk *arm* beteekende, en nu nog eene maat aanduidt die de lengte van den arm heeft (Grieksch *ôlenê*, Latijn *ulna*, Gothisch *aleina*, Duitsch *Elle*, Deensch, *Alen*, Zweedsch *aln*, Engelsch *ell*). Van *el* (= arm) komt ELLEBOOG = boog of bocht van den arm.

—

Het Grieksche *ôlenê* beteekent niet alleen *arm*, maar ook *elleboog* ; het Latijnsche *ulna* beteekent eigenlijk *voorarm*. — Van den wortel AR komt ook het Latijnsche *arcus* (Fransch *arc*) = *boog*, waarvan de Fransche

woorden *arcade* = verwelfde boog, overwelfde gang; *arche* = bruggeboog; *archer* = boogschutter; *archet* = drilboog; en *arçon* = zadelboog, afstammen.

BAARD.

BAARD = de haren, die op het aangezicht groeien (Duitsch *Bart*, Angelsaksisch en Engelsch *barb* en *beard*, Latijn en Italiaansch *barba*, Fransch *barbe*, Keltisch *barv*, Russisch *borada*, Lithauwsch *barzda*) komt van den Sanskritschen wortel VR'D = *groeien*. Hiervan komt ook ons woord WORTEL = gedeelte eener plant, dat in den grond voortgroeit (Gothisch *vaurts*, Duitsch *Wurzel*). Van den wortel VR'D komen insgelijks de Sanskritsche woorden *bra'dna* = groot, en *vrd'di* = groei, aangroei.

Het woord BAARD is soms voorafgegaan van BAK of BAKKE = wang, kaak (Duitsch *Backe*, *Backen*). Dus is de *bakkebaard* de baard die op de wangen groeit. Dit *bak* komt nog voor in *bakhuis* (opening tusschen de wangen, mond) en *baktand* (tand die in de holte der wang is geplant). Het woord *bak* beteekende niet alleen *wang*, maar in het algemeen *verhevenheid*. Deze beteekenis heeft het nog in het Nederlandsche *kinnebak* (= de verhevenheid boven de kin). Het Zweedsche *backe* en het Deensche *Bakke* beteekenen nu nog *heuvel*, *hoogte*. Door *Hinterbacken* (= achterwangen, achterkaken) verstaan de Duitschers *de billen*.

(*Wordt voortgezet.*) J. D. VITS.

DAVID (1).

OE grootsch en hartroerend is het zicht dat uwe ruime en prachtige kerk van Sint Gommarus op dit oogenblik vertoont! Hoe treft mij de aanblik dier samengedrongen menigte, wier gespannen aandacht het woord te gemoet komt dat de gedachte dezer heilige plechtigheid moet uitspreken! Het zijn, rechts en links, duizend menschen van allen stand en allen ouderdom, die de breede beuken vervullen; geloovigen, die den staf van hunnen Opperherder volgende (2), hier komen bidden om God te bedanken voor de groote weldaden die Hij door de begaafdheid en de deugden, door de werken en verdiensten van een gevierden priester aan zijn volk heeft geschonken...

Dagen, zoo groot van beteekenis en zoo schoon en blijde voor het Vlaamsch gevoel gelijk de dag van heden en de dag van gisteren, heeft vader David in zijnen tijd niet beleefd: nog was de Vlaamsche Beweging tot de krachten die zij hier ten toon spreidt, niet opgewassen. Maar wat geworden is, heeft David met volhardende vlijt bewerkt en met onwankelbaar betrouwen gehoopt!

Gelukkig hij wiens levenswerk zoo vruchtbaar en heilstichtend is geweest, zoo stralend rein en deugdenrijk tevens, dat het nageslacht lof zingt en palmen zwaait

---

(1) Lofrede uitgesproken in de kerk van den H. Gommarus, te Lier, den 23 Augustus laatst, ter gelegenheid van de onthulling van David's standbeeld.

(2) Zijne Eminentie den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen.

om zijn beeld, en, aan den voet der autaren zijnen naam herdenkt, om, ja! voor zijn leven en daden God in den hooge te danken en te prijzen: *Gloria in excelsis Deo!...*

Het is vier-en-zeventig jaren geleden... Het was ook, als van daag, feest in Sint Gommarus; uit den toren ging, als nu, het gelui van Salvator over de stad; binnen de kerk begeleidde dit zelfde orgel de stemmen van talrijke zangers als nu; als nu schitterde het hooge koor van glinsterend licht. Dag op dag, uur op uur, stond, vóór vier-en-zeventig jaren, ginds aan het outer een jonge priester die zijn eerste plechtige mis in zijne geboortestad opdroeg. In het volle, maar nederig dankbaar bewustzijn der talenten die zijn Heer hem had toevertrouwd, aandachtig op de netelachtige omstandigheden waar land en volk in gewikkeld waren en op de nieuwe toestanden, waar de strijd, tegen ons katholiek geloof aangegaan, het priesterlijk leven in stelde, wijdde hij zijne krachten en gaven aan den dienst en aan de eere Gods, in den eersten lofgalm van zijn priesterschap: *Gloria in excelsis Deo!* « Glorie in het allerhoogste aan God! Glorie uit al mijne krachten en zielsvermogens! Glorie uit al de werken van mijn priesterlijk leven!... » Die jonge priester was uw stadgenoot Joannes-Baptista David.

Na vier-en-zeventig jaren rijst heden in jubelvreugde het *Gloria in excelsis Deo*, aan hetzelfde autaar, uit de dankbare herinnering aan al het goede dat God door hem aan het Vlaamsche volk heeft gedeeld. Hij wijdde aan God zijn leven; om hetgeen zijn leven onder Gods geleide mocht bewerken, danken wij den Gever van alle goede gaven; en den gunsteling van Gods gaven juichen wij toe: *accipe jucunditatem gloriæ tuæ*, geniet op dezen dag de zoete vreugd uwer glorie.

Langs ongebaande wegen en buiten het vooruitzicht van zijn vader, was Jan David tot het priesterschap opgeklommen. In die dagen, toen niet als nu talrijke vrije colleges bestonden, moest zich de roep des Heeren

wel klaar en dringend in het hart doen hooren, en was er bijzondere wilskracht noodig, om, bij Gods gratie, den jongeling tot het priesterschap te brengen. Dien roep en die wilskracht zag men in den jongen David zich wonderbaar vertoonen.

Korts na zijne priesterwijding reeds werd David door zijne bezorgdheid voor de hoogere belangen des volks tot den strijd gedreven. De mogendheden hadden Holland en België onder denzelfden schepter vereenigd om een machtig rijk te stichten dat zij tegen de Fransche heerschzucht als een bolwerk wilden opslaan. Doch Noord en Zuid waren, sedert twee, drie eeuwen, ver uiteen loopende wegen ingetreden en hadden zich onder verschillende en met elkaar tegenstrijdige invloeden ontwikkeld.

De kunstmatige eenheid, door de Europeesche staatkunde besloten, preste nu de beide volkeren in den band van gedwongen samenleven. Om den band vaster ineen te halen, en alzoo de afscheiding onzer provinciën van den zuiderbuur te voltrekken, achtte de regeering het noodzakelijk te ijveren, niet alleen voor eenheid van taal, maar voor eenheid van Godsdienst, dat wil zeggen, de Belgische gewesten door het Hollandsch Protestantismus te doen innemen. Hoe onberaden en verkeerd! Ons land werd een protestantsch missie-land, waar boeken en schriften allerhande met de prediking tegen ons vaderlijk geloof invielen. Het kwaad willende te keer gaan, richtten eenige geleerde priesters de *Bibliotheek tot verspreiding van goede boeken* in. Onder hen was David de werkzaamste. Op drie jaren tijds, van 1826 tot 1829, gaf de Bibliotheek drie-en-dertig boekdeelen in het licht.

Toen het werk der mogendheden was uiteen geslagen en, België onafhankelijk op zijn eigen stond, deed een onverwacht verschijnsel zich voor: onze taal was — de taal van den vreemde, van den vijand dien de omwenteling over de grenzen had gedreven : ook zij werd dus als overwonnelinge aanschouwd en behandeld. Daarbij kwam de overtuiging op, dat onze nationale eenheid

moest bewezen en bevestigd worden door eenheid van taal, en de ééne taal voor België zou natuurlijk de Fransche taal zijn.

Welhoe! de vrijheidsboom, onder zegevierend gejuich in den Belgischen grond geplant, zou voor de Vlaamsche bevolking die vergiftige vrucht afwerpen, de verfransching, dus — de verbastering en ontaarding? Zal nu de besmetting der Fransche zedeloosheid hier indringen met de Fransche letterkunde? Zou ons volk, schandelijk bedrogen, door het lied der onafhankelijkheid begoocheld, aan zijnen erfvijand verraderlijk geleverd worden?

Hoe pijnlijk moet de teleurstelling vallen na het edelste streven naar een hoog opgevat doeleinde! Met zijn blijde, jonge kracht was David opgetreden in den kamp voor den Katholieken Godsdienst, in den kamp voor België's zelfbestaan! Wie heeft, met grooter vreugde, met inniger zielsgeluk dan hij, het jonge België begroet in de zegeglansen zijner onafhankelijkheid!

En straks moest hij erkennen dat niet alleen de vreemde regeering, maar dat ook, hier binnen het land, de taal onzer vaderen de vernederde overwonnelinge was...

Van den beginne af had David besloten den nieuwen strijd, den strijd voor de taal, aan te gaan; doch smartelijk was het hem, in eenen toestand, door ons gewild en geschapen, het onze miskend en verdrukt te zien — onze eigene Vlaamsche moedertaal, en meteen het Vlaamsche Volk.

Stond David bijna alleen in den aanvang van den strijd, des te verdienstelijker is zijn mannelijk pogen — eene onderneming waar hij uit eigen persoonlijke overtuiging de handen aan sloeg, om het Vlaamsche volk, met zedelijken ondergang bedreigd, te redden en in zelfstandig leven te bewaren.

Van dan af was zijne onveranderlijke leus: voor Godsdienst, Taal en Vaderland.

Voor Godsdienst, voor onzen heiligen Roomsch-Katholieken Godsdienst, den Godsdienst onzer vaderen, den kostelijksten schat welken wij van het verleden hebben

geërfd; den Godsdienst, wiens eerste zegepralen, (toen Amandus langs de boorden van Leie en Schelde de goede boodschap verkondde,) wiens ontwikkeling bij het stichten van kerken en abdijen, wiens invloed op onze zeden en beschaving, hij in zijne *Vaderlandsche Historie* zou schetsen; den Godsdienst voor wiens behoud, bij het opkomende gevaar, hij uit al zijne krachten had gestreden, dien Godsdiens stelden zijne leus en zijn levenswerk op de eerste plaats.

En dan — voor taal en vaderland! Het vaderland, het land van welks bodem onze vaderen, met spade en ploeg, elken aardklomp hebben gekeerd en gebroken; de moedertaal, de taal waarin de moeder aan het kind de werktuigen leerde noemen welke de vader hanteerde, de vruchten en oogsten der nieuwe voren en het eigen gewas van den grond, de kruiden, de bloemen, de boomen;

het vaderland, het land dat de vaderen, door hunne stedekeuren en gemeenterechten, door hun nijverheid en handel, in het oog der wereld als een toonbeeld van vrijheid, rijkdom en beschaving verhieven; de moedertaal, de taal waarin de moeder aan het kind voor wet en overheid en orde liefde en eerbied inprintte, het kinderhart vormende naar het vaderbeeld;

het vaderland, het land aan hetwelk de vaderen hun bloed ten offer brachten, toen zij van hun werk en haardstede werden opgeroepen om den vreemden overweldiger te keer te gaan, wiens trots zij op het slagveld beschaamden en knakten; de moedertaal, de taal waarin de moeder te huis de liederen herhaalde die ten strijde waren meêgegaan en den zegetoon van den Leeuw voorzong of haren zegen uitsprak over haar jongen held, die, met den kruisboog of den goedendag op den schouder, zijne gildeschaar ging vervoegen;

het vaderland, het land dat de vaderen verheerlijkten met de wonderen van hun kunstvermogen, met de onvergankelijke praalgebouwen, die voor de nageslachten blijven getuigen hoe zij wisten te verheffen wat zij

vereerden en beminden; de moedertaal, de taal waarin de moeder de gedachten en de idealen, sprekende uit die monumenten van glorie, voor den geest van het kind vertolkte, wanneer zij hem wees op den statigen tempel, op het prachtig stadhuis, op de breede halle, op den hoogen toren met de werkklok en het feestgelui — het Belfort, sijmbool der vrije gemeente;

het vaderland, het land welks beheer de vaderen zagen overgaan, door staatkunde en echtverbintenissen, tot uitheemsche vorstenhuizen, wier willekeur en dwanglust zij gadesloegen met bezorgd en wakend oog, en met de hand op het zwaard, om geen duim breed te verliezen van het veld hunner rechten en voorrechten, waar 's lands zelfstandigheid zou in bewaard blijven; de moedertaal, de taal waarin de moeder rond den haard de roemrijke daden en strijden van het verledene, te zamen met de eigenaardige volkslegenden en sprookjes verhaalde, en zoo, bij het ontwikkelend kind, de vaderlandsche gedachte in 't leven hield, het bewustzijn van eigen nationaliteit, en de hoop, voor de toekomst, in het herleven van onafhankelijk volksbestaan;

het vaderland, het huis dat de vaderen opbouwden en wiens muren zij bonden met het cement van hun bloed; de moedertaal, de huiselijke schatkist, waar de moeder 's lands eigen zeden in bewaarde.

Voor Godsdienst, Taal en Vaderland! Edele en heilige leus, den Vlaamschen strijder en vooral den Vlaamschen priester waard!

Bij de Vlaamsche Beweging, die de godsdienstigheid en zedelijkheid de zusters onder nationaliteit noemde (1), die zich voor oogwit stelde « den Godsdienst, de zeden en de taal onzer vaderen van verbastering te bevrijden » (2), en ten plicht het zich rekende, in hare letterkundige voortbrengselen « alles te eerbiedigen wat het Vlaamsche

(1) WILLEMS.
(2) CONSCIENCE.

volk bemint en eerbiedigt, den Godsdienst, het vaderlijk gezag, de huwelijkstrouw en de eenvoudige kuischheid zijner zeden » (1), bij die Beweging en onder hare hoofdmannen mocht wel, niet waar? de Vlaamsche geestelijkheid vertegenwoordigd zijn. Te allen tijde had de Vlaamsche priester als bondgenoot en broeder aan de zijde des volks gestaan, niet alleen met de bedieningen van zijn ambt en met zijne zending van liefde en troost bij smart en ontbering, maar met zijn deelnemen aan het openbaar en nationaal leven. Burger der vrije gemeente, door den eerbied van zijne medeburgers op hoogen rang van gezag en invloed geplaatst, was hij in de middeleeuwen de verdediger van het geloof en de bewaarder der vrijheid geweest; in den naam van God ontving hij den eed der magistraten en der landsheeren en vermaande hen, gewetensvol dien eed gestand te blijven (2); zoowel aan de beschamende boete der nederlaag als aan het zegevieren der overwinning nam hij zijn deel; hij vergezelde het leger der gemeente naar het slagveld waar hij de manhaftige scharen toesprak en zegende en, naast zijn strijdende broeders, voor de gerechtige zaak zijn leven ten pande stelde.

Wederzijds is het Vlaamsche volk zijne priesters trouw gebleven. Tijden van vervolging zijn gekomen, toen de goddelooze vreemde overheersching onze kerken onteerde, uitplunderde en sloot; in die rampvolle dagen vond de priester zijne veilige schuilplaats onder het dak der getrouwe Vlaamsche bevolking! Zoo blijve het immer voort!... Neen! het Vlaamsche volk zal zich van zijne geestelijkheid niet laten afkeeren! het weet dat de priester de volksbelangen, nu gelijk in het verledene, zal behartigen; dat hij, nu gelijk in het verledene, zijn bondgenoot en broeder is.

Aanvoerder in den vreedzamen strijd voor de volks-

(1) Conscience.
(2) Lenz.

zaak onzer moedertaal, beschreef David de richting en den weg, langs welke men, onder zijn geleide volgende, eene roemvolle zege moest bereiken. « Het opgewekt gevoel onzer nationaliteit » (1) zou eene nationale letterkunde doen ontstaan die het schoonste sieraad aan de kroon van het jonge België zou zijn, die het land zou verheffen in zijne eigene oogen, zijne onafhankelijkheid bevestigen, het verleden verheerlijken en tot spiegel stellen, in de zeden het eigen volkskarakter bewaren, glanzende bewijzen leveren van kunstmacht, wetenschap en geleerdheid, van vooruitgang en geestontwikkeling.

Dus vooreerst — de Vlaamsche taal, in eenheid van spelling en spraakkunst beoefend, bij grondige studie in gansch haren rijkdom en al heure edele schoonheden gekend en vóór de oogen van landgenooten en landsbestuur ten toon gespreid — dat was het oogwit van den schranderen geleerde. Ernstige taalstudie zou den beoefenaar der vaderlandsche letteren, den proza-schrijver gelijk den dichter, tot zijne taak bekwamen; en als dan eens, door werken van onbetwiste waarde en verdienste, minachting en spot zouden overwonnen zijn, dan zou de taal, uit hare vernedering opgebeurd, rijk aan gewrochten waar het vaderland zich zou op beroemen, niet langer uit gerechtshof, raadszaal en volkskamer kunnen verbannen blijven; dan zou zij, geeërd en gevierd, in hare rechten worden hersteld, den rang die haar toekomt innemen en bekleeden, en als eene krachtige en glanzende uiting van het nationaal leven worden gehuldigd. De menigte en op de eerste plaats de Vlaamsche jeugd zouden in geestdrift ontvlammen als zij in echt Vlaamsche beelden onze eigene volksidealen zouden herkennen en de fiere helden-figuren uit de tijden en strijden onzer voorvaderen zien verrijzen. Uit de geestdrift zou eene beweging ontstaan, een echte taalstrijd, die rechtstreeks onze grieven doen gelden en voet voor voet, op staatkundig gebied, ons recht heroveren zou...

(1) DAVID.

Het duurde niet lang of die eigenlijk gezegde beweging was in 't leven.

Middelerwijl bleef David voortijveren aan zijne eigene taak: door vermaan en voorbeeld aansporen tot de taalstudie; de leergierige jeugd laven aan de zuivere bronnen onzer oude schrijvers en onzer groote meesters; de verbastering afweren van woord en wending, volzin en stijl; tot ernstigen arbeid wenken om tot ernstigen uitslag te geraken, tot degelijkheid en innerlijke verdienste der lettervruchten op ieder veld; om daardoor te bewijzen dat onze taal de erkenning waardig was die, op grond van recht, werd geeischt van de regeering en de wet, om op hare voortbrengselen de aandacht van het verstandelijkste deel der natie te trekken en, door ook de meest ontwikkelden tot hoogschatting en eerbied te dwingen, de taal boven alle versmading en tegenkanting hoog in eer en aanzien te plaatsen.

Het ambt, door David bekleed, was uiterst wel geschikt om aan zijne werking kracht van invloed te geven. Onze grondwettelijke vrijheid van Onderwijs had hare grootsche, hare heerlijkste stichting voltrokken, de Katholieke Hoogeschool van Leuven. Wat zou er van ons land geworden zijn, wat zou er nog van ons land geworden, indien die kweekschool voor alle bekwaamheid tot hoogere ambten daar niet stond? indien dat huis er niet ware dat zijne zonen in alle richtingen stuurt, gevormd naar christenen geest, gewapend met Katholieke beginselen, uitgerust met kennissen die den God der wetenschappen huldigen?

In het bijwezen der doorluchtige personen, tot wier trouwe en kloeke handen de zorg en het bestuur over de machtige instelling is overgegaan, is het ons zoet den Heer te danken onder wiens zegen en tot wiens glorie de Katholieke Hoogeschool werd gesticht en is bewaard gebleven, den Heer te danken dat Hij zoo waardige opvolgers verwekte om het werk der eerste stichters voort te zetten in luister.

Wat roemrijke namen droegen die eerste stichters!

Met hun kloek geloof, met hunne uitstekende begaafdheden, met hun onwankelbaren moed tegenover alle opkomende hinderpalen, met hun machtigen geest tot inrichting en regeling, staan zij vóór onze oogen als pijlers van graniet, wel bij machte om de gewelven te dragen en de muren te stutten van het reusachtig gebouw.

Op den geleerden David ook was de keuze der Belgische Bisschoppen gevallen : hem werden de leergangen van vaderlandsche geschiedenis en van Nederlandsche taal- en letterkunde toevertrouwd.

Bij zijne erkende bekwaamheid en zijn edel karakter, bij de grondige kennissen die hij in 't stuk van taal en letteren had verworven en bij zijne oprechte en belanglooze liefde voor de Vlaamsche zaak, kwam de waardigheid van zijn leeraarschap eene reden te meer voegen om aan allen, in Noord- en Zuid-Nederland, jegens hem vertrouwen in te boezemen en aan zijn woord het hoogste gezag te hechten, gelijk overigens bleek bij volksvergaderingen en congressen. Het lidmaatschap van de Koninklijke Academie van België hem opgedragen, was de wel verdiende hulde der geleerden.

Als hoogleeraar ging hij met zijne leerlingen vaderlijk om, zoo gemoedelijk, zoo minzaam! Het maakte hem gelukkig belangstellende leerzaamheid te ontmoeten of in de opstellen van een jong schrijver eenig spoor van zijne lessen te vinden; van blad tot blad, van regel tot regel overzag hij met geduld de « lettervruchten » welke *met Tijd en Vlijt* in bundel verzamelde, en deelde hij voor dicht en proza zijne wijze bemerkingen uitvoerig mede.

Het was immer nog met jeugdigen gloed dat hij ons zijn lievelingsdichter leerde bewonderen, het gewrocht in zijn geheel en zijnen samenhang, of elk vers in het bijzonder beschouwende en beoordeelende. Hij maakte ons opmerkzaam op het treffend juiste en schilderachtige woord, de fijngeteekende beelden, de liefelijkheid van kleur en voorstelling, de goed getroffen kunstgreep, de verhevenheid der gedachte, de waarheid van gevoel bij de behandeling van toestanden en driften, en, bij dat

alles, roemde hij, begeesterd, den rijkdom, de schoonheid, de plooibaarheid onzer Nederlandsche taal, èn tevens wees hij er op, wat wondere gave des Heeren het is, deze door dewelke de mensch zijne eigene moedertaal in haar geheelheid zoo volmaakt kan leeren kennen.

Geene zinsnede, geen woord bleef onaangemerkt; geene bijzonderheid ontging hem; verrukte hem eene schoone plaats, de feil, de valsche smaak, de slordige stijl, het verkeerd gebruik van woorden en vormen, de taalfouten maakten hem lastig, stoorden en verontwaardigden hem. « Waar moeten wij heen met zulk schrijven? zuchtte hij; verwaarloost men de studie van kunst en taal, wat kan onze letterkunde anders voortbrengen dan werken van misselijke gedaante? » Ja, dit griefde hem in het hart; zoo welgemeend en oprecht was zijn streven, om door de duurzame waarde, de ernstige en goede gehalte, de voornaamheid onzer letteren, de taal te verheffen, de natie te vereeren en hare onafhankelijkheid te sterken, en, bij rechtmatigen invloed op het volk, diens hoogste belangen te bevorderen.

In den vaderlijken leeraar en leidsman erkenden wij steeds den deugdzamen en godvruchtigen priester; wij wisten, ten anderen, hoe, in het geestelijk bestuur van het Colettienen-Klooster, bij gebed, afzondering en zielezorg, hij een streng leven leidde, stichtend voor de heilige gemeente; wij wisten dat hij zekere werken, zooals de vertaling der *Navolging Christi* « enkel ondernomen had uit christelijke liefde en voor het geestelijk welzijn onzer teerbeminde landgenooten ». Zijn godsdienstig gevoel van diepen eerbied voor het onvergelijkelijk schoon en heilig boekje, *de imitatione Christi*, dwong er hem toe, ten koste van jarenlangen arbeid, de vertaling met den keurigsten stijl te versieren en in wonderbare juistheid van uitdrukking de gedachte en het woord van den Latijnschen Schrijver weer te geven. Daartoe was ook niemand zoo bekwaam als Kanunnik David : niemand evenaarde hem in de kennis van het middeleeuwsch Nederlandsch; niemand kon

zoo goed als hij de oude zegswijzen achterhalen waar het Latijn der Navolging mede in verband staat of uit voortspruit; de spreuk, de wending, viel hem in die den schrijver voor den geest had gezweefd en welke hij in Latijnsche termen had overgezet. David neemt de Latijnsche uitdrukking op en zoekt in zijnen taalschat, in de volkstaal, in ons oud proza en dicht, de weerga, de Vlaamsche uitdrukking die er mede overeenkomt, en hij vindt die — in duidelijk en zuiver Vlaamsch, en hij weet ze kundig te plaatsen in den sierlijken volzin, en, zoo doende, beter dan door historische navorschingen, bewijst hij dat de *Imitatio Christi* van Dietschen oorsprong is.

Om met een omvangrijk werk tot het stichten eener nationale Letterkunde mede te helpen, ondernam hij, zijne *Vaderlandsche Historie* te schrijven, die de liefde der vaderlandsche taal en geschiedenis onder het volk zou verspreiden.

Ziet! welke eenheid van oogwit en streven kenmerkt den levensarbeid van onzen voorbeeldigen leidsman! Altijd is het zijn schoone leus : voor Godsdienst, Taal en Vaderland, die zijn werk beheerscht.

Door zijne *Vaderlandsche Historie* te vervaardigen, stelde David de daad naast den raad : hij wilde dat onze taal zich gelden dede en eerbied afdwonge door werken van blijvende waarde, werken van ernstigen aard, die zouden worden meêgerekend en van beslissend gezag zijn in het vak waar zij toe behoorden. Nu, de *Vaderlandsche Historie* wordt door oordeelkundigen van grooten naam onder de gewichtigste gewrochten onzer eeuw gerangschikt. Hoe hoog waren onze Letteren in aanzien geklommen, indien onze boekenkasten met heele reeksen van dergelijke geestproducten mochten prijken! Daar is eene ontzaggelijke som van arbeid, studie, kennissen, gewetensvolle navorschingen, rechtzinnige en juiste beoordeelingen, door een onvermoeibaren geest bijeengebracht, en dat niet uit ijdele eer- en praalzucht, zelfs niet alleen uit loffelijken iever voor eene

geliefkoosde wetenschap, maar, stellig en bepaald, om de vaderlandsche taal en de kennis der vaderlandsche geschiedenis onder het volk te verspreiden, in de overtuiging dat beiden onmisbaar zijn om de vaderlandsliefde te verwekken en te versterken. Wie droeg ooit het onafhankelijk België warmer genegenheid toe dan vader David? Hij spreekt te goeder trouw als de leermeester van zijn volk; hij doet het verledene aan het levend geslacht de lessen voorleggen die het volk vormen tot wijsheid, godsdienstzin, gehechtheid aan orde en vrede, aan alles wat het vaderland groot en gelukkig maakt. « De vaderlandsche geschiedenis, zegt hij, is eene oprecht nationale school; daar leert gansch een volk de middelen en beletselen van zijnen voorspoed; daar ziet het de steden bloeien of ten ondere gaan volgens dat de burgers aan brave lieden gehoor geven of zich door valsche vrienden laten misleiden; daar ziet het wat ieder burger aan zijn vaderland schuldig is, hoe hij voor het gemeenebest zijne eigene belangen moet achterstellen, ja, bloed en leven opofferen, gelijk zoo vele beroemde mannen gedaan hebben, wier namen gezegend zullen worden tot bij het verste nageslacht... Wij vertrouwen dat, voor de Belgen, de kennis hunner geschiedenis geene ijdele wetenschap wezen zal, maar hen zal opwekken tot de beoefening der christelijke en burgerlijke deugden, die tot roem eener natie verstrekken en de zekerste waarborg zijn van de onafhankelijkheid des vaderlands »

Ziedaar wederom de verhevene bedoelingen van ons gevierden vader!

De sierlijke en altijd zuivere taal, de losse en vloeiende schrijftrant, de kenmerkende eigenaardigheid van dien eenvoudigen stijl waar zijne gulle inborst en minzame goedheid in leven, de aantrekkelijkheid van het verhaal, de levendige voorstelling van feiten en personen, maken dit geleerd werk tot een echt volksboek.

Een geleerd, een wetenschappelijk werk was het buiten allen twijfel.

Eer David de pen opnam om een tijdstip, eene gebeurtenis te beschrijven, stond het onderwerp in gansch zijnen omgang, met oorzaken en gevolgen, met karakters en toevallen, levend voor zijnen geest; geene opgave en rangschikking van oorkonden en getuigenissen zou hij leveren, maar een boeiend tafereel, eene handeling vol van beweging in hare eenheid.

Dezen, die hem te huis in zijne boekenkamer aan het werk zagen, weten hoe hij de bestanddeelen van het verhaal in zijne gedachte verzamelde en tot samenwerking bracht. Ik zie hem nog vóór zijn ruime schrijftafel aan de studie van een tijdvak : lijvige boekdeelen lagen open of stonden links en rechts op draaiende lessenaren welke beurtelings het een, dan het ander werk naar hem keerden, kronijken, briefwisselingen, monographiën, geleerde studiën en beoordeelingen, oorkonden ontdekt in staatspapieren of stedelijke archieven, niets werd verwaarloosd; met nauwgezetheid alles onderzocht, alles vergeleken, alles doorgrond, tot, levend en handelend, het beeld van den tijd was voltrokken en hij in die ver afgelegen dagen, te huis was als in zaken die om hem gebeurden en die hij had bijgewoond.

Godsdienst, Taal en Vaderland hebben kostelijke vruchten geoogst uit den aanhoudenden arbeid welken David zijn leven lang heeft voortgezet.

Wat hij heeft gewenscht en voorbereid, is wezenlijkheid geworden : terwijl onze manhaftige strijders door wet en bestuur onze taalrechten hebben doen erkennen, is, als eene vorstelijke hulde aan de taal, de Koninklijke Vlaamsche Academie gesticht geworden welke hij hoopte reeds in zijne dagen te zien tot stand komen; zijne lessen indachtig en volgende op zijne wenken, gaan er velen den weg van ernstige studie in, tot taalzuivering, tekst-critiek, beoefening van verhevener vakken, en onder hen ontwaart hij ook broeders in het priesterdom.

Wat hij begonnen heeft of helpen stichten, wordt voortgezet en voltrokken : het Algemeen Woordenboek

der Nederlandsche taal, de Nederlandsche congressen, de studie der gewestspraak door het Idioticon, de studie van het middeleeuwsche Dietsch door het uitgeven van dicht- en prozawerken.

Wat hij gedaan heeft wordt bewaard en gehuldigd: een leger van zonen vergadert om den standaard die zijnen naam en zijne leus draagt, en streeft en strijdt, bezield met zijnen geest, voor het behoud van den Godsdienst, voor de verspreiding en verheerlijking der taal, voor de belangen van het vaderland.

En welke hulde brengen deze dagen, hier in zijne geboortestad, aan zijn werkzaam, vruchtbaar en alleszins voorbeeldig leven! Uit alle gewesten van het Vlaamsche vaderland is het volk naar hier gestroomd om zijne gedachtenis met vaderlandsche vreugde te vieren, wen de hoogste vertegenwoordiging van den Godsdienst en de Staatsmacht in België de indrukmakende plechtigheid opluistert.

Hoe klopt het hart van zijn oud-leerling, terwijl hij uw aller gevoel en aller stem in zijn woord mag opnemen en samenvatten om in uw aller naam te zeggen : Heb dank, verdienstelijke man, goede en liefdevolle vader! Heb dank, en ontvang uit onze hand de kroon welke wij, den Heer zegenend, u toereiken! Geniet in uwe zaligheid de lofzangen en de dankbare hulde van uwe broeders en zonen, die, met uwe gevoelens bezield, uw edel en heilig streven in hunne eigene, rechtzinnige pogingen moedig voortzetten tot heil van Godsdienst, Taal en Vaderland?

Dr H. CLAEYS, pr.

IN DEN KRANENZOMER. (1)

AAN MIJN BROEDER BENEDICT.

ANGENAME Kranenzomer,
zoetste tijd, voor mij, van 't jaar,
's dooden Zomers lieflijk nakind,
leefdet ge, ach! wat langer maar!

Zuster Zon en brandt noch steekt meer,
maar zij warmt en aait mij zacht,
en, ten hoogen hemel hangen
wolkskens, wit als lammervacht.

Zijt gij, herfstrag, niet gesponnen
uit die reine wolkenwol?
Tegen u is 't fijnste draadtje
zijden spinsel grove drol!

Ziet! daar schrijven kroenekranen
letters op de blauwe baan
langs dewelke zij de zachte
zuiderluchten zoeken gaan.

« Neemt mij mee, o kroenekranen
die, den vrijen hals gerekt,
't barre Noorden laat, en lustig
zomerlandwaards tiegt en trekt! »

---

(1) Zoo heeten ze, in mijne limburgsche geboortestreek, de luttele schoone, uitnemend aangename dagen die gewoonlijk, ten herfsttijde, vóór het ingaan van 't gure winterweêr, als eene nieuwe lente invallen, en onder welke dagen de kraanvogels of kroenekranen en andere trekvogels, over onze streken, Zuidwaards reizen.

Maar ze en willen mij niet hooren
wat ik wenk, of doe, of zeg,
en zij varen, varen, varen
verre... en verder... en... zijn weg!

« Zóó!... Vaartwel dan! » 'k Ga eens kijken
in de haag, daar menig rijs
met een lijsterstrop voorzien is
en met roode lijsterspijs,

in de haag die, eerst zoo duister,
heur geheim belonken laat
door de blijde zonneschichten,
nu zij half ontbladerd staat,

en daar — 'k hoop het! — menig snoeper
hem verhing, terwijl ik sliep
en nog meer als duizend lijsters
bengelen zag, die 'k droomend schiep.

Neen!... ze en wouden weer niet komen!...
Toch!... daar hangt... och arm! de blaan (1)
opgehangen, die zoo menig
deuntje floot in gindsche laan!

Hâ 'k 't geweten, arme vogel!
't Spijt mij meer als u, voorvast,
dat ik — strooper! — mijn geweten
voele met uw' dood belast!

Uitgezongen is 't, mijn vriendtje,
nooit en fluit ge meer, me' man,
t'avond moogt gij nog eens... kissen
boven 't heerdvuur, in de pan.

Mager vangstje!... Ik zal gaan angelen
op den snoek die, langs het lisch
gisteren zoo jachtig schoot en
die nu vast vol honger is.

(1) Limburgsche naam van den merel. 't Woord is verloopen uit *merelhaan* : mrlhaan, brlhaan, blaan?

'k Heb een blinkend, spart'lend witvischke
aan mijne angel : « pakt het maar,
waterwolf, want zulke beetjes
als dit vischke worden raar. »

Maar de kerel laat mij loeren
en hij lacht mij zeker uit,
daar hij stokstijf ligt te zuilen
in het waddig waterkruid!

« Goed! Ik zal u toch wel krijgen,
tegen 't jaar zijt ge éens zoo groot,
eens zoo gulzig, en ik help u
met 'nen kikker aan uw' dood! »

.... 'k Ga nog liever door de weiden
dolen, daar 't geschoren gras,
dor en dood, een week geleden,
groent alsof 't weer lente was,

en daar geit en schaap en koeikens
gretig eenen lesten beet
malsche tsopkens scheren die de
herfstzon nog herleven deed.

Joech! hoe goed is 't in den buiten
bij dit kranenzomerweêr!
Laat mij lang en langzaam wandelen....
t'avond rijst de grijze meer! (1)

t'Avond komt dat wintersch voorspook
mij de droeve boodschap doen
dat het, na nog luttel dagen,
uit is met het schoon seizoen,

(1) Zoo heet, in 't Kempenland, de grijze doom en mistigheid die, bijzonderlijk in den herfst, tegen den avond en ook 's morgens, over de broeken of meerschen hangt. Ziet, over de volkswangeloovigheid nopens de *grijze meer* het prachtig dichtwerk, — te weinig gekend en geprezen! — van den E. H. Jac. Lenaerts, krijgscaplaan in 't Camp van Beverloo en dat heet : « *De Verdwijning der Auwelen* » bldz. 61-63.

uit is met de balsemgeuren
die het stervend loof verspreidt,
uit met al 't gejoel, den zingzang,
al 't gerucht vol lieflijkheid,

dat nu, boven veld en boomen,
hangt te drijven op de lucht
als een afscheidgroet van 't Leven
dat, eilaas! het land ontvlucht!...

Liefelijke kranenzomer,
zoetste tijd, voor mij, van 't jaar,
ach! wi al dat schoon en goed is,
sterft gij veel te jeugdig maar!

Luik, 17 *Zaaimaand* 1897. AUGUST CUPPENS.

HET LIED VAN DEN WIND.

O windeke als gij zachtjes reuzelt door de boomen
en hunne donsge kruinen op en neder streelt,
als gij het rijpend koorn, al golvend voort doet stroomen
en uit dien blonden vloed, een hemelsch liedje steelt;
Als gij naast riet en blom, zoo stille heen komt fluisteren
en ieder blomme kust, en wiegelt 't ranke riet,
o zeg mij windje toch — o 'k moest zoo dikwerf luistren —
o zeg mij wat die zang, die englenzang bediedt?

Wind! als met schorre stem, gij buldrend aan komt rennen
de wolken perst en draait, en door de bosschen dringt;
als gij de takken zwiert, de blâren op uw pennen
al slingrend henen voert, of stammen nederwringt,
of huizen velt, als gij, uw woede bot komt vieren
op d'oceaan, zijn golven klotsen, bruischen doet,
o zeg mij woest orkaan, o zeg mij wat uw tieren
en bange weeklacht, toch van de aarde hebben moet?

[luistren,
O mensch die naar mijn zang van vreugde en wee kwaamt
o als ik zachtjes ruisch, en blad en bloemen streel,
en dan uw popplend hart, een dankgebed doe fluistren,
denk aan de goedheid Gods, o daar Hij reeds zoo veel
voor zijn nature doet, wat doe' hij voor zijn telgen?.....

Maar als ik buldrend huil, en door de wolken breek
en bosch er woon en 't al, in woê schijn te verdelgen,
en in 't benepen hart, een doônde angst ontsteek,
o dan dan kondt mijn stem, de macht van d'Opperheere,
die alles schiep en 't al in zijnen handpalm houdt,
o denk! eén woord en 't al woelt in den warklomp weer
en smeek dan, want 't gebed, alleen Hem wederhoudt.

Uit Lier, Herfstmaand den 24sten. VAN WEIHEM.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Poëzie en Proza, *uit de werken van de beste Zuid- en Noordnederlandsche schrijvers, ten gebruike van Middelbaar en Normaal Onderwijs* door POL DE MONT. Tweede deel : 1e stuk : *Poëzie*. — Gent, algemeene boekhandel van Ad. Hoste, uitgever, 320 bl. in 8°.

Een boek welk ons uitnemend veel genoegen verschafte, was deze nieuwe bloemlezing van POL DE MONT.

Wij zullen maar rechtuit zeggen waarom.

Omdat zij de schoonste, fijnste en keurigste stukken bevat onzer hernieuwde, hedendaagsche letterkunde, onzer beste, thans levende dichters.

Hunne werken zijn bij velen onbekend; door deze puike bloemlezing worden zij voor allen genietbaar gemaakt.

Ah! Wij beleven eenen tijd van onverschilligheid op verstandelijk gebied, eenen tijd waarin de stoffelijke belangen en de nuttigheidsbegrippen maar al te veel op den voorgrond komen.

De jeugd moet geestdrift voelen voor het edele en het schoone; de knapenschap moet in de liefde voor onze letteren, vooral voor onze hernieuwde poëzie opgeleid worden.

Met de bloemlezing van POL DE MONT ter hand zal het een feest zijn de geschiedenis onzer letteren te leeren kennen en bovenal te genieten.

In de voorrede lezen wij :

« Niet alleen heb ik er voor gezorgd, dat al de opgenomen stukken zich onderscheiden door werkelijke kunstwaarde, maar ook — dat recht vele daarvan voor u nieuw en bijgevolg dubbel aantrekkelijk zijn. De verzen van KLOOS, COUPERUS, GORTER, SWARTH, WINKLER PRINS, KOSTER, GEZELLE, VERRIEST, ANTHEUNIS, RODENBACH, VAN LANGENDONCK, DE LA MONTAGNE, LOVELING, ja, TOLLENS, STARING en BILDERDIJK, de uitgelezen fragmenten uit DE GEYTER's *Keizer Karel*, de gespierde brok *Het Volk* van JULIUS VUYLSTEKE, *Lucifer* en *Sporenslag* van HIEL, de boeiende middeleeuwsche volksromancen en balladen... werden nog nooit te voren in bloemlezingen voor schoolgebruik opgenomen.

Ten slotte zijn ook van VONDEL, den grootsten van al onze nationale schrijvers, in dit boek eenige allervoortreffelijkste stukken medegedeeld. VONDEL vooral mocht niet ontbreken, hij, de heel, heel groote, de evenknie van MILTON, CORNEILLE en RACINE, de hoogste vleeschwording van de poëzie in ons volk, in wiens scheppingen een opvoedende kracht schuilt die niet te hoog kan worden aangeslagen. »

Die belofte is op belangwekkende wijze verwezenlijkt en dit is, volgens onze meening, de groote waarde van deze bloemlezing.

Ook in opvoedkundig opzicht kan zij als een krachtig hulpmiddel strekken tot het vormen van ons eigen, vaderlandsch, Dietsch karakter.

Zij zal de jongelingen op het spoor der met geestdrift en zeggings-

kracht begaafde zangers, der fijne, opmerkzame, met kleurenrijkdom begaafde schilders, stam en volk, taal en land, het schoone in onze natuur en onze kunst leeren beminnen.

Wij juichen den verzamelaar toe, omdat hij ons zulk een heerlijk boek bezorgde, zulk een rijken voorraad van schoone en nieuwe stukken en sprankels ook van ons eigen Dietsch zijn — tot uit Fransch-Vlaanderen en Transvaal toe. J. CLAERHOUT.

Sansculot en Brigand, door Kanunnik S. MUYLDERMANS, 2de uitgave. J. De Meester, te Roeselare. Prijs fr. 1,50.

Dit merkwaardig en boeiend werk eerst in het *Belfort* verschenen is thans merkelijk vermeerderd op nieuw uitgegeven. Een briefwisselaar van het *Vlaamsche Volk* laat er zich volgenderwijze over uit, na er de verdienste van doen uitschijnen te hebben :

Het werk van kanunnik Muyldermans kon wel in dees vier woorden te zamen gevat worden, tot het Vlaamsche volk geroepen :

Hoedt u! bereidt u!

Hoedt u tegen de omwenteling die 't socialism wilt te weeg brengen; *bereidt u* om het eeuwfeest te vieren uwer heldhaftige voorouders, uwer overgrootvaders, de *Boeren* van 1798, de *Jongens* die de Fransche moordenaars der Republiek bestreden, onder de strijdleus : « *Voor Godsdienst en Vaderland* », de *Brigands*, zooals de *Sansculotten* deze *Martelaars*, deze kloeke *Helden* geheeten hebben.

Ja, *hoedt u!* Moesten onze duizende eerlijke en geloovige Vlaamsche werkliê en boeren de gruwelen lezen die in dit werk verhaald worden over deze helsche en afschuwelijke geschiedenis : *De Fransche revolutie*, o, wat afschrik zouden ze niet krijgen van dat monster, en... van diegenen, te weten de socialisten, die zich de kinderen der revolutie noemen, die ze waarlijk zijn en die, waren zij ooit meester in den lande, dezelfde gruwelijkheden zouden vernieuwen, ja, 't nog erger zouden aanleggen!

Want zoo dreigen zij zelf op hunne landdagen en samenscholingen !

Hoedt u! Onze burgerij dient het ook te weten, wat eene revolutie zijn zou, door te zien wat zij geweest is — opdat zij, zonder dralen en zonder langer twisten en haarklieven, naar Paus en bisschoppen luistere, en haar toewijde aan 't behouden en 't bevorderen van 's volks godsdienst en zeden, van zijne welvaart en zijne rechten.

Laat ons *door daden* toonen dat wij den minderen man, den werkenden mensch genegen zijn en, in plaats van ons kwaad te wenschen en kwaad te doen, in plaats van, onder 't rood vaandel meê te helpen aan 't afbreken van ons vaderland, zal hij ons ter zijde staan en tot onze sterkste en beste borstweer dienen.

Wat al angstige voorgevoelens, welke huiveringen wegens *misschien, aanstaande* gruweldaden, en verwekt het lezen dezer bladzijden niet en het herafbeelden der bloedbaden, der afschuwelijke moorderijen, ook van vrouwen en duizende kleine kinderen, die de Fransche revolutie, die 't losgebroken ongeloovig ongruw aangericht heeft — nog maar ééne eeuw geleden !

De goede God behoede ons van eene herhaling dezer gruwelen, waaraf het hooren een mensch doet blozen over het menschdom !

Kanunnik Muyldermans, gij hebt kloekmoediglijk eene aangename plicht vervuld, met uwe land- en taalgenooten het dreigend gevaar aan te wijzen; uw schoon, uw mannelijk werk zal meer goed doen als gij misschien wel hebt durven hopen.

Maar 't blijve om Gods wil toch niet nutteloos liggen te bestoffen in de rekken der boekhandelaars !

Bereidt u! is het ander woord dat ons uit dit prachtig geschrift toeklinkt.

Bereidt u, Vlamingen en Dietschen van alle gouwen, om de al te zeer verwaarloosde, miskende en vergetene helden van 1798, om uwe naaste voorouders, om de boeren-martelaars onzer vrijheid, van onzen dierbaren godsdienst, van ons eigen volksbestaan te verheerlijken!

Bereidt u tot de grootsche blijdagen die tegen 't jaar, 't heel Vlaamsche land door, zullen gevierd worden.

Deze blijdagen zullen, indien zij weerdiglijk voorbereid worden, aan gansch ons volk tot eene aanwakkering dienen, tot eenen helmenden strijdroep om Fransch ongeloof, Fransche wreedheid, Fransche dolheid, Fransche taal en Fransche « zeden » eens voor goed uit onze christene gouwen te weren en te verjagen.

En Vlaanderen zal de twintigste eeuw ingaan, vervroomd en gesterkt, in 1898, door het herdenken zijner boeren-martelaars, in 1902, door het zesde eeuwfeest van den slag der Gulden Sporen.

Indien het de twee lessen weet te begrijpen en te volgen die hem op die roemrijke tijdstippen — 1392-1798 — gegeven werden, o, dan zal of kan het nooit vergaan, ons lief, ons dierbaar christen Vlaamsche land!

Wat kaf en wat koren, gedichten van Reinaard. — Het amateurisme woedt in de literatuur even als in de schilderkunst, en wie maar enkele rijmende regeltjes aaneen kan flansen, voelt zich genoodzaakt ze onder de drukpers te laten komen en ze aan tijdschriften en dagbladen ter recensie aan te bieden. Vroeger achtte de Vlaamsche Beweging het noodzakelijk al die « eerstelingen » te begroeten met een triomfkreet, en bewees, zoo doende, een zeer slechten dienst aan de Zuid-Nederlandsche literatuur: ze maakte ze belachelijk. Het wordt tijd dat de critiek wat ernstiger opgevat wordt, dat het te critizeeren werk niet beschouwd wordt uit een « Vlaamsch » oogpunt, maar eenvoudig weg uit een kunstoogpunt. De gedichten van den heer Reinaard, zonder juist in de hooger vermelde soort totaal te vallen, zullen wellicht door zijne vrienden en kennissen gelezen worden, en zoo in iets medewerken tot het verspreiden van Vlaamsche lectuur in het Vlaamsche land. Is het den heer Reinaard voldoende dat ik hem daarover geluk wensch, dan doe ik het graag; maar om de kunstwaarde kan ik het niet onvoorwaardelijk. Ik kan hem alleen aanraden het kaf in den wind te laten vliegen om slechts het koren te bewaren dat, met genoegen stellen wij het vast, toch in zekere mate in zijn bundel aanwezig is. HENDRIK DE MAREZ.

Mémoire historique, diplomatique et critique sur la souveraineté du Prince-Evêque de Liège dans la ville de Maastricht avant la promulgation de l'ancienne charte (1283), par JOSEPH DE RAS, archiviste de la ville de Maastricht.

Dit belangrijk werkje bevat het historiek van het onderwerp in bovenstaanden titel uitgedrukt, en onderzoekt of de medeheerschappij van den Prins-Bisschop van Luik over de stad Maastricht voor 1283 in rechte gegrond was, ofwel het gevolg was van eene rechtsverkrachting. De schrijver geeft kortbondig de zeven oorkonden op, waarop de geschiedkundigen zich steunen om het goede recht van den Bisschop te bewijzen, en wederlegt vervolgens de opmerkingen er tegen ingebracht door die welke van een ander gevoelen waren. Natuurlijk gaf dit mededingend recht aanleiding tot vele botsingen tusschen den Bisschop en den hertog van Brabant, en het was om hierin te verhelpen dat de zaak aan een scheidgerecht onderworpen

werd, waarin zetelden : Hendrik van Leuven, Berthout, de proost der kerk van Bethune en Willem van Rotselaer, kanunnik van St. Lambertus, te Luik. Het oordeel door dit gerecht geveld is het charter van 1283, in het boekje door den gewetensvollen schrijver vertaald. Het ware niet slecht geweest ware de oorspronkelijke tekst ook gegeven geworden.

Leuvensche bijdragen op het gebied van de Germaansche Philologie en in 't bijzonder van de Nederlandsche dialectkunde, onder redactie van PH. COLINET, C. LECOUTERE, W. BANG, hoogleeraars en E. GOEMANS, leeraar aan het Atheneum, allen te Leuven. Prijs per jaar, 10 fr.

1ste afl. : Het dialect van Aalst, door Ph. Colinet; uit een handschrift der stadsboekerij te Brugge, door E. Scharpé; Overzicht en tijdschriften, door C. Lecoutere.

2e afl. : Het dialect van Aalst, eene phonetisch-historische studie, door Ph. Colinet; Overzicht van tijdschriften, door W. Bang.

3e afl. : Het dialect van Aalst (vervolg), door Ph. Colinet.

Natuurkundige Kamerproeven tot ontspanning en leering, naar het Duitsch van Dr. HEINR. KUBE, met 50 afbeeldingen tusschen den tekst. In fraai gelitografeerd omslag fr. 0.90. In stempelband fr. 1.25. Amsterdam, J. A. Sleeswijk.

Inhoud. De wet der traagheid. — Een met twee naalden op twee glazen rustende bezemsteel te breken. — Het magnetische rad. — Een nieuwe methode van voortbrenging van magnetisme. — Hoe men van een gewoon lampeglas een electriseermachine maakt. — De geïmproviseerde electrometer. — Het geëlectriseerde glas. — De goedkoope electroscoop. — Hoe kan men naalden op water laten drijven. — De microphoon. — De Leidsche flesch. — De magneet als tooverstaf. — Het hydraulisch paradox. — De automatische duiker. — Hoe kan men een hard gekookt ei door den hals van een bierflesch doen gaan. — Geldstukken uit afgedekte glazen te blazen. — Een gewicht met een klein stukje leder op te heffen. — Een waterrad uit noten te vervaardigen. — Een stroohalm waterrad. — Hoe een kanonschot op geschut werkt. — De duikerklok. De onwillige en de gehoorzame kurk. — Hoe kan men een gevuld- en op welke wijze een ledig glas met de vlakke hand optillen. — De gehoorzame visch. — De champagne duivel. — De Kartesiaansche duivel. — Verrassende werking van een lichtscherm. — Het gehoorzame ei. — Het perpetuum mobile of de nooit rustende kogel. — Het ei van Columbus. — De vulcaan in een glas met water, enz., enz., en zoo gaat het voort tot 77 nummers. Voorwaar, aantrekkelijk, nuttig en onderrichtend.

Maatschappijen van onderlingen bijstand, door J. LEMMENS, vertaald door O. ROBYNS, onderwijzer te Exel. Maeseyck, dr. Van der Donckt-Robyns. Prijs : fr. 0,25.

Dit nuttig boekje, voor de werklieden bestemd, legt in klare en duidelijke taal uit wat eene maatschappij van onderlingen bijstand is; somt er de voordeelen van op en zet iedereen levendig aan zich in een dergelijk genootschap te laten inlijven. De bijdragen zijn gering en men is verzekerd ofwel tegen ziekte, tegen werkgebrek, tegen den ouden dag, al naar gelang het doel dat de maatschappij zich voorstelt. Aan de erkende maatschappijen worden overigens hulpgelden verleend van officiëele zijde.

Het werkje sluit met een woord over de herverzekering, de aansluiting bij de lijfrentkas en drukt een model van standregels over opgemaakt door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid.

Het zedenbederf tegenover het openbaar bestuur; de algemeene welvaart en de maatschappelijke kwestie. door JULES LOOGHE, policie-kommissaris te Kortrijk. Brussel, Nationale Drukkerij, J. Vergaert en C°.

Het groot nut van dit werk besef ik niet ten volle, doch dit punt van kant gelaten, moet het gezegd worden dat de schrijver het geschreven heeft in sierlijke taal en met volle kennis van zaken, opgedaan in de ondervinding van lange dienstjaren, en dat hij zijne stof behandeld heeft met de strengste eerbaarheid, zoo moeilijk te handhaven in een onderwerp van zulken kieschen aard.

Het boek zij dus aanbevolen aan de openbare besturen, die er zeker practische wenken in zullen vinden, en zich genoopt gevoelen meer te ijveren tot het voorkomen en ophelpen dan tot het beteugelen.

Rijmsnoer om en voor het jaar, nieuwe *dichtbundel* van GUIDO GEZELLE. In de toekomende aflevering wijden wij er eene studie aan.

Une conférence flamande à Florence du XII° ou XIII° siècle, par MAURICE BEKAERT, attaché au ministère des Beaux Arts. Dit boekje, nuttig voor den geschiedschrijver, bewijst den vereenigingsgeest onzer voorzaten, zelfs in den vreemde.

Kon. Vlaamsche Academie. — In de vergadering van 13 October deelt de heer Sermon eene nota mede over de quaestie der plaatsnamen en doet de heer Van Even een Vlaamschen dichter kennen, Jan Damoers, tot heden nergens vermeld. Beide voordrachten zullen in de « Verslagen » verschijnen.

In vervanging van wijlen J. Micheels wordt de heer Arnold, buitenlandsch eerelid en thans genaturaliseerd, tot werkend lid gekozen. De heer baron de Maere zal deel maken van de Commissie van Nieuwere Taal- en Letterkunde, en de heer de Vreese van die tot onderzoek van het « Woordenboek der Nederlandsche taal. »

De heer de Vreese ontvangt last om de uitgave te bezorgen van « Eerste Bliscap van Maria »; in eene latere zitting zal onderzocht worden welke houding de Academie dient aan te nemen tegenover het Kollewijnsch spellingstelsel.

In de toekomende bijeenkomst zal het geschilderd portret van den staatsminister Beernaert, den stichter der Academie, plechtig ingehuldigd worden. De zitting zal vereerd zijn door de aanwezigheid van den heer Beernaert en van den heer Juliaan de Vriendt, den schilder van het beeld.

De Academie is verrijkt met het marmeren borstbeeld van Ph. Blommaert. Stillekensaan wordt de Academie alzoo een pantheon van Vlaamsche mannen; salon en gangen prijken overal met portretten en borstbeelden van verdienstelijke Nederlandsche schrijvers.

Vooruitgang. — Als, gelijk « liberale » Schrijvers en « liberale » Schoolmeesters, de middeleeuwen tijden zijn geweest in welke de onwetendheid den staf zwaaide — hoe komt het dat in zoo vele zaken de verlichte XIX° eeuw niets beter weet te doen dan de middeleeuwen?

Er werd in October ll. een Congres over de melaatschheid gehouden. Vele geleerden waren saamgekomen om over die vreeselijke kwaal te spreken. Wat besloot het Congres dier geleerden?

« Afzondering der zieken is noodig. »

Welnu, reeds in de XIII° eeuw werden de melaatschen ten onzent, gelijk in Frankrijk en in Duitschland, van alle menschen afge-

zonderd; men verwijderde hen van hunne famillie, *dwong* hen in een hutje, niet ver van den openbaren weg gelegen, te wonen of in een hospitaal, waar zij verzorgd werden.

Dus : voor de melaatschheid, gelijk voor de tering, voor den kanker en meer andere ziekten heeft de geneeskundige wetenschap sedert zes honderd jaar niets nieuws gevonden, geen enkelen stap vooruit gezet. D.

Het Kunstverbond der Vlaanderen. — Zooals het *Volksbelang* laatst schreef, moeten wij bij de reeks zegedagen, in ons laatste nummer beschreven, dien nog voegen van de tentoonstelling, te Gent, van het *Kunstverbond*. Gesticht voor de kunstenaars van de twee Vlaamsche gewesten alleen, en gansch in Vlaamschen zin, huldigt dit genootschap waardig en veelbelovend voor de toekomst, zijne intrede in de wereld met een merkwaardigen toogdag. Wij zullen niet zeggen dat alle doeken en marmerblokken er meesterstukken zijn, doch waar namen voorkomen, om er slechts eenige te noemen, als die van De Cock, Claus, Van Aise, Willaert, Baertsoen, Van Hove, Delvin, Horenbant, en onder de beeldhouwers deze van Van den Bossche, Kasteleyn, Pichery en Mast, die allen in het binnen- en buitenland geroemd worden, mag men zeker zijn, puike gewrochten te mogen bewonderen.

Een nog jonge, Vierin, van Kortrijk, die zichten uit het Begijnhof ten toon stelt, dient ook vermeld te worden; hij geeft bewijs van hoogen aanleg en zal stellig zijnen weg maken.

Aan de nijverheids- of toegepaste kunst, waarvan eenige staaltjes zijn in het vak van den boekbinder, zal in eene verdere tentoonstelling eene ruimere plaats gegund worden. Die kunst moet meer en meer op den voorgrond komen : zij zal een factor zijn van ontwikkeling en verheffing, niet alleen voor den ambachtsman, maar ook voor de samenleving in haar geheel genomen; zij zal onze voortbrengselen in kunstwaarde doen rijzen, ze ten lande en in den vreemde hooger doen schatten en op die wijze zelfs eene bron van stoffelijke welvaart worden.

Heil aan de Vlaamsche Beweging : hare letterkunde bloeit, hare toonkunde is vermaard in alle landen, hare kunst met palet en beitel vliegt ook op eigen breede vleugelen!

De Duitschers te Antwerpen. — Dezer dagen zijn er 80 Duitsche burgemeesters onze zeevaartinstellingen komen bezichtigen; de heer de Bary, die Duitschman is, stelt zijne landgenooten voor in het Fransch, de burgemeester van onze Scheldestad antwoordde in het Duitsch, en het boekwerk aan elk der uitgenoodigden als herinnering aangeboden « Anvers port de mer » was in het Fransch met eene Duitsche vertaling erbij. Geen enkel woord Vlaamsch en dat van Germanen tot Germanen! Waarlijk was er beters verwacht geworden van de Vlaamschgezindheid van den heer Van Ryswyck, en zeker zullen de Duitschers in hun land niet gaan vertellen dat zij bij een Vlaamsche volk te gast zijn geweest, alzoo de mare meer en meer verspreidende dat België het voorgeborchte is van Frankrijk.

† **Ernest Witkamp**, Hollandsche landschapschilder en illustreerder van vele boekwerken. — **Maincent**, gekende Fransche landschapschilder. — **John Gilbert**, Engelsch historieschilder; hij illustreerde ook de werken van Shakespeare. — **Frederic Godefroy**, de geleerde katholieke schrijver van *Dictionnaire de la langue française au moyen âge*, werk dat den prijs van 10,000 fr. behaalde in de « Académie des inscriptions et belles-lettres ». — **Prof. Newman**, broeder van den kardinaal van

dien naam; hij schreef werken van letterkunde, van mathesis en van Oostersche en Noordsche taalkunde; hij heeft zijn broeder in diens bekeering niet gevolgd. — **Pater Eucher**, opsteller van *Messager de St. François* en schrijver over de vroegere zendingen der Franciscanen in den Congo. — **Adolf Ditley**, Deensche geschiedschrijver. — **Charles Violette** eere-deken der faculteit van wetenschappen te Rijsel en schrijver van zeer gewaardeerde werken in zijn vak. — **Luigi Manti** de beeldhouwer van het prachtig monument van Gregorius XVI, in Sint Pieters, te Rome. — **Henri Georges**, schrijver van, onder andere, het socialistisch werk « *Progress and Poverty* ». Hij was nu candidaat voor de plaats van meier, te New-York. — **Alexander Milton Ross** amerikaansche physiologist die vele werken uitgaf. — **Mw A. Couvreur**, weduwe van den Brusselschen volksvertegenwoordiger van dien naam; onder den naam van Tasma, naar den naam van haar geboorteland Tasmanie, heeft zij veel bijval genoten in de letteren; zij verving ook haren man als Belgische briefwisselaar van den Times.

† **Alexander De Lamothe**, vruchtbare en talentvolle katholieke Fransche romancier; een 50 verhalen, meestal in het Nederlandsch vertaald, zooals *Les Camisards*, *Faucheurs de la mort*, *Martyrs de la Sibérie*, *Fou du Vésuve*, *Taureau des Vosges*, *Compagnons du désespoir* enz. verschenen van zijne hand en zijn nog altijd de lievelingslectuur in de katholieke boekerijen. Twintig jaar lang werkte hij mede aan *L'Ouvrier* en aan *Veillées des Chaumières*. Hij stierf dezer dagen op zijn goed bij Avignon, in den ouderdom van 75 jaar. De Lamothe, wiens letterkundige verdiensten algemeen geroemd worden, werd zeer gunstig gecritiseerd door de Pontmartin; zich eerst toegelegd hebbende op geschiedenis, hebben zijne verhalen meest alle een geschiedkundigen grond, hetgeen ze zoo veel te meer aantrekkelijk maakt. Hij beschrijft de onlusten in de Cevennes, verwekt door de intrekking van het « Edit de Nantes, » den opstand van Polen, den oorlog van 1870 in de Vogeezen, enz.

† **Dom Tosti**, der Paters Benedictijnen te Monte Cassino, schreef onder andere de geschiedenis zijner abdij, de geschiedenis van den heiligen Benedictus, van Hildebrand en bijdragen over de kerkvergadering van Constancië en over gravin Mathildis en de Roomsche pausen. In 1883 gaf hij een werkje uit, waarin hij de verzoening tusschen den paus en den koning van Italië aanpredikte, doch afgekeurd door de geestelijke overheid onderwierp hij zich in vollen ootmoed.

† **Herman des Amories van der Hoeven**, in den tijd een der knapste opstellers van *De Wachter*, lid der Tweede Kamer en Staatsraad. Hij was zoon van den welsprekenden kanselredenaar, den Remonstrantschen hoogleeraar Abraham des Amories; het was in 1868 dat hij zich tot het Roomsch geloof bekeerde.

† **M. J. Heemskerk**, een der Hollandsche grootste staatsmannen, oud-hoofd van menige ministerië, schrijver van eene *Handleiding tot de studie der oudheid* en van vele politieke en economische studiën. In den aanvang liberaal gezind, werd zijne overtuiging van lieverlede meer en meer behoudsgezind.

Twaalfde jaargang, 1897. December Nr 12

VERSCHENEN BIJ DEN UITGEVER DEZES :

De taalstrijd hier en elders, door Th. Coopman en A. Siffer (men vrage de eerste nummers als kosteloos specimen). Prijs per jaar 3.50.

De degelijke huisvrouw, door M. Du Caju 2.25

Schets van de geschiedenis der Opvoedkunde, naar het Duitsch boek van Dr A. Funke, bewerkt en vermeerderd door G. L. Willems, kantonalen schoolopziener 3.00

Chrestomathie française, ou choix de morceaux pour lecture et déclamation, leçons de mémoire, explications littéraires, 4e édition, par J. Samyn . . 2.00

Het jaar 1840 in het leven van Ledeganck, lezing gehouden in zitting van 11 Augustus 1897 der Vl. Academie, door Dr H. Claeys 0.50

Feestrede uitgesproken bij de onthulling van het Standbeeld van Karel Ledeganck te Eecloo, den 29 Augustus 1897, door Dr H. Claeys 0.50

Werk en Werkzaamheid, redevoering uitgesproken door Dr H. Claeys, op de plechtige prijsuitdeeling in de St Lucasschool, te Gent 0.25

Modelreglement en modelprogramma der lagere scholen. — Modellen om de gemeenteraden vóor te leggen 0.50

Algemeene Geschiedenis, naar 't Staatsprogramma der Normaalscholen van 5 September 1896, door F. X. C. 2.00

Histoire abrégée de la Poésie et des Poètes anciens et modernes les plus célèbres, avec un traité sommaire sur l'éloquence, par l'Abbé F. Timmermans 3.00

Geschiedenis van den H. Aloysius van Gonzaga, naar het Fransch van J. M. Daurignac, door Ph. Van Durme S. J. Vijfde verbeterde uitgaaf . 2.00

Histoire de l'Orient et de la Grèce, par l'abbé Fl. De Pratere, professeur d'Histoire et de Géographie au collège St Liévin, Gand 1.00

Letterkundige Bundel, van T. L. G. De Heremans' Zonen, 1885-1897 . . . 1.50

Anemonen, door Anemona, letterkundige bundel 1.50

De Liefdezuster, tooneelstuk in drie bedrijven, door Isidoor Albert . . 2.[illegible]

Theodoor Körner, zijn leven en zijne werken, door Dr. Haller . . . 3.0[illegible]

Diest in de XVIIe en XVIIIe eeuwen, door Fr. Di Martinelli . . . . 2.0[illegible]

Vak- en Kunstwoorden. Ambacht van den Metselaar, bezorgd door Alf. Van Houcke, bouwmeester bij het Ministerie van Spoorwegen en Jozef Sleypen, klerk bij hetzelfde Ministerie (werk bekroond door de Kon. Vl. Academie). Groot boekdeel van 496 blz. gr. in-8°, opgeluisterd met 427 figuren . . 5.00

Jaarboek der Kon. Vlaamsche Academie, met de levensschetsen van Dr Nuyens, P. Moltzer en Fr. Willems, en de geëtste portretten van Prins Albrecht en Ministers Schollaert en De Bruyn 2.00

Klank- en Vormleer van het gedicht van den VII Vroeden van binnen Rome, door E. De Neef 1.25

De Keure van Hazebroek van 1336, met aanteekeningen en glossarium, door Edw. Gailliard, archivaris van den Staat te Antwerpen, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, enz., 3e deel 5.00

Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten, uitgegeven door Jhr. Mr. Napoleon de Pauw, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, derde aflevering 2.50

Geschiedenis der Heilige Elisabeth van Ungarn, landgravin van Duringen, (1207-1231), door graaf de Montalembert, vertaald door de EE. HH. August Cuppens, Guido Gezelle en anderen, en met penteekeningen versierd door Jos. Damiens 4.00

De Nieuwe Schoolwet van 1895, voorafgegaan van l'**Exposé des motifs** en gevolgd door de onderrichtingen voor het uitvoeren der wet . . . 0.7[illegible]

Programma van het lager onderwijs in tafel om uit te hangen 1.00

De wonderbare molen, gymnastische feestoefening met muziek, door Silvester [illegible] . . . . 1.0[illegible]

In volle zee, id. id. 1.00

De stielen, id. id. 1.00

De twee Daniëls van Dendermonde, drama met zang in 2 bedrijven, id. . . 1.2[illegible]

Proeve van Oud-nederfrankische grammatica, door P. Tack . . . . . . 1.5[illegible]

Aan Ledeganck, gedicht van E. Hiel . . . . 0.[illegible]

Aardrijkskunde voor lagere scholen, 10de uitgave, door Broeder Alexis . . [illegible]

De konijnenkweek, door A. Lamont-Van Hecke . . . . [illegible]

KATHOLIEKE LETTERKUNDE.

III.

H. A. BANNING.

HET mag vermetel en, vooral waar dit woord niet gewaagd is, ook onnoodig geacht worden, aan dezen auteur, die reeds zijn 80e levensjaar is ingetreden, nog een opstel te gaan wijden. Van vele zijden en door even bevoegde als waardige personen is hem bereids hulde gebracht als mensch en als letterkundige.

Schreef b. v. niet de Zeereerw. heer A. M. C. van Cooth in *De Katholiek* (1885), dat Banning « bij het klimmen zijner jaren een recht prettig verteller (bleef), zooals hij altijd geweest is : helder van hoofd en edel van hart, goedgehumeurd en gezellig, heeft hij een scherpe opmerkingsgave, vooral voor het goede en beminnenswaardige in het menschelijke leven en weet dit in sprekende tafereelen tegen het donker der schaduwzijde te laten uitkomen. Uitnemend gelukt het hem den populairen toon te vatten : zijne taal, los en gemakkelijk van snit en plooi, is nooit boekentaal, maar volkstaal in den besten zin, en er ligt geest en karakter in zijn eenvoudige, ongedwongen dialoog, die het echte en teekenende woord, al is het gemeenzaam, aandurft en toch niet tot het triviale vervalt. In menig voortreffelijk karakter heeft hij het edele, vooral waar het onder de lagere standen der maatschappij vaak onder een ruwe schors verborgen

is, treffend afgebeeld, en zonder dat de schrijver uitvoerig moraliseert, wat in een novelle volstrekt geen pas heeft, laten zijn verhalen een weldadigen, verzoenenden en veredelenden indruk achter. »

Alsof hiermede nog niet genoeg het gras voor de voeten van alle verdere biografen was weggemaaid, heeft Dr. Schaepman, zijn hooge ingenomenheid met Banning's werken te kennen gevend, aan iedere lofprijzing zijn zegel gehecht, door de geschriften van onzen auteur « gezond en gezondmakend » te noemen.

In weerwil van dit alles mag toch in de bibliografische reeks, den lezers van *Het Belfort* aan te bieden, Banning niet ontbreken, dan op straffe van hoogst onvolledig te zijn. Zijn naam toch is van den aanvang af met groote eere verbonden geweest, zoo aan de *Katholieke Illustratie* als aan andere uitgaven der Maatschappij, welke dit tijdschrift zoo gelukkig beheert, en daarmede heeft hij zich het onvergankelijk recht verworven op een onuitwischbare lofrede in de geschiedenis der Katholieke letteren van ons Vaderland.

In afwachting dat mogelijk te eeniger tijd een dusdanige geschiedenis het licht zie, worde hier schroom ter zijde gezet en een korte biografie van den heer Banning nogmaals beproefd.

Henricus Adrianus Banning werd den 25 Augustus 1818 te Utrecht geboren; hij was de jongste van drie zoons uit een gezin, waar Godsdienst en beschaving hand aan hand gingen. « De moeder », zoo deelt August Snieders met de teekenachtige woordenkeus der broeders aan de Scheldeboorden mede in de *Nieuwe Belgische Illustratie* (1884-85) « de moeder had haar lievelingen met echt Hollandsche liedjes, dichterlijke legenden en tevens met het rein, godsdienstig woord gewiegd. »

Een hoogst gelukkig huisgezin was het, waartoe de jeugdige Banning behoorde; de meest aangename

herinneringen zijn hem steeds daarvan bijgebleven en met groote piëteit heeft hij nog in den 24^{en} jaargang der *Katholieke Illustratie* een Kerstavond geschetst, 65 jaar geleden (in 1825) door hem in den huiselijken kring bijgewoond. Wij vernemen uit dat verhaal, waarin de grijze auteur zoo getrouw mogelijk zijn indrukken weergaf, welk een beschaafde toon aan den gastvrijen, ouderlijken haard heerschte, in hoe hooge eere er de herdenking der kerkelijke feesten gehouden werd en hoe levendig er belang werd gesteld in de, toen niet al te rooskleurige, lotgevallen van het Katholieke Nederland, lotgevallen, waarin het gezin betrokken was door den oudsten zoon, die voor priester studeerde.

Dat kunst en letteren in den huiselijken kring in aanzien waren en zelfs gelukkige beoefening vonden kon niet anders dan gunstig werken op Banning's ontwikkeling en wij kunnen het ons zoo begrijpen, dat hij, met zijn artistieke neigingen — om eens een hedendaagsche uitdrukking te bezigen — zich bij uitstek tevreden gevoelde in die omgeving en er den lust voelde aanwakkeren, zich aan een werkkring te wijden, welke hem tot het dienen van letteren en kunst gelegenheid bood.

Die werkkring vond hij bij de redactie van *De Tijd,* aan welk dagblad, toen reeds te Amsterdam gevestigd, hij een belangrijk tijdperk van zijn bestaan wijdde. Denk echter niet, dat de tijdroovende journalistieke loopbaan den letterkundige in hem deed ondergaan. Wat hij reeds te Utrecht, zijn vaderstad, met blijkbare voorliefde had verricht, zette hij te Amsterdam voort : hij bestudeerde de stad in haar meest typische gedeelten, het volk in zijn dagelijkschen handel en wandel, in zijn gesprekken en daden. Zijn werken droegen hiervan de gelukkige vruchten.

Voorloopig trad de begaafde journalist nog niet openlijk als auteur op, echter niet zoo verborgen, of tot in 's Hertogenbosch werd opgemerkt, wat in

hem school: toen de heer Henri Bogaerts in 1867 de *Katholieke Illustratie* oprichtte, droeg deze den bereids 49-jarigen Banning het hoofdredacteurschap op. Dat Bogaerts goed gezien heeft, toen hij zijn man koos, heeft de uitkomst bewezen.

Aan het hoofd geplaatst van dit belangrijk weekblad, « was — zoo zegt Snieders — de talentvolle man eindelijk gedwongen voortdurend in het volle daglicht te treden. » « Op het ruime veld, dat zich in de *Illustratie* voor zijne werkzaamheid opdeed, was Banning in waarheid thuis. »

Maar hij bepaalde zich niet tot de *Illustratie*. Reeds in 1867 verscheen het *Dompertje van den Ouden Valentijn*, welk tijdschrift — en dit is voorwaar geen geringe eeretitel — zijn schepping mag genoemd worden. Wat was dat *Dompertje*, waar het er op aankwam de dwaling op ieder gebied te bestrijden, geestig en goedlachsch, maar ook scherp en waardig; wat deelde het ferme striemen uit aan verwaten tegenstanders en hoe wist het den te goeder trouw dolenden broeder kalm en waardig op de waarheid te wijzen. Het *Dompertje* viel dan ook algemeen in den smaak en met belangstelling maakte men steeds kennis met de beurtelings snaaksche en ernstige, toornende en leerrijke pennevruchten.

In den aanvang nu werd dit strijdschrift — dat wel verandering in den vorm onderging, doch in wezen 't zelfde bleef — geschreven door den *Ouden Valentijn*, met medewerking wel van den *Jongen Valentijn* (P. Ch. Smit) en *Jozef van Haarlem* (pastoor v. d. Horst), maar op eerstgenoemde, den geestelijken vader der uitgave, drukte toch de zorg, steeds voldoende copie te hebben — een zorg, die vaak te licht wordt geteld door aan wal staande stuurlui.

Bedenkt men, dat bovendien ook het redactioneel bestier van *Het Huisgezin* en de *Leesbibliotheek voor Christelijke Huisgezinnen* op hem rustte, dan beseft men de waarde van een lofspraak als deze, door Snieders

hem gebracht : « Beurtelings verscheen hij in dien nieuwen werkkring als novellist, als criticus, als wetenschappelijk en staatkundig schrijver en gaf er blijken van zijn frisch en veelzijdig talent. »

Maar wij zouden te ver uitweiden, wanneer wij Banning op ieder gebied wilden volgen; tot den novellist moeten wij ons bepalen.

't Pleit voorwaar niet weinig voor de groote verdiensten van een schrijver, wanneer zijn werken, hoewel verspreid in de jaargangen van een onzer meest gelezen periodieken, toch met succes een afzonderlijke uitgave kunnen beleven. Dit nu is wedervaren aan Banning's letterkundigen arbeid : ten jare 1885 heeft de Maatschappij de *Katholieke Illustratie* de gezamenlijke novellen van haar directeur-hoofdredacteur — toen in 1876 de zaak van Bogaerts in een maatschappij veranderde, werd Banning tot een der directeuren benoemd — in boekvorm uitgegeven. Men kent die reeks van 18 kloeke deeltjes, met niet gelukkig geslaagde illustraties op den omslag en evenmin bijzonder fraaie prachtbandjes; in tal van huisgezinnen treft men ze aan en in Katholieke leesbibliotheken behooren ze tot de boeken, waar steeds vraag naar is.

't Is niet te verwonderen, dat die uitgave succes heeft gehad. Immers, zijn de verhalen boeiend, uit de karakterteekening spreekt zooveel fijne opmerkingsgave, uit de schildering der toestanden een zoo heldere blik in het maatschappelijk leven, dat er van Banning's pennevruchten een onwederstaanbare bekoring uitgaat. Onder het lezen wordt men dan eens getroffen door een met geestige toetsen geschetst tafereeltje, dan weder door een even luimige als juiste opmerking of door een schijnbaar zoo los neergeworpen maar beteekenisvol woord.

Gaan wij even de voornaamste werken uit de reeks na.

Wie herinnert zich niet uit de eerste der *Utrecht-*

sche novellen den typischen omroeper *Pieter van Stralen* met zijn « glimmenden hoed », die aan de nauwgezetheid, voor zijn ambt vereischt, zoo groote goedhartigheid paarde? Of uit een andere dier novellen den tegenhanger van Pieter, n. l. *De oude klepperman*? De gebeurtenissen, waarin deze en zijn Truimeu optreden, zijn nog wel zoo belangwekkend en daardoor komt ook de figuur van den klepperman meer naar voren. Wij herinnerden ons den waakzamen oude nog best bij 't herlezen, voor dit opstel, van de volledige werken.

Mooi Elsje, ook een Utrechtsche novelle, speelt in den tijd der Fransche omwenteling; de vierde, *Op de voddenmarkt*, bewijst, hoe goed de jeugdige Banning zijn oogen den kost heeft gegeven, toen hij, wandelend door zijn vaderstad, de indrukken opdeed, die hij op zoo talentvolle wijze ten papiere zou brengen.

De bundel *Oude kennissen* bevat vier schetsen, waarvan men zich vooral zal herinneren de humoristisch weergegeven avonturen van *Tante Jet* en de haren, tijdens de overstrooming te 's Hertogenbosch en toen zij « 's winters buiten » was. En hebt ge wel eens karakteristieker schildering gezien van een kwaadsprekend dameskransje dan in *Vreemde eenden in de bijt?*

De familie Walker. Ziedaar een meer in den breede uitgewerkt verhaal, spelend in de handelswereld. 't Geeft een interessant kijkje op de financieele knoeierijen, waarvan men gewoonlijk alleen het schijnschoon uiterlijk en de noodlottige gevolgen te zien krijgt. En wat de details betreft : hoe vindt u dien majoor, in 't zweet zijns aanschijns ijverend voor dierenbescherming, maar jegens zijn medemenschen een karakterlooze schurk?

De heks van de Amersfoortsche heide schetst de noodlottige gevolgen van het bijgeloof, dat vooral op het platteland nog vaak zoo ingeroest is. In onze dagen zal men dit verhaal allicht beschouwen als een

wat breed uitgesponnen courantenbericht, doch men vergete niet, dat er in de dagen, toen Banning het schreef, nog niet zooveel nieuws werd verspreid door de pers; de heks was toen voor verreweg de meesten iets nieuws, iets pikants. Bovendien, een schets als van het boerengezelschap, dat rond den haard zich vrees zit aan te jagen met spookverhalen, zoo'n schets leest men niet alle dagen.

Ko Folkes is een Amsterdamsche kruidenier, die rijk wordt door een lot in de loterij, maar wiens beenen, en vooral ook die van zijn vrouw, niet sterk genoeg zijn om de weelde te dragen. Een geschiedenis vol leering.

Twee Zusters. Dit verhaal vangt aan met een even sarcastische als juiste beschrijving van de wijze, waarop « weldadigheidsconcerten » soms in de wereld komen. Indien we deze opstellen met citaten wilden uitbreiden, dan ware het eerste hoofdstuk uit *Twee Zusters* een tafereeltje, dat den lezers van *Het Belfort* zeker behagen zou; maar laten ze liever het boek zelf ter hand nemen en van dat eerste hoofdstuk zullen zij zeker overgaan op de volgende, waarin de « ster » van bovenbedoelde weldadigheidsuitvoering en haar huishoudelijke zuster zoo treffend naar het leven worden weergegeven.

Ook het historisch genre is door Banning beoefend : *Cecile,* eenige bladzijden uit het boek der Fransche revolutie; *Drie eeuwen geleden,* passiebloemen in Kennemerland geplukt; *De beeldstormer en zijn dochter; De beeldstormers te 's Hertogenbosch,* ziedaar titels, die voor zich zelven spreken. De opmerking zij veroorloofd, dat de geschiedenis soms wat te veel hoofdzaak wordt, maar van den anderen kant moet gezegd, dat waarheid en verdichting zeer verdienstelijk dooreengestrengeld zijn. En vooral wat de verhalen aangaande den beeldenstorm betreft, vergete men niet, dat tegenwoordig de gegevens veel gemakkelijker voor de hand zijn gelegd dan in de dagen,

toen de lezers van de *Katholieke Illustratie* er door Banning op zoo aantrekkelijke wijze mede werden in kennis gesteld. Ook de Passiebloemen uit Kennemerland getuigen niet weinig voor den ijver, waarmede Banning de geschiedenis heeft nagepluisd.

Uit den bundel *Een Klaverblad* kiezen wij als best geslaagd: *Betje de naaister.* Onder 't lezen van Bannings werken kwam vaak de gedachte bij ons op: Waarom mag toch prof. ten Brink, die aan Justus van Maurik een zoo uitvoerige biografie wijdde, den hoofdredacteur der *Katholieke Illustratie* geheel over het hoofd hebben gezien? En vooral *Betje de naaister* deed die vraag weder met klem rijzen. 't Zou inderdaad moeilijk uit te maken zijn, of Banning in zijn tafereelen uit het volksleven niet minstens even hoog staat als Justus van Maurik. Vooral waar de Katholieke auteur « kleine luyden » laat optreden, is hij recht op dreef, is zijn dialoog het pittigst en natuurlijkst, zijn karakterteekening het zuiverst, zijn schildering van gemoedstoestanden het treffendst. 't Is dan vooral, dat men de waarheid erkennen moet van Dr.Schaepman's lofprijzing: Gezond en gezondmakend. Er zijn in *Betje de naaister* bladzijden, die u tranen uit de oogen doen pinken, andere, die u trillen doen van verontwaardiging.

Doch verwijlen wij niet te lang bij dit eene verhaal, want daar wachten ons nog: *Een man van den ouden stempel; In 's levens maalstroom; Onder dokters handen* en een bundel *Kerstvertellingen* en *Kleine novellen,* alle pennevruchten, die — misschien enkele van laatstbedoelde kleinere schetsen uitgezonderd — ten volle een herdruk in de compleete uitgave en de herlezing dubbel verdienden. Hoe aardig gevonden is b. v. de bron der rampspoeden van den held in *Onder dokters handen* en van hoe gezonden humor geeft de uitwerking van het denkbeeld blijk. Welk een recht typische, naar 't leven gegrepen schets van een loterijjood vindt ge in *Het hoogste lot,* een der

kleine novellen! En nogmaals indien wij citaten wilden geven, dan bekwam voorzeker uit die kleine novellen de geestige, vroolijke brief van *Mijn zuster Fanny* hier een plaats. Daarin zoudt ge Banning eerst recht op zijn dreef hooren keuvelen.

Van keuvelen gesproken, in zijn reisverhalen heeft hij dit ook heel onderhoudend gedaan. Eerstens hebt gij den bundel *Uitstapjes in Nederland*, dan de verzamelde herinneringen van een reisje *Aan de oevers van den Rijn*. Deze laatste bundel is als geheel veel beter geslaagd dan de eerste; zijn de Hollandsche tochtjes niet alle in onderlingen samenhang gebracht en is Bannings reisgenoot daar een niet altijd even sympathieke verschijning, op het Duitsche reisje, dat geheel door hetzelfde gezelschap wordt volbracht, is die reisgenoot veel aangenamer; hij geeft er nog wel voor, verbazend blasé te zijn, maar is metterdaad zoo warm van bloed, zoo vurig van geest, dat hij telkenmale toornt en zeker *eingesperrt* zou zijn, indien de Duitsche politie maar Hollandsch had verstaan. Al geeft Banning voor, zelf slechts een onbeduidend aandeel te hebben genomen in de reisgesprekken, hij is het natuurlijk, die door den mond van zijn reisgezel spreekt, en wat hij daar zegt verovert onze sympathie. Om nog even op de *Uitstapjes in Nederland* terug te komen, den Banning, die door Amsterdam zwierf, om er indrukken op te doen en kijkjes te nemen, vinden wij daar met genoegen terug.

En zoo hebben wij in vogelvlucht, of liever gezegd met den sneltrein, een overzicht genomen van hetgeen de novellist Banning heeft gewrocht, tot zijn compleete werken verschenen. Edoch, tot aangename verrassing van velen — J. R. v. d. Lans toch schreef in de voorrede tot den 25ⁿ jaargang der *Katholieke Illustratie* van Banning: « Veroorloven zijn hooge jaren hem niet meer een werkzaam aandeel in de redactie (van het tijdschrift) te nemen. » — plaatste de toen 74jarige auteur in den 26ⁿ jaargang een even frissche

als boeiende, even flink doorwerkte als goed bedachte, even treffende als leerrijke novelle: *'t Was maar een muziekmeester*. De schromelijke gevolgen van de babbelzucht worden er geestig in geschetst en het geheel heeft tot strekking: af te schrikken van 't zoo maar klakkeloos verspreiden van geruchten, welke eer en goeden naam van den naaste aanranden.

Wij spraken daar van strekking. Meerdere werken van Banning hebben niet bloot ten doel een aangename en goede lectuur te verschaffen, maar beoogen ook, maatschappelijke gebreken te kastijden, leering en verbetering te brengen. En 't is voorzeker mede geen geringe verdienste dier didactische verhalen, dat zij desondanks zich aangenaam laten lezen en 't bij niemand zal opkomen den schrijver — ook al gluurt hij hier en daar wel eens om den hoek — een zedenmeester te noemen.

Met welgevallen mag de waardige heer Banning op zijn welbesteed leven terugzien. Hij heeft gewoekerd met zijn gaven, talenten overgewonnen. Moge zijn gezegende ouderdom hem nog lang in staat stellen, den groei en bloei gade te slaan van zijn geliefde *Illustratie*, wier redactie hij, sinds de jaren hem het rusteloos voeren van den veder ontraden, aan waardige handen ziet toevertrouwd.

A. J. OOSTDAM.

Den Haag.

DIEST. (1)

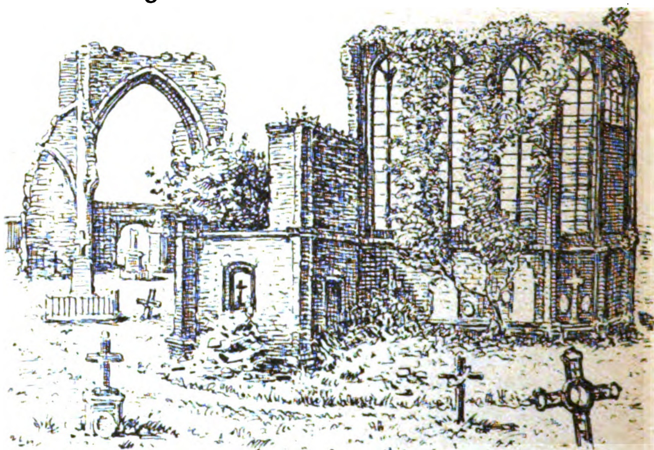
Diest vol puinhoopen. — Sint-Janskerk. — Weer muitelingen. — Wapenstilstand en verademing. — Graaf van Buren. — Onze scholen.

JAMMERLIJK was de toestand onzer provincies wanneer Albert en Isabella den troon beklommen. Landbouw, handel en nijverheid waren te niet. Op de wegen ten platten lande ontmoette men schier niets dan bedelaars. De dorpen werden door zwervende benden bezocht en leêggeplunderd. In de steden waren halve straten verlaten en onbewoond. Zoo wat zeshonderd duizend inwoners, vooral werklieden onzer nijverheden, waren uitgeweken tot groot voordeel van vele andere landen. Overal lagen huizen en andere gebouwen in puin, en onze kerken hadden vooral veel te lijden gehad.

Diest, sedert 1572 zesmaal ingenomen door Geus en Spanjaard, was verschrikkelijk gehavend. Eene kronijk zegt het met nare beknopheid : het klooster der Minderbroeders zoodanig door de Geuzen verwoest, dat de naakte, leêge tempel alleen recht was blijven staan; dat van de Begarden gansch vernield, overhoop geworpen; in Mariëndaalkapel alles te morzel geslagen, als in die van Sinte-Annadaal bij de Celzusters ; de kapellen van Allerheiligen en Sint-Salvator, het klooster van Sint-Bernardsdaal in assche gelegd ; de kapel van Hoogen Wijngaard schier ten gronde vernietigd; die van Sinte-Anna, Sinte-Barbara en Sint-Jacob prijs gegeven aan al

(1) Getrokken uit het werk : *Diest in de 17e en 18e eeuwen*. Geschiedkundige bijdrage door F. DI MARTINELLI, vrederechter. Groot boekdeel met 402 bladz. in-8°. Prijs 3,00 fr.

den verdelgingslust der ontketende ongodsdienstigheid; de kerk van O.-L.-Vrouw in zulke mate gebeukt, dat het koor gansch openlag voor regen en wind en alleen de toren nog overeind stond.

Welke bezoeker van Diest kent het zoo schilderachtig als treurig puin niet dat in 't midden van het stedelijk kerkhof zijne doodschheid paart met die van 't veld der dooden? Een torenboog, een stuk wand der zijbeuken, de muren van 't hooge koor, deels gesierd door reusachtige klimoptakken, en dat weinige dagelijks meer wegbrokkelend: ziedaar wat er nog overblijft van de aloude hofkapel der Heeren van Diest (1) wier burgslot zich op den naburigen, lommerrijken Warandeheuvel verhief. Dagen van zulke grootheid beleefde eens de voormalige Sint-Janskerk, de schepping des vromen geloofs uit het midden der XIII[e] eeuw, in den tooi van haar ijzersteenen gevaarte, dat hier en daar met witten arduin

(1) Nadat de oude Burg, staande ter Warande omtrent de hoogte genaamd Tafel Rond, voor de tweede maal verwoest was geweest door de Noordmannen, hadden de Heeren van Diest hunne woning doen bouwen zuidwaarts den berg, waar zich nog heden de voorname gebouwen bevinden. Alsdan werd O.-L.-V.-Kerk, de vroegere burgkapel, door de kerk van Sint-Jan vervangen.

was opgesmukt. Zij praalde met de zuivere lijnen des eersten puntboogstijls van haar schip met drie beuken, haren kruisbeuk, haar koor door negen smaloprijzende vensters verlicht, vooral met haren statigen toren, die fier, als wakend en beschermend, zijne rijzige naald hemelwaarts schoot (1).

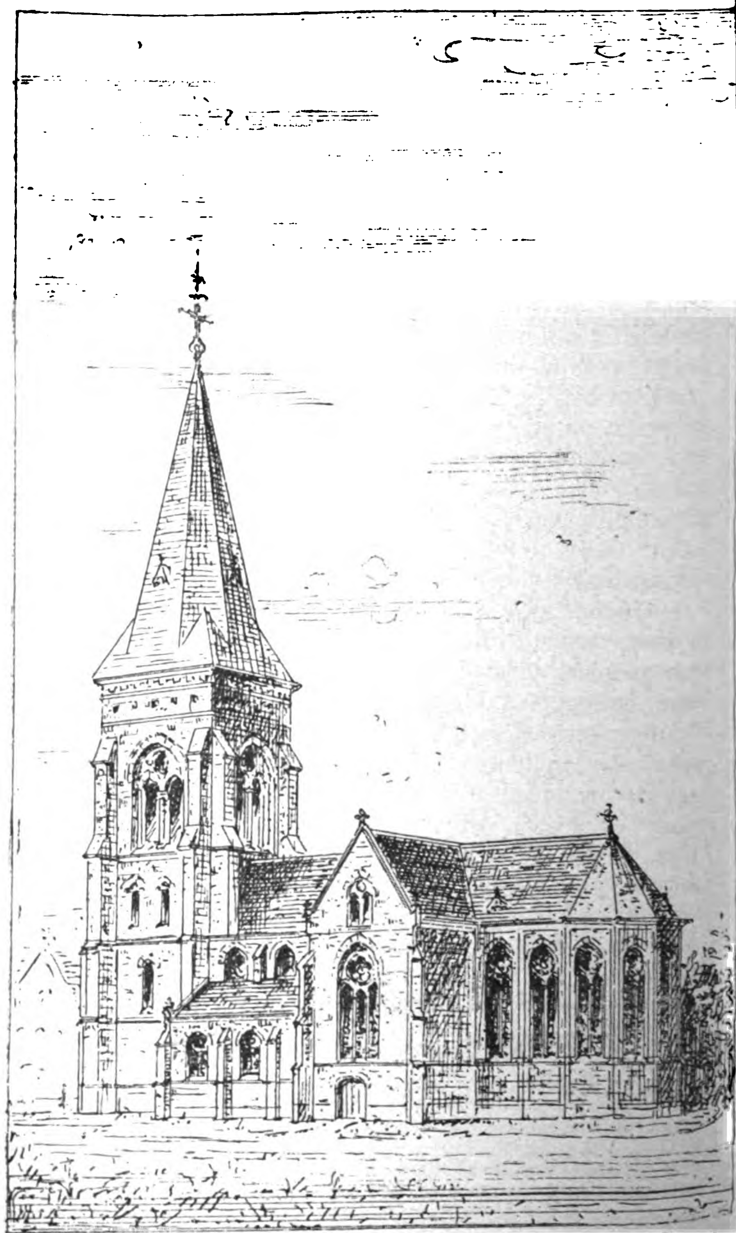
Op die kerk had de ongodsdienstigheid hare woede vooral botgevierd. De tempel, zegt de kronijk, verwoest en verdelgd, brokkelde af en verviel zoodanig dat er geene hoop op latere herstelling overbleef.

Eene kundige hand herteekende Sint-Janskerk. Deze teekening en die van 't puin, zinnebeelden van vredesheil en krijgsramp, verdienden eene plaats tusschen bladzijden, welke meer bijzonder aan Diest in oorlogstijd gewijd zijn.

Het mocht wel gezegd worden : Diest was veeleer aan eenen puinhoop dan aan eene stad gelijk. Meteen waren zijne burgers gansch ten ondere gebracht. Reeds in 1580 konden zij de garnizoenkosten niet meer betalen, en namen de soldaten hunne toevlucht tot « afpersingen en huiszoekingen », of, eenvoudiger nog, lieten geen graan of vee meer naar de merkt brengen, namen de peerden af van de landbouwers die huiswaarts keerden van het veld, plunderden als ware baanstroopers de voorbijgangers.

En men gist dat onze omstreken niet minder te lijden hadden. Den 4 November 1584 maakte generaal Cigogna kond, als « goeden vriendt », aan zijne « besundere goede vrienden schoutet, borgemeester ende schepenen vande stadt Sichem en de dorpen Vorst, Veerle ende Meerhout », dat zij, mits alle maanden honderd en twelf gulden te betalen, zich konden vrijwaren van het anders

(1) Het kerkgevaarte was in 't geheel 180 voet lang en 60 breed. Het kruis mat 90 v. lengte en 't hooge koor 64, terwijl de toren, zich tamelijk hoog boven het gebouw verheffende, in lengte en breedte 80 v. had. Het schip der kerk bestond uit drie beuken. De meer verheven middenbeuk had, van beide zijden, zes ronde zuilen in verband met pilasters tegen de zijmuren, en drie vensters. Er waren evenveel vensters in elken zijbeuk, negen in het koor en twee groote kruisvensters. Zie RAYMAEKERS, *Kerkelijk en Liefdadig Diest*, bl. 216 en 217.

noodzakelijk « rooeven ende pilleeren » door de soldaten.

Gedurende den oorlog, die met afwisselende kansen voortwoedde, totdat in 1609 te Antwerpen een twelfjarige wapenstilstand gesloten werd, had Diest nog vele rampen te verduren. Uit hoofde van de onregelmatige betaling der soldij, hetgeen steeds de groote stronkelsteen bleef, kwamen hier andermaal, met toelating van den Aartshertog, den 11 December 1606, twee duizend tweehonderd muitelingen binnen en bleven er tot 27 November 1607, den betaaldag hunner achterstallige soldij. Toen werden zij uit het leger gejaagd en moesten, op straf der dood, het land binnen de vier en twintig uren verlaten. Na hun vertrek schreef een burger op een register van het stedelijk bestuur deze bediedenisvolle woorden, welke wij uit het Latijn vertalen: « Heil hem die ons van hunne dwingelandij verlost heeft! »

Ofschoon de stad belast bleef met zware garnizoenen, schonk de wapenstilstand haar thans dagen van verademing en van betrekkelijke rust. Naarmate hare geringe geldmiddelen het toelieten, herstelde zij de noodzakelijkste versterkingswerken, namelijk nabij Allerheiligenpoort, de Bosch- en de Leuvenschepoort, aan de Halve Maan, de brug en den toren der Antwerpsche poort. Voor Toeterstoren alleen besteedde Kierurt, ingenieur der Aartshertogen te Scherpenheuvel, eene som van zestien honderd acht en twintig gulden. Tot den opbouw der verwoeste kerken, kapellen en kloosters droeg de godsvrucht der ingezetenen ten zeerste bij.

Onder die weldoeners onderscheidde zich Philip-Willem, Prins van Oranje, Graaf van Nassau, Buren en andere plaatsen, die op 28 Mei 1602 ingehuldigd werd als Heer van Diest. Zoon van Willem den Zwijger, was hij in 1567, slechts dertien jaar oud zijnde en student aan de Hoogeschool te Leuven, opgelicht bij koninklijk bevel en overgevoerd naar Spanje, waar hij acht en twintig jaar doorbracht. Hij bleef steeds een voorbeeldig katholiek, een vroom onderdaan en gencot,

met de liefde des volks, de grootste achting van Albert en Isabella, die, tijdens hunne herhaalde bezoeken in onze stad, hunnen intrek namen in zijne woning den Burcht. De zoon droeg volgaarne bij tot de herstelling der puinen, aan den opstand des vaders te wijten; doch vergat vooral het onderwijs niet, dat diende heropgebeurd te worden.

Sedert eeuwen hadden de geestelijke en wereldlijke overheden voor het onderwijs geijverd. De school stond te Diest onder het bijzonder toezicht der kapittels van Sint-Sulpitius en van Sint-Jan. Onder Keizer Karel, om niet hooger op te klimmen, zien wij tusschen het magistraat en de meesters of *rectores*, van 1524 tot 1553, niet minder dan zeven overeenkomsten sluiten. Boven eene vaste jaarwedde van de stad — honderd Philippusgulden van zeven en twintig stuivers in 1524 — genoot de rector zijn loon als zangmeester, bijna al het schoolgeld der leerlingen, de hoogtijgelden of geschenken der ouders, de vervallen of 't casuëel van zijnen zang in de drie parochiekerken, de processiën, de lijkdiensten, enz.; eindelijk vrije woonst en, evenals de kapittelheeren, vrijstelling van accijnsen, beden, wachtdienst en wat dies meer. Hij benoemde zelf zijne ondermeesters of *lectores* en betaalde hen, onder anderen, met een deel van de schoolgelden, beloopende deze op acht tot twelf stuivers, behalve voor de behoeftigen, die minder, of niets moesten betalen. In de scholen, verdeeld in groote en in kleine, werden de lessen gegeven van zes tot zeven en van negen tot elf uren 's morgends, van een tot drie en van vier tot zes uren namiddag. In de kleine leerde men uitsluitelijk Nederduitsch; in de groote, « wetenschap en goede, tamelijk heusche manieren, zoo dat behoort; » tevens, in beide scholen, « zang voor den onderhoud der koren van de drie parochiën, naar de oude manier. » Geerne zag men de beste leerwijze aangewend; ten bewijze de overeenkomst van 16 Mei 1524, gemaakt met meesters Klaas en Simon, wien uitdrukkelijk werd voorgeschreven, dat zij hunne particuliere

school moesten inrichten op den voet van die van Luik en van 's-Hertogenbosch (1).

Ongetwijfeld, men was in dien tijd zeer verre van de hedendaagsche jaarwedden en van de dikwijls overladene schoolprogrammen. « Vroeger, zegt M. de Decker, waren de ambten erfelijk en diende de daartoe noodige bekwaamheid tot richtsnoer aan het onderwijs. Ook op het gebied van den stoffelijken arbeid, was men fier den stiel zijner ouders te blijven uitoefenen, en daar was men dan ook toe voorbereid geworden » (2).

Dusdanig was onder Keizer Karel en nog onder Albert en Isabella de inrichting en de strekking van het onderwijs, dat, wel is waar, gelijk dezelfde schrijver zegt, « niet, zooals hedendaags, tot den waan van onbeperkte bekwaamheid leidde, maar toch ook den band tusschen de geslachten niet verbrak noch afkeer voor den stand der ouders inboezemde. »

Voegen wij hier bij, dat er waarschijnlijk reeds vroegtijdig Fransch geleerd werd. Althans, in 't verdrag van 17 Meert 1576 met meester Jan Nicolaij, als rector der groote scholen, werd bepaald, dat de kinderen der Waalsche scholen vrijgesteld waren van den stuiver visietgeld (3).

Voor het aanleeren van de Latijnsche taal richtte Niklaas van Esch, pastoor van 't Begijnhof, het Persoons- en, in 1572, het Salvatorscollege in. Dit laatste was eene voortreffelijke kostschool (4).

Om wille der tijdsomstandigheden moest het beschavingswerk hernomen worden.

(1) Prenter Frans Caroli vroeg den 3 Januari 1525 vrijstelling van de bieraccijnsen, om reden dat hij « tot welvaart en profijt van de particuliere school opgesteld had eene prentendrukkinge om allerhande boeken te drukken van noode wezende den scholieren, en groote kosten daarom gedaan had. » Hem werd toegestaan jaarlijks zes amen bier in te leggen, vrij van accijnsrecht.

(2) P. DE DECKER, *l'Eglise et l'Ordre social chrétien.*

(3) Den 23 December 1608 werd de pater der Begarden van stadswege bemachtigd « waalsche school te houden, met muziek en arithmetica ».

(4) P. DANIËLS, *Diestiana*, bl. 81 en v.

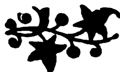
Het lijdt geen twijfel of Graaf van Buren droeg ten zeerste bij om de groote school door de stad te doen overgeven aan de Paters Augustijnen, wien hij bereidvaardig de toelating had verleend om te Diest een klooster te stichten (1). Wet en Raad hadden aan de kloosterlingen tot studiehuis het gebouw overgegeven, dat gediend had tot arsenaal of artilleriemagazijn. Den 17 September 1616 werd tusschen hen eene overeenkomst geteekend, waarvan de tweede bepaling luidde : « Binnen den tijd van drie jaar, ingegaan met Sint-Jan-Baptista laatst, zullen de eerwaarde religieuzen de jonkheid instrueeren in de schoone letteren, zoo Grieksche als Latijnsche, tevens in de godsvrucht, eerlijke zeden en den zang en verder gelijk voormaals placht te geschieden; zoodat de jonkheid zal bekwaam zijn om tot eenige universiteit en tot de wijsbegeerte te komen, bijzonderlijk onderwijzende etymologie, syntaxis, poësis, rethorica en dialectica, mede ook de voornaamste redenaars en dichters. »

Dit program, geschikt om de moeilijksten te bevredigen, werd wellicht grootendeels overgeschreven van datgene des geleerden van Esch, die het onderwijs aan tal van onderscheidene geestelijken gegeven had. Uit het nieuw college kwam eene aanzienlijke schaar hoogst bekwame mannen, waardig van meesters gekend door menige verdienstelijke schriften.

De Graaf van Buren was de voortreffelijke leermeesters zoo genegen, dat hij beloofd had hun een nieuw klooster met kapel te zullen doen bouwen; doch hij overleed te Brussel den 20 Februari 1618, alvorens zijn voornemen te kunnen doen uitvoeren.

Borgerhout. F. DI MARTINELLI.

(1) Den 4 Juni telde dat College 198 leerlingen.

ZIJN DE HH. VADERS VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN GEWEEST?

(*Vervolg van blz. 258.*)

III

De HH. Vaders keuren den rijkdom niet af, maar het slecht gebruik ervan.

DEZE ongeevenaarde iever der Eerste Christenen bleef ten allen tijde, nu even als over eeuwen, een voorwerp van groote bewonring. « Zoohaast als de Apostelen het woord der « godsvrucht begonnen te zaaien, kwamen er aan« stonds drij duizend zich bij hen voegen, en allen « hadden één hert en ééne ziel. Welke was de « oorzaak van die eendracht? welke de band dezer « liefde? Het misprijzen der rijkdommen; want nie« mand onder hen zeide dat iets hem eigen was « van al hetgeen hij bezat; maar alles was gemeen. « Trouwens alle goed volgt aanstonds, als de bron « van alle kwalen, ik wil spreken van de gierigheid, « weggenomen is. Deze ijdele (1) woorden, *mijn* en « *uw*, die zoovele oorlogen over de wereld gehaald « hebben, waren uit die heilige kerk (van Jerusalem) « verbannen, en de aarde werd niet anders bewoond « door de menschen, als de hemel door de engelen. » (Chrysostomus, Tom. V. Serm. XXI.) Zulken lof treft

(1) IJdel omdat zij vergankelijk zijn.

men aan bij alle de HH. Vaders. Nievers nochtans werd het voorbeeld van Jerusalem nagevolgd.

De HH. Vaders, dat is de oudste schrijvers van het christendom, hadden onder hunne oogen het tooneel dat alle tijden, even als wij, aanschouwd hebben : de verdeeling der aardsche goederen, de ongelijkheid van armen en rijken, ja eene veel scherpere ongelijkheid dan op den dag van heden. Allen lazen de zelfde verdeeling en de zelfde ongelijkheid op elke bladzijde van het Oud Testament.

Welke was nu de leering der HH. Vaders? Traden zij op als vitters der bestaande orde, de verdeeling der goederen bekampende als eene onrechtveerdigheid? Wilden zij de gelijkheid in het genot der tijdelijke goederen? Beknibbelden zij den rijkdom van Abraham, Job, en vele anderen, wier geschiedenis zij lazen in het Oude Testament? Geenszins : « Lees « de schriftuur, zegt de *H. Augustinus* (1), en daar « treft gij Abraham aan die rijk was : opdat gij « zoudt vatten dat het de rijkdom niet is die reden « geeft tot betichting, weet dat Abraham veel goud « en zilver bezat, vele kudden en vele dienstknechten. « Hij was rijk, en 't is nochtans in zijnen schoot « dat de arme (Lazarus) gedregen werd. In den schoot « van eenen rijke wordt de arme gedregen. Of waren « zij misschien beiden rijk vóór God, beiden arm aan « hebzucht?..... Er wordt niet gezeid : ziedaar een « mensch die rijk was,... (hij gaat verloren) niet om- « dat hij rijkdommen bezat, maar omdat hij zijne « hoop in de rijkdommen stelde en niet in God. « Daarom wordt hij veroordeeld en gestraft..... » — « In den naam van den Heer onzen God is de « arme in zekerheid en ook de rijke, de edele even « als de onedele, de zwakke even als de sterke. De « rijkdommen doen geen kwaad aan het geloof, als

(1) In ps. 101 et passim.

« wij maar weten de rijkdommen wel te gebruiken. » *Ambrosius*, in ps. 40. « Ofschoon er in den geldelijken « overvloed vele aanlokkingen bestaan tot het kwaad, « zij bevatten ook meest al de opwekkende middels « tot de deugd. Al is 't dat de deugd die hulpmiddels « kan derven, en dat de kleine gift des armen loffe-« lijker blijft dan de mildheid des rijken; niettemin, « het vonnis van den Heerscher des Hemels treft « dezen niet die rijkdommen bezitten, maar dezen « die hun vermogen niet wel weten te gebruiken. » *Ambrosius* in Ev Luc. L. V. n. 69. — « De rijke « vindt in zijne rijkdommen geene hinderpaal tot de « zaligheid. als hij ze wel gebruikt. De ellende in « haar eigen, maakt door haar zelven den arme niet « prijsbaarder, als hij te midden de ellende en het « gebrek, de zonde niet vlucht. Van beide beves-« tigingen leveren ons voorbeelden op, van den eenen « kant, de aartsvader Abraham; van den anderen, de « dagelijksche ondervinding; de eene, te midden « allergrootste rijkdommen, was de vriend van God; « de anderen, zoo gebeurt het dagelijks, worden in « misdaad bevonden en worden door de wetten ge-« straft. Ik spreek hier dus tot eene arme rijke, die « zelf onwetende is wat zij bezit: trouwens hetgeen « wij in acht nemen, 't en is hare beurs niet, maar « de zuiverheid harer ziel. » *Hieronymus*, Ad. Salvinam et passim. — « Onze Lieve Heer gebiedt niet « aan de rijken hunnen rijkdom te verzaken, gelijk « sommigen het zouden willen doen gelooven, maar « wel uit hun hert de liefde tot het geld te verban-« nen, te zamen met de kommernissen en den angst « die de kiem des levens uitdooven.... Wat nieuws « ligt er dus in de leering van den zoon Gods? Niet « eene uitwendige werking, zooals anderen het ge-« daan hebben, maar iets hoogers, meer goddelijk en « volmaakt : hij gebiedt ons de driften uit ons hert « te rukken en te verwerpen al hetgeen hem vreemd « is.... Hoe zouden liefdewerken mogelijk zijn, indien

« niemand de middels had om te geven?.... » *Clemens van Alexandrie.* (Quis Dives salvetur? C. XI-XIV.)

De H. H. Vaders verwerpen geenszins de verdeeling der aardsche goederen : zij erkennen allen den bijzonderen eigendom, zelfs het recht rijkdommen en groote rijkdommen te bezitten. Zij vinden daar niets in dat strijdig is met de orde zooals ze God wil : zij leeren dat de ongelijkheid van rijkdom in de inzichten ligt der Goddelijke Voorzienigheid. « Waarom zijt gij rijk, terwijl een ander arm is? « vraagt de *H. Basilius* (1). Is het niet opdat gij eene « belooning verwervet door uwe goedheid en uwe « getrouwigheid in het bestier uwer goederen; en « opdat de arme bekroond worde tot loon zijner « verduldigheid? » — « Is het dat God toegelaten « heeft dát er armen zijn, dát ook is gedaan ten « voordeele der rijken, opdat zij door de aalmoes « hunne zonden kunnen uitwisschen. » *Chrysostomus.* In cap. XVI *Joannis*, Hom. LXXVII. — « God heeft « den arme gemaakt om hem te beproeven; en Hij « heeft den rijke gemaakt om hem te beproeven in « zijne handelwijze jegens den arme. » *Augustinus*, in ps. 124.

Dus, in de oogen van het christendom, is er geen verschil tusschen armen en rijken. Het bestaande onderscheid tusschen armen en rijken, de ongelijkheid van fortuin, is niet strijdig met het christendom. Deze ongelijkheid is door God toegelaten, gewild tot hoogere inzichten, te weten de zedelijke volmaaktheid van allen, armen en rijken. Het christendom kent slechts de zedelijke grootheid. Eén woord van den H. Hieronymus drukt dit kernig uit : « Wij bekom- « meren ons om de beurs niet, maar om de zuiverheid « der ziel » (*Ad salvinam*). Indien er onderscheid gemaakt wordt door de HH. Vaders, het is niet tusschen

(1) *Hom. in illud Luc.* Destruam etc, n. 7.

rijken en armen, maar tusschen goede rijken en slechte rijken, tusschen goede armen en slechte armen. Op de woorden van den psalm 36.v.16 : het is beter rechtveerdig te zijn met een klein vermogen dan zondaar met vele rijkdommen, zegt de *H. Ambrosius* : « Het zijn « de rijkdommen niet die plichtig verklaard worden, « maar wel de rijkdommen der zondaren. » In ps. 36. — « De arme van God, is dit niet door zijnen ijdelen « zak, maar door zijne ziel. Gij ziet daar somtijds « eenen mensch die zijn huis vol overvloed heeft, « vruchtbare akkers, vele eigendommen, veel goud « en zilver; hij weet dat hij daarin zijn betrouwen niet « mag stellen, hij vernedert zich vóór God, hij doet « goed met zijne rijkdommen; zoo verheft hij zijn « hert tot God, dat hij vat, niet alleen dat zijne rijk- « dommen hem niet baten, maar een stronkelsteen « zijn voor zijne voeten, ten ij God hem bestiert « en helpt : hij wordt gerekend onder de armen « welke God spijst. Van den anderen kant, gij vindt « er eenen die bedelaar is, hooveerdig, ofwel juist « daarom niet hooveerdig dewijl hij niets bezit; hij « zoekt naar hetgeen hem zal toelaten hooveerdig « te zijn. God ziet niet naar het tijdelijk vermogen, « maar wel naar de hebzucht : en God oordeelt dien « arme volgens zijne hebzucht, omdat hij haakt « naar tijdelijke goederen; niet volgens zijne rijk- « dommen, waaraan hij niet heeft kunnen geraken. » *Augustinus*, in ps. 132 in fine. cfr. in ps. 72. — « Niemand zal aan Gods oordeel ontsnappen... Als « wij dit alles overwegen, laat ons niet gelukkig « heeten degenen die rijk, maar degenen die deugd- « zaam zijn : laat ons dezen niet ongelukkig heeten « die in armoede, maar die in de ondeugd leven. « Laat ons het tegenwoordige niet inzien maar het « toekomende : de uitwendige kleedij niet, maar het « geweten van iedereen onderzoeken. Laat ons de « deugd en het genot zoeken dat voortkomt uit de « goede handelwijs, en Lazarus navolgen, allen, zoo

« rijken als armen. » *Chrysostomus*, in Luc. XVI. De Lazaro, concio I.

Het is met zulke leeringen niet dat men kan doorgaan als voorlooper der socialisten. Het verschil tusschen de taal der socialisten en deze der HH. Vaders is hemelhoog. Gene huldigen eene ongezonde gelijkheid : weg met den persoonlijken eigendom, roepen zij uit! Omdat de persoonlijke eigendom noodzakelijk de dwingelandij medebrengt van den eenen mensch over den anderen. De ongelijkheid van rijkdom maakt de rijken noodzakelijk uitbuiters der armen. Daarom moet de samenleving, zoolang de persoonlijke eigendom blijft voortduren, aanschouwd worden als bestaande uit twee klassen, de uitbuiters of de rijken, en de uitgebuiten of de armen. Er is dus een klassenstrijd : want zoo de armen niet willen zich gedwee laten pluimen, moeten zij opstaan tegen hunne uitbuiters, en strijden om gelijkheid en omkeering van gansch de bestaande orde.

De HH. Vaders integendeel, vragen geenszins de gelijkheid noch van genot, noch van bezit der rijkdommen; zij keuren even den overmoed der rijken als de afgunstigheid der armen af, zij willen geenen strijd tusschen rijken en armen, maar wedievering onder allen om christelijke volmaaktheid te verwerven. Is het noodig erbij te voegen dat zij niet willen hooren van opstand der armen tegen de rijken? Sprekende van Lazarus (De Lazaro, concio I) zegt de *H. Chrysostomus* : « De arme (Lazarus) lag « in den voorgang, en toch was hij niet verbitterd, « noch schold, noch verweet. Hij zegde niet in zijn « eigen hetgeen velen zeggen : wat beteekent dit? « Zie deze die een slecht en wreed en onmenschelijk leven leeft, geniet alles, bovenmate gelukkig; « hij heeft niet eenen levenslast te verdragen. Bij « hem niet één onvoorzien voorval, maar alles is « zuiver genot zonder eenige vlek van stoornis. Aan « mij geeft hij zelfs het noodzakelijke niet om te

« leven : en deze hier, die in achterloopers en
« vleiers en in dronkenschap alles vertcert dat hij
« heeft, put den overvloed als uit eene fontein. En zie
« hier lig ik, te tooge aan degenen die mij aan-
« schouwen, voorwerp van smaad en bespotting, en
« verteerd door den honger. Is dit der Voorzienig-
« heid weerdig? Is er eene rechtveerdigheid die zich
« met de menschelijke zaken bemoeit? Neen, aldus
« sprak Lazarus niet : hij dacht zelfs geen zulke
« dingen. Hoe weten wij dit? Hieruit, dat de enge-
« len zich rond hem schaarden, hem wegdroegen en
« hem in den schoot van Abraham nederlegden.
« Hadde Lazarus aldus God gelasterd, zulke eer
« ware hem niet geschied. »

Maar, zegt Nitti, (1) hieronder zit eene drogreden. Als gij zegt dat de HH. Vaders den rijkdom niet afkeuren, maar wel den slechten rijkdom, niet de rijkheid, maar de gierigheid, wij moeten malkander verstaan. Zoo is het in woorden; maar de beteekenis der woorden is de zelfde niet bij u en bij de HH. Vaders. Bij de HH. Vaders beteekent gierigheid hetgeen wij spaarzaamheid heeten.

De aangehaalde leeringen der HH. Vaders zijn genoegzaam om deze liberale opwerping op te lossen. Overal wordt de slechte rijke beschreven, als deze die zijn betrouwen stelt in den rijkdom, die in hem zijne hoop vestigt en niet in God. Nu dat is geene spaarzaamheid, maar vrekheid. Gelijk de HH. Vaders spreken, zoo spreekt het Evangelie en spreken nog alle katholieke godsgeleerden.

« Het volk wilde den hemel veroveren door de
« armoede. (2) De eerste christenen misprezen den
« rijkdom, door hen aanzien als den oorsprong van
« het kwaad. Zoohaast zij de vrijheid van hunnen

(1) Loc. cit.
(2) Ibidem.

« godsdienst bekomen hadden, onderwierpen zij zich « aan alle ontberingen, aan alle onrechtveerdig- « heden. » Neen, de armoede, in haar eigen, werd nooit aanzien als een middel ter zaligheid. Hebben wij niet gezien hoe Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus daartegen opkomen? De deugd, en niet de armoede in haar eigen, geleidt ten hemel. Het is ook de waarheid niet dat de christenen alle ongelijk gedwee verdroegen. Zij maakten geen oproer. Maar, wie heeft niet gelezen hoe Ambrosius handelde wegens keizer Theodosius na de vernietiging van Thessalonica? Chrysostomus en Basilius en menige anderen moeten met de beschuldiging van socialismus hunne harde redevoeringen tegen de aanmatigingen der machtigen van hunnen tijd bekoopen. Het christendom stelt de volmaaktheid der menschheid in de zedelijke wereld, en de rijkdom is daartoe een middel of eene hinderpaal, naar gelang hij wel of kwalijk gebruikt wordt.

IV.

Hoe verstaan de HH. Vaders dat de aardsche goederen gemeen zijn?

« De eerste kerkvaders, vaart Nitti voort, getrouw « aan de leering van Christus, stelden theorien voor « die den stempel droegen van een waar commu- « nisme. Zij leefden in een midden waar de gemeen- « zaamheid heerschte, en zij zouden geene gedachten « hebben kunnen staande houden die strijdig waren « met deze van Jesus en van de Apostelen. « Alles « is gemeen onder ons, zegt Tertullianus, behalve « de vrouwen. » En de H. Jacobus voegt erbij: « Wij brengen hetgeen wij bezitten en wij deelen « alles met de armen. »........ De communiste ge- « dachten der eerste Apologisten en der eerste kerk- « vaders zijn dus niet alleen het gevolg der Evan-

« gelische leering, maar bovenal het gevolg van het
« midden waarin zij het licht zagen. Daarentegen
« als, na Constantinus, het catholicismus staatsreligie
« werd, en beleden werd door de rijken en de re-
« geeringsmannen, uitten de kerkelijke schrijvers
« geheel andere gedachten over den eigendom.

« De leeringen der kerkvaders over de natuur
« van den persoonlijken eigendom zijn standvastig
« de zelfde. Zij aanveerden allen dat de rijkdom de
« opbrengst is eener aanmatiging, en den rijke
« aanziende als den bewaarder van het goed der
« armen, willen zij dat de rijkdom alleenelijk diene
« om de behoeftigen te helpen : aan den arme weigeren
« is dus veel slechter dan de rijken te bestelen.
« Volgens de HH. Vaders was in den beginne
« alles in het gemeen : het onderscheid tusschen *mijn*
« en *uw*, 't is te zeggen de persoonlijke eigendom,
« is het werk geweest van den boozen geest. « De
« aarde, zegt de H. Ambrosius, is in het gemeen
« gegeven geweest aan de rijken en de armen.
« Waarom, o rijken, neemt gij den eigendom ervan
« ten uwen voordeele? » En elders zegt hij nog
« klaarder : « De natuur heeft alles in het gemeen
« gesteld, ten gebruike van allen, het is de aan-
« matiging die het bijzonder (eigendoms)recht ge-
« maakt heeft....... men zoude de aanhalingen kunnen
« vermenigvuldigen zonder einde, want bijna alle
« de HH. Vaders, tot aan de VIIe eeuw, hebben
« het communisme aanzien als den volmaaktsten en
« christelijksten vorm der maatschappelijke schik-
« king....... Voor den H. Clemens is de persoonlijke
« eigendom ontstaan uit de onrechtveerdigheid ; voor
« den H. Basilius is de rijke een dief. De H. Chrysosto-
« mus wil dat men terugkeere naar de gelijkheid
« van goed. De H. Ambrosius oordeelt dat de per-
« soonlijke eigendom de vrucht is eener aanmatiging.
« Enz.

« Deze grondregels hebben ten anderen diepe

« sporen in het kerkelijk recht gelaten. Het *Corpus* « *juris canonici* aanziet ook den persoonlijken eigendom « als eene kwaal, aangezien, volgens het goddelijk « recht, alles gemeen is onder de menschen gelijk « de lucht en het licht.

« Zulke theoriën konden door de kerk aanveerd « worden zoolang als zij slechts de toevlucht der « armen was, de schuilplaats der zwakken, zoolang « als de gemeenschap der goederen min of meer « toegepast was; maar, zoohaast als het christen- « dom staatsreligie werd, en dat het, uit maatschappe- « lijke noodzakelijkheid, aanveerd werd zelfs door « de rijken, door dezen die den ouden godsdienst « (het heidendom) ondersteund hadden tot het einde « toe, voelde men de noodzakelijkheid de evange- « lische leering over den eigendom te verzachten. « Zoo komt het dat, als de strijd over den persoonlijken « eigendom nog levendig was, de H. Clemens van « Alexandrie, in zijn werk: *quis dives salvetur?* poogt « de leeringen der kerk met de huishoudkundige « noodwendigheden van den tijd te verzoenen....... « Het is slechts in de XIIIe eeuw, als de kerk reeds « zeer rijk was, dat men de kerkelijke schrijvers ziet « openlijk het eigendomsrecht verdedigen. Aldus poogt « de H. Thomas de bewarende leering van Aristoteles « over den eigendom met de geheel tegenoverge- « stelde leering van het Evangelie en van de kerk- « vaders der IIe, IIIe en IVe eeuwen te doen over- « eenkomen. »

Hier hebben wij de geschiedenis der leeringen der HH. Vaders, gelijk zij geprint staat in het brein van eenen liberalen schrijver. De Heer professor der Hoogeschool van Napels moge ons toelaten zijne beweringen vol verwarring en onwaarheden te vinden. Vol verwarring: Want er wordt bevestigd van den eenen kant dat de leering der HH. Vaders standvastig de zelfde bleef: en van eenen anderen kant, dat, zoohaast het christendom staatsreligie werd en

aan de rijken toegankelijk, de kerkelijke schrijvers begonnen hunne gedachten te veranderen. En om dit laatste te bewijzen, wordt enkel Clemens van Alexandrie aangehaald, die leefde veel vroeger dan dat het christendom staatsreligie werd. Vol onwaarheden: immers de leering van den H. Thomas van Aquino wordt voorgesteld als geheel strijdig met de leering der HH. Vaders: zij is bewarend, daar waar de leering der HH. Vaders communistisch is!

Eén dingen is waar, te weten, dat de leering der HH. vaders standvastig de zelfde blijft, de zelfde als de leering van Christus en van de Apostelen, de zelfde ook welke de scholastieken met aan hun hoofd Thomas van Aquino, de zelfde welke de tegenwoordige godsgeleerden verdedigen; en dat deze leering enkel in het brein van den professor van Napels communistisch is.

Laat ons de leering der HH. vaders op hunne eigene woorden toetsen.

De *Pseudo-Clemens van Roomen*, schrijft: « Het « gebruik van al hetgeen in de wereld bestaat *moest* « *gemeen zijn onder allen.* » — De *H. Basilius* spreekt ook aldus op vele plaatsen zijner drij redevoeringen *In divites Avaros* en elders: « Hoort, christene vol- « keren en luistert: aldus spreekt de Heer, niet « door zijn zelven, maar door zijne dienaars roepende: « gij die het gebruik der rede hebt, wilt niet wreeder « zijn dan de dieren. Deze immers gebruiken zonder « onderscheid de voortbrengselen der aarde, als *na-* « *tuurlijk gemeen.* Want de kudden schapen weiden « op eenen en den zelfden berg: de peerden op « eenen en den zelfden bilk. Zoo is het dat zij « malkander het noodzakelijke voedsel verschaffen. « Wij integendeel maken ons eigen *hetgeen gemeen* « *is:* Wij nemen voor ons alleen, het bezit van het- « geen aan de menigte toebehoort. » Sermo III in Divites Avaros. — « Aangezien gij uwe goederen « met wreedheid gebruikt hebt, en beweert dat,

« volgens recht, gij dit alles voor uw eigen gebruik
« moet bezigen, deze goederen heet ik anderliens-
« goed. *Want zij zijn gemeen onder u en uwen naasten:*
« *gelijk de zon, de lucht en al dat aardsch is.* »
Chrysostomus, in I Cor. C. IIII, hom. X. -- Die deze leering misschien scherpst voorenstelt is de *H. Ambrosius*. Hij bevestigt deze gemeenschap der goederen in elkeen zijner werken. In het eerste hoofdstuk van zijnen boek: de officiis (ministrorum) c. 28. schrijft hij: « Dus de natuur heeft *het gemeen recht* inge-
« bracht, de aanmatiging heeft het bijzonder recht
« gemaakt. (Natura igitur jus commune generavit,
« insurpatio jus fecit privatum). » — « Er is niet
« veel verdienste bij niet te stelen hetgeen aan
« anderen toebehoort en het is ten onrechte dat
« dezen zich onplichtig achten die alleenlijk zich
« toeeigenen *hetgeen God in 't gemeene gesteld heeft.* »
Gregorius magnus, Regimen Pastorale, C. XXII.

Zulke aanhalingen kunnen bij dozijnen gedaan worden. Het valt niet te betwisten: de HH. vaders hebben geleerd, en het kerkelijk recht heeft deze leering aangenomen, alsdat het goed dezer wereld gemeen is onder allen. Het behoort ons nu de ware beteekenis dezer leering te onderzoeken.

Wij hebben gezeid dat niemand deze leering scherper heeft voorgesteld dan de *H. Ambrosius* met de veelbeprokene woorden hooger aangehaald. De Heilige bisschop van Milanen schijnt geheel klaar te zeggen dat het gemeenzaamheidsrecht in de eischen der natuur ligt en dat het bijzonder eigendomsrecht eene rechtsverkrachting is.

De aangehaalde plaats, op haar geheele genomen, luidt als volgt: l. c. « Verders hebben zij als de
« volmaaktheid der rechtveerdigheid aanzien, de ge-
« meene zaken, dat is de zaken die het volk behoo-
« ren, als aan het volk behoorende, en de bijzondere
« als aan ons behoorende te behandelen. Zelfs dit
« is niet overeenkomstig met de natuur: want de

« natuur heeft alles in het gemeen voor allen geschon-
« ken. Zoo heeft God gewild dat alles tot stand
« kwam, dat het voedsel gemeen zoude zijn onder
« allen, en dat de aarde zoude eene gemeene bezit-
« ting zijn voor allen. Dus de natuur heeft het
« gemeenrecht ingebracht : de aanmatiging heeft het
« bijzonder recht gemaakt. »

Laat ons beginnen met het laatste, te weten, dat het bijzonder recht eene aanmatiging, eene rechtsverkrachting is. Beteekent dit, alsdat de bijzondere eigendom strijdig is met de natuur, en dat de toeeigening niet van den aardbodem (waarvan hier geene spraak is) maar van de aarde, dat is alle de aardsche krachten, eene rechtsverkrachting is, die stellig moet verwezen worden? Zouden wij hier inderdaad te doen hebben met eenen kerkelijken schrijver die de toeeigening van den bodem zoude stellig afgekeurd hebben, zooals volksvertegenwoordiger Van der Velde het beweerd heeft in de Belgische kamers?

Het is geweten dat de H. Ambrosius zijnen boek *De officiis* (ministrorum) geschreven heeft, stap voor stap, voet voor voet, Marcus Tullius Cicero volgende in zijnen gelijknamigen boek *De officiis*. Het inzicht van Ambrosius is de Heidensche zedeleer van Cicero te toetsen en christelijkerwijze te verbeteren.

Marcus Tullius (De officiis, L. I. n. 7) had geschreven : « Maar de eerste plicht der rechtveerdigheid
« is niemand te hinderen, tenzij uitgedaagd door
« onrecht; verders moet zij het gemeen goed behan-
« delen als gemeen goed, het bijzonder goed als het
« onze. Nu, niets is bijzondere eigendom van natuurs-
« wege : de bijzondere eigendom komt voort van
« overeeuwsche ingebruikneming, (de eene of de
« andere kwam toe in ontoegeeigende plaatsen) ofwel
« van zegerecht, (men is er meester van geworden
« door den oorlog) : of van de wet, van een akkoord,

« van den rang welken men bekleedde, van toeval. « Zoo komt het dat de streek van Arpinum aan « de Arpinezen wordt toegekend, Tusculum aan de « Tusculanen. En zoo zijn ook de bijzondere bezit- « tingen uit te leggen. Waaruit volgt, zoo iedereen « het zijne krijgt, dat van de zaken welke de natuur « gemeen had gelaten, iedereen houdt hetgeen hem « te beurt gevallen is : begeert iemand iets daarvan, « hij overtreedt het recht der menschelijke samen- « leving. Doch, aangezien (volgens Plato's schoone « leering) wij niet geboren zijn voor ons alleen, en « dat het vaderland ook zijn deel heeft in ons ont- « staan, en onze vrienden een ander deel; en dat, « volgens de leering der Stoïkers, al hetgeen de « aarde voortbrengt geschapen is tot het gebruik « der menschen; dat verders de menschen geboren « zijn voor de menschen, zoodat zij allen malkander « zouden kunnen helpen : daarin moeten wij de leiding « der natuur volgen, het gemeen nut te zamen bren- « gen, door verwisseling van diensten, geven, ontvan- « gen, met onze wetendheden, met onze medewerking, « even als met ons geld de banden smedende die « de menschen onder malkander in samenleving « moeten houden. »

De H. Ambrosius keurt deze leering af : « Verders « hebben zij als de volmaaktheid der rechtveerdig- « heid aanzien, de gemeene zaken, dat is de zaken « die het volk behooren, als aan het volk behoorende, « en de bijzondere als aan ons behoorende te behan- « delen. Zelfs dit is niet overeenkomstig met de « natuur : enz. » gelijk wij hooger aangehaald hebben. De H. Ambrosius wil niet dat Tullius Cicero « de « bijzondere eigendommen behandelde als aan hem toe- « behoorende. » Dit is, zegt hij, eene aanmatiging, eene rechtsverkrachting. Welke was Cicero's gedachte nopens het privaat recht, nopens den persoonlijken eigendom? Ik zoude Cicero niet durven beschuldigen van zelfzucht. Hij aanveerdt immers dat het vaderland,

de vrienden en tot zekeren graad alle menschen eenigszins deel mogen hebben in den bijzonderen rijkdom. Maar toch aanveerdt hij het eigendomsrecht als onbeperkt en zonder matiging tenzij de bepalingen van het positief recht. Cicero's gedachte van het eigendomsrecht was dus het Quiritenrecht. Uit welwillendheid jegens anderen, niet uit ware verplichting, neemt hij lasten aan voor den eigenaar : hij neemt acht op het vaderland, op zijne vrienden; niet op de armen. Van eenen anderen kant, uit zijne redevoeringen, weten wij wat Tullius dacht over de armen! En gansch zijne naastenkommernis steunde hij op de brooze grondslagen van het Stoïcismus.

Welnu een christene Bisschop kon zulke leering niet aanveerden. God heeft al het goed dezer aarde eerst en vooral geschapen tot voedsel van alle menschen, niemand uitgenomen : waaruit volgt dat een mensch, gelijk wie, in uitersten nood zijnde, het recht heeft, het volle recht, zijnen nooddruft te nemen, gelijk waar hij is. Verders de eigenaar heeft eene ware verplichting den arme mede te deelen van zijnen eigendom. En dit alles berust niet op de wankelende meening eener wijsgeerige school, maar op een klaar gebod Gods. De gedachte van Tullius Cicero, die dit recht en deze verplichting niet erkent, is bijgevolge eene ware rechtsverkrachting. Dus, zoo de H. Ambrosius zegt dat het bijzonder recht eene aanmatiging, eene rechtsverkrachting is, bedoelt hij de gedachte welke Cicero en alle heidensche Romeinen hadden van het bijzonder eigendomsrecht, niet alle gedachte van het bijzonder eigendomsrecht. Hoe anders? Brandmerkt de H. Ambrosius de diefte niet als eene overtreding der goddelijke wet? Hebben wij hem hooger niet hooren verklaren dat God de rijkdommen niet plichtig verklaart, noch de rijken in het algemeen, maar alleenelijk de rijken die hunne rijkdommen slecht gebruiken?

(*Wordt vervolgd.*) E. DE GRYSE.

Kortrijk, den 1 October 1897.

EEN WOORD OVER

DEN MAATSCHAPPELIJKEN INVLOED VAN DE DERDE-ORDE.

REDEVOERING

uitgesproken in de eerste Algemeene Vergadering van het Congres gehouden te Brussel 21-22 September.

AL de vakken der wetenschap en der kunst al de economische en maatschappelijke vraagstukken, al de pogingen tot vooruitgang op elk gebied, alles vindt zijn plaats en zijn tijd bij het al omvattend wereldfeest van Brussel.

Onder de menigte van congressen, waar de geleerden van alle landen in plechtige zittingen hunne gedachten en zienswijzen wisselen en hunne verschillende stelsels bespreken; bij het schitterend uitstallen van al de wonderen der nijverheid en al de nieuwe vindingen van het menschelijk vernuft; naast al het gewoel der Wereld die naar hier ook den stoet harer ijdelheden bracht, vertoont zich, stil en godsdienstig afgezonderd, gelijk een kerketoren die boven den dampkring der stede naar reiner luchten oprijst, deze ernstige, stichtende vergadering, gewijd aan het beschouwen eener wondere schepping van Gods Geest, aan het verheerlijken van hem, van wiens boetkleed en kruiswonden de wereld van daarbuiten met afkeer het hoofd wendt, aan het bevorderen van ons eigen zielsgeluk en onze eeuwige belangen.

Wat al dingen zien wij met elkander in geweldige tegenstelling staan als wij de oogen keeren naar

hetgeen om ons gebeurt, leeft en beweegt! Zucht naar goud, liefde voor de armoede; zingenot en weelde, boete en zelfkastijding; schitterend praalvertoog en heersch-zucht, verborgen ootmoedigheid en vernedering van zich zelf; de glinsterende feestzaal met haar bedwelmende pracht en hare voor ieder zintuig bekoorlijke streelingen, de naakte bidcel met haar knielbank en haar kruisbeeld! Het schijngeluk eener begoochelende Wereld, de vrede met den Zaligmakenden Gekruiste...

Wie zal de veroveringen van den geest der Wereld perk en paal stellen? Wie de besmetting der zedeloosheid, wie het voortwoekerend ongeloof tegenhouden? — Vertwijfelende vrees kome ons niet ontzenuwen! Hij leeft die heeft gezegd : « Wilt niet vreezen; Ik heb de Wereld overwonnen. »

Het is opmerkenswaardig dat beroemde mannen van onze jongste tijden, die met profetischen geest schenen bezield te zijn, of die door geleerdheid en vernuft een hoogen naam verwierven, of die door Gods Voorzienigheid als Opperherders over Christus' kudde waren aangesteld — Vianney, de heilige pastoor van Ars, de doorluchtige kerkprelaat de Ségur, de aanvoerders der Catholieke congressen in Italië, onze groote pausen, Pius IX en Leo XIII, eenstemmig de overtuiging uitspreken dat, door goddelijke raadsbesluiten, de Derde Orde van den Heiligen Franciscus bestemd is om, ook in ónze dagen, de burgerlijke en de godsdienstige maatschappij te redden.

Dat zulk vooruitzicht door den wereldling met hooghartigen schimp bejegend wordt, hoeft niet gezegd. De Derde Orde!.. De wereldling kent geene machtsom waar ooit de Derde Orde voor het minste cijfer werd in meêgeteld...

Maar óns hoeft evenmin te worden bewezen dat de Almachtige God met de schijnbaar nietigste middelen eene wereld herscheppen kan : ik zeg schijnbaar, ik spreek van hunne uitwendigheid : in de geringste oorzaak van stoffelijken of zedelijken aard,

weet God, waar Hij wil, eene kracht van werking te sluiten die het menschelijk verstand door hare wonderen verbaast.

Het vlaszaadje, het koolzaadje voelt ge niet wegen op uw hand, en, in den grond gevallen en ontkiemd, sieren zij onze Vlaamsche velden met hunne pracht van groen en blauw en geel. Wie heeft, en hoe, in dat onaanzienlijk graantje de groeikracht besloten en de beslissende grondstof, die den vorm van stam en blad en de kleur der bloem en den aard der vrucht verschillend zal bepalen? Wat vindt en achterhaalt de wetenschap ervan in het gepletterde zaadje? Vraag aan de ontleedkunde, ons in den kleinen boomkern of eikel de reden aan te wijzen waarom die boom met donkerkleurigen en diepgekerfden, gene met gladden en glinsterend witten stam opgroeit; waarom hier de bladeren smal en lang, daar in dichte vouwkens geplooid, ginds weer op elke zijde sierlijk in ronde bekjes uitgesneden zijn; waarom hier de takken recht omhoog reiken, elders in de breedte zich uitstrekken of treurend nederhangen? Wonder schouwspel van ontelbare verscheidenheden, verwekt door oorzaken die voor de zinnen onvatbaar, die door geen ontleedkunde na te sporen zijn, en waarvan toch de Almogende de onweerstaanbaar en altijd juist werkende kracht in het klein zaadje, in den kleinen kern neergelegd en vereenigd heeft.

Deze vergelijking, in de natuur gevonden, zal u niet misplaatst voorkomen waar men spreekt over het werk van den Heiligen Franciscus, den dichterlijken minnaar der natuur. Men weet overigens dat de goddelijke Meester het kleine, geringe begin van zijn Rijk, wiens groote en algemeene uitbreiding tot de verste palen der aarde voortdringen zou, leert beschouwen door het te vergelijken met het kleinste der zaden en met den zuurdeeg.

Zoo zal ik dan nog in een paar woorden eene andere

vergelijking stellen, welke de nabijheid der tentoonstelling in onzen geest wekt. Verplaatst u met de gedachte aan uwen huiselijken haard. Daar op 't vuur staat de theeketel. Is dat niet in schijn het onbeduidendste ding der wereld, dit spelend wolkje damp dat uit het kokend water om het deksel van het keteltje zweeft? De mensch ging het eeuw aan eeuw onachtzaam voorbij, en toch, als God eenmaal het aan den mensch zal laten ontdekken, daar is genoeg om er het aanschijn der aarde mêe te veranderen: ja, in die nietigheid, in den damp van 't water, besluit God eene herschepping, eene omwenteling onberekenbaar groot, eene diep ingrijpende hervorming van duizend maatschappelijke toestanden, van arbeid en voortbrengst, vervoer en zeevaart, zeden en leven.

Denkt aan de stoomreuzen, hier nu in de nabijheid bijeengebracht en onder onze oogen werkzaam; denkt aan de verbazende verscheidenheid der toepassingen van eene natuurkracht, zoo klein volgens de eerste, oppervlakkige waarneming der zinnen, zoo groot en machtig in hare werking en invloed.

De werking Gods in de orde der natuur is het beeld van zijn handelen in het rijk der zielen, in de orde der zaligheid: zoo, in hetgeen voor de menschen zwakheid en dwaasheid is, sluit God zijne wijsheid en macht, opdat men niet aan menschelijk verstand en menschelijke vermogens de verbazende uitkomst toeschrijve, maar opdat hij *die roemt, roeme op den Heer!* (Jer. IX, 24).

Hier vindt de toepassing der woorden van den Heiligen Paulus hare plaats: de prediking van het Kruis is wel voor hen die verloren gaan, eene dwaasheid, iets dat nergens toe kan dienen, maar voor hen die behouden worden is zij de kracht Gods ter zaligheid... Het heeft God behaagd door de dwaasheid der prediking zalig te maken die gelooven... Wat van God komt, al schijnt het den menschen eene dwaasheid toe, gaat al hunne wijsheid te boven, en al

schijnt het den menschen krachteloos, het is nochtans krachtiger dan al wat de menschen met al hunne krachten te zamen vermogen : *Het dwaze Gods is wijzer dan de menschen en het zwakke Gods is sterker dan de menschen.* (I ad. Cor. I). De christene Kerk bestaat in den aanvang niet uit machtigen, edelen en wijzen, uit hooge staatsbeambten en veelvermogende personen,. maar integendeel uit menschen op welke de Wereld, de vijandin van Christus en van zijn Kruis, als op onkundigen, onbeschaafden en dwazen met minachting nederziet: maar het dwaze heeft God uitverkoren om de wijzen, het zwakke om de sterken te beschamen; het nietigste is in 's Heeren hand het werktuig van der menschen zaligheid geworden; de steen, die men wegwierp onder 't bouwen, werd de hoeksteen waar de Kerk der eeuwen op rust. Hoe klein in omgang, hoe gering geschat door aardsche wijsheid, als God het wil, het geringe en kleine kan groeien tot eene wereldmacht.

In een oogenblik sprekens werden de woorden uitgebracht: « Zalig die arm van geest zijn... » en « gij zijt allen broederen » ... en ziet! pracht en goud met hare bloote voeten vertrappende, treedt op dat woord de vrijwillige armoede in de wereld, en, anderzijds, verheffen de ontboeide slaven hunne vrije handen in dank tot den hemelschen Vader.

In elken tijd komen gewichtige gebeurtenissen en machtige inrichtingen ons de waarheid, die wij voorstellen, herinneren. Een enkel voorbeeld. Welk is het beschaafde land, zóó ver afgelegen, dat de takken van den liefdeboom, het Genootschap van Sint-Vincentius a Paulo, niet reiken tot dáár? Dachten zij dat ooit, die acht studenten die, om in het gewoel der wereldstad zich op zijde te houden, hun kleinen kring instelden, waar zij de belangen van eenige arme huisgezinnen zouden bespreken en bezorgen?

Wisten zij, die in den beginne onder malkaar vaststelden, hun gezelschap niet tot boven de twaalf

leden te laten aangroeien, dat zij de kern waren, door Gods hand in den grond zijner Kerk neergelegd om er, in wonderbare kortheid van tijd, dien breedgetakten boom te doen uit opgroeien wiens groei en bloei uit God zijne levenssappen trekt?

Als God het wil, als bij zijne barmhartigheid ons geloof en onze gebeden zulks verdienen, zal het koordeken van de Derde-Orde de gouden liefdeband zijn die, gelijk in de dertiende eeuw, ook in de twintigste de geloovigen aaneen strengelen en van alles wat bederft en doodt afsluiten zal....

De dertiende eeuw, maakt, met de twaalfde, de glansperiode der christene tijden uit.

Het is echter een tijdvak waar menschen en gebeurtenissen tegenover elkander, even als nu, in de scherpste tegenstelling afgelijnd zijn... Reuzenwerken, door reuzen volvoerd!

De heldentijd der kruisvaarten! Millioenen menschen in geestdrift ontvlamd voor de verovering van afgelegene en heilige oorden!

De Kerk, in ongestoorde eenheid van leering, door den wil der volkeren tot het toppunt van eer en macht verheven!

Al de zedelijke deugden beoefend met mannelijke wilskracht, met brandende liefde, met volmaakte zelfverzaking!

Al de kunsten, de bouwkunst inzonderheid, de volksidealen uitdrukkende in heerlijke meesterwerken en gedenkteekenen!

De priesterschap, door neiging en opvoeding, uit hart en ziel, met de natie vereenigd; in het huiselijk leven en in het volksleven deel nemende aan vreugd en smart, aan voor- en tegenspoed, en, op het gebied van geleerdheid en kunst, de ware vertegenwoordiging en uitdrukking van het vernuft der natie, van den nationalen geest. (Krause.)

In het verschiet rijzen, het hoofd omstraald van heiligheid en van genie, de edele lichtgestalten van

Bernardus, Franciscus. Dominicus, Elisabeth van Hongarië, Ludovicus van Frankrijk, met de hoog geroemde sleuteldragers van Christus' Kerk, machtige zaaiers allen van het schoone en het goede dat hunne dagen in glans verheft; machtige strijders tevens, door daad en voorbeeld, tegen hetgeen den gezegenden oogst van Gods akker bedreigde.

Want dit heerlijk tijdvak van geloof en vooruitgang had, zoo wij straks lieten verstaan, ook zijne schaduwzijde. Heerschzucht, barbaarsche wreedheid, wanordelijke losbandigheid, dorst naar goud en wellust, bruischten soms bij die jonge volkeren op en barsten los in schielijk en vreeselijk geweld.

De worsteling van het Duitsche Keizerrijk tegen Rome kwam in de hevigste periode van zijn eeuwenlangen kamp, uit welken eindelijk de Pausen terugkeeren zouden met de tropeeën van vrijheid en onafhankelijkheid voor de Kerk en ook voor Italië.

Een gekroonde huichelaar en booswicht, keizer Frederik de Tweede, stelde alles in het werk om het geestelijk gezag onder het juk der staatsmacht te brengen. Zijne pogingen werden gesteund door al wie het leenroerig stelsel zocht rechtstaande te houden tegen den opdrang van den volksgeest, reeds bezield met den vrijheidszin die van de Kerk uitging.

Fredericus II trotseerde den pauselijken banvloek; hij liet in twee verzen lezen wat hij zich tot zending voorbehouden achtte :

Fata volunt, stellæque docent aviumque volatus
Quod Fredericus ego malleus orbis ero;

Het noodlot wil, de sterren verklaren en der vogelen vlucht
Dat ik, Fredericus, de hamer der wereld zal zijn;

waar men den Heiligen Stoel in het volgende distichon op antwoorden liet :

Fata volunt, stellæque docent, peccata loquuntur
Quod tibi vita brevis, poena pereunis erit.

Het noodlot wil, de sterren verklaren en uwe misdrijven zeggen
Dat uw leven kort, uwe straf eeuwig zal zijn.

Het eerste deel van het antwoord staat bevestigd door het ongelukkig en geweldig einde van den keizer; het tweede wordt beteekend in de Hellekringen van Dante.

De Feodaliteit bestreed intusschen immer voort den vrijheidsgeest die zich bij het volk begon te openbaren. Het volk, — de verdrukten, de laten, de lijfeigenen, de onchristelijk vernederden, — moest onder het wapen zijne burchtheeren dienen in hunne gedurige krakeelen, veeten en bloedige twisten, in hun wraaklust, in hun strooptochten.

De heilige Kerk was reeds in de elfde eeuw het kwaad door haren *Godsvrede* te keer gegaan, waarbij, op straf van kerkelijken ban, het aan alle heeren en ridders verboden werd vijandelijkheden te plegen van den woensdag avond tot den maandag morgen, alsmede van den eersten zondag van den advent tot na Drie-Koningendag en gedurende heel den veertigdaagschen Vasten tot na Beloken Paschen. Deze maatregel, ingericht naar den woesten geest der tijden, verschafte toch eenige rust aan de onderdanen, die anders geen uur zekerheid hadden, maar steeds de naaste slachtoffers werden van den haat en den nijd hunner heeren.

Nu, wel begon de lucht te kleuren van het morgenrood der nieuwe tijden, maar het leenroerig stelsel droeg in zich nog genoegzame krachten om, voornamelijk in beroerde dagen, zooals Italie er doorleefde, het volk in slavenbcei gekneld te houden.

Het valt licht te begrijpen, dat, toen het volk in menigte den Derden Regel aannam en naleefde, er tegen den wassenden vloed van het zedenbederf een stevige dijk was opgeworpen; bijgevolg ook, dat, indien wij thans van dezelfde rechtzinnige toenadering der volkeren tot de Derde Orde, (nu dezelfde drift naar goud en grootheid, dezelfde gejaagdheid naar wellust en vermaken overweldigend zich voordoen), mochten getuigen zijn, wij na korten tijd eveneens God zouden

danken voor het heil der behouden, der geredde maatschappij. Het is onze hoop, het is onze bede; God verhoore die bede en late ons andermaal in dank erkennen dat Hij door zijn machtigen arm zijn volk heeft verlost: *redemisti populum tuum in brachio tuo.*

In letterlijken zin werd ook dat bij het opkomen van de Derde Orde bewaarheid. Straks hebben wij den toestand van het volk onder het Leenroerig Tijdvak geschetst. Men weet, en zelfs geen vijand der Katholieke Kerk zal zulks in twijfel trekken, dat de Kerk, door hare broederschappen, vereenigingen, gilden, aan de vrijmaking des volks krachtdadig heeft gewerkt. Een dichterlijk geschiedschrijver stelt de vraag: « Wie heeft die leemen hutten, verspreid over de landstreek, doen rijzen tot de hoogte van het geduchte burchtslot dat ze vroeger overheerschte? » En hij antwoordt: « de Kerk en de Vereenigingen. »

Neemt nu de inrichting van de Derde Orde eene eigene en voorname plaats in den strijd voor de vrijheid des volks tegen de ongenadige verdrukking der Feodaliteit? En op welke wijze kan die nieuwe Orde van 1221, die als toevallig ontstond bij de nederige haardstede van den godvruchtigen Luchesio, in aanraking komen met den maatschappelijken strijd tusschen dwangmacht en vrijheidszin? Hoe zal zij ooit de beslissende kracht kunnen worden die aan het volk de zege, aan de verdrukking de neêrlaag geeft? Denkt aan den graankorrel!... Van het huis van Luchesio zal spoedig de nieuwe orde-vorm uitgaan in het omliggende; geheel de vallei der Elsa hoort Franciscus zijne jongste onderneming verkondigen : eene opvatting ten gronde nieuw, eene Orde, in den eigenlijken en vollen zin des woords, maar niet begrepen in kloostermuren — bestaande buiten het afgezonderd en ingesloten samenleven en tot al de geloovigen, in de wereld verspreid, zich uitstrekkende.

Franciscus riep in Juni 1221 voor de eerste maal de Derde-Ordelingen in vergadering bijeen. Reeds in

de maand December verschijnt eene pauselijke Bulle te hunner gunste. Vijf jaren later hoort heel Italië tot de Derde-Orde. Wij hebben hooger gewezen op den onberekenbare grooten invloed dier algemeene bijtreding in opzicht van godsdienst en zeden; doch dit verklaart ons niet hoe de Derde-Orde rechtstreeks of onrechtstreeks tot de vrijmaking van het volk heeft meêgeholpen.

Er bestaat een werk, in 1694 te Lyon gedrukt, onder den titel : *La gloire du Tiers-Ordre de Saint François,* dat in zijn elfde hoofdsruk handelt over *les persécutions que le Tiers-Ordre de Saint François a souffert* (sic) *dans son origine.* Men spreekt van ondraagbare belastingen en lasten aan de leden opgelegd; voornamelijk onder Frederik II nemen de vervolgingen toe. Een keizerlijk besluit, gericht tegen de wonderbare maagd, de Heilige Rosa van Viterbië, verbiedt, onder doodstraf, haar of hare naastbestaanden te herbergen of voedsel hun te verschaffen. Waarom? Alleenlijk omdat de jonge heilige eene vurige ieveraarster voor de nieuwe vereeniging was. Rome kwam herhaaldelijk er tusschen, om de vervolgers met den banvloek te bedreigen; om de maatregelen, tegen de Derde-Ordelingen genomen, nietig te verklaren; om hun gelasterden naam en hunne gekrenkte eer te wreken; om de hun toegekende rechten te handhaven.

Doch hoe legt men die hardnekkige vervolgingen uit tegen eene orde, die op de eerste plaats de heiligmaking harer leden beoogde? Waar wil dat heen dat door een machtigen kroondrager decreten uit den tijd van Nero en Diocletiaan worden heruitgevaardigd? De vrome schrijver van 1694 blijft voor de uitlegging in gebreke.

Het is in twee hoofdstukken van den Regel dat het « waarom » besloten ligt : aan de broeders wordt verboden de wapens te dragen, tenzij tot verdediging van de Kerk of van het Geloof of van hun land of bij toelating der overheid; en, van

plechtige eeden moeten de broeders zich onthouden, tenzij waar de noodzakelijkheid dwingt en in de palen der uitzonderingen door den Heiligen Stoel vastgesteld.

Nu, die Regel was door de goedkeuring van Rome bezegeld geworden; volgens de bestaande wetten en rechten moest dus elke macht diens ordeningen eerbiedigen, en mocht ook de geringste broeder die te zijner verdediging inroepen. Rome zal de Derde-Ordelingen als echte religieuzen doen erkennen; tot geene verbintenis bij eede zal men voortaan nog hen kunnen dwingen; vrij zijn ze, en afgehouden bij regelplicht, van met hunne feodale heeren meê te oorlogen in bijzondere krijgstochten, in wraak en roof en krakeelen allerhande.

Zoo ging de Derde-Orde de toevlucht der verdrukte standen zijn; nu zouden voor goed vrede en vrijheid opkomen voor het volk en hem het zegenrijk tijdvak van zijne macht en grootheid openen.

Begrijpt men nu dat het Leenheerschap, beseffend hoe de nieuwe inrichting het volk aan zijne tirannie zou ontrukken, geene middels, hoe geweldig ook, onbeproefd liet om haar bij 't eerst ontstaan te vernielen, om de ongehoorde voorrechten der Orde als onaannemelijke aanmatigingen en schending van eeuwenoude rechten te loochenen, te bestrijden, ongeldbaar te verklaren, en om nadien den krijgsplicht door geldafpersingen te vervangen? Maar het hielp niet : de Derde-Ordelingen beriepen zich op hunne bisschoppen, beriepen zich op den Paus van Rome, en de ingeroepen tusschenkomst bleef niet achter.

Toen Franciscus door de Derde-Orde zijnen Regel voor het volk toegankelijk had gemaakt, nam de Kerk het nieuwe werktuig ter ontslaving krachtig in hand en benuttigde tevens alle hulpmiddelen die de tijdsomstandigheden aanbrachten, gelijk zij door de broederwet van het Evangelie de oude slavernij had bevochten; gelijk zij het kind had doen eerbiedigen en de vrouw uit hare vernedering opgebeurd; gelijk

zij door het handwerk harer monniken den lichaamsarbeid had veredeld en geheiligd.

De Regel, eerst voor een enkelen godvruchtigen man, straks voor het geheele volk geschreven, had niet alleen de algemeene verzedelijking, maar ook de ontvoogding van het volk tot vrucht en uitkomst, en wat Rome met den Godsvrede had begonnen, werd volledigd in heerlijke zege. Het volk, tot weerstand gesterkt, tot mannelijke wilskracht in de hoop eener blijde toekomst, juichte in de vrijheid hem zoo onverwachts door Franciscus verleënd, waardeerde de weldaad der Kerkelijke macht en sloot in dichte gelederen zich aan de zijde der Kerk tegen den overmoed der Duitsche Keizers.

Mocht de hoop verwezenlijkt worden die uit dit heerlijk Congres opgaat en ons omzweeft, mochten de wetten en beginselen onzer Derde-Orde het leven der maatschappij doordringen, de maatschappij ware gered en gezaligd! Wat zielverheffend schouwspel! Pracht en praalzucht beteugeld; iedereen, jongelieden en gehuwden, vaders en moeders, zijn leven regelend naar zijn plicht; door liefde en eerbied voor de armoede alle standen verzoend; rechtvaardigheid en vrede elkander ontmoetende en omhelzende; de algemeene Vader in den hemel gehuldigd door de algemeene broederlijkheid der aarde; de wenschen en het werk van Leo XIII bekroond en volmaakt!

En vergeet niet dat wij allen, dat elk van ons, hoe gering en klein hij weze, het zijne kan bijdragen om de wereld tot het bezit dier goederen te brengen; wij hebben allen onzen werkkring, ons voorbeeld, ons gebed, — een zaad van goed. De groeikracht, gelijk wij aantoonden, komt van hierboven. De Almogende verleene die, tot nieuwe glorie van onzen Vader Franciscus!

Dr. H. Claeys, pr.

DE BERKELAAR.

Gij ranke, slanke berkelaar,
Wat staat ge in 't spichtig mastenbosch
Zoo gansch alleen, vol vrees en vaar?

Uw bladerkruintje beeft en rilt;
Het heeft zich boven 't ruwe hout —
Uit hoogmoed niet, uit schroom — getild.

't Is droevig zoo alleen te staan,
Waar geen van uw gelijken aardt,
Waar vreemden spotten om uw waan.

Want, wien de Heer een gunste geeft,
Die is, zoo denkt het laag gemeen,
Aan niets dan eer en roem verkleefd.

Buig gij voor regen, storm en wind
Uw kruintje in stille deemoed neer:
Wat hevig woedt, vergaat gezwind.

Stug blijft de mast, die u omringt,
Maar 't vogelken, dat mint u wel!
't Is op uw takjes, dat het zingt.

Blik gij niet neer op 't donker hout;
Het is te laag beneden u,
Dan dat ge u daaraan storen zoudt.

Doch denk, hoe de eerste zonnestraal,
Als dommelig heel het woud nog sliep,
U zoenen kwam met gloed en praal.

Bedenk dat heimlijk morgenduur,
Als regen u verweeken wil,
Als winden rukken, stuur en guur.

En droom des nachts van de afscheidskus,
Die u alleen de zonne geeft,
Bij 't ondergaan in 't fluistrend rusch.

« Hij beeft en rilt » zegt, wie u ziet.
Vaak is 't van weelde en van genot.
Doch, wie niet voelt, en kent dat niet!

1897 HILDA RAM.

WINTERLANDSCHAP.

KLAT'REND schoot het lieve beekje
Zijne wat'ren van kristal,
Langs den boord van bloem'ge weiden,
Kronk'lend door het groene dal.

Alles groeide, alles bloeide,
Bij het schoone zomerweer;
Alom klonken vog'lentonen
Helder, juichend, zoet en teer.

. . . .

Nu geen bloemen, nu geen loover,
Nu geen leven meer in 't dal;
Geen geklater meer van 't beekje,
Noch der vog'len zoet geschal.

Alles rust, is ingeslapen,
Sluimert onder 't wit tapeet;
Beemd en weide, boom en heide,
Dekt het kille winterkleed.

Klagend vliegt soms nog een vogel
Treurig door het dorre hout;
Krassend zwerven ook de raven
Boven 't eenzaam, sombre woud.

Doodsche velden, woud en heide,
Rust en sluimert tot de Lent',
Met heur zonne, levensbronne,
U weer bloem en blad'ren zendt.

ALFRED BRUYNINCKX.

Berchem, October 1897.

GUIDO GEZELLE.

Rijmsnoer. J. de Meester. Roeselaere.

Laat mij, laat mij henenvluchten
landwaards, en de stée, de stée,
niets van al heur eeuwig zuchten
niets van haar, mij volgen mêe.

MAG ik eerst van *Rijmsnoer*, het laatste werk van onzen zoo lieven dichter Guido Gezelle, al het kwaad zeggen, dat ik er van denk? Na den regen schijnt de zonne nog zoo helder!

Wellicht is G. Gezelle éen der laatste, zooniet de laatste vertegenwoordiger der West-Vlaamsche school. Misschien zal men mij wel hier of daar, nog een naam noemen van een aanhanger van het West-Vlaamsch taal-particularisme, maar die namen zijn van klein gewicht, voortaan van geringer belang. Integendeel is de personaliteit van G. Gezelle zoo groot, ik zal maar zeggen zoo geniaal, dat het stelsel door onzen dichter immer verdedigd en aangekleefd, nog de moeite loont van enkele oogenblikken discussie.

Een verblijf van ruim vijf en twintig jaar in West-Vlaanderen, beurtelings te Brugge en in het Leiedal, moest, zoo dacht ik, mij toelaten, Guido Gezelle's werk volkomen te genieten; kind van dat land, zoo dacht ik in eenen adem dat *Rijmsnoer* van *onzen* dichter te kunnen doorlezen, en helaas, telkens hotste en botste ik op vreemde woorden, die kwamen, ik weet niet waar vandaan, en telkens werd het genot gebroken door het lastig

opzoeken van onbekende uitdrukkingen en wendingen, waarbij de kennis van Oud-West-Vlaamsch, Latijn, Engelsch en Duitsch geeischt werd en De Bo's Idioticon en Kiliaen's woordenboek van groot nut waren. De voorbeelden in zijn werk, liggen bij de vleet, enkele zullen voldoende zijn : *een hors*, eischt de kennis van het Engelsch « horse » zelfs voor een beschaafd man die het Nederlandsche « ros » zou kennen, en in Vlaanderen kent men slechts « het peerd », hoe ondietsch G. Gezelle dat woord ook noemt; *willens nillens*, zal een latinist met *volens nolens* wel ontcijferen; onder het Duitsche *wald*, zal een beschaafd man wel *woud* raden, doch wat heeft G. Gezelle tegen « bosch » dat hij ook ondietsch noemt en toch gebruikt in « Boschreuke Boschgebied, » enz., en in Godsnaam, wat moeten wij nog woorden gaan zoeken bij Kiliaen, een verdienstelijk man, ik sta het toe, maar zoo verouderd en vergeten, juist omdat het volk, met zijn kloek gezond verstand, immer medegaat met den tijd, de woorden van zijn tijd aanleert en aanneemt, wel wetend dat men nooit moet blijven stilstaan en nog veel minder, eeuwen achteruit gaan. Guido Gezelle, die een onbetwistbaar geleerd man is, zal wel weten, dat de Nederlandsche taal niet zoo arm is, dat ze niet voor ieder denkbeeld een woord heeft, voor een zeker tijdstip door iedereen aangenomen en door iedereen gekend. Niet dat ik, als het past, het gebruik van een verouderd woord wil verbannen uit de taal. Byron gaf aan Gezelle het voorbeeld daarvan. Een oude kant van Brugge of Valencijn op een nieuw kleed, staat mooi. Doch met maat doet men zoo iets. Gezelle zelf is zich bewust geweest dat hij die maat verreweg overschreden heeft, daar hij aan het einde van zijn *Rijmsnoer* een requisitorium van 84 bladzijden gevoegd heeft, tegen zijn eigen stelsel, namelijk het lange glossarium dat op zijn gedichten volgt. Is dat niet een klaarblijkend bewijs dat hij zelf ingezien heeft, dat men bij de lezing van zijn gedichten immer een Idioticon of Kiliaen's woordenboek voor zich moet hebben en dat

philologen alleen uit zijn verzen zouden geraken. De oorzaak van dien toestand? Te veel geleerdheid, die woorden uit den West-Vlaamschen, Friesschen, Engelschen, Duitschen, zelfs Latijnschen woordenschat doet dooreen loopen, zoodat *Rijmsnoer* soms wel een toren van Babel gelijkt.

Voor zoover, wat de woorden betreft. Even weinig vrede heb ik met de taal in haren bouw en in hare wendingen. Geen, die als Gezelle, de woorden kan doen zingen, maar ook geen die zoo de volzin wringen kan, gelijk wij in Poesis, de Latijnsche taal radbraakten, om ze in de maat van een alexandrijn te duwen.

Welk is nu de reden van mijn vijandschap tegen het stelsel van dichter G. Gezelle? In alle landen van de wereld ziet men de beschaafde lieden éen enkele letterkundige taal aannemen, volgend daarin den raad van het gezond verstand. Soms verschijnen wel hier of daar een Mistral of een Claus Groth, maar dat zijn tijdelijke uitzonderingen die men ook aldus beschouwt. Was Guido Gezelle, bij een zuiver West-Vlaamsch dialekt gebleven, gelijk Mistral bij zijn Provencaalsch en Claus Groth bij zijn Platduitsch dialekt, dan leed zijn stelsel de verdediging van het dilettantisme. Maar een kunstmatige taal, gedeeltelijk West-Vlaamsch, gedeeltelijk Nederlandsch en gedeeltelijk verouderd of uitheemsch, is niet te verdedigen, wanneer we in het bezit zijn van een prachtige ééne Nederlandsche taal, die aan een rijke schaar schrijvers, op het gebied van poëzie en wetenschap, toegelaten heeft al de gevoelens of de denkbeelden van het menschelijk verstand uit te drukken. Daarenboven gedurende dertig jaar heeft men hier in Belgie gestreden om de *Nederlandsche* taal als officieele taal te doen aannemen, sedert dertig jaar strijdt men om die taal overal te doen indringen : in de beschaafde spraak, in de voordrachten, in het journalisme, in de literatuur, om zoo het gegronde verwijt der Walen te vernietigen, dat we geen letterkundige taal hebben. En nu, dat we tot een reeds zeer bevredigenden uitslag gekomen zijn, moeten wij onze zegepralen ver-

dedigen, hardnekkig en onverbiddelijk, en tegen het particularisme, en tegen hen, die met hun stelsel van vereenvoudiging der spelling, ons gansch den strijd willen doen herbeginnen. De mannen van de wetenschap hebben begrepen dat, om op hun gebied te kunnen communieeren, zij in Noord en Zuid, éene taal moeten schrijven, en zij doen het. Hetzelfde moet en zal in de literatuur gebeuren. Het mag een verheugend verschijnsel heeten dat de jongeren dat stelsel aangenomen hebben, en noch particularisten, noch spellingvereenvoudigers volgen, maar zich vastberaden scharen rondom het monument van M. De Vries : Het groot woordenboek der Nederlandsche taal. Noch G. Gezelle met zijn pseudo particularisme, noch Pol de Mont met zijn vereenvoudiging der spelling, zullen school vormen : ze blijven gansch alleen staan. Die verwijdering van het jongere geslacht, van twee mannen met een oprecht geniaal talent, kan men uit een kunstoogpunt betreuren, maar uit het practisch oogpunt van den vooruitgang van onzen taalstrijd, kan men slechts zoo iets toejuichen.

Ziedaar dus al het kwaad dat ik van *Rijmsnoer* weet te vertellen. Nu dat « het pak van mijn hart is », kan ik veel vrijer mijn groote liefde voor den uitstekenden dichter G. Gezelle, uitspreken.

Guido Gezelle is een natuurmensch. Indien hij geen dichter was, dan zou hij een plantenkundige zijn, en ik geloof wel dat de oude Linnaeus zijn vriend is. De groote natuur, het Leiedal, zoo harmonisch van kleur en zoo streelend van lijn, een lijn loopend in kalme golvingen, dat is zijn liefde. Reeds in zijn voorgaande werken vond die groote liefde hare uiting, doorstralend door al zijn gedichten; het zij voldoende te herinneren aan dat pareltje van realistische beschrijving : *De pachthoeve;* doch in *Rijmsnoer* is het één zang voor de natuur,

over de twaalf maanden van het jaar henen, met telkens stukken van bespiegelenden aard, die verscheidenheid in het geheel brengen. Daarin heeft hij ze beschreven, met breede trekken, in de kracht van haar geheel, met fijne trekjes, in de volmaaktheid van hare deelen, en in zijne beschrijvingen gaat hij tot een fijnheid van nuanceering, die men slechts in zulke hooge mate in Gorter's *Mei* vindt.

De natuur is voor Gezelle een vriendenkring, een groote verzameling wezens, waarvan niet éen tot de doode stof behoort :- in allen steekt hij een ziel, een gevoel, en zoo wordt gansch de natuur als een machtig choor dat den lof zingt van den Schepper. In dien vriendenkring heeft hij zijn bijzondere sympathieën die vooral, even als in den kring zijner medemenschen, tot de nederigen gaan. De distel, niemands vriend, is voor hem geen verstooteling, en om het groen dat hij op de puinhoopen spreidt is hij hem lief.

Bermhertigheid, voor 't schamel wied,
eilaas, dat ge al te ongeren ziet :
aanschouwt hoe 't ja, de steenen,
de vuile brokken, daar 't geweld
der steêlie'n meê den buiten kwelt
komt zedig groen verleenen.

Maar zijn lievelingen zijn vooral de boomen, die kent hij bij naam en toenaam, in al hunne gedaanten volgens de jaargetijden, en met al hunne hoedanigheden.

Levend, ziet hij ze altijd door zijn dichtersoog, des winters als ze staan

gekoolzwart en
met teekenen geprent;
als zwarte en zware staven op
een eindloos pergament.

Of in de Lentemaand wanneer

Boven, en in den top der hoogste boomen,
worstelt en verlangt om uit te stroomen,
't wakkere geweld, dat, ongespaard,
schoonheid over hoofde, en schaduw baart.

Of in de volle Bloeimaand, wanneer

De kerzelaar zijn trouwgewaad
heeft aangedaan :
vandage moet hij, meidag is 't,
ter bruiloft gaan.

En hoort hoe teeder hij van zijn lievelingen spreken kan, alsof het kinderen waren :

ze slapen nog en, 't schijnt, ze droomen,
hoe luide er ook de zonne in laait
de zwarte pere- ende appelboomen.

Spreek hem niet van snoeien en van vellen. Zijn harte breekt bij dat denkbeeld.

't Deert mij zoo! De abeelen boomen
liggen langs de grachten heen,
die den ouden zandweg zoomen,
hals en handen afgesneên.

Wie beter dan Gezelle zingt de symphonie van het groen, van het maagdengroen der beuken, zuiver en ongeschonden door het vuile stof; van den eersten glimlach der ontwakende natuur :

De wee hergroent, 't hergroent al, in 't
verschiet, waar hier, waar daar begint,
de naakte grond bekleed te staan
met hope weêr van gras en graan.

en dan van de vette weiden van het Veurne-ambacht, met het weelderige overvloedige gras, waarin de koeien baden tot boven den boeg.

Guido Gezelle zag niet alleen zijn Vlaanderen in de heldere vriezende winterdagen, als de lucht trilt van koude of in de zonnige zomerdagen al de lucht golft in warme stroomen, hij zag het ook in de droevige dagen van mist, wanneer een waas over alles hangt, de ruwe lijn der vormen verzachtend, de kleuren verdoffend tot een grijze tint. En hierin gevoelt men welk een natuurmensch G. Gezelle is. Naarmate hij uit de

twaalf verdeelingen van zijn werk, naar de wintermaanden afdaalt, wordt hij subjectiever. De winter smokkelt de droefheid in zijn hart, en de schijndood die over de aarde ligt, verwekt in zijn ziel droeve denkbeelden, zijn oogen willen niet staren naar de natuur schijnbaar doodliggend onder den grooten winterslaap die op haar rust :

het leven is uit hage en heg,
de vriendschap en de vreugde is weg!

zij wenden zich naar zijn binnenst : daar weent een bange ontmoedigde philosophie, die naar troost snakt bij den Redder, en zijn droevig gemoed barst los in een verlangenden kreet naar licht en zon :

Dat 't Joel weêrom, dat 't kerstdag zij,
dat 't ophoude, al dat zinken,
dat sterven, dat verloren gaan
des levens! — Herders, gaat
en peilt den diepen Oosten : ziet-
gij dag noch dageraad...
nog 't nieuw geboren zonnelicht,
te Bethlehem niet blinken.

Vooral die weemoedige dagen, als de mist over het land hangt als een lijkwade, snikken in zijn verzen. Kent ge iets zoo aangrijpend, als deze drie stroofjes, parels in het *Rijmsnoer*, en de schoonste die ik van Gezelle las :

Tranen.

't Is nevelkoud,
en 's halfvoornoens, nog
duister in de lanen;
de boomen die 'k
nog nauwelijks zien kan,
weenen dikke tranen.

't En regent niet,
maar 't zeevert... van die
fijn gezichte, natte
schiervatbaarheid
die stof gelijkt, en
wolke en wulle en watte.

't Is aschgrauw al
beneên, omhooge, in
't veld en langs de lanen :
de boomen die 'k
nog nauwlijks zien kan,
weenen dikke tranen.

En wie, zooals Gezelle, langs baan en langs wegel gewandeld heeft, wanneer de avond valt, als het « hazegrauwt » zal diep gevoelend die avonden terugzien in deze strofen :

. . . .
Het hazegrauwt : de lanen
vol licht weleer,
de wegels en de banen
en ziet men meer.

Zoo stille staan als beelden,
de boomen nu :
die roerden en die speelden,
ze droomen nu.

Die ruischten en die riepen
de boomen, nu,
ze doen, alsof ze sliepen :
ze droomen nu.

. . . .
't Is vochtig en, gekropen
uit de eerde, vaart
de wadem, op en open,
omhoogewaard.

De nevel valt, van boven
beneên gespreid;
gesponnen en geweven
vol duisterheid

gepelderd en gewonden
elk hout nu staat;
gebunseld en gebonden
in lijkgewaad.

Bij de beste stukken van den Franschen dichter Verlaine, zoo hooggeschat door de jonge school, mag men deze twee pareltjes : « Tranen » en « Het Hazegrauwt » vergelijken, en die vergelijking zal geheel en al ten

gunste van onzen Vlaming zijn. Want, en dit is een der schoonste titels van onzen dichter, hij is tot in zijn laatste werk, de jongste onzer schrijvers gebleven.

Gorter in zijn *Mei*, Van Eeden in zijn *Kleine Johannes*, zijn geen fijner bespieders der natuur dan Gezelle in zijn *Rijmsnoer*. Hij heeft ze ontleed, de natuur, in haar leven, in de kalmte en in het woeste windgebulder, in hare kleuren, in 't zonnig lichtspel en in 't halfduister, in al de schakeeringen van hare tinten, nu eens met pittigheid, zooals in « De Muggen » fijn of kloek realistisch zooals hij was in « De Pachthoeve » en is in « Virago », dan eens gevoelvol, sentimentaal, zooals in « Tranen » en in « Het Hazegrauwt »; dan eens krachtig en kloek, zooals in « De Winden, Twee Horsen »; en dan, bijna gansch het werk door, met een hoogen lyrischen zwier, telkens dat hij de pracht der natuur als een hymne doet klinken ter eer van zijn God. Zijn realisme en zijn godsdienst verdienen dat wij er een oogenblik bij stilhouden. Het kenmerk van beiden is : gezondheid.

Gezelle acht het niet noodig doekjes om zijn woorden te doen, doch evenmin acht hij het noodig de natuur te ontleden in wat er verdorven in haar is; van daar, in zijn realistische gedichten die gezonde adem, die u tegenwaait als een wind die van over een bloeiende heide komt of van over een klaverakker, badend in morgendauw.

Zijn portret van een boerendeerne, dat hier als voorbeeld volgt, is een paneel dat Potter zou schilderen.

Virago.

Dat handhaaft de vorke,
dat handhaaft de koe :
dat werkt als de beste
van 't boerengedoe;
dat bidt, in de kerke;
dat wiedt op het land;
dat mint en dat moedert...!
van herte en van hand,
er is er geen vrouwvolk,
rechtzinnig gezeid,
als, hier in ons Vlaanderen,
de dorpvaste meid.

En zoo, gezond en kloek, is G. Gezelle, in zijn godsdienst, die, door zijn werken heen, een evolutie onderging — niet in theologischen zin — maar in zijn uitdrukking. Vroeger liet Gezelle zich wat verleiden door het suiker en zeemachtig verkleinwoord, dat hoe oprecht het ook is, ietwat kwezelachtigs en als gedwongen klinkt. Integendeel in *Rijmsnoer*, gevoelt men dat men voor een priester staat, gekomen tot de volle, rotsvaste ontwikkeling van het geloof, en vleit zijn woord nog soms als de bede van een kind, meestal klinkt het statig en plechtig, in kloek mannelijken toon, als van iemand die, zich bewust zijner zonden, zich ook bewust is van de rechtschapenheid van zijn hart, van zijn vast voornemen om het ideaal leven immer dichter nabij te komen, van iemand die weet dat hij door de wereld, ten minste, mag gaan, met opgeheven hoofd.

Jong is Gezelle in uitdrukkingen en woorden, en hierin zelfs kan men Gezelle doen pleiten tegen Gezelle. Twee voorbeelden slechts.

> Wie is't, die ooit, aanschouwbaar, al
> Gods wonderheên verkonden zal?
> den schaapstal, die uit weiden gaat,
> het duifhuis, dat zijn vlerken slaat.

en het ander, sprekende van de vogels :

> Verstaat gij malkanderen,
> elk in zijn taal?
> Verstaat, gij die meest en
> die merelt
> die lijstert, die leeuwerkt, die
> muscht, altemaal
> uw maagschap, tot tenden
> de wereld?

Ziedaar twee voorbeelden die bewijzen dat de dichter, met de bestaande woorden, tot uitdrukkingen en wendingen vol frissche jeugd, kan komen, zonder zijn toevlucht te nemen tot het arsenaal der oude moden.

Er loopt door *Rijmsnoer* een klein mysterie, een

klein drama, een zwarte wolk drijvend door een helderen blauwen hemel. Op eens wordt men verrast door een bangen kreet, als van iemand die de slagen gevoeld heeft van de werkelijke wereld. Er is, zou men vermoeden, wee in zijn hart, en het wee zegt hij op waarlijk tragische wijze, in « Irrequietum ».

Als één verdriet is uitgezucht,
    en ruimte is, zult ge zeggen,
En reden daar, om ééns, toch ééns,
    het rouwkleed af te leggen!
't En doet! Daar zitten zuchten al
    volveerdig, neêr gedwongen,
en beidende, in de bange borst,
    die geren henensprongen!

Ze kwellen en ze pramen u,
    en baren zult ge, baren,
ach! de altijd onvolborentheid
    des weedoms! De oude jaren
en letten 't herontvangen, noch
    het grootgaan, immer : sterven
van droefheid, zult ge, in barensnood,
    en 't eeuwig — leven — erven!

Verder weer, te midden van de pracht van den zomer, in het bloeien der bloemen, in het groene waaien der boomen, klinkt weer die kreet in « Herteloozen » en in « Vuistrecht ». Men vermoedt, het is een gissing slechts, dat er in zijn hart een groot leed schuilt, een verkropte smart.

Op mijn hoofd, en, recht getreden!
wie ooit pijne en poge deden,
    om mij onder voet te slaan,
    laat mij, laat mij rechte gaan!
't Zullen, eens entwaar, nadezen,
roozen zonder doornen wezen
    mij te plukken : goed geduld :
    Gij, o God, mij helpen zult

En die droeve toon, doch hier als snikken van kinderlijke piëteit, klinkt tot in dat overheerlijke gedicht « Terug » dat hij aan de oude hoeve wijdt, waar hij

het licht zag, waar zijn ouders woonden, waar hij alles herkend.

— Kon het maar helpen, met
weenen en wenschen,
weêr ate ik roggenbrood,
naast u, aan 't berd.

Een hoedanigheid die G. Gezelle in de hoogste mate bezit, boven alle dichters van Noord en Zuid, is zijn onschatbare klankenrijkdom. De woorden reien zich aaneen onder zijn pen, in muziekale golvingen, fijn soms als het scherpe liedje dat een knaap langs de baan of in de weide fluit, bulderend soms als de stemme van den wind. Een versje zonder zin schrikt hem zelfs niet af, indien het rijk aan klanken is, zoo in een voorgaande werk :

Inke
De vinke
Den appelen boom
Een splenternieuw, paar leerzen.

In klanknabootsing is hij een meester. Hoort ge den wagen over de keien rollen :

De rossen
gelaten in 't lastig geluid
der schokkende, bokkende bossen,
gaan, stille en gestadig vooruit.

Hoort ge, wanneer de wind huilt boven het water en aanrukt op de schepen die vast liggen langs de kaai, hoort ge ze stenen :

Het ronkt, het huivert al
dat lijf heeft. Hoort ze kramen,
de schepen; hoort ze, vast
geboomd, de boomen pramen
en spannen schier ontween,
bij 't ongenadig slaan
der bergen, die den boeg
van 't schip te lijve gaan.

Met zijn groote hoedanigheden en zijn onvolmaaktheden, met zijn hoedanigheden van frischheid, oorspronkelijkheid, diepe poëzie, klanken- en kleurenrijkdom; met zijn fouten van slordigheid in het afwerken, van banaliteit in de uitdrukking, van surproductie en suruitgave van gedichten die geschreven zijn soms opzettelijk om een eigenaardig woord of een eigenaardige uitdrukking er in te plaatsen, blijft dit *Rijmsnoer* een der merkwaardigste uitgaven in onze Zuid-Nederlandsche literatuur, merkwaardig vooral omdat het een werk van gevoel is. Onze dichters over het algemeen, in hunne subjectiviteit, zijn valsch. De mode van den dag, het succes dat deze of gene school bekomen heeft, en waarin men ook wil mededeelen, sporen onze dichters aan — zelfs onze beste — levenstoestanden te verzinnen, waartoe ze volkomen vreemd zijn, in strijd zelfs met hun temperament, maar die ze dan in valsch klinkende klanken bezingen, met veel virtuositeit soms, doch zonder gevoel.

Guido Gezelle heeft zijn hart uitgezongen, zijn hart met al zijn liefde voor de natuur en vooral voor zijn God, zijn hart met een verkropt en mysterieus leed dat erin verborgen ligt, zoo vreemd nochtans bij dien zorgeloozen levenslustigen dichter. Gansch zijn *Rijmsnoer* is éen klank van waarheid en oprechtheid, en was het maar om die waarheid en om die oprechtheid die zoo diep ingrijpend klinkt te midden van de moderne komedie van ongelukkig verliefde jongelingen in de eerste broek of ongelukkig verliefde getrouwde mannen, warm zittend in pantoffels naast het vuurtje bij vrouw en kinderen, en volkomen onwetend van de ruwe slagen van de wereld, was het maar om die twee hoedanigheden van zijn *Rijmsnoer*, nog zouden wij het een welgemeenden welkom toeroepen in de letterwereld, als een uitstekend, immer in waarde hooger klimmend vervolg of de vijf oorspronkelijke bundels van den gevoelvolsten onzer dichters.

HENDRIK DE MAREZ.

HET OUDE SCHIPPERSHUIS.

ZE stonden daar zoo schoone, zoo geestig om ende om het huiseken te wiggelen en te schommelen in den koelen morgenwind — twee lange reken met klepperende en ruttelende bladeren; terwijl de rijzende zonne vol bezorgdheid de zelveren dampen van hunne koppen afweerde en zoo lustig door hunne takkelingen kwam kijken.

Ze stonden daar te roeren en te nikken met hunne bleekgroene kruinen, en te spelen met hunne bonte schaduwen, wit en zwart, over het goudene duinzand.

't En waren geene hooge breede populieren, die altijd huilen en schreeuwen in den wind; maar kleene knoddige levenhouders, niet meerder als tronkwilgen, die de zangerige wind nooit en kon gerust laten.

Daarboven keek de oude visscherswoning uit.

Eene ingezonkene kappe, roode blekkerende pannen en een groen bemosten veurst Een kleen gedoentje met nog een kleender eraan , ja, daarachter nog een kleender dat tusschen de opening der kruinen bij het weg en weder slieren, nu en dan aanschouwbaar was. Daarnevens, om niets te vergeten, de onmisbare, de onvermijdelijke steenput; geen vierkant opgemetste waterbak zooals men bij vele nieuwerwetsche lieden aantreft, maar een ronde en gezonde, opene en luchtige waterput, met breede witgekalkte wanden, waarboven een lange houten arm met keten en eemer, in eenen sprietelboom beweegbaar hong.

Komt dichter : over het roodgeverfde hekken ziet hoe de schilderachtige gebouwen der oude woning schuins weg, tusschen eene diepe laan van groen gewei nederzitten.

O! die bekoorlijke voorgevel met zijn donkerroode voetingen, zijne hagelwitte wanden, zijne groene ramen en

zijne roode, hier en daar, afhangende waterluiken. En, langs die witte gevel dan, die schoone, die prachtige stokroozen! Ach! gij edel hofgewas, hoe geren zie ik u daar staan. De nieuwerwetsche lieden verachten u, en willen van u niet in hunne smakelooze hovingen; blijf gij hier, bij die eenvoudige pracht, waar de hand der flinke visschersdochter u zal bezorgen, en waar de dichters en schilders u wel zullen vinden en vereeren.

Kijkt! de halve deur gaat open, en Berten, de oude visscher, met zijn baardbrandertje in den mond komt er zoo gezellig over liggen. Ziet hem reekhalzen door het gebladerte. De oude man ziet uit naar het weder, en monkelt weldra van welgezindheid. Een hemelsch weder ook: de lucht is al goud en zelver; in den Oosten, bachten den krommen rug der hooge zandhillen klemt de groote morgenzonne aan de purpere kimmingen; groote blauwwendige schaduwen liggen over de goudene vlakte; men zou zeggen in de verte dat ze aan het wandelen zijn, dat ze vertrekken als een leger, bij geheele zwermen; 't zijn als ontelbare vlottende wolken in eenen vergulden hemel.

Daar schuift nu geheel de deur open; twee dikke bleuzekaken, twee blauwe rustige oogen en een blonde verstreuvelde kop. Ik zie er een, ik zie er twee, ik zie er drie..... allen naar den zandweg, en pardaaf! daar liggen ze alle drie in het zand te spelen.

't En lijdt niet lange of een vierde knaap springt vooruit, met een kleen schip in zijne handen, en hij draait en hij haait tot dat hij bij den waterput aankomt. Uit zijnen broekzak, daar van alles in steekt, haalt hij eene koord voor den dag, die meer dan in eene plaatse aaneen geknoopt is. 't Vallen wel bij het uittrekken eene halve dozijn marbels in het gras, met nog wat zeeschelpen en wat overschot van boterhammen, maar dat zal de knaap naderhand oprapen.

De oude man over de halve deur, zijn pijpke is uit zijnen mond gerocht, hij volgt den jongen knaap, stap voor stap, gebaar voor gebaar; moeder staat ook in het deurgat en loert het spel af; de witte gordijnen van de groene kijkramen schuiven weg en twee jonge gezichten komen er vooren. De oude is intusschen wat genaderd, tot de haag, die den voetwegel tot bij de straat afsluit; de knaap immers beweegt het schip op den waterput, en dat gaat hem.

Al met eens is de jonge zeeman schrijlings op den

rand van den waterput gezeten, vanwaar hij met blijde gebaren zijn schipje bestiert alsof het op de zee dreef. « Grootvader, grootvader, » roept hij, « kijkt nen keer, ik vaar op zee! » Maar, nu komt moeder toegeschoten en trekt de rieschaalde knaap van den waterput. « Ge zult ge nog aan uw ongeluk komen, » roept zij grammoedig uit!

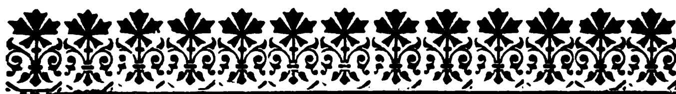
« Ik heb het altijd gezeid », monkelde grootvader, « dat er daar stoffe in zit voor eenen zeeman, » en hij ging weder over de halve deur liggen.

Middenst dit spel, kwam een visscher voorbij, te perde, met eigenaardig gewaad, breede vooruitstrekkende netten voor hem, en twee manden, aan elke zijde een, nevens hem. Zoo trok hij statig vooruit, al schokken met net en manden, over den oneffen duinenweg.... een beeld, dat een Farasijn of een Claus, hem tot schildering zou afgehouden hebben.... maar, ik en had geen oogen genoeg om mijne doening, de oude visscherswoning, te bewonderen.

Een flinke knaap trok nog voorbij, barvoets, eenen zonderlingen korf op den rug met brooden, wel voor een huisgezin van twaalf kinderen..... Hij zong een dichterlijk zeelied dat galmde over de stille duinen; doch ik en hoorde noch en zag, en hij was schier verdwenen toen ik op hem dacht. Daar kwam ook een schilder omtrent, op zoek naar een landschap; een schilder met wisselvallig gewaad, lange haren, en korten ingedowen hoed. Hij kwam, hij keek, en ging voorbij met kraam en allaam, en ging ievers verder op eenen hoogen hille zijnen zonnescherm planten. Deze viel mij ernstiger in de ooge; ik bekeek hem, zag hem onverschillig voorbij gaan en dachte : wat die schilder niet schilderde, zou ik misschien schilderen, die geen schilder ben.

Brugge. HORAND.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Le Socialisme et le droit de propriété par A. CASTELEIN, S. J. professeur de philosophie morale et sociale. Bruxelles, Goemare, 1896, in 8°, 584 bl.

Het is een treurig maar onloochenbaar feit dat het socialisme in België groote vorderingen maakt, en niet alleen in de steden, maar ook op het platte land nieuwe aanhangers wint. Het volk laat zich door bedriegelijke leuzen verleiden, en volgt blindelings eenige heethoofden en leiders, welke vrijheid, volkomen gelijkheid, rijkdom en zingenot, gouden bergen beloven, maar beginselen huldigen, die alle maatschappelijke orde vernietigen, en op de wreedste slavernij van den werkenden stand uitloopen. Deze vijanden van alle gezag, van allen godsdienst, van alle ware vrijheid en volkswelvaart moeten onophoudelijk bestookt en bestreden worden, zoo wel langs praktischen weg, als op theoretische en wetenschappelijke wijze, wil men het kwaad met tak en wortel uitroeien.

Welkom zijn derhalve alle werken, bestemd om het socialisme in zijne ware gedaante voor te stellen, en zijne beweringen aan de eischen van het gezond verstand en van openbaring te toetsen. Onder deze zal het werk van den Eerw. P. Castelein eene eereplaats bekleeden.

Als uitmuntend theoloog en wijsgeer (Mgr. d'Hulst, een bevoegd rechter, noemde P. Castelein onder de beste wijsgeeren van onzen tijd), als kundig socioloog, is P. Castelein uiterst geschikt om het veelzijdig vraagstuk volledig te behandelen, en menig duister punt op te helderen.

Zijn boek bewijst dat hij, bewust van de moeilijkheid en het gewicht zijner taak, geen moeite noch studie heeft gespaard om haar behoorlijk te vervullen. Degelijke wetenschap gaat hier gepaard met eene heldere voorstelling van begrippen en argumenten, en de strijd om de beginselen, laat de praktische zijde der vraagstukken tot haar recht komen.

Een volledig overzicht van den rijken inhoud van het boek zou te veel plaats vorderen, wij moeten ons tot de hoofdzaken bepalen.

De eerste afdeeling (bl. 115) geeft in vier hoofdstukken eene beschrijving van het karakter en de macht van het socialisme.

In de tweede afdeeling (bl. 464) worden de argumenten der socialisten ontwikkeld en getoetst. De schrijver onderzoekt achtervolgens de stelsels van Plato (de harmonie der maatschappelijke standen), van J. J. Rousseau (de natuurlijke gelijkheid der menschen), van Louis Blanc (het recht op den arbeid) en van Karel Marx (het recht van den arbeid).

De stellingen van den hoofdman van het wetenschappelijk socialisme worden met zorg en uitvoerig gewikt en gewogen. Zijne eerste stelling over de waarde der koopwaren en van den menschelijken arbeid is valsch. Zijne tweede stelling over de verhouding tusschen het kapitaal en den arbeid is onvolledig en overdreven. De derde stelling omtrent de onbeperkte ontwikkeling van den strijd tusschen het kapitaal en den arbeid mist allen grond. Zijne laatste stelling nopens den overgang van het privaat vermogen tot maatschappelijk kapitaal is willekeurig en uit de lucht gegrepen.

Wie deze wederlegging met aandacht leest, komt tot de overtuiging dat de socialisten geen enkel steekhoudend argument voor hun stelsel bezitten. Zij verzwijgen of verdraaien de feiten, maken statistieken volgens de eischen van hun stelsel, stellen beginselen op zonder zweem van bewijs, zien bestaande moeilijkheden over het hoofd, houden geen reke-

ning met de hartstochten van den mensch, en verwerpen zonder onderzoek alle geneesmiddelen der maatschappelijke kwalen. Zij hebben slechts één doel : de gapende wonden van den misdeelden werkman open te houden, om bij gelegenheid hunne omwentelingsplannen uit te voeren en in troebel water te visschen.

Men zou zich verwonderd afvragen hoe zulk onbekookt stelsel zoo vele aanhangers telt, wist men niet dat de dwaling het verstand benevelt, de hartstochten streelt, en met groote woorden, holle machtspreuken en ijdele beloften den onnadenkende in hare strikken vangt.

Daarop volgt eene algemeene wederlegging van de theorie der socialisten. Komt ooit een socialistische staat tot stand, dan zal hij alle eigenschappen missen, welke iedere regeering gebiedend vordert; hij zal met de gebreken behebt zijn, die hij vooral moest vermijden en kwalen baren, oneindig grooter dan de thans bestaande. Schennis der persoonlijke vrijheid en waardigheid, verdrukking der natuurlijke gaven, algemeene ellende, ziedaar de onvermijdelijke gevolgen van een stelsel, dat men ons als het hoogste ideaal voor het menschdom durft voorspiegelen (bl. 497).

Vooreerst verdient de methode door den schrijver gevolgd allen lof. Zij is de ware methode der sociale wetenschappen, reeds vroeger door P. Castelein in eene bijzondere verhandeling verdedigd en gewettigd. Zij bestaat niet enkel uit het tellen en opsommen van feiten en verschijnselen door de ervaring geleverd, noch enkel uit het redeneeren volgens de wetten van het gezond verstand, maar uit beide bronnen wordt de waarheid geput, welke op de ervaring rust en door de beginselen wordt verklaard en betoogd. Zij is noch zuiver historisch, noch louter rationeel, maar beide kenbronnen gaan hand aan hand en verschaffen ons een wetenschappelijk inzicht der economische feiten en verschijnselen.

De lezer vreeze derhalve niet door speculatieve beschouwingen, afgetrokkene redeneeringen of dialectische kunstgrepen vermoeid te worden. Het boek is rijk aan positieve gegevens, daadzaken, cijfers en statistieken. Wanneer de schrijver de geneesmiddelen tegen het socialisme behandelt, bespreekt hij de door God gewilde overeenkomst tusschen de belangen en de behoeften van den mensch; den vooruitgang van het machinewezen, de wijze tusschenkomst van de wet, de vakvereenigingen, de kamers van koophandel, de nijverheids- en arbeidsraden, het patronaat en de werken van maatschappelijke verbetering en hervorming (bl. 216-289).

De derde en laatste afdeeling (bl. 560) behandelt het eigendomsrecht en de verschillende vragen, die met hetzelve in verband staan. Dit recht wordt beschouwd op zich zelf, in zijne juridische en maatschappelijke grenzen, in zijne verhouding met de wet van het Evangelie, en eindelijk in het historisch gebied der feiten. Dit recht vloeit voort uit de natuur van den mensch, als persoonlijk, voor volmaking vatbaar, en maatschappelijk wezen.

Het kan niemand verwonderen dat in de talrijke en ingewikkelde vragen, welke met het socialisme in verband staan, punten voorkomen die niet dezelfde oplossing bij alle katholieke denkers vinden. De eenheid der beginselen leidt niet altijd tot eenheid in de toepassing, en dezelfde zaak kan van verschillende zijden beschouwd worden. Daarbij is het uiterst moeilijk en soms ondoenlijk eene scherpe grenslijn te trekken tusschen de persoonlijke vrijheid en de rechten van den staat, tusschen de eischen van den werkman en de rechten van den werkgever, tusschen de naastenliefde en de rechtvaardigheid, tusschen het eigendom en de rechten der regeering. De geleerde schrijver heeft deze strijdvragen niet willen ontwijken, maar met fijne kritiek aan de eischen van het gezond verstand getoetst. Klaar en duidelijk stelt hij zijne opinie, vergezeld van argumenten voor, en laat aan den lezer over door onderlinge vergelijking der bewijzen, zich eene wetenschappelijke overtuiging te vormen.

Men leze bijvoorbeeld de verhandeling over den loonstandaard (bl. 544), bestemd om de rechten van den werkman en den werkgever te verzoenen. Hierbij sluiten zich leerrijke beschouwingen aan, over het wezen der vakvereenigingen.

Wij prijzen als eene uitmuntende hoedanigheid van het werk zijn onpartijdig en gematigd oordeel. Wanneer de schrijver het socialisme bepaalt en beschrijft geeft hij het woord aan de hoofdleiders van het stelsel, en wacht zich hunne beweringen in twijfel te trekken; wij verkrijgen daarom een waar beeld van het socialisme, door de socialisten geteekend.

Worden de overdreven stellingen der socialisten met klem wederlegd en gewraakt, van den anderen kant is de schrijver niet blind voor de gebreken en de misstanden der tegenwoordige samenleving. Hij heeft een open oog voor de ellende en de verdrukking van de werkende klasse, voor de hartvochtigheid van het kapitaal, en tracht door de toepassing der christelijke liefde de verzoening tusschen de standen te bevorderen. Moge zijne waarschuwende stem van beide zijden gehoor vinden.

Wij besluiten met den wensch, het nuttige boek als veiligen gids en rijke bron in handen te zien van allen, welke op populaire wijze het socialisme zoeken te bestrijden. Zij zullen er met gezonde beginselen en afdoende bewijzen tal van feiten, cijfers en statistieken vinden, die hunne taak wezenlijk zullen verlichten en gemakkelijk maken. Dr A. DUPONT.

Honderd oude Vlaamsche liederen met woorden en zangwijzen, door JAN BOLS. Namen, Wesmael-Charlier, Nederlandsche boekhandel. 1897, groot 8°, 263 bl. en XXIV. Prijs fr. 5.00, fr. 2,50.

Is het waar, wat Mgr Guérin zegt, dat « les chansons populaires sont le trésor où les peuples ont déposé de tout temps la fleur de leur génie » dan moet wel elke poging tot verzamelen en uitgeven van goede oude liederen toegejuicht worden.

Zoo worden hier met waardeering alle werken in herinnering gebracht, welke op het gebied der oude liederpoëzie in deze eeuw zijn uitgegeven.

Men vindt ze alle aangehaald of besproken in het *St. Gregoriusblad*, den vorigen en loopenden jaargang.

Hooger nog moet geroemd worden eene welgeslaagde poging om oude liederen, die in den volksmond voortleven, van een wissen ondergang te redden.

Een eeregroet dus voor de Coussemaker, Lootens, Feys en vooral Jan Bols, die ons bovengenoemd werk schonk.

Behalve 9 liederen werden alle uit den mond van het volk afgeluisterd.

Van elke liedersoort komen in dezen bundel eenige stalen voor, en in tegenstelling met andere verzamelingen mogen wij er bijvoegen : niet één lied « waar de schuchterste voor zal blozen ». Deze liederenverzameling is, zooals de schrijver zelf zegt, juist geene bloemlezing met letterkundige meesterstukjes of een album met keurige muzikale perels. Dit mogen, dit kunnen wij ook niet verlangen.

Ofschoon de liederen uit den volksmond zijn opgevangen, zal het niemand verwonderen, dat hier en daar varianten, wat tekst en wijze betreft, voorkomen en dat ook elders dezelfde liederen nog worden gehoord. Om naast de vermelde eenige misschien onbekende voorbeelden aan te halen : lied nr 13. « Laat ons gaan om te bezoeken », vind ik reeds als stem aangehaald in *Geestelijke gesangen behelsende stoffen, van de Misteriën Jesu Christi*, door J. O. M. Rotterdam, 1707.

In de verzameling *Oude en Nieuwe Lofzangen*, tref ik ook lied nr 18 aan. « Zoete Jezus uitverkoren » waarvan eene variante te vinden is in het *Evangelische Vischnet*. Antwerpen, 1767, nr 14.

Van het lied nr 28 hoort men in Gelderland de volgende wijze :

't Was op een Drie Ko-nin-gen a - vond, 't was

op een Drie Ko-nin-gen dag, Toen zat Ma-ri-a Mag-de-

ritar.

le - na Bij Je-zus graf, Bij on-zen Heer zijn

graf.

'Dit alomverspreide rijmpje vind ik ook opgeteekend in *Onze Rijmen* van Dr. G. Boekenoogen.

Sedert jaren heeft laatstgenoemde schrijver volksliederen verzameld en onlangs aan Prof. Kalff afgestaan tot vervaardiging van het Nederlandsch Liederenboek voor de *Maatschappij tot nut van 't algemeen* uitgegeven. Waarschijnlijk zal in deze verzameling, alsmede in eene van den heer Panken te Bergeyk, N. B., menige kennis aangetroffen worden.

Ik voeg hier nog eene onbekende wijze van een zeer verspreid en oud Driekoningenlied bij, ook in Gelderland opgeteekend :

Daar kwa-men drie koon'gen uit ver - re lan-den, o,(nu?)

wie-gen o wie-gen o wie - gen wij! om God te

dienen met of - fe - ran-den, wat wa-ren zij blij!

ritar.

al mijn troost en mijn toe-ver-laat is Ma-ri - a zoet.

Het gaat niet aan elk lied te bespreken in eene aankondiging. Hier en daar dus een greep. Het lied nr 31(ter) « Herders hij is geboren » is in Noord-Nederland overal bekend; ik ontmoette het op meerdere koren. — Acquoy maakt er melding van in een zijner verhandelingen. Ik tref het lied o. a. aan in het bekende Brusselsch handschrift van R. K. geestelijke liederen, in het « *Geestelyck Leysen boecxken* », in *Oude en Nieuwe Lofzangen;* ook nog in eene verzameling in bezit van den heer Noy, onderwijzer te Horst.

De wijze staat ook in den *Gheestelycken Leeuwerker* door Guil. Bolognino, Antwerpen, 1643, op de woorden « Komt Herderkens, komt paaien ».

Het volgend lied « Lestmael op eenen somerschen dag » vind ik terug in de *Oude en Nieuwe Lofzangen* en, als ik mij niet bedrieg, als wijze in den *Evangelischen Leeuwerck* door C. D. P. Antwerpen, 1667, 2de druk met muziek 1682.

't Gulden A. B. C. lijkt in Nederland zeer oud te zijn. Zoo bestaat er een uit den kring der zoogenaamde devoten, op de school van Geert Groote.

« Dyt is dat gulden A, b, c, ghenant,
Dat die kynder Gods wyset int hemelsche lant. » (1)

Ook door de Protestanten werd het *Christelijk A. B. C.* gezongen. Een Katholiek A. B. C. lied, dat in melodie en tekst sterk afwijkt, teekende ik op te Dreumel, een dorp in Gelderland.

In Noord-Brabant zijn de volgende liederen, soms met afwijkende wijze, algemeen bekend : nrs 49, 50 (dat ook tot beginsel heeft « Hoort nu eens een soldaat zeer kloek »), 51, 61, de melodie van 62, verder nrs 66, 74, 77 en 95. De lezer vergelijke ook het lied « En als den boer een paar klompjes heeft », uit het Nederlandsch Volksliederenboek van De Lange, v. Riemsdijk en Kalff, met een overeenstemmend lied in dezen bundel.

Ook trof ik in N.-B. liederen aan, die, voor zoo verre mij bekend, nog niet zijn uitgegeven. Zoo b. v. « Laat ons Antonius eens gaan aanschouwen » ; — « Den abt Antoon, den abt, den heiligen Antoon » « En als de miesjes aan 't opstaan zijn, dan vatten zij een spiegeltje in de hand » en meer andere liederen, welke voor den ondergang moesten gered worden.

Met deze aanteekeningen en aanvullingen meen ik mijne aankondiging der *Honderd Vlaamsche liederen* te kunnen besluiten. Zij vinden eene welverdiende ruime verspreiding!

De lezing der gloedvolle voorrede moge menigeen aansporen in zijn kring volksliederen op te teekenen en te verzamelen.

Alphen a/Maas, Juni 1897. H. ROES.

De Socialisten, door H. P. G. QUACK. — Het reuzenwerk van Mr. H. P. G. Quack « De Socialisten » is gereed gekomen. Het laatste stuk voor eenige weken verschenen, derde stuk van het vierde deel, brengt ons aan den drempel der 20e eeuw. De vroegere stukken van dit vierde deel gaven de portretten der vijf groote socialisten, wier werkzaamheid zich in het begin van de tweede helft dezer eeuw openbaarde, Karel Marlo, Rodbertus Jagetzow, Ferdinand Lassalle, Karl Marx en Michael Bakounin ; dit laatste deel maakt ons bekend met de verspreiding der socialistische leeringen en de pogingen om ze in de practijk te verwezenlijken of in de parlementen tot haar recht te doen komen. Wij zijn getuigen van hetgeen Russische dwepers en Amerikaansche mannen van zaken naar collectivistische beginselen zoeken tot stand te brengen ; van de ontwikkeling der Duitsche sociaaldemocratie in en buiten den Rijksdag, van de onderlinge kibbelarijen der Fransche groepen, waarbij de veelbesproken figuur van Jaurès met kennelijke voorliefde op den voorgrond wordt gebracht ; van het

(1) Zie « de Katholiek » Dl. XCIV bl. 385-394. Ik kan hier volgens mededeeling van V. Becker S. J. aan toevoegen dat het lied « Als ick beghyn tho dencken » gezongen werd op de wijze : « Ik ag den Heer van Falkenstein uit zijne poorte rijden ».

veldwinnen der sociaal-democratische beginselen in Engeland, die zoowel in de arbeidersvereenigingen, als in de wereld van kunstenaars en geleerden doordringen; eindelijk van de internationale congressen, die de proletariërs van alle landen weder tot samenwerking zoeken te brengen. En zoo komen wij te staan midden in het veelbewogen politieke leven van den tegenwoordigen tijd.

Het lijdt wel geen twijfel, of de schrijver heeft de socialisten en het socialism geïdealiseerd.

Twee indrukken vooral heeft de heer Quack door zijn boek trachten te vestigen. De eerste deze, dat de socialisten niet zijn een hoop immoreele wezens, die de begeerige handen uitstrekken naar andermans goed en niet anders beoogen dan een in bloed en tranen vernietigen van allen vooruitgang en beschaving. Dat integendeel, zoo onder hen de verbitterde revolutionairen en roekelooze anarchisten niet ontbreken, toch zeer velen het wel meenen met de menschheid, door hooge idealen worden bezield en door moreele gevoelens gedreven, en bij al hun toornen tegen de maatschappelijke orde, van persoonlijken haat of persoonlijk eigenbelang ver zijn verwijderd. De tweede indruk, dien hij beoogt te vestigen, is deze, dat de idealen der socialisten hun betrekkelijk recht hebben, dat de bestaande sociale orde niet zoo onverbeterlijk is, als de aanhangers der individualistische school willen doen gelooven, dat niet de formeele vrijheid het ware middel is om aan alle maatschappelijke ellende een eind te maken, dat gemeenschapszin de individuen moet doordringen en de macht der gemeenschap moet worden ingeroepen om orde te scheppen in 't economisch leven en aan sociale denkbeelden de heerschappij te verzekeren. H. V.

Het Heidensch kerkhof van Pitthem, door Juliaan Claerhout. — Pitthem, wed. Veys-David. De geschiedenis is een waarlijk belangrijk vak geworden, sedert dat zij wetenschappelijk te werk gaat. Vroeger vergenoegde men zich, de volkspraatjes en de dichterlijke uitvindingen van voorgaande geschiedschrijvers aaneen te knoopen, zoo langdradig mogelijk en met een maximum jaargetallen. Heden heeft zij de philologie, de folklore, de oudheidkunde, tot hare hulp geroepen, en waar zij geen schriftelijke, betrouwbare feiten had om het verhaal van een tijdvak, den toestand van een volk op een gegeven oogenblik, samen te stellen, heeft zij bij middel van de philologie namen van gewesten en steden, dorpen of wijken ontleed; in de folklore den gang van een overlevering gevolgd, en zóó, nauwkeurig de wandelingen van rassen over den aardbol afgeteekend; en de opdelvingen door oudheidkundigen rechts en links gedaan, hebben aan de aarde, het geheim van vervlogen beschavingen ontrukt. Deze opdelvingen hebben vooral in ons land in deze laatste tijden toegenomen, zoodanig dat wij ons heden een zeer volledig denkbeeld kunnen vormen van de beschaving en van de levenswijze onzer voorouders. Deze opdelvingen van voorwerpen uit vervlogen tijden, geschieden meestal bij toeval, soms toch ook, wordt de oudheidkundige geleid door zekere oude kadastrale benamingen van brokken grond, en dit is het geval met de kleine ontdekkingen door den heer J. Claerhout te Pitthem gedaan, in een stuk land dat in oude documenten, als het « *Heidensch kerkhof* » bekend was. De opdelvingen hebben bewezen dat daar vroeger eene Frankische begraafplaats was. Zijn de voorwerpen daar ontdekt van gering belang, het feit op zich zelf is van beteekenis, namelijk de groote uitgebreidheid der Frankische beschaving in ons land, beschaving waarover wij zoo weinig schriftelijke oorkonden bezitten, en die wij slechts kunnen navolgen, door het ontleden der voorwerpen uit dit tijdvak die wij uit den grond opdelven. Het doel van den heer J. Claerhout is dan ook geweest, naar aanleiding van zijne

ontdekkingen, ons een tafereel voor te hangen van die beschaving, en zijne poging mag gelukt heeten.

Onze voorouders — ik spreek van de Vlamingen — zijn de Franken en de Saksen. De Frank-Saliers gleden van het noorden af, kwamen in aanraking met de Romeinsche beschaving die zij genoten, maar die zij ook langzamerhand verdrongen. Zij botsten op het groote Ardennenwoud (Forêt charbonnière) gleden er langs en vervulden de vallei der Schelde, zich uitspreidend tot aan de *Somme* bijna. Hun indringen had voor gevolg, de uitroeiing van de Latijnsche taal en het tijdelijk verdwijnen van het Christendom, dat de Romeinen hier ingebracht hadden. Nochtans heeft de Frankische verovering de Gallo-Romeinsche beschaving niet geheel uitgeroeid. Men vindt hier nog de slaven, de coloni, de vrije Romeinen (Romanus tributarius en Romanus possessor) en zeer lang nog, is in het westelijk gedeelte van ons land, de Gallo-Romeinsche invloed van het grootste gewicht geweest, een bewijs der groote ontwikkeling die de Romeinsche beschaving hier genomen had. Maar tegenover de ruwe doch gezonde beschaving der Franken, een nieuw volk zonder verbastering, was het Romeinsche rijk niet bestand. Hunne zeden en hunne taal kwamen aan de bovenhand, en deze laatste is de grondslag geweest van onze huidige taal, hun rechtswezen schijnt de basis te zijn van gansch het middeleeuwsch rechtswezen, en door het Christelijk geloof, dat naderhand hier weder gepredikt werd door de monniken uit Engeland, straalt nog immer het Germaansch Heidensch geloof door. Het land werd verdeeld in gouwen, landen of banden, of pagi (Henegouwen, Bracbant, Land van Waes Pagus Wasia) aan wier hoofd een comes stond die handelde, niet als een onafhankelijke graaf, maar als een bediende, een proconsul, van het Keizerrijk.

De heer Juliaan Claerhout schildert ons die toestanden op zeer aanschouwelijke wijze in een paar hoofdstukken : Een Romeinsche Villa en een Frankische Villa, waarin hij zeer levendig dat tijdstip doet herleven. Zeer schilderachtig is ook het laatste hoofdstuk : De Roomsche koopman, waarin hij naar aanleiding van Hermann Hartmann's « Am Römischen Grenzwall », een tafereel schetst van de betrekkingen tusschen Romeinsche kooplieden en onze voorouders.

Met den heer J. Claerhout betreur ik het dat in Vlaanderen niet meer opzoekingen gedaan worden naar Frankische grafsteden. Het Frankisch gedeelte onzer geschiedenis — of liever der geschiedenis van West-Europa, want wij Belgen, hadden er nog geen, vermits we noch naam noch grenzen hadden, — is zeer belangrijk voor de latere vorming van onze nationaliteit en van onze beschaving; het is het begin van het eigenaardig tweetalig stelsel van ons land, het is het begin van een beschaving die als overgang zal dienen tusschen de Gallo-Romeinsche en de Germaansche beschaving, en die aan ons land een noodzakelijk bestaan geeft op de grenzen van de Gallo-Romeinsche en Germaansche volkeren. HENDRIK DE MAREZ.

De Degelijke Huisvrouw. — *Voeding en Keuken — Kleeding — Huisraad — Woning — Vuur en licht — Kinderverzorging — Ziekenverpleging. — Huiselijke Boekhouding — Spaarzaamheid en Vooruitzicht*, door MARIA DU CAJU. — Nieuwe, zeer volledige uitgave, met printen. Fraai boekdeel in-8°, 352 bladzijden, ingenaaid. Prijs 2,25 fr. — Drukkerij, A. Siffer, St-Baafsplein, Gent.

Het boek getiteld : *De degelijke Huisvrouw*, is voorzeker een der beste en volledigste handboeken, tot nu toe op huishoudkundig gebied verschenen. De achtbare schrijfster behandelt de huishoudkundige zaken, gelijk eene bedrevene huismoeder ze aan hare dochter zou leeren. Eerst legt ze de huishoudster hare wezenlijke plichten voor oogen en toont haar de middelen aan om geluk en welvaart in het

gezin te doen heerschen; dan helpt ze haar op juiste en gepaste manier al die huiselijke bezigheden verrichten. Ze legt onder ander uit, hoe noodzakelijk eene doelmatige voeding is; na eerst op de voedende waarde der verschillende spijzen gewezen te hebben, toont ze practisch, bij middel van spijskaarten en van talrijke keukenvoorschriften, dat ook de werkmanskeuken afwisselend, voedzaam en smakelijk kan zijn. Zij vergeet ook niet nuttige wenken te geven over huishoudelijk boekhouden en al wat de geldelijke belangen des gezins betreft. Wijzen we in 't bijzonder op eenige deelen van 't boek, die uit een sociaal oogpunt zeer gewichtig zijn, en in alle meisjesscholen moesten behandeld worden : Zoo bespreekt de schrijfster met nadruk het verstandig verdeelen der winst, het uitgeven en sparen, de instellingen van vooruitzicht die ten behoeve der werkers ingericht zijn; zij toont wat eene goede huisvrouw vermag om drankmisbruik te voorkomen enz.

Ten slotte wijst ze middelen aan om vele ziekten te voorkomen en om, in dringende gevallen vooral, verstandige hulp aan te brengen. In één woord, niets ontsnapt aan het vooruitziende oog der geachte schrijfster. Haar boek, dat op de *diocesane* lijst der schoolboeken gebracht werd, is niet alleen dienstig voor huishoudkundige klassen en scholen, maar past zeer wel in ieder gezin. Indien de volksvrouw overal op de hoogte was van hare huiselijke taak, en deze verstandig en gewetensvol wist te vervullen, dan ware menig nijpend maatschappelijk vraagstuk van zelf opgelost. Z. A.

Le Sénat belge en 1894-1898. — Levensschetsen van onze 104 senators, voorafgegaan van eene *Studie over den Senaat*, zijne instelling en zijne rol, en gevolgd van eene beschrijving der lokalen van den Senaat. Werk versierd met twee voorplaten, verbeeldende: het Paleis der Natie en de samenstelling van het Ministerie volgens de laatste wijzigingen, en inhoudende 122 portretten, een plan der hoogere Kamer en verscheidene zichten van den Senaat. — Brussel, *Belgische Boekhandelmaatschappij*, prijs, fr. 3,50.

Een eerste boekdeel gaf ons de *Kamer der Volksvertegenwoordigers*, dit welk wij thans aankondigen, bevat de portretten en levensschetsen der senators.

Het is, evenals het vorige, een zeer schoon boek; de levensschetsen zijn zeer verzorgd, de portretten zijn volmaakt.

Het werk is voorafgegaan door eene inleiding: *De Senaat, zijne instelling en zijne rol*, door baron Surmont de Volsberge, belangrijke inleiding welke aan het boekdeel *Le Sénat* een karakter geeft van bestendigheid en van wezenlijke belangrijkheid.

Zichten van den Senaat, eene beschrijving der lokalen, de tafel der Senaatkiezingen volledigen dit merkwaardig werk, waarvan de bijval stellig zoo groot zal zijn als deze die vroeger te beurt viel aan het boek *La Chambre des Représentants*.

Frankrijk's zucht om Vlaanderen en ook gansch België in te palmen en een verhaal van den veldslag van Calloo. Geschreven en gedrukt door G. Crombez, Ankerstraat, te St.-Nicolaas.

De titel van dit werkje boeide ongemeen mijne belangstelling; eindelijk, zegde ik tot mij zelven : hebben wij dan eens methodisch en chronologisch de lijst, de eeuwen door, der herhaalde aanslagen op ons land vanwege Frankrijk. Doch met spijt bestatigde ik dat de schrijver bleef staan bij Lodewijk XIV, en dat het werkje slechts geschreven was om wijlen Adolf Siret terecht te wijzen over den slag van Calloo (1638), onder het Spaansch beheer. Alhoewel teleurgesteld in mijne verwachting heb ik toch met genoegen de beschrijving van dien weinig bekenden veldslag gelezen, waarin de Hollandsche prins Maurits het leven verloor.

Alles wat onze geschiedenis beter doet kennen verdient belangstellingen, daarom beveel ik gaarne dit werkje aan de aandacht der lezers van het *Belfort*.

Friesch Woordenboek (Lexicus Frisicum), bewerkt door WALING DYKSTRA en Dr. BUITENRUST HELTEMA, benevens *Lijst der Friesche eigennamen*, bewerkt door JOHAN WINKLER. Leeuwarden, Meijer en Schaafsma.

Ziehier hoe de schrijvers in het voorbericht hun werk doen kennen :

Het *Friesch Woordenboek* geeft gewestelijke woorden, opgezant bij het volk, met volzin om het gebruik van de woorden klaarder af te teekenen; geeft de dichterstaal, of woorden en wendingen die meer passen aan den dichter. Alles is klaar en duidelijk opgeluisterd met voorbeelden op zijn De Bo's. Ook de Latijnsche of Engelsche of Duitsche of Fransche bediedenis wordt bijgevoegd volgens verwantschap en gemak. De uitleg is Nederlandsch.

De *Lijst der Friesche eigennamen* beslaat eene reeks Friesche eigennamen A B C wijze geschikt volgens mans- en vrouwennamen, geslacht- en plaatsnamen die tot de Friesche taal behooren, in de oude Friesche taal geworteld zijn en die oudtijds zoowel als nog heden ten dage voorkomen in het Nederlandsche geweste Friesland.

De uitgave zal gedaan worden in omtrent 25 afleveringen van fr. 2,50 stuk. De schrijvers hopen het werk binnen 6 of 7 jaar afgewrocht te hebben.

Metamorfose, door LOUIS COUPERUS. — Juist ontvangen, den laatsten roman van den schitterenden Noord-Nederlandschen schrijver Louis Couperus. Hij verscheen reeds in den *Gids*, waarin we gelegenheid hadden hem te lezen. In een uitgebreid artikel waarin we over kort de romans van L. Couperus zullen bestudeeren, zal dit laatste werk breedvoerig en naar waarde besproken worden. Het zij van nu af gezegd, dat deze roman, een schitterende bekroning is van al wat L. Couperus tot hiertoe schreef. Het is een studie van autopsychologie die wellicht in onze literatuur geen tegenhanger vindt. De uitgever L. J. Veen, van Amsterdam, stak het boek in een eigenaardig en zeer artistiek pakje, en verrijkte daarenboven het werk met een bijzonder levend portret van den schrijver, door H. J. Haverman.

H. DE M.

Schets van de Geschiedenis der Opvoedkunde, *naar het Duitsch van* Dr A. FUNKE, *bewerkt en vermeerderd door* G. L. WILLEMS, kantonalen schoolopziener. — Dit werk zal zeer nuttig geraadpleegd worden door onderwijzers en allen die zich met opvoedkunde en onderwijs bezighouden.

Het leert ons beknopt welke mannen, sedert eeuwen, zich bezig gehouden hebben met de lastige taak van volksopvoeding en onderwijs, en welke wederwaardigheden de gedurige beroeringen der Staten hun veroorzaakten en hun werk verhinderden. — Prijs, 3 fr.; bij A. Siffer, te Gent.

Limburgsch Jaarboek. — De vierde jaargang van den bundel te Bilsen uitgegeven door de *Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap*.

Het bevat, nevens een aantal dichtstukjes en novellen eene volledige studie van den heer Cuvelier over de werkzaamheden der Maatschappij de Melophielen van Hasselt. Jammer maar dat in de 32 deelen, door deze maatschappij uitgegeven, men slechts twee studies in het Vlaamsch heeft opgesteld.

Boerenkrijg. — Bij Van Haver, te St.-Nicolaas, verschijnt om de 14 dagen een tijdschrift, getiteld « De Boerenkrijg » uitsluitelijk aan de verheerlijking der « Brigands » gewijd.

Het inrichtend comiteit der feesten doet eenen oproep aan al de

Vlaamsche bladen om giften in te zamelen en regelmatig de jonsten te willen afkondigen, aan het bestuur overgemaakt. Tot hiertoe is voor 9590 fr. ingeschreven.

Vlaamsche Academie. *Zitting van 17 November 1897.* — Kollewijn-spelling : Na eene belanglijke bespreking beslist de Academie, dat er geene reden bestaat om dit stelsel van schrijfwijze aan te nemen; zij verklaart dat de spelling van De Vries en Te Winkel, als officieel aangenomen voor het onderwijs bij koninklijk besluit van 1864, de hare is en dat zij bij het Staatsbestuur zal aandringen opdat het invoeren van elke andere spelling, in het onderwijs enz.,verboden worde.

Het comiteit, te Gent gevormd voor het oprichten aldaar van een standbeeld voor J.-F. Willems, vraagt dat de Academie eenen afgevaardigde zende, om zijne zittingen bij te wonen. De heer Segers doet opmerken dat dit voorstel voorbarig is, dat het uitgaat van den heer Bouchery, die zich noch voor Gent, noch voor Antwerpen verklaard heeft. Daar de zienswijzen verschillen wordt de dagorde ingeroepen en de zaak verdaagd.

De heer Alberdingk Thijm wordt tot voorzitter en de heer Van Even tot ondervoorzitter voor 1898 gekozen. Tien leden zullen den heer minister voorgesteld worden tot samenstelling der jury (5 leden) voor den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde.

De heer H. F. van Veerdeghem laat de Academie weten, dat hij een middelnederlandsch gedicht heeft ontdekt van 20,000 verzen, *Leven van Ste Lutgarde.*

De namiddagzitting wordt te 2 1/2 ure geopend. De heeren Staatsminister Beernaert, Juliaan de Vriendt, de gouverneur van Oost-Vlaanderen, senator Lammens, Dr Jan ten Brink, van Leiden, wonen de vergadering bij.

Baron de Maere houdt eene redevoering waarin hij de loopbaan van den heer Beernaert schetst, vooral voor hetgeen hij, een zoon van Vlaanderen, voor zijne moedertaal gedaan heeft, en voor het behoud onzer monumenten, als de herstelling van 't Gravenkasteel te Gent, enz.

De heer Hiel leest een gedicht : *Hulde aan Aug. Beernaert.*

Dan wordt het portret van Beernaert onthuld en het heerlijk werk van Juliaan de Vriendt trekt aller blikken. Het werk is nog niet gansch voltooid.

De heer Dr P. Willems doet eene lezing over de Nederlandsche welsprekendheid. Hij doet uitschijnen, dat de Nederlanden dichters en prozaschrijvers, toonkundigen, enz. in ruime mate, doch weinige redenaars bezitten, vooral in de kanselwelsprekendheid. Hierin zijn de Nederlanders ten achteren, vooral tegen Frankrijk, waar die kunst der kunsten altijd in de grootste eer gehouden wordt.

Daarna staat de heer Beernaert recht en begint met te betreuren, dat hij in het Vlaamsch niet IMPROVISEEREN kan, bij gebrek aan gewoonte; toen hij jong was werd er geen Vlaamsch geleerd, en was het den leerlingen zelfs verboden hunne moederlaal te spreken : daar is bij heden het slachtoffer van, en daarom moet hij lezen. Hij herinnert wat er voor het Vlaamsch onder zijn bestuur is gedaan geworden en de noodzakelijkheid der oprichting eener Vlaamsche Academie ; hij herinnert hier de medewerking van den Waalschen minister de Moreau, en wijdt te dier gelegenheid uit over de goede verstandhouding tusschen Walen en Vlamingen.

Deze redevoeringen en voordrachten zullen in de *Verslagen* opgenomen worden.

Te 5 ure vereenigden de heer baron en Mevr. de barones de leden der Academie aan hunne tafel. Verscheidene toasten werden uitgebracht.

Davidsfonds. - HOOFDBESTUUR. - *Zitting van 25 November.*

— Worden aangeduid als uitgaven voor het jaar 1898 : 1° *Jaarboek.* — 2° *Een drama uit den Boerenkrijg*, door Baron Kervijn de Volkaersbeke en den eerw. heer Van Britsom. — 3° *Mengelingen betrekkelijk den Boerenkrijg.* — 4° *Verslag over de Davids-Feesten te Lier*, met portret en afbeeldsel van het standbeeld. — 5° *Vier gekleurde platen betrekkelijk den Boerenkrijg.* — 6° *Een roman van Snieders* en misschien 7° *Een werk over de maatschappelijke wetgeving in België.* door Th. Sevens. Er werd ook besloten tot het drukken van eenen bundel oude Vlaamsche liederen, te bezorgen door den heer Florimond van Duyse.

Verscheidene handschriften, ter uitgave aangeboden, zullen door de Commissie onderzocht worden.

Een oproep zal gedaan worden tot meerdere verspreiding van de Vlaamsche dagbladen.

Vanwege de erfgenamen des heeren Bets, lid van het Hoofdbestuur, is overhandigd aan den heer Voorzitter het handschrift van het elfde deel der *Vaderlandsche Historie*, voortzetting van DAVID's onvoltooid gebleven werk. Dit elfde deel, door den heer Bets geleverd, loopt tot het einde der XVI[e] eeuw.

Eene nieuwe afdeeling gaat te Vilvoorde tot stand komen. Den 12 Nov. hield Julius van der Voort, in de afdeeling van Antwerpen, eene voordracht over Shakespeare in Londen. De letterkundige afdeeling van het Brusselsche Davids Fonds heeft hare veertiendaagsche zittingen hernomen.

Maandag 8 Nov. vierde Gent de prijsuitreiking aan de bekroonde leerlingen in hare Vlaamsche prijskampen. Het feest begon met de uitvoering van verschillende muziekstukken en eene « Reis rond de wereld » bij middel van lichtbeelden; het eindigde met een voordracht door Jan de Block, gemeenteraadslid te Puurs.

De geachte spreker schetste, in geestdriftige woorden, het ontstaan van het Davids-Fonds en bracht hulde aan de Gentsche sectie, welke, de eerste van al de afdeelingen, het goede gedacht opvatte de verzedelijking en de vervlaamsching van het volk te bewerken door het oprichten van kostelooze boekerijen en het uitschrijven van jaarlijksche Vlaamsche prijskampen.

Hij wenscht die jeugdige overwinnaars geluk en brengt hulde aan de ouders omdat zij hunne kinderen, hunne duurbaarste schatten op aarde, toevertrouwen aan de katholieke scholen.

Daarna treedt hij in overheerlijke beschouwingen over het Vlaamsche ras. Hij doorloopt de vaderlandsche geschiedenis, begint met de bekeering onzer voorouders tot het christendom, wijst op het geloof en op den fieren vrijheids- en onafhankelijkheidszin der Vlamingen, ten tijde der middeleeuwen, brengt hulde aan de overwinnaars van den Gulden-Sporenslag, aan de moedige Patriotten en aan de dappere Boeren, die heldhaftig het hoofd boden aan de Sansculotten en, als wezenlijke martelaren voor God en Vaderland, den grond roodverfden met hun christen, Vlaamsch bloed.

Dat alles weet de geachte redenaar te doorweven met goed gekozen, dichterlijke beelden, die hem, bijna onophoudend, stormachtige toejuichingen doen verwerven.

Hij eindigt met de toehoorders aan te zetten steeds het Vlaamsch boven alle talen lief te hebben en te verkiezen, omdat onze moedertaal de beste schans is voor het behoud van den Katholieken Godsdienst en der Vlaamsche zeden.

Standbeeld J.-F. Willems. — Te Gent is een comiteit tot stand gekomen tot het oprichten in die stad van een standbeeld aan Jan-Frans Willems, den Vader der Vlaamsche Beweging. Al de Vlaamsche maatschappijen, zonder onderscheid van denkwijze daartoe bijeengeroepen, hebben het volgende bureel gekozen : Frans de Potter en Paul Fredericq, wederzijds voorzitters van het Davids-Fonds en het Willems-Fonds alhier, *eerevoorzitters*; hoogleeraar J. Obrie, *voorzitter*;

hoogleeraar J. Vercouillie en Fl. van Duyse, *ondervoorzitters*; Osc. van Hauwaert, leeraar aan het Atheneum, en Karel Lybaert, opsteller bij het *Fondsenblad*, *secretarissen*; A. Siffer, gemeenteraadslid, *kassier*. Het eerevoorzitterschap zal ook aangeboden worden aan Jan Bouchery, te Antwerpen, die de eerste het gedacht van Willems te vereeuwigen door het brons, vooruitgezet heeft op het Nederlandsch Congres te Dordrecht.

Plaats zal ook ingeruimd worden in het Bureel van afgevaardigden van het Davids- en het Willems-Fonds uit Antwerpen, Brussel, Brugge en Hasselt, alsmede aan den Katholieken Landsbond, het Nationaal Verbond en andere maatschappijen van belang.

De werkzaamheden zijn reeds begonnen en toelagen zijn gevraagd aan Staat, Provincie en Stad. Welhaast zal een prijskamp tot het vervaardigen van het standbeeld uitgeschreven en zullen inschrijvingslijsten in omloop gebracht worden. Wie voor fr. 5.00 zal inschrijven zal een gesteendrukt portret of het afbeeldsel van het monument ontvangen.

— *Het middelnederlandsch gedicht*, dat door den H.-F. VAN VEERDEGHEM zou « ontdekt » zijn, zooals hij schrijft aan de Academie, was reeds bekend aan de Bollandisten en aan C.-P. SERRURE, die er gewag van maakt in een artikel, geplaatst in DAVID's *Middelaer*, (I, 77), naar aanleiding van de ontworpene uitgave ervan, door den hoogleeraar BORMANS.

De Bastille, te Parijs. Nog eene legende, die verdwijnt als de rook. De XIXe eeuw is ongenadig; zij breekt af, wat de tijd had opgebouwd, de schoonste overleveringen (gelijk die van Willem Tell), en de leelijkste, gelijk die nopens de zoo geduchte, door tooneel en roman zoo zwart afgeschilderde Bastille.

De Fransche republikeinen, en na hen de vrijmetselaars en « liberalen » van alle tint, hadden, gedurende eene eeuw, het beruchte gevang te Parijs afgeschilderd als eene plek van ellende, waar tandengeknars en wanhoop de ongelukkige opgeslotenen vóór de jaren deed vergrijzen en omkomen. Nu heeft een Fransch geleerde, Frans Funck-Brentano, in eene reeks artikelen, afgekondigd door de *Revue hebdomadaire*, bewezen — bewezen met honderden uittrekselen uit de archieven der zoo gehate en gevloekte Bastille — dat de gevangenen aldaar een *heerenleven* leidden, gelukkig waren, kostelijke eetmalen bekwamen, vrienden ontvingen, avondpartijtjes hielden, ja dat vele schrijvers zich er deden opsluiten om, na hunne bevrijding, tot fortuin te geraken, want ze kregen naam en aanzien van zoohaast het geweten was dat zij uit de Bastille kwamen.

Het werk van Funck-Brentano diende in alle Europeesche talen overgezet te worden : hoevele vermaledijdingen tegen het « oud regiem » zijn uit het volk, in de laatste honderd jaren, opgegaan, alleen wegens hetgeen men hem aangaande de « verschrikkelijkheden » der Parijsche gevangenis had wijs gemaakt!

† **Dom Th. Berengier,** O. S. B., uit de abdij te Marseille, schrijver, onder andere, van een merkwaardig werk over den bisschop Belzunce. — **Frans Verhas,** genreschilder, geboortig van Dendermonde; hij was de broeder van Jan, nog niet lang ook overleden.

† **Charles Buet,** Fransche katholieke romanschrijver van niet onaanzienlijke verdienste. In den tijd stond hij den heer Louis Veuillot ter zijde in het opstellen van « L'Univers »; hij was ook een der getrouwste medewerkers van « Le Magasin Littéraire » te Gent, in welke stad hij vele vrienden telde en meermaals voordrachten hield. De onlangs overleden Gentsche dichter Baron Jan Casier was zijn boezemvriend. Onder de talrijke werken, welke hij schreef, komen voor *L'Aînée*, *Rêves des heures lentes*, *Charité*, *L'Abbé Barbey d'Aurevilly*, enz. bij onzen drukker uitgegeven. Hij was geboortig van Thonon, in Savooie en moet omtrent de 50 jaren bereikt hebben.

BLADWIJZER.

Blz.

Bij 't naderen der lange winteravonden, als wanneer een schoone, stichtelijke leesboek zulk een aangename en goede gezel is tot tijdkorting en tot deugdelijk verzet, bijzonderlijk aan den stillen vlaamschen christelijken heerd, wordt UEd. bij dezen aanbevolen : *de Geschiedenis der Heilige Elisabeth van Ungarn, Landgravin van Duringen (1207-1231)* door wijlen KAREL, graaf de MONTALEMBERT, vertaald door de E. E. H. H. AUGUST CUPPENS, GUIDO GEZELLE en A^n en met penteekeningen verfraaid door JOS. DAMIEN.

Dit werk is te verkrijgen bij A. Siffer, te Gent, bij den E. H. Aug. Cuppens, rector bij de Zusterkens der Armen, te Luik en voorts bij alle katholieke boekhandelaars, ten prijze van fr. 4. Het bestaat uit een prachtig boekdeel, groot 8° van 431 blz. vastgesloten maar zeer helderen druk, op geelgetint en

stevig papier; 't behelst, buiten den druk, 12 heerlijke platen, door een jongen bekwamen kunstenaar met de penne nageteekend op ook zoo vele meesterstukken van schilder-, beeldhouw- en teekenkunst die, onder meer andere, in den loop der tijden, aan de lieve heilige van Wartburg toegewijd werden. Door zijn schoon uiterlijke mag het werk aangeprezen worden als een prachtig, een goedkoop en een nuttig geschenk bij gelegenheid van naamdag (19^{en} November), huwelijk of ondertrouw, verjaardag, afscheid enz.; de inhoud ervan zal iedereen *behagen en stichten*, beter als de schoonste en de beste verzierde vertelling of « roman ».

Hier volgen, uit vele andere, eenige beoordeelingen over dit werk; ze zijn getrokken uit geleerde en gewichtige katholieke tijdschriften van Zuid- en Noordnederland.

« Sinte-Elisabeth, wier aandoenlijk leven, wier beminnelijke deugden, wier heerlijke wondernissen de heele wereld door vermaard werden, is van oudsher in ons vaderland bijzonderlijk vereerd geweest. Hare eigen dochter Sophia was trouwens de vrouwe van Hendrik II, hertog van Brabant, bijgenaamd den Groothertige; talrijke kerken en gast- of ziekenhuizen werden hier in ons land gesticht en onder hare aanroeping gesteld; de schoonste gebeurtenissen van haar leven worden nog verhaald onder het volk.

Maar niemand en heeft ooit haar leven zoo schoon, zoo verrukkelijk schoon beschreven, als wijlen Graaf de Montalembert. (bl. 2-3 van het Kort Voorbericht).

Dat is de waarheid : niemand tot hiertoe heeft den Benedictijner Abt dom Guéranger tegengesproken, die eerst het werk kende en keurde en den twintigjarigen Graaf verzekerde « dat hij een meesterstuk geleverd hàd », daarmee bedoelende niet enkel het zalvend zoete, het stichtend sterkende van den inhoud, maar ook de volslagen volmaaktheid van den vorm, gekuischt en bezorgd, zonder schade voor bevalligheid en eenvoud.

Vader Vondel schreef eens : « Met van d'eene tael in

d'ander door eenen engen hals te gieten gaet zonder plenghen niet te werck. »

Nu, voor mannen — zooals de Eerweerde vertalers — die hert en geest hebben, ja, voor het heilige, maar ook oog en oor voor het schoone, maakten de vereischten tot kunstproza, waar zij het Fransch zouden in overgieten, een even « *engen hals* » als rijm en mate waar Vondel op wijzen wilde.

En wel! hier is niets « *geplenght* » : geen dropken van het smakelijke, voedzame vocht, dat uit de Fransche penne vloeide, en liep verloren noch te kwiste.

Neen 't, verre van daar! de Eerweerde Vertalers hebben er, met bedrevene hand en kieschkeuriger smaak, zelfs nog een greepken middeleeuwsch kruid te meer bijgemengd, dat er wonderwel in doet.

O onze eigen Dietsche moedersprake! Wat een toovertaal voor wie ze kent in haren *vollen* rijkdom : in haren kinderlijken eenvoud, in hare jeugdige bevalligheid, in hare mannelijke kracht; met al de ingeboren, al de aangewonnen gaven, die ze dankt aan de goedheid Gods, en mede aan het noeste, kunstgezinde werk van ons christen volk, door zooveel eeuwen heen!

Dank den Eerweerden Heeren Vertalers, dank in 't bijzonder aan den onvergelijkelijken meester Dr Guido Gezelle Vast en vooral, om den glans en geur van deugd en heiligheid, die uit hun werk over de zielen gaan zal van ons christen volk! En dan nog, omdat hun werk aan onze jongere schrijvers den gulden middelweg, den waren, aanwijst tusschen de dorre zandheuvels van het Officiëel Nederlandsch en de morsige diepten der straattaal. »

(Biekorf.)

« Wie heeft niet gehoord van het beroemde werk van Graaf de Montalembert, waarbij de groote schrijver en redenaar eene nieuwe zoetvloeiende taal uitvond om de zachte deugden en stillen glans te bezingen van de zoete heilige van den Wartburg? De vertalers hebben in die eenvoudige en zachte Vlaamsche sprake den grooten schrijver op den voet trachten te volgen.

Hoezeer men ook met onze eigene schoone Nederlandsche taal moge ingenomen zijn, men zal niet kunnen tegenspreken, dat de Vlaamsche taal eene eigenaardige bekoring aanbiedt, waar het geldt het meesterwerk van den Franschen levensbeschrijver voor Nederlandsche lezers geniet-

baar te maken. Het bijzonder merk van het oorspronkelijke komt er zooveel mogelijk door tot zijn recht. Hoor slechts het opschrift van het 10[de] hoofdstuk. «Hoe de lieve Sinte Elisabeth gekend en bemind werd van den roemweerdigen Sint Franciscus en hoe Heer Coenraad van Marburg haar biechtvader was.»

En hier merken we op, dat de vrome overzetters hun arbeid voornamelijk vruchtbaar hebben willen maken voor de broeders en zusters van den derden regel van den Heiligen Vader Sint Franciscus, den grooten en machtigen een voorbeeld, den armen en ellendigen een troost, een band van Christelijke liefde en broederlijke toegenegenheid tusschen alle menschen. Maar ook voor hen, die liever in Nederlandsch gewaad het levensbeeld van de zoete heilige hadden gestoken gezien, zal de schoone inhoud niet minder treffend en hartverheffend zijn.

De penteekenaar heeft met keurige en krachtige teekeningen het schoone boek opgeluisterd en aan de innig vrome lezing eene nieuwe aantrekkelijkheid toegevoegd.

God zegene den goeden arbeid!»

(*Ned. Kath. Stemmen.*)

«... De vertaling dunkt ons voortreffelijk omdat zij het oorspronkelijke, zonder slaafs letterlijk te zijn, getrouw weergeeft.

Wij twijfelen er daarom niet aan of zij zal gunstig ontvangen en met dankbaarheid gehuldigd worden door de vlaamsch sprekende geloofsgenooten van de H. Elisabeth..»

(*Studiën op Godsdienstig, Wetenschappelijk en Letterkundig gebied.*)

« In dezen tijd, waarin de onedele, zich zelve zoekende liefde vele wanbegrippen heeft doen ontstaan omtrent 's menschen verhouding tot God en den naaste en op godsdienstig en maatschappelijk gebied veel wanorde heeft gesticht, is het een hoogst verdienstelijk werk, de edele, zich zelve verloochenende liefde van een mensch voor oogen te stellen, van eene heilige vrouw, die om haar verheven standpunt in de menschelijke maatschappij, om haar leven, rijk aan lotsverwisselingen, en om haar naam, vooral door stichtingen van liefdadigheid vereeuwigd, tot een voorbeeld kan dienen, dat gemakkelijk toegang heeft tot aller geest en hart. Zulk eene Heilige is de H. Elisabeth van Hongarije en het verdienstelijke werk harer levensbeschrijving is van den hoog begaafden

Graaf de Montalembert. De naam van dien gevierden schrijver en de namen van de Eerwaarde Heeren August Cuppens en Guido Gezelle, die met weglating van, hier nuttelooze, geleerde verhandelingen eene Vlaamsche vertaling van dat werk hebben geleverd, zijn een waarborg van de innerlijke deugdelijke waarde dier levensbeschrijving.

Met zulke voortreffelijke aanbevelingen wil men het aangebodene genieten en in zijn verwachting van waar genot wordt men niet te leur gesteld, wat den inhoud betreft.

In 34 hoofdstukken ontwikkelt zich voor ons de geschiedenis der H. Elisabeth van Hongarije, en de eerste 29 geven ons een blik in het leven, zelfs het meest innerlijke leven dier Heilige. In elk hoofdstuk verschijnt zij voor ons met eene andere lichtzijde, doch waar het ons ook vergund wordt een blik te werpen in haar leven, overal zien wij haar allesopofferende liefde zich openbaren in ware godsvrucht en alomvattende naastenliefde, zooals het teekenend in het eerste hoofdstuk wordt aangegeven: *haar geheele leven was als een kiem besloten in haar wiegeleven: haar eerste daad was een aalmoes, haar eerste woord een gebed.* In dat werk worden wij meerdere malen aangenaam verrast met dergelijke kernachtige en kenmerkende uitdrukkingen, waardoor de Heilige in haar volle gedaante voor onzen geest komt, terwijl vele, ook kleine voorvallen uit haar leven worden aangebracht, waardoor wij haar aan het werk zien en mogen opmerken, hoe vindingrijk zij in haar vroom en liefdevol gemoed is om God te behagen en den naaste wel te doen. Zoo mogen wij haar ook wel eens betrappen op eene, ja, zeer geringe menschelijke zwakheid, wat echter niet hinderlijk, veeleer gunstig is voor haar voorbeeldig leven, dat toch aan kinderen van Adam ter navolging wordt voorgesteld.

Daarbij vertoont haar 24-jarig leven een zeldzame verscheidenheid van lotgevallen; bij afwisseling zien wij haar vreemdeling, vervolgde, volmaakt christelijke echtgenoote, teedere zorgzame moeder, diep verdrukte weduwe, nederige boetelinge, vorstin, zuster van liefde, en in welke betrekking zij ook aan onze aandacht wordt voorgesteld, zij is het toonbeeld van die edele liefde, die alles aan God en den naaste ten offer brengt. In haar leven vinden alle geloovigen van elken rang en in elke omstandigheid eene krachtige aansporing tot die verhevene deugd. De grooten en rijken kunnen in haar leven zien, dat zij zich niet verlagen met godvreezend te zijn en de armen lief te hebben en bij te staan; de armen en bedrukten

vinden in haar leven troost en een voorbeeld, hoe zij in tevredenheid met hun lot God kunnen dienen en de hoogere standen eerbiedigen. In waarheid, de H. Elisabeth geeft in haar leven, zoo rijk aan lotsveranderingen, te zien, hoe alle menschen onderling één kunnen zijn, als ledematen hecht vereend tot één lichaam, waarvan Christus het Hoofd is, namelijk door de zich zelve verloochenende liefde.

Hier dienen wij tot eer van schrijver en vertalers op te merken, dat wij niet alleen in haar leven, maar ook in haar levensbeschrijving meermalen eene krachtige aanmoediging vinden tot die edele liefde, beurtelings door een woord uit de H. Schrift, door het gebed van een Heilige, door een spreuk van een Kerkvader, door eene verheerlijking van hare deugd.

Nu, wat den vorm betreft. De eigenaardige Vlaamsche kleedij, waarin het werk onder de oogen wordt gebracht, is voor Nederlanders minder behagelijk, doch dat gemis van letterkundig genot zullen zij zich wel getroosten om de innerlijke waarde daarvan. Overigens is de uitvoering keurig. De kleine platen, ter illustreering aangebracht, zijn over het algemeen goed geslaagd en spreken mede tot het hart

Om de innerlijke deugdelijkheid en om de vrome stichting, die ze geeft, is deze levensbeschrijving aanbevelenswaardig, en mogen wij den wensch uitspreken, dat zij in de christelijke huisgezinnen ingang hebbe. »

(*De Katholiek.*)

DE

DEGELIJKE HUISVROUW

Voeding en Keuken
Kleeding — Huisraad — Woning — Vuur en licht
Kinderverzorging — Ziekenverpleging
Huiselijke Boekhouding — Spaarzaamheid en Vooruitzicht

DOOR

MARIA DU CAJU.

Nieuwe, zeer volledige uitgave, met printen.
Fraai boekdeel in-8°, 352 bladzijden, ingenaaid. Prijs 2,25 fr.

Wij laten hier eenige uittreksels der vele beoordeelingen volgen, die in opvoedkundige en andere tijdschriften over dit handboek verschenen :

Wij hebben hier voor ons een hoogst aan te bevelen werk, niet alleen wijl het een onderwerp bespreekt, dat nauw in betrekking is met den tegenwoordigen gedachtenstroom, maar ook wijl er voor de lezeressen eenen schat van nuttige uitleggingen en raadgevingen, van gezonde opmerkingen en treffende waarheden in te vinden is.

De schrijfster neemt voor kenspreuk : *De vrouw bouwt het huis, of breekt het tot gruis.* Haar werk is een deugdelijk, recht prachtisch handboek voor jongere vrouwen en meisjes uit de burger- en volksklas. Zoo alles wat zij aanraadt, toegepast werd, dan ware veler huiselijk geluk verzekerd, en de zoo druk besproken sociale kwestie meer dan half opgelost.

Wij kunnen den uitgebreiden inhoud van 't boek hier onmogelijk volledig ontleden. Toch willen wij, onder ander, wijzen op het hoofdstuk der voeding, dat een juist en klaar begrip geeft van de voedende waarde der spijzen, van hunne bewaring, van de vervalschingen welke zij ondergaan en de middelen om die te erkennen, enz. In dit deel geeft de schrijfster ook een groot aantal duidelijke en goedkoope voorschriften, om te bewijzen dat de alledaagsche keuken, zelfs de werkerskeuken, tevens deugdelijk en smakelijk kan zijn, en toch niet kostelijk. De keus en 't onderhoud van woning, huisraad, keukengerief, kleeren, verwarmings- en verlichtingstoestellen, worden ook zeer volledig en klaar behandeld. Vermelden wij ook de hoofdstukken over kinderverzorging en ziekenverpleging, die hier de ontwikkeling krijgen, welke aan zulke gewichtige stof past in een vrouwelijk handboek. Voor de even zoo nuttige als verwaarloosde huiselijke boekhouding ontwikkelt het boek een stelsel, dat uitmunt door zijn te gelijk practisch en eenvoudig karakter. Nopens het sparen en uitgeven bevat het boek menigen wijzen raad; op de instellingen van vooruitzicht, die bijzonder aan de behoeften der volksklas beantwoorden, wordt met nadruk gewezen; evenals op hetgeen de huisvrouw vermag om drankmisbruik te voorkomen.

Zeer gunstig is de schrijster gekend, en hare werken behaalden reeds menige onderscheiding, onder ander in de

Brusselsche Wereldtentoonstelling, waar haar een gouden en een zilveren eeremetaal toegekend werd. Z. S.

(*Het Belfort*, November 1897.)

Onder de vele werken van dien aard, die hier te lande en elders verschenen, verdient het handboek van Mej. Du Caju eene eerste plaats. De schrijfster was misschien de eerste, en zeker wel de ijverigste, die zich met het heden zoo druk besproken vraagstuk der practische vrouwelijke opvoeding bezig hield. Dat hare werken bijval en hoogschatting mochten inoogsten, blijkt onder andere uit de vele onderscheidingen, die de Vlaamsche en de Fransche uitgave van dit handboek behaalden : het werd door het Bestuur voor de middelbare meisjesscholen aangenomen, alsook door den Verbeteringsraad van het lager onderwijs en door de stad Brussel; het werd bovendien in verschillende Tentoonstellingen beloond.

Het boek beantwoordt vooral aan de behoeften der burgers- en werkersgezinnen; het is geschikt om in den huiselijken kring stoffelijken welstand en spaarzaamheid, gezondheid en gezellig samenzijn te bevorderen, om die onbetaalbare kunst te verspreiden van, met geringe middelen, toch een aangenaam tehuis te scheppen... De uitleggingen zijn eenvoudig en klaar, en op de jongste vorderingen der wetenschap gegrond... Hoewel volgens de programma's opgesteld, is het boek niet schoolsch noch droog; en het bevat, waar 't past, ook nuttige lessen van huiselijke zedenleer, om de meisjes tevens tot knappe huishoudsters en tot beminnelijke vrouwen op te leiden... Wij zullen het werk niet alleen aan onderwijzeressen en schoolmeisjes aanprijzen als een volledig en geschikt leerboek; maar ook aan de jonge huisvrouwen aanbevelen, om haar het ingewikkeld problema te helpen oplossen van spaarzaam, verstandig en aangenaam huis te houden...

(*De Toekomst*, December 1893.) P. SLEECKX.

Nous avons dit, lorsque parut la première édition, tout le bien que nous pensions du *Manuel d'économie domestique* de Mlle Du Caju, de sa science discrète, de ses conseils pratiques, de la forme excellente de son enseignement, qui ne s'égare jamais en digressions oiseuses ou prétentieuses et reste dans les limites que cet enseignement familier autant que familial doit conserver...

Nous ne pouvons que rappeler les éloges que nous avons adressés jadis à l'auteur. Nous profitons de l'occasion pour feliciter Mlle Du Caju de l'ardeur d'apostolat qu'elle met à contribuer puissamment à l'organisation de l'enseignement de l'économie domestique, auquel on semble enfin avoir rendu justice.. Les obstacles qu'elle a rencontrés n'ont point rebuté Mlle Du Caju, à qui on devra un ensemble précieux d'indications et de conseils. A. MABILLE.

(*Revue pédagogique belge*, 15 janvier 1894.)

...Ce livre est rédigé conformément au programme des écoles normales et des examens spéciaux; cependant ce n'est pas seulement chez toutes les institutrices que nous voudrions le voir, mais bien dans les mains de toutes les ménagères. Que d'argent il leur ferait économiser! que de fautes il leur épargnerait! (*La Gymnastique scolaire*, avril 1893.)

DE TAALSTRIJD HIER EN ELDERS

DOOR

TH. COOPMAN

WERKEND LID DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE,

EN

A. SIFFER

GEMEENTERAADSLID TE GENT.

NIEUWE REEKS. — DEEL I.

Van deze uitgave zagen reeds 13 deelen het licht [1884-1897], als bijlage tot het thans niet meer verschijnende tijdschrift de *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle* (opstellers : TH. COOPMAN en V.-A. DE LA MONTAGNE).

Het werk wordt afzonderlijk voortgezet en uitgegeven door de ondergeteekenden.

Evenals de voorgaande, zal de nieuwe reeks een doorloopend *Memento* zijn van al wat er belangrijks op het veld der Vlaamsche taalbeweging gebeurt; van alles wat voor of tegen de taal en het taalrecht van ons volk gezegd, geschreven of beproefd wordt in de Wetgevende Kamers, in provincie- en gemeenteraden, in het bestuur, in het gerecht, het lager, middelbaar en hooger onderwijs, op land- en gouwdagen, in de binnen- en buitenlandsche dagbladen en tijdschriften, door de staatkundige partijen, de genootschappen van allen aard; kortom, het onpartijdig oorkondenboek, de levende, en wellicht, voor een deel van ons volk, de levendmakende geschiedenis van den Vlaamschen taalstrijd.

De opstellers zullen zich tevens beijveren onzen **Taalstrijd Vroeger**, zijn ontstaan, zijne beteekenis en ontwikkeling te schetsen; vergeten gebeurtenissen en pogingen, met het streven van vroegere strijders voor ons recht, wederom in het licht te stellen en niet of weinig bekende oorkonden mede te deelen.

Voor alle ware Vlamingen zal deze verzameling van zeer groot nut zijn, een wapenhuis voor hen die een werkzaam aandeel nemen in onze vreedzame en vaderlandsche beweging, des te meer daar tevens alles zal aangeteekend en besproken worden wat in andere landen van Europa en in andere werelddeelen op het gebied der taalbelangen door verdrukte of verwaarloosde nationaliteiten geleden en gestreden wordt.

Eau de Colongne.

Seule médaille d'or pour parfumerie. Amsterdam. 1889.

J. C. BOLDOOT

Fournisseur breveté des cours de LL. MM. la reine des Pays-Bas, le rois de Belgique, d'Italie, de Portugal et d'Espagne. *AMSTERDAM*

Dépôts: Amsterdam, Singel, nº 92. — Rotterdam, Regeliersbreêstraat, nº 42. — Rotterdam, Passage, nº 6. — Anvers et Bruxelles.

Eau de Cologne, Savon à l'eau de Cologne, Sedâp Malam, Duizend-bloemen geur, Eau de Hollande, etc., etc. Extraits concentrés. — Boldoots Eau de Cologne is de meest gezochte, om haar zacht en verfrisschend aroma, zij is bekroond met de gouden médalje te Parijs in 1879, *te Melbourne in* 1880, *te Amsterdam in* 1883, *te Antwerpen in* 1885, *te Bruss* 1888

Uitgave Gebr. Belinfante, Den Haag. — Mevrouw **ESTELLA HIJMANS HERTZVELD, Gedichten.** Prachtuitgave in geheel linnen band met stempel, naar eene teekening van Jos. Israëls, en met portret door Sluyter. — Prijs fl. 7,50; fr. 15,75.

Vereenigde Dichtwerken van Vrouwe MARIA VAN ACKERE, geb. DOOLAEGHE, geboren te Diksmuiden, Westvlaanderen, België 1826-1876). — 3 deelen, fl. 5. fr. 10,50.

	Madelieven en avondlamp	ing. f. 1,50 geb. 1,90 fr. 4,—
Afzonderlijk :	Najaarsvruchten en Winterbloemen .	» f. 2,10 geb. 2,50 fr. 5,25
	Nieuwste gedichten	» f. 1,60 geb. 2,— fr. 4,20

Het huis **Cuperus en Zonen** verzendt ONMIDDELLIJK elke gewenschte hoeveelheid thee in 't binnen- en buitenland, wanneer de bestelling vóór 6 uren inkomt; behalve op Zon- en Feestdagen.

Uit elke streek der wereld waar thee wast, zijn alle soorten voorhanden.

Telefoon Nr 948

Abonnements-Einladung auf die KNEIPP-BLÄTTER.

Zeitschrift für arzneilose Heilmethode und naturgemässe Lebensweise.

Officielles Organ des Central-Kneipp-Vereines in Wörishofen.

4. Jahrg. 1894. Jährlich erscheinen 26 Nummern — wovon jede 24 Seiten stark — zum Preise von *M* 2,50; bei direkter Zusendung im Ausland *M* 3,80.

Die » Kneippblätter « das vornehmste und verbreitetste Organ der Kneipp-Bewegung, enthalten neben Originalbeiträgen vom Hochw. Herrn Prälat Kneipp, zahlreiche Artikel von Kneipp-Aerzten u. Kneipp-Freunden' ferner Kranken-Geschichten und Heilungen, Vereins- und Wörishofener Nachrichten, Aerztlichen Ratgeber etc.

Anerkann tvorzüglichstes Insertionsorgan.

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen und Postanstalten. Probenummern bieten rei durch die

Verlagshandlung L. Aue in Donauwörth.

INHOUD.

